

Jarkko
Rasinkangas

Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla

Tutkimus asumisen
alueellisista muutoksista ja
asumispreferensseistä

Jarkko Rasinkangas

SOSIAALINEN ERIITYMINEN TURUN KAUPUNKISEUDULLA

Tutkimus asumisen alueellisista
muutoksista ja asumispreferensseistä

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA

Esitetään Turun yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkistettavaksi perjantaina 23. päivänä elokuuta 2013 kello 12
Publicumin luentosalissa Pub 3, Assistentinkatu 7, Turku.

Jarkko Rasinkangas

**SOSIAALINEN ERIITYMINEN
TURUN KAUPUNKISEUDULLA**

**Tutkimus asumisen alueellisista
muutoksista ja asumispreferensseistä**

Siirtolaisuusinstituutti

Turku

Siirtolaisuusinstituutin tutkimuksia A 43

Turun yliopisto
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Sosiaalitieteiden laitos / sosiaalipolitiikka ja sosiaalityö

Ohjaaja:

Professori Veli-Matti Ritakallio
Turun yliopisto
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Sosiaalitieteiden laitos / sosiaalipolitiikka ja sosiaalityö

Esitarkastajat:

Professori Mari Vaattovaara
Helsingin yliopisto
Geotieteiden ja maantieteen laitos

Professori Marjaana Seppänen
Lapin yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta / Sosiaalityö

Copyright © Jarkko Rasinkangas & Siirtolaisuusinstituutti & Turun yliopisto

Julkaisija:
Siirtolaisuusinstituutti
Eerikinkatu 34, 20100 Turku
<http://www.siirtolaisuusinstituutti.fi/>

Kirjan taitto: Jouni Vilhonen

Kansi: Jouni Korkiasaari

Kannen kuvat: Jarkko Rasinkangas ja Turun kaupunki

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck-järjestelmällä.

ISBN: 978-952-5889-50-5 (painettu)
ISBN: 978-952-5889-51-2 (verkkoversio/pdf)
ISSN: 0356-9659

Kirjapaino: Juvenes Print, Turku 2013

Sisällys

1. Johdanto	15
1.1. Eriarvoisuuskehitys ja hyvinvointivaltion suunnanmuutos	17
1.2. Yhteiskunnallisten muutosten vaikutus kaupunkialueiden eriytymiseen..	20
1.3. Aluevaikutukset huono-osaisuutta kumuloivana kehityksenä	22
1.4. Asumismielitymysten muutosten alueelliset vaikutukset	25
1.5. Tutkimuksen tavoite ja näkökulma	26
1.6. Tutkimuksen rakenne	30
2. Sosiaalisen eriytymisen syyt ja seuraukset	31
2.1. Sosiaalista segregatiota, erilaistumista vai eriytymistä?	32
2.1.1. Segregaation käsite	32
2.1.2. Tutkimuksen käsitevalinta ja suhde suomalaiseen segregatiotutkimukseen	35
2.2. Kaupunkien sosiaalisen aluerakenteen selitysmallit	36
2.2.1. Kaupunkiekologia	36
2.2.2. Sosiaalialueanalyysi ja faktoriekologisen tutkimuksen kehittyminen	37
2.2.3. Suomalaisia faktoriekologian tulkintoja	39
2.2.4. Instituutioiden roolia ja asukkaiden valintoja painottavat selitysmallit	41
2.3. Sosiaalisen eriytymisen tutkimuksen uusi nousu	44
2.3.1. Suomalaisten kaupunkien sosiaalisen aluerakenteen muutoksia koskevat havainnot	46
3. Asuntopolitiikka ja kaupunkisuunnittelu segregatiota ehkäisemässä	52
3.1. Asuinalueen taantumiskierre segregatiion dynamiikassa	52
3.2. Sosiaalinen sekoittaminen	54
3.3. Lähiöiden kehittäminen osana kaupunkien sosiaalisen eriytymisen hallintaa	59
3.4. Eheyttävän kaavoituksen ja kaupunkisuunnittelun keinot segregatiion näkökulmasta	60
4. Asumisen arvostukset ja preferenssit	63
4.1. Asumisen hyvinvointi ja asumisura	63
4.2. Asuinympäristö hyvinvoinnin osatekijänä ja sosiaalisen statuksen ilmaisijana	65
4.3. Suomalaisten asumispreferenssit ja asuntopolitiikan muospaineet	68

5. Tutkimusasetelma	73
5.1. Turun kaupunkiseutu tutkimuskohteena	73
5.1.1. Tutkimuskuntien määrittely	73
5.1.2. Väestönkasvu Turun kaupunkiseudulla	76
5.1.3. Turun kaupunkiseudun työmarkkinoiden muutokset	78
5.2. Tutkimuskysymykset	80
5.3. Tutkimuksen aineistot, indikaattorit ja käytettävät metodit	83
5.3.1. Kuntataso	83
5.3.2. Asuinaluetaso	89
5.3.3. Faktori- ja klusterianalyysi sosiaalisen aluerakenteen kuvaajina ..	92
5.3.4. Kyselyaineistot	97
6. Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla	103
6.1. Sosiodemografinen kehitys	103
6.1.1. Ikä- ja asuntokuntarakenne	103
6.1.2. Muuttoliike ja etninen eriytyminen	108
6.1.3. Koulutuserojen kehittyminen	113
6.1.4. Yhteenvetoa Turun kaupunkiseudun kuntien sosiodemografisista muutoksista	116
6.2. Sosiaalinen huono-osaisuus ja psykososiaaliset ongelmat	119
6.2.1. Työttömyys	119
6.2.2. Taloudellinen huono-osaisuus	122
6.2.3. Mielenterveysongelmat	125
6.2.4. Lastensuojelu	126
6.2.5. Rikollisuus	128
6.2.6. Yhteenvetoa sosiaalisen huono-osaisuuden ja psykososiaalisten ongelmien kehityksestä	131
6.3. Asuntokannan kehittyminen	132
6.3.1. Asuntokantaa koskevat muutokset	132
6.3.2. Asunnon hallintasuhteiden kehitys	135
6.3.3. Yhteenvetoa asuntokannan kehittämisestä	139
6.4. Sosiaalisen aluerakenteen ulottuvuudet ja tyypit	140
6.4.1. Turun kaupunkiseudun faktoriekologinen analyysi	140
6.4.2. Sosiaalisten aluetyyppien muodostus Turun kaupunkiseudulla ..	146
6.4.3. Yhteenvetoa Turun kaupunkiseudun sosiaalisesta aluerakenteesta ..	156
6.5. Fyysisen aluerakenteen yhteys sosiaaliin aluetyyppeihin	159
6.6. Alueellista eriytymistä koskevat muutokset Turussa	164
6.6.1. Sosiaalisen eriytymisen osatekijöiden keskinäisten yhteyksien muutokset	164
6.6.2. Tulotason alueellinen kehitys	167
6.6.3. Toimeentulotuen ja työttömyyden alueellinen kehitys	169
6.6.4. Etninen eriytyminen	172
6.6.5. Yhteenvetoa Turun sosiaalisen eriytymisen kehityssuunnasta	174

7. Asuinalueiden laatutekijöiden kehitys Turussa asukkaiden kokemana	175
7.1. Asuinympäristön laatutekijöiden alueelliset erot ja kehityssuunnat	175
7.1.1. Kyselyalueiden ominaispiirteet	178
7.2. Sosiaalinen epäjärjestys asuinalueilla	185
7.3. Asuinalueen arvostus	190
7.4. Olosuhteiden muutosten syyt ja odotukset tulevaisuuden kehityssuunnasta	194
7.5. Asuinalueen sosiaalinen ympäristö muuttosyynä	202
7.6. Yhteenvedoa asuinalueiden laatutekijöiden kehityksestä	209
8. Turkulaisten asumispreferenssit	211
8.1. Asumisen arvostukset	213
8.2. Asumismuotoa ja sijaintia koskevat asumispreferenssit	219
8.3. Asumisen valintamahdollisuuksien kokeminen	229
8.4. Yhteenvedoa turkulaisten asumispreferensseistä	237
9. Yhteenvedo ja johtopäätökset	240
9.1. Turun kaupunkiseudun hidas ja nopea eriytyminen koulutuksen ja asuntokannan näkökulmasta	242
9.2. Korkeakoulutuksen ja elämänvaiheen mukaisen eriytymisen yhteys	244
9.3. Ikääntyminen ja pienten kotitalouksien kasvu	247
9.4. Turun keskustaa ympäröivän vyöhykkeen gentrifikaatio	249
9.5. Sosiaalisen huono-osaisuuden keskittyminen Turkuun	250
9.6. Etnisen eriytymisen kaksijakoisuus	252
9.7. Sosioekonomisen ja etnisen eriytymisen päällekkäisyys	253
9.8. Pohdintaa sosiaalisen eriytymisen hallintakeinoista	257
9.9. Asumispreferensseistä ja kaupunkiseudun sosiaalisesta eheydestä	261
Lähteet	264
Kuvioluettelo	290
Taulukkuoluettelo	291
Liitteet	293

Esipuhe

Jokaisen väitöskirjan takana on erilainen tarina. Valittu aihe kertoo aina myös tekijänsä kiinnostuksesta. Alkususäys tähän tutkimusaiheeseen lienee tullut jo opiskeluaikana, vaikka aihepiirin opetusta ei silloin vielä annettu. Vanhoja opiskelupapereita siivotessani huomasin kuitenkin käsitelleeni jo opintojen alkuvaiheen seminaaritöissä hyvin samankaltaisia aiheita, joita tämä kirja pitää sisälleen. Varsinaiseksi väitöstyöksi johtanut polku on ollut kuitenkin pitkä ja usein askeleet ovat mutkittelleet myös polun sivussa muiden tutkimusprojektien myötä. Professori Veli-Matti Ritakallio on henkilö, joka on monella tavalla opastanut matkaani risteyksissä ja nyt myös perille päässä, suunnistaja kun on. Veli-Matti otti minut aikanaan vastuulliseksi tutkijaksi Varissuon lähiötä käsitellessen projektiin, jonka jälkeen tunsin tarvetta aihepiirin laajempaan tutkimiseen Turun kaupunkiseudulla. Sittenmin Veli-Matti on toiminut väitöstyöni ohjaajana. Hänelle osoitan nöyryimmät kiitokseni koko polun varrelta. Työni toinen alkuvaiheen ohjaaja tutkimusprofessori Olli Kangas on lähtenyt laitokseltamme jo vuosia sitten, mutta edelleen hän oli valmis kommentoimaan käsikirjoitustani. Tämä kertoo paljon Ollista, jolle olen kiitollinen myös siitä, että hän on esimerkiksi opettanut, mitä on innostunut uteliaisuus ja kannustava ilmapiiri.

Työni esitarkastajille, professori Mari Vaattovaaralle ja professori Marjaana Seppäselle, haluan osoittaa kiitokset perusteellisesta paneutumisesta käsikirjoitukseen ja arvokkaista huomioista. Marille vielä erityiskiitokset esitarkastusta edeltäneestä sprarrauksesta, mikä haastoi minut pohtimaan työn näkökulmaa ja toisaalta valoi uskoa työn loppuun saattamiseen. Molempien esitarkastajieni väitöskirjat ovat olleet innoittajina oman työni taustalla ja toivon, että se välittyy jollain tavoin tästä kirjasta.

Työni etenemiseen ovat olleet aktiivisesti vaikuttamassa myös Veli-Matin ”tiimin” muut jäsenet VTM Henna Isoniemi ja VTM Milla Salin. Tiimimme istunnoissa jaettujen kommenttien lisäksi on heidän kannustuksensa ja vertaistukensa ollut jotain vieläkin merkityksellisempää. Ilman heitä olisi tämä prosessi ollut huomattavasti yksinäisempi ja tylsempi tie kulkea. Muistan teitä lämmöllä. Käsikirjoituksen on käynyt kokonaisuudessaan läpi myös professori Heikki Ervasti. Heikin terävät huomiot tutkimuksen perusasioista ja metodinen osaaminen on jotain, mihin on ollut aina hyvä tarpeen tullen nojata. Tutkimusjohtaja Sampo Ruoppila astui mukaan työni loppuvaiheessa ja tuonut tullessaan kaipaamaani kaupunkitutkimuksen asiantuntemusta. Hän on haastanut minut paitsi pohtimaan työni kontribuutiota, myös sulkapallokentällä. Kiitokset Sampolle kommenteista ja tiukoista peleistä.

Turun kaupunki on ollut tärkeä yhteistyökumppani useimmissa tutkimusprojekteissani. Haluan kiittää erityisesti johtaja Maija Kyttää ja tutkimusjohtaja Marit Holmbergia pitkään jatkuneesta yhteistyöstä, jonka puitteissa olen voinut kerätä

osan tämän tutkimuksen aineistoista. Myös kehityspäällikkö Markku Lehtiselle ja yhteysjohtaja Mikko Lohikoskelle haluan osoittaa lämpimät kiitokset. Viimeisimpänä, muttei vähäisimpänä haluan kiittää suunnittelija Kimmo Lemmetyistä, jonka alati ystävällinen palvelu on vuosien saatossa mahdollistanut monien kaipaamieni aineistojen kokoamisen.

Siirtolaisuusinstituuttia ja sen johtajaa dosentti Ismo Söderlingiä haluan kiittää mahdollisuudesta saattaa tämä työ osaksi instituutin julkaisuja. Tietopalvelupäällikkö Jouni Korkeasaari on avustanut kirjan julkaisuprosessin teknisissä kysymyksissä, mistä suuri kiitos. Myös Siirtolaisuusinstituutin ulkopuolisia henkilöitä on vaikuttanut kirjan valmistumiseen. FT Antti Vasanen on antanut pyyteettömästi apuaan tämän työn karttaprojektoiden valmistamisessa. Marja Pajula haluan kiittää siitä suuresta työstä, jota hän on tehnyt väitöskirjani kielenhuollon kanssa. Nathan Adair on avustanut englanninkielisessä osuudessa ja työn taitosta vastannut Jouni Vilhonen ansaitsee kiitokset siitä, että pinosta paperia on tullut kirjan näköinen.

Tutkimukseni loppuvaiheen rahoituksesta on vastannut sosiaalipolitiikan valtakunnallinen Vastuu-tutkijakoulu. Tutkijakoulun kautta olen tutustunut moniin hienoihin ohjaajiin ja tutkijoihin ja samalla myös varsin eksoottisiin suomalaisiin tutkimusasemiin. Vastuu-tutkijakoulun ohjaajista haluan kiittää etenkin professori J.P. Roosia kannustuksesta ja opiskelijoista VTM Markus Kainua jaetuista kokemuksista. Tutkijakoulun ohella tutkimustyötäni ovat tukeneet sen eri vaiheissa Koneen säätiö, Suomen kulttuurirahaston Varsinais-Suomen maakuntarahasto sekä viimeisimmässä vaiheessa Turun yliopiston stipendi. Kiitän rahoittajia osoittamastanne luottamuksesta.

Useat kollegat, joista monet ovat entisiä työtovereita, ovat myötävaikuttaneet työni etenemiseen. Heistä haluan erikseen mainita ”paliskuntamme” jäsenet VTT Susan Kuivalaisen ja YTM Minna Rantalaihon, joiden kanssa jopa tieteellisen artikkelin työstäminen oli välillä suorastaan riemastuttavaa. Ironman VTT Arttu Saarisen kanssa käytyjä keskusteluja arvostan suuresti ja kiitokset myös yhteisistä lounaista. VTT Mikko Niemelää, VTT Ilpo Airiota, VTT Johanna Kalliota, VTT Laura Sauramaa, VTT Antti Parpoa, VTT Minna Ylikännöä, VTL Heikki Suhosta, FT Leena Koivusiltaa ja LT Päivi Ovaskaista muistan kaikkia kiitoksilla tämän matkan varrelta. VTT Pauli Forma sanoi joskus, että väitöskirjan teko on kuin polkisi polkupyörää, jos ei polje niin se kaatuu. Muistin tämän, kun aloin polkea vimmatusti loppusuoraa viime syksynä. Kiitos Paulille, näin jälkikäteen. Nyt on tultu tämän polun päähän, välillä kädet irti tangosta, mutta jalat polkimilla.

Tarkoitukseni ei ollut koskaan jäädä pitemmäksi aikaa yliopistolle työskentelemään, mutta niin vain on sosiaalitieteiden laitos ja sen sosiaalipolitiikan ja -työn yksikkö muodostanut työyhteisöni jo kolmella vuosikymmenellä. Monet työtoverit ovat auttaneet tavalla tai toisella tämän tutkimuksen edistymistä. Pitkäaikaisista työtovereistani haluan erikseen kiittää professori Katja Forssénia, joka

on ollut mukana ja tukena monessa työurani käännteessä sekä professori Leo Nyqvistiä, joka on avuliaisuutensa ohella tunnetusti laulu- ja seuramies vailla vertaa. VTT Mia Hakovirran kanssa vuosien varrella käymämme keskustelut elämän iloista ja suruista ovat olleet monella tapaa muistuttaneet, mikä on oikeasti tärkeää. Korkeakoulusihteeri Tuula Kaitsaarella on töitä useamman ihmisen edestä, muttei koskaan niin kiire, ettei olisi ehtinyt auttaa pienimmissäkään käytännön asioissa. Samoin toimistosihteerimme Marja Tamminen on ollut aina valmis auttamaan ja kaupan päälle on saanut vielä suun makeaksi. Nuoremmat kollegat ja takaisin palanneet ovat tuoneet uutta virettä työyhteisöömme. Haluan kiittää kaikkia työyhteisöni jäseniä siitä, että töihin on mukava tulla. Efcharistó Takis!

Ystävät ja läheiset ovat tarjonneet verrattoman kannustusjoukon tämän prosessin aikana. Erityisesti haluan kiittää jo opiskeluaikana muodostuneen ”tutkimusryhmä Turnipisin” jäseniä Mikkoa, Jarmoa, Tonya ja Kallea, joiden kanssa vietetty aika milloin missäkin Hornetjärvellä on kuin laittaisi rahaa pankkiin.

Vanhempani Marketta ja Veikko ovat elävässä elämässä osoittaneet, mitä sellainen hyvinvointiteorioissa korostuva käsite kuin ”perusturvallisuus” tarkoittaa. Näistä lähtökohdista on ollut hyvä minun ja siskoni Sarin kasvaa ja edetä myös näillä akateemisilla poluilla.

Väitöskirjantekoprosessi heijastuu vääjäämättä omaan perheeseen. Väitöskirjan tekijä voi paeta arjen pyöritystä omaan pieneen maailmaansa, mutta joidenkin on tehtävä se mahdolliseksi. Toisinaan pyyntö on tuntunut kohtuuttomalta, mutta koskaan sitä ei ole kyseenalaistettu. Kiitos kaikesta siitä Maarit, ja kiitos ennen kaikkea olemassaolostasi. Vertti ja Vilja, nyt isän ”värityskirja” on valmis!

Turussa heinäkuussa 2013

Jarkko Rasinkangas

Tiivistelmä

Tämän tutkimuksen tehtävänä on ollut tarkastella Turun kaupunkiseudun sosiaalista eriytymistä. Parin viimeisen vuosikymmenen aikainen yhteiskunnallinen kehitys on lisännyt väestöryhmien ja alueiden välisiä sosiaalisia eroja. Hyvinvointivaltioiden kansainvälisiä vertailuja koskeissa analyyseissa on voitu erottaa hyvin samankaltaisia toimintaympäristön muutoksia ja niihin liittyviä sosiaalipoliittisia haasteita. Kaikissa hyvinvointivaltioissa on tapahtunut muutos kohti eriarvoisuuden kasvua. Tämä kehitys on vaikuttanut myös alueelliseen rakenteeseen. Kansainvälisessä aihepiiriä koskevassa keskustelussa on korostettu paikallisten analyyseiden tarvetta. Tietyistä sosiaalisen eriytymisen säännönmukaisuuksista huolimatta on havaittu, että hyvinvointivaltiotyyppillä, historiallisella rakentumisella, paikallisella suunnittelutraditiolla ja asumista koskevalla sääntelyllä on tärkeä osa siinä, miten kaupunkien sosiaalinen eriytyminen ilmenee.

Tutkimuksen lähestymistapa aiheeseen on ollut laaja, ja tutkimuskysymyksiin on sisällynyt sosiaalisen eriytymisen analysoimista niin kaupunkiseudun kuntien välillä kuin keskuskaupungin sisälläkin. Erityistä huomiota on kiinnitetty sosiaalisen eriytymisen mahdollisiin negatiivisiin seurauksiin, niin sanottuun segregaatioon, jolloin tiettyjen alueiden sosiaalisessa kehityksessä voidaan havaita taantumiseen viittaavia prosesseja. Lisäksi mielenkiintoa on suunnattu turkulaisten asumispreferensseihin ja niiden oletettuihin vaikutuksiin sosiaalisen eriytymisen kannalta.

Turun kaupunkiseudun sosiaalista eriytymistä on analysoitu tutkimuksessa kahdella eri aineisto-kokonaisuudella ja usealla tutkimusmetodilla. Tilastoihin perustuvan aineiston avulla on tutkittu väestörakenteen sosiaalisen eriytymisen perustrendejä ja sosiaalista aluerakennetta 1970-luvulta lähtien. Tilastollisen seurannan lisäksi käytössä ovat olleet laajat Turkua edustavat kyselytutkimusaineistot vuosilta 1999, 2003 ja 2008. Kyselyaineistot ovat mahdollistaneet sosiaalista eriytymistä koskevan kehityksen seurannan asukkaiden kokemuksellisesta näkökulmasta.

Tutkimuksen tulokset tukevat aikaisempia kotimaisia tutkimuksia, joita on tehty lähinnä pääkaupunkiseudulla. Tärkeänä tutkimuslöydöksenä voidaankin pitää sitä, että Turun kaupunkiseudulla esiintyy samankaltainen sosiaalisen eriytymisen kehityssuunta kuin pääkaupunkiseudulla siitä huolimatta, että väestörakenteen sosiaalinen stratifikaatio poikkeaa monelta osin pääkaupunkiseudusta ja että näiden kaupunkiseutujen välinen kokoero on noin miljoona asukasta. Suomalaisen yhteiskunnan yleisellä sosiaalisella kehityksellä ja alueiden välisellä eriytymisellä on siten selkeää alueellista vastaavuutta.

Tulosten mukaan sosiaalisen eriytymisen voimistuminen ajoittui 1990-luvun lamaan ja sen jälkeiseen kehitykseen, mutta siihen on liittynyt osaltaan taloudellisten suhdanteiden mukaista eritahtista elpymistä, mitä tulee sosiaalisen huono-osaisuuden ongelmiin. Korkeasti koulutettujen asukkaiden asumisvalinnat korostuvat yhtenä sosiaalista eriytymistä nopeuttaneena tekijänä. Kuntien asuntokantojen toisistaan poikkeavat profiilit ovat voimistaneet asukasrakenteeseen liittyviä eroja. Erityisesti tämä tulee näkyviin omakotiasumisen lisäksi vuokra-asuntojen tarjonnassa. Koko-

naisuudessaan kaupunkiseudun vuokra-asuntomarkkinoilla tehtävät valinnat tapahtuvat siten enemmän määrittäen keskuskaupungin sisällä.

Sosiaalisen eriytymisen seurauksena Turun kaupunkiseudulle on muodostunut suhteellisen samankaltaisia sosiaalisen aluerakenteen mukaisia jakoja kuin pääkaupunkiseudulla, jolloin keskuskaupungissa on erotettavissa kaksijakoista kehitystä. Turun kaupungin sisäiset alueelliset erot ovat kasvaneet tarkastellulla ajanjaksolla. Alueelliset tuloerot ovat lisääntyneet, ja 2000-luvun työmarkkinoiden elpyminen välittyy hyvin eritahtisesti kaupungin eri osissa. Työttömyys ja toimeentulotuen saaminen ovat muodostuneet ilmeisen pysyväksi osaksi muutamien alueiden sosiaalisten ongelmien piirteitä. Kehitystä voidaan selittää sekä suhdannetulkinnan että alueellisten erojen pysyvemmän vakiintumisen kautta.

Kaksijakoisen kehityksen näkyvimpänä muotona on tiettyjen lähiöalueiden jääminen sivuun yleisestä kehityksestä ja juuttuminen sosiaalisesti heikkoon asemaan. Lähiöalueita erottaa selvimmin muista alueista sosiaalisen ympäristön kehitys, jolloin etusijalle nousevat häiriöihin ja turvattomuuteen liittyvät tekijät. On kuitenkin tähdennettävä, että edellisestä ei ole silti seurannut kokonaisten alueiden taantumiskierteitä, vaan voidaan edelleen puhua pikemminkin alueellisista köyhyystaskuista. Samat lähiöalueet ovat muodostuneet myös etnisen eriytymisen keskittymiksi. Etninen eriytyminen oli tarkastelluista tekijöistä kaikkein voimakkaimpia alueellisia eroja tuottava tekijä huolimatta siitä, että vieraskielinen väestö on levittäytynyt aiempaa enemmän kaupungin eri osiin.

Pääkaupunkiseudun kanssa yhtenevistä havainnoista huolimatta on Turun kaupunkiseudulla myös erityispiirteensä. Tällaisena voidaan pitää pienten asuinkuntien – etenkin ikääntyvän väestön ja nuorten aikuisten – osuuden korostumista sosiaalisen eriytymisen kokonaisuudessa, mihin ei ole toistaiseksi kiinnitetty juuri huomiota aihepiirin tutkimuksissa.

Monet tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että Turun kaupunkiseudun asuntomarkkinoista on tullut entistä eriytyneempiä. Merkittävin ero on Turun ja kaupunkiseudun muiden kuntien välillä. Erityisesti tämä tulee näkyviin omistusasumiseen perustuvan omakotiasumisen ja pääosin kerrostaloihin sijoittuvien vuokra-asuntojen tarjonnassa. Pienten asuinkuntien vuokra-asuminen keskittyy yhä selvemmin Turkuun, kun taas lapsiperheiden omakotitaloasuminen sen naapurikuntiin. Turkulaisten asumispreferenssejä koskevat tulokset osoittavat samankaltaisen kehityssuunnan oletettavasti jatkuvan. Asumispreferenssejä koskevat tulokset kannustavat kuitenkin mahdollisimman monipuolisen asuntokannan tarjontaan kaupunkiseudun tiiveimmässä osassa, jolloin huomioitaisiin eri elämänvaiheissa olevat ja maksukyvyllään erilaiset asukasryhmät.

Sosiaalisen eriytymisen näkökulmasta on korostettava Turun asemaa. Keskuskaupunki kantaa suurimman taakan väestörakenteen sosiaalisen eriytymisen muutoksista, ja tämä kehityssuunta tulee jatkumaan vielä pitkään, ehkä vuosikymmeniä.

Avainsanat: sosiaalinen eriytyminen, segregaatio, asuin ympäristön laatu, asumispreferenssit

Summary

The objective of this study has been to analyze urban residential differentiation in the Turku urban region. Over the last two decades, social development in different societies has revealed growing differences between population groups and residential areas. International comparative studies of welfare states have made it possible to differentiate similar types of social changes and socio-political challenges. Further, it should be noted that all welfare states have witnessed rises in inequality. This type of development has also occurred in a regional context. International discussions on this topic have emphasized the need for local analysis. Despite certain ambiguities in urban residential differentiation, there is, nonetheless, a clearly observable welfare state type, particular historical constructions, local planning traditions, as well as local housing regulations, which are significant contributors to how social segregation occurs within a city.

In this study, there has been a broad approach to analysing social differentiation. Research questions have included analysis of differentiation and segregation within both municipalities and neighbourhoods in the Turku region. Special focus has been given to the negative consequences of differentiation, also called “social segregation.” In certain situations, changes can be observed in the process of decline of the neighbourhood. Further, interest in this study has been focused on housing preferences and the expected effects of preferences in terms of social differentiation.

In this research, residential differentiation in the Turku urban region was analyzed from two different data sets using several different research methods. The statistics presented are based on results regarding demographic trends and regional social structures dating from the 1970's. Statistical analysis utilized broad survey data from the city of Turku in 1999, 2003 and 2008. The survey data-sets made it possible to examine urban residential differentiation and development from a subjective and experiential view point.

The research results support earlier Finnish research studies, which have primarily focused on the Helsinki metropolitan area. Some important finds from this research can demonstrate that the developmental trends towards urban residential differentiation in the Turku urban region follow a similar line to that of -the metropolitan area, despite the fact that demographic social stratification in the Helsinki region differs in many respects; particularly when one considers that there are approximately more than 1 million more residents living in the Helsinki metropolitan area. In general, there is a clear uniformity in the social development of the Finnish society and on regional differentiation.

The research indicates that the strengthening of urban residential differentiation was driven by the recession of the 1990's and the ensuing developments born from this. There are clear differences between municipalities and neighbourhoods in the recovery of from the effects of the recession, such as social problems. Further, regarding development of housing, the number of highly-educated individuals is seen as one factor that increased the speed of social differentiation. Highly educated young families prefer living in detached houses. This type of housing has been increasingly found outside the city of Turku, while at the same time rental apartments are more and more often situated in Turku.

The resulting social differentiation in the Turku urban region has followed along a two pronged path of development and these disparities between neighbourhoods have increased during the period observed in this research. Regional income disparities have increased, and, furthermore, the economic recovery of the 2000's has affected different parts of the city at varying speeds. Unemployment and the reliance on social assistance have seemingly become permanent features of the social problems in some of the neighbourhoods. This trend can be explained, on the one hand, by the different speed of economic recovery and, on the other hand, the more permanent differences between neighbourhoods.

Certain neighbourhoods have generally failed to develop and have become stuck in socially weaker positions. These neighbourhoods are more clearly differentiated from other areas in the development of their social environment by the principal importance of factors of disturbance and insecurity. However, despite the last statement it should be stressed that even in these areas, we should talk more about pockets of poverty, than merely the development of the cycle of decline of the neighbourhood. Most of the residents are, nonetheless, satisfied with their neighbourhood and are doing well in the terms of individual welfare. Finally, these same neighbourhoods have also experienced a developing level of ethnic segregation. Ethnic segregation was the most powerful factor regarding residential differentiation, despite the fact that the foreign-speaking population was more spread out over several parts of the city at the end of the examined period.

Regardless of the certain similarity to research findings in both the Turku urban region and Helsinki metropolitan area, there are some differences as well. In this manner, we can say that small size households, made of groups such as the ageing population and young adults, are playing a more important part in the development of social differentiation in the Turku region. This is an issue that has not yet, been addressed in earlier research.

The results of this study have noted that the housing market in the Turku urban region has become more differentiated than ever. The greatest difference is manifested between the city of Turku and its outlying municipalities. This is something that is clearly visible when one looks at how many people own their own homes and in the number of rental properties available. Small, municipal rental housing is becoming concentrated in Turku, whilst for families with children, living in detached houses is becoming concentrated in outlying communities. The results of the housing preferences demonstrate that a similar trend is expected to continue. However, the results also support the need to provide diversity in the possible types of housing arrangements in the part of the Turku urban region where the density of the population is the highest. Planning should pay special attention to the different life stages and economic positions of different residential groups if there is the intention to create more social balance in the region. Lastly, it should be said that the city of Turku will carry much of the burden for the changes of urban residential differentiation in the region and that this trend will continue for many years, perhaps even for decades.

Keywords: urban residential differentiation, social segregation, environmental quality of housing, housing preferences

1

Johdanto

Parin viimeisen vuosikymmenen aikainen yhteiskunnallinen kehitys on lisännyt väestöryhmien ja alueiden välisiä sosiaalisia eroja. Hyvinvointivaltioiden kansainvälisiä vertailuja koskevissa analyyseissa on voitu erottaa hyvin samankaltaisia toimintaympäristön muutoksia ja niihin liittyviä sosiaalipoliittisia haasteita. Kaikissa hyvinvointivaltioissa on tapahtunut muutos kohti eriarvoisuuden kasvua (Barr 1998, 12–14; OECD 2008; 2011; Kvist, Fritzell, Hvinden & Kangas 2012). Erityisen selviä ovat olleet tulonjaossa tapahtuneet muutokset, jotka ovat syventäneet rikkaiden ja köyhien välistä kuilua 1980-luvulta lähtien (Fritzell, Bäckman & Ritakallio 2012). Talouskasvu ei ole enää aikaisempaan tapaan heijastunut tuloerojen tasoittumisena sosiaalipoliittisten tulonsiirtojen kautta. Etenkin korkeatuloiset ovat irtaantuneet tulokehitykseltään muista (Riihelä, Sullström & Tuomala 2010).

Talouden ja työmarkkinoiden globalisoituminen on merkinnyt rakenteellisia muutoksia, joihin on liitetty aiempaa selkeämpää työmarkkinoiden polarisoitumista (Barr 1998). Perinteisten teollisuustyöpaikkojen vähetessä on työpaikkojen kasvu suuntautunut korkeaa osaamista ja koulutusta vaativiin ammatteihin ja toisaalta matalapalkkaisiin palvelutyön sektoreihin (Mitrinen 2013). Tämä on johtanut siihen, että epävakaa työsuhteet ja rakenteellinen työttömyys ovat vaikiintuneet osaksi työmarkkinoita.

Osa muutoksista on luonteeltaan demografisia. Vahvimmat muutostrendit liittyvät väestön ikääntymiseen ja kansainvälisen siirtolaisuuden lisääntymiseen (Barr 1998, 12–14; Kvist ym. 2012). Syntyvyys on vähentynyt ja vanhempien ikäluokien osuus kasvanut kaikissa länsimaissa. Samalla perherakenteen muutokset ovat

tuoneet kasvavassa määrin yksinhuoltajia ja erilaisia uusperheitä perinteisten ydinperheiden rinnalle. Yhä useampi myös asuu yksin.

Edellä kuvattu kehitys on vaikuttanut myös alueelliseen rakenteeseen. Kaupunkien osalta esitettiin jo 1980-luvulla tapahtuneen selkeämpää sosiaalista polarisaatiota tai monisyisempää alueellisten jakojen syvenemistä suurimmissa globaaleissa metropoleissa (esim. Sassen 1991; Mollencopf & Castless 1991; Fainstein, Gordon & Harloe 1992; Hamnett 1996). Näiden jakolinjojen on oletettu ilmenevän tavalla tai toisella kaikissa avoimen markkinatalouden yhteiskunnissa, ja havainnot eri mantereilta viittaavatkin tämän suuntaiseen kehitykseen (Smets & Salman 2008). Eurooppalaisissa kaupungeissa sosiaaliset jaot ovat saaneet vähemmän näkyviä alueellisia ilmenemismuotoja kuin esimerkiksi amerikkalaisissa kaupungeissa, mihin keskeisimpiä selityksiä ovat olleet erilaiset hyvinvointia tuottavat ja asumista ohjaavat institutionaaliset sekä historiallisesti kerrostuneeseen kaupunkirakenteeseen liittyvät erot (Musterd & Ostendorf 1998; van Kempen & Murie 2009, 385–386).

Myös suomalaiset tutkimushavainnot ovat tuoneet esille alueellisen eriytymisen kasvua samanaikaisesti väestöryhmien eriarvoisuuden lisääntymisen kanssa. Hyvinvointi on jakautunut aikaisempaa epätasaisemmin maan eri osissa ja kaupunkiseutujen sisällä (Karvonen & Kauppinen 2008). Nykyisiä kasvukeskuksia ja toisaalta yhden kivijalan varassa olleita teollisuuskaupunkeja voidaankin pitää työmarkkinoiden uudelleenrakentumisprossien eri puolien ilmeisimpinä näyttämöinä. Pääkaupunkiseutua koskevat havainnot kertovat selkeästä alueellisten erojen lisääntymisestä kaupunkiseudun sisällä (esim. Vaattovaara & Kortteinen 2002; 2012; Kauppinen, Kortteinen & Vaattovaara 2009; Vilkama 2011). Muiden kaupunkiseutujen osalta on kuitenkin toistaiseksi varsin vähäisesti tutkimustietoa sosiaalisen eriytymisen suunnasta ja seurauksista. Tämä tutkimus täyttää tuota aukkoa keskittymällä sosiaalisen toimintaympäristön muutosten havaitsemiseen ja tulkitsemiseen Turun kaupunkiseudulla.

1.1. Eriarvoisuuskehitys ja hyvinvointivaltion suunnanmuutos

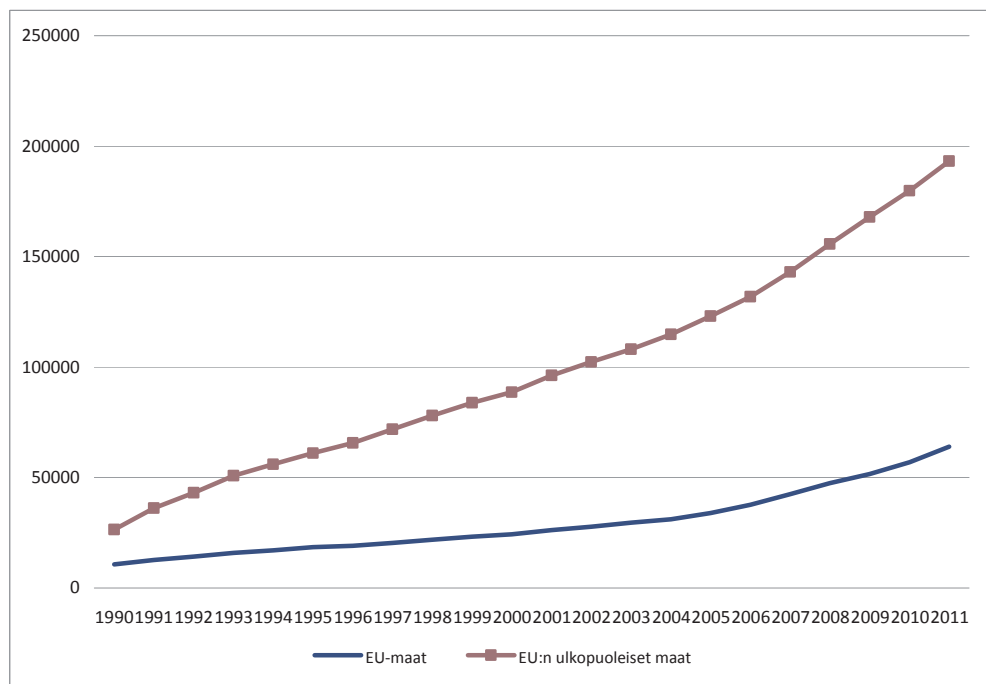
Hyvinvointivaltiomallia on pidetty kenties tärkeimpänä erottajana siinä, miten väestön eriarvoisuutta koskeva kehitys välittyy kaupunkien alueelliseen rakenteeseen (Musterd & Ostendorf 1998; van Kempen & Murie 2009). Euroopan maiden välillä on suuria eroja hyvinvointi-instituutioiden, asuntopolitiikan, sosiaalisten tukimekanismien ja kaupunkipolitiikan erilaisten muotojen suhteen. Etenkin pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin on katsottu pystyneen menestyneentalouden ja työmarkkinoiden muutosprosessien suodattamisessa. Pohjoismaat on useissa yhteyksissä määritelty yhtenäiseksi hyvinvointivaltioregiimiksi, mitä on perusteltu historiallisella, lainsäädännöllisellä, poliittisella ja institutionaalisella

samankaltaisuudella (Esping Anderssen 1990; Kangas 2009; Fritzell ym. 2012). Pohjoismaiseen malliin on liitetty vahva julkisen sektorin vastuu sekä universalismi, jolla on viitattu kaikkien kansalaisten kuulumiseen useimpien sosiaalisten etujen piiriin sekä yhdenvertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden arvojen korostamiseen. Lopputuloksena on ollut kansainvälisesti verraten vähäinen eriarvoisuus ja matalat köyhyysasteet (Fritzell ym. 2012, 165). Pohjoismaat ovat olleet esimerkiksi tulonjakotilastoissa pienimpien tuloerojen ja matalan köyhyysasteen maita (OECD 2008; Eurostat 2010). Eurooppalaisissa hyvinvointivertailuissa Pohjoismaat ovat sijoittuneet yleisesti kärkimaiden joukkoon (esim. Coelli, Lefebvre, Perelman & Pestieau 2010; Olafsson 2010).

Menestystarinassa on kuitenkin tapahtunut uusia käännteitä. Pohjoismaat ovat erottuneet edukseen nimenomaan vanhojen köyhyysriskien, mutta uusien riskiryhmien hallinnassa tilanne on toinen (Fritzell ym. 2012). Uusina köyhyyden riskiryhminä on pidetty esimerkiksi yksinasuvia nuoria ja EU:n ulkopuolisista maista tulleita maahanmuuttajia. Kyseisten ryhmien köyhyysriski on Pohjoismaissa yhtä suuri kuin muissakin EU-maissa, yksinasuvien nuorten osalta jopa suurempi. Suomen väestörakenteen monikulttuuristuminen on useimpiin länsimaihin verrattuna edelleen vaatimatonta, mutta toisaalta se on tapahtunut verrattain nopeasti. Kuviossa 1.1. on esitetty ulkomaalaistaustaisen väestön määrällinen kehitys Suomessa vuosien 1990–2011 välillä EU-maiden kansalaisten ja EU:n ulkopuolisten maiden kansalaisten osalta. Kuten voidaan havaita, on ulkomaalaistaustainen väestö nelinkertaistunut kahden vuosikymmenen aikana, ja sen määrä oli vuoden 2011 lopussa noin 260 000 henkilöä. Painotus on hyvin selkeästi EU-maiden ulkopuolelta tulleessa väestössä.

Pohjoismaiden ainutlaatuisuus suhteessa muihin Euroopan maihin on kaventunut samaan aikaan edellä kuvatun kehityksen kanssa. Tämä on tapahtunut muiden maiden sosiaalipalvelujen laajenemisen ja eräiltä osin sosiaalivakuutusten kattavuuden paranemisen myötä (Kangas 2009). Vaikka kaikissa hyvinvointivaltioissa on tehty samaan aikaan myös sosiaaliturvaa ja etuuksia koskevia leikkauksia, ovat nämä toimenpiteet olleet yleisempiä kattavamman valikoiman omaavissa Pohjoismaissa. Näiden tekijöiden yhteisvaikutus on vinyt Pohjoismaita lähemmäksi muita Euroopan maita suhteessa 1990-luvun puolivälin tilanteeseen. Kaikki Pohjoismaat ovat loitontuneet jossain määrin pohjoismaisen mallin ideaalityypistä (Fritzell ym. 2012).

Muihin Pohjoismaihin verrattuna sosiaalipoliittisilla leikkauksilla on ollut Suomessa suuremmat vaikutukset, sillä suomalainen hyvinvointivaltio on ollut jo alun alkujaan eräänlainen riisuttu versio pohjoismaisesta mallista (Kangas 2009). Tämä on johtunut Suomen erityyppisistä sosiaalipoliittikan kehittämisen taustalla olevista poliittisista ja yhteiskunnallisista voimasuhteista. Sosiaali- ja terveydenhuoltoa ohjaava lainsäädäntö on pysynyt kuitenkin pääosin samana, ja laajempien leikkausten sijaan järjestelmän muutoksia kuvaavat etujen saannin tiu-

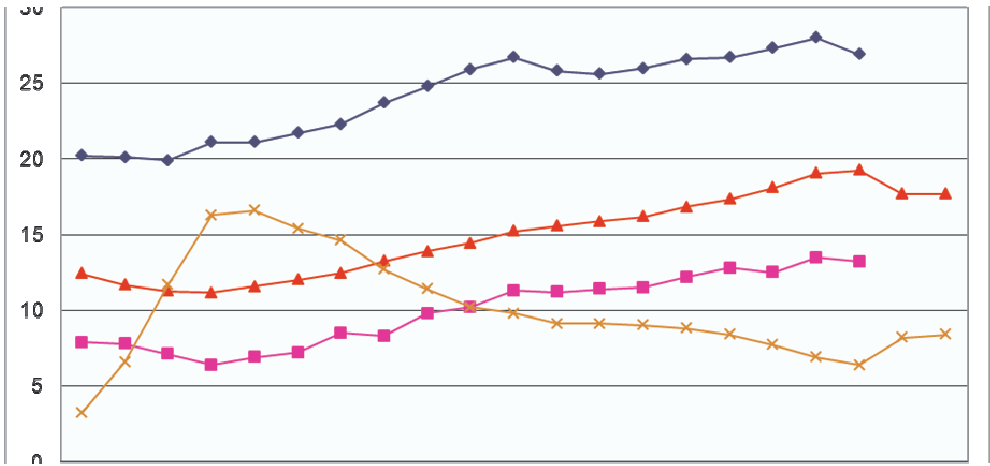

Kuvio 1.1. Suomessa asuvan ulkomaalaistaustaisen väestön määrällinen kehitys vuosien 1990–2011 välillä¹ (Tilastokeskus, SVT: väestörakenne)

kentäminen ja tasokorotusten puuttuminen (Airio 2013). Kokonaisuudessaan viimeisen 20 vuoden aikaista muutostrendiä on myös sosiaali- ja terveysalan avainasemassa olevien henkilöiden keskuudessa pidetty selkeänä siirtymisenä pois-pään pohjoismaisen mallin peruslähtökohdista (Eronen, Londén, Perälähti, Silta-niemi & Särkelä 2010). Viimeisen parin vuosikymmenen aikainen kehitys on he-rättänyt epäilyksiä, lukeutuuko Suomi enää tulevaisuudessa pohjoismaiseen hy-vinvointivaltioperheeseen (Kangas 2009). Vaikka syvä taloudellinen lama 1990-luvulla oli selkeä käänne kohti sosiaalisen eriarvoisuuden kasvua, ovat hyvin-vointivaltion laajenemisen pysähtyminen sekä etuuksien rajoittaminen ja hei-kentäminen kuitenkin eräiden analyysien mukaan alkaneet jo lamaa edeltävänä aikana (Julkunen 2001).

Kuviossa 1.2. on esitetty tulojaon kehitys Suomessa vuosina 1990–2010. Siitä ilmenee selkeästi edellä mainittu tulojaon eriytymiskehitys samaan aikaan kohonneen bruttokansantuotteen kanssa. Yleistä tulojakoa mittaava gini-kerroin on kasvanut edelleen 2000-luvulla, samoin kuin tuloköyhyys Myös

¹ Ulkomaalaistaustainen väestö: ulkomaista syntyperää ovat ne henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla.

Kuvio 1.2. Tuloerojen, tuloköyhyyden, bruttokansantuotteen ja työttömyysasteen kehitys Suomessa 1990–2010². (Lähde: Ritakallio 2013)

työttömyysaste on vakiintunut korkealle tasolle laman jälkeisestä laskustaan huolimatta. Viimeisimmät havainnot tuloerojen kehityksestä ilmaisevat tilanteen säilyneen suhteellisen ennallaan vuoteen 2011 saakka (Tilastokeskus 2013). Muihin Pohjoismaihin (Ruotsi ja Norja) verrattuna ovat myös sosiaaliset terveyserot Suomessa erittäin suuria (Kangas 2009). Samoin vanhempiin ikäryhmiin kuuluvilla on Suomessa selkeästi suurempi köyhyysriski (Fritzell ym. 2012). Köyhyyden ja eriarvoisuuden korostuminen Suomessa johtuu juuri järjestelmän herkkyydestä toimintaympäristön muutosten vaikutuksille (Kangas 2009). Eurooppalaisittain edelleen suhteellisen matalasta tuloerojen tasosta huolimatta on tuloerojen kasvu ollut Suomessa ennennäkemättömän nopeaa muihin OECD-maihin verrattuna (OECD 2011; Tilastokeskus 2013). Samaan aikaan perusturvan varassa elävillä ovat asumismenojen jälkeiset käytettävissä olevat tulot laskeneet vuosina 1990–2011 eläkkeen saajia lukuun ottamatta (Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2011). Suurin osa perusturvan varassa elä-

² Gini-kerroin mittaa tuloerojen epätasaisuuden kehitystä (mitä suurempi gini-arvo, sitä epätasaisemmin tulot ovat jakautuneet). Tuloköyhyys on laskettu vuosittain käyttäen rajana 60 % OECD:n modifioitua ekvivalenttiskalan mukaisia väestön mediaanituloja. Bruttokansantuote (BKT) on esitetty muunnoksella: kymmeniä miljoonia euroja vuoden 2009 hintojen mukaisesti. Työttömyysaste perustuu Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksissa käytettävään määrittelyyn.

vistä ei ole pystynyt kattamaan kohtuullisen minimin mukaista kulutusta. Samankaltaista kehitystä on havaittavissa myös muissa Pohjoismaissa, kuten myös toimeentulotuen puutteellista kykyä suojata sen saajia köyhyydeltä (Kuivalainen 2010; Kuivalainen & Nelson 2012).

1.2. Yhteiskunnallisten muutosten vaikutus kaupunkialueiden eriytymiseen

Edellä kuvattu eriarvoisuuden kehitys on välittynyt suomalaisessa yhteiskunnassa siten, että köyhyydestä on tullut kaupunkeihin keskittyvä ilmiö. Vielä 1980-luvulla köyhyys painottui syrjäisille maaseutupaikkakunnille (Heikkilä 1990). Kaikista köyhyysrajan alittaneista asui vuonna 1990 kaupunkimaisissa kunnissa 40 prosenttia, kun vuonna 2009 luku oli jo 68 prosenttia³. Samalla köyhyysrajan alittaneen väestön määrä on lähes kolminkertaistunut kaupunkimaisissa kunnissa noin 158 000:sta 467 000:een henkilöön. Huolimatta siitä, että osa kehityksestä selittyy kaupungistumisen voimistumisella kyseisenä ajanjaksona, voidaan muutosta pitää valtaisana. Suomessa onkin ruvettu keskustelemaan aktiivisemmin kaupunkiköyhydestä, jota pidetään aikaisempaa moniulotteisempana ja hyvin erilaisissa elämäntilanteissa olevia kansalaisia koskevana (Kopomaa & Meltti 2005; Keskinen, Laine, Tuominen, & Hakkarainen 2009; Forssén, Roivainen, Ylinen & Heinonen 2012). Myös leipäjonoista on tullut suurimmissa kaupungeissa vakiintunut osa uuden kaupunkiköyhyyden kuvaa (Siiki 2009). Niin ikään sosiaalityön näkökulmasta on esitetty puheenvuoroja, joiden mukaan pitkään jatkunut harvaan asuttuun maahan sovellettu sosiaalityö kaipaa rinnalleen kaupunkisossiaalityön kehittämistä (Kopomaa & Meltti 2005). Suomalaisessa yhteiskunnassa ei ole ollut aiemmin tarvetta ratkoa segregoituneiden asuinalueiden sekä niihin kytkeytyvien sosiaalisten ongelmien kasautumisen ja rasismien kaltaisia ongelmia (emt., 10).

Aiempaa moniulotteisemmasta kaupunkiköyhyydestä huolimatta suomalaisen yhteiskunnan köyhyys ja huono-osaisuus on ollut hyvinkin vakiintuneesti samoja ryhmiä koskevia. Tilastoihin ja kyselyihin perustuvien tutkimusten mukaan suomalainen köyhyys on painottunut jo pitkään yksinasuviin, opiskelijoihin, yksinhuoltajiin ja monilapsisiin perheisiin (Kangas & Ritakallio 2003; Moisio 2008; Forssen ym. 2012). Sosiaali- ja terveystalvelujen ja sosiaalietuuksien saamisen näkökulmasta voidaan erottaa selkeimmin yleisestä hyvinvoinnin kehityksestä jälkeen jääneinä ryhminä pitkäaikaistyöttömät, perusturvan varassa olevat, päihde- ja mielenterveysongelmaiset, työmarkkinatuen varaan ja koulutuksen ulkopuolelle pudonneet nuoret sekä monista ongelmista samaan aikaan

³ Tulonjakotilaston vuosien 1987–2009 aikasarja-aineistosta tehdyt omat analyysit. Köyhyysrajana on 60 % OECD-modifioidun ekvivalenttiskaalan mukaisista mediaanituloista.

kärsivät (Eronen ym. 2010). Työttömyyden ja sairastavuuden ympärille kasautuva moniongelmaisuus ja sen pysyvyys ovat tuttuja ilmiöitä jo 1990-luvun Suomesta (Kortteinen & Tuomikoski 1998), ja samat ongelmat muodostavat edelleen keskeisen huono-osaisuuden yhtälön (Ylikännö 2013). Samalla on saatu havain-toja köyhyyden periytymisen voimistumisesta suomalaisessa yhteiskunnassa (Airio & Niemelä 2009). Olennaista kehityksessä on myös se, että huono-osaisuus keskittyy erityisesti suurten kaupunkiseutujen keskuskuntiin (Karvonen & Kauppi-nen 2008). Esimerkiksi Turussa saatujen tulosten mukaan voidaan todeta huono-osaisuuden kasautumisen olleen yhtä yleistä 1990-luvun puolivälissä kuin 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopussa, ja pääasialliset puutetilat ovat kytkeytyneet toistuvasti pienituloisuuteen, epävakaiseen työmarkkina-asemaan ja sairastavuuteen (Inkeroinen, Rasinkangas & Kyheröinen 2008).

Siitä, millaisia aluerakenteen muotoja eriarvoisuuden kehitys on tuonut suomalaisiin ja yleisemminkin pohjoismaisiin kaupunkeihin, on toistaiseksi varsin vähän tutkimustietoa. Suhteellisen harvalukuiset pohjoismaiset kaupunkianalyysit (Borgegård, Andersson & Hjort 1998; Wessel 2000; Andersen 2005; Rasmussen 2011; Vaattovaara, Kortteinen & Schulmann 2012) ovat tuoneet kuitenkin esille maltillista segregaatiokehitystä suhteessa moniin muihin Euroopan kaupunkeihin (Musterd & Ostendorf 1998; Clip 2007; Bolt 2009). Huomionarvoista on, että kyseiset pohjoismaiset tutkimukset ovat kohdistuneet lähinnä pääkaupunkeihin. Metropoliasemalla voi kuitenkin olla muusta yhteiskunnasta poikkeavia vaikutuksia. Esimerkiksi Suomen pääkaupunkiseutu on erottunut 1990-luvun lamasta elpymisen jälkeisessä työpaikkakehityksessä vahvimpana uuden talouden kasvualustana (esim. Suomen kuutoskaupungit 2007; Lankinen 2007). Toisaalta myös muut työmarkkinoiden restrukturaatioprosessit, kuten työperäinen maahanmuutto, ovat voimakkaimpia juuri pääkaupunkiseudulla. Näitä kehityspiirteitä pidetään tärkeässä asemassa pääkaupunkiseudun sosiaalisen eriytymisen prosesseissa (Vaattovaara, Kortteinen & Schulman 2012).

Eurooppalaisessa segregaatiokeskustelussa ovat huono-osaisuuden alueelliseen kasautumiseen liittyneet vahvasti etnisen keskittymisen syyt ja seuraukset (van Kempen & Murie 2009). Niin suomalaiset kuin eurooppalaiset havainnot viittaavat huono-osaisuuden paikantuvan alueellisesti kohteisiin, joissa sijaitsevat suurimmat maahanmuuttajien keskittymät (Bråmås 2006a; Clip 2007; Andersson ym. 2010a; Vilkkama 2011; Rasinkangas 2012; Vaattovaara & Kortteinen 2012). Osaltaan taloudellinen ja työmarkkina-asemaan kohdistuva huono-osaisuus liittyvätkin maahanmuuttajataustaan. Kuitenkin maahanmuuttajien integraation ja kantaväestön sosiaalisen syrjäytymisen ongelmat on miellettäviä erillisiksi ilmiöiksi. Asuntomarkkinoiden mekanismit ovat ohjanneet maahanmuuttajien ja huono-osaisessa asemassa olevan kantaväestön alueellista sijoittumista samansuuntaisesti, mikä korostaa asuntomarkkinoilla toimimisen kyvyn ja valinnanmahdollisuuksien keskeistä roolia segregaation ilmenemisessä.

Maahanmuuttajien alueellinen keskittyminen voi myös vauhdittua kantaväestön asumisratkaisujen myötä. *White-flight*-ilmiöllä on viitattu kehitykseen, jossa kantaväestön edustajat ovat taipuvaisia muuttamaan asuinalueilta, joilla etnisten vähemmistöjen asukkaiden osuus kasvaa (esim. Galster 1990; Crowder 2000; Bråmås 2006a). Tämän on todettu koskevan etenkin hyväosaisempia asukkaita, joiden tulot ja tätä kautta myös valinnan mahdollisuudet asuntomarkkinoilla ovat suuremmat. Muuttohalukkuuden lisääntymiseen liittyy pelkoa asuinalueen statuksen ja sitä myötä asunnon arvon laskusta, mutta myös rasismia ja syrjintää. Toisaalta valikoitunutta ulosmuuttoa olennaisempaa saattaa olla, että kanta-väestö alkaa välttää näille alueille muuttamista. Tämänkaltaisia havaintoja on saatu sekä Ruotsista että Suomesta (Bråmås 2006b; Vilka 2011).

Maahanmuuttajien ja sosiaalisen huono-osaisuuden alueellisen keskittymisen päällekkäisyydestä huolimatta ei pääkaupunkiseudullakaan ole kysymys mistään kokonaisten asuinalueiden tasolla tapahtuneista sosio-spatiaalisista halkeamista (Lankinen 2006a; 2007; Kauppinen ym. 2009; Vaattovaara & Kortteinen 2012). Viimeaikaiset tutkimushavainnot viittaavat kuitenkin siihen, että köyhyyden ja huono-osaisuuden alueellinen keskittyminen on syventynyt ja laajentunut suhteessa aikaisempaan keskittymiseen, jolle oli ominaista tiettyihin taloihin tai kortteleihin kiinnittyvä pistemäisyys (Kauppinen ym. 2009; Vaattovaara & Kortteinen 2012). Yksittäisiä asuinalueita koskevat havainnot ovat myös tuoneet esille, että väestö- ja asuntokantarakenteen profiileiltaan samankaltaisilla alueilla voi olla toisistaan poikkeavia kehityskulkuja (Vaattovaara, Kortteinen & Ratvio 2009; Kortteinen 2011; Rasinkangas 2012; Seppänen, Haapola, Puolakka & Tiilikainen 2012). Tältä osin sosiaalinen ympäristö näyttäisi määrittyvän merkitykselliseksi. Mikäli alueen sosiaaliset verkostot myötävaikuttavat asukkaiden keskinäisen luottamuksen ylläpitämiseen, on tilanne positiivisempi (Kortteinen 2011).

1.3. Aluevaikutukset huono-osaisuutta kumuloivana kehityksenä

Kysymys alueen itsenäisestä ja muihin tekijöihin palautumattomasta merkityksestä eli alue-efektistä kiinnittyy asuinalueen sosiaalisen ympäristön negatiivisiin vaikutuksiin. Olennainen kysymys kuuluu: onko köyhyyden ja muun huono-osaisuuden alueellisella kasautumisella kumuloituva luonne, vai onko kasautuminen nähtävä ensisijaisesti yhteiskunnallisen eriarvoisuuden alueellisena ilmentymänä? Tähän kysymykseen vastaaminen ohjaa jo itsessään käsityksiä vaikuttamiskeinoista. Toisin sanoen, tulisiko köyhyyden ja huono-osaisuuden vähentämiseen tähtäävien toimenpiteiden valikoimaan kuulua yleisten sosiaalipoliittisten keinojen, kuten tuloerojen tasoittamisen, lisäksi myös alueellisesti painottuneita toimenpiteitä? Toisaalta asuinympäristön sosiaalisen koostumuksen vaikutus nostaa esiin kysymyksiä myös asuntopolitiikan ja aluesuunnittelun kan-

nalta. Tulisiko asuinalueita rakentaa niin sanotun sosiaalisen sekoittamisen (*social mix*) periaatteiden mukaisesti, jolloin huomioidaan maksukyvyltään ja sosiaaliselta taustaltaan erilaisten kansalaisten mahdollisuus asua samalla alueella ja jonka avulla ennaltaehkäistään yhteiskunnassa sosiaalisesti heikossa asemassa olevien asukkaiden alueellista kasautumista?

Aluevaikutukset ovat kaikkea muuta kuin yksiselitteinen ilmiö. Aluevaikutuksia on vaikea tutkia ja todentaa sekä erottaa yhteiskunnan yleisestä kehityksestä ja mahdollisista muista väliin tulevista tekijöistä. Kansainvälisessä tutkimuskentässä on saatu jonkin verran tukea alue-efektin olemassaololle (Friedrichs 1998; Atkinson & Kintrea 2001; Buck 2001; Musterd, Andersson, Galster & Kauppinen 2008; Galster ym. 2010). Paikallisten olosuhteiden ja erityispiirteiden merkitys on kuitenkin ilmeinen, eikä alue-efektin vaikutusta tai voimakkuutta voi yleistää yhteiskunnasta tai kaupungista toiseen. Lisäksi vasta-argumenttien mukaan asuinympäristöllä ei ole ainakaan pitkäkestoisia vaikutuksia esimerkiksi koulumenestykseen tai työmarkkinoille osallistumiseen, eikä ennen kaikkea köyhyyden vähentymiseen (Cheshire, Gibbons & Gordon 2008). Näin ollen myös esimerkiksi köyhyyden alueellisiin keskittymiin vaikuttaminen on tehotonta ja kallista, eikä sen avulla puututa varsinaiseen syyhyn eli yhteiskunnalliseen eriarvoisuuteen (emt).

Sosiaalisen ympäristön merkitystä huono-osaisuuden tarttumiselle on korostettu erityisesti amerikkalaisen köyhyyskeskustelun yhteydessä. Amerikkalaiseen yhteiskuntaan on jo vuosikymmeniä liittynyt havainto kaupunkiin syntyneestä alaluokasta (*urban underclass*), jolla on ollut selkeitä alueellisesti keskittyneitä piirteitä (esim. Myrdal 1963; Wilson 1987; Jenks & Peterson 1991; Massey & Denton 1993). Amerikkalaisten ja eurooppalaisten yhteiskuntien sekä kaupunkien välillä on kuitenkin selviä eroja alaluokan muodostumisessa (Wacquant 1999; 2008; van Kempen & Murie 2009). Eurooppalaisista kaupungeista selväpiirteistä alaluokkaa ei ole löydettävissä. Eurooppalaisessa kontekstissa ei ole ollut samassa määrin kysymys rotuun perustuvasta eriytymisestä ja yhteiskunnallisesta asemasta kuin amerikkalaisissa kaupungeissa.

Rakenteellisten muutosten näkökulmasta voidaan kuitenkin tulkita, että eräänlainen suomalainen versio tästä ”alaluokasta” on se osa väestöä, joka on jäänyt ilmeisen pysyvästi pienituloisuuden ja heikon työmarkkina-aseman loukkuun. Edellä kuvatun köyhyyden kaupunkiin keskittymisen lisäksi ovat esimerkiksi työttömyyden pitkittyminen ja toimeentulotukiriippuvuus olleet yleisempiä suurissa kaupungeissa (Vähätalo 2001; 2005; Haapola 2001, 2004; Keskinen ym. 2009). Edellisten tutkimusten mukaan kaupunkien välillä on kuitenkin selviä eroja, mikä korostaa huomion kiinnittämistä paikallisiin prosesseihin ja palvelurakenteisiin. Jossain määrin aluevaikutuksia on havaittu 1990-luvun lamatyöttömien huono-osaisuuden ja tulojen kehittymisen osalta. Huono-osaisuusriskien aluevaikutuksille olivat 1990-luvulla alttiimpia kaupunkiympäristöissä asuvat ja

lamatyöttömät (Blomgren 2005). Korkean työttömyyden alueilla asuneiden lamatyöttömien ansiotulojen myöhempi kehitys on puolestaan jäänyt muita matalammaksi pääkaupunkiseudulla, ja tähän on liitettävissä aluevaikutuksia (Kauppinen ym. 2009). Toisaalta pääkaupunkiseudulla on työttömyyden alueellisten keskittymien lisäksi havaittavissa työikäisen työvoiman ulkopuolisen väestön kasvua ja keskittymistä, mikä saattaa pitää sisällään myös alueellisia itsenäisesti kumuloituvia piirteitä (Vaattovaara & Kortteinen 2012).

Aluevaikutuksia koskevien tutkimusten perusteella aluevaikutusten yksilötason ongelmat kohdentuvat yhteiskunnan haavoittuvimmassa asemassa oleviin kansalaisiin, kuten edellä mainittuihin sosiaalisten tukien varassa eläviin. Erityisesti lasten ja nuorten kohdalla lähiyhteisön vaikutus voi olla hyvinkin suuri. Asuinympäristö voidaan liittää yksilön syrjäytymisprosesseihin. Aikuisiän syrjäytymisprosessi voi juontua jo lapsuuteen, jolloin yhtenä vaikuttavana tekijänä saattaa olla epäsosiaalisia roolimalleja tarjoava asuinympäristö ja kaveripiiri. Voidaan puhua syrjäytymisprosessin ulkoisesta väylästä (Rönkä 1999). Myös muita ulkoiseen väylään liittyviä tekijöitä voidaan yhdistää olosuhteiltaan heikkoihin asuinympäristöihin, kuten perheiden yleiset taloudelliset vaikeudet ja työttömyys sekä heikkotasoiset koulut. Pääkaupunkiseudulla on havaittu, että asuinalueella on jonkinasteinen itsenäinen vaikutus peruskoulun jälkeiseen opiskelu-uraan (Kauppinen 2004). Lähinnä tämä vaikutus koski korkean koulutustason alueita, joissa esimerkiksi ylioppilastutkintojen määrä oli suurempi. Huomattavasti merkityksellisempi tekijä opiskelu-urien rakentumisessa on kuitenkin perhetausta. Koulujen väliset erot ovat joka tapauksessa kasvussa erityisesti Helsingin sisällä (ks. Vaattovaara & Kortteinen 2012).

Yksilötason hyvinvointivajeina ilmenevien vaikutusten lisäksi huono-osaisuuden alueellisella kasautumisella saattaa olla myös laajempia ryhmiä koskevia heijastumia, olipa kasautuminen aluevaikutusten generoimaa tai ei. Esimerkiksi tietyn alueen leimautuminen sosiaalisesti ongelmalliseksi koskee kaikkia asukkaita ja näin ollen aiheuttaa leimautumista myös yksilötasolla. Tämänkaltainen alueellinen stigmatisoituminen liittyy olennaisesti segregatioilmiöön (Smets & Salman 2008). Sosiaalisen epäjärjestyksen ilmeneminen yleisenä asuinympäristön piirteenä voi puolestaan johtaa turvallisuutta koskevien normien rikkoutumiseen ja laskea siten asumisen ja hyvinvoinnin edellytysten laatua kaikkien asukkaiden keskuudessa. Kärjistyneimpänä ilmiönä voidaan pitää yleisimmin Amerikan mantereella esiintyviä niin sanottuja aidattuja alueita (*gated communities*) (esim. Blakely & Snyder 1997), joille yhteiskunnan varakkaimmat jäsenet ovat hakeutuneet pääosin turvallisuusperusteisten syiden vuoksi. Tämänkaltaisia valintoja on kuvattu ”eskapistiseksi strategiaksi” suhteessa segregatioon, jolloin tarkoituksena on vetäytyä omankaltaisten joukkoon ja etäälle oletettua turvallisuushkaa tuottavista yhteiskunnan jäsenistä (Smets & Salman 2008).

1.4. Asumismielitymysten muutosten alueelliset vaikutukset

Sosiaalisten ongelmien lisääntyminen ja segregaaation uhka eivät ole olleet ainoita sosiaaliseen kaupunkikehitykseen liitettyjä kehityskulkuja Suomessa. Toisena laajana kysymyksenä ovat olleet asumisen muuttuvat tarpeet sekä suomalaisen asuntopolitiikan ja kaupunkisuunnittelun vaihtoehdottomuus (Mäenpää, Aniluoto, Manninen & Villanen 2000; Vaattovaara & Lönnqvist 2003; Junto 2007; 2010). Kaupunkialueiden eriytymistä koskevaan keskusteluun liittyvät tältä osin myös asumismielitymyksiä koskevat muutokset. Esimerkiksi pääkaupunkiseudun alueellisten erilaistumisprosessien dynamiikassa on nähty olevan hyväosaisten patoutuneiden asumistarpeiden purkautumista 1990-luvulta lähtien (Kortteinen, Tuominen & Vaattovaara 2005a).

Sosiaaliseen eriytymiseen on siis sisältynyt myös selkeitä positiivisia puolia, jolloin osa väestöstä on päässyt toteuttamaan asumisen tavoitteitaan sekä asumisen kautta yksilöllisyytään ja elämäntapaansa. Varsinaisesta kaupunkialueiden segregaaatiokeskustelusta hyväosaisten alueellinen eriytyminen ja sen positiiviset puolet ovatkin rajautuneet pois (Smets & Salman 2008). Negatiivisten aluevaikutusten lisäksi voidaan erottaa siten myös toinen aluevaikutusten tulo kulma, joka liittyy asuinympäristöön yhdistyvien elämänlaadullisten tekijöiden korostumiseen asumisessa (Cheshire ym. 2008). Tämänkaltaisia laatutekijöitä ovat esimerkiksi niin puistojen ja virkistysalueiden kuin turvallisuudenkin korostuminen asuinalueen ominaisuuksina. Myös alueterveystieteessä on kiinnitetty viime vuosina kasvavasti huomiota asuinympäristön terveyttä edistäviin tekijöihin ja niiden mahdollistamaan elämäntapaan (Kyttä & Kahila 2006, 37–44). Näin ollen esimerkiksi sosiaalisen sekoittamisen vastaisena argumenttina on esitetty, että sen liiallinen toteuttaminen rajoittaa asumismielitymysiltään ja elämäntavaltaan samanlaisten asukkaiden hakeutumista samoille alueille (Cheshire ym. 2008).

Suomalaisten kaupunkiseutujen kehitystä koskevissa keskusteluissa on tuotu esille hyväosaisten veronmaksajien merkitys. Kun globaalissa taloudessa kaupunkiseudut kilpailevat entistä selkeämmin keskenään menestymisen mahdollisuuksista, tapahtuu kilpailua hyväosaisista asukkaista aiempaa enemmän myös kaupunkiseutujen kuntien välillä. Yksittäinen kunta voi esimerkiksi tietoisella asuntopolitiikalla vaikuttaa tältä osin selkeästi omaan kilpailuasemaansa (Vaattovaara & Lönnqvist 2003; Viirkorpi 2005). Epäterveenä pidetyn kilpailuasetelman seurausvaikutuksiin on haluttu puuttua valtiovallan taholta. Esimerkiksi kaupunkiseutujen keskuskuntien ja kehyskuntien taloudellisia vuorovaikutussuhteita on selvitetty (Valtiovarainministeriö 2009)⁴ ja samoin laki kunta- ja palvelurakennemuutuksesta (9.2.2007) liittyi monelta osin hajautuvan kaupunkirakenteen ongelmien argumentteihin. Myös asumisen tutkijat ovat herättäneet keskus-

⁴ Selvitys käynnistettiin Turun kaupungin esityksen perusteella.

telua kaupunkiseudun kuntien välisten taloudellisten erojen kehitykseen liittyvistä riskeistä (Vaattovaara & Lönnqvist 2003; Viirkorpi 2005).

Kaupunkien ja asumisen segregaatiokysymyksiä ei voidakaan ymmärtää irrallaan kaupunkirakenteen laajemmasta kehityksestä. Suomen yhdyskuntarakenteen kehitykselle on ollut tyypillistä seutuistuminen, jolla on viitattu yhtäältä valtakunnalliseen hajakeskittymiseen ja toisaalta paikalliseen seutujen sisäiseen hajautumiseen (Vartiainen 1989, 1991). Paikallisella tasolla seutuistuminen ilmenee kaupunkien kasvun leviämisenä keskuskunnan hallinnollisten rajojen ulkopuolelle, jolloin keskuskunta samalla kärsii muuttotappiota kehyskunnille. Eräiden näkemysten mukaan jo 1970-luvulta lähtien havaitusta seutuistumiskehityksestä on muodostunut merkittävin Suomen yhdyskuntarakennetta muokkaava prosessi (Antikainen & Vartiainen 2002). Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla seutuistumiskehitykselle ei näyttäisi olevan loppua (Vaattovaara 2009). Myös Turun kaupunkiseudulla on selkeitä piirteitä yhä voimistuneesta seutuistumiskehityksestä (Helminen & Ristimäki 2007; Schulmann & Jaakola 2009; Varsinais-Suomen liitto 2010; Vasanen 2013). Seutuistumiskehitystä on pyritty hallitsemaan, ja yhdyskuntarakenteen eheyttäminen on ollut näkyvästi esillä kaupunkiseutujen kaavoitusta koskevien rakennemallien yhteydessä (esim. Turun kaupunkiseudun rakennemalli 2035; Uudenmaan liitto 2010). Asumismieltyymysten muutokset ja niiden toteuttamismahdollisuudet sekä kaupunkiseudun yksittäisten kuntien asuntotarjontaa koskevat profiilierot ovat siten osaltaan vaikuttamassa kaupunkiseutujen sosiaalisen eriytymisen prosesseissa.

1.5. Tutkimuksen tavoite ja näkökulma

Käsillä oleva tutkimus liittyy edellä kuvattuihin kaupunkiseutujen sosiaalista eriytymistä koskeviin kysymyksiin. Aihepiirin tutkimus on ollut Suomessa toistaiseksi vähäistä ja pääkaupunkiseutukeskeistä. Tämän tutkimuksen keskiössä ovat Turun kaupunkiseudun sosiaalista eriytymistä koskevat muutokset ja niiden seuraukset, joita ei ole toistaiseksi tässä laajuudessa tutkittu. Turun kaupunkiseutu eroaa monella tavoin pääkaupunkiseudusta, jonka kehitys on seurannut monien muiden eurooppalaisten metropolien piirteitä (Vaattovaara & Kortteinen 2012). Lähtökohtaisesti Turun kaupunkiseutu eroaa pääkaupunkiseudusta ainakin neljän ominaisuuden suhteen, jotka kaikki ovat olleet avainasemassa pääkaupunkiseudun sosiaalisessa kehityksessä. Ensinnäkin väestönkasvu on Turun kaupunkiseudulla ollut huomattavasti maltillisempaa, ja kaupunkiseutujen välillä on noin miljoonan asukkaan ero (300 000 vs. 1 300 000). Väestönmuutos on vaikuttanut myös monikeskuisuuden voimistumiseen pääkaupunkiseudulla huomattavasti Turun kaupunkiseutuja enemmän (Vaattovaara ym. 2012; Vasanen 2013). Turun kaupunkiseutu rakentuu edelleen leimallisemmin yhden suuren keskuksen ym-

pärille, vaikka kaupunkiseudun väestökeskittymäklusterit ovat tämän keskuksen ulkopuolella samaan aikaan voimistuneet (Schulmann & Jaakola 2009; Vasanen 2013). Pääkaupunkiseudun toimialarakenteen kehityksessä on ollut erittäin tärkeässä asemassa informaatioteknologian alan työpaikkojen lisääntyminen, jolla on ollut vaikutuksensa myös sosiaaliseen aluerakenteeseen (Vaattovaara ym. 2012). Turun kaupunkiseudun toimialarakenteessa ei ole vastaavaa ilmiötä. Neljäntenä asiana voidaan todeta sosiaalisen sekoittamisen olleen jo vuosikymmeniä erityisesti Helsingin kaupungin aluesuunnittelun taustalla ollut käytäntö, jonka myötä kaupunkiseudun sosiaalinen aluerakenne on erottunut eurooppalaisten metropolien joukossa verrattain maltillisesti sosiaalisia aluejakoja ilmentävänä. Turun kaupunkiseudun kunnilla ei ole vastaavaa julkilausuttua suunnittelukäytäntöä ja historiaa.

Turun kaupunkiseudun sosiaalista eriytymistä analysoidaan tutkimuksessa kahdella eri aineisto-kokonaisuudella ja usealla tutkimusmenetelmällä. Tilastoihin perustuvan aineiston avulla tarkastellaan väestörakenteen sosiaalisen eriytymisen perustrendejä ja sosiaalista aluerakennetta 1970-luvulta lähtien. Analyysit painottuvat kuitenkin 1990–2000-lukujen kehitykseen. Kaupunkien ja kaupunkialueiden tilastollista seuranta on olemassa verrattain paljon, mutta hyvin harvoin näihin on sisältynyt tulkintoja itse prosesseista ja seurauksista. Tilastollisen seurannan lisäksi käytössä ovat laajat Turku edustavat kyselytutkimusaineistot vuosilta 1999, 2003 ja 2008, jotka mahdollistavat sosiaalista eriytymistä koskevan kehityksen seurannan asukkaiden kokemuksellisesta näkökulmasta. Tämänkaltaisia aineistoja yhdistäviä analyysejä Suomen kaupunkiseuduista ei ole juuri tehty, mutta kokonaisuudessaan sosiaalitehteilisessä tutkimuksessa on viime aikoina korostunut juuri subjektiivisen hyvinvoinnin tutkiminen. Erityisen näkyvästi tämä on ollut esillä yhteiskuntapolitiikan, talouskehityksen ja niin sanotun onnellisuuspolitiikan välisten kytkösten tulkinnoissa (Saari 2012).

Tutkimuksen olennainen näkökulma avautuu näin ollen tilastoihin perustuvan objektiivisen tiedon ja vastaajien subjektiivisten kokemusten kautta välittyvän tiedon välisistä tulkinnoista. Esimerkiksi köyhyystutkimusten yhteydessä on voitu erottaa varsinaisen objektiivisesti määriteltävän tuloköyhyyden ja toisaalta kokemukseen perustuvan subjektiivisen köyhyyden koskevan osittain eri väestöryhmiä (Kangas & Ritakallio 2003). Myös hyvätuloinen voi kokea subjektiivista köyhyyttä. Asuinympäristön ominaisuuksiin ja muutoksiin liittyvien subjektiivisten kokemusten anti on sosiaalisen eriytymisen näkökulmasta tärkeä. Tilastot paljastavat vasta tutkittavan ilmiön – kuten huono-osaisuuden kasautumisen – voimakkuutta ja kehityssuuntaa, mutta asukkaiden subjektiivinen kokemus tuo esille ilmiön luonteen merkityksen eletyissä arjessa. Asuinympäristöön liittyvät kokemukset ovat myös oletettavasti samankaltaisempia tietyillä alueilla, kuin subjektiivinen köyhyys tai muut yksilötason hyvinvointiin liittyvät tekijät. Asukkaiden subjektiiviset kokemukset voivat antaa myös sellaisia signaaleja alu-

eiden kehityksestä, joille tilastot ovat sokeita. Vähämerkityksisintä ei ole se, että ihmiset tekevät omaa elämää koskevia päätöksiä paljolti kokemusperäisen tiedon perusteella. Tämä on tärkeää esimerkiksi eri alueiden vetovoimaisuutta koskevissa kysymyksissä, kun harkitaan muuttoa.

Tutkimuksen lähestymistapaa voidaan pitää triangulaationa, jolle on ominaista saman ilmiön tutkiminen useiden menetelmien, aineistojen ja taustateorioiden näkökulmasta (esim. Brewer & Hunter 1989). Tämä mahdollistaa syvällisempien tulokintojen tekemisen tutkittavasta ilmiöstä ja tarjoaa mahdollisuuden uusien näkökulmien esille nousemiseen (Creswell 2003). Molemmat tutkimuksessa käytettävät aineistotyypit ovat kuitenkin luonteeltaan kvantitatiivisia ja niitä käsitellään tilastollisin menetelmin, mikä poikkeaa esimerkiksi *mixing-methods*-tutkimusotteesta, jossa yhdistetään kvalitatiivisia ja kvantitatiivisia aineistoja (esim. Creswell 2003; Hakovirta 2006, 74–75). Sosiaalipoliittisessa tutkimuksessa eri aineistoja ja menetelmiä yhdistävät tutkimukset ovat olleet edellä mainituista syistä kaikkiaan verrattain tavallisia (esim. Kortteinen & Tuomikoski 1998; Bradshaw, Stimson, Skinner & Williams 1999; Julkunen ym. 2004; Hakovirta 2006).

Tutkimuksen tematiikka on monien tieteenalojen intressien kohteena. Kaupunkitutkimuskentän monitieteisyydestä seuraa useimmissa tutkimuksissa poikkitieteellinen lähestymistapa, joka ei ole sovitettavissa yhden tieteenalan rajoituneeseen kenttään. Näin on myös tässä tutkimuksessa. Kaupunkisosiologia, -maantiede, -taloustiede, väestötiede, sosiaalipsykologia ja yhdyskuntasuunnittelu ovat osaltaan vaikuttaneet tämän tutkimuksen teoriapohjaan ja käsitteisiin sekä näistä seuraaviin valintoihin empirian tasolla.

Selkeimmin tutkimus paikantuu suomalaisten sosiaalipoliittisten kaupunkitutkimusten (Kääriäinen 1987; Piirainen 1993; Seppänen 2001; Ruoppila 2006) sekä kaupunkimaantieteen tutkimusten välimaastoon (Andersson 1983; Vaattovaara 1998; Vilkama 2011). Käsillä olevan tutkimuksen, kuten kaikkien edellä mainittujen tutkimusten, juuret ovat jo useiden vuosikymmenien takana. Kaiken suomalaisen kaupunkialueiden sosiaalisten erojen tutkimuksen kantaisänä voidaan pitää Heikki Warista, jonka väitöstutkimus *Työläisyhteiskunnan syntymisen Helsingin Pitkäsillan pohjoispuolelle* (1973) kuvasi Kallion työväenkaupunginosan syntyhistoriaa. Vaikka tutkimus 1930-luvun Kalliosta voidaan nähdä Helsingin sosiaalisesti ongelmallisen alueen tarkasteluna, olivat Wariksen työllä huomattavasti laajemmat historian ja yhteiskuntatieteiden tutkimukseen linkittyvät näkökulmat.

Tämän tutkimuksen näkökulma on kuitenkin ennen kaikkea sosiaalipoliittinen. Sosiaalipoliittisen tutkimuksen orientaatio liittyy läheisesti hyvinvointivaltion moraalisen perustan lähtökohtiin. Tällöin köyhyyden ja sosiaalisen eriarvoisuuden vähentäminen, sosiaalisen syrjäytymisen estäminen, integraation edistäminen sekä sosiaalisen vakauden ylläpitäminen ovat keskeisiä aiheen lähestymistapoja (Barr 1998, 9–11; Goodin, Headley, Muffels & Dirven 2000, 21–36).

Myös kansalaisten autonomia, mahdollisuus toimia ja tehdä elämänsä kannalta mielekkäitä valintoja, on keskeinen moraalinen arvo. Sosiaalipoliittisten järjestelmien yleisenä tarkoituksena on vähentää eriarvoisuutta ja hyvinvointiriskien vaikutuksia taloudellisesti tehokkaalla tavalla. Tutkimuksen aihepiirin kannalta kyse on siten ennen kaikkea mahdollisten eriarvoisuuteen ja hyvinvointiriskeihin liittyvien ilmiöiden paikantamisesta sosiaalisen eriytymisen kontekstissa.

Edellä mainitut moraaliset tavoitteet voivat olla keskenään ristiriidassa, jolloin on tehtävä arvovalintoja sen suhteen, mikä tai mitkä moraaliset kysymykset asetetaan yhteiskunnassa etusijalle (Goodin ym. 2000, 23). Alueellinen sosiaalinen eriytyminen sisältää lähtökohtaisesti mahdollisuuksia ristiriitojen ilmenemiseen. Alueellisten hyvinvointierojen kärjistyminen voi saattaa kansalaisia eriarvoiseen asemaan ja heikentää mahdollisuuksia köyhyyden ja syrjäytymisen välttämiseen sekä sosiaalisen vakauden ylläpitämiseen. Samalla alueellisten erojen lisääntymiseen liittyy ainakin joidenkin väestöryhmien asumisen hyvinvoinnin parantuminen autonomisten valintamahdollisuuksien lisääntyessä. Voidaan kysyä, ovatko asuinalueet muuttumassa sisäisesti sosiaalisesti homogeenisemmiksi yhdyskunniksi, mutta eriytyessä aiempaa selvemmin toisistaan. Ja ennen kaikkea: jos näin on, mitä positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia tällä kehityksellä on, ja kenelle?

Entistä monimutkaisemmiksi sosiaalipoliitiikan moraaliset tavoitteet muuttuvat mikäli sosiaalisen eriytymisen kysymykset liitetään osaksi kaupunkiseutujen ympäristökysymyksiä. Sosiaalisten kysymysten parempaa huomioimista suhteessa ympäristökysymyksiin ja yhdyskuntarakenteen kehittymiseen on lisääntyvästi peräänkuulutettu monialaisessa tiedeyhteisössä (Brown & Bhatti 2003; Schulman & Troedson 2004; Littig & Grießler 2005; Lapintie 2008). Erityisesti kestävä kehitys koskevan teeman alla käydyssä keskustelussa ovat yhteiskunnan sosiaalisten prosessien vaikutus ja suhde ympäristöön merkityksellisiä, kun arvioidaan, miten yhteiskuntien tulee säännellä ja muuttaa käytäntöjä, jotta ne palvelisivat myös tulevia sukupolvia (Littig & Grießler 2005). Sosiaalista eriytymistä voidaan pitää tämänkaltaisena kysymyksenä. Myös sosiaalipoliitikkojen keskuudessa on alkanut herätä kiinnostusta ympäristökysymysten ja sosiaalipoliitiikan välisiin kytkentöihin (Helne, Hirvilampi & Laatu 2012; Helne & Silvasti 2012). Etenkin on kyseenalaistettu sosiaalipoliitiikan sitoutuneisuus tuotannon ja talouskasvun turvaamiseen, jolloin ekologisen kestävyuden tavoitteet ovat sille ”kuollessa kulmassa” (Helne ym. 2012, 44–59). Ympäristökysymykset ja ekologisen kestävyuden teema rajautuvat kuitenkin tämän tutkimuksen varsinaisten analyysien ulkopuolelle.

Tämän tutkimuksen yhteiskuntapoliittinen relevanssi on monitasoista. Segregation ehkäisy liittyy suoraan väestön eriarvoisuutta koskeviin sosiaalisiin kysymyksiin ja niihin vastaamiseen. Yksilötason kokemusten ja asumisvalintojen kautta voidaan puolestaan tarkastella asuntopoliitiikan onnistuneisuutta ja epä-

kohtia. Toisaalta eri väestöryhmien asumispreferenssejä tutkimalla pystytään havaitsemaan paitsi asuntopolitiikan, myös asuntokannan ja asuinalueiden sekä palvelu- ja yhdyskuntarakenteen kehittämisen tarpeita. Sosiaalipoliittisen tutkimuksen tulisi pystyä myös parempaan sovellusarvoon kaupunkisuunnittelun ja ympäristökysymysten monimutkaisessa ja ristiriitaisuuksia sisältävässä vuoropuhelussa. Tutkimuksen ajankohta paikantuu samalla mielenkiintoiseen keskusteluun suomalaisen kuntarakenteen ja alueellisen hallinnon kehittämisen suunnasta.

1.6. Tutkimuksen rakenne

Käsillä oleva tutkimus koostuu kymmenestä luvusta. Johdantoluvussa esitettyä teoreettista keskustelua laajennetaan luvuissa 2, 3 ja 4. Ensimmäinen teoreettisen osuuden luku paikantaa tutkimusta kaupunkitutkimuksen kenttään ja käsittelee sosiaaliseen eriytymiseen liitettäviä käsitteitä sekä näkökulmaltaan eri tavoin painottuneita selitysmalleja eriytymisen syistä. Luku päättyy suomalaisesta yhteiskunnasta saatuihin havaintoihin sosiaalisen eriytymisen viimeaikaisesta kehityksestä. Luvussa 3 käsitellään asuntopolitiikan ja kaupunkisuunnittelun toimenpiteitä, joilla on pyritty hallitsemaan asuinalueiden sosiaalista koostumusta. Luvussa 4 käsitellään asumisen hyvinvointiin, arvostukseen ja preferensseihin liittyviä kysymyksiä asuinalueiden eriytymisen ja asuntopolitiikan haasteiden näkökulmasta. Teoreettisen osuuden jälkeen esitellään tutkimuksen asetelma (luku 5). Luku koostuu tutkimuksen kohteena olevan kaupunkiseudun määrittelystä sekä tutkimuskysymysten ja -aineistojen sekä käytettävien tutkimusmenetelmien esittämisestä.

Tutkimuksen ensimmäisessä empiirisessä luvussa 6 käydään aluksi läpi sosiaalisen eriytymisen muutoksia Turun kaupunkiseudulla kuntatason tilastojen pohjalta. Luvussa käsitellään väestön sosiodemografisia muutoksia, psykososiaalisia ongelmia sekä asuntokannan eroja. Luvun lopussa siirrytään pienaluetason tarkasteluun, jossa tavoitteena on muodostaa sosiaalinen aluetyypittely Turun kaupunkiseudusta. Luvun päättää analyysi Turun kaupungin sisällä tapahtuneista muutoksista huono-osaisuuden alueellisten kytkösten näkökulmasta.

Seuraavassa luvussa 7 siirrytään analysoimaan Turussa kerättyjä kyselytutkimusaineistoja. Luvun tavoitteena on tutkia, millaisen kuvan sosiaalisesta eriytymisestä kyselyaineistojen pohjalta tehdyt analyysit antavat suhteessa edellisten lukujen tilastoanalyysiin. Luku 7 koostuu viidestä alaluvusta, joissa tarkastellaan yleisesti asuinympäristöön liitettävien laatutekijöiden vaihtelua erityyppisillä asuinalueilla sekä näiden tekijöiden ajallisia muutoksia. Erityisenä huomion kohteena on sosiaalinen ympäristö. Viimeinen empiirinen luku 8 käsittelee samoihin kyselyaineistoihin perustuen asumisen arvostuksia, preferenssejä ja vallinnan mahdollisuuksien kokemista Turun kaupunkiseudulla. Tutkimuksen päättää yhteenveto- ja pohdintaluku.

2

Sosiaalisen eriytymisen syyt ja seuraukset

Länsimaisten kaupunkien ominaispiirteisiin on kautta historian kuulunut sosiaalinen monikerroksisuus ja sen heijastuminen niiden alueelliseen rakenteeseen. Varsinaisen kiinnostuksen kohteeksi kaupunkien sosiaaliset kysymykset nousivat kuitenkin vasta 1800-luvun teollisen vallankumouksen myötä (Saunders 1986). Tätä ennen kaupunkien sosiaaliset kerrostumat liittyivät uskontoon, säätyyn ja erilaisiin ammattikuntajakoihin. Teollisen vallankumouksen myötä kaupunki ja maaseutu erkaantuivat selkeämmin toisistaan työnjaon muutoksen seurauksena, kun työväestö alkoi siirtyä kaupunkeihin teollisten työpaikkojen perässä. Tähän voidaan ajoittaa myös modernin yhteiskunnan urbaanien ongelmien synty. Uudet ongelmat ilmenivät muun muassa Ison-Britannian ja Yhdysvaltojen kaupungeissa teollisuustyöväestön kurjina asuinolosuhteina, leviävinä tauteina ja yleisinä järjestyksen ongelmina (Saunders 1986, 13–51).

Sittemmin yhteiskunnan sosiaalisten olosuhteiden ilmentymiä kaupungeissa on selitetty ja mallinnettu useista eri näkökulmista, joiden painotukset ja lähestymistavat ovat vaihdelleet vuosikymmenittäin ja tieteenaloittain. Tässä luvussa esitellään näistä lähestymistavoista keskeisimpiä. Sitä ennen kiinnitetään huomiota kaikessa kaupunkialueiden sosiaalisessa analyysissä tärkeässä asemassa olevaan *segregation* käsitteeseen.

2.1. Sosiaalista segregatiota, erilaistumista vai eriytymistä?

2.1.1. Segregaation käsite

Segregaatio on hyvin moniulotteinen käsite, jota on käytetty erilaisissa merkityksissä asiayhteydestä riippuen. Yhteiskuntatieteellisissä yhteyksissä segregatiion käsitteellä on kuitenkin viitattu tavallisesti jonkin väestöryhmän eriytymiseen suhteessa toiseen tai toisiin väestöryhmiin. Käsitteellä voidaan myös viitata selkeämpään eristämiseen. Pekka V. Virtanen (1996, 37) määrittelee segregatiion käsitettä analyysoivassa artikkelissaan segregatiion ilmiöksi “... jolla tarkoitetaan yleisesti ottaen ihmisten erottelua ja/tai syrjintää jonkin ominaisuuden perusteella. Näitä ominaisuuksia voivat olla muun muassa rotu, kansallisuus, uskonto, kieli ja varallisuus. Segregaatio voi perustua lakiin tai tapaan; ensiksi mainittu on pakollista (segregoiminen), mutta jälkimmäinen myös vapaaehtoista (segregoituminen). Segregaation määrittelemisen on siten jo lähtökohtaisesti arvolautautunutta ja normatiivista. Monien yhteiskuntatieteellisten käsitteiden tapaan myöskään segregatiolle ei kuitenkaan voida antaa mitään tyhjentävää määritystä.

Sosiaalitieteellisesti orientoituneissa kaupunkitutkimuksissa segregatiolla on viitattu asumisperusteiseen maantieteelliseen segregatiioon (*residential segregation*), eli alueellisten erojen ongelmalliseen lisääntymiseen, jonka seurauksena tietyt väestöryhmät ovat yliedustettuja toisilla ja aliedustettuja toisilla alueilla (esim. Massey ja Denton 1988). Lähtökohtana etenkin yhdysvaltalaisessa segregatiotutkimuksessa on ollut rotuun perustuvien ryhmien esiintyminen. Segregatiotutkimuksien painotuksiin on tästä syystä liittynyt etninen ulottuvuus keskeisenä segregatiota ilmentävänä tekijänä. Muut segregatiion perusulottuvuudet ovat liittyneet sosioekonomisiin ja elämänvaiheen mukaisiin eroihin (Shevky & Bell 1961).

Oleellista segregatiiossa on juuri alueiden keskinäinen suhde. Se, millaisista alueyksiköistä kulloinkin on kysymys, riippuu tarkasteltavasta ilmiöstä ja esimerkiksi tutkimuksen kysymyksenasettelusta. Segregatiotutkimuksissa on ollut tavallisinta tutkia asuinalueiden välisiä eroja tiettyjen väestöryhmien esiintymisen näkökulmasta, mutta alueyksikköinä voivat olla myös laajemmat aluekoko- naisuudet tai vastaavasti esimerkiksi yksittäisen kaupungin koulut. Virtanen (1996) erottaa myös tonttikohtaisen segregatiion, joka on ollut tyypillistä Euroopan historiallisissa suurkaupungeissa, joissa arvokkaimmat asunnot sijaitsivat katu- julkisivujen puolella ja halvemmat puolestaan piharakennuksissa.

Yleisin lähtökohta segregatiion tutkimisessa on kuitenkin asuinalueita kuvaavien alueyksikköjen tasolla tapahtuva erojen havainnoiminen. Tähän viittaavat myös useat erilaiset segregatiion astetta mittaamaan kehitetyt indeksit. Segregatioindekseillä on mitattu esimerkiksi tietyn väestöryhmän eristyneisyyttä tai tasaisuutta suhteessa muihin ryhmiin, alueellisen sijoittumisen keskittyneisyyttä

tai keskustahakuisuutta sekä väestöryhmän edustamien alueiden välistä klusteroitumista (Massey & Denton 1988). Kenties yleisin segregaaation ilmaisin on dissimilariteetti-indeksi (*index of dissimilarity*), eli erilaisuusindeksi, joka kehitettiin aikanaan mittaamaan mustien ja valkoisten väestöosuuksien rodullista tasapainoa yhdysvaltalaisissa kaupungeissa (emt.). Indeksillä mitataan kahden tarkasteltavan väestöryhmän välillä, miten suuri osuus toisesta väestöryhmästä tulisi siirtää kaupungin muille asuinalueille, jotta ryhmien alueellinen jakauma olisi alueiden välillä tasainen. Tämänkaltainen alueellisesti tasapainoinen väestörakenne olisi kuitenkin sosiaalinen utopia, sillä kaikissa yhteiskunnissa on erasteista sosiaalista stratifikaatiota, joka ilmenee myös kaupunkien alueellisessa rakenteessa. Segregaatioindeksit tuleekin mieltää matemaattisiksi työkaluiksi, joilla alueiden välistä erilaisuutta ja kehityksen suuntaa voidaan havainnoida.

On siis tulkinnanvaraista ja viime kädessä aina poliittinen kysymys, milloin jonkin kaupungin alueellisten erojen katsotaan kasvaneen liiallisesti tiettyjen väestörakenteen ominaisuuksien suhteen. Kysymys on myös aikaan ja paikkaan sidottu ja tässä mielessä yhteiskunnallisille ja kulttuurisille muutoksille jatkuvasti altis. Kaikkea väestöryhmien alueellisten erojen lisääntymistä ei voida myöskään tulkita yksiselitteisen negatiiviseksi. Esimerkiksi etnisen segregaaation tutkimuksista tiedetään etnisten ryhmien keskittymällä olevan useita yhteisöjä tukevia puolia (Bolt, Burgers & van Kempen 1998). Toisaalta etnisen segregaaatio-prosessin seurauksena voi muodostua muusta yhteiskunnasta erillään olevia etnisiä saarekkeitä, joiden osalta puhutaan usein rinnakkaisyhteiskunnasta (*parallel society*) (esim. Hynynen 2003, 9–10). Tämänkaltaisia saarekkeitä pidetään ongelmallisina yhteiskuntaan integroitumisen kannalta.

Suomessa pääkaupunkiseudun sosiaalista rakennetta tutkineen Markku Lankisen (1994, 10) määrittelyn mukaan ”*sosiaalisessa tasapainossa olevassa kaupungissa eri yhteiskuntaryhmät esiintyvät tasapuolisesti kaupungin eri osissa ja kaupunkiympäristöiltään erilaisilla alueilla. Väestön jakautuminen yhteiskuntaluokkiin ja kerrostumiin ei siis toistu eikä heijastu sosiaalisessa tasapainossa olevan kaupungin alueellisessa rakenteessa*”. Varsin samankaltaiseen määrittelyyn on päätyneet vuosikymmentä myöhemmin myös Paavo Viirkorpi (2005, 12), joskin hän nostaa esille myös etnisyyden lisääntyneen merkityksen tasapainolle. Lankisen ja Viirkorven näkemyksiä sosiaalisesti tasapainoisesti rakentuneesta kaupungista, jossa asuinalueet eivät juuri eroaisi toisistaan, voidaan kuitenkin pitää epärealistisena ja kaupungin historiallisen rakentumisen ohittavana ajattelutapana. Sosiaalisia eroja vailla olevaa kaupunkia on pidetty myyttinä ja utopiana (ks. Smets & Salman 2008, 1311–1313).

Erik Allardt (1992, 58) on puolestaan määritellyt sosiaalista kaupunkirakennetta enemmänkin alueen ominaisuuksien kuin väestörakenteen kautta: ”*Järkevältä vaikuttaa sellainen vaatimus, ettei mikään kaupunginosa saisi alittaa verrattain korkeaksi asetettua palvelujen ja elintilojen minimitasoa. On siis asetet-*

tava jonkinlainen, suhteellisen korkea raja-arvo, jonka alle mikään kaupunkialue ei saisi pudota. Tämän raja-arvon yläpuolella voisi sen sijaan sallia erilaisuutta ja eriarvoisuutta. Tärkeää on näet myös se, että ihmiset kohtuullisen rajojen puitteissa saavat asettua haluamiinsa ympäristöihin". Allardtin määritelmässä tulee siis esille myös mahdollisuus sosiaalisen eriarvoisuuden hyväksymiseen tietyissä rajoissa. Tällöin myös yksilöllistymisen ja identiteetin korostamiseen liittyvien valintojen voidaan katsoa mahdollistuvan paremmin. Allardt jättää kuitenkin edellisten tutkijoiden tapaan määrittelemättä tarkemmin, mikä tämänkaltainen raja-arvo voisi olla, samoin kuin sen, mikä on palvelujen ja elintilojen minimitaso. Suomalaisista tutkijoista pääkaupunkiseudun sosiaalista erilaistumista analysoineet Mari Vaattovaara ja Matti Kortteinen (2002) ovat tukeutuneet juuri Allardtin määritelmään pääkaupunkiseudun uusia sosiaalisia jakolinjoja koskevissa keskusteluissaan.

Eräissä Euroopan maissa ja kaupungeissa on esitetty määrittelyitä, jotka liittyvät alueellisten ongelmien rajan ylittymisen uhkaan ja segregaaation ehkäisyyn näkökulmaan. Tämänkaltaisena esimerkkinä voidaan pitää Tanskan sosiaaliministeriön ylläpitämää "ghettolistaa", jossa määritellään tietty asuinalue erityistukitoimenpiteitä vaativaksi ghetoksi, mikäli kaksi seuraavista kolmesta ehdosta täyttyy samanaikaisesti: asukkaista yli puolet on taustaltaan muita kuin länsimaalaisia, yli 40 prosenttia 18–64-vuotiaista on vailla työ- tai koulutuspaikkaa ja rikoksista tuomittujen yli 18-vuotiaiden osuus ylittää 270 henkeä 10 000 asukasta kohden (Socialministeriet 2010). Tietyissä Saksan kaupungeissa (Frankfurt am Main, Stuttgart) on puolestaan käytössä asukkaiden kansalliseen taustaan ja sosiaaliturkiasiakkuuteen liittyviä kiintiöntikäytäntöjä, joiden perusteella kontrolloidaan eri asukasryhmien pääsyä asuinalueille (Clip 2007). Nämä esimerkit kiinnittyvät poliittisten prosessien seurauksena määritelyihin rajoihin. Huomionarvoista on niiden liittyminen asukkaiden ominaisuuksiin, eikä esimerkiksi alueen ominaisuuksiin (vrt. Allardtin määrittely).

Kokonaisuudessaan segregaatiota voidaan pitää luontevasti sosiaalipolitiikan perustavoitteisiin linkittyvänä käsitteenä. Väestöryhmien liiallisen alueellisen eriarvoistumisen ennaltaehkäisy sekä palvelujen ja elintilojen minimitason alle putoamisen kontrollointi, viittaavat varsin suoraan syrjäytymisen estämiseen ja sosiaalisen vakauden ylläpitämiseen. Segregaaation ilmenemisen tutkiminen tilastojen avulla, erilaisin väestörakennetta kuvaavin indekseihin taikka palvelurakenteen näkökulmasta, tuo kuitenkin esille vain yhden puolen asiasta. Tämänkaltainen lähestymistapa voidaan rinnastaa hyvinvointitutkimusten objektiiviseen tietointressiin. Sen sijaan subjektiivinen tietointressi on segregaatiota koskevassa tutkimuksessa liitettävissä asukkaiden kokemuksiin ja näkemyksiin oman asuinympäristön tilasta. Tässä mielessä segregaaation tutkimisessa on perusteltua hyödyntää asukkaiden kokemusperäistä tietoa lähinnä hallinnollisia tarpeita palvelevan tilastotiedon täydentämiseksi.

2.1.2. Tutkimuksen käsitevalinta ja suhde suomalaiseen segregaatiotutkimukseen

Suomalaisissa sosiaalisen kaupunkirakenteen tutkimuksissa on vain harvoin käsitelty suoraan segregaatiota. *Segregatio*-käsitteen negatiivisen kaiun vuoksi on usein käytetty sen sijasta vähemmän arvolutautuneita *sosiaalisen erilaistumisen* tai *eriytymisen* käsitteitä kuvaamaan sosiaaliseen aluerakenteeseen liittyviä muutoksia. Juha Kääriäisen (1987) tutkimus *Sosiaaliset ongelmat, asuinalueiden segregoituneisuus ja paikallisyhteisöllisyys* Helsingin sosiaalisten ongelmien asuinalueittaisesta vaihtelusta edustaa tässä mielessä harvinaista poikkeusta. Myös Timo Piiraisen (1993) sosiaalipolitiikan väitöskirja *Vuokra-asuminen ja sosiaaliset ongelmat* käsitteli osaltaan vuokratuloalueiden sosiaalista segregaatiota segregatio-käsitteen alla. Molemmissa edellä mainituissa tutkimuksissa kohteena olivat kuitenkin nimenomaisesti sosiaaliset ongelmat, jolloin tutkimusten lähtökohta oli jo valmiiksi alueellisten keskittymien paikantamisessa ja selittämisessä.

Myöhemmät tutkimusaiheeseen liittyvät sosiaalipolitiikkatieteen väitöskirjat ovat käsitelleet segregaatian sijaan pikemminkin sosiaalista erilaistumista. Marjaana Seppäsen (2001) tutkimus *Liipolan onni – asuinalueen sosiaalinen erilaistuminen ja merkitys asukkaille* käsitteli jo nimensä mukaisesti neutraalimmin huono-osaisuusongelmiensa suhteen erottuvan lahtelaisen Liipolan lähiön asukkaiden osallisuutta eri näkökulmista. Samoin Sampo Ruoppilan (2006) väitöskirja *Residential differentiation, housing policy and urban planning in the transformation from state socialism to a market economy: the case of Tallinn*, oli tutkimusasetelmaltaan huomattavasti väestörakenteellisten alueellisten erojen kehittymistä laajempi, kattaen asuntopolitiikan ja kaupunkisuunnittelun analysointia.

Myös kaupunkimaantieteilijöiden väitöskirjoissa on käytetty sosiaalisen erilaistumisen ja eriytymisen käsitteitä kuvaamaan alueellisten erojen kehittymistä (Vaattovaara 1998; Vilkama 2011) tai toisaalta kaupungin sisäistä rakennetta ja sen dynamiikkaa (Andersson 1983), jonka yksi osa on sosiaalinen ulottuvuus. Mari Vaattovaara (1998, 40–44) pitää erottelua sosiaalisen erilaistumisen ja segregatian välillä tärkeänä juuri segregatian käsitteeseen liittyvän ei-toivottavien alue-erojen ja sosiaalisten erojen ongelmallisuuden painottamisen vuoksi. Kaupunkialueiden väestörakenteiden muutokset pitävät sisällään kuitenkin myös monia positiivisia piirteitä, kuten yksilöllisyyden ja samankaltaisten asumisen arvostusten alueellista vaihtelua. Vastakkainasettelun sijasta tulisi siten enemmän pyrkiä huomioimaan kaupungin sosiaalisen mosaiikin koko kirjo hyvine ja huonoine puolineen. Se on osa kaupunkirakenteen luonnollista kehitystä ja tuottaa samalla identiteetiltään omaleimaisia alueita.

Katja Vilkama (2011, 24–27) puolestaan käyttää pääkaupunkiseudun kanta-väestön ja maahanmuuttajien muuttoliikettä käsittelevässä tutkimuksessaan sosiaalisen eriytymisen käsitettä tehdäkseen eron negatiivisesti arvolutautuneeseen segregatioon ja toisaalta kaupunkirakenteen luonnolliseen kehityskulkuun kuu-

luvaan erilaistumiseen. Eriytymisen hän määrittelee kaksijakoiseksi käsitteeksi, joka pitää sisällään eriytymistä tuottavat prosessit ja niiden lopputuloksena syntyneet aluerakenteen erot väestön sijoittumisessa. Vilkan prosessinäkökulma liittyi etenkin muuttoliikkeen rooliin eriytymisen kehityksessä.

Edellä esitettyjen käsiteanalyysien perusteella sosiaalinen segregaatio, erilaistuminen ja eriytyminen ovat siis hyvin läheisesti toisiinsa liittyviä käsitteitä. Myös Suomen kielen sanakirjan mukaan segregaatio voidaan ymmärtää paitsi eriyttämiseksi, myös eriytymistä ja erilaistumista kuvaavaksi ilmiöksi⁵. Käsitteillä on kuitenkin selkeitä painotuseroja, joiden arvottaminen riippuu tutkimusten tavoitteista ja näkökulmista.

Käytän tässä tutkimuksessa *sosiaalisen eriytymisen* käsitettä kuvaamaan Turun kaupunkiseudun sosiaalisen aluerakenteen erojen kehittymistä. Tutkimuksen tarkoituksena on tavoittaa alueellisten erojen kehittymiseen liittyvää dynamiikkaa, jolloin eriytymistä voidaan pitää kuvaavampana käsitteenä kuin sosiaalista erilaistumista. Toisaalta tutkimuksen tavoitteet ovat eriytymisen negatiiviseksi puoleksi – segregaatiksi – mielleltävän alueellisen kehityksen tarkastelua laajemmat kattaen esimerkiksi väestöryhmien asumispreferenssien tutkimista. Tästä huolimatta tullaan tutkimuksessa kiinnittämään erityistä huomioita mahdollisten negatiivisten alueprosessien ilmenemiseen, jolloin puhutaan *segregaatiosta* ja *segregaatioprosesseista*.

Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan alueellisen segregaatian dynamiikkaan ja syihin perustuvia selitysmalleja. Kaupunkien sosiaalisen aluerakenteen osalta ovat eri aikoina esitetyt selitysmallit olleet luonteeltaan pikemminkin mallinnuksia tai jäsennyksiä fyysisen ja sosiaalisen kaupunkitilan välisistä kytköksistä kuin selkeämpiä yhteiskuntateorioita, vaikka niillä on pyritty yleistykseen.

2.2. Kaupunkien sosiaalisen aluerakenteen selitysmallit

2.2.1. Kaupunkiekologia

Varhaisimpana kaupunkien sosiaalisia alue-eroja systemaattisesti jäsentämään pyrkineenä tutkimussuuntauksena on yleisesti pidetty kaupunkitutkimuksen historiassa klassikon maineessa olevan niin sanotun Chicagon koulukunnan kaupunkiekologiaksi kutsuttuja tutkimuksia. Voimallisimmin 1920-luvulla Chicagossa toimineen koulukunnan lähtökohtana oli analysoida teollisen murroksen jälkeisen laajamittaisen siirtolaisuuden kohteena olevien yhdysvaltalaiskaupunkien muutoksia (Bulmer 1984). Keskeisenä tarkoituksena oli selvittää, miten kaupunkien olemus vaikuttaa ihmisiin ja miten on mahdollista saavuttaa sosiaalinen

⁵ MOT Kielitoimiston sanakirja, Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy. <http://mot.kielikone.fi/mot/turkuyo/netmot.exe>. 18.6.2013

järjestys kaupungeissa, joissa eri kulttuurit ja rodut törmäävät toisiinsa rajatussa tilassa. Tältä osin koulukunnan työt loivat pohjaa myös syrjäytymistutkimukselle kaupunkimaisessa ympäristössä, mistä tunnetuimpana esimerkkinä on Robert E. Parkin artikkeli *Human Migration and the Marginal Man* (Bulmer 1984).

Toisena keskeisenä ajatuksena Chicagon koulukunnalla oli, että kaupunkitila on mahdollista mallintaa ryhmäksi erilaisia toisistaan poikkeavia alueita. Chicagon koulukunnan teoreettisen työn taustalla vaikuttivat suuresti luonnontieteet ja niihin liittyvä kasvi- ja eläinekologia. Myös kaupunki oli mahdollista nähdä sosiaalisena organismina, jossa kamppailu elintilasta (maan hinta) määritteli eri väestöryhmien asemaa ja sijoittumista kaupunkialueelle samaan tapaan kuin kasvit tai eläinlajit valtaavat tilaa elinympäristössään. Seurauksena oli hierarkkinen kudos ”luonnollisia” alueita, joille sijoittuva väestö vastasi taustoiltaan toisiaan. Tähän liittyi voimakas alueellinen hierarkia, sillä kukin ryhmä pyrki sijoittumaan omien resurssiensa ja hyvinvointinsa kannalta parhaalle mahdolliselle alueelle (emt.). Oleellinen piirre Chicagon koulukunnan työssä olikin kulttuurisen assimilaation, eli sulautumisen, mukainen näkemys, jonka mukaan kaupunkien dynamiikkaa ja toisaalta alueiden välisten erojen vakautta muokkaa toistuva prosessi, jossa kaupunkiin muuttajat (siirtolaiset) hakeutuvat eräänlaisille sisään-tuloalueille, kunnes ovat assimiloituneet riittävästi vallitsevaan kulttuuriin. Tämän jälkeen he hakeutuvat keskiluokkaisille paremmille alueille, jolloin uudet kaupunkiin muuttajat sijoittuvat puolestaan kyseisille sisään-tuloalueille.

Kaupunkiekologia oli oman aikansa suurkaupunkien kasvun ja siirtolaisuuden vaikutuksia jäsentämään kehitetty tutkimussuuntaus. Se on saanut ajan saatossa paljon kritiikkiä osakseen muun muassa kuvailevasta luonteesta ja deterministisyydestä (esim. Gettys 1961). Huolimatta tietyistä kaupunkitilan sosiaalisen aluerakenteen säännönmukaisuuksista, ei havaintoja voi sellaisenaan siirtää kaikkia yhteiskuntia ja kaupunkeja koskevaksi. Lähestymistapaa on kritisoitu myös biologisten ilmiöiden liian yksinkertaistavasta liittämisestä ihmisten sosiaaliseen käyttäytymiseen. Ihmisillä voi olla esimerkiksi asumiseen liittyviä preferenssejä, jotka voivat poiketa huomattavasti toisistaan yhteiskunnallisesti samassa asemassa olevien kesken. Myös kulttuuriseen assimilaatioon liittyvää näkemystä on kritisoitu. Kulttuurinen assimilaatio ei ole muuttajan kannalta aina haluttua eikä toisaalta aina mahdollista, vaikka halua olisikin (Dhalmann 2011, 27–30).

2.2.2. Sosiaalialueanalyysi ja faktoriekologisen tutkimuksen kehittyminen

Seuraavat kaupunkiekologian kehitysaskeleet liitetään pitkälti yhdysvaltalaisen tutkijoiden Eshref Shevkyn ja Wendell Bellin (1961) tutkimuksiin 1950-luvun Los Angelesista. Heidän myötänsä tulkintaan tuli mukaan myös yhteiskunnallisten kehitysprosessien vaikutus sosiaaliseen erilaistumiseen, joiden huomioimisen puutteesta Chicagon koulukunnan töitä oli kritisoitu. Shevkyn ja Bellin huomio

kiinnittyi kaupungistumisen vaikutusten analysoimisen lisäksi siihen, millaisia taloudellisia ja rakenteellisia muutoksia koko yhteiskunnassa tapahtui ja millaisia muutoksia ne aiheuttivat sosiaalisessa rakenteessa. Keskeisimpinä tekijöinä olivat työnjaon kehitys ja työmarkkinoille osallistuminen, jotka tuotannon ja kulutuksen eriytymisen seurauksena johtivat muun muassa naisten laajempaan osallistumiseen työmarkkinoille ja entistä moninaisempien perhemallien syntymiseen. Myös lisääntyvä liikkuvuus kuului oleellisesti teollistuvan yhteiskunnan kehitykseen, mikä välittyi muuttoliikkeenä etenkin maalta kaupunkeihin ja toisaalta siirtolaisuutena vähemmän kehittyneistä maista teollisuusmaihin. Shevkyn ja Bellin mukaan nämä yhteiskunnan rakenteelliset muutokset heijastuivat alueellisesti lisääntyvänä väestöryhmien eriytymisenä.

Aikaisemmista kaupunkiekologian malleista poiketen Shevkyn ja Bellin lähtökohtana oli sosiaalisen rakenteen ulottuvuuksien löytäminen induktiivisen päätelyn myötä, ja vasta myöhemmässä vaiheessa näitä ulottuvuuksia arvioitiin alueelliselta kannalta. Yhteiskunnalliset muutokset kulminoituivat väestötilastoihin perustuvien jäsentelyjen pohjalta kolmeen keskeiseen ulottuvuuteen, jotka olivat sosiaalinen asema (*social rank / economic status*), perheasema (*urbanization / family status*) ja etnisyys (*segregation / ethnic status*) (emt., 227–229). Kyseiset ulottuvuudet muodostivat myös alueellisesti erilaiset järjestykset ja ryhmittymät. Indeksipistemäärien laskemisen perusteella oli mahdollista luokitella yksittäisiä kaupunginosia erilaisiin ryhmiin, jotka muodostivat sosiaalialueita. Tästä juontuu myös metodiin liitettävä nimi *sosiaalialueanalyysi*.

Myös sosiaalialueanalyysi on nähty yksinkertaistavasti luokittelevana ja yhteiskunnalliset muutokset puutteellisesti huomioivana, ei varsinaisena selitysmallina (esim. Duncan 1955). Shevkyn ja Bellin työ kuitenkin edestauttoi 1960-luvulla kvantitatiivisten tutkimusmenetelmien kehittyessä faktoriekologisen tutkimusmetodin yleistymistä etenkin aluemaantieteen piirissä. Voidaankin puhua faktoriekologisesta kaupunkitutkimuksesta omana tutkimusperinteensä (esim. Vaattovaara 1998, 50–51).

Huolimatta monisäikeisestä kritiikistä on Chicagon koulukunnan ja Shevkyn ja Bellin luoma pohja edelleen vahvasti vaikuttamassa kaupunkien sosiaalisen aluerakenteen tutkimusten taustalla. Kaupunkiekologinen ja sosiaalialueanalyysin lähestymistapa onkin helpompi mieltää empiiriseen mallinnukseen pyrkivänä jäsenyyksenä kuin selkeänä teoreettisena rakennelmana. Perusjäsenyykset ovat säilyneet suhteellisen samoina, mutta syiden tulkinnat ovat muuttuneet. Esimerkiksi sosiaalisen ja fyysisen kaupunkirakenteen yhteyttä jäsentäviä malleja voidaan edelleen pitää keskeisinä tutkimuksen välineinä (emt., 21–22).

Tunnetuin esimerkki kaupunkiekologisesta mallista lienee Ernest Burgessin (2000) vyöhykemalli, jonka mukaan kaupungin sisäinen erilaistuminen tapahtuu kehämäisiin vyöhykkeisiin jakautumisena. Burgessin mukaan kaupungeille oli tyypillistä paitsi väestöntiheyden kasvaminen myös alueellinen laajentuminen.

Laajeneminen tapahtui kehämäisesti, jossa toinen toisiaan seuraaville kehille oli ominaista saman asumismuodon omaavien ja samaan ammattiryhmään kuuluviin asukkaiden valikoituminen "luonnollisesti" omille alueilleen. Kehien keskuksena toimi kaupungin liikekeskus, joka veti maksukykyisintä osaa väestöstä puoleensa. Toisella kehällä, niin sanotulla muutosvyöhykkeellä (*transition zone*), olivat sen sijaan kehitykseltään heikot "slummiutuvat" alueet, joiden asukkaat koostuivat lähinnä siirtolaisista ja muista huonosti yhteiskuntaan kiinnittyneistä jäsenistä. Tämä vyöhyke edusti myös niin sanottua "disorganisoidun" elämäntavan aluetta, jossa kaupunkien ongelmien nähtiin kasautuvan. Seuraavaa kehää asuttivat puolestaan ammattitaitoiset työläiset, jotka olivat vältäneet edellisen kaltaisilla alueilla asumisen. Ulompia kehiiä kohti mentäessä voitiin sosiaalisen statuksen nähdä edelleen paranevan, ja kaikkein uloimmat kehät muodostuivat yläluokan esikaupunkialueista.

Burgessin mallia kehittivät sittemmin muun muassa Holmer Hoyt (1939) omalla sektorimallillaan sekä Chauncy Harris ja Edvard Ullman (1945) moniytimisen mallinsa pohjalta. Hyvin tunnettuna kaupungin ekologisen rakenteen mallinnuksena pidetään myös Robert A. Murdien (1969) kehittämää mallia, jota voidaan pitää eräänlaisena synteessinä Burgessin klassisesta kehämäisestä sekä edellä mainituista malleista. Myös Murdien malli painottui keskusetaisyyden mukaiseen kaupunkirakenteeseen. Mallissa kaupunkien sosiaalinen tila jakautui keskusalueen ympärille sektoreittain taloudellisen statuksen perusteella, kun taas perhestatus levittäytyi näiden sektoreitten päälle kehämäisesti. Etnisen statuksen mukainen ryhmittymisen sijoittui puolestaan lohkomaisesti edellisten tasojen yhteyteen.

2.2.3. Suomalaisia faktoriekologian tulkintoja

Suomessa Chicagon koulukunnan etnografisia metodeja sovelsi jo Heikki Waris (1973) Kallion kaupunginosaa koskevissa tutkimuksissaan. Shevkyn ja Bellin sosiaalialueanalyysia ja sen indikaattoreita on sen jälkeen testattu useissa kaupunkien sosiaalisen rakenteen faktoriekologisissa tutkimuksissa. Faktoriekologiseen metodiin perustuvaa kaupunkitutkimusta ovat tehneet muun muassa Helsinkiä ja pääkaupunkiseutua analysoivissa tutkimuksissa Frank L. Sweetser (1966), Juha Kääriäinen (1987), Jon Maury (1997), Mari Vaattovaara (1998), Mikael Kekkonen (2002) ja Santeri Paakko (2003) sekä Turussa Harri Andersson (1983) ja Mikko Nikkanen (2010). Yhteiskunnallisten ja ajallisten muutosten vaikutusten tarkastelu faktoriekologisella keinoin on siten fokusoitunut hyvin selvästi pääkaupunkiseudulle. Samalla voidaan huomioda faktoriekologisen tutkimuksen eräänlainen uusi tuleminen 1990-luvulta lähtien.

Suomalaiset tutkijat ovat korostaneet yhteiskunnallisten tekijöiden merkitystä alueiden sosiaalisten erilaistumisprosessien taustalla. Suomalaisia kaupunkeja ei esimerkiksi voida pitää "luonnollisten prosessien" kautta syntyneinä, vaan

kaupungit on perustettu hallinnollisten päätösten seurauksena. Samoin kaupunkien rakentamista on säännelty voimakkaasti. Esimerkiksi Helsingin historiassa välittyy selkeä yhteiskuntaluokkien ohjaus omille alueilleen rakentamistapamääräyksien ja kaavoituksen keinoin, ja autonomian aikana alulle pantu jako itäisiin ja läntisiin kaupunginosiin on yhä nähtävissä (Maury 1997). Samoin Turun sosiaalisessa aluerakenteessa ovat välittyneet pitkät historialliset vaikutteet (Andersson 1983).

Suomalaisissa tutkimuksissa on Shevkyn ja Bellin klassisista sosiaalialueulottuvuuksista yleisesti havaittu sosiaalisen ja perhestatuksen ulottuvuudet, joiden lisäksi on tullut esille vaihteleva joukko muita sosiaalista erilaistumista kuvaavia ulottuvuuksia. Shevkyn ja Bellin mallin etninen ulottuvuus on suomalaisissa tutkimuksissa linkittynyt matalaan sosiaaliseen statukseen. Muiden löytyneiden ulottuvuuksien on katsottu edustavan paikallisia erityispiirteitä. Toisaalta mukaan valittavat muuttajat ja käytettävissä olevat aineistot ovat harvoin yhdenmukaisia, joten sosiaalisten alueulottuvuuksien muodostumiseen voidaan katsoa liittyvän myös tiettyä sattumanvaraisuutta.

Pääkaupunkiseudun sosiaalista erilaistumista 1990-luvulla koskevissa analyyseissään Mari Vaattovaara (1998) piti varsinaisena uutena löydöksenä korkeaan koulutustasoon perustuvaa ulottuvuutta, johon ei perinteisessä mielessä yhdistynyt sosioekonominen status, kuten korkea tulo- ja asumistaso. Tätä ulottuvuutta Vaattovaara teoretisoi bourdieulaiseen habitus-tematiikkaan tukeutuen tiettyä elämäntyyliä edustavien, erityisesti nuorten sinkkujen ja lapsettomien pariin asumista kuvaaviksi valinnoiksi. Alueellisesti kyseinen ulottuvuus paikantui suhteellisen arvostetuille alueille muun muassa Helsingin kantakaupunkiin ja Espoon tiettyihin osiin. Kyseisen ryhmän matalaa tulotasoa saattoi kuitenkin osaltaan selittää vastavalmistuneiden korkeakoulutettujen heikko työmarkkinatilanne 1990-luvun puolivälissä.

Kaikkiaan suomalaisille kaupungeille on ollut historiallisessa rakentumisessa tyypillistä keskusta-alueen korostuminen hallinnon ja vaikutusvaltaisten asukkaiden asuinpaikkoina. Klassisten kaupunkimallien vyöhykkeisyys on Suomessa toteutunut varsinaisesti tiukkojen rakentamismääräysten ulkopuolisilla alueilla, jotka ovat olleet huokeampia kustannuksiltaan (esim. Andersson 1983). Näistä alueista muodostui 1900-luvun alussa kaupunkeihin muuttaneen teollisuustyöväestön asuinpaikkoja (esim. Waris 1973). Johanna Hankosen (1994) tutkimus suomalaisen lähiörakentamisen murroksesta ja taustatekijöistä todentaa myöhempää säännellymmän vyöhykkeisyyden toteutumista, jossa uudet massatuotantokauden lähiöalueet rakennettiin uusille, kaupunkien keskustoihin nähden kauimmaisille vyöhykkeille (ks. Turussa Andersson 1983, 226-231). Uusimpana vaiheena kaupunkialueiden vyöhykkeistymisessä voidaan pitää yhdyskuntarakenteen hajautumista koskevaa kehitystä, johon palataan tutkimuksessa tuonnempana.

2.2.4. Instituutioiden roolia ja asukkaiden valintoja painottavat selitysmallit

Kvantitatiivisten sosiaalialueanalyysien vastapainona ja kritiikkinä alkoi syntyä uusia lähestymistapoja kaupunkien sosiaaliseen aluerakenteeseen vaikuttavien tekijöiden analysoimisessa. Pääpiirteissään nämä selitysmallit voidaan jakaa instituutioiden roolia ja asukkaiden omia valintoja korostaviin näkökulmiin. Ensiksi mainittujen näkökulmien lähtökohtana oli, että erilaisten instituutioiden roolia asumisen valintoja rajoittavina ja ohjaavina toimijoina ei huomioitu riittävästi aiemmissa sosiaalisia jakoja selittävissä lähestymistavoissa. Tämän näkemys mukaan asumisen valintoja ei pääsääntöisesti voi tehdä vapaan tahdon ja asumispreferenssien mukaisesti. Toisaalta postmodernissa yhteiskunnassa asumisen valintoihin tekevät ihmiset haluavat asumisensa kautta ilmaista myös identiteettiään ja elämäntapaansa. Tätä painottavat sosiokulttuuriset näkökulmat.

Kirjassaan *Race, community and conflict* John Rex ja Robert Moore (1967) liittivät asumisen osaksi urbaanin sosiologian eriarvoisuustutkimusta ja määrittelivät kaupunkien alueellisen rakenteen muodostuvan asunnonjaon kautta organisoituvasta systeemistä. Kaupunki nähtiin historiallisesti sektoroituneina osa-alueina, joilla oli varallisuuteen perustuva jakonsa ja elämäntapaansa. Ylempi keskiluokka asui omistusasunnoissaan lähellä kaupungin kulttuuri- ja liike-elämän keskuksia, mutta kauempana urbaanin elämän negatiivisista tekijöistä, kuten saastuttavista tehtaista. Työväen vuokra-asuntoalueet sijaitsivat sen sijaan klassisten kaupunkimallien mukaisilla muutosvyöhykkeillä (esim. Burgess 2000), ja keskiluokkainen elämäntapa kohdentui lähinnä kaupunkien uusimmille alueille. Oleellista oli kaupunkialueen selkeä statusrakenne, jossa ihmiset jakautuvat erityyppisille alueille paitsi resurssiensa myös asuntomarkkinoilla toimimisen kykyjensä ja taitojensa mukaisesti. Tästä muodostui *asumisluokkien* käsite. Kaupungeissa voitiin katsoa olevan niin monta asumisluokkaa, kuin oli erilaisia sisäänpääsytilanteita asuntoihin. Yhteiskunnan rooli nähtiin tärkeäksi asunnonjaossa, koska eri toimenpiteillä säänneltiin asuntojen hinta- ja laatutason välistä suhdetta.

Asumisluokkien tarkasteluun liitettiin olennaisesti ajatus alempien luokkien pyrkimyksestä tavoitella ylempien luokan asumistapaa. Näin ollen sosiaalinen nousu merkitsi myös asuinalueen vaihtumista. Asumisluokkaa saattoi vaihtaa, mutta itse asuntomarkkinoiden luokkarakenteet olivat pysyviä. Raymond Pahlin (1975) mukaan halutut asuintilat kuuluvat kaupungissa ”niukkoihin resursseihin”, jotka ovat aina epätasa-arvoisesti jaettuina. Eräät ammattiryhmät ovat keskeisessä asemassa näiden resurssien jakamisessa, ja heidän roolinsa on ratkaista asuntojen jaossa. Tämänkaltaisia ”portinvartijoita” (*gatekeepers, urban managers*) ovat esimerkiksi kiinteistöyhtiöiden edustajat ja kiinteistövälittäjät, pankkien lainoja myöntävät toimihenkilöt sekä asunnonjakoa säätelevät viranomaiset. Erilaiset säännökset, kontrollointi ja käytännön viranomaistyö ohjaavat eri

väestöryhmien valintoja asuntomarkkinoilla siten, että taustoiltaan samankaltaiset ihmiset ohjautuvat tietyille asuinalueille. Erityisesti sosiaalista asumista säätelevät viranomaiset ovat merkittäviä vallankäyttäjiä määritellään asuntojen jaon kriteereitä ja käytäntöjä. Kaupunkitaloustieteen selitysmalleissa on puolestaan painotettu nimenomaan taloudellisten instituutioiden ja hallinnon roolia asumisen valintoihin keskeisesti vaikuttavina toimijoina (ks. Ilmonen 1997, 19–20). Aktiivisimpia heistä ovat kiinteistösijoittajat, jotka pyrkivät liikevoittoon ja taloudelliseen kasvuun sekä nämä mahdollistavaan asuntomarkkinoilla vallitsevien rakenteiden ylläpitämiseen.

Länsimaisen taloustieteen perusolettamuksia on ollut myös taloudellisesti rationaalisen toimijan, niin sanotun *homo economicuksen* olemassaolo (esim. Kangas 1995). Tämä taloudellisesti rationaalinen toimija pyrkii maksimoimaan hyötynsä kaikessa toiminnassaan. Rationaalisen valinnan teoria on yhdistetty myös kotitalouksien asuntomarkkinoilla tehtäviin valintoihin. Pelkistetyimmillään valintakysymykset tulevat esille niin sanotussa alonsolaisessa kaupunkimallissa, jossa maanvuokra ja asumisen hinta perustuvat keskustaetäisyyteen (ks. Ilmonen 1997, 17–18). Asumiskustannukset ovat korkeimpia keskustassa ja alenevat etäisyyden myötä. Toisaalta matkakustannukset ja matkoihin käytetty aika kasvavat. Kotitalous joutuu tekemään asumista koskevat päätöksensä tässä yhtälössä käytettävissä oleviin resursseihinsa nähden. Tämän seurauksena ominaisuuksiltaan samankaltaiset kotitaloudet päätyvät yhdenmukaisiin asumisratkaisuihin ja tiettyihin asuinympäristöihin. Esimerkiksi Seppo Laakson (1997) asumisen hintaa ja kotitalouksien sijoittumista pääkaupunkiseudulla koskevassa tutkimuksessa tuli esille asumisen hinnan selkeä yhteys paitsi keskustaetäisyyteen, myös kotitalouksien sijoittumiseen. Sosiaalisen eriytymisen näkökulmasta tästä oli seurauksena selkeämpien hintavyöhykkeiden sijaan pikemminkin sektoreittain pirstoutunut aluerakenne. Rationaalisen toimijan valinnat ovat kuitenkin alisteisia edellä mainituille asuntomarkkinoilla taloudellista valtaa käyttäville toimijoille.

Kotitalouksien asuntomarkkinavalintoihin liittyvää harkintaa ja eri vaihtoehtojen punnitsemista voidaan pitää useimmissa asumisen valintatilanteissa itsensänselvyytenä. Rationaalisia valintoja koskeva näkemys painottaa ihmisten käyttäytymisen ennustettavuutta ja eri sosiaaliryhmiin kuuluvien toiminnan samankaltaisuutta. Yksilöt eivät ole kuitenkaan preferensseiltään identtisiä ja ennustettavasti käyttäytyviä. Yksilöiden omien valintojen rooli on korostunut sosiologisten postmodernien ja refleksiivisten modernisaatioteorioiden yhteydessä (ks. Rahkonen 1995). Ulrich Beckin, Anthony Giddensin ja Scott Lashin (1995) *Nykyajan jäljillä* -teoksessa tuotiin esille refleksiiviseen modernisaatioon liittyvä ominaisuus, jonka mukaan kohtuullisen vaurauden saavuttaneissa yhteiskunnissa yksilöiden valintoja ei enää ohjaa rationalismi, vaan subjektiivinen individualismi. Yksilöllisyys ja elämäntyylit korostuvat. Valinnat tehdään entistä vapaamassa tilanteessa, mutta samalla on tilalle tullut myös valitsemisen pakko, jol-

loin yksilöiden kyky toimia ohjaa merkittävästi päätösten suuntaa. Näkökulma liittyy siten myös asumisen valintoihin ja asumispreferensseihin. Esimerkiksi riskiä asunnon tai asuinalueen ja omien asumispreferenssien välillä voi johtaa hyvinvoinnin heikkenemiseen ja altistaa muuttopäätöksille.

Asuminen palvelee siten monia muitakin yksilötason hyvinvointiin liittyviä ulottuvuuksia kuin turvallisuuden ja suojan tarpeita. Asumisen kautta voidaan vahvistaa omaa identiteettiä ja ilmaista elämäntapaa tai -tyyliä. Juntto (1990) näkee asumisen ja alueen valinnan olevan konkreettisia yksilöllisyyden erottajia. Tietylle alueelle voidaan hakeutua samaistumisen toivossa tai etäälle siitä, jotta välttäisi samaistumiselta. Asuinympäristöön ja asumismuotoon liittyvät toisistaan poikkeavat elämäntyyli ja -tavat ovat tulleet esille myös useissa suomalaisissa asumistutkimuksissa (Jallinoja 1997; Vaattovaara 1998; Ilmonen, Hirvonen, Knuuti, Korhonen & Lankinen 2000; Kyttä, Pakkasalo & Vaattovaara 2010a; 2010b; Toivainen 2010).

Myös etnisen segregaaation tutkimuksissa yksi selitysmalli painottaa maahanmuuttajien vapaaehtoista toistensa läheisyyteen hakeutumista. Maahanmuuttajien alueellisella keskittymisellä tiedetään olevan monia sopeutumista ja sosiaalisen tuen saamista palvelevia puolia. Siksi lähestymistapaa on kutsuttu muun muassa vapaaehtoiseksi etniseksi klusteroitumiseksi (Bråmås 2006b, 17) ja etnis-kulttuuriseksi selitysmalliksi (Dhalmann 2011, 34).

Elämäntyylien ja yksilöllisyyden lisäksi yhteiskunnassa on myös yhteisesti jaettu käsityksiä erityyppisten asuinympäristöjen ilmaisemasta elämäntavasta ja asemasta yhteiskunnassa. Tätä pyrkii selittämään sosiaalisen konstruktionismin mukainen näkökulma, jolla on selvä sijansa pyrittäessä ymmärtämään kaupunkien segregaaion luonnetta. Sosiaalinen konstruktionismi liittyy yhteiskunnassa voimassa olevien symbolisten merkitysten tuottamiseen (Heiskala 1994). Symboliset merkitykset ovat taipuvaisia pitkän historiallisen kehityksen myötä vakiintumaan, jolloin niitä pidetään yllä, vaikka olosuhteissa tapahtuisikin muutosta. Ilmosen (1997, 20–21) mukaan käsitykset hyvistä ja huonoista alueista sisältävät paljon juuri tällaisia symbolisia ritualisoituneita merkityksiä. Konstruktionistiseen näkökulmaan liittyy vahvasti leimautuminen, joka on havaittu yhdeksi keskeiseksi ongelmallisiksi eroja tuottavaksi tekijäksi segregaatiossa.

Suomessa esimerkiksi lähiötä voidaan pitää hyvinkin symbolisesti tuotettuna kategoriana. Roivaisen (1999) mukaan julkisesti tuotetussa lähiö-kategoriassa voitiin 1990-luvulle tultaessa havaita selkeä muutos ongelmakeskeisyyttä korostavaan suuntaan (vrt. myös Ilmonen 1994). Sosiaalisen konstruktionismin näkemysten mukaan lähiöiden ongelmapuhe palvelee symbolisten merkitysten tuottamista. Ilman ”ongelmalähiöitä” on vaikeaa määritellä erottumista ja alueen statukseen liittyviä hierarkioita. Lähiöiden leimautuminen on siten selitettävissä pohjimmiltaan yhteiskunnassa vallitsevasta kulttuurista käsin. Myös Pierre Bourdieu (1999, 181) on korostanut, että alueellisten marginalisaatio-ongelmien

ymmärtämiseksi olisi tärkeää analysoida niitä sosiaalisia merkityksiä, jotka ovat luoneet kyseisten alueiden julkisen kuvan.

Etnisen segregaation tutkimuksissa on tuotu esille valtaväestön asenteiden ja asuntomarkkinoilla tapahtuvien ratkaisujen vaikutus maahanmuuttajien asemaan (esim. Bråmås 2006b; Dhalmann 2011; Vilkkama 2011). Asuinalueilla on elinympäristön laatutekijöiden ja sosiaalisen statuksen perusteella määräytyvä hierarkiansa. Valinnat asuntomarkkinoilla perustuvat etnisiin valtasuhteisiin, joissa valtaväestön asema on dominoiva. Etniset vähemmistöt voivat myös omaksua asemansa hierarkiassa ja toteuttaa odotuksia vastaavia asumisvalintoja (Sarre, Phillips & Skellington 1989). Tästä syystä etnisen segregaation taustalla on nähty olevan pikemminkin etniseen ryhmään kohdistuvaa syrjintää kuin vapaaehtoisuuteen pohjautuvaa etnistä klusteroitumista (Smith 1989). Tätä on pidetty esimerkiksi ruotsalaisessa yhteiskunnassa yhtenä merkittävänä etnisen keskittymisen selitysmallina, jolla on viitattu toisaalta rakenteellisiin syihin (manageristien toiminta) ja toisaalta asuntomarkkinoilla ilmenevään rasismiin ja rodullisiin suosituisuusjärjestyksiin (Bråmås 2006b).

2.3. Sosiaalisen eriytymisen tutkimuksen uusi nousu

Kaupungeja koskevan mielenkiinnon lisääntymistä 1990-luvulla vauhdittivat uudet tulkinnat taloudellisen globalisaation ja työmarkkinoiden restrukturaation seurauksista kaupunkialueiden sosiaaliselle rakenteelle. Kaupunkitutkijat nostivat esille erilaisia hypoteeseja, joissa yhteistä oli sosiaalisen kaupunkirakenteen jakautuminen uudella tavalla kohti selkeämpää polarisaatiota. Kenties eniten keskusteluissa olivat esillä Saskia Sassenin (1991) teoria globaalien kaupunkien sosiaalisesta polarisaatiosta sekä John Mollenkopfin ja Manuel Castellsin (1991) tulkinta kahtia jakautuvasta kaupungista (Dual Cities). Yleinen käsitys näiden jäsenysten taustalla on ollut työnjaon rakenteellisten muutosten heijastuminen alempien ja ylempien sosiaaliluokkien suhteellisen osuuden lisääntymisenä ja keskiluokan suhteellisen osuuden vähentymisenä, niin sanottuna tiimalasiyhteiskunnan kasvuna. Tämän kehityksen seurauksena maailmanluokan kaupunkiin (*Global Cities*) on kasautunut taloudellista ja osaamispääomaa, mutta myös sosiaalista huono-osaisuutta ja syrjäytymistä. Kehityksellä on oletettu olevan myös uusi tilallinen järjestyksensä, joka kärjistetyssä muodossaan jakaa kaupungeja sosiaalisesti entistä voimakkaammin hyväpalkkaisten huippuosaajien ja heitä palvelevan matalapalkkaisen palvelusväen alueisiin. Tämän tilallisen järjestyksen on oletettu välittyvän jossain määrin kaikissa avoimen kilpailutalouden piirissä olevissa kaupungeissa (ks. keskustelusta tarkemmin esim. Vaattovaara & Kortteinen 2002; Rasinkangas 2003).

Polarisaatiotulkinnat kaupunkien sosiaalisten rakenteiden jäsentymisestä ovat luonteeltaan Chicagon koulukunnan sosiaaliekologisten tulkintojen tapaan var-

sin deterministisiä, ja ne ovat saaneet paljon kritiikkiä osakseen. Polarisaatioteesiä on kritisoitu liiasta yksinkertaistamisesta sekä erilaisten kaupunkien ja yhteiskuntien eroavaisuuksien ohittamisesta (esim. van Kempen 1994). Teeseissä painottuvat liiaksi amerikkalaisen yhteiskunnan sosiaaliset rakenteet ja maailmanluokan metropolien muutosprosessit. Myös empiiriset todisteet etenkin pohjoismaisten kaupunkien polarisoitumisesta ovat olleet vähäisiä (Borgegård ym. 1998; Wessel 2000; Vaattovaara & Kortteinen 2003; Andersen 2005; Rasmussen 2011). Eräiden näkemysten mukaan kyseessä on ollut pikemminkin niin sanottu professionalisaatio, jolla viitataan polarisaatioteesiä laajemmin ammattiaseman mukaiseen sosiaaliseen eriytymiseen (Hamnett 1996; ks. myös Bruegel 1996). Chris Hamnettin (1994) mukaan esimerkiksi Hollannin pääkaupunkiseudulla työvoiman rakenne pikemminkin keskiluokkaistui 1990-luvulla palvelutuotantoon liittyvien ammattien yleistyessä. Toisaalta Jack Burgers (1996) erotti samalla alueella työttömyyteen ja etnisyyteen liittyvää polarisaatiota, joiden hän katsoi viitataan jossain määrin polarisaatioteesin paikalliseen ilmenemismuotoon.

Teoreettisista ja metodisista kiistelyistä huolimatta kaupunkitutkijoiden keskuudessa on kuitenkin jaettu jo yli vuosikymmenen ajan varsin yhdenmukainen käsitys siitä, että nimenomaan työmarkkinoiden muutokset ovat aiempaa voimakkaammin muokkaamassa kaupunkien sosiaalisia rakenteita myös eurooppalaisissa kaupungeissa (Musterd & Ostendorf 1998; van Kempen & Murie 2009). Esitettyjen tulkintojen mukaan työmarkkinoiden muutokset ovat välittyneet teollisten työpaikkojen vähenemisenä, mikä on tehnyt osasta teollista työväestöä taloudellisesti entistä riippuvaisempia hyvinvointivaltion sosiaalietuuksista. Samaa suuntaa on vaikuttanut myös tuloerojen ja eriarvoisuuden yleinen kasvu. Yleisenä trendinä pidetään myös markkinaorientoituneisuuden lisääntymistä eurooppalaisilla asuntomarkkinoilla. Omistusasuminen on lisääntynyt useimmissa Euroopan maissa, ja tämä voimistaa asuntomarkkinoiden kahtiajakoa omistaja- ja vuokra-asumiseen. Tämän kehityssuunnan myös oletetaan voimistuvan tulevaisuudessa. Useissa Euroopan maissa etenkin sosiaalinen vuokra-asuminen on jo nykyisellään marginaalisessa asemassa. Jos suuri- ja keskituloisten investoiminen omistusasumiseen sekä markkinaorientoituneisuus lisääntyvät, on todennäköistä, että omistusasujille luodaan asumisen mahdollisuuksia yhä enemmän. Samaa aikaan sosiaalisen vuokra-asumisen piirissä olevilla asukkailla mahdollisuudet kapenevat entisestään. Kehityksellä on oletettavia vaikutuksia myös segregaaation kannalta, jolloin hallintasuhteiden mukainen jako voi lisätä voimakkaasti alueiden statuseroja.

Viimeisen vuosikymmenen aikana kaupunkialueiden muutoksia koskevaan keskusteluun on noussut lisääntyvässä määrin etninen ulottuvuus (van Kempen & Murie 2009). Eurooppalaisten kaupunkien on katsottu kohtaavan varsin samankaltaisia, tiettyjen maahanmuuttajaryhmien heikkoon työ- ja asuntomarkkina-asemaan liittyviä kehityskulkuja, joilla on tilallisia ilmentymiä etnisen segre-

gaation muodossa (Clip 2007). Eurooppalaisessa kontekstissa viimeaikaiset havainnot kertovat etnisen segregaatian voimistumisesta erityisesti jo pitempään maahanmuuttajia vastaanottaneissa maissa (Clip 2007; Bolt 2009). Ongelmien viivästynyt tunnistaminen on myös johtanut kaupungit kamppailemaan jo pahenneiden segregatio-ongelmien kanssa.

Eurooppalaisten hyvinvointivaltioiden on katsottu myös lähentyneen toisinaan. Hyvinvointivaltion kustannusten rajoittamisesta ja etuuskien supistamisesta on tullut yleinen trendi hyvinvointivaltiotyypistä riippumatta. On puhuttu myös hyvinvointivaltion eurooppalaistumisesta ja Euroopan sosiaalisesta mallista (Saari 2005). Van Kempen ja Murie (2009, 381) ovat nostaneet esille syitä, miksi globaalien työmarkkinoiden restrukturaatioprosessien oletetun yhdenmukaisiin vaikutuksiin eurooppalaisissa hyvinvointivaltioissa ja sosiaalisten aluejakojen ilmenemiseen kaupungeissa tulee kuitenkin suhtautua varovaisesti. Ensinnäkin eurooppalaiset hyvinvointivaltiot eivät ole aloittaneet samasta pisteestä. Hyvänä esimerkkinä käy Suomi, jonka hyvinvointivaltion rakentuminen ja kaupungistuminen on ollut myöhäistä, mutta nopeaa. Tämä on muokannut myös hyvinvointi-instituutiota tiettyyn suuntaan ja merkinnyt valtion vahvaa ohjaavaa roolia hyvinvointivaltion kehittämisvaiheessa ja ylläpitämisessä sekä toisaalta kuntien vahvaa itsenäistä asemaa (Saari 2005). Lisäksi useimpiin Suomen kaupunkeihin ei ole ehtinyt syntyä keskusta-alueita lukuun ottamatta laajempia historiallisia kerrostumia, vaan valtaosa asunnoista ja asuinalueista on sotien jälkeisinä vuosikymmeninä rakennettuja. Toisena tekijänä van Kempen ja Murie painottavat nimenomaan kaupunkien ja paikallisesti toteutettujen politiikkatoimenpiteiden vertailuja, joita tulisi tutkia laajojen hyvinvointivaltioanalyysien sijaan. He viittaavat Esping-Andersenin (1990) tunnetun hyvinvointivaltiotypologian kohtaamaan kritiikkiin, jonka perusteella jakoa liberalistiseen, korporatistiseen ja pohjoismaita edustavaan sosiaalidemokraattiseen hyvinvointivaltiotyyppiin on pidetty liian yksinkertaistavana.

2.3.1. Suomalaisten kaupunkien sosiaalisen aluerakenteen muutoksia koskevat havainnot

Kaupunkien sosiaalista rakennetta koskevat kysymykset ovat nousseet kasvavasti myös suomalaisten tutkijoiden mielenkiinnon kohteeksi. Tämä, voidaan liittää paitsi edellä esiteltyihin keskusteluihin globalisaatiosta ja työmarkkinoiden uudelleen rakentumisesta koskevista teoreetisoinneista, myös eurooppalaisiin ja kansallisiin vaikuttimiin. Vaikka näiden vaikuttimien voidaan ymmärtää juontuvan paljolti juuri kyseisten laajempien globaalien prosessien paikallisista ilmenemis-
muodoista, on niillä myös kansallisista erityispiirteistä johtuvia puolia.

Suomen 1990-luvun poikkeuksellisen syvä taloudellinen lama ja sitä seuranneen nousukauden jälkeinen voimakas muuttoliike heijastuivat välittömästi kas-

vaviin kaupunkiseutujen rakenteellisiin muutoksiin myös sosiaalisesta näkökulmasta. Työttömyyden ja köyhyysongelmien kasautuminen uudella tavalla suurempien kaupunkien lähiöihin toi esille ”köyhyystaskuja” (Kortteinen & Vaattovaara 2003), ja toisaalta lisääntyneen maahanmuuton myötä syntyi osaltaan samoihin lähiöihin ”monikulttuurisuustaskuja” (Koskela 2002). Mainitut nimitykset kuvastavat varsin oivaltavalla tavalla sitä, että suomalaisessa erilaistumiskehityksessä oli huono-osaisuuden ja etnisyyden osalta 2000-luvun taitteessa kyse edelleen varsin pienimittakaavaisesta trendistä.

Vastaavankaltaisia köyhyystaskuja löydettiin tosin jo lamaa edeltävältä ajalta 1970- ja 1980-luvulta, ainakin Helsingin vuokratalsektorin sisältä (Kääriäinen 1987; Piirainen 2003). Huono-osaisuuden kasautuminen tietyille vuokrataloalueille ja niissä tiettyihin ”anomisiin” yhteisöihin ei siis ollut uusi ilmiö. Piirainen (1993) viittasi anomisilla yhteisöillä sen kaltaisiin yhteisöihin, joista puuttui asuin-yhteisön elämää säätelevän normiston sosiaalinen kontrolli. Laman jälkeisen kehityksen voidaan kuitenkin katsoa kasvattaneen köyhyystaskujen määrää ja entistä selvempää kaupunkeihin keskittymistä (Rusanen, Colpaert, Muilu & Naukarinen 1999; 2000). Laman jälkeisenä nousukautena 1990-luvun lopulla kasvaville kaupunkiseuduille kohdentui samaan aikaan ennätysvilkas muuttoliike, ja toisaalta 2000-luvun alkuvuosina kaupunkiseutujen sisäiset muutot yleistyivät huomattavasti (Korkiasaari & Söderling 2007, 248–249). Tästä aiheutui samalla uuden asutuksen leviäminen kaupunkialueiden reunoja kohti, mihin liitettiin paitsi asumispreferenssien purkautumista (esim. Vaattovaara & Lönnqvist 2003), myös tulkintoja kuntien välisestä hyviin veronmaksajiin kohdistuvasta kilpailusta (esim. Viirkorpi 2005).

Edellisen lisäksi voidaan katsoa Suomen liittymisen Euroopan unioniin 1990-luvun puolivälissä myötävaikuttaneen siihen, että myös eurooppalainen kaupunkikeskustelu rantautui Suomeen. Erilaisissa virkamiesryhmissä ruvettiin määrittelemään suomalaista kaupunkipolitiikkaa (esim. Suomalaista kaupunkipolitiikkaa... 1997; Kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmä 1999). Samalla tuli tarjolle uudenlaisia rahoitusinstrumentteja, joilla yhteisistä ongelmista kärsiviä eurooppalaisia kaupunkialueita ryhdyttiin tukemaan, kuten Urban I ja II sekä tavoite 2-rakennerahasto-ohjelmat. Näihin mukaan pääsemiseksi ”ongelma-alueet” piti määritellä ja löytää. Tämän voidaan katsoa edesauttaneen myös huomion kiinnittämistä suomalaisten kaupunkialueiden ongelmiin ja segregatiokysymyksiin (esim. Karvinen 1998; Monta kaupunkia... 1998; Turun kaupunki 1999).

Tulkintoja kaupunkien sosiaalisen rakentumisen uusien jakolinjojen ilmeneemisestä suomalaisessa yhteiskunnassa ovat näkyvimmin kehittäneet Mari Vaattovaara ja Matti Kortteinen yhteistyökumppaneineen (2002; 2005; 2007; 2012a; 2012b). Useiden empiirisiin aineistoihin perustuvien analyysiensä tulosten pohjalta he puhuvat pääkaupunkiseudulla tapahtuneesta historiallisesti merkittävästä muutoksesta, joka on lähtenyt liikkeelle juuri 1990-luvun lamasta ja sitä seu-

ranneesta taloudellisesta nousukaudesta. Viime vuosisadan alkupuolella Helsingin sosiaaliset erot olivat suuria ja näkyviä, jolloin esimerkiksi työväenluokan asuinalueet erottuivat selkeästi (esim. Waris 1973). Tätä seurasi historiallinen pitkä tasoittumisen kausi, johon vaikutti hyvinvointivaltion kehittyminen ja etenkin Helsingin kaupungissa toteutettu sosiaalista sekoittamista suosiva kaupunkisuunnittelu. Uudessa tilanteessa eriarvoisuuden on nähty kuitenkin lisääntyneen niin alueellisesti kuin sosiaalisten ryhmien välillä, eikä pelkästään köyhyystasojen muodossa.

Vaattovaaran ja Kortteisen tulkinta pääkaupunkiseudun kehityksestä rakentuu neljän elementin varaan: 1. toimialarakenteissa on tapahtunut muutoksia, jotka ovat ilmenneet työvoiman kysynnässä, 2. tämä kehitys on välittynyt varallisuuden ja tuloerojen kasvuna hyvinvointivaltion suuntautumisen muutoksen myötä, 3. maahanmuutto on voimistunut sekä 4. tilanteen muutoksen hallinta on ongelmallista yksittäisen kunnan kannalta. Metropolikehityksessä olennaista onkin Vaattovaaran ja Kortteisen mukaan se, että sillä on oma rakentumisen logiikka ja dynamiikka, jossa yksittäisten kuntien ja kaupunkien suvereenius on rajattua. Tällöin on vaikeampaa hallita omalla alueellaan tapahtuvaa kehitystä. Vastaavankaltaisia huomioita pääkaupunkiseudun kuntien asuntomarkkinoiden jakautumisesta saatiin tosin jo 1990-luvun alkupuolelle sijoittuvilla aineistoilla (Laakso 1997).

Kokonaisuudessaan Vaattovaaran ja Kortteisen johtopäätös on, että pääkaupunkiseudun kehitys alkaa muistuttaa useiden Euroopan ydinalueiden metropolien rakenteellista kehitystä. Tämän perusteella Helsinki olisi muuttumassa sisäisesti kaksijakoiseksi kaupungiksi, jonka ympärillä esikaupungistumisprosessi etenee. Seuraava lainaus kuvastaa kirjoittajien tulkintaa 2000-luvun puolivälin tilanteesta: *”Metropolin ytimessä on kulttuuri- ja liikekeskus ja lähellä sitä seudun varakkaimpien asutus. Tämän ympärillä sijaitsevat kaupungin aiemmille historiallisille reunoille rakennetut, alun perin työväestölle tarkoitetut asuinalueet, jotka ovat metropolin kasvaessa jääneet sen sisälle, osaksi ns. sisäkaupunkia. Metropolin kasvun houkuttelema uusi varallisuus on keskittynyt tämän kaksijakoisen sisäkaupungin ulkopuolelle, reuna-alueiden esikaupunkivyöhykkeelle. Kaupunkiseutujen kasvaessa sisäkaupungin työväenluokkaiset asuinalueet yksipuolistuvat pienituloisten, työttömien ja etnisten vähemmistöjen lisääntymisen myötä.”* (Kortteinen & Vaattovaara 2007, 2).

Työväenluokkaisilla alueilla kirjoittajat viittaavat lähinnä jo 1990-luvulla työttömyyskehityksen kärkeen nousseisiin – etenkin Itä-Helsingin – 1960–1970-lukujen lähiöalueisiin. Vaattovaaran ja Kortteisen näkemys kehityksestä korostaa myös korkean osaamisen ammattilaisten hakeutumista lähelle uusia tietotekniikan alan kasvuyrityksiä, käytännössä pääkaupunkiseudun länsilaidalle Espooseen, jossa on ollut heidän asumistavoitteitaan parhaiten vastaavia asuntoja tarjolla. Vastaavasti itäisten lähiöalueiden vähäinen vetovoima johtuu taloudellisen nousukauden aikana realisoituneista asumispreferenssien muutoksista. Joiden-

kin lähiöiden vetovoimaisuuden laskuun liittyy myös ”kulttuurinen leimautuminen”, koska alueille on sijoittunut paljon maahanmuuttajaväestöä. Katja Vilkan (2011) tutkimus pääkaupunkiseudun kantaväestön ja maahanmuuttajien alueellisesta eriytymisestä ja muuttoliikkeestä tukee pääosin näkemystä tämänkaltaisesta kehityksestä. Esitettyä tulkintaa tukee myös helsinkiläistä kaupunkiköyhyyttä monipuolisesti luotaava teos, jonka mukaan köyhyys on pääkaupunkiseudulla kasautunut voimakkaasti Helsinkiin (Keskinen ym. 2009). Tuoreimmat tutkimustulokset viittaavat siihen, että osassa yleisestä kehityksestä jälkeen jääneistä alueista on tapahtunut köyhyystaskujen syvenemistä ja leviämistä (Vaattovaara & Kortteinen 2012), joihin liittyy myös alueen sisäisten prosessien itseään kumuloivia aluevaikutuksia (Kauppinen ym. 2009).

Yhtenä tulkintana pääkaupunkiseudun ja mahdollisesti muidenkin Euroopan metropolialueiden kehityksen jäsentämisessä Kortteinen ym. (2005) nostavat esille myös Pierre Bourdieun analyysin ranskalaisen yhteiskunnan eriytymisestä. Bourdieun (1984) distinktioteorian mukaan uutta eriytymistä ei voida riittävästi selittää taloudellisen pääoman (tulot ja varallisuus) eroilla, vaan tärkeässä asemassa ovat kulttuuriset erot. Kulttuuriset erot määrittyvät syntyperän ja ennen muuta koulutustason myötä, jolla on edellä mainittujen tutkijoiden havaintojen mukaan selkeää tuloista riippumatonta aluevaihtelua pääkaupunkiseudulla.

Kokonaisuudessaan Vaattovaaran, Kortteisen ja heidän kirjoittajakumppanien analyysit pääkaupunkiseudun sosiaalisesta kehitystä ovat siis kallellaan polarisaatioteesiin päin. Kyse ei kuitenkaan ole siitä, että sosioekonominen jakauma muistuttaisi tiimalasia, vaan pikemminkin vaurastuvalla keskiluokalla on keskeinen rooli kuvatussa kehityksessä. Jäsennyksessä korostuu myös professionalisaatioteesin (esim. Hamnett 1996) merkitys, jolloin etenkin informaatio- ja tietoteknisen alan koulutettujen osajien, mutta toisaalta myös taide- ja kulttuurisekä virkamieseliitin asumisen valinnat muokkaavat oletettavasti aiempaa voimakkaammin pääkaupunkiseudun sosiaalisia aluerakenteita. Näillä ammattiryhmillä havaittiin jo 2000-luvun taitteessa selkeästi toisistaan poikkeavia, mutta ryhmien sisällä samankaltaisia asumispreferenssejä (Ilmonen ym. 2000).

Vaattovaaran ja Kortteisen pääkaupunkiseutua koskevia jäsennyksiä voidaan kritisoida siitä, että ne keskittyvät pitkälti työikäiseen aktiiviväestöön ja lähinnä sen ääripäihin eli hyvin palkattuihin osajiin ja toisaalta työttömiin ja työvoiman ulkopuolella oleviin. Vaurastuvan keskiluokan rooli jää osittain avaamatta, vaikka sen merkitystä tähdennetään. Tältä osin näkyvimmin on esillä nuorten perheiden ”yhtenäinen asumiskulttuuri” pientalohanteineen (Kortteinen ym. 2005a). Myöskään jatkuvasti laajeneva seniorikansalaisten joukko ei näy sosiaalisten aluerakenteiden jäsennyksissä. Kovin vahvasti eivät ole esillä myöskään yleistyvät pienet 1–2 henkilön kotitaloudet. Pelkästään Helsingin asuntokunnista puolet on yhden hengen asuntokuntia. Näistä tuskin kaikki ovat esimerkiksi kantakaupungin kivitaloihin haluavia ”urbaaneja elämäntyyliä” (Vaattovaa-

ra 1998, 94–95). Toisaalta laajempien tulo- ja koulutustasonsa suhteen myönteisesti erottuvien vyöhykkeiden sisältä voidaan löytää myös huono-osaisuutta ilmentäviä alueita, kuten esimerkiksi yksittäisiä kaupunkeja koskevissa analyyseissa Vantaalla (Kekkonen 2002) ja Espoossa (Paakko 2003).

Pääkaupunkiseudun asuntopoliittisten kysymysten pitkän linjan tutkija Markku Lankinen (2006a; 2007) on päätenyt omista analyyseistaan korostamaan kaupunkiseudun sosiaalisen kehityksen syklejä, jotka ajoittain kasvattavat ja kaventavat kuntien välisiä eroja. Pitkiä tilastoaikasarjoja käyttäen Helsingin ja sen naapurikaupunkien välillä on voitu aina havaita tiettyä sosioekonomisen väestörakenteen mukaista vaihtelua. Lankisen tulkinnessa olennaisinta on taloudellisten suhdanteiden vaikutus alueellisten erojen kehitykseen. Hän on päätenyt tuloksissaan jossain määrin poikkeaviin ja lievempiin tulkintoihin pääkaupunkiseudun sosiaalisten erojen kehittymisestä.

Pääkaupunkiseudun tutkijat ovat tuoneet esille arvokkaita näkemyksiä kaupunkien sosiaalisen kehityksen analysoimisen kannalta. Vaattovaara ja Kortteinen ovat operoineet useasti karttaprojektoiden avulla, tarkoituksenaan tuoda esille tutkittavan ilmiön alueellinen sijoittuminen. Tämä on oleellista alueellisen kehitysdynamiikan tarkastelussa. Karttaprojektit voivat tuoda esille ilmiöiden keskinäisiä suhteita tavalla, jolle pelkkä tilastoanalyysi on sokea. Lankisen analyysien pohjalta on puolestaan varsin perusteltua todeta, että kaupunkiseutujen sosiaalista kehitystä tulee mitata mahdollisimman kattavin aikasarjoin. Myös Vaattovaara ja Kortteinen ovat tuoneet esille epävarmuuden ja tiedon puutteen siitä, mikä osa heidän havaitsemistaan eriytymisprosesseista liittyi suhdanteisiin ja mikä rakenteellisiin selityksiin. Viimeaikaiset havainnot kertovat, että alueiden eritahtisesta elpymisestä on erotettavissa myös taloudellisten suhdanteiden mukaisuutta (Vaattovaara & Kortteinen 2012).

Relevantti kysymys on myös se, missä määrin edellä kuvatut pääkaupunkiseudun havainnot koskevat muita suomalaisia kaupunkiseutuja. Työpaikkojen syntyminen ja keskittyminen on ollut hyvin vahvasti pääkaupunkiseutukeskeistä. Polarisaatioteesissä on keskeistä koulutetun väestön hakeutuminen maailmankaupunkeihin juuri laajojen työmarkkinoiden vuoksi. Vastaavalla tavalla on sama ilmiö havaittavissa pienemmässä mittakaavassa pääkaupunkiseudun ja muiden Suomen kaupunkien välillä. Kansallisella tasolla työvoiman liikkuvuuden osalta ei kyse ole enää niinkään tyhjenevän maaseudun ja kaupunkien välisestä muuttoliikkeestä, vaan hyvin pitkälti kaupunkien välisestä aluekehityksestä.

On siis kyseenalaista, miten sosiaalisen eriytymisen vaikutukset ilmenevät eri kaupungeissa. Esimerkiksi sosiaalisten ongelmien suhteen negatiivisesti erottunutta lahtelaista Liipolan lähiötä tutkineen Marjaana Seppäsen (2001; Seppänen ym. 2012) tulkinnot kehityksestä kertovat eron yhä lisääntyneen viimeisen 10 vuoden aikana suhteessa muihin kaupunginosaan. Alue on jäänyt kehityksen jälkeeseen, mutta ei pudonnut. Valtaosa asukkaista oli edelleen tyytyväinen aluee-

seensa ja arvosti sen luontoympäristöä sekä alueesta huolehtimista. Toisaalta julkinen juopottelu ja häiriköinti aiheuttavat paheksuntaa, kuten jo vuosikymmen aikaisemmin. Ongelmien keskittyminen muistuttaa edelleen lähinnä köyhyytaskuja, eikä tilanne poikkea juuri siitä, mitä Kääriäinen (1987) ja Piirainen (1993) havaitsivat jo kolme vuosikymmentä aikaisemmin Helsingin vuokratalo-alueilla.

3

Asuntopolitiikka ja kaupunkisuunnittelu segregaatiota ehkäisemässä

3.1. Asuinalueen taantumiskierre segregaaation dynamiikassa

Segregaation negatiivisimpana seurauksena voidaan pitää tietyn asuinalueen tai sen osan sosiaalista rappeutumista. Useiden tutkimusten perusteella tiedetään, että tämänkaltainen taantuminen on prosessimainen kierre, jossa suhteellisen samankaltaiset tekijät seuraavat toisiaan (van Kempen 1994; Skifter Andersen 1995; Wacquant 1999; Holt-Jensen 2000). Selvimpiä tunnusmerkkejä taantuvilla alueilla ovat asukasrakenteen homogenisoituminen korkean huono-osaisuuden riskin asukasryhmien mukaiseksi, jolloin asukkaiden keskuudessa korostuu muun muassa työttömien, toimeentulo-ongelmaisten, maahanmuuttajien ja yksinhuoltajien osuus. Asukasrakenteen muutokseen liittyy läheisesti valikoitunut muuttoliike, jonka myötä hyväosaisemmat asukkaat ovat taipuvaisia muuttamaan pois, kun taas heikkoresurssisimmat asukkaat jäävät alueelle. Alueen hintatason laskiessa muuttoliike ohjaa uusia hyvinvointivajeiden riskiryhmiä vapautuviin asuntoihin. Toisaalta hyväosaisemmat asukkaat voivat muuttopäätöksissään myös ”kiertää” näitä alueita, ja asukasrakenne yksipuolistuu vähitellen sitä kautta. Tämänkaltaista kehitystä on pidetty esimerkiksi Ruotsissa voimakkaana etnistä segregatiota lisänneenä tekijänä (Bråmås 2006a), ja myös Suomessa on saatu viitteitä tämänkaltaisesta kehityksestä pääkaupunkiseudulla (Vilkama 2011).

Oleellisia tekijöitä alueen taantumiskehityksessä ovat fyysinen rappeutuminen ja alueen asuntojen taloudellisen arvon lasku. Fyysisesti rappeutunut ympä-

ristö madaltaa osaltaan kynnystä ilkeiltä ja epäsiisteyteen, jotka heikentävät rakennettua ympäristöä ja asumisviihtyisyyttä entisestään. Rappeutumisen syyinä voi olla kiinteistöjen omistajien vähäinen halukkuus ylläpitää kiinteistöjen kuntoa. Alueen hintatason laskun ja asukasrakenteen muutoksen vuoksi myös alueen palvelut ovat taipuvaisia hiipumaan maksukykyisen väestön kaikutessa.

Edelliset havainnot liittyvät läheisesti alueiden leimautumiseen. Kysymys on osaltaan asuntomarkkinoiden segmentoitumisesta, jolloin asuntomarkkinoilla tapahtuvat jaot voivat olla leimaavia sosiaalisen konstruktionismin teorioiden mukaisesti. Esimerkiksi jos yleishyödyllinen asuminen marginalisoituu vain kaikkein vähävaraisimpien asukkaiden asumismuodoksi, on tämä herkästi leimaavaa tälle väestöryhmälle ja toisaalta koko asumismuodolle.

On erilaisia näkemyksiä siitä, mitä pidetään ensisijaisena lähtökohtana alueen taantumiskehitykselle. Pohjoismaissa fyysisen ympäristön rappeutuminen ei vaikuta ensisijaiselta ongelmalta. Esimerkiksi Suomessa on kiinnitetty lähiöalueiden fyysisen ympäristön parantamiseen huomiota jo 1980-luvulta lähtien, jolloin niin sanotut Sofy-hankkeet (sosiaalinen ja fyysinen parantaminen) olivat ensimmäisiä lähiöparannustoimenpiteitä (Seppälä, Lehtonen & Tihlman 1990). Sitten erityyppiset lähiöprojektit ovat jatkaneet tätä kehittämistyötä kuluvalle vuosikymmenelle saakka⁶. Pohjoismaissa pikemminkin asukasrakenteesta johtuva alueen leimautuminen on ollut esimerkiksi Ruotsissa avainasemassa taantumiskehityksen alkamisessa (Bråmås 2006b; Andersson 2009). Tietyn alueen ongelmalliseksi kehittyminen on kaikkiaan dynaamisen prosessin tulos, jossa suunta voi olla taantumisen noidankehän mukaisesti nopeaa tai hidasta alaspäin luisumista suhteessa muuhun ympäristöön. Parhaassa tapauksessa kierre voidaan pysäyttää ja kääntää päinvastaiseksi kehitykseksi.

Hans Skifter Andersenin (2002a, 2002b) empiiriset havainnot tanskalaisista vuokratalolähiöistä kertovat kuitenkin, että tietyn pisteen jälkeen taantumiskierre kiihtyy huolimatta siitä, mitä ympärillä olevan kaupungin taloudellisessa kasvussa ja eriarvoisuudessa tapahtuu. Hänen mukaansa segregaatio on kaupungeissa nähtävä ennen kaikkea spatiaalisena eriarvoisuutena ja jopa vielä tärkeämpänä kuin sosiaalinen eriarvoisuus ja sosiaalinen syrjäytyminen, koska segregoituneella alueella asumisella voi olla useita negatiivisia hyvinvointivaikutuksia asukkailleen.

Huono-osaisuuden kasautuminen tietyille alueille – ns. köyhyystaskut – ei siis ole Skifter Andersenin (emt.) mukaan riittävä tekijä pyrittäessä ymmärtämään segregaation luonnetta. Köyhyystaskuja painottava näkökulma on luonteeltaan staattinen eikä ota huomioon alueen dynaamista prosessia (taantumisen noidankehät), jonka on nähty heikentävän ongelmallisten alueiden tilannetta entisestään. Toiseksi se jättää huomioimatta ongelmallisten alueiden yhteyden

⁶ Viimeisimpänä ARA:n (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus) Silta-lähiöohjelma vuosina 2008–2011.

muuhun kaupunkirakenteeseen. Segregatiotutkimukset ovat painottuneet nimenomaisesti huono-osaisiin alueisiin, mutta yleisen kehityksen kannalta on merkityksellistä, miten suuria erot huonompien, keskinkertaisten ja hyvin alueiden välillä ovat ja mihin suuntaan ne ovat kehittymässä. Kolmantena tekijänä köyhyystaskuihin keskittyminen aliarvioi ongelmallisilla alueilla elämisen merkitystä asukkaiden hyvinvoinnin kannalta, ja neljänneksi sivuutetaan samalla kysymys alueellisten interventioiden mahdollistamasta potentiaalista alueen tilanteen parantamiseksi. Segregatiota voidaan pitää myös itseään vahvistavana siksi, että muuttoliike ja myös mahdolliset institutionaaliset (managerismi) vaikutukset saattavat nopeuttaa prosesseja. Alueiden identiteetti ja status ovat hyvin vaikeasti muutettavissa. Alueellisten prosessien merkitystä korostaa se, että on useita havaintoja siitä, että taloudellinen nousukausi ei vähennä sosiaalisesti heikompien alueiden ongelmia. Niinkin erilaisissa yhteiskunnissa kuin Yhdysvalloissa ja Tanskassa alueelliset ongelmat ovat kasvaneet samanaikaisesti taloudellisen nousukauden ja työttömyyden vähenemisen kanssa.

Samankaltaisista kaupunkiseutujen segregatio-ongelmista ja taantuvien alueiden noidankehistä huolimatta ei ole pystytty hahmottamaan eurooppalaista segregatiomallia (Musterd ym. 1998). On siis ilmeistä, että sosiaalipoliittiset toimenpiteet, hyvinvointivaltiomallit ja kaupunkien toteuttamat ohjelmat vaikuttavat siihen, millaiseksi segregatian aste kussakin yhteiskunnassa ja kaupungissa muodostuu. Myös kaupunkien kehityshistoria, kaupunkisuunnittelu ja paikalliset asuntomarkkinat ovat tässä avainasemassa. Mikäli yhteiskunnan eri väestöryhmien sosiaaliset erot ovat suuria tai lisääntyviä, on nimenomaan kaupunki-kehityksen ja -suunnittelun ohjaaminen avainasemassa alueellisen epätasa-arvon vähentämisessä tai vahvistamisessa (Rogers & Pover 2000, 285). Tutkimusten ja segregatio-ohjelmien perusteella on myös varsin yksimielisesti jaettavissa käsitys siitä, että segregatiota koskevan kaupunki uudistuksen on tapahduttava samaan aikaan monella eri tasolla, ja sen on kohdistuttava sekä fyysiseen että sosiaaliseen parantamiseen⁷. Tämä on johdonmukaista ajatellen taantumisen noidankehän prosessimaista luonnetta.

3.2. Sosiaalinen sekoittaminen

Yhtenä keskeisimpänä syynä suomalaisten kaupunkien sosiaalisesti verrattain vähäisesti eriytyneelle kehitykselle on pidetty sosiaalista sekoittamista. Sosiaalisen sekoittamisen perusajatuksena on ollut asuinalueiden sosiaalinen monipuolisuus, mikä on käytännössä realisoitunut eri asuntotyyppeiden ja hallintamuoto-

⁷ Esimerkiksi Hollannin suurissa kaupungeissa (Amsterdam, Rotterdam, Haag) toteutettuja laajalaisia urbaanin sosiaalipolitiikan alueellisia toimenpiteitä (Big Cities Policy) on pidetty tehokkaina mm. kasautuvan huono-osaisuuden lisääntymisen ehkäisyssä (Murdie 2006).

jen esiintymisenä samalla alueella. Sosiaalisen sekoittamisen hyötyjä on pidetty etenkin sosiaali- ja talouspoliittisina (Viirkorpi 2005, 38–39). Sekoittamisen myötä tietyt asuinpaikat eivät erilaistu ja eriarvoistu liiaksi, ja samalla estetään niiden juuttuminen pysyvästi heikkoon asemaan. Sekoittamisen avulla on myös katsottu hillittävän kertautuvien negatiivisten vaikutusten ja asuinalueiden taantumiseen johtavien noidankehien syntyminen uhkaa. Samalla ehkäistään asuntojen varallisuusarvon heikkenemistä. Myös sosiaalisen vuorovaikutuksen ja yhteiskunnan sosiaalisen koheesion kannalta on pidetty edullisena, että erilaiset väestöosat asuvat lähellä toisiaan. Se, että yhteiskunnan koko sosiaalinen rakenne on edustettuna asuinalueella, edistää tämän näkemyksen mukaan suvaitsevaisuutta ja jopa sosiaalista nousua (emt.).

Sosiaalisen sekoittamisen periaatetta voidaan pitää suomalaisen asuntopolitiikkaan ja kaupunkisuunnitteluun sisäänrakennettuna. Kokonaisuudessaan kaupunkisuunnitteluperinne ja hyvinvointipoliittiset toimenpiteet ovat toimineet samaan suuntaan. Toisaalta on kuitenkin kyseenalaista, missä määrin sosiaalisen sekoittamisen ”perinne” on vuosikymmenten saatossa heijastunut suomalaisten kaupunkien aluerakenteeseen. Varsinaista analyysia kun on tehty ainoastaan Helsingin osalta, jossa sosiaalinen sekoittaminen on ollut kaupunkisuunnittelun ja asuntopolitiikan kulmakiviä jo vuosikymmeniä (Mäenpää ym. 2000; Vaattovaara & Lönnqvist 2003). Suomen muiden kaupunkien sosiaalisen sekoittamisen periaatteet ovat sen sijaan vähemmän tunnettuja, vaikka asia kaavoitusasiakirjoissa mainittaisiinkin. Lisäksi taloudellisten suhdanteiden tiedetään vaikuttavan toteutuneeseen rakentamiseen huomattavan paljon niissäkin kaupungeissa, joissa sosiaalista sekoittamista on harjoitettu (esim. Vilkama 2010, 187–188).

Sosiaalisen sekoittamisen ajatus kiinnittyy siis vahvasti näkemykseen, jonka mukaan asukkaan sosioekonominen asema sekä asuntotyyppi ja sen hallintamuoto ovat pitkälti toisiinsa kietoutuneita tekijöitä. Sekoittaminen liittyy sitä kautta samalla käsitykseen asumisluokkien sekoittamisesta. Tämä korostaa samalla suomalaisten asuntomarkkinoiden dualismia ja sosiaalista nousua vuokra-asujasta omistusasujaksi (Juntto 1990; Ruonavaara 1993). Havainnot suomalaisten tulokehityksestä hallintasuhteiden mukaisessa tarkastelussa antavat tukea käsitykselle omistusasujien ja vuokra-asujien selkeästä polarisaatiosta sekä tämän voimistumisesta (Juntto 2007).

Sosiaalinen sekoittaminen on Suomessa koskenut nimenomaan sosiaalista vuokra-asumista. Tulorajojen mukaisesti säännellyn sosiaalisen vuokra-asunto-tuotannon jakautuminen on puolestaan tuonut sosiaaliseen sekoittamiseen tulojaollisen elementin. Näin ollen se on käytännössä harjoitettua sosiaalipolitiikkaa. Vaikka tulo rajoista on sittemmin luovuttu (2008), perustuu asukasvalinta edelleen sosiaaliseen tarkoituksenmukaisuuteen ja taloudelliseen tarpeeseen (Hirvonen 2010). Toisaalta suomalainen asunto-osakeyhtiömallinen omistusasuminen on myös omiaan tasaamaan omistusasumisen ja vuokra-asumisen eroja.

Vuokrasäännöstelyn purku 1990-luvun alussa johti yksityisten vuokra-asuntojen huomattavaan lisääntymiseen vapailla markkinoilla (Reijo & Juntto 2002). Arvioiden mukaan noin kaksi kolmasosaa vapailla markkinoilla olevista vuokra-asunnoista on yksityisten henkilöiden omistamia, siis entisiä omistusasuntoja (ks. Vaattovaara ym. 2010, 20). Tämän kehityksen voidaan katsoa vaikuttaneen myös sosiaaliseen sekoittamiseen, vaikka sitä ei voida pitää tietoisesti harjoitettuna asuntopolitiikkana. Kuitenkin sen seurauksena samassa keskustan kivitalossa voivat asua esimerkiksi vuorineuvos ja opiskelija.

Sosiaalisen sekoittamisen keinoja ovat myös erilaiset asukkaiden sosiaalisiin ja etnisiin taustoihin liittyvät kiintiöinnit, joihin kiinnitettiin huomioita segregatio-käsitettä koskevassa luvussa (Hynynen 2003; Clip 2007). Yleishavaintona voidaan todeta kiintiöiden olleen niitä toteuttaneissa kaupungeissakin kiistanalaisia, koska niistä kiinnipitäminen on ollut vaikeaa. Kiintiöinnillä ei ole myöskään aina saavutettu niille asetettuja tavoitteita. Suomen kaupungeissa ei harjoiteta tunnettuja tai julkilausuttuja asukkaiden taustoihin liittyviä kiintiöintitoimenpiteitä. Helsingissä oli 1990-luvulla käytössä tämänkaltaisia ohjeistuksia koskien sosiaalisen vuokra-asumisen jakoperusteita, mutta sittemmin näistä luovuttiin edellä mainituista syistä (Dhalmann & Vilkkama 2009).

Myös gentrifikaatio on yleinen ilmiö kaupungeissa, jolloin tietyn alueen status muuntuu väestörakenteen muutosten perusteella (esim. Jauhiainen 1997; Butler & Robson 2001). Gentrifikaatiolla viitataan tavallisesti kehitykseen, jossa työväenluokkaisen asuinalueen asukasrakenne keskiluokkaistuu. Alueista tulee vetovoimaisia uusille asukasryhmille esimerkiksi sijaintietujen ja asumisen arvostusten muutosten myötä. Suomalaisissa kaupungeissa tunnettuja esimerkkejä ovat entiset työväestön puutaloalueet, kuten Turun Port Arthur (Portsa) ja Tampereen Pispala sekä kerrostaloalueista Helsingin Punavuoren kaupunginosa. Gentrifikaatio voi siten vaikuttaa sosiaaliseen aluerakenteeseen sosiaalisesta sekoittamisesta riippumatta. Gentrifikaatiosta voidaan erottaa ”kova” ja ”pehmeä” puoli, joista jälkimmäinen edustaa luonnollisesti asumisen arvostusten perusteella tapahtuvaa hidasta kehitystä (Jauhiainen 1997). Edellisellä viitataan puolestaan täydennysrakentamisen tai vanhan asuntokannan purkamisen jälkeisen rakentamisen kautta tapahtuvaan asuntotarjonnan muutokseen. Yleensä muutoksilla tavoitellaan alkuperäisistä asukkaista poikkeavia ja maksukykyisempiä asukkaita. Vastaavia toimenpiteitä on käytetty myös kehitykseltään taantuvien alueiden tilanteen parantamiseksi Euroopan maista erityisesti Hollannissa ja Englannissa.

Sosiaalista sekoittamista voidaan tarkastella myös seudullisesta näkökulmasta. Ongelmallisena on pidetty sitä, että kunnat ovat luomassa omia asuntopolitiittisia profiileitaan ja erikoistuvat seudullisessa asuttamisen kokonaisuudessa, sen sijaan että kantaisivat yhteistä vastuuta segregatioon liittyvistä haasteista (Viirakorpi 2005, 37–38). Kunnilla ovat käytössään tontti-, kaavoitus- ja asuntorahoituksen instrumentit alueelleen sijoittuvan asumisen ohjaukskeinoina. Oleellisin

kuntien käytössä oleva asuntopoliittinen väline on maapolitiikka. Tonttituotannon avulla harjoitetaan kasvun hillitsemistä tai lisäämistä sekä valikoivaa väestöpolitiikkaa. Toisaalta verotuloja tuovat asukkaat lisäävät kalliita investointeja kunnallistekniikkaan ja palveluihin, ja toisaalta tuetun vuokra-asuntotuotannon asukkaat kuormittavat tavallisesti sosiaalitukia pitkän aikaa ja asettavat monia hyvinvointipoliittisia vastuita. Maapolitiikalla voidaan siten edistää tai estää ”yhteisten” segregaation ehkäisyyn liittyvien sosiaalisten tavoitteiden saavuttamista. Seutuyhteistyötä on korostettu esimerkiksi kunta- ja palvelurakenneuudistuksen (2007) yhteydessä, pääkaupunkiseudun metropolihallintorakenteita koskevassa selvityksessä (Tolkki, Airaksinen & Haveri 2010) sekä Turun kaupunkiseudun kuntien taloudellisia suhteita jäsentävässä kartoituksessa (Valtionvarainministeriö 2009).

Kuntien asuntopoliittinen toiminta ei myöskään välttämättä ole edellä kuvattun mukaisesti asiantuntevaa ja suunnitelmallista. Vaikka kaavoituksen avulla ei voida ratkaista esimerkiksi työttömyyden, maahanmuuttajien aseman, mielen-terveyden ja lastensuojelun ongelmia, voidaan kuitenkin arvioida sitä, miten kaavan ratkaisut helpottavat tai vaikeuttavat kyseisten ongelmien ennaltaehkäisyä (Kurjenniemi 2003, 51). Sosiaalisten vaikuttavuusarviointien lakisääteisyystä ja lisääntymisestä huolimatta on tuotu esille, että arviointiprosesseissa ilmenee sosiaalisen asiantuntemuksen puutetta (Sairinen & Kohl 2004). Sosiaalisten vaikutusten arviointeja tekevät pääsääntöisesti muut kuin sosiaalialan ammattihenkilöt. Myös kaavoituksen ammattilaiset ovat tuoneet esille, että sosiaaliset tekijät tulevat tekniseen puoleen verrattuna hyvin heikosti esiin kaavoituksen päätöksentekoprosesseissa ja että päättäjät tiedostavat ne melko huonosti (Manninen 2000, 30–32). Myös kaavan tilaajan (esim. rahoittajan tai rakennusliikkeen) arvomaailman vaikutus voi vesittää hyviä sosiaalisia tavoitteita, jolloin ne pyyhitään pois liian ”ylevinä” (emt.). Näitä huomioita voidaan pitää riskinä yhdyskuntasuunnittelun ”toisen puolen” unohtamiselle, mihin esimerkiksi Lapintie (2008) on viitannut.

Sosiaalisen sekoittamisen periaate on kohdannut myös monia vasta-argumentteja. Keskeisin kritiikki kohdentuu vähäiseen näyttöön sosiaalisen sekoittamisen hyödyistä köyhyyttä, työhön ja koulutukseen osallistumista sekä perheiden vakautta koskevissa kysymyksissä (Cheshire ym. 2008). Sosiaalista sekoittamista pidetään kalliina ja tehottomana asuntopoliittisena toimenpiteenä varsinaisten taustalla olevien eriarvoisuusongelmien kannalta. Parempi olisi siten suunnata resurssit suoraan määritellyille kohteille esimerkiksi tulonjaon kautta (emt.). Tämän lisäksi sosiaalinen sekoittaminen kaventaa samankaltaiset asumismielitymykset ja samanlaisen elämäntyylin omaavien ihmisten mahdollisuutta hakeutua samoille alueille.

Myös Suomessa harjoitetun sosiaalisen sekoittamisen periaatteita on kyseenalaistettu. Mari Vaattovaara ja Henrik Lönnqvist (2003) kyseenalaistivat keskus-

telunaloitteessaan Helsingin ja yleisemminkin ottaen suomalaisen kaupunkisuunnitteluun liittyvän sosiaalisen sekoittamisen toteuttamisen. Keskustelunaloitteeseen liittyi myös vahvasti edellä mainittu seutukuntatason kunnallistaloudellinen näkökulma. Kirjoittajat eivät sinällään väheksyneet sosiaalisen sekoittamisen segregatiota ehkäisevää periaatetta, vaan keskeisimmät argumentit liittyivät sosiaalisen sekoittamisen todellisiin vaikutuksiin ja etuihin, kuten esimerkiksi yhteisöllisyyteen ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Sosiaalisesti monikerroksisemmat alueet eivät välttämättä ole sosiaalisen miljöönsä suhteen sen edullisempia asuinympäristöjä kuin homogeenisemmatkaan alueet. Toisena keskeisenä huomiona oli asukkaiden todellisten valintojen suhde kaupunkisuunnittelussa perusteltuihin odotuksiin. Kansalaiset voivat valinnoillaan tehdä tyhjiksi sosiaaliselle sekoittamiselle asetetut tavoitteet (vrt. Lapintie 2008, 27–31). Ihmiset preferoivat pientaloasumista, ja tähän haasteeseen Helsinki ei kirjoittajien näemyksen mukaan ollut pystynyt vastaamaan⁸. Vaattovaara ja Lönnqvist kiteyttivät omat argumenttinsa kysymykseen nykymuotoisen asuntopolitiikan onnistuneisuudesta tämän päivän tarpeisiin ja haasteisiin vastaamisessa sekä kysymykseen alueesta sosiaalipolitiikan välineenä.

Vaattovaaran ja Lönnqvistin keskustelunaloite kirvoitti useita vasta-argumentteja ja sosiaalista sekoittamista tukevia kannanottoja (Juntto 2003; Kauppinen 2003; Ruoppila & Villanen 2003). Oleellisin osin kritiikin voi tiivistää siihen, että sosiaalinen sekoittaminen tulisi mieltää laajaksi kirjoksi hallintasuhteita, erikoisia asuntoja, sijaintitekijöitä, talotyyppejä ja näiden yhdistelmiä⁹. Ruoppila ja Villanen (2003) ovat halunneet myös tehdä eron sosioekonomiseen eriyttämiseen liittyvän sosiaalisen sekoittamisen ja asumismuotojen sosio-kulttuuris-esteettisen monimuotoisuuden välille, jotka voivat olla kaksi eri asiaa. Monimuotoisuuden vähäisyyteen vaikuttavat pikemminkin kaupunkisuunnittelun yksilinjaisuus, asiantuntijavaltaisuus ja rakennusteollisuuden vahva vaikutus siihen mitä rakennetaan. Myös Juntto (2003) on peräänkuuluttanut sosiaaliseen sekoittamiseen uutta ajattelutapaa, joka toteutuisi käytännön tasolla mieluummin talokuin asuinaluekohtaisena sekoittamisena. Tämä ei tekisi tietyistä vuokrataloista korttelien silmätikkuja. Helsingissä on kokeiltu myös talokohtaista sekoittamisen tapaa Ruoholahden asuinalueella (ks. Vaattovaara & Lönnqvist 2003, 15).

⁸ Kritiikki kohdentui etenkin Helsingissä toteutettuun toimintamalliin, jonka perusteella jokaiselle Helsingin uudelle alueelle tuli rakentaa sosiaalista asuntotuotantoa 40 prosenttia, alueen sijainnista, koosta ja aikaisemmasta sosiaalisesta rakenteesta riippumatta. Vaattovaaran ja Lönnqvistin keskustelunaloite kuitenkin johti Helsingin kaupungin asuntopolitiikan tarkistamiseen sosiaalisen sekoittamisen osalta. Tuetun sosiaalisen vuokra-asumisen osuus laskettiin 30 prosenttiin uusilla alueilla.

⁹ Vuosina 2005–2007 toteutetun Hyvä asuminen 2010 – kehitysohjelman yhtenä osa-alueena etsittiin Suomen parasta asuinalueutta ja sen myötä asuinalueisiin liitettäviä sosiaalisia merkityksiä. Sosiaalisesti toimivan asuinalueen hyvinä puolina nähtiin asukkaiden kerroksellisuus ja eri talotyyppien kirjo, jossa vanhat ja nuoret asuvat rinta rinnan. Toisin sanoen myönteisinä seikkoina pidettiin elämänkaariasumisen mallin mukaisia ominaisuuksia. Kolmantena hyvänä puolena mainittiin ihmisten kokoinen mittakaava (Kehitysohjelman loppuraportti 2007).

3.3. Lähiöiden kehittäminen osana kaupunkien sosiaalisen eriytymisen hallintaa

Suomalaiset lähiöt saivat osakseen kritiikkiä jo varsin nopeasti suurimman massalähiörakentamisen kauden jälkeen 1970-luvun alussa (Roivainen 1999). Betoninen harmaus, palvelujen puute ja sosiaalinen virikkeettömyys olivat kritiikin keskiössä. Myös elämäntavan muutoksista kiinnostuttiin (Kortteinen 1982). Kompaktikaupunkisuunnittelu nousi aikoinaan vastaamaan lähiörakentamista koskevaan kritiikkiin. Puhtaimmillaan kompaktikaupunkisuunnitelmissa pyrittiin luomaan omavaraisia aluekokonaisuuksia, eräänlaisia pienkaupunkeja, omine palveluineen ja työpaikkoineen (Jalkanen ym. 1997, 25). Oleellista oli palvelujen ja arkisten toimintojen sijainti kävelyetäisyydellä sekä verkostorakenne, joka mahdollisti sosiaalisten kontaktien syntyminen. ”Kompaktikaupunki on kontaktikaupunki” on tältä ajalta elämään jäänyt slogan. Suunnittelua kuvasti hyvin funktionalistinen ja tekninen ajattelutapa.

Kompaktikaupunkisuunnittelu vaikuttaa edelleen enemmän tai vähemmän usean suomalaisen lähiön taustalla. Kompaktikaupunki-periaate vaikutti vahvasti muun muassa eräiden selkeisiin arkkitehtikilpailujen suunnitelmiin perustuvien suomalaisten 1970-luvun suurlähiöiden suunnitteluun, kuten Tampereen Hervannan ja Turun Varissuon (Paaso 1994, 50–51). Kompaktikaupunkia voidaan pitää yhtenä eko-kaupungin ilmentymänä, johon voidaan liittää nykyisiä ekologisen kestävyuden elementtejä, vaikka ne eivät 1970-luvulla olleet suunnittelua hallinneita argumentteja. Esimerkiksi Staffan Lodeniuksen (1995) mukaan lähiöt muodostivat tehokkaamman ja kestävämmän perusmallin kuin ruuhkautuva keskusta ja maankäyttöä lisäävä pientalo- ja haja-asutus. Kompaktikaupunki ei kuitenkaan saavuttanut sille asetettuja esteettisiä ja sosiaalisia tavoitteita, vaan pääällimmäisiksi jäivät määrälliset ja tekniset tavoitteet (Jalkanen, Kajaste, Kauppinen & Pekkala 1997, 25–26; Rasinkangas & Laitinen 2006). Brita Koskiaho (1995) kritisoi kompaktikaupunkia kaupunkilaisille ylhäältäpäin annetuksi paikaksi, missä asukkaat olivat vain passiivisia vastaanottajia ja omien tarpeidensa tyydyttäjiä, vailla omaa roolia kaupungin kehittämisessä.

Sosiaalisesta kehittämisestä ja sosiaaliin ongelmiin vaikuttamisesta tulikin jo 1980-luvulla keskeinen osa tiettyjen lähiöiden kehittämistä, mitä on sittemmin jatkettu erityyppisissä lähiöprojekteissa (Bäcklund & Schulman 2003; Kuoppala, Laine, Uusihakala, Anttiroiko & Rasinkangas 2004; Laikko & Tossavainen 2007). Sen sijaan asukasrakenteen muuttaminen ei ole ollut suomalaisten lähiöiden kehittämisessä etusijalla, toisin kuin monissa eurooppalaisissa kaupungeissa, joissa on pyritty täydennysrakentamisen kautta vaikuttamaan lähiöiden sosiaalisen rakenteen muuttumiseen (esim. Hynynen 2003). Ajatukseen sisältyy keskeisesti myös sosiaalisen nousun elementti rakenteen muuttamisessa. Tätä politiikkaa on kuitenkin kritisoitu kalliina, eikä sen ole katsottu välttämättä vaikuttavan perusväestön sosiaaliseen verkostoitumiseen (Friedrichs 1998; Atkinsson & Kintrea 2001; Buck 2001).

Niin Suomesta kuin Euroopasta saatujen kokemusten mukaan lähiöiden kehittämällä ei ole kuitenkaan usein pystytty vaikuttamaan oleellisella tavalla alueiden sosiaalisen statuksen paranemiseen. Tavoitteet ovat olleet liian kunnianhimoisia ja yleviä resurssihin, keinoihin ja alueiden erilaistumiseen vaikuttaviin kokonaismekanismeihin nähden. Eurooppalaisten esimerkkien perusteella sama lähiökortteli on voinut olla jo vuosikymmeniä erilaisten kehittämistoimenpiteiden kohteena (Hynynen 2003). Tukitoimenpiteistä on tullut vakiintunut osa ongelmien hallintaa, jolla on kuitenkin pystytty estämään mahdollinen taantumiskierteen syveneminen.

Sosiaalisen kehittämisen kohteena olevat lähiöt muodostavat vain kapean osan suomalaisesta lähiökentästä. Lähiöissä on yli miljoonan suomalaisen koti, eivätkä ne ole samaan muottiin mahtuva kategoria (Seppälä ym. 1990). Lähiöistä on tullut kotiseutuja, joihin moni on myös jo palannut asumisurallaan (Roivainen 1999). Lähiöt tulevat olemaan kiinteä osa kaupunkijamme myös tulevaisuudessa. Eräänlaista 1960–70-lukujen lähiöiden yleisempää renessanssia vetovoimaisina asuinpaikkoina on saatu kuitenkin odottaa.

3.4. Eheyttävän kaavoituksen ja kaupunkisuunnittelun keinot segregatiion näkökulmasta

Kaupunkisuunnittelun historiasta löytyy esimerkkejä erilaisista uusista yhdyskunnista, joiden avulla on ollut tarkoitus ratkaista rappeutuneen kaupungin ja rapautuneiden asuinalueiden ongelmia. Oleellista näissä ratkaisuissa on ollut uuden rakentaminen. Tärkeä kysymys segregatiion kannalta on, miten uusi rakentaminen asuntomarkkinoiden kysynnän ja tarjonnan tasapainoon sosiaalisesta näkökulmasta. Asuntomarkkinat ovat aina paikallisia, ja vallitseva asuntokanta ja uuden sijoittuminen määrittelevät siten myös kaupunkiseudun sosiaalista rakennetta.

Viimeaikaisessa kaupunkiseutujen asuntorakentamisen suunnittelussa on korostunut aiempaan enemmän uuden rakentamisen sijoittuminen vallitsevan kaupunkirakenteeseen. Kurenniemi ja Törmänen (2003) ovat tuoneet esille niin kutsutun eheyttävän kaavoituksen olennaisen eron aikaisempaan siinä, että elinympäristöä koskevat ongelmat pyritään siinä ratkaisemaan nykyisen kaupunkirakenteen sisällä. Tarkoituksena on siis parantaa olemassa olevaa eikä luoda uutta. Mikään uusi tema ei yhdyskuntarakenteen eheyttäminen ole, sillä keskustelua sen eduista ja haitoista on käyty jo vuosikymmeniä. Esimerkiksi ilmastomuutoksen mukanaan tuomat haasteet yhdyskuntarakenteelle ovat olleet puheenaiheena myös Suomessa jo parikymmentä vuotta sitten (Silfverberg 1989). Kaikkiaan yhdyskuntarakenteen eheyttämis- ja tiivistämispaine on ollut esillä monien eri perustelujen siivittämänä jo ennen nykyistä hajautumiskeskustelua. Lähiörakentamisen buumin aikaan 1960–70-luvuilla vaikutusvaltaisimmat keskustelu-

linjat koskivat etäisten nukkumalähiöiden sosiaalisia oloja, kun taas 1990-luvun lamavuosina, rakennusteollisuuden hiljaisina aikoina, jolloin tuotanto keskittyi julkiseen asuntotuotantoon, oli tiivistäminen esillä kiinteistökustannussyistä (Päivänen 2000, 31). Myös kaupunkikeskustojen kehittäminen on ollut yksi yhdyskuntarakenteen tiivistämiseen liittyvä teema. Suomessa keskustojen kehittämishankkeita on ollut enenevässä määrin 1990-luvulta lähtien.

Kokonaisuudessaan yhdyskuntarakenteen eheyttämistä koskevaa keskustelua ei ole hallinneet sosiaaliset kysymykset, vaan eheyttämisen puolesta on puhuttu enenevässä määrin energiankulutuksen ja ilmastonmuutoksen näkökulmasta. Sekä kansalliset että paikalliset strategiat ja suunnitelmat korostavat yhdyskuntarakenteen eheyttämistä, liikennetarpeiden vähentämistä ja joukko-liikenteen edellytysten edistämistä ja näiden tekijöiden yhteyttä ilmastonmuutokseen (esim. Turun kestävän kaupunkiliikenteen suunnitelma 2007). Asumisen merkittävä rooli on selviö puhuttaessa kestävästä kaupunkikehityksestä. Asumisen sijoittuminen vaikuttaa suoraan liikennevirtoihin sekä tähän liittyen energiankulutukseen ja päästöihin.

Kimmo Lapintie (2008, 24–25) kritisoi yhdyskuntasuunnitteluun vahvasti mukaan tullutta ympäristönäkökulmaa sosiaalisesta näiiviudesta, johon liittyivät utopiat selkeästi rajatuista ja teknisesti perustelluista ihannekaupungeista ja myös kompaktikaupunkien vastakohtista, ekokylistä. Yhteistä näille suunnitelmille oli irtautuminen samaan aikaan käynnissä olevasta yhteiskunnallisesta ja taloudellisesta muutoksesta, kuten globalisaatiosta ja voimakkaasta kaupungistumisesta. Suurempi ongelma Lapintien mukaan oli kuitenkin kestävän kehityksen toisen puolen, eli sosiaalisen, unohtaminen. Myös sosiaalinen muokkaa kaupungeja ja niiden sisällä tapahtuvaa toimintaa. Silti myös yhdyskuntasuunnittelun rooli ja anti kestäväälle kehitykselle on merkityksellinen. Lapintien sanoin: *”Ympäristölliset totuudet eivät noin vain ’valu’ kaupunkirakentamiseen, edes ekokatastrofin uhan alla.”*

Kaikki eivät myöskään allekirjoita käsitystä, että nykyinen hajautuva kaupunkirakenne on ongelma. Näiden näkemysten mukaan hajautuvaa kaupunkirakennetta tulisi pikemminkin katsoa mahdollisuutena. Koskiaho (1997) kritisoi tiivistämistavoitteita ja harvan asutuksen näkemistä ongelmana kääntämällä sen vahvuudeksi, sillä moni keskieuropalainen ottaisi ilolla vastaan väljän rakentamisen mahdollisuuden. Erityisesti viheralueiden rakentamista hän pitää ongelmallisena, sillä se tuhoaa suomalaisten luontaista yhteyttä viheralueisiin ja johtaa ympäristön laadun heikkenemiseen. Luonnonympäristön arvostus on tullut poikkeuksesta esille suomalaisten asumispreferenssejä koskevista tutkimuksista (esim. Juntto 2007). Myös Tyrväisen (1999) mukaan asukkaat ovat valmiita maksamaan lähiluonnon säästämisestä merkityksellisiä summia. Hajautuva kaupungin ja maaseudun välinen jatkumo – eräänlainen välitila – voidaan nähdä myös mahdollisuutena, jonka omalaatuisuus tulisi paremmin tunnistaa (New Bridges 2012).

Edellä mainittujen keskustelijoiden argumentit liittyvät varsin suoraan asumisen laatua koskeviin kysymyksiin, jolloin asuminen yksilötason hyvinvointitekijänä ja valintamahdollisuudet nostetaan etusijalle. Eheyttävän yhdyskuntasuunnittelun tavoitteita voidaan pitää puolestaan kollektiivista etua tavoittelevana ajatusmallina. Molemmat lähestymistavat korostavat asukkaiden mielipiteiden tuntemisen tärkeyttä eheyttämistä koskevissa kysymyksissä. Ei ole lainkaan tavatonta, että asukkaiden ja suunnittelijoiden käsitykset kaupunkirakenteen eheyttämisestä – esimerkiksi täydennysrakentamisen yhteydessä – poikkeavat varsin paljon toisistaan. Asukkaat eivät yleensä kaipaa lisärakentamista ”korjaamaan” rakennetta, jonka he eivät näe olevan ”rikki” (Päivänen 2000, 47)¹⁰. Täydennysrakentamista voidaan perustella yhdyskuntarakenteen ja infrastruktuurin kannalta taloudellisesti ja ekologisesti kestäväenä ratkaisuna. Samalla voidaan kuitenkin heikentää asukkaiden asuinympäristöön liittyvää hyvinvointia, kuten kaventaa asukkaille tärkeitä virkistysalueita tai heikentää sosiaalista ympäristöä, kuten yhteisöllisyyttä ja alueen identiteettiä. Voidaankin ymmärtää, että asukkaiden mielipiteiden huomiointi on sitä merkityksellisempää, mitä valmiimpaan yhdyskuntarakenteeseen ja olemassa olevaan sosiaaliseen ympäristöön se liittyy. Myös tutkijat ovat viime aikoina peräänkuuluttaneet asukkaiden kokemuksellisen puolen herkempää huomioon ottamista kaupunkisuunnittelussa (esim. Lehtonen 2004; Kortteinen ym. 2005a).

Tiivistymistä ja hajautumista koskevasta keskustelusta ja sen kritiikistä välittyy kokonaisuudessaan varsin vähäisesti sosiaalisen eriytymisen kehitys ja siihen liittyvät haasteet kasvavilla kaupunkialueilla. Sosiaalista kehittämistä koskeva keskustelu on ollut toistaiseksi hyvin lähiöpainotteista. Muutoin kaupunkialueiden ongelmat liitetään kestäväen kehityksen kontekstiin, jolloin etenkin liikennejärjestelyihin ja näin ollen ekologiseen ja taloudelliseen kestäväyteen liittyvät teemat nousevat kuuluvasti esille. Støan (2005) mukaan asumisen tulee kestäväen kehityksen mukaisessa kaupunkirakenteessa täyttää vähintään kolme kriteeriä: sen tulee vähentää ympäristöön liittyvää kuormitusta (maankäyttö, luonnonvarat, jätteet), parantaa elämänlaatua (vaikutukset identiteetille ja kiinnittymiselle, sosiaalinen ja kulttuurinen monimuotoisuus) ja parantaa taloudellisia hyvinvoinnin edellytyksiä (kohtuullinen hintataso, työmahdollisuudet, palvelujen saatavuus). Hänen mukaansa ainakaan Norjassa ei uuden asuntokannan rakentamisessa juuri mikään näistä osatekijöistä toteudu. Oleellinen kysymys paitsi yhdyskuntasuunnittelun myös sosiaali- ja asuntopolitiikan kannalta edelleen siis on, mitä uusille ja täydennysrakennettaville alueille rakennetaan, ja kenelle. Miten rakentaminen voi eheyttää kaupunkirakennetta heikentämättä alueella jo asuvien elämänlaatua? Ja edelleen, millainen vaikutus rakentamisella on sosiaaliseen aluerakenteeseen ja mahdolliseen segregatiion ilmenemiseen?

¹⁰ Kaikissa täydennysrakentamista vastustavissa argumenteissa voidaan nähdä suhteellisen sama kaava asukkaiden taholta: pientalojen asukkaat vastustavat kerrostalojen tuleamista ja omistusasuntojen asukkaat vuokratulojen tuleamista. Korhosen mukaan (1999) vastustus on yleensä kovinta hyväosaisten alueilla, missä tunnetaan vaikutuskanavat ja päätöksentekoprosessit.

4

Asumisen arvostukset ja preferenssit

4.1. Asumisen hyvinvointi ja asumisura

Asuminen on kaikissa hyvinvointikäsitteistöissä keskeisellä sijalla hyvinvointiin kuuluvana osatekijänä. Riittävä asumistaso ja siihen liittyvä turvallisuus ovat paitsi tarve, myös resurssi, joka mahdollistaa muiden hyvinvoinnin osa-alueiden toteutumista. Suomalaisten asumistaso on vuosikymmenten aikana huomattavasti noussut, ja myös viimeaikainen kehitys on ollut enemmistölle kansalaisista suotuisaa (Juntto 1990; 2007). Näin ollen asumisen hyvinvointi on lisääntynyt yleisen vaurastumisen myötä. Kuitenkin puhuttaessa suomalaisesta asumisesta kansainvälisessä kontekstissa on yleisimmin esille nostettu asumisen ahtausta ja kalleutta. Asumisväljyyden tasaisesta, mutta hitaasta noususta huolimatta maassamme asutaan edelleen eurooppalaisittain ahtaasti. Pohjoisen ilmaston myötä Suomessa ollaan pakotettujakin panostamaan kalliin perusinfrastruktuurin ylläpitämiseen. Käytännöllisyys ja asumisväljyys eivät ole seuranneet samalla tasolla muiden asumismukavuuksien kehityksessä (Juntto 2007, 5–9).

Asumistason parantamista ja siirtymistä omistusasuntoon on pidetty normaaliin suomalaiseen elämänkulkuun liittyvinä tapahtumina. Asumisuria koskevissa tutkimuksissa ovat olleet kiinnostuksen kohteina sosiaalinen nousu ja asuntovarallisuuden kartuttaminen sekä näiden perusteella muodostuva asumisluokka (esim. Rex & Moore 1967). Juntto (2004b, 102–103) on suomalaisten asumisuria koskevassa tarkastelussaan jakanut asumisuralla etenemistä kuvaavan pisteytyksen koostuvaksi asunnon hallintamuodosta, asuntolainarasituksesta, asumisen sosi-

aaliturvariippuvuudesta, asumisväljyydestä, huoneistokohtaisesta saunasta sekä asumisen oheiskulutukseen liittyvistä auton omistuksesta ja vapaa-ajan asunnon käyttömahdollisuudesta. Velaton, hyvätasoinen omakotitalo on ollut suomalaisen asumisuran huippu, kun taas uran pohjalta löytyvät alivuokra-asunnoissa asuvat ja asunnottomat kansalaiset. Asumisuramallin yleiset arvostukset ovat olleet Suomessa, samoin kuin monissa muissakin maissa, yleisesti jaettuja ja hyväksytyjä (emt.).

Kysymykset asumisen arvostuksista eivät ole vähäpätöisiä. Väestön vaurastuminen on näkynyt aina myös asumistason paranemisena ja vaatimusten sekä edelleen tavoiteltavien standardien muutoksina. Asumisurakäsitettä voidaan kuitenkin pitää hyvin kaavamaisena, ja sitä on arvosteltu liiallisesta yleistämisestä esimerkiksi hallintamuotojen suhteen (Clapham 2002; 2005). Myöskään arvostusten ajalliset muutokset ja paikallisten asuntomarkkinoiden vaikutus arvostuksiin eivät ole tulleet kovin vahvasti esille asumisuraa koskevassa teoretisoinnissa. Se ei tuo esille erilaisia asumispreferenssejä ja valintoja tai poikkeamia kaavamaiselta asumisuramallilta. Kestävän kehityksen näkökulmasta voidaan koko asuntouramallia kritisoida myös kasvuorientoituneesta ajattelutavasta ja asumisen materiaalista puolta korostavasta lähestymistavasta.

Perinteisessä asumisuramallissa ei myöskään kiinnitetä huomiota asuinympäristöön asumisen hyvinvoinnin tärkeänä osatekijänä. David Claphamin (2005) mukaan asuminen on ymmärrettävä laajasti, jolloin asunto ja asuminen ovat keinoja itsensä toteuttamisen mahdollisuuksiin. Käyttämällään asumispolku käsitteellä Clapham viittaa asumisen aikaan ja paikkaan suhteutuviin sosiaalisiin käytäntöihin. Tällöin asumiseen liittyvä identiteetti ja elämäntapavalinnat ovat keskeisiä näkökulmia asumisen merkityksen tarkastelussa. Tärkeää on valintamahdollisuuksien olemassaolo ja mahdollisuudet tavoitella niiden saavuttamista, sekä oman kontrollin ja itsemääräämisoikeuden toteutuminen asumisen valinnoissa. Tämä voidaan rinnastaa esimerkiksi Len Doaylin ja Ian Goughin (1991) hyvinvointiteoriassa perustarpeena pidetyn, niin sanotun kriittisen autonomian toteutumiseen, joka mahdollistaa omaan elämään myönteisesti vaikuttavia valintoja.

Junton ja Hynysen (2006) mukaan Claphamin asumispolun käsite kuvaa enemmän toteutunutta asumispolulla etenemistä, kun taas asumisura-käsite on luonteeltaan normatiivisempi ja kertoo yleisistä ja stereotyyppisistä asumisen arvostuksista. Kumpikin näkökulma on tärkeä asumisen mahdollisuuksien tutkimisen kannalta. Kaupunkitasolla sosiaalisen eriytymisen tutkimuksessa onkin aiheellista tarkastella eri asumisen vaihtoehtoihin pääsemistä ja valinnan mahdollisuuksia asuntomarkkinoilla.

Asumisen valintamahdollisuuksia korostettaessa lähestytään sosiaalipolitiikan ydinalueita, koska aihe liittyy väestöryhmien eriarvoisuuteen ja heikompi-osaisten suhteellisen aseman havaitsemiseen. Asuntomarkkinoiden kehitys on eurooppalaisittain yhdenmukaistunut kohti markkinaorientoituneisuutta, ja omis-

tusasuminen on yleistynyt useimmissa Euroopan maissa (van Kempen & Murie 2009). Lankisen (2000, 65) mukaan voidaan sanoa, että osa asuntomarkkinoilla liikkujista on edelläkävijöitä, osa tekee valintoja valtavirran seuraamina ja osa joutuu tyytymään siihen, mitä jäljelle jää. Ensimmäinen mainituista ryhmistä on se, jonka valinnat painavat oletettavasti eniten tulevaisuuden markkinaorientoituneessa asuntosuunnittelussa, ja siksi tämä ryhmä on tärkeässä asemassa alueellista erilaistumista koskevista kysymyksissä. Varallisuuden ja tulotason yhteys asumistasoon ja asunnon hallintamuotoon sekä talotyyppiin on Suomessa selvästi vahvistunut (Juntto 2007, 107–113). Voidaankin sanoa, että hyväosaisemmat ovat päässeet toteuttamaan aiempaa paremmin asumisen tavoitteitaan, mikä paitsi eriyttää asumista voi tulevaisuudessa myös olla yksi eriarvoisuuden ilmeisimmin havaittavia muotoja. Yksi merkittävä jakoja tuottava tekijä on myös perittävä asuntovarallisuus. Esimerkiksi osalla suureen ikäluokkaan kuuluvista on mahdollisuus käyttää asuntovarallisuuttaan eri tavoin kuin ennen (Juntto & Vilkkö 2005). Taloudellisissa vaikeuksissa olevien, pitkäaikaistyöttömien ja ylivelkaantuneiden perheiden lapset eivät tule asunto- tai muuta varallisuutta perimään. Kysymys palautuu siten yhteiskunnan yleiseen sosiaaliseen stratifikaatioon.

4.2. Asuinympäristö hyvinvoinnin osatekijänä ja sosiaalisen statuksen ilmaisijana

On vaikeaa vetää yksiselitteistä rajaa sille, mitkä tekijät liittyvät asumiseen varsinaisen asunnon lisäksi. Kuten edellä käsitellystä asumisuraa koskevasta keskustelusta kävi ilmi, liittyy asumiseen monia oheiskulutuksen sekä myös identiteetin ja elämäntyylin ilmaisemisen ulottuvuuksia. Tärkeässä asemassa on joka tapauksessa asuinalue ja -ympäristö, jossa asunto sijaitsee. Asuinalue ja asuinympäristö rinnastetaan usein toisiinsa. Asuinalue on lähtökohdiltaan tontti- ja kaavoituskäytäntöihin liittyvä termi, jonka perusteella esimerkiksi kaupunkiin kaavoitettavia asuinalueita nimetään. Toisinaan puhutaan samassa merkityksessä kaupunginosista, ja myös asuinpaikka-termiä on käytetty kaupunkialueiden tilallisessa tutkimuksessa (esim. Uuskallio 2001). Kuitenkin yksittäisten asukkaiden näkemykset asuinalueen maantieteellisestä rajautumisesta voivat poiketa paljonkin toisistaan tai virallisista tonttikartoista. Asuinympäristön käsite on edellisiä moninaisempi. Tilallisen ja fyysisen ympäristön lisäksi se kattaa myös sosiaaliseen ja kulttuuriympäristöön sekä erityyppiseen palvelutarjontaan liittyviä puolia (emt.). Asuinympäristöä on siten vaikea määritellä maantieteellisten rajojen mukaan. Edellisistä käsitteellisistä eroista huolimatta tullaan tässä tutkimuksessa käyttämään asuinalueen ja asuinympäristön käsitteitä monin paikoin toistensa synonyymeina. Tutkimuksen kohteena ovat yksittäiset tilastollisesti määritellyt *asuinalueet* ja niiden *asuinympäristö*.

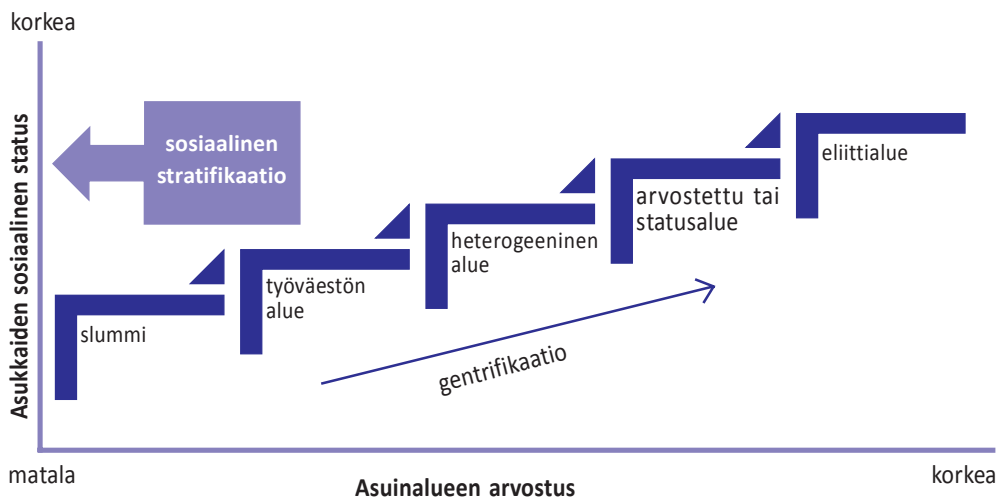
Asuin ympäristön merkitystä asumiseen olennaisesti liittyvänä valintana ja laatutekijänä on korostettu monissa tulevaisuuden asumisen muutostrendejä käsitellessä puheenvuoroissa (esim. Knuuti 2005; Lahti, Heinonen, Halonen & Sini-vuori 2007; Lehtovuori & Neuvonen 2011)¹¹. Näiden perusteella asuin ympäristöön liittyvinä merkittävinä valintakysymyksiä korostuvat aiemmin mainittujen lisäksi tulevaisuudessa etenkin suhde energiankulutukseen, liikkumiseen ja yhteisöllisyyteen. Viime vuosien aikana kiinnostus asuin ympäristön laatuun on kasvavasti lisääntynyt myös poliittisella tasolla. Tästä on hyvänä esimerkkinä vuosina 2005–2007 käynnissä ollut ympäristöministeriön koordinoima Hyvä asuminen 2010 -kehittämishjelma, jonka yhteydessä määriteltiin hyvän asumisen visioita myös asuinalueiden laatutekijöiden näkökulmasta (Hyvä asuminen 2010 loppuraportti 2007)¹².

Hyvän asuin ympäristön ominaisuuksia on määritelty jo pitkään esimerkiksi erilaisten asuin ympäristön laatu kriteeristöjen pohjalta. Näiden perusteella asuin ympäristö voidaan jakaa monipuolisesti arjen sujuvuutta ja symbolista ympäristöä mittaaviin osa-alueisiin (esim. Nevalainen, Staffans & Vuorela 1990; Närhi 1995; 2004; Elin ympäristön seurannan kehittäminen 2002). Kokonaisuudessaan asuin ympäristöjen laatutekijöiden määrittelyssä on tukeuduttu pohjoismaiseen hyvinvointiteoreettiseen lähestymistapaan (Allardt 1976; Erikson & Uusitalo 1987). Asuin ympäristön laatutekijät voidaan nähdä sekä asumistarpeiden tyydytyksen että asuin ympäristön mahdollistamien resurssien näkökulmasta. Näin ollen voidaan puhua myös asuin ympäristöön liittyvistä hyvinvointitekijöistä. Kytö ja Kahilainen (2006) puolestaan määrittelevät asuin ympäristön laatua ekologisen havaintopsykologian teoriaan kytkeytyen erityyppisten laadullisten ”tarjoumien” kautta, jotka liittyvät fyysiseen, luonto-, sosiaaliseen ja palvelu ympäristöön. Edellisiin nähden tässä näkökulmassa painottuvat enemmän esteettisyys ja tietty ympäristön mahdollistama virikkeellisyys, jopa yllätyksellisyys. Yhteistä asuin ympäristön laatu kriteeristöihin nähden on, että tarjoumat voivat laajemminkin joko edistää tai ehkäistä hyvinvoinnin toteutumista. Myös Uuskallio (2001) on huomauttanut asuin ympäristön esteettisen laadun, kuten maisematekijöiden, rakennetun ympäristön ja rakentamisen tavan, vähäisen huomioon otettujen alue-eroissa käytetyissä kriteereissä.

Yksilötason hyvinvointinäkökulman lisäksi asuin ympäristöillä on aina myös statusmerkityksiä. Asuin ympäristö liitettiin nykykaupunkien statuksen määrittelyyn osatekijäksi jo 1940-luvun Yhdysvalloissa. Perusteena oli asuinpaikan kyky

¹¹ Hyvin kuvaava on myös erään rakennusyhtiön myyntipäällikön luonnehdinta asuntomarkkinoiden muutoksesta, jonka mukaan ”ennen myimme asuntoja, nyt myymme elämäntyylejä ja tyyliuuntia” (Suomen Kuvalehti 2003, 22–23).

¹² Hyvä asuminen 2010 -kehitysohjelman yhtenä osa-alueena etsittiin Suomen parasta asuin- aluetta ja sen myötä asuinalueisiin liitettäviä sosiaalisia merkityksiä. Yleisinä havaintoina nousivat esille hyvän asuinalueen vahvan paikallisentiteetin merkitys, sosiaalinen ympäristö, kylämäisyys ja henki. Erään osallistujan sanoin: alueella asuminen voi myös johtaa tietynlaiseen elämäntapaan ympäristön kannustamana, eikä toisin päin. (Kehitysohjelman loppuraportti 2007.)

(mukaillen: Uuskallio 2001, 20)

Kuvio 4.2.1. Asukkaiden ja asuinalueen sosiaalisen statuksen välinen yhteys

heijastaa sekä asukkaan tulotasoa että hänen arvomaailmaansa ja preferenssejään (ks. Uuskallio 2001, 19–20). Arvostetulle asuinalueelle muuttaminen voi olla siten samalla osa kuluttamisella ilmaistua sosiaalista nousua (Uuskallio 2001, 15–19; vrt. Rex & Moore 1967). Tässä mielessä se on siis myös identiteetin rakentamista. Kuviossa 4.2.1. on esitetty pelkistetty malli asukkaiden ja asuinalueen sosiaalisen statuksen välisestä yhteydestä ja sen liittymisestä sosiaaliseen nousuun. Yhteiskunnan sosiaalinen stratifikaatio määrittelee sosiaalisen statuksen jakauman leveyttä. Toisaalta asuinalueen arvostus voi muuttua aiemmin käsitellyn gentrifikaation myötä.

Asumisen arvostuksen prosessit ovat luonteeltaan ajassa muuttuvia ja subjektiivisia. Samoin paikkakäsitys vaihtelee asukkaan asumishistorian ja arvostusten mukaisesti. Arvottava paikkakäsitys on vahvasti läsnä, kun tarkastellaan kaupunkialueiden keskinäistä suosiota ja aluepreferenssejä (Uuskallio 2001, 17). Erityyppisten asuinalueiden arvostus realisoituu selkeimmin asuntomarkkinoiden kautta asuntojen hintoina. Tärkeässä osassa aluehierarkiassa on myös niukkuus. Esimerkiksi Helsingin arvostettuja alueita 1990-luvulla tutkinut Irma Uuskallio (2001) ei erottanut kuin Kaivopuiston ja Kuusisaaren yhtenäisemmiksi eliittialueiksi. Muilla alueilla leimaltaan elitistiset alueet ovat kuitenkin yleensä pienempiä alueen osia tai kortteleita. Arvostettuja alueita löytyi Helsingistä puolestaan jo enemmän. Arkikielessä edelliset käsitteet ovat kuitenkin omiaan vahvistamaan tiettyihin asuinalueisiin liitettäviä stereotyyppioita, joita etenkin asuntomarkkinoinnissa ja tiedotusvälineiden uutisoinnissa viljellään (Uuskallio 2001, 13).

Suomalaisten kaupunkien perusominaisuuksiin voidaan edellisen perusteella liittää ääripäiden kapea ilmeneminen. Meillä ei ole slummeja, mutta ei myöskään laajempia eliittialueita, ainakaan toistaiseksi. Tämä ilmentää yhteiskuntamme sosiaalisen stratifikaation suhteellista tasaisuutta useimpiin Euroopan maihin verrattuna ja vastaavalla tavalla kaupunkiemme, tai ainakin pääkaupungin, määrittymistä sosiaalisesti verrattain vähän eriytyneiksi. Se ei kuitenkaan poista statuseroihin liittyvien merkitysrakenteiden olemassaoloa, vaan tekee niistä hienojakoisempia.

4.3. Suomalaisten asumispreferenssit ja asuntopolitiikan muutospaineet

Yhteiskuntatieteellisissä asumispreferenssien tutkimuksissa preferenssin käsitettä pidetään melko suorana synonyyminä asumisen arvostuksille, tarpeille ja toiveille. Eija Hasu (2010) tuo asumispreferenssin käsitettä purkavassa kirjoituksessaan kuitenkin esille käsitteen sisällöllisen monimerkityksisyyden. Preferensseihin liittyy monia eri tekijöitä, joita ovat muun muassa tarjolla olevien kohteiden ominaisuudet, asetetut tavoitteet, toimintakonteksti ja aikaulottuvuus. Lisäksi asumisen valintoja tekee harvoin yksilö, vaan usein on sovittava yhteen useampien ihmisten preferenssejä. Kokonaisuudessaan preferenssin käsite voidaan mieltää jonkin vaihtoehdon etusijalle asettamiseksi mahdollisessa valintatilanteessa..

Asumisen arvostukset liittyvät asumispreferenssien ilmaisemiseen. Irma Uuskallion (2001, 17–18) mukaan arvojen taustalla on ”arvostaminen” ja ”arvokkaan pitäminen”. Yksilön tulee tarvita tai haluta arvostamaansa kohdetta, ja sen pitää voida tyydyttää tuo tarve. Arvostuksissa on aina kysymys subjektiivisesta kannanotosta, mutta ne luodaan ihmisten välisessä kanssakäymisessä. Eri ihmiset, kulttuurit ja yhteiskunnat arvostavat eri asioita, minkä myötä arvostuksissa on kysymys oman kulttuurin arvopohjasta ja ihmiskäsityksestä.

Niin sanotun yhteensopivuusteorian mukaan hyvinvointiaan parantamaan pyrkivän asukkaan voidaan katsoa tavoittelevan itselleen sopivan asunnon ja alueen yhdistelmää, joka sopii hänen elämäntilanteeseensa ja arvostuksiinsa (Kyttä & Kahilainen 2006). Tämän yhtälön ratkaisemiseen liittyy siten rationaalisen valinnan mukaista käyttäytymistä, mutta myös arvojen ja elämäntyylin ilmaisu. Asumisen preferensseihin voidaan liittää yksilöllisen asumisen hyvinvointinäkökulman lisäksi myös sosiaalinen hyötyfunktio (Hasu 2010). Sosiaalinen hyötyfunktio liittää preferenssit kollektiivisten hyötyjen arviointiin, jolloin asumisen valintoja voidaan arvottaa esimerkiksi suhteessa ympäristöarvoihin.

Asumispreferenssejä voidaan tulkita toteutuneiden valintojen tai esitettyjen preferenssien kautta. Toteutuneiden valintojen yhteydessä puhutaan usein paljastetuista preferensseistä (Hasu 2010, 61; vrt. Coolen & Hoekstra 2001). Hasun

mukaan toteutuneita preferenssejä tulisi pitää pikemminkin heikkoina preferensseinä, jolloin lopulliseen valintaan vaikuttaa tilannekohtainen päätös. Toisessa tilanteessa valitaan vaihtoehto A, mutta olosuhteiden muutosten jälkeen voidaankin päätyä valintaan B. Esimerkiksi tietylle asuinalueelle ja tiettyyn asuntoon päätyneet muuttajat saattavat preferensseiltään erota huomattavasti asunnon edellisistä asukkaista. Tästä huolimatta tulkinnoissa puhutaan yleisesti vaihtoista preferensseistä, koska niitä on helpompi tulkita esimerkiksi tietyn alueen tai asumismuodon asukkaiden yhdenmukaisten preferenssien näkökulmasta.

Esitettyjen preferenssien tutkiminen on ollut yleisempi tapa asumispreferenssitutkimusten yhteydessä. Suomalaisten asumispreferenssejä on viime vuosina tutkittu enenevässä määrin niin yleisellä tasolla (Strandel 1999; 2005; 2010; Juntto 2007) kuin eri väestöryhmiin keskittyvissä tarkasteluissa: nuorten (Ilmonen ym. 2005), uuden asunnon ostajien (Hirvonen, Manninen & Hakaste 2005), pääkaupunkiseudulla asuvien (Kortteinen ym. 2005a), tieto- ja taitoammattilaisten ”eliitin” (Ilmonen ym. 2000) ja maaseudulle muuttajien (Päivänen 2000; Kytö, Tuorila & Leskinen 2006). Esitetyissä preferensseissä vastaajaa on pyydetty arvioimaan asumisen valintavaihtoehtoihin liittyviä preferenssejään esitettyjen vaihtoehtojen kautta. Näin menetellään myös tämän tutkimuksen yhteydessä. Tutkimuksen *asumispreferenssi-käsite* ymmärretään eräänlaisena arvostusten, elämäntyylin ja asumisvalintojen mahdollisuuksien leikkauspisteessä olevana ulottuvuutena.

Esitettyjä asumispreferenssejä koskevassa tutkimuksessa ongelmana voidaan pitää sitä, että useimmissa tutkimuksissa asumista koskeville toiveille ei ole asetettu reunaehtoja, kuten budjettirajaa tai muita valintoihin keskeisesti vaikuttavia tekijöitä (Juntto 2007, 8–9; Lapintie 2008, 30–31; Hasu 2010). Tässä mielessä se eroaa esimerkiksi mikrotaloustieteessä ja rationaalisen valinnan teorioiden yhteydessä käytetyistä preferenssin käsitteistä. Lapintie (2008) tuo ongelmallisenä seikkana esille myös asumispreferenssitutkimuksissa usein varsin karkeasti käytetyt kategoriat, kuten valitsemisen kerrostalon ja omakotitalon väliltä. Olisi päästävä näiden käsitteiden takana oleviin merkitysrakenteisiin. Tämä tavoite on hyvin kannatettava, joskin laajassa mitassa – kuten kyselytutkimuksissa – erityisen hankalasti toteutettavissa. Merkitysrakenteiden purkaminen edellyttäneeikin toisenlaisia lähestymistapoja, kuten haastatteluihin perustuvia metodeja (esim. Naumanen ym. 2007).

Suomalaisen asuntotuotannon ja ihmisten asumistoiveiden välillä on ollut jo vuosikymmenien ajan selvää kohtaamattomuutta. Vaattovaara (2009) on verrannut nykyisiä suomalaisen kaupunkiasumisen haasteita Pekka Kuusen ”60-luvun sosiaalipolitiikka” -klassikkoteoksessa esitettyihin ajankuviin. Kuusi korosti asuntotuotannon ydinongelmina pieniasuntovaltaisuutta ja tuotannon epäsosiaalista jakautumista. 1950-luvulla rakennettuja ”kaksiokauden koppikyliä” Kuusi piti rakentamishetken kysyntätarpeen mukaisina ja siten lyhytnäköisinä sijoituksina. Kuusen mukaan tänään tulisi rakentaa sitä, mikä on huomenna välttämätöntä ja

yliluomenna kenties riittämätöntäkin (emt.). Näin ollen Kuusi ennakoi hyvin asumistarpeiden tulevan muutoksen ja toisaalta myös sosiaalisten erojen välittymisen asumisessa.

Suomalaisten asumispreferenssejä koskevilla tutkimuksilla on tullut esille, että omakotitaloasuminen on valtaosalle toiveiden mukaista asumista. Silti asuntorakentaminen on ollut varsin hallitsevasti kerrostalovaltaista. Esimerkiksi 2000-luvun puolivälissä omakotitalossa halusi asua 56 prosenttia väestöstä, mutta niissä asui vain 40 prosenttia (Juntto 2007, 83–92). Tästä huolimatta suomalaiset ovat tutkimusten mukaan varsin tyytyväisiä asumiseensa, ja samalla sen merkitys hyvinvoinnille on jatkuvasti lisääntynyt. Asumiseen ollaan valmiita panostamaan. Lapintie (2010) on liittänyt asumistyytyväisyyden ja -preferenssien välisen yhteyden omien resurssien ja mahdollisuuksien optimaaliseen hyödyntämiseen, jolloin tyytyväisyys on luonnollinen seuraus tämän mitoituksen onnistumisesta.

Asuntotuotannon ja -toiveiden kohtaamattomuuden ohella on Suomea toisinaan pidetty yhtenäisen asumiskulttuurin maana. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla on havaittu luonnonläheisyyttä, rauhallisuutta ja pientaloasumista korostava asumistoiveiden ”yhtenäiskulttuuri” (Kortteinen ym. 2005a). Yhtenäiskulttuuri ei ole välttämättä kuitenkaan koko totuus siitä, miten haluttuja eri asumismuodot kaupungeissamme ovat. Tutkimuksissa on myös tullut esille, että esimerkiksi kerrostaloasumisella on selkeitä etuja ja kannattajia (Silvennoinen & Hirvonen 2002; Korhonen 2004; Strandel 2005; Juntto 2007). Näin on laita erityisesti kaupunkialueilla, joissa kerrostalot ovat olleet kiinteä osa kaupungistumisen historiaa jo pitkään. Yleistä käsitystä omakotitalon tavoittelemisesta voidaan siten pitää vahvasti yksinkertaistavana. Toisekseen omakotitalojen ja kerrostalojen väliin jää kokonainen kirjo erilaisia talotyyppikombinaatioita. Asumisen tutkijat ovatkin kritisoineet suomalaista asuntotuotantoa vaihtoehtojen puutteesta, joka on edistänyt yhtenäiskulttuurin mukaista asumista (esim. Ruoppila & Villanen 2003). Lisäksi on annettu kritiikkiä myös väärään paikkaan rakentamisesta (esim. Vaattovaara & Lönnqvist 2003).

Yhtenäisen asumiskulttuurin olemassaolo voidaan kyseenalaistaa myös asumistarpeiden ja -tavoitteiden tulevaisuuden ennusteiden mukaan. Eri yhteyksissä esitettyjen suomalaisen asumisen tulevaisuuden visioiden perusteella voidaan muodostaa varsin yhdenmukainen arvio yhä voimakkaammin eriytyvästä asumisesta (Juntto 2004b; 2007; Knuuti 2005; Hyvä asuminen 2010 loppuraportti; Lehtovuori & Neuvonen 2011). Keskeisimpiä erottelijoita ovat sosiaalisen aseman lisäksi elinkaareen, kotitalouden rakenteeseen ja yksilöllisiin mieltymyksiin liittyvät tekijät. Myös käytössä olevien resurssien ja asumismahdollisuuksien odotetaan jakavan asuntomarkkinoita yhä pienempiin segmentteihin. Suomalaisen asumistutkimuksen, suunnittelun ja politiikan saralla on kaikkiaan näkynyt selkeää pyrkimystä uuden asumisparadigman määrittelyyn (mm. Hyvä asuminen 2010 -hanke, Tulevaisuuden asumisen tutkimushanke 2006–2010). Kokonaisu-

nessaan kehityksellä on oletettavia vaikutuksia myös kaupunkien sosiaaliseen aluerakenteeseen.

Elämäntyylien toistaiseksi vähäinen korostuminen suomalaisessa asumisessa on liitetty yhteiskuntamme erityispiirteisiin (Vaattovaara 2009). Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalinen rakenne on korostuneen keskiluokkainen, ja asuntojen kysyntä suomalaisilla asuntomarkkinoilla on ollut niin suurta, että tarjontaa ei ole tarvinnut kehittää monipuoliseksi. Tähän ovat vaikuttaneet myöhäinen kaupungistuminen ja suuret muuttoaallot maaseudulta kaupunkiin. Tässä kehityksessä suurille metropoleille ominaisten omaleimaisten kaupunkialueiden – kuten tiettyä elämäntyyliä kuvastavien alueiden – syntyminen ei ole ollut suomalaisissa kaupungeissa kovinkaan näkyvää.

Elämäntyyllillä on viitattu yleisesti yksilöllisen identiteetin ja arvojen ilmaisuun, jota voi toteuttaa myös asumisen valintojen kautta. Jotkut tutkijat ovat puhuneet ”heimoutumisesta”, millä viitataan tietynlaisten asukkaiden hakeutumiseen samoille alueille (Kytä ym. 2010). Tämä heimoutuminen ei ole kuitenkaan välttämättä merkki uudesta yhteisöllisyyden kasvusta, vaan yksilöllisyys on edelleen hallitseva piirre myös heimoutumisessa. Tämänkaltaista kehitystä on havaittu esimerkiksi eräiden Lontoon asuinalueiden gentrifikaation taustalla, jolloin sosiaaliset siteet ovat löyhiä asukkaiden samankaltaisesta taustasta huolimatta (Butler & Robson 2001). Toisaalta myös yhteisöllisyyden merkitystä on pidetty yhtenä kaupunkiasumisessa tulevaisuudessa korostuvana kehityssuuntana (Lehtovuori & Neuvonen 2011). Myös yhteisöllisyyden tavoittelu voi siis vaikuttaa asumisvalintoihin.

Asuntomarkkinoiden ja asumistarpeiden muutosten ohella myös asuntopoliitikka on murroksen kohteena. Valtion harjoittama hinnan, laadun ja asuttamisen sääntely on toiminut hyvin sotien jälkeisten suurten rakennemuutosten ja väestön asumistason parantamisen edistämiseksi. Perinteisen asuntopoliitikan keinoin on taattu kohtuulliset ja kohtuuhintaiset asumisolosuhteet laajoille keski- ja pienituloisille väestöryhmille erityisesti tuetun asumistuotannon kautta. Samalla se on parantanut yleistä sosiaalista koheesiota ja tasa-arvoisuutta ja näiden kannatuspohjaa yhteiskunnassamme. Sääntelyn ongelmat ovat kuitenkin nykyisessä tilanteessa tulleet entistä näkyvämmiksi. Viirkorven (2005, 36–37) mukaan se on ensinnäkin hidastanut valinnaisuuden lisäämistä ja asukkaiden mieltymysten huomioimista, eikä se ole näin ollen pysynyt mukana muuttuvissa arvostus- ja kysyntäympäristöissä. Tämä on osaltaan vaikuttanut myös lähiöasumisen ja pientaloasumisen arvostuserojen kehittymiseen. Vuokra-asuntotuotannon osalta sääntely on vaikeuttanut tuetun asumisen kilpailukykyä vajaan kysynnän oloissa taantuvilla paikkakunnilla, eikä se ole myöskään toiminut nopean asuntokysynnän ja kasvun tilanteissa, jolloin vuokra-asuntotuotantoa juuri tarvittaisiin (emt.).

Perinteisestä asumisen hyvinvointinäkökulmasta on tärkeää, että asuntokanta vastaa asukkaiden tarpeita ja mieltymyksiä mahdollisimman hyvin. Erityisesti

heikossa asemassa olevien väestöryhmien tilanteeseen on kiinnitetty huomiota, koska heillä asumisen hyvinvointivaikutukset korostuvat. Asumiseen liittyvät tuet ja palvelut ovat tässä merkityksellisimpiä. Nämä näkökulmat ovat olleet vahvoilla asuntopolitiikassa ja olennainen osa sosiaalisia tavoitteita ja ratkaisumalleja. Asuntopolitiikan kehittämistä tarvitaan kuitenkin myös eriytyvän kehityksen sivuvaikutusten ja syrjäytymiskehitysten estäjänä. Tästä johtuen perinteistä asumisen hyvinvointinäkökulmaa on katsottu tarpeelliseksi laajentaa, jotta vastattaisiin nykyisten kaupunkiseutujen haasteisiin. Perinteinen katsantotapa ei tavoita esimerkiksi kuntien talouden ja kaupunkiseutujen kilpailukyvyn kannalta oleellisia valintoja (Vaattovaara & Lönnqvist 2003, 9–11; Viirkorpi 2005, 43). Kuntien rahoitus pohjaa koskevat järjestelmämuutokset ovat osaltaan johtaneet siihen, että väestörakenteen merkitys kuntien veropohjan kannalta on muuttunut. Tätä pidetään keskeisenä syynä kuntien väliseen kilpailuun hyvistä veronmaksajista. Kuntien perhe- ja ikärakenne ovat erittäin keskeisiä julkisten palvelujen käytön tuomien menorasitteiden kannalta. Kuntien keskinäinen kilpailu on siten tuonut asuntopolitiikan tarkasteluun painotusmuutoksen. Kaikkiaan olennaiseksi asuntopolitiikan haasteeksi on noussut paikallisten asuntomarkkinoiden tila ja sen huomioiminen. Yhdenmukaistava asuntopolitiikka ei ole sopiva väline esimerkiksi tilanteissa, joissa toisaalla asumiskysyntää olisi hillittävä ja toisaalla samaan aikaan aktivoitava.

5

Tutkimusasetelma

5.1. Turun kaupunkiseutu tutkimuskohteena

5.1.1. Tutkimuskuntien määrittely

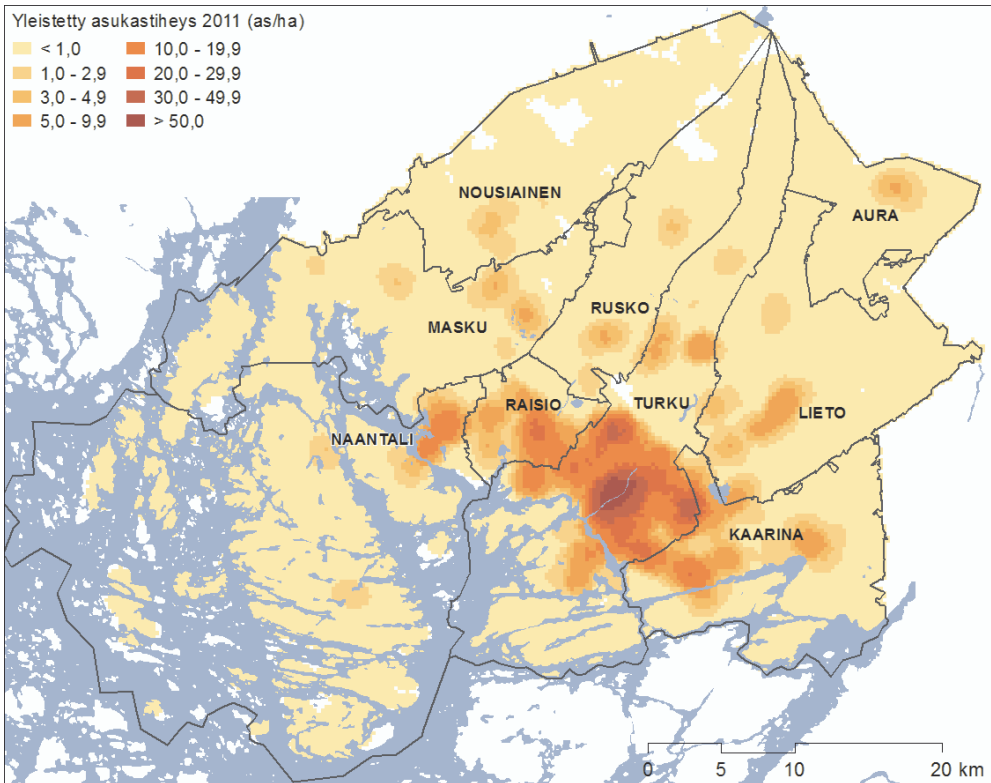
Oleellinen osa sosiaalisen aluerakenteen tutkimusta on havaintoyksikön valinta. Yksittäinen kunta on yleisin perusyksikkö, jonka pohjalta alueita koskevia tietoja tuotetaan, analysoidaan ja raportoidaan. Siksi valtaosa suomalaisen yhteiskunnan aluerakenteen ja myös kaupunkiseutujen analysoinnista on tapahtunut kuntatasolla. Tämä on varsin perusteltua, sillä kuntalaisten arkeen ja hyvinvointiin vaikuttava resurssien allokointi, suunnittelu ja päätöksenteko tapahtuvat pääosin nimenomaisesti kuntatasolla. Kuntaa voidaan pitää myös varsin luontevana sosiaaliseen samaistumiseen liittyvänä yksikkönä.

Kaupunkiseudun sosiaalisen kehityksen tarkastelua kuntatasolla voidaan perustella myös kuntien keskinäisten suhteiden analysoimisella. Kun globaalissa taloudessa kaupunkiseudut kilpailevat entistä selkeämmin keskenään menestymisen mahdollisuuksista, tapahtuu kilpailua muun muassa hyväosaisista asukkaista entistä enemmän myös kaupunkiseutujen kuntien välillä. Kaupunkiseudun kuntien välisten taloudellisten erojen kehityssuuntaan liittyvistä riskeistä ovat argumentoineet niin tutkijat kuin hallintovirkamiesten edustajat (Vaattovaara & Lönnqvist 2003; Viirkorpi 2005; Lankinen 2007; Vaattovaara & Kortteinen 2007a; Valtiovarainministeriö 2009).

Alueellisen hyvinvointitutkimuksen suomalaisessa traditiossa on ollut tavanomaista tyyppitellä kunnat ominaisuuksiltaan samankaltaisiin tyyppeihin (esim. Aronen & Siirilä 1981; Siirilä, Hautamäki, Kuitunen & Keski-Petäjä 1988; Siirilä, Viljanen & Jousmäki 1999; Viljanen 2001). Pääpiirteissään tyyppittely on perustunut kuntien sijoittumiseen akselilla kaupunki–maaseutu sekä niiden toisistaan poikkeaviin tuotannollisiin ja rakenteellisiin ominaisuuksiin. Tällöin on tyyppittelyn perusteella analysoitu esimerkiksi huono-osaisuuden alueellista kehitystä maakuntakeskusten, kaupunkikeskusten, esikaupunkikuntien, maaseudun kaupunkimaisten palvelukeskusten, maaseudun teollistuneiden kuntien ja alkutuotantokuntien välillä (Viljanen 2001, 53–60). Vastaavasti Terveyden ja hyvinvoinnin tutkimuslaitoksen ja sen edeltäjän Stakesin Suomen alueellisia hyvinvointieroja analysoineissa hankkeissa on jaoteltu kuntia ryhmiin kaupunkimaisuusasteen sekä materiaalsen elintason ja psykososiaalisten ongelmien perusteella (esim. Heikkilä, Rintala, Airio & Kainulainen 2002; Karvonen & Kauppinen 2008). Myös laajempia aluekokonaisuuksia, kuten seutukuntia ja maakuntia, on usein käytetty havainnoitavana alueyksikkönä, samoin kuin sairaanhoitopiirien ja TE-keskusten kaltaisia hallinnollisia alueyksiköjä.

Tässä tutkimuksessa Turun kaupunkiseudun sosiaalisen eriytymisen peruslinjojen analysointi tapahtuu kuntatasolla. Kuntatasolla tapahtuva tarkastelu on perusteltua myös edellä mainittujen erityyppisten kuntaluokitusten tilannesidonaisuuden takia. Tämänkaltaista tutkimustietoa Turun kaupunkiseudusta ei ole toistaiseksi saatavilla. Päähuomio on kaupunkiseudun keskuskunta Turun ja kaupunkiseudun muiden kuntien välisessä suhteessa. Kaupunkiseudun määrittelyyn on olemassa useita mahdollisuuksia. Tässä yhteydessä on haluttu rajautua tiiviimpään toiminnalliseen osaan kaupunkiseutua, joka voidaan käsittää yhtenäiseksi työ- ja asuntomarkkina-alueeksi. Oleellista on, että suurin osa kaupunkiseudun asukkaista tekee asumisen valintojaan valitun kaupunkiseudun sisällä. Näin ollen tutkimuskunnat on valittu niiden työpaikkaomavaraisuutta ja Turkuun suuntautuvaa pendelöintiä koskevien tunnuslukujen perusteella. Tutkimukseen valittujen kuntien todellinen työpaikkaomavaraisuusaste vaihteli Turun ulkopuolisissa tutkimuskunnissa 24–55 prosentin välillä (Vasanen 2007, liite 2; Varsinais-Suomen liitto 2010). Tutkimukseen valitut kunnat kuuluvat siten voimakkaasti Turun työpaikkarakenteen vaikutusalueeseen. Valitut kunnat ja niiden väestötiheys on esitetty kartassa 5.1.1.

Tutkimuksen Turun kaupunkiseutu koostuu kaikkiaan yhdeksästä kunnasta, jotka ovat Turku, Kaarina, Raisio, Naantali, Lieto, Rusko, Aura, Masku ja Nousiainen. Tutkimusaineistojen kattamalla ajanjaksolla on tapahtunut kuntaliitoksia. Vuoden 2009 alusta Kaarinaan liitettiin entinen Piikkiön kunta, Naantaliin Rymättylän, Merimaskun ja Velkuan kunnat, Maskuun Askainen ja Lemu sekä Ruskoon Vahdon kunta. Tutkimusaineistoissa aikaisempien kuntajakojen tiedot on yhdistetty nykyisten kuntien mukaisesti. Tutkimukseen mukaan valittu kaupunkiseutukokonaisuus on siten hieman suppeampi kuin esimerkiksi Varsinais-Suo-

Kartta 5.1.1. Tutkimukseen valitut Turun kaupunkiseudun kunnat ja väestötiheys

men liiton käyttämä aluemäärittelmä Turun seutukunnasta, ja samoin se on suppeampi kuin esimerkiksi hiljattain toteutetussa Turun kaupunkiseudun rakennemallia 2035 koskevassa maakuntakaavassa. Tutkimuskunnat jakautuvat eri määrittelyissä kuntatyypeiltään koko kaupunki–maaseutu-akselin kattavasti. Esimerkiksi Tilastokeskuksen kuntaluokituksen mukaan kaupunkimaisia kuntia ovat Turku, Raisio ja Kaarina, taajaan asuttuja kuntia puolestaan Lieto, Masku ja Naantali sekä maaseutumaisia Aura, Nousiainen ja Rusko. Ville Viljasen (2001, liite 3) huono-osaisuuden alueellista kehittymistä koskevassa analyysissä Turku kuului aluetyypiltään kasvaviin osaamisintensiivisiin maakuntakeskuksiin, ja suurin osa mukana olevista Turun kaupunkiseudun kunnista kuului puolestaan kasvaviin osaamisintensiivisiin esikaupunkeihin (Kaarina, Lieto, Masku, Naantali, Piikkiö, Raisio ja Rusko; käytössä vanha kuntajako). Edellisten lisäksi Aura, Nousiainen ja Vahto määrittäytyivät ”muiden esikaupunkien” luokkaan, ja ydinmaaseutua edustivat Askainen, Lemu, Merimasku ja Rymättylä. Kuten voidaan huomata, voi sama kunta sijoittua erityyppisissä kuntaluokituksissa hyvinkin poikkeavasti kulloinkin painottuvan näkökulman mukaan.

5.1.2. Väestönkasvu Turun kaupunkiseudulla

Suomessa maassamuuton suuntautuminen on ollut 1990-luvulta lähtien hyvin selkeästi pääkaupunkiseudulle ja suurimpiin maakuntakeskuksiin keskittyvää. Viiden suurimman maakuntakeskuksen saama muuttovoitto oli 1990-luvulla 130 000 henkeä, ja vuosikymmenen lopulta lähtien enää vain suurimmat seutukunnat ja niiden työssäkäyntialueet ovat saaneet muuttovoittoa (Korkiasaari & Söderling 2007, 251). Kasvavien seutukuntien määrä vähenee edelleen luonnollisen väestönkasvun hiipumisen myötä. Väestöennusteiden mukaan koko väestön väheneminen Suomessa alkaa vuosien 2020–2025 tienoilla, jolloin kasvavia seutukuntia ovat enää Helsingin, Tampereen, Turun ja Oulun seutukunnat (emt.). Turku on kuitenkin väestökehitykseltään poikennut muiden suurimpien kasvukeskusten keskuskaupungeista selvästi vähäisemmän väestönkasvunsa johdosta (Suomen kuutoskaupungit 2007).

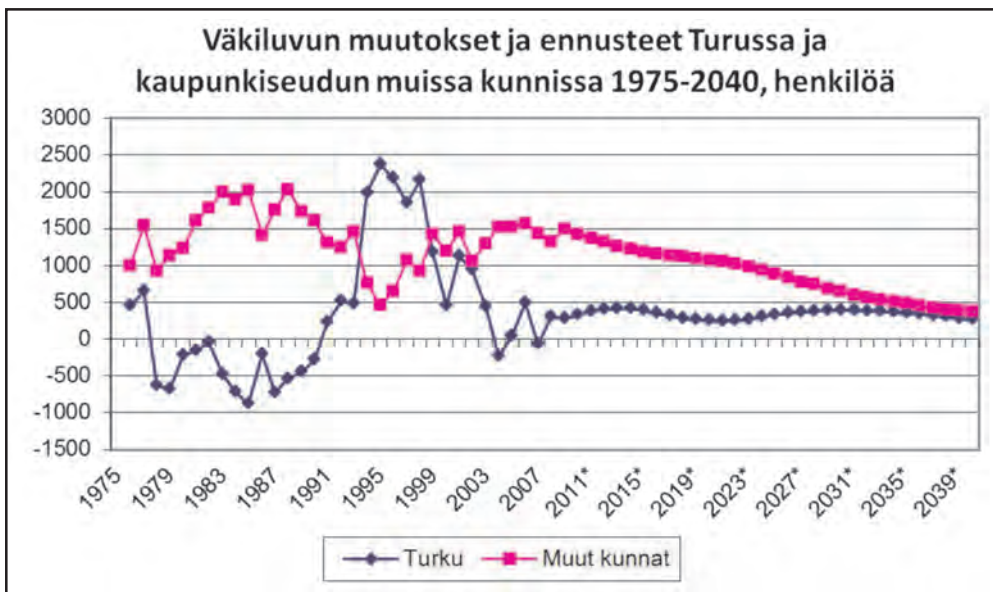
Tutkimukseen mukaan valittujen Turun kaupunkiseudun kuntien yhteenlaskettu väkiluku oli vuoden 2008 lopussa 288 041 henkeä (taulukko 5.1.1.). Väkiluku kasvoi vuosien 1975 ja 2008 välillä 56 835 henkilöllä, joista Turun osuus oli 11 461 henkeä. Näin ollen joka viides kaupunkiseudun väkilukua kasvattanut asukas on sijoittunut Turkuun (20,2 %). Turun osuus tutkittavan kaupunkiseudun väestöstä on ollut tasaisessa laskussa 1970-luvun puolivälistä lähtien. Vuonna 1975 Turun asukkaat muodostivat 71 prosenttia väestöstä, kun vuoteen 2008 mennessä osuus oli laskenut 61 prosenttiin.

Öljykriisi 1970-luvun puolivälissä vähensi väestön liikkuvuutta, ja ajanjakso 1990-luvun alkuun asti voidaan pitää alueellisten erojen tasoittumisen aikana (Korkiasaari & Söderling 2007, 250–251). Turun kaupunkiseudulla tämä ajanjakso on nähtävissä seutuistumisen ja esikaupungistumisen etenemisenä. Vuosien 1978 ja 1990 välisenä aikana Turun väestö väheni yhteensä noin 6 000 asukkaalla, kun kaupunkiseudun muiden kuntien yhteenlaskettu väestömäärä lisääntyi keskimäärin 1 600 asukkaalla vuosittain.

Selvästi nopeinta väestönkasvu oli 1990-luvulla, jolloin Turun kaupunkiseudun väestö kasvoi noin 24 000 henkilöllä. Selvimät syyt 1990-luvun kehitykseen ovat laman jälkeinen lisääntynyt muuttoliike, joka kohdistui suurimpiin maakuntakeskuksiin, sekä tuolloinen kotikuntalain muutos (Kuvio 5.1.1.). Kotikuntalain muutoksen seurauksena etenkin useat opiskelijat siirtyivät opiskelupaikkakuntansa asukkaiksi, mikä näkyy myös Turun osalta väestönkasvun piikinä vuosien 1994 ja 1998 välisenä aikana. Vuodesta 1999 lähtien on kaupunkiseudun muiden kuntien väestönkasvu jälleen ylittänyt Turun vuosittaisen väestönkasvun. Turun kaupunkiseudun muut kunnat kasvoivat vuosien 2000 ja 2008 välisenä aikana yhteensä runsaalla 12 000 asukkaalla. Nopeimmin kasvaneita kuntia ovat olleet Lieto ja Masku, joiden väestönlisäys on jatkunut korkeimpana myös viimeisen reilun kymmenen vuoden ajanjaksona.

Taulukko 5.1.1. Väkiluvun muutokset ja ennusteet Turun kaupunkiseudun tutkimuskunnissa.

Väkiluku	1975	1995	2008	2020*	2040*
Aura	2338	3288	3852	4507	5063
Kaarina	17444	25457	30347	35222	39320
Lieto	8995	12745	15772	17678	19363
Masku	4758	7399	9383	11659	13454
Naantali	10390	15854	18391	20244	22131
Nousiainen	3226	4104	4809	5607	6231
Raisio	17051	22268	24147	26190	28388
Rusko	2883	4892	5758	6247	6768
Turku	164121	164744	175582	179626	186243
Kaupunkiseutu	231206	260751	288041	306980	326961
Suhteellinen muutos, %	1975-1995		1995-2008	2008-2020	2020-2040
Aura	40,6		17,2	17,0	12,3
Kaarina	45,9		19,2	16,1	11,6
Lieto	41,7		23,8	12,1	9,5
Masku	55,5		26,8	24,3	15,4
Naantali	52,6		16,0	10,1	9,3
Nousiainen	27,2		17,2	16,6	11,1
Raisio	30,6		8,4	8,5	8,4
Rusko	69,7		17,7	8,5	8,3
Turku	0,4		6,6	2,3	3,7
Kaupunkiseutu	12,8		10,5	6,6	6,5

Kuvio 5.1.1.

Väestöennusteiden perusteella sama kehityssuunta tulee jatkumaan myös lähivuosikymmeninä Turun kaupunkiseudulla. Kuluvan vuosikymmenen aikana ylittyy 300 000 asukkaan raja, ja vuonna 2020 kaupunkiseudun väestön ennustetaan kasvaneen vajaalla 20 000 henkilöllä eli noin Naantalın kaupungin nykyisen asukasluvun verran. Vuoteen 2040 mennessä väestön kasvu on lähes 40 000 henkeä, jolloin kaupunkiseudulla asuu noin 327 000 asukasta. Samaan aikaan Turun osuus kaupunkiseudun väestöstä on laskenut 57 prosenttiin.

Seutuistuminen tulee edelleen jatkumaan selvänä Turun kaupunkiseudun kehityssuuntana, sillä ennustetusta väestönkasvusta valtaosa tulee tapahtumaan Turun naapurustokunnissa. Esimerkiksi vuoteen 2020 asti povatusta väestönkasvusta vain noin 4 000 henkeä tulisi asumaan Turussa. Turun kaupungin strategioissa väestötavoitteet ovat kuitenkin olleet selkeästi tätä kasvua suuremmat (Turun kaupunki 2009). Vuodesta 2020 eteenpäin on Turun osuus kaupunkiseudun väestönkasvusta ennusteidenkin mukaan lisääntymässä, ja se on vuonna 2040 noin 40 prosenttia kokonaiskasvusta. Tämä johtuu etenkin naapurustokuntien ikärakenteen vanhenemisen myötä tapahtuvasta syntyvyyden vähenemisestä.

Edellä esitetyt väestöennusteiden luvut poikkeavat huomattavasti maankäytön suunnittelua ohjaavan *Turun kaupunkiseudun rakennemalli 2035 – raportissa* (2012) esitetyistä väestötavoitteista. Kyseisten tavoitteiden perusteella kaupunkiseudulla varaudutaan 75 000 asukkaan lisäykseen vuoteen 2035 mennessä hieman laajemmalla aluekokonaisuudella kuin tämän tutkimuksen yhteydessä määritelly kaupunkiseutu. Turun kaupungin asukasmäärän odotetaan kasvavan yli 200 000 asukkaaseen. Kuntien asettamien väestötavoitteiden ja tilastollisiin malleihin perustuvien väestöennusteiden välillä voi siten olla selkeitä eroja. Joka tapauksessa on selvää, että Turun kaupunkiseudun väestömäärä tulee jatkamaan kasvuaan, jonka ohjautumista pyritään hallitsemaan rakennemallin avulla.

5.1.3. Turun kaupunkiseudun työmarkkinoiden muutokset

Työmarkkinoiden globaalien restrukturaatioprosessien mukaisesti on perinteisten teollisten työpaikkojen väheneminen ollut selvää myös Turun kaupunkiseudulla. Teollisten työpaikkojen määrän väheneminen alkoi jo ennen 1990-luvun syvää taloudellista lamaa, mutta laman johdosta teollisten työpaikkojen häviäminen kiihtyi huomattavasti (Varsinais-Suomen liitto 2010). Kokonaisuudessaan vuosina 1991–1993 noin joka viides työpaikka hävisi vuosittain Varsinais-Suomessa, ja samalla toimialoittainen rakennemuutos hidastui (Böckerman 2001).

Työpaikkojen kokonaismäärässä päästiin Turun kaupunkiseudulla vasta vuonna 2007 lamaa edeltäneelle tasolle. Laman jälkeisellä taloudellisella nousukaudella on työpaikkojen kokonaismäärän kasvu ollut Turun kaupunkiseudulla muita Suomen kasvukeskuksia vähäisempää (Suuret kaupunkimme 2007). Myös tutkimus- ja kehittämistoimintaan kohdistuneet investoinnit ovat olleet Turun seutukun-

nassa alhaisimpia. Toimialarakenteen osalta Turun kaupunkiseutu ei kuitenkaan erotu pääkaupunkiseudun ulkopuolisista kasvukeskuksista, ja suurin osa työpaikoista on sijoittunut erityyppisten palvelujen aloille (emt), joskin koulutusalaan liittyvien työpaikkojen osuus on korostunut Turussa. Näin ollen esimerkiksi pääkaupunkiseudun kasvua ruokkinut informaatioteknologia-alan työpaikkojen rooli ei ole ollut Turun kaupunkiseudulla merkittävässä osassa työpaikkarakenteessa. Palvelusektorin työpaikkojen odotetaan olevan myös tulevaisuudessa selkeimmin voimistuva toimiala Turun kaupunkiseudulla (Turun kaupunkiseudun...2012).

Työmarkkinoiden näkökulmasta Turun kaupunkiseutu muodostaa edelleen yhtenäisen työmarkkina-alueen, jonka sisällä uudet työpaikat ovat sijoittuneet vallinneeseen työpaikkarakenteeseen suhteellisen tasaisesti. Raision kaupungin alueelle vuonna 2002 avattu Myllyn kauppakeskus ja sen ympärille muodostunut suurmyymälöiden alue on näkyvin muutos työpaikkojen keskittymisen suhteen. Valtaosa näistä työpaikoista liittyy kaupan palveluiden toimialaan. Työpaikka-alueet tullaan ohjaamaan myös tulevaisuudessa jo muodostuneisiin työpaikkakeskittymiin (emt.). Taloudellinen nousukausi ei ole siis vaikuttanut oleellisella tavalla uusien työpaikkojen sijoittumiseen, toisin kuin esimerkiksi pääkaupunkiseudulla (Vaattovaara & Kortteinen 2002). Kaupunkiseudun tiheimmin asuttu ydin, Turun kaupungin keskusta ja sen läheiset alueet, muodostavat edelleen merkittävimmän työpaikkojen keskittymän. Tämä näkyy myös siinä, että kaupunkiseudun aluerakenteen jatkaessa hajautumista ovat keskimääräiset työmatkat edelleen pidentyneet (Helminen & Ristimäki 2007). Tämä on tapahtunut siitä huolimatta, että kaupunkiseudun väestön keskittymisessä on havaittavissa tiettyä monikeskuksisuuden lisääntymistä (Vasanen 2009; 2013). Yhdyskuntarakenteen näkökulmasta kyse on ollut nimenomaan asutuksen leviämisestä. Asuntomarkkinoiden osalta työ- ja asuinpaikan väliset spatiaaliset kytkennät ovat siten etääntyneet, mikä korostaa sijaintikysymysten roolia asuinpaikan valintojen taustalla. Edellä kuvattu kehitys painottaa Turun kaupunkiseudun työvoiman sosioekonomisen rakenteen säilymistä taloudellisten restrukturaatioprosessien jälkeinkin suhteellisen ennallaan. Mistään työmarkkinoiden dualistisesta kehityssuunnasta globalisaatioteorioiden tapaan (Mollencopf & Castells 1991; Sassen 1991) ei ole Turun kaupunkiseudun osalta tarkoituksenmukaista puhua. Pikemminkin voidaan puhua tietyn keskiluokkaisuuden jatkumisesta, mikä on ollut Turulle ominaista Suomen kasvukeskusten joukossa (esim. Suomen kuutoskaupungit 2007).

5.2. Tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen keskeinen päämäärä on Turun kaupunkiseudun sosiaalisen eriytymisen tarkastelu. Eriytymistä tutkitaan neljästä eri näkökulmasta: 1) kaupunkiseudun kuntien välillä, 2) kaupunkiseudun sosiaalisen aluerakenteen ilmenemisenä, 3) keskuskaupungin sisäisenä kehityksenä ja 4) turkulaisten subjektiivisina kokemuksina. Sosiaalitieteellisesti orientoituneiden kaupunkitutkimusten tapaan on kiinnostuksen kohteena eriytymisen mukana mahdollisesti seuraava eriarvoistumiskehitys, jota on käyty läpi tutkimuksen teoreettisissa luvuissa. Tutkimuksen asemoituminen kaupunkitutkimusten kenttään on esitetty yksityiskohdaisemmin johdannon luvussa 1.5.

Tutkimuksen aineistot muodostuvat tilasto- ja kyselyaineistoista. Käytettävien aineistojen perusteella tutkimuksen empiirinen osuus voidaan jakaa kahteen pääosaan. Ensimmäisen (1) osuuden muodostavat tilastopohjaiset analyysit. Tilastoaineistoihin perustuva kokonaisuus käsittelee Turun kaupunkiseudun sosiaalista kehitystä kuntatasolla, jolloin muodostetaan yleiskuva kehityksen suunnasta ja kuntien välisistä eroista 1970-luvulta lähtien. Tutkimusosion ensimmäisissä luvuissa käsitellään sosiodemografiseen kehitykseen ja huono-osaisuuteen sekä asuntokantaan liittyviä muutoksia. Tarkoituksena on tuoda esille, miten pitkistä jatkumoista sosiaalisen rakenteen muutoksissa on kysymys. Tilastoihin perustuvan osion loppuosassa kohteena on Turun kaupunkiseudun sosiaalinen ja fyysinen aluerakenne, mikä antaa täsmällisemmän kuvan kehityksen lopputuloksesta ja eriytymisen nykytilanteesta. Edellä kuvattujen osioiden pääkysymyksen voi tiivistää seuraavasti:

- *Miten Turun kaupunkiseutu on kehittynyt sosiaalisen eriytymisen näkökulmasta?*

Täsmentävinä alakysymyksinä ovat

- *Miten sosiodemografinen ja asuntorakenne ovat kehittyneet kuntatasolla 1970–2008?*
- *Miten huono-osaisuutta ja psykososiaalisia ongelmia ilmentävät tekijät ovat muuttuneet 1990–2008?*
- *Millaisia sosiaalisia ulottuvuuksia ja aluetyyppejä on Turun kaupunkiseudulla vuonna 2008 ja miten ne paikantuvat kaupunkiseudulle?*
- *Miten sosiaaliset aluetyypit liittyvät fyysisiin aluetyyppeihin?*

Erityisenä kiinnostuksen kohteena sosiaalisen erilaistumisen tarkastelussa on keskuskaupunki Turun ja muun kaupunkiseudun välinen suhde. Kasvavien kaupunkiseutujen keskuskaupungit kantavat yleensä suurinta kuormaa sosiaalisen erilaistumisen negatiivisten prosessien osalta, mutta toisaalta niihin keskittyy myös vaurautta ja resursseja. Tilastollisen osuuden päättää erillinen Turun kehi-

tyksen analysointi. Turun sisäistä kehitystä tutkitaan noin kymmenen vuotta kattavalla ajanjaksolla 1990-luvun lopulta lähtien. Aikajänne vastaa kyselytutkimukseen liittyvän osion kattamia aineistoja. Oleellisimpana tavoitteena on tutkia asuinalueiden välisten erojen kehittymistä huono-osaisuuden näkökulmasta. Samalla kuitenkin tuotetaan myös yleisemmin tietoa yhteiskunnan sosiaalisen stratifikaation välittymisestä Turun alueellisessa kehityksessä. Turun kaupunkitilaan liittyvän analyysin keskeiset kysymykset kuuluvat:

- *Millaisia muutoksia on tapahtunut Turun huono-osaisuuden alueellisessa keskittymisessä vuosien 1999 ja 2008 välillä?*
- *Ovatko alueiden väliset sosiaaliset erot yleisesti kasvaneet?*

Tilastollisiin aineistoihin perustuvilta osiltaan tutkimus ankkuroituu teoreettisesti ja metodologisesti erityisesti kaupunkisosiologiassa ja -maantieteessä sovellettuun segregaatiotutkimuksen perinteeseen, käyttäen faktoriekologisia ja segregaatioindekseihin perustuvia analyysimenetelmiä. Taustalla vaikuttaa vahvasti myös suomalaisen alueellisen hyvinvointitutkimuksen traditio.

Tutkimuksen toinen (2) pääosio rakentuu Turussa vuosina 1999, 2003 ja 2008 kerättyjen laajojen kyselytutkimusaineistojen varaan. Kyselytutkimusosio on jaettavissa erillisiin kokonaisuuksiin. Ensimmäisessä niistä kiinnostuksen kohteena ovat asukkaiden subjektiiviset kokemukset asuinalueensa laatutekijöiden muutoksista. Erityistä huomiota kiinnitetään sosiaaliseen ympäristöön, ja tuloksia tulkitaan painottaen mahdollisia segregaation uhkia asuinalueetasolla. Tältä osin tutkitaan myös muuton harkintaa koskevia syitä. Tulkinnoissa mielenkiinnon kohteena ovat alueellisten kehittämistoimenpiteiden vaikutukset, sillä kyselyiden välillä on toteutettu erityyppisiä kehittämistoimia. Asuinalueen tarkastelua motivoi oleellisesti mahdollisuus peilata tuloksia tilastollisen analyysin perusteella muodostuneeseen kuvaan asuinalueiden sosiaalisista eroista ja niiden kehittymisestä Turussa. Keskeiset tutkimuskysymykset ovat tiivistetysti:

- *Millainen on asuinalueen laatutekijöiden muutos asukkaiden näkökulmasta erityyppisillä asuinalueilla vuosien 1999 ja 2008 välisenä aikana?*
- *Miten sosiaaliseen ympäristöön liitettävät tekijät tulevat ilmi suhteessa muutoksiin?*
- *Onko edellisten perusteella havaittavissa Turun sisäisiä alueellisten taantumiskierteiden uhkia?*

Toisessa kyselytutkimusaineistoon perustuvassa kokonaisuudessa käsitellään turkulaisten asumispreferenssejä. Asumispreferenssejä tutkitaan asumisen arvostusten ja konkreettisempien asumisen valintakysymysten kautta. Tutkimuksessa tarkastellaan, mitä mahdolliset eriytyvät asumispreferenssit merkitsevät sosiaalisen eriytymisen kannalta. Kiinnostuksen kohteena on myös asukkaiden sosiaaliseen statukseen liitettävien tekijöiden rooli asumispreferenssien kokonaisuudessa. Onko

esimerkiksi sosiaaliseen sekoittamiseen tähtäävä asuntopolitiikka asukkaiden näkökulmasta tavoiteltavaa? Edellisten kysymysten lisäksi analysoidaan asumisen valintamahdollisuuksien kokemista Turun kaupunkiseudun asuntomarkkinoilla. Millaisina valintamahdollisuudet näyttäytyvät eri väestöryhmissä? Samalla voidaan tulkita, miten Turun kaupunkiseudun asuntokanta vastaa väestöryhmien asumistarpeisiin. Osion tutkimuskysymykset voidaan tiivistää seuraavasti:

- *Millaisia ovat turkulaisten asumisen arvostuksiin liittyvät erot?*
- *Millaisen painoarvon sosiaaliseen statukseen ja asukasrakenteeseen liittyvät tekijät saavat asumisen arvostuksissa?*
- *Millaisina valintamahdollisuudet koetaan asumisen tavoitteiden toteuttamisessa?*

Asunto-, sosiaali- ja kaupunkipolitiikan näkökulmasta tutkimuksen anti on monilta osin sovellettavaa. Kaupunkien sosiaalinen rakenne voidaankin nähdä pitkän historiallisen kehityksen mukaisena kaupunkisuunnittelun, hyvinvointi- ja asuntopolitiikan sekä ihmisten valintojen lopputuloksena. Jokainen aikakausi jättää siihen omat jälkensä. Tulevaisuudessa asuminen tulee tapahtumaan valtaosin jo olemassa olevan asuntokannan sisällä. Olemassa olevaa asuntokantaa kehitettäessä ja toisaalta uutta asuntokantaa rakennettaessa on hyvä tiedostaa sosiaalisen eriytymisen kehityssuunta ja asumisen moninaiset preferenssit. Sosiaalisen eriytymisen näkökulmasta on huomioitava etenkin uuden asuntokannan sijoittuminen kaupunkiseudun sosiaalisen aluerakenteen kokonaisuuteen.

Tutkimuksen tuottama tieto Turun kaupunkiseudun sosiaalisen tasapainon suunnasta lisää samalla ymmärrystä suomalaisten kaupunkiseutujen kehittymisestä ja niihin liittyvistä prosesseista, mikä on toistaiseksi ollut varsinaisten empiiristen tutkimusten osalta vähäistä ja pääkaupunkiseutukeskeistä. Asunto- ja sosiaalipolitiikan kannalta voidaan tuloksia arvioida toteutetun asuntopolitiikan onnistuneisuuden ja siihen kohdistuvien haasteiden sekä sosiaalisen tasa-arvoisuuden ja kansalaisten hyvinvointierojen näkökulmasta. Paikallisella tasolla voidaan tuloksia arvioida muun muassa suhteessa käynnissä oleviin kunta- ja palvelurakenteen muutoksiin. Tutkimuksen tulokset ovat käyttökelpoisia arvioitaessa seudullista vastuuta Turun kaupunkiseudulla.

Tutkimusasetelmaa voidaan pitää triangulaatioon perustuvana lähestymistapana, jolloin erityisesti aineisto- ja menetelmätriangulaatio ovat olennaisesti tähän tutkimukseen liitettäviä ominaisuuksia. Tutkimuksen keskeisenä antina aihealueen metodologisen kehittämisen kannalta on siinä, miten tilastollisten ja kyselyaineistojen pohjalta saatujen sosiaalista eriytymistä määrittävien tulosten välistä suhdetta voidaan jäsentää. Lopuksi tutkimuksen kysymyksenasettelu käytettävine aineistoinen voidaan esittää tiivistetysti seuraavasti:

Tilastoaineistot	Kyselyaineistot
1. Miten Turun kaupunkiseutu on kehittynyt sosiaalisen eriytymisen näkökulmasta? (Luvut 6.1–6.3) 2. Millainen on sosiaalinen ja fyysinen aluerakenne Turun kaupunkiseudulla ja miten ne liittyvät yhteen? (Luvut 6.4–6.5) 3. Millaisia ovat sosiaalisen huono-osaisuuden muutokset Turussa? (Luku 6.6)	1. Millaisia ovat asuinalueen laatutekijöiden muutokset erityyppisillä asuinalueilla Turussa? (Luvut 7.1–7.3) 2. Onko havaittavissa Turun sisäistä segregaatioprosessin uhkaa? (Luvut 7.4–7.5) 3. Millaisia asumispreferenssejä turkulaisilla on ja miten koetaan asumisen valintamahdollisuudet Turun kaupunkiseudun asuntomarkkinoilla? (Luvut 8.1–8.3)
↓ Pääkysymys ↓ Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla	

5.3. Tutkimuksen aineistot, indikaattorit ja käytettävät metodit

5.3.1. Kuntatase

Segregaatiotutkimuksen pitkässä perinteessä ovat vakiintuneet selkeät urbaania sosiaalista rakennetta kuvaavat perusulottuvuudet ja niitä määrittelevät suhteellisen yhdenmukaiset indikaattorit. Shevkyn ja Bellin (1961) sosiaalialueanalyysistä lähtien ovat sosiaalisen arvojärjestyksen (sosioekonominen status), elämänvaiheen (perhestatus) ja etnisyyden ulottuvuudet olleet löydettävissä useista eri kaupunkeja koskevista tutkimuksista. Tavallista on ollut mitata sosioekonomista asemaa tuloilla, koulutuksella ja ammattiasemalla. Perhestatusta kuvastavat puolestaan erikoiset ja eri elämänvaiheissa olevat asuntokunnat, ja etnisen ulottuvuuden ilmeneminen on ollut sidoksissa etnisten ryhmien esiintymiseen tutkimuskohteena olevalla alueella. Etnisen ulottuvuuden indikaattorina on Suomessa ollut tavallisimmin kansalaisuus tai kieli, koska nämä ovat sisältyneet tilastoluokitukseen. Nämä perusulottuvuudet ja niitä mittaavat indikaattorit ovat välittyneet edelleen myös viimeisimmässä suomalaisissa kaupunkiseudun kuntien sosiaalisen erilaistumisen analyyseissa (Kortteinen ym. 2005b; Kortteinen & Vaattovaara 2007; Lankinen

2006a; 2007). Hyvin samantyyppisiä väestörakennetta kuvaavia indikaattoreita on käytetty myös alueellisen hyvinvointitutkimuksen perinteessä. Näissä tutkimuksissa ovat korostuneet lisäksi materiaalistien elinolojen ja psykososiaalisten ongelmien mittarit (esim. Viljanen 2001; Karvonen & Kauppinen 2008).

Sosiaalisen eriytymisen indikaattoreita voidaan katsoa myös sosiaalisen kestävyden näkökulmasta. Segregaatiotutkimuksen vakiintuneisiin mittaamistapoihin verrattuna on sosiaalisen kestävyden operationalisointi huomattavasti monimutkaisempaa. Varsinaista tutkimusperinnettä ei ole, ja kaikkiaan sosiaalisen kestävyden määrittely ja mittaaminen on varsin jäsentymätöntä (Spangerberg 2004; Colantonio 2007). Eriytyypisiä mittaristoja on laadittu niin kansainvälisellä tasolla (YK), EU:n piirissä kuin kansallisella ja paikallisellakin tasolla. Yleispiirteitä voidaan todeta, että mitä laajemmalla alueellisella tasolla liikutaan, sitä yleisluontoisempia ovat myös mittarit. Suomessa kansallisen tason avainindikaattorit painottuvat hyvinvointivajeisiin ja sosiaalisiin ongelmiin (mm. työttömyys, toimeentulotuki ja köyhyysaste, väkivalta ja itsemurhat, koulupudokkaat, kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset), elämäntavan ongelmiin (ylipainoisuus, tupakointi ja päihdesairastavuus), tasa-arvoon (sukupuolten tuloerot) ja työtyytyväisyyteen (eläkkeelle siirtyminen ja työstä poissaolot)¹³. Yleisimpinä aluerakenteeseen ja taloudelliseen kestävyteen paljolti linkittyvinä mittareina ovat elatussuhde ja maassamuutto. Tämän tutkimuksen kannalta keskeinen asia, asuminen, on varsin vähän huomioitu sosiaalisesti kestävä kehityksen mittaristoissa, kuten koko kestävä kehityksen kokonaisuudessa (vrt. Pareja & Støa 2004; Tosics 2004). Kokonaisuudessaan sosiaalisesti kestävä kehityksen indikaattorit ovat hyvin pitkälti samoja, joita alueellisen hyvinvointitutkimuksen perinteessä on käytetty.

Valittaessa indikaattoreita kuntatason alueellisen kokonaiskuvan tarkasteluun on kiinnitettävä huomiota ainakin kolmeen seikkaan. Ensinnäkin on parasta tukeutua suhteellisen yleisen tason muuttujiin (Viljanen 2001, 131–132). Alueellisissa tarkasteluissa on mahdollista, että tarkasteltava ilmiö on luonteeltaan sellainen, etteivät havaintomäärät ole kovin suuria. Tämä voi tuoda harhaa ilmiön esiintymiseen ja muutosten tulkintaan. Toiseksi pitkittäisanalyyseissa olisi kiinnitettävä huomiota erityisesti yksiselitteisiin ja periaatteeltaan pysyviin muuttujiin. Mikäli muutuja on kovin sensitiivinen kuntien toteuttamille säästötoimille, voi esimerkiksi tietyn palvelun tarpeessa olevien tilanne todellisuudessa oleellisesti heiketä, mutta tulkinta palvelujen piirissä olevien määrästä antaa asiasta positiiviseen kehitykseen viittaavan kuvan. Tästä syystä olisi hyvä, mikäli indikaattori mittaisi mahdol-

¹³ Kansallisen tason avainindikaattorit ovat saatavilla ympäristöministeriön sivuilla www.ymparisto.fi/indikaattorit. Turun kaupungissa seurannan käytössä olevat sosiaalisen kestävyden mittarit ovat hyvin samansisältöisiä kansallisen tason mittarien kanssa. Sosiaalista kestävyttä on mitattu elämänhallintaan, taloudelliseen turvallisuuteen ja yleiseen turvallisuuteen liittyvien teemojen alla, mutta itse indikaattorit eivät kuitenkaan oleellisesti poikkea aiemmin mainituista tai anna kuvaa Turun kaupungille ominaisista erityispiirteistä (Turun kaupunki, Kestävän kehityksen raportti 2007).

lisimman suoraan hyvinvoinnin toteutumista yksilötasolla. Kolmanneksi myös ajallinen ulottuvuus on tärkeää muutosten havainnoimisessa, jolloin voidaan paremmin tulkita kehitysuuntien liittyminen poikkeuksellisiin tilanteisiin, kuten taloudelliseen lamaan. Ajallisen ulottuvuuden olisikin kattaa niin pitkä perspektiivi kuin se aikasarjojen puitteissa on mahdollista (Lankinen 2006a, 2007).

Vaikka edelliset reunaehdot pystyttäisiinkin indikaattorien suhteen täyttämään, on syy-seuraussuhteiden esittäminen kuntatasoisella aineistolla hankalaa. Niin ikään paikallisten prosessien ja toimintamallien vaikutus kehitykseen jää tilastoaineistoilla tehtävällä tarkastelulla usein arvailujen varaan. Kuitenkin juuri prosessien ymmärtämiseen tulisi sosiaalisen eriytymisen analysoimisessa pyrkiä. Tämän tutkimuksen yhteydessä etenkin paikalliset asuntopolitiikkaa sekä kaavoitusta ja maankäyttöä koskevat havainnot toimivat tulkinnallisena tukena kyseisten prosessien paremmaksi ymmärtämiseksi.

Tässä tutkimuksessa käytettävät indikaattorit on johdettu segregaatiotutkimuksen ja alueellisen hyvinvointitutkimuksen perinteistä ja aiemmista tutkimuksista, joihin edellisessä tarkastelussa ja tutkimuksen teoreettisessa osassa on viitattu. Näissä tutkimusperinteissä on hyvin vankka teoreettinen pohja indikaattoreiden valitsemiselle. Monelta osin indikaattorit vastaavat myös pohjoismaisen hyvinvointitutkimuksen traditiossa esillä olevia hyvinvointia yksilötasolla mittaavia osa-alueita (esim. Allardt 1976; Erikson & Uusitalo 1987). Lisäksi on huomioitu sosiaalisen kestävyuden näkökulma osoittimia valittaessa, koska se vastaa monelta osin sosiaalipoliittisia tavoitteita Seuraavassa esitetään Turun kaupunkiseudun kuntatasolla tapahtuvaan tarkasteluun valitut indikaattorit.

Väestödemografian yleisen kehityksen ja sosioekonomisina indikaattoreina tutkimuksessa ovat:

- väestömäärän muutokset ja väestöennusteet
- nettomuutto
- 0–15- ja yli 65-vuotiaiden osuudet
- yksinasuvien ja kolmen tai useamman henkilön kotitalouksien osuus
- yksinhuoltajaperheiden osuus lapsiperheistä
- vieraskielisten osuus
- korkeasti koulutettujen osuus ja yleinen koulutustaso

Kaupunkiseudun asuntorakenteen kehittymistä mittaavina indikaattoreina ovat:

- asuntotyyppien kehitys
- hallintasuhteiden kehitys

Sosiaalista ja terveydellistä huono-osaisuutta kuvaavat muuttujat:

- työttömyysaste, pitkäaikaistyöttömyys ja nuorisotyöttömyys
- tulotaso: tulot/tulonsaaja, toimeentulotukea saaneiden asuntokuntien ja pienituloisten osuus

Psykososiaalisia ongelmia mittaavat:

- psykiatrian avohoitokäynnit ja perusterveydenhuollon mielenterveyskäynnit 1 000 asukasta kohden
- kodin ulkopuolelle sijoitettujen 0–17-vuotiaiden osuus vastaavan ikäisistä
- poliisin tietoon tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset / 1 000 asukasta
- poliisin tietoon tulleet omaisuusrikokset / 1 000 asukasta

Kyseisten muuttujien kehittyminen esitetään väestö- ja sosiodemografisten muuttujien osalta aikasarjoina 1970-luvulta lähtien. Kuntatason aineistot perustuvat Tilastokeskuksen sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) aineistoihin. Kuntia koskevat tietopoiminnat on tehty Tilastokeskuksen Aluetietokanta Altikasta sekä THL:n SOTKANet-tietokannasta. Pienaluetasoisten alueyksiköiden tiedot ovat peräisin Turun kaupungin tutkimus- ja tietopalveluyksiköltä. Tiedot perustuvat Tilastokeskuksen aineistoihin. Lisäksi Turun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen tietoyksikkö on toimittanut pienaluekohtaiset toimeentulotukitiedot Turun osalta tutkimuksen käyttöön. Valittujen muuttujien yksityiskohtaisempia tietoja on esitelty empiirisessä osuudessa näitä koskevien analyysien yhteydessä.

Edellä esitetyt kuntatason indikaattorikonaisuudet mittaavat erityisesti kaupunkiseudun sosiaalisen erilaistumisen perusjakojen kehittymistä Turun kaupunkiseudun kuntien välillä. Nettomuutto kuvastaa dynamiikkaa, joka vaikuttaa kuntien erilaistumiseen. Yli 65-vuotiaiden samoin kuin 0–15-vuotiaiden lasten osuudet ovat konkreettisia elinvaiheiden eroja kuvaavia mittareita, ja ne linkittyvät myös kuntien erilaisiin palvelutarpeiden haasteisiin. Vieraskielisten osuuden kehitys on esitetty 1990-luvun alusta eteenpäin, jolloin maahanmuutto alkoi varsinaisesti kasvaa Turun kaupunkiseudulla, kuten Suomessa yleisestikin.

Korkeakoulutusta pidetään sosiaalisen erilaistumisen analyyseissa keskeisenä sosioekonomista hyväosaisuutta kuvaavana tekijänä. Juuri koulutettujen ja hyvätuloisten asukkaiden muuttoliikettä on pidetty kaupunkiseutujen sosiaalista rakennetta muuttavana tekijänä (esim. Vaattovaara 1998; Kortteinen ym. 2005a; 2005b; Aro 2007b). Tuloerojen kehitys kaupunkiseudun kuntien välillä valottaa osaltaan samaa ilmiötä.

Sosiaalista ja terveydellistä huono-osaisuutta ja psykososiaalisia ongelmia kuvaavat indikaattorit esitetään pääosin vuodesta 1990 lähtien, jolloin kuntatasoisia aikasarjoja on valituista muuttujista ollut saatavilla. Kyseinen aikajänne mahdollistaa kuitenkin havaintojen tekemisen esimerkiksi 1990-luvun laman ja sen jälkeisen nousukauden vaikutuksesta erilaistumiskehitykseen. Valitut muuttujat tukeutuvat etenkin alueellisen hyvinvointitutkimuksen perinteeseen ja niissä saatuihin havaintoihin kuntia erottelevista tekijöistä. Erityistä huomiota on kiinnitetty kaupunkimaisten kuntien ongelmiin. Työttömyys ja

toimeentulotuen saaminen ovat perusindikaattoreita sosiaalisen erilaistumisen analyyseissa. Työttömyyden osalta tarkastelun kohteena ovat myös nuoriso- ja pitkäaikaistyöttömyys, jotka tuovat esille työttömyyden rakenteellisen puolen. Toimeentulo-ongelmien suhteellista näkökulmaa mitataan puolestaan pienituloisuuden avulla.

Yksinhuoltajuus liittyy useiden tutkimusten mukaan taloudellisen ja sosiaalisen huono-osaisuuden riskiin (esim. Hakovirta 2006). Yksinhuoltajuus linkittyy luonnollisesti avioeroihin, joita on joissain alueellisten erojen tutkimuksissa pidetty sosiaalisten suhteiden toteutumista ilmaisevina indikaattoreina (Karvonen & Kauppinen 2008). Lisäksi avioeroon ja yksinhuoltajuuteen liittyy tavallisesti perheen hajoamisesta seuraava muuttoliike, joka myös osaltaan heijastuu sosiaaliseen aluerakenteeseen. Myös kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten osuus ilmentää perheisiin liittyvien ongelmien realisoitumista.

Kaupunkimaisissa kunnissa yleisempiä mielenterveyden ongelmia ilmentävät psykiatrian ja perusterveydenhuollon avohoitokäynnit, ja sairastavuusindeksi kuvastaa puolestaan väestörakenteen mukaista terveyserojen kehittymistä yleisemmällä tasolla. Rikollisuuden osalta väkivaltarikollisuus on ominaista suurille kaupungeille, kun taas omaisuusrikokset ovat tavanomaisempia taajama-asteeltaan harvemmin asutuissa kunnissa. Molempia kuntatyyppejä on tämän tutkimuksen kohteena olevalla kaupunkiseudulla.

Asuntorakennetta kuvaavat jakaumat on esitetty pääosin 1980-luvulta lähtien. Talotyyppien ja hallintasuhteiden kehityksen ja uustuotannon suuntautumisen perusteella voidaan arvioida kaupunkiseudun kehittymistä näiden keskeisesti sosiaalista eriytymistä muokkaavien rakennetekijöiden osalta. Asuntorakenteen kehittymisen kautta voidaan myös välillisesti arvioida eri kuntien harjoittama asunto- ja kaavoituspolitiikkaa.

Edellä esitettyä sosiaalisen eriytymisen indikaattorikonaisuutta voidaan myös aiheellisesti problematisoida. Ensinnäkin ne tuovat vain rajallisesti esille väestörakenteen muutoksia. Lisäksi etenkin psykososiaalisia ongelmia mittaavia muutujia voidaan kritisoida myös niiden sensitiivisyydestä suhteessa palvelutarjontaan. Ongelmien ilmenemiseen voi siten vaikuttaa paitsi absoluuttinen esiintyvyyden muutos, myös palvelujen tarjontaa ja saatavuutta koskeva kehitys. Samoin rikollisuutta koskevat tilastot ilmentävät aina myös poliisin resursointiin ja rikoksista ilmoittamisaktiivisuuteen liittyvän puolen. Palvelujen tarjontaa ja saatavuutta koskevat tiedot rajautuvat kuitenkin tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Kokonaisuudessaan tutkimukseen valitut indikaattorit ilmaisevat siten vain rajallisesti, mutta monipuolisesti, sosiaalisen eriytymisen kokonaisuutta.

Alueellisten erojen kehityssuuntaa kuvaavat indeksit

Edellä määriteltyjä Turun kaupunkiseudun sosiaaliseen eriytymiseen liittyviä indikaattoreita tarkastellaan aluksi kuvailevin menetelmin, kunkin ilmiön yleiskuvan ja tason kehityspiirteiden saamiseksi esiin. Varsinaisina erilaistumisen suuntaa mittaavina kriteereinä käytetään variaatiokerrointa ja segregatioindeksiä. Variaatiokerroin tuo esille mitattavan ilmiön suhteelliset erot alueyksikön väestömäärästä riippumatta. Sen etuna esimerkiksi tulotason tarkastelussa on, että pelkkään keskiarvoon tai keskihajontaan perustuvaan tarkasteluun verrattuna sillä saadaan kontrolloitua nimellistulojen kasvusta yleensä seurauksena oleva keskihajonnan lisääntyminen. Se siis muuntaa hajontakäsitteen vaihteluvälistä riippumattomaksi. Variaatiokerroin on suhteellisen käytetty ajallisen kehityksen kuvaamisen osoitin kuntien erilaistumista koskevissa analyyseissa (esim. Lankinen 2001; Viljanen 2001).

Toisena eriytymisen suuntaa kuvaavana indikaattorina käytetään segregatioindeksiä, joka huomioi määrällisten muutosten suuntaa. Tämän tutkimuksen yhteydessä variaatiokerroin mittaa eriytymisen suunnan suhteellista puolta, joten segregatioindeksi sopii hyvin eriytymisen määrällisen kasautumisen osoittimeksi. Erityyppisiä segregatioindeksejä on laadittu kaupunkitutkimuksen piirissä hyvin monia, ja ne sopivat vaihtelevasti eri tilanteisiin (Massey & Denton 1988; Vilkama 2011, 77–81). Tässä yhteydessä on valittu käytettäväksi Stephen Gorardin esittelemä segregatioindeksi (*segregation index*), joka muistuttaa monessa suhteessa kenties yleisintä eriytymisen mittaamisessa käytettyä kuvaajaa dissimilariteetti-indeksiä (*index of dissimilarity*) (Taylor, Gorard & Fitz 2000). Keskeisimpänä erona on se, että dissimilariteetti-indeksissä verrataan yhden ryhmän kokoa toisen ryhmän kokoon tietyllä alueella (klassisissa esimerkeissä mustien ja valkoisten suhdetta asuinalueilla). Segregatioindeksissä taas mitataan yhden ryhmän kokoa koko alueen väestöön nähden samalla alueella. Näin ollen se huomioi sensitiivisemmin väestöllisten muutosten vaikutuksen tutkittavaan ryhmään. Esimerkiksi tutkittaessa maahanmuuttajien keskittymistä Turussa molempien indeksien arvo muuttuu, mikäli maahanmuuttajien määrä säilyy Turussa ennallaan, mutta alueiden väliset erot maahanmuuttajien määrässä muuttuvat. Samoin molempien indeksien arvot muuttuvat, mikäli maahanmuuttajien määrä Turussa lisääntyy, mutta epätasaisesti alueiden välillä. Sen sijaan dissimilariteetti-indeksin arvo muuttuu myös siinä tapauksessa, että maahanmuuttajien määrä Turun eri alueiden kesken säilyy ennallaan, mutta alueiden väestömäärissä tapahtuu muutosta. Segregatioindeksi pysyy sen sijaan jälkimmäisessä tapauksessa ennallaan, joten se kiinnittää huomion itse tutkittavan ilmiön (maahanmuuttajien määrän) lisääntymiseen. Segregatioindeksien arvot voivat vaihdella paljon tutkittavan ilmiön mukaan. Esimerkiksi etnisen segregatian osalta arvoja 0,40–0,59 pidetään osoituksena lievistä segregati-

osta ja näitä ylittäviä arvoja osoituksena voimakkaammasta eriytymisestä (esim. Simpson 2007).

Alla esitetään käytettävien eriytymisen mittarien laskentakaavat.

- Variaatiokerroin: $\text{keskihajonta} / \text{keskiarvo} \times 100$
- Segregaatioindeksi: $S = 0,5 \times \sum n |A1 / X - C1 / Z|$

jossa A on esim. ulkomaalaisten määrä asuinalueella, X on vastaava määrä koko kaupungissa, C on väestömäärä asuinalueella ja Z väestömäärä koko kaupungissa.

5.3.2. Asuinaluetaso

Kuntatasolla tapahtuvan tarkastelun jälkeen tutkimuksessa siirrytään sosiaalisen eriytymisen hienojakoisempaan analyysiin, joka tapahtuu asuinalueisiin verrattavalla aluetasolla. Tarkoituksena on muodostaa Turun kaupunkiseudun sosiaalisen aluerakenteen ulottuvuudet ja niitä ilmentävät aluetyypit. Tämän jälkeen analysoidaan erikseen Turun kaupungin sisäisiä muutoksia asuinalueiden huono-osaisuuden eriytymisen näkökulmasta.

Empiirisissä tutkimuksissa käytettävät aluejaot eivät ole tutkijoiden itsensä laatimia, vaan pohjautuvat usein hallinnollisiin käyttötarkoituksiin luotuihin ja-koihin, kuten kaupungin hallintokuntien tilastoalueisiin tai postinumeroalueisiin. Toisaalta tilanne ei tässä mielessä mitenkään poikkea kuntatasolla tapahtuvasta tutkimuksesta, jolloin rajat perustuvat vastaavaan tapaan hallinnollisesti määriteltyyn maantieteelliseen tilaan. Hallinnollisten alueyksiköiden käyttämisellä on ollut varsin pragmaattinen perustelu, sillä niistä on yksinkertaisesti ollut tutkimusaineistoa parhaiten saatavissa. Kääriäisen (1987, 50) mukaan empiirinen aluetutkimus on tässä mielessä kärjistäen sanottuna ollut hallinnollisesti luotujen väestö- ja muiden tilastojen abstraktin rakenteen tilastomateriaalista tutkimusta.

Aggregaattitason tietoihin perustuvaa analyysia voidaan kritisoida siitä, että tutkimusalueyksikön sisälle jäävä aluekokonaisuus voi olla hyvin heterogeeninen niin fyysiseltä kuin sosiaaliselta rakenteeltaan ja toisaalta poiketa luonnollisista alueista, joita esimerkiksi asukkaat pitävät asuinalueenaan. Kyse on niin sanotusta ekologisesta harhasta, joka keskiarvoistaa alueen väestön piirteitä, vaikka aluekokonaisuus sisältäisi räikeitä eroja ääripäiden välillä ja vaikka esimerkiksi ”keskiarvoista” tapausta ei löytyisi lainkaan alueelta (Vaattovaara 1998, 57–58; ks. myös Vilkama 2011, 77–81). Kuntatason tarkastelussa tämä ongelma on ymmärrettävästi paljon ilmeisempi.

Erilaiset koordinaatteihin perustuvat GIS-pohjaiset paikkatietoanalyysit ovat yleistyneet 1990-luvulta lähtien. Niiden avulla voidaan irrottautua tilastoalueista kohti pienempiä alueyksiköitä, kuten erikokoisia koordinaatistoruutuja (esim. Vaattovaara 1998; Rusanen ym. 1999; Vasanen 2006). Koordinaatisto-

tarkastelun etuna voidaan pitää juuri pääsemistä lähemmäs luonnollisempia alueyksiköitä, kuten kortteleita. Tällöin havainnoinnin on etuna etenkin sosiaalitutkimuksen kannalta mielenkiintoisten tekijöiden – kuten disorganisaation – alueellinen sijoittuminen, sillä usein se rajautuu vain suppeaan osaan asuinaluetta (vrt. köyhyystaskut esim. Piirainen 1993; Vaattovaara & Kortteinen 2002). Samoin hallinnolliset rajat ovat aina alttiina muutoksille, mutta erikokoisten koordinaatistoruutujen sijoittelu jää tutkijan harkinnan varaan. Toisaalta ruututekniikoita voidaan kritisoida juuri samasta syystä, kuin mitkä sen edut ovat. Ruutuverkon kutominen kaupungin päälle voi katkaista hyvinkin luonnolliset alueet irti toisistaan, kuten talon keskeltä kahtia. Joidenkin näkemysten mukaan ruutuaineisto voi tuottaa esimerkiksi segregaatiosta täysin vastakkaisia tuloksia riippuen siitä, miten koordinaatisto sijoittuu (ks. Lankinen 1994, liite 1; 2007). Toisaalta erikokoiset koordinaatistoruudut saavat analyyseissa saman painoarvon huolimatta niiden väestömäärästä. Tämä ongelma koskee kuitenkin mitä tahansa alueyksikköä, jota ei suhteuteta sen väestömäärään (vrt. segregaatioindeksi).

Alueyksikön koosta riippumatta on esimerkiksi faktorianalyyseihin perustuvissa sosiaalisen rakenteen tutkimuksissa kuitenkin löydetty samat perusulottuvuudet sosiaalisen erilaistumisen taustalta (esim. Maury 1997; Vaattovaara 1998; Kekkonen 2002; Paako 2003). Sen sijaan alueyksikön koko luonnollisesti vaikuttaa oleellisesti esimerkiksi faktoriekologiseen sosiaalisen aluerakenteen analyysiin liittyvään karttaprojektioiden tulkintaan. Karttaprojektioanalyysien roolina on nimenomaan tehdä tulkintoja alueiden sijainnin merkityksestä alueiden välisissä eroissa. Tältäkin osin on kuitenkin havaittu, että alueyksikön koolla ei välttämättä ole suurta merkitystä. Esimerkiksi pääkaupunkiseudun sosiaalista erilaistumista käsitelleessä tutkimuksessa keskeinen havainto oli alueiden muodostumisen puhdaspiirteisyys, vaikka analyysi perustui 250 x 250 metrin ruutuaineistoon, joka mahdollisti pientenkin paikallisten vaihteluiden aiheuttamien erojen näkymisen (Vaattovaara 1998, 142).

Tutkimuksen alueyksikkö

Tässä tutkimuksessa käytettävä aluejako pohjautuu tilastopienalueisiin. Kyseinen aluejako on Turun kaupungin tontti- ja mittaosaston määrittelemä, ja se on sama, jolla Tilastokeskus tuottaa aluekohtaista paikkatietoa väestötilastojen tarkastelussa. Käytettävä aineisto oli tässä laajuudessa saatavilla parhaiten juuri kyseisellä tilastopienalueiden tasolla¹⁴. Tilastopienalueet vastaavat kaupunkirakenteellisesti ja -historiallisesti perusteltua jakoa Turussa, ja ne suhteutuvat ver-

¹⁴ Jossain määrin tutkimusaineistoa olisi voinut analysoida myös karttaruutuihin (1 km X 1 km) ja postinumeroalueisiin perustuen, mutta molemmat jälkimmäisistä metodeista ovat Turussa kuitenkin heikompia verrattuna tilastopienalueisiin.

rattain hyvin asuttujen alueiden välisiin rajauksiin. Tässä mielessä edellä esitetyjä aluekokoon liittyviä ongelmia ei voida pitää kovin suurina. Metodisena perusteluna on myös vertailumahdollisuus Harri Anderssonin (1983) ja Mikko Nikkasen (2010) Turun alueellista rakennetta koskeviin tutkimuksiin, joissa on käytetty vastaavaa aluejakoa. Lisäksi tässä tutkimuksessa käytettävän kyselyaineiston aluevalinnat pohjautuvat samaan tilastoaluejakoon.

Kun otetaan huomioon ekologisen harhan ja muiden aggregaattitason tietojen ongelmat, oleellinen merkitys on myös mukaan otettavien alueiden asukkaiden määrällä. Kovin pienien asukasmäärien alueita ei ole tarkoituksenmukaista valita mukaan analyysiin, sillä ne voivat vääristää tuloksia ja niistä tehtäviä tulkintoja. Myös tietosuojakysymys on tärkeä; etenkin kun tuloksia esitetään julkisesti erilaisina teemakarttoina, voi sosiaaliset ilmiöt paikantaa halutessaan hyvinkin tarkasti. Kyseisten rajausten merkitys on erityisen suuri, kun analyysi ja siitä johdettavat kartat perustuvat suhteellisen pieniin ruutuaineistoihin.

Tähän tutkimukseen valittiin mukaan Turun kaupunkiseudulta ainoastaan yli 100 henkilön pienalueet. Erilaisia raja-arvoja haettaessa testattiin myös mukaan otettavien alueiden määrää 200 ja 300 asukkaan rajauksilla, mutta tällä ei ollut muodostuvien faktorien ja niistä johdettujen klusterien rakentumisen kannalta merkitystä. Alueellinen edustavuus sen sijaan luonnollisesti heikentyi, joten raja-arvon nostaminen ei ollut tässä mielessä perusteltua. Valittu väestömäärään perustuva rajaus vastaa pitkälti aikaisemmissa suomalaisissa faktoriekologisissa tutkimuksissa käytettyjä rajauksia.

Tutkimuksen pienaluejako perustuu vuonna 2006 voimaan tulleisiin tilastoaluerajoihin. Viimeisenä tutkimusajankohtana vuonna 2008 oli Turun kaupunkiseudulla yhteensä 308 kriteerit täyttävää analyysiin valittua pienaluetta. Keskuskaupunki Turussa näistä alueista sijaitsi 107 kappaletta. Pienalueiden asukasmäärät vaihtelivat välillä 104–8681, ja keskimääräinen asukasmäärä oli 906 yksittäistä aluetta kohden.

Turun kaupunkiin keskittyvän muutoksen tarkastelussa vertailupohjana toimii vuoden 1999 tilannetta kuvaava tilastoaineisto. Kyseisenä ajankohtana oli samoilla kriteereillä määriteltyjä analyysikelpoisia tilastopienalueita yhteensä 104 kappaletta. Turun pienalueita koskevissa rajauksissa on tapahtunut tutkimusvuosien välillä jonkin verran muutoksia, mutta ne ovat keskittyneet lähinnä asu-mattomille ja uuden rakentamisen alueille. Tarkempien vertailujen perusteella tutkimusvuosien väliset erot tilastopienalueiden rajausten muutoksissa eivät aiheuta ongelmia analyysien kannalta.

5.3.3. Faktori- ja klusterianalyysi sosiaalisen aluerakenteen kuvaajina

Väestörakenteen sosiaalisten ominaisuuksien keskinäisen yhteisvaihtelun sekä alueellisten yhteyksien analyysimenetelmänä käytetään tässä yhteydessä faktorianalyysia. Faktorianalyysi on kokenut suomalaisten kaupunkien ja kaupunkiseutujen sosiaalisen rakenteen analysoimisessa uuden tulemisen 1990-luvulta lähtien, jolloin alettiin kiinnostua etenkin laman ja kiihtyvän muuttoliikkeen aluerakenteellisista vaikutuksista pääkaupunkiseudulla (ks. tarkemmin luku 2.2.3.). Alueellisen hyvinvointitutkimuksen perinteessä sitä on käytetty myös Suomen alueellisen rakenteen ja kuntatyypittelyiden tarkasteluissa jo pitkään (mm. Siirilä ym. 1988; Viljanen 2001).

Menetelmän juuret ovat jo 1960-luvulla, jolloin kvantitatiivisten tutkimusmenetelmien yleistyminen loi pohjaa Shevkyn ja Bellin (1961) sosiaalialueanalyysin metodiselle kehitymiselle. Erityisesti faktorianalyysin käyttäminen ohjasi kaupunkien sosiaalisen rakenteen tutkimista, ja kaupunkimaantieteessä voidaankin puhua faktoriekologisesta kaupunkitutkimuksesta omana tutkimusperinteenään. Faktoriekologisen tutkimusperinteen taustalla on ajatus siitä, että väestö- ja sosiaalirakenteelliset tekijät kasautuvat tietyille alueille, ja näiden pohjalta muodostuvat myös kasautumista kuvaavat faktorit. Faktorianalyysin avulla voidaan tehokkaasti tutkia kaupunkien sosiaalisen moninaisuuden taustalla olevia yleisempiä rakenteita, toisin sanoen tiivistää asuinalueita ja väestöä koskeva sirpaleinen tieto muutamaksi selväksi perusolottuvuudeksi, joiden avulla muodostuu havainnollinen yleiskuva kaupungin sosiaalisesta rakenteesta.

Tässä tutkimuksessa faktorianalyysin käyttö on perusteltua juuri siksi, että se antaa hyvät mahdollisuudet Turun kaupunkiseudun sosiaalisen rakenteen perusolottuvuuksien hahmottamiseen ja näiden olottuvuuksien spatiaaliseen tulkitintaan. Pääkaupunkiseudun ulkopuolelta tehtyjä faktoriekologiseen metodiin perustuvia sosiaalisen rakenteen analyysieja ei viime vuosilta juurikaan ole. Tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoisen vertailukohtan tarjoavat kuitenkin Harri Anderssonin väitöskirja vuodelta 1983 ja Mikko Nikkasen pro gradu -tutkielma vuodelta 2010. Anderssonin Turkuun koskeva faktoriekologinen tutkimus on aineistoltaan jo neljän vuosikymmenen (1970) takaa, kun taas Nikkasen tutkielmassa analysoitiin Turkuun koskevia muutoksia vuosiin 1970, 1990, 2001 ja 2008 perustuvilla aineistoilla. Turun kaupunkiseutua kokonaisuudessaan jäsentävää faktoriekologiseen metodiin perustuvaa analyysia ei ole kuitenkaan aikaisemmin tehty.

Faktorianalyysin vaihtoehtoisista menetelmistä on valittu käytettäväksi pääkomponenttianalyysi (esim. Nummenmaa 1996, 229–240). Pääkomponenttianalyysi (*principal component analysis*) ei ole varsinaisesti faktorianalyysi, vaikka usein sitä käsitellään yhtenä faktorianalyysin optioista. Faktoriekologisissa tutkimuksissa käytetään yleisesti analyysimenetelmänä pääkomponenttianalyysia,

joten menetelmällisesti oikeampaa olisikin puhua pääkomponenttiekologiasta. Tutkimuksen yhteydessä pitäydytään kuitenkin olemassa olevassa tutkimusperinteessä ja sen käsitteissä ja puhutaan siksi faktoriekologiasta ja faktoreista varsinaisten tulkintojen yhteydessä. Pääkomponenttianalyysin etuna on, ettei sitä käytettäessä synny multikollineaarisuus-ongelmaa, joka taas perinteisessä faktorianalyysissä on (ks. Metsämuuronen 2001, 19, 29). Näin ollen muuttujien väliset kausaaliyhteydet ovat pääkomponenttianalyysissä vähäisempi ongelma. Pääkomponenttianalyysi myös tuottaa muihin faktorianalyysin optioihin verrattuna luotettavimmin faktoreiden vaikutuksen kutakin havaintoyksikköä kohti ilmaisevat faktoripisteet, joita käytetään myöhemmässä vaiheessa luokiteltaessa alueita klusterianalyysin perusteella. Samasta syystä on faktoreita rotatoitu suorakulmaista varimax-rotatiota käyttäen. Suorakulmaista rotatiota käytettäessä on oletuksena, etteivät pääkomponentit korreloi keskenään ja ovat siten toisistaan riippumattomia. Se siis sallii saman väestöominaisuuden korreloivan useammalla komponentilla, mikä on myös suhteellisen odotettavaa ajatellen sosiaalisten tekijöiden ilmenemistä suomalaisessa kaupunkirakenteessa. Myös jatkossa käytettävän klusterianalyysin oletuksena ovat toisistaan riippumattomat ulottuvuudet, joihin faktoripisteet perustuvat. Varimax-rotatiion etuna on puolestaan kullekin faktorille tulevien latausten varianssin maksimoiminen, jolloin faktorilataukset vaihtelevat mahdollisimman voimakkaasti ääriarvojen ± 1.0 ja 0.0 suuntaan.

Faktorianalyysin käyttösuosituksissa eräänlaisena nyrkkisääntönä on pidetty sitä, että havaintoyksikköjä pitäisi olla vähintään viisi kertaa muuttujien määrä, ja usein on myös esitetty noin 200 havaintoyksikköä riittäväksi (esim. Comrey & Lee 1992; Metsämuuronen 2001, 19). Tässä tutkimuksessa nämä kriteerit täyttyvät hyvin. Lisäksi tilastollisina suosituksina faktorien määrän rajoittamisen suhteen on yleisesti pidetty faktorin ominaisarvon rajaa 1.0 , joka tulkittavien faktorien tulisi ylittää. Samankaltaisena sääntönä on pidetty kunkin faktorin vähintään viiden prosentin selitysosuutta kokonaisvaihtelusta. Faktorianalyysin suorittamisessa on myös kiinnitettävä huomiota kunkin muuttujan kommunaliteettiin, joka mittaa sitä, kuinka monta prosenttia muuttujan varianssista pystytään selittämään faktorien (pääkomponenttien) avulla. Nämä tilastolliset ohjeluvut antavat suuntaviivat faktorien määrän rajoittamiselle, mutta tärkeimpänä voidaan silti pitää tutkijan antamia tulkintoja faktoreiden muodostamista ulottuvuuksista. Vasta tulkinta punoo yhteen matemaattisen vaihtelun ja sen sosiaalisen todellisuuden, jota analyysissä tavoitellaan.

Faktorien tulkinnan kannalta olennaisena asiana ovat kunkin muuttujan faktorilataukset eri komponenteilla. Faktorianalyysia koskevien suositusten mukaan on yleisesti käytetyksi raja-arvoksi muodostunut ± 0.3 voimakkaampien latausten tulkinta, mutta huomiota on kiinnitettävä erityisesti voimakkaimpiin ± 0.7 ylittäviin latauksiin, joita voidaan pitää faktorien niin sanottuina päälatauksina.

Tilasto-oppaiden suositusten mukaan faktorianalyysin muuttujien tulisi myös olla jatkuvia, eikä analyysiin tulisi sisällyttää muuttujia, joiden välillä voi olettaa olevan kausaaliyhteyksiä (Comrey & Lee 1992; Nummenmaa 1997; Toivonen 1999; Metsämuuronen 2001). Näistä ehdoista joudutaan kuitenkin tässä yhteydessä tinkimään, kuten faktoriekologisissa tutkimuksissa yleisestikin. Muuttujien kausaaliyhteyksien välttäminen yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa on yleisesti verrattain ongelmallista. Tutkimuksessa käytettävät muuttujat ovat mittaasteikoltaan vaihtelevia, mutta ne on skaalattu samalla tavoin edustamaan suhteellisia osuuksia mitattavasta ilmiöstä.

Faktorianalyysin yhteydessä on huomattava, että pienetkin erot alueiden välillä jäsenyvät faktoriulottuvuuksiksi. Oleellista on, etteivät faktorit sinällään kerro absoluuttisista eroista alueiden välillä, eikä niiden perusteella voi tehdä yleistyksiä koko alueen asukasrakenteen homogeenisuudesta tai asukkaiden hyvinvoinnista. Kyse on siis yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle ominaisesta suhteellisten erojen tarkastelusta. Faktorianalyysin perusteella ei myöskään voida tehdä kausaalitulkintoja tiettyjen väestö- tai sosiaalirakenteellisten tekijöiden välillä, joskin näille suuntaa antavien vihjeiden etsiminen on oleellinen osa faktoriekologista tulkintaa.

Faktoriekologista menetelmää on kritisoitu siitä, että aggregaattitason korrelaatiot eivät välttämättä toteudu yksilötason korrelaatioiden välillä, mutta kuitenkin tulkintoja tehdään juuri yksilötason tietojen pohjalta. Toisaalta tätä ongelmaa ei ole pidetty kovin merkittävänä, ja on myös havaittu yksilötason korrelaatioiden olevan hyvin lähellä sitä, mitä aluetasollakin voidaan havaita (esim. Siirilä ym. 1988). Faktorianalyysia voidaan kritisoida myös tutkijakeskeisyydestä. Faktorianalyysistä on toisinaan sanottu, että tutkija saa sen avulla esiin sen mitä haluaa. Ainakin osittain kritiikki pitää paikkansa, sillä lopullinen faktori-malli rakentuu usein kokeilujen kautta, jossa etsitään tulkinnallisesti mahdollisimman tyydyttävää ratkaisua. Näin ollen esimerkiksi muuttujien ja faktorien määrän valinnalla on merkitystä sille, mitä ulottuvuuksia mallista saadaan esiin ja miten niitä tulkitaan. Keskeisimpiä faktorianalyysin käyttöön liittyvistä kysymyksistä onkin faktorien määrän rajoittaminen. Periaatteessa analyysi tuottaa yhtä monta faktoria kuin on mukaan otettuja muuttujia. Faktorien määrää voidaan kuitenkin rajoittaa tiettyjen tilastollisten kriteerien, sisällöllisen tulkinnan ja toisaalta teorian tai hypoteesien testaamisen perusteella. Tässä tutkimuksessa faktorien määrää ei haluttu ennalta rajoittaa, vaikka edellisissä luvuissa mainittujen sosiaalisen erilaistumisen perusulottuvuuksien testaaminen antaisi siihen mahdollisuuden. Tavoitteena on pikemminkin tuoda esiin Turun kaupunkiseudun erityispiirteet muodostuneiden ulottuvuuksien kautta.

Edelliset tekijät huomioiden voidaan ymmärtää, että faktorianalyysin käyttö edellyttää tutkijalta sensitiivisyyttä niin aineistojen, metodin kuin tulkinnan suhteen. Useissa tutkimuksissa faktorianalyysi toimii välivaiheena täsmällisempien

aluetyypittelyjen luomisessa. Tavallisesti on tältä osin hyödynnetty klusteri- eli ryhmittelyanalyysia. Näin menetellään myös tässä tutkimuksessa.

Klusterianalyysin avulla on tarkoituksena ryhmitellä tutkimuksen alueyksiköt mahdollisimman homogeenisiin luokkiin siten, että ryhmien väliset erot ovat mahdollisimman suuria (Aldenderfer & Blashfield 1984). Saadut ryhmät edustavat siten sosiaaliselta rakenteeltaan sisällöllisesti mahdollisimman samankaltaisia, mutta keskenään erityyppisiä alueita Turun kaupunkiseudulla. Analyysin pohjana toimivat faktorianalyysista saadut faktoripisteet, jolloin jo kertaalleen varimax-rotatoidut pisteet eivät korreloi keskenään, ja tämä mahdollistaa erilaistumisen kannalta luotettavamman analyysin. Klusterianalyysin erityyppisistä menetelmistä on tässä yhteydessä valittu K-Means Cluster ja sen Fast Cluster-optio, joka soveltuu havaintojen – tässä tapauksessa valittujen alueiden – ryhmittelyyn. Kukin havainto yhdistetään lähimpään klusterikeskukseen, minkä jälkeen lasketaan aina uusi arvio keskuksesta. Uusien keskusten iteratiivista etsintää jatketaan niin kauan kuin uusien havaintojen myötä ei enää tapahdu muutoksia keskuksissa tai kun maksimimäärä iterointeja on suoritettu (esim. Metsämuuronen 2001, 163–164). Myös klusterianalyysi antaa paljon sijaa tutkijan valinnoille ja tulkinnoille, joista oleellisimpana voidaan pitää lopullisen alueryhmittelyn määrää.

Faktorianalyysiin valitut muuttujat

Tärkeä osa faktoriekologista analyysia on mukaan otettavien sosiaalista rakennetta kuvaavien indikaattorien valinta, sillä juuri ne määrittävät sen, mitä ulottuvuuksia sosiaalinen erilaistuminen voi saada ja pitää sisällään. Useissa tutkimuksissa on sovellettu Shevkyn ja Bellin (1961) kehittelemää sosiaalisten aluetyyppien mallia ja sen indikaattoreita, mutta analyyseissa on ollut laajempia-kin muuttujajoukkoja. Analyysiin mukaan otettavien muuttujien määrällä ei kuitenkaan näyttäisi olevan suurempaa merkitystä perusfaktoriulottuvuuksien muodostumisen kannalta (Viljanen 2001). Tukena tämän tutkimuksen indikaattorien valinnassa ovat toimineet useat aiemmin mainitut, niin suomalaiseseen kuin ulkomaiseenkin tutkimusperinteeseen liittyvät tutkimukset, joiden pohjalta voi tehdä havaintoja siitä, mitkä ovat vakiintuneiksi muodostuneita indikaattoreita.

Osaltaan näistä vakiintuneista indikaattoreista on poikettu, mistä esimerkkinä voidaan pitää vuokra-asumisen tarkempaa erittelyä. Aravavuokra-asumisen on monissa yhteyksissä todettu Suomessa olevan asuntomarkkinoilla heikossa asemassa olevan väestöryhmän asumisen muoto (esim. Piirainen 1993; Lankinen 2006b). On perusteltua tarkastella, miten eri vuokra-asumisen muodot ovat yhteisvaihtelussa muiden analyyseissa mukana olevien sosiaalisen eriytymisen kuvaajien kanssa ja millaisia sosiaalisia rakenneulottuvuuksia niihin liittyy.

Turun kaupunkiseutua koskevaan sosiaalisen eriytymisen faktorianalyysiin valittiin edelliset lähtökohdat huomioiden laajemmasta indikaattorijoukosta erinäisten kokeilujen ja poistojen kautta seuraavat 24 indikaattoria:

Demografiset muuttujat:

- 0–4-vuotiaiden lasten osuus
- 5–14-vuotiaiden lasten osuus
- 20–29-vuotiaiden osuus
- 30–39-vuotiaiden osuus
- 40–49-vuotiaiden osuus
- Yli 65-vuotiaiden osuus
- ruotsinkielisen väestön osuus
- muun kuin suomen- tai ruotsinkielisen väestön osuus
- lapsettomien parien osuus kaikista perheistä
- kahden huoltajan lapsiperheiden osuus kaikista perheistä
- yksinhuoltajaperheiden osuus lapsiperheistä
- yhden hengen asuntokuntien osuus asuntokunnista
- asuntokuntien keskikoko

Sosiodemografiset muuttujat:

- keskiasteen koulutuksen saaneiden osuus 15 vuotta täyttäneistä
- korkea-asteen koulutuksen saaneiden osuus 15 vuotta täyttäneistä
- opiskelijoiden osuus
- työttömien osuus
- työvoimaan kuuluvien miesten osuus 15 vuotta täyttäneistä
- työvoimaan kuuluvien naisten osuus 15 vuotta täyttäneistä
- pienituloiset: tuloluokkaan 1–16 999 € / v, kuuluvien osuus 15 täyttäneistä
- suurituloiset: tuloluokkaan yli 42 000 € / v, kuuluvien osuus 15 täyttäneistä

Asumista koskevat muuttujat:

- aravavuokra-asuntojen osuus vakinaisesti asutuista asunnoista¹⁵
- yksityisten vuokra-asuntojen osuus vakinaisesti asutuista asunnoista
- omistusasuntojen osuus vakinaisesti asutuista asunnoista

Suurin osa analyysiin valituista osatekijöistä on poimittu ajankohdalta 31.12.2008. Pienaluekohtaiset tulo- ja koulutustiedot ovat kuitenkin ajankohdalta 31.12.2007, ja ruotsinkielisten ja vieraskielisten osuudet ovat ajankohdalta 31.12.2009.

¹⁵ Aravavuokra-asuntojen yhteyteen luettiin tässä kohden myös korkotukivuokra-asunnot, sillä alueellisten korrelaatiotarkastelujen perusteella nämä asumisen hallintasuhteet linkittyivät voimakkaasti yhteen. Myös asumisoikeusasunnot olisi ollut mahdollista yhdistää edellisiin kategorioihin verrattain voimakkaan korrelaation perusteella, mutta tämä jätettiin tekemättä, jotta kategoriasta ei olisi tullut liian heterogeeninen.

5.3.4. Kyselyaineistot

Väestötilastoihin perustuvien aineistojen lisäksi käytetään sosiaalisen eriytymisen analysoimiseksi kyselytutkimuksiin perustuvia aineistoja. Kyselytutkimusaineistojen roolina on tuoda esille sosiaaliseen eriytymiseen liittyvä kokemuksellinen, subjektiivinen puoli. Tutkimuksessa käytettävät kyselytutkimusaineistot on kerätty Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitoksen (sosiaalipolitiikka) ja Turun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen välisen turkulaisten hyvinvoinnin kehitystä tarkastelevan tutkimushankkeen yhteydessä. Tutkimushankkeessa on kerätty turkulaisia edustavat kyselytutkimusaineistot vuosina 1995, 1999, 2003 ja 2008. Vuodesta 1999 lähtien on tutkimusaineistojen otosten suunnittelussa huomioitu alueellinen edustavuus, koska aineistojen pohjalta on haluttu saada tietoa myös Turun asuinalueiden kehittymisestä. Tutkimushankkeen yhteydessä kerättyjä aineistoja on esitelty yksityiskohtaisemmin raportissa *Miten hyvin Turku voi – turkulaisten hyvinvoinnin muutossuuntia 1995-2008* (Inkeroinen ym. 2008) sekä aiemmissa tutkimushankkeen raporteissa (Rasinkangas 2000a; 2000b; 2004a; 2004b). Tässä yhteydessä esitellään vain aineistojen yleispiirteet sekä joitain keskeisiä huomioita viimeisimmästä, vuoden 2008 aineistosta, joka on pääaineisto käsillä olevassa tutkimuksessa.

Tutkimuksen perusjoukkona ovat kunakin tutkimusvuotena olleet äidinkielellään suomea tai ruotsia puhuvat 18–75-vuotiaat turkulaiset, joista on satunnaisotannalla poimittu otokseen kuuluvat henkilöt. Näin ollen tutkimuksen aineistot ovat luonteeltaan poikkileikkausaineistoja, joissa kunakin tutkimusajan kohtana olevat henkilöt ovat satunnaisesti valittuja. Viimeinen, vuoden 2008 tutkimusaineisto, perustuu 3 450:n otoskriteerit täyttävän turkulaisen otokseen. Otokseen kuuluvat henkilöt poimittiin tutkimukseen valitulta 11 aluekokonaisuudelta. Asuinalueiden määrittelyssä on käytetty samoja tilastopienalueita, jotka esiteltiin luvussa 5.3.2. Asuinalueiden valinnassa noudatettua menetelmää voidaan pitää otosteorioiden kannalta ositetuksi otannaksi kutsuttuna menetelmänä, jossa valitut yksiköt perustuvat tutkijan harkintaan mukana olevien alueiden koostumuksesta (Lehtonen & Pahkinen 1996, 7–16). Aluevalintoja ohjaavia tekijöitä ovat olleet riittävän suuri asukaspopulaatio sekä erilaisten asuinalue-tyyppien edustus niin fyysisen ja sosiodemografisen rakenteen kuin sijainnin mukaisesti. Valittujen asuinalueiden asukkaiden on ollut kokonaisuudessaan kunakin tutkimusvuotena tarkoitus edustaa Turun asukasrakennetta. Tämä on mahdollistanut hyvinvoinnin muutosten vertailun yleisellä tasolla. Kaikkina tutkimusvuosina kyselyyn mukaan valitut alueet ovat olleet suurelta osin samoja, mutta tiettyä alueellista vaihtuvuutta on toteutettu turkulaisten asuinalueiden paremman kattavuuden saamiseksi. Kyselyssä mukana olevien alueiden perusrungon säilyttäminen samana on kuitenkin mahdollistanut ajallisten muutosten vertailut myös asuinalueiden tasolla.

Tämän tutkimuksen yhteydessä tehtäviin alueellisiin vuosivertailuihin on valittu vuosien 1999, 2003 ja 2008 aineistoista vain ne alueet, jotka ovat olleet kunakin tutkimusvuotena samoja. Vuoden 2008 aineistoa käytetään myös muihin kuin alueellisiin analyysihin, kuten esimerkiksi turkulaisten asumispreferenssien tarkasteluihin. Tällöin on mukana koko kyselyaineisto. Vuosivertailuisa mukana olevat alueet ja vuoden 2008 kyselyaineistoa koskevat perustiedot on esitetty taulukossa 5.3.1.¹⁶

Tutkimukseen mukaan valittujen alueiden määrittelyssä on tapahtunut jonkin verran muutoksia tutkimusvuosien välillä. Pohjois-Turuksi nimettyyn aluekokonaisuuteen kuului viimeisenä tutkimusvuotena myös Saramäki-Paimala, kun se vielä vuosien 1999 ja 2003 aineistoissa ei ollut mukana. Samoin Hirvensalosta on aikaisemmin ollut mukana pelkästään Moikoisten alue, mutta viimeisimmässä aineistossa alue koostuu laajemmasta aluekokonaisuudesta. Edellisen lisäksi myös vuoden 2008 Ruohonpää-Suikkilan aluekokonaisuus koostui aikaisempina tutkimusvuosina Vätti-Pitkämäki-Kähäri-Ruohonpää-alueista. Kaikki edellä mainitut alueellisen poiminnan muutokset pohjautuvat kuitenkin aikaisempiin tutkimusaineistojen analyysihin sekä aluetilastoihin perustuvaan sosiodemografisen rakenteen monipuoliseen tulkintaan. Näiden perusteella alueet vastaavat toisiaan paitsi rakentamistavaltaan ja ympäristöltään, myös erityisesti asukkaiden sosiaalisen rakenteen suhteen. Näin ollen myös vuosivertailuja tehdään edellä mainittujen alueiden kesken.

Tutkimusaineistojen koko ja turkulaisten vastausaktiivisuus ovat vaihdelleet jonkin verran tutkimusvuosien välillä. Vuonna 1999 otoskoko oli 3 400, ja vuonna 2003 otokseen poimittiin 3 800 turkulaista. Vastausaktiivisuus on ollut useimpien kyselytutkimusten tapaan laskeva. Kun vuoden 1999 kyselyssä päästiin 67 prosentin vastausosuuteen ja vuoden 2003 kyselyssäkin vielä 62 prosentin osuuteen, oli vastausprosentti vuoden 2008 kyselyssä enää 55. Kuitenkin turkulaisten kyselyaineistojen vastausosuutta voidaan pitää postikyselyyn perustuvassa laajassa survey-tutkimuksessa hyvänä. Esimerkiksi Efekon tekemissä Turkuja koskevissa kaupunkipalvelututkimuksissa ovat vastausosuudet jääneet tätä matalammalle tasolle paitsi koko kaupungin osalta, myös alueellisesti (Miettinen 2006; FCG Efeko 2008).

Vaikka turkulaisten vastausaktiivisuus hyvinvointitutkimuksissa on vähentynyt, voidaan positiiviseksi katsoa se, että tutkimusaineistojen kato on kaikkina tutkimusvuosina samansuuntaista, mikä on mahdollistanut vuosivertailujen tekemisen luotettavasti. Eri vuosien tutkimusaineistojen katoanalyysien perusteella etenkin sukupuoli on kyselytutkimuksille tyyppilliseen tapaan vastausaktiivisuutta erotteleva tekijä. Miehet vastaavat naisia harvemmin. Myös ikäryhmien

¹⁶ Vastausprosentissa on huomioitu lopullisesta otoksesta poistetut vastaajat, joita ei tavoitettu (osoitetieto muuttunut) tai jotka eivät olleet muusta pätevästä syystä (esim. vaikea sairaus) kykeneväisiä vastaamaan. Näitä tapauksia aineistossa oli yhteensä 33 kappaletta, joten lopullinen otoskoko oli 3417. Lisäksi kaikki vastaajat eivät ilmoittaneet asuinalueitaan, joten näitä vastauksia ei voitu käyttää alueellisissa analyysissa.

erot ovat luonteeltaan sen suuntaisia, että nuoret vastaavat vähemmän aktiivisesti kuin vanhemmat ikäryhmät. Kato välittyy samansuuntaisesti myös alueellisesti. Aineistojen yli- ja aliedustavuudet ovat kaikkiaan hyvin samansuuntaisia, ja kokonaisuudessaan tutkimusaineistoja voidaan pitää hyvin toisiaan vastaavina ja luotettavina keskinäisten vertailujen kannalta.

Taulukko 5.3.1. Vuoden 2008 tutkimusaineiston perustiedot

Alueen nimi	Tilasto pienen alueen numero	Kohdepopulaatioon kuuluvia asukkaita (18-75 v, suomi/ruotsi) 31.12.2006	Otoskoko	Vastanneet N	Vastaus %	Luottamusväli 95 % jakaumalle	
						90 %	50 %
1. Keskusta	853101001-853101009	11946	300	167	56,2	4,5	7,5
2. Lauste	853425077	2008	325	177	55,0	4,2	7,4
3. Varissuo	853425079	5071	350	196	56,5	4,1	6,9
4. Halinen	853531093	2112	300	145	48,8	4,7	7,9
5. Runosmäki	853634100	5140	300	160	53,9	4,6	7,6
6. Pansio-Perno		3631 (yht.)					
Asuin-Perno	853840124	1664	350	180	51,9	4,3	7,1
Pansio Läntinen	853841126	576					
Pansio Itäinen	853841127	1391					
7. Nummenmäki-Kuuvuori		2220 (yht.)					
Nummenmäki	853526082	1635	300	167	56,2	4,4	7,3
Kuuvuori	853527087	585					
8. Hirvensalo		3575 (yht.)					
Moikoinen	853217051	1356	325	174	54,0	4,3	7,3
Kaistarniemi	853217052	377					
Papinsaari	853217053	131					
Kukola	853216048	886					
Haarla	853216049	825					
9. Ruohonpää-Suikkila		3102 (yht.)					
Ruohonpää itäinen	853736109	1461	300	170	57,2	4,4	7,3
Ruohonpää	853736110	409					
läntinen Suikkila	853736108	1232					
10. Pohjois-Turku		4160 (yht.)					
Moisio-			300	158	53,1	4,6	7,6
Kanervämäki	853944132	1400					
Saramäki-Paimala	853943130	371					
Maaria-Jäkärä	853943131	2389					
11. Port Arthur*	853105019	2694	300	178	59,9	4,3	7,1
Yhteensä		26277	3450	1872	54,8		

* ei mukana analyysissa

Alueelliseen otantaan perustuvissa aineistoissa pitää huomioida tutkimusaineiston painottamiseen liittyvä kysymys, kun tarkastellaan väestötason ilmiöitä koskevia tekijöitä, kuten väestöryhmien hyvinvointia. Asuinalueeseen liittyviä ilmiöitä, kuten asuinympäristöä koskevaa tyytyväisyyttä, tutkittaessa aineistoja ei sen sijaan ole tarkoituksenmukaista painottaa. Painokertoimilla korjataan otoksen edustavuuteen liittyvää vääristymää, joka voi seurata alueellisesta otannasta ja aineiston kadosta. Tähän tutkimukseen on kuitenkin jo lähtökohtaisesti valittu mukaan ryhmä asuinalueita, joiden asukkaiden väestörakenteen on ollut tarkoituksena edustaa turkulaista väestöä kokonaisuudessaan. Näin ollen alueellisen otannan aiheuttama vinouma on pyritty huomioimaan jo otosta suunniteltaessa. Tutkimuksessa käytettiin kahta erilaista painokerrointa, joista toinen painotti kunkin alueen vastaajia alueen väestöosuuden mukaan (alueen 18–75-vuotiaiden osuus kaikista ikäryhmän turkulaisista) ja toinen sisälsi edellisen lisäksi myös ikäryhmään ja sukupuolten edustavuuteen liittyvän korjauskertoimen. Painokertoimen vaikutusta tuloksiin kontrolloitiin analyysien yhteydessä tekemällä samat analyysit ilman painokerrointa ja painokertoimien kanssa. Useimmissa analyyseissä erot olivat hyvin vähäisiä, noin prosenttiyksikön sisään mahtuvia muutoksia.

Painokertoimien käyttöön sisältyy muutoinkin tiettyjä ongelmia, minkä vuoksi niitä on käytetty tässä tutkimuksessa harkiten. Tilastolliset testit laskevat herkemmin merkitseviä eroja vastaajaryhmien välille aineiston koon kasvaessa, mikä seuraa painokertoimien käytöstä. Täysin tyydyttävällä tavalla kaikki vastauskadon ja alueellisen otannan korjaukset huomioivan painokertoimen rakentaminen on myös hankalaa. Tämä johtuu muun muassa alueellisten väestötietojen puutteellisesta saatavuudesta ja poikkeavista luokituksista suhteessa tutkimusaineistosta saataviin taustatietoihin. Ilman painokertoimien käyttöä tutkijalla on myös parempi tuntuma aineistoon ja saatavien tulosten mahdolliseen aineistosta johtuvaan vääristymään. Tämänkaltaisten tilanteiden yhteydessä voi aineiston vaikutuksia kontrolloida esimerkiksi elaboroinnin avulla. Edellisistä seikoista johtuen tutkimuksessa tehdyt analyysit on suoritettu pääosin ilman painokertoimen käyttöä. Niiltä osin kuin painokerrointa on käytetty, se on mainittu analyysin yhteydessä. Monimuuttujamenetelmiin perustuvissa analyyseissä painokertoimia ei myöskään ole käytetty, koska analyysit eivät ole samassa määrin sensitiivisiä vastaajaryhmien vinoumille ja koska mukana olevien muuttujien keskinäiset vaikutukset vakioidaan.

Kyselyaineistojen analysoinnissa käytettävät tilastolliset menetelmät

Kyselytutkimusaineistojen analysoinnissa käytetään kuvailevina menetelminä suoria jakaumia, ristiintaulukointia ja keskiarvoihin perustuvia analyyseja. Useat analyyseistä on suoritettu kuitenkin monimuuttujamenetelmien avulla. Monimuuttujamenetelminä on käytetty edellä esitellyn faktorianalyysin lisäksi erilaisia varianssi- ja regressiomalleja.

Yksisuuntaisessa varianssianalyysissa (*One Way Anova*) on vain yksi ryhmittelevä muuttuja, jolloin tarkoituksena on verrata ryhmien välisiä keskiarvoja toisiinsa suhteessa tarkasteltavaan ilmiöön. Varianssianalyysi sopii parhaiten tilanteisiin, joissa selittävät muuttujat ovat pääosin laadullisia ja selitettävä muuttuja on jatkuva. Kyselytutkimuksissa käytetään usein niin sanottuja Likert-asteikollisia muuttujia, jotka saavat arvoja esimerkiksi lukujen 1 ja 5 välillä. Likert-asteikolla mitattuja muuttujia ei voida varsinaisesti pitää jatkuvina muuttujina, mutta kyselytutkimusaineistojen analyysien yhteydessä on kuitenkin tavallista hyödyntää varianssianalyysia ja käsitellä kyseisiä muuttujia jatkuvina, erityisesti summamuuttujien yhteydessä. Näin menetellään myös tässä tutkimuksessa. Ajausena on, että ordinaalinen muuttuja heijastelee jatkuvan muuttujan tavalla käyttäytyvää taustalla olevaa ilmiötä.

Varianssianalyysin eräs optio on MCA-analyysi (*Multiple Classification Analysis*), joka yhdistää varianssianalyysien ja regressioanalyysin keskeisimpiä piirteitä (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1994; Metsämuuronen 2001; Jokivuori & Sipilä 2007). Menetelmän avulla voidaan tarkastella samanaikaisesti useiden taustamuuttujien yhteyttä selitettävään tekijään ja muodostaa käsitys selittävien tekijöiden yhteisen selitysvoiman lisäksi myös muuttujajoukon keskinäisistä painoarvoista suhteessa selitysvoimaan. Tämä tapahtuu vertailemalla keskiarvoja mukaan valittujen selittävien muuttujien eri luokissa. Analyysi tuottaa kaksi erillistä keskiarvoa, vakioidut ja vakioimattomat, joista jälkimmäiset eivät ota huomioon muiden mallissa mukana olevien muuttujien vaikutusta, kun taas edelliset ottavat. Tämä paljastaa muuttujien selitysvoiman muutoksen perusteella mahdolliset näennäiset selittäjät suhteessa tarkasteltavaan ilmiöön. Analyysien testiarvona toimii F-testi, joka laskee selittävän muuttujan ryhmien sisäisen vaihtelun suhteessa ryhmien väliseen vaihteluun.

Edellisten menetelmien lisäksi tutkimuksessa käytetään logistista regressioanalyysia (Toivonen 1999; Metsämuuronen 2001). Varianssianalyysista poiketen on selitettävä muuttuja logistisessa regressioanalyysissa kaksiluokkainen. Kyseinen menetelmä sopii hyvin tilanteisiin, joissa halutaan tutkia tietyn selvärajaisen ilmiön esiintymistä tai poissulkemista, kuten muuttamista tai ei-muuttamista. Logistisen regressioanalyysin avulla ennustetaan todennäköisyyksiä, eli millä todennäköisyydellä tutkimuksen kohteena oleva asia, esimerkiksi muuttaminen, tapahtuu. Analyysin perusteella voidaan erottaa selittävien tekijöiden vaikutus ja sen voimakkuus tutkittavaan ilmiöön. Selittävät tekijöiden vaikutusta havainnoidaan Beeta-kertoimien avulla, joiden myötä voidaan tutkia eri muuttujien selitysvoimaa suhteessa selitettävään ilmiöön ja toisiinsa.

Logistisessa regressioanalyysissa käytetään suurimman uskottavuuden (*maximum likelihood*) menetelmää. Analyysista raportoidaan tavallisesti niin sanottu riskisuhde (*odds ratio*), mikä tarkoittaa selitettävän ilmiön vaihtoehdon todennäköisyyttä suhteessa toisen mahdollisen vaihtoehdon todennäköisyyteen, kuten

esimerkiksi muuttamisen todennäköisyyttä suhteessa ei-muuttamiseen. Riskisuh-teita arvioitaessa on tavallista asettaa ryhmien sisäisiä referenssikategorioita, joiden avulla tulkinta helpottuu. Esimerkiksi eri ikäryhmien tapauksessa voidaan tutkia, miten paljon todennäköisemmin nuorimpaan ikäryhmään kuuluvat muuttavat verrattuna muihin ikäryhmiin. Jos ikäryhmän riskisuhde on pienempi kuin yksi, on muuttaminen nuoria epätodennäköisempää ja päinvastoin.

Kaikissa tutkimusaineistojen analyyseissa on käytetty IBM SPSS Statistics -tilasto-ohjelman versiota 19. Tilastotietokantojen muokkaamisessa on hyödynnetty lisäksi tilastokeskuksen PC-Axis-ohjelmaa sekä Excel -taulukkolaskenta-ohjelmaa.

6

Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla

6.1. Sosiodemografinen kehitys

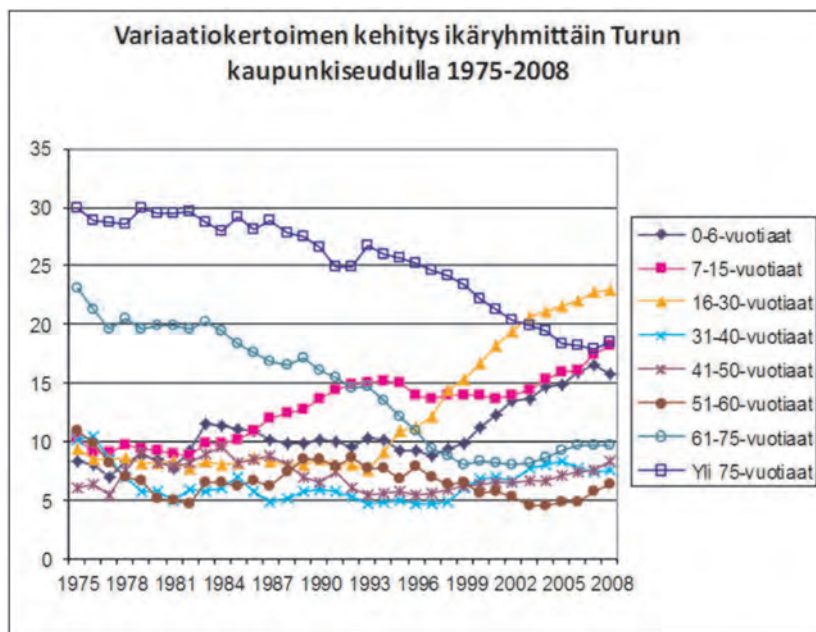
6.1.1. Ikä- ja asuntokuntarakenne

Turun kaupunkiseudun kuntien sosiaalisen eriytymisen tutkiminen aloitetaan sosiodemografisten tekijöiden tarkastelulla. Keskeisin mielenkiinto kohdistuu keskuskaupunki Turun ja kaupunkiseudun muiden kuntien suhteen kehitykseen. Kuntien väestörakenteen muutokset luovat tärkeimmän pohjan sosiaalisen eriytymisen suunnalle. Yksi tärkeimmistä kaupunkialueiden sosiaalisessa aluerakenteessa ilmenevistä tekijöistä liittyy asukkaiden elämänvaiheeseen. Useissa sosiaalisen aluerakenteen tutkimuksissa lapsiperheiden elämänvaihe on välittynyt omana ulottuvuutenaan (esim. Andersson 1983; Maury 1997; Vaattovaara 1998; Paakko 2003). Suomalaisen yhteiskunnan yleisimmin mainittu tulevaisuuden sosiaalinen haaste on puolestaan ikääntyminen. Aktiiviyöikäisten elämänvaiheen ohittaneen väestön osuus lisääntyy tulevaisuudessa hyvin vahvasti myös kasvukeskuksissa. Tilastokeskuksen tietojen mukaan yli 65-vuotiaiden osuus oli Suomessa 6,7 prosenttia vuonna 1950 ja 18,5 prosenttia vuonna 2012, jolloin kyseinen väestöryhmä ylitti ensimmäistä kertaa miljoonan henkilön rajan¹⁷. Väestöennusteiden mukaan vuonna 2020 yli 65-vuotiaiden osuus on yli 26 prosenttia, minkä jälkeen se pysyttelee samalla tasolla vuosisadan loppuun saakka (Ryynänen & Notkola 2007, 288–289). Vaikka ikääntyvä väestö ei ole valtakunnallisesti

¹⁷ Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne [verkkojulkaisu] 22.3.2013.

keskittynyt suurimpiin kasvukeskuksiin, on Turku kuitenkin erottunut kasvukeskusten osalta muita iäkkäämmän väestörakenteensa suhteen (Suomen kuutoskaupungit 2007).

Turun kaupunkiseudun ikävaiheiden mukaisen eriytymisen hahmottamiseksi tarkastellaan aluksi kehitystä variaatiokertoimen avulla, mikä tuo esille eri ikäryhmien suhteellisen kehityssuunnan kaupunkiseudun sisällä. Kuviossa 6.1.1. esitetään kaupunkiseudun ikärakenteen mukainen kehitys vuosien 1975 ja 2008 välillä. Variaatiokerroin ilmaisee kuhunkin väestöryhmään kuuluvien asukkaiden keskimääräisen (keskiarvo) osuuden Turun kaupunkiseudun kunnissa, mikä on jaettu keskimääräisellä poikkeamalla (keskihajonta) tästä arvosta. Tämän jälkeen yhtälö on kerrottu vielä sadalla, jolloin tulkinta on selkeämmin tietynä prosenttiosuutena (0 – 100) mielletävää. Mitä korkeampi variaatiokertoimen arvo on tietyn ikäryhmän osalta, sitä suurempia ovat kuntien väliset erot kyseiseen ikäryhmään kuuluvien asukkaiden osuuden suhteen. Toisin sanoen laskeva käyrä kuvaa erojen tasoittumista kuntien välillä ja päinvastoin. Tulosten perusteella voidaan havaita selkeitä eriytymisen trendejä, joissa korostuu kaksi tekijää: alle 30-vuotiaiden ikäryhmien erojen lisääntyminen ja yli 60-vuotiaiden erojen väheneminen. Kokonaisuudessaan tarkastelujakson alku- ja loppupuoli antavat selkeästi poikkeavan kuvan ikärakenteiden mukaisista eroista Turun kaupunkiseudulla.

Kuvio 6.1.1. Eriytymisindeksin kehitys eri ikäryhmissä Turun kaupunkiseudulla 1975–2008

Tarkastelujakson alussa vuonna 1975 ikärakenteen mukaiset erot Turun kaupunkiseudun kuntien välillä painottuivat yli 60-vuotiaisiin ikäryhmiin, mutta ovat sittemmin kaventuneet ja tasoittuneet. Kouluikäisten osalta kuntien väliset erot kasvoivat 1980-luvun puolivälistä lähtien 1990-luvun alkuun saakka ja uudelleen 2000-luvun taitteessa, jonka jälkeen erot ovat kasvaneet nopeasti. Myös 16–30-vuotiaiden nuorten osalta kuntien väliset erot lähtivät kasvuun 1990-luvun puolenvälin tienoilla. Tähän muutokseen ovat olleet vaikuttamassa kuntien erot luonnollisessa väestönkasvussa, lapsiperheiden muuttoliike ja nuorten opiskelijoiden kotipaikkaoikeutta koskevat muutokset.

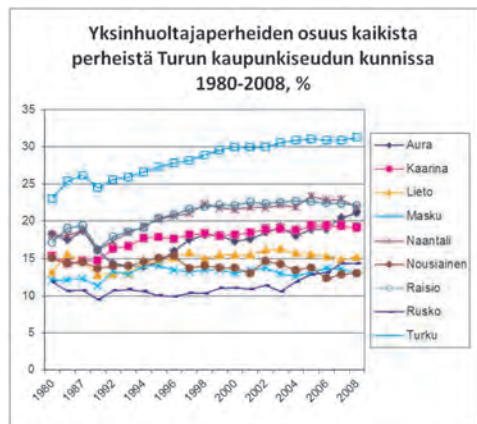
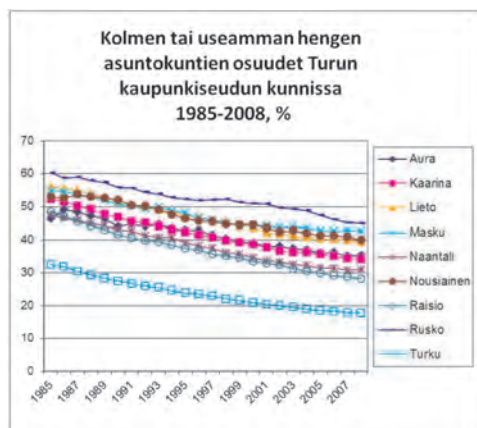
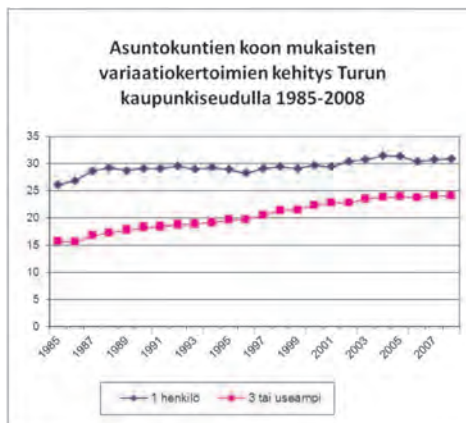
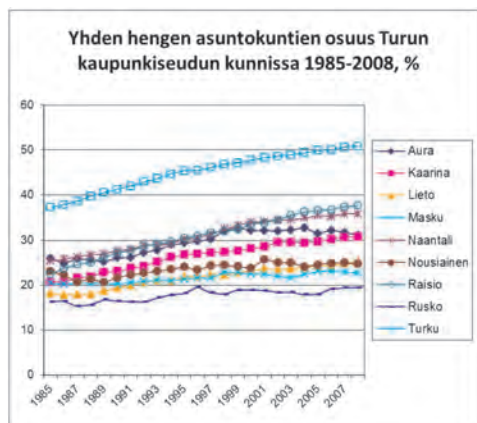
Liitekuviossa 6.1. esitetään vielä erikseen kuntakohtaiset jakaumat vuosilta 1975–2008 sekä väestöennusteet vuoteen 2040 asti kolmen Turun kaupunkiseudun kuntien ikärakenteiden eriytymiseen keskeisimmin liittyvän ikäryhmän (0–15-, 16–30- ja yli 65-vuotiaat) osalta. Jakaumien perusteella yli 65-vuotiaiden osuus kasvaa kuluvana vuosikymmenenä nopeasti. Nousuvauhti vaihtelee kunnittain, mutta suunta on sama. Vuonna 2015 joka viides turkulainen on yli 65-vuotias ja vuoden 2030 tienoilla jo joka neljäs. Turkuakin nopeammin ikääntyvät Naantali ja Raisio.

Alle kouluikäisten ja kouluikäisten osalta kuntien erot näyttäytyvät lähes edellisen peilikuvana. Turussa on kuitenkin ollut suhteellisesti vähiten alle kouluikäisiä koko tarkastelujakson ajan. Suomessa vuosi 2008 oli sikäli historiallinen, että 65 vuotta täyttäneiden määrä ylitti ensimmäistä kertaa alle 15-vuotiaiden määrän (Tilastokeskus 2009). Turussa vastaava raja saavutettiin jo 2000-luvun taitteessa, mutta suurimmassa osassa kaupunkiseudun kuntia raja tulee vastaan 2010-luvulla.

Nuorten ja nuorten aikuisten elämänvaiheessa olevien 16–30-vuotiaiden osalta kuntakohtaiset erot tuovat esille Turun ja kaupunkiseudun muiden kuntien välisen suhteen. Kyseinen ikäryhmä erottuu väestörakenteen osalta Turulle ominaiseksi erityispiirteeksi. Tätä selittää pitkälti Turun asema opiskelukaupunkina, sillä erojen lisääntyminen ajoittuu yksin vuoden 1994 kotikuntalain muutoksen kanssa.

Esitettyjen jakaumien perusteella voidaan todeta, että Turun kaupunkiseudulla esiintyi demografisen väestörakenteen osalta sekä kapenevia että lisääntyviä eroja. Ikääntyminen on keskuskaupungin lisäksi myös muissa Turun kaupunkiseudun kunnissa huomattava väestörakennetta muokkaava tekijä tulevina vuosina. Sosiaalisen aluerakenteen näkökulmasta ikääntyminen voi toisaalta kaventaa eroja, sillä esimerkiksi eläkkeellä olevien tulotaso vaihtelee kapeammassa raamissa kuin työelämässä olevilla. Toisaalta eläkkeellä olevien hyvinvointierot voivat lisääntyä suhteessa olemassa oleviin resursseihin, kuten velattomaan omistusasumiseen, saavutettuun sosioekonomiseen asemaan ja henkilökohtaiseen terveydentilaan.

Seuraavassa kiinnitetään huomiota erikokoisiin asutokuntiin sekä yksinhuoltajaperheisiin Turun kaupunkiseudulla. Asutokuntien koon pientymistä ja erityisesti yksinasuvien osuuden lisääntymistä on pidetty ikääntymisen ohella

Kuvio 6.1.2. Asuntokuntien koon ja yksinhuoltajaperheiden osuuden mukainen kehitys Turun kaupunkiseudun kunnissa

vahvimpana tulevaisuuden asumiseen vaikuttavana väestömuutostrendinä (Juntto 2004a). Vuoden 2008 lopussa lähes kolme neljästä (73 %) oli yhden tai kahden henkilön asuntokuntia, ja jo yli miljoona suomalaista asui yksin (Tilastokeskus 2009). Tämä kehityssuunta on jatkunut Suomessa vuosikymmenien ajan. Esimerkiksi vuosien 1970 ja 2008 välillä asuntokuntien keskikoko putosi kolmesta henkilöstä 2,09 henkilöön. Ydinperhesidonnainen asuntosuunnitteluperinteemme, samoin kuin kotona asumista tavoitteenaan pitävä vanhuspolitiikka, ovat näiden kysymysten edessä.

Kansallisten ja pohjoismaisten vertailujen perusteella Turussa on poikkeuksellisen paljon pieniä ja huomattavan paljon yhden hengen asuntokuntia (Nordic Major City Statistics 2005; Suomen kuutoskaupungit 2007). Suomen kaupungeista vain Helsingissä on yksinasuvien osuus samaa luokkaa Turun kanssa. Eurooppalaisittain tarkasteltuna yksinasuminen on tyypillisintä juuri pohjoismaisille yhteiskunnille. Nuorten aikuisten kotoa poismuutto on aikaistunut, ja tämä on myös yhtenä syynä yksinasumisen yleisyyteen Pohjoismaissa (Pitkänen & Jalovaara 2007, 132–134). Etelä-Euroopan maissa taas muutetaan useammin suoraan avioliiton tai parisuhteen myötä omaan asuntoon. Yksinasuminen ei kiinnity selkeästi tiettyyn elämänvaiheeseen, mutta yleisintä se on iäkkäissä asutokunnissa, joissa lasten kotoa muutto on jo takana ja leskeksi jäämisen riski on kasvanut (emt). Iäkkäiden lisääntyneeseen yksinasumiseen vaikuttaa myös pidentynyt elinikä. Toiseksi yleisintä yksinasuminen on ollut nuorten alle 30-vuotiaiden aikuisten keskuudessa, joihin kuuluu lähes joka viides yksinasuvista. Iäkkäiden ja nuorten aikuisten osuuden kehitys on samalla pidentänyt suomalaisten asumisuraa ja muuttoketjuja molemmista päistä (emt).

Turun väestörakenteessa korostuu sekä iäkkäiden että nuorten asuntokuntien osuus. Turussa yhden hengen asuntokuntien osuus ylitti ensimmäistä kertaa 50 prosentin rajan 2000-luvun puolivälissä (kuvio 6.1.2.). Jos Turun väestörakenne edelleen ikääntyy väestöennusteiden kuvaamalla tavalla, voidaan asuntokuntien pienenemistä pitää yhä voimistuvana trendinä. Muissa kaupunkiseudun kunnissa yksinasuvien osuus on ollut huomattavasti vähäisemmällä tasolla vaihdellen 20–38 prosentin välillä. Pienemmissä kunnissa yhden hengen asuntokuntia on puolet vähemmän kuin Turussa. Kuntien väliset erot eivät ole kuitenkaan sanottavasti lisääntyneet 1990-luvun taitteen jälkeen. Myös perhevaltaisemmissa kunnissa yksinasuvien osuus on siten ollut hiljalleen lisääntyvässä suunnassa.

Kolmantena yksinasumista lisänneenä tekijänä on ollut avioerojen yleistyminen 1980-luvulta lähtien. Yhä useampi avioliitto päättyy eroon. Tilastoissa tämä näkyy etenkin keski-ikäisten miesten lisääntyneenä yksinasumisena, jonka kääntöpuolena on yksinhuoltajaäitien muodostamien perheiden lisääntyminen. Varsinaiselle elämäntapasinkkuuden kasvulle on ollut vaikeampaa löytää tilastollista tukea. Suurelle osalle ihmisistä kyseessä on vain välivaihe elämässä. (Pitkänen & Jalovaara 2007, 132–134.)

Turun kaupunkiseudun yksinhuoltajat keskittyvät selkeästi keskuskaupunkiin (kuvio 6.1.2.). Turussa yksinhuoltajaperheitä oli vuonna 2008 jo noin joka kolmas kaikista perheistä. Yksinhuoltajatalouksien osuus on kuitenkin noussut kaikissa kunnissa. Kokonaisuudessaan kaupunkiseudun kuntien erot ovat vakiintuneet 2000-luvulla, josta on osoituksena variaatiokertoimen ja segregaatioindeksin vähäisesti muuttuneet arvot vuosikymmenen taitteen jälkeen. Segregaatioindeksi mittaa kuntien välisten erojen kehitystä huomioimalla kuntien väestömäärästä johtuvat kokoerot, kun variaatiokerroin mittaa puolestaan kehityksen suhteellista puolta. Tässä yhteydessä saadut segregaatioindeksin arvot kuvaavat kuitenkin hyvin maltillista eriytymistä, sillä vasta 0,6 ylittäviä arvoja pidetään varsinaisesti osoituksena voimakkaammasta eriytymisestä. Kolmen tai useamman hengen asuntokuntien mukaiset erot ovat sen sijaan olleet jatkuvassa kasvussa, mitä osoittaa variaatiokertoimen kasvu. Kehityksen suunta on ymmärrettävästi samansuuntainen edellä esitetyn 0–15-vuotiaiden eriytymisen kanssa. Kaupunkiseudun kuntien väestörakenne on siten muuttunut kohti selkeämpää lapsiperheiden sijoittumista keskuskaupungin ulkopuolelle. Tästä huolimatta lähes kaikissa kaupunkiseudun kunnissa on vahvana perustrendinä yksinasuvien osuuden lisääntyminen ja suurempien asuntokuntien osuuden väheneminen. Näiden perustrendien voimakkuus vaihtelee kuitenkin kuntien välillä.

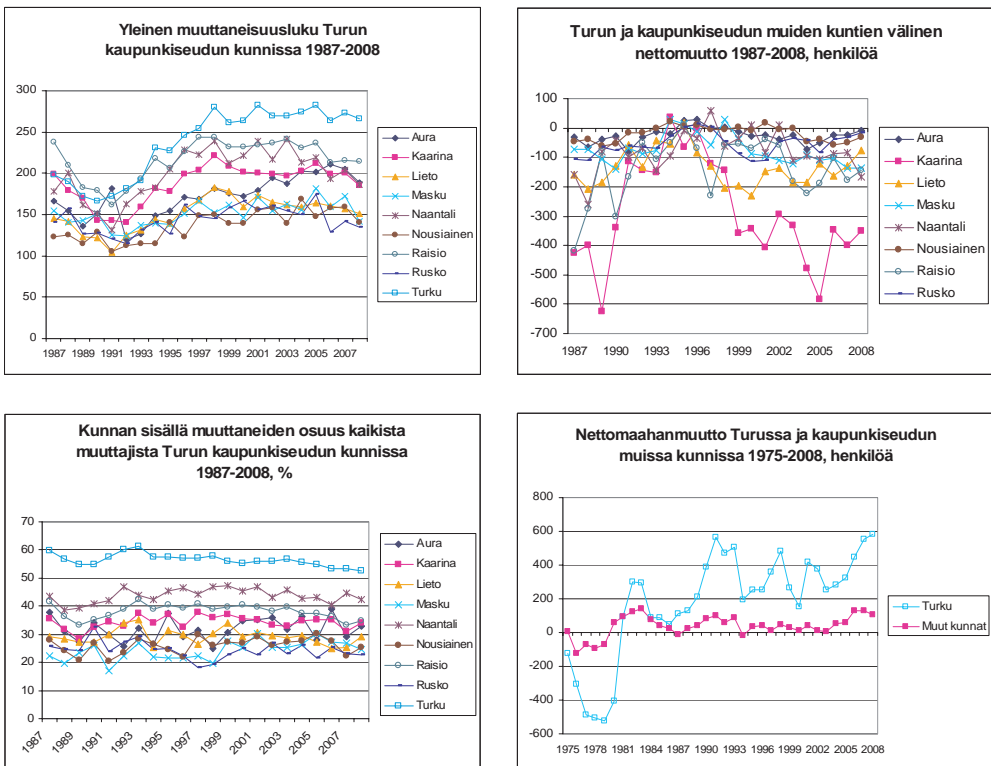
6.1.2. Muuttoliike ja etninen eriytyminen

Muuttoliike muokkaa osaltaan kaupunkiseutujen asukasrakennetta jatkuvana prosessina. Suomen kuntien välinen muuttoliike on ollut 1990-luvun puolivälistä lähtien vilkkaampaa kuin koskaan aikaisemmin (Korkiasaari & Söderling 2007, 248–249). Yhteiskunnan kaupungistumisen myötä maassamuutto on muuttunut yhä enemmän kaupunkien väliseksi, ja samalla kaupunkien ja ympäristökuntien välinen muuttoliike on vilkastunut. 2000-luvun alkupuoliskolla vain yksi kahdeksasta muutosta ylitti maakuntien rajat ja kaksi kolmesta muutosta tapahtui kaupunkien sisällä (Aro 2007a). Samaan aikaan maahanmuuton merkitys väestön liikkuvuudessa on noussut jatkuvasti. Vuonna 2008 nettomaahanmuutto oli korkeampaa kuin kertaakaan sotien jälkeen (Tilastokeskus 2009). Maahanmuutto on suuntautunut vahvasti samoille kasvaville kaupunkiseuduille.

Voimistuneella muuttoliikkeellä on oletettavia vaikutuksia myös sosiaalisen rakenteen nopeampiin muutoksiin. Segregaatiotutkimusten näkökulmasta esimerkiksi valikoivaa muuttoliikettä pidetään keskeisenä alueellista eriarvoistumista tuottavana tekijänä. Kaupunkiseudun tasolla tämä voi tarkoittaa kuntien asukasrakenteen yhä selvempää jakautumista hyväosaisten ja yhteiskunnan tukijärjestelmästä riippuvaisempien muuttajien välillä. Tämä on ollut keskeinen argumentti kaupunkiseutujen kuntien väestörakenteen erilaistumisen ja kuntien välisen kilpailun seurausvaikutuksia koskevissa keskusteluissa (esim. Vaattovaara & Lönnqvist 2003).

Edellä kuvattu kehitys vastaa hyvin myös Turun kaupunkiseudun tilannetta. Kuviossa 6.1.3. esitetään Turun kaupunkiseudun kuntien muuttoaktiivisuutta, kuntien sisäistä ja välistä muuttoa sekä nettomaahanmuuttoa koskevien kuvaajien kehitys. Yleinen muuttaneisuusluku kuvaa, miten monta muuttanutta henkilöä on kunnan asukaslukuun suhteutettuna (ks. esim. Koskinen, Jalovaara & Martelin 2007, 33). Sen avulla voidaan tarkastella muuttojen volyyymien vuosimuutoksia. Voidaan havaita, että Turun kaupunkiseudun kunnissa muuttaneisuus laski 1990-luvun taitteeseen saakka, kun Suomessa elettiin yleisesti hiljenevää väestöliikkuvuuden aikaa. Turun kaupunkiseudun suurissa kunnissa muuttaneisuus lisääntyi kuitenkin jo lamavuosina 1991–1993, ja se lähti selvempään nousuun vuoden 1995 jälkeen myös muissa kunnissa. 1990-luvun lopun jälkeen muuttaneisuus on pysynyt korkealla tasolla, ja kuntien väliset erot ovat pysyneet pääosin ennallaan.

Muuttajien määrä on ollut korkeimmillaan 2000-luvulla. Huippuvuotena 2005 muutti noin 71 500 kaupunkiseudun asukasta. Tarkastelujakson loppupuolella muuttaneisuusluvut ovat kuitenkin jonkin verran laskussa Turku lukuun otta-

Kuvio 6.1.3. Turun kaupunkiseudun muuttoliikkeen kuvaajat

matta. Muuttoliikkeen kehitys korostaa samalla Turun asemaa voimistuneiden muuttovirtojen kaupunkina. Osaltaan tässä kehityksessä on huomioitava vuoden 1994 kotipaikkaoikeuslaki, jonka myötä monet jo ennalta Turussa asuneet ulkopaikkakuntien opiskelijat rekisteröityivät muuttajiksi. Kehitys on myös johdonmukaista edellisiin tässä tutkimuksessa esitettyihin havaintoihin nähden.

Kunnan sisäisten muuttojen osuus on pysytellyt suhteellisen samalla tasolla koko tarkastelujakson ajan. Määrällisessä mielessä muutos on kuitenkin huomattava, sillä vuonna 2008 kaikista muuttaneista oli kunnan sisällä muuttaneita 31 331 henkilöä. Vuonna 1987 vastaava luku oli noin 25 000. Kunnan sisäisten muuttojen osalta Turku erottuu selkeästi kaupunkiseudun muista kunnista. Vuonna 2008 edelleen yli puolet turkulaisten muutoista oli kaupungin sisäisiä.

Kaupunkiseudun sisäinen muuttoliike on painottunut vahvasti Turun ja muiden kuntien väliseen liikkuvuuteen. Turku on tässä ollut määrällisesti merkittävä nettohäviöjä (kuvio 6.1.3.). Yhteensä Turusta on siirtynyt nettomuuton myötä lähes 18 000 henkeä naapurikuntiin noin 20 vuoden tarkastelujakson aikana. Luku vastaa suurimpien naapurikuntien nykyistä asukasmäärää. Jokainen vuosi on ollut Turun nettomuuton kannalta tappiollinen. Kuten voidaan havaita, on erityisesti Kaarinan asema korostunut suurimpana Turun nettomuuton saajana. Ainoastaan 1990-luvun lamavuodet ja kotipaikkaoikeuslaki tasoittivat hetken aikaa muuttoliikkeen virtoja Turun ja Kaarinan välillä. 2000-luvulla on voimistunut myös Maskun ja Liedon asema Turun nettomuuton saajina. Muuttoliikkeen laadullisen puolen osalta on havaittu Turusta poispäin suuntautuvan muuttoliikkeen koostuvan pääosin koulutetuista ja hyvätuloisista lapsiperheistä (Aro 2006; 2011; Lehtonen 2006; Kaskinoro 2009).

Roger Anderssonin (2009) mukaan Euroopan kasvavien kaupunkiseutujen keskuskaupungeille yhteinen piirre on ollut väestönkasvun voimakas painottuneisuus ulkomaalaistaustaisen väestön lisääntymiseen. Nettomaahanmuutto on näytellyt merkittävää osaa myös Turun viime vuosien muuttoliikkeessä. Turun 2000-luvun väestönkasvua on pitänyt yllä ensisijaisesti maahanmuutto, ja tältä osin Turku on erottunut muista suurista kaupungeista (Aro 2007b). Ainoastaan Helsingissä nettomaahanmuuton suhteellinen osuus väestönkasvusta on ollut samaa luokkaa, mutta volyyymi on luonnollisesti ollut Turkuun nähden moninkertainen. Turun ja kaupunkiseudun muiden kuntien (muiden kuntien luvut yhdistetty) nettomaahanmuuton syklien mukaan 1970-luvun loppu oli vielä maastamuuton aikaa, mutta 1980-luvulta eteenpäin maahanmuutto on ollut voimakkaampaa, ja se oli korkeimmillaan viimeisenä tutkimusajankohtana.

Kokonaisuudessaan Turun maahanmuuton kehitys on noudatellut hyvin pitkälle valtakunnallista trendiä (ks. Korkiasaari & Söderling 2007, 258). Muiden kaupunkiseudun kuntien nettomaahanmuutto on ollut toistaiseksi hyvin vähäistä, ja Turun osuus kaupunkiseudun siirtolaisuudesta (maahanmuuttaneet ja maastamuuttaneet) on ollut 80 prosentin tuntumassa parin vuosikymmenen ajan.

Maahanmuuttajien määrän lisääntyttä on kehitys näin ollen ollut koko kaupunkiseudun kannalta kuitenkin suhteellisen tasaista. Seuraavassa tarkastellaan lähemmin kaupunkiseudun kuntien kehittymistä etnisen ulottuvuuden osalta.

Etninen eriytyminen

Sosiaalisen kaupunkirakenteen analyyseissa on etnisyys ollut yksi keskeisistä jakolinjoja määrittävistä perusulottuvuuksista aina klassisista Chicagon koulukunnan töistä lähtien. Työn perässä muuttaneet siirtolaiset ovat perinteisesti hakeutuneet samoilta asuinseuduille, ja toisaalta monissa Euroopan maissa on asunto- ja sijoittelupolitiikan seurauksena muodostunut huomattavia maahanmuuttajakeskittymiä, useimmin vuokratalovaltaisiin lähiöihin. Keskittymien muodostumisessa on myös selkeästi havaittavia kansalaisuuden ja etnisen taustan eroja (Musterd & Ostendorf 1998). Esimerkiksi Ruotsissa Tukholman kaupunkiseudulla ovat somalit ja Lähi-idän alueelta tulleet selkeämmin alueellisesti keskittyneitä maahanmuuttajaryhmiä (Andersson ym. 2010a, 54–59). Suomessa ei ole toistaiseksi havaintoja selkeistä etnisistä tai kansalaisuuksien keskittymistä, joskin viitteitä sen suuntaisesta kehityksestä on pääkaupunkiseudulla (Vilkama 2011; ks. myös Kauppinen 2000).

Pääosa Suomen maahanmuutosta koostui 1990-luvun alkuun asti kotimaahan palaavista suomalaista ja heidän jälkeläisistään (Korkiasaari & Söderling 2007, 262). Tämän jälkeen suurin osa tulijoista on ollut ulkomaalaista syntyperää, minkä johdosta Suomen ulkomaalaisväestö on kasvanut nopeasti. Myös Turun kaupunkiseudulla varsinainen ulkomaalaistaustaisen väestön kasvu ajoittuu 1990-luvun alkuvuosiin, kuten nettomaahanmuuttoa koskevasta jakaumasta voitiin havaita. Turussa vieraskielisen väestön osuus on noussut nopeasti 1990-luvun taitteen 0,8 %:sta vuoden 2008 lopun 6,7 %:iin. Vuoden 2008 lopussa Turussa asui 11 800 asukasta, jotka puhuivat muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään¹⁸. Samaan aikaan Turusta on tullut pääkaupunkiseudun ulkopuolisen Suomen suurin ulkomaalaistaustaisen väestön keskittymä.

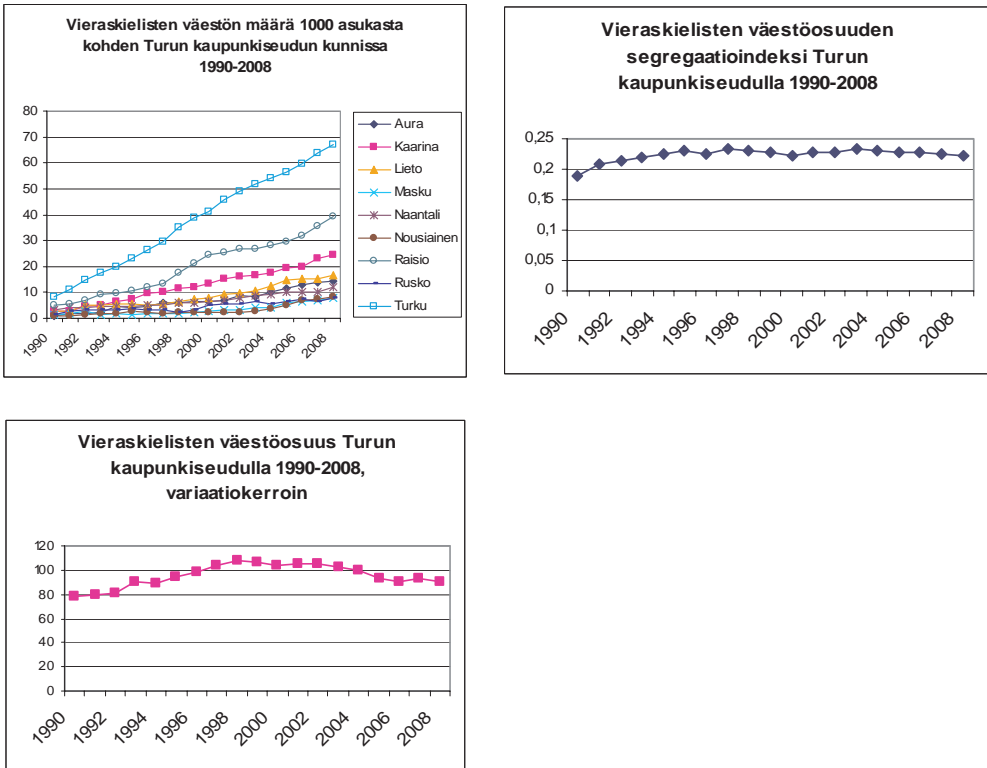
Vieraskieliset asukkaat jakautuvat hyvin epätasaisesti Turun kaupunkiseudulla (Kuvio 6.1.4.). Muista kaupunkiseudun kunnista ainoastaan Raisiossa on vieraskielisiä asukkaita enemmän kuin Suomessa keskimäärin (3,6 % vuoden 2008 lopussa). Osaltaan kehitykseen on vaikuttanut pakolaisten vastaanotto, sillä Turun kaupunkiseudun kunnista ainoastaan Turku ja Raisio ovat olleet aktiivisia

¹⁸ Uusimpien tilastojen mukaan Turussa asui 14 820 vieraskielistä, mikä vastasi 8,3:a prosenttia väestöstä 30.6.2012 (Turun kaupunki 2012). Ulkomaalaistaustan omaavan väestön osuuksia voidaan mitata kansalaisuuden, syntymämaan, äidinkielen tai etnisen syntyperän mukaan. Käytettävä mittari voi antaa varsin poikkeavan käsityksen ulkomaalaistaustaisten asukkaiden määrästä. Etenkin kansalaisuus käy kriteerinä jatkuvasti hatarammaksi, sillä yhä useampi ulkomaalaistaustainen on saanut Suomen kansalaisuuden (ks. myös Latomaa 2012). Tässä yhteydessä ulkomaalaistaustaa mitataan äidinkielen perusteella, joka on suhteellisen vakiintunut mittari ja jonka osalta laajempaa tilastointia on saatavilla.

pakolaisten vastaanotossa¹⁹. Pakolaiset muodostavat kuitenkin yhä kapenevan osan maahanmuuttajista, ja kokonaisuudessaan kaikissa kaupunkiseudun kunnissa on tapahtunut vieraskielisen väestön kasvua vuoden 1990 tilanteeseen verrattuna.

Turun kaupunkiseudun sosiaalisen eriytymisen kokonaissuuntaa mittaavat eriytymisindeksit (variaatiokerroin ja segregatioindeksi) osoittavat, että selkeästä keskittymisestä huolimatta vieraskielisen väestön sijoittuminen kaupunkiseudulle on lievästi tasoittunut 2000-luvulla. Suhteellisia eroja mittaavan variaatiokerroimen arvo laskenut segregatiokerrointa selvemmin, mikä johtuu vieraskielisten väestöosuuden lisääntymisestä kaikissa kaupunkiseudun kunnissa. Variaatiokerroimen korkeat arvot kertovat kuitenkin suurista eroista kuntien välillä. Sen sijaan määrällisen puolen esille tuovan segregatioindeksin tulkinta antaa jossain määrin poikkeavan kuvan. Kuntien välisen segregatioindeksin arvo kertoo varsin maltillisesta eriytymisestä, sillä kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa vasta 0,4 ylittäviä arvoja pidetään osoituksena lievästä segregatiosta (Simpon 2007). Segregatioindeksin perusteella kuntien väliset erot vieraskielisen väestön sijoittumisessa eivät ole myöskään käytännössä muuttuneet vuosikymmenen taitteen jälkeen. Edellisten tulkintojen erot johtuvat siitä, että vieraskielisen väestön määrä on Turun kaupunkiseudulla kaikkiaan varsin vähäinen, mutta erot kuntien välillä kuitenkin selviä. Toisin sanoen keskittymiin, lähinnä Turkuun, sijoittuu edelleen suurin osan vieraskielisestä väestön kasvusta. Turkuun sijoittui vuonna 2008 kaikkiaan 83,2 prosenttia kaupunkiseudun vieraskielisistä asukkaista. Vuosikymmen aikaisemmin vastaava osuus oli 86,4 prosenttia. Joka tapauksessa vieraskielisen väestön määrällinen kasvu on hajautunut kaupunkiseudulle hieman enemmän kuin aikaisemmin. Maahanmuuttajapopulaation kasvaessa ja kirjavoituessa ovat kaupunkiseudun asuntomarkkinat ja niillä tehtävät ratkaisut näin ollen laajentuneet maahanmuuttajien osalta. Kehityksessä voi olla yhtä aikaa monia vaikuttavia tekijöitä, kuten asumisuralla eteneminen, toisen sukupolven maahanmuuttajien muuttoliike sekä viimeksi saapuneiden maahanmuuttajien parempi integroituminen työ- ja asuntomarkkinoille. Määrällisestä näkökulmasta tilanne ei ole kuitenkaan kovin voimakkaasti muuttunut.

¹⁹ Vuonna 2009 myös Naantali teki ensimmäistä kertaa sopimuksen pakolaisten vastaanotosta.

Kuvio 6.1.4. Vieraskielisen väestön osuuden kehittyminen Turun kaupunkiseudulla

6.1.3. Koulutuserojen kehittyminen

Sosiaalisen erilaistumisen kuvaamisessa on koulutuksella ollut keskeinen asema. Koulutuksella on voimakas yhteys ammatilliseen asemaan sekä tulo- ja elintason. Toisaalta koulutuksella on merkitystä myös ei-materiaalisen pääoman suhteen, ja koulutustason yhteys elämäntapoihin on keskeisessä asemassa esimerkiksi Pierre Bourdieun (1984) tunnetussa distinktio-luokkateoriassa. Bourdieu yhdisti teoriassaan eri luokkien elämäntyyliä muun ohella asumista koskeviin valintoihin. Suomalaisissa tutkimuksissa on koulutustasolla havaittu olevan itsenäistä selitysvoimaa sosiaalisen erilaistumisen alueellisissa prosesseissa. Esimerkiksi Mari Vaattovaaran (1998) pääkaupunkiseutua käsitelleessä tutkimuksessa vauraus ja koulutus muodostivat omat erilliset sosiaalisen aluerakenteen ulottuvuutensa, jolloin korkeakoulutetut erottuivat vastoin aiempia havaintoja korkean tulotason omaavista. Tästä havainnosta lähtien ovat korkeasti koulutettujen asukkaiden asumisen valinnat olleet keskeisellä sijalla Vaattovaaran ja Kort-

teisen (2002) pääkaupunkiseudun sosiaalista erilaistumista hahmottavissa mallinnuksissa.

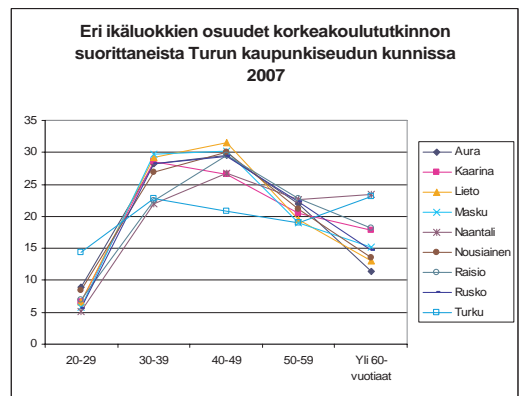
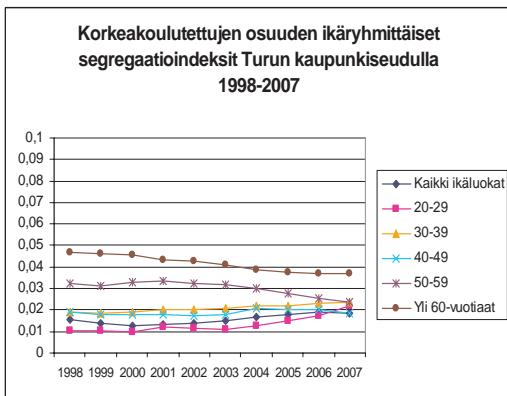
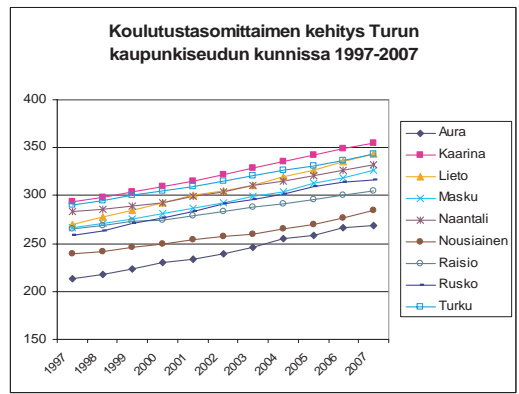
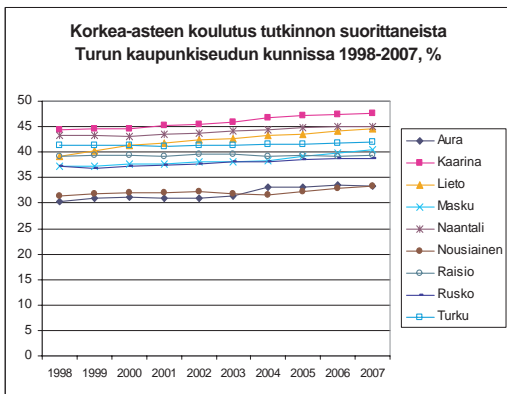
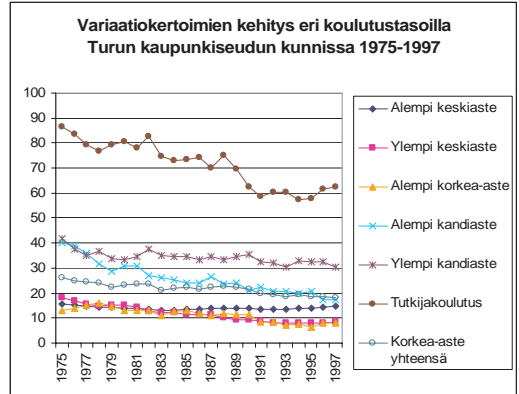
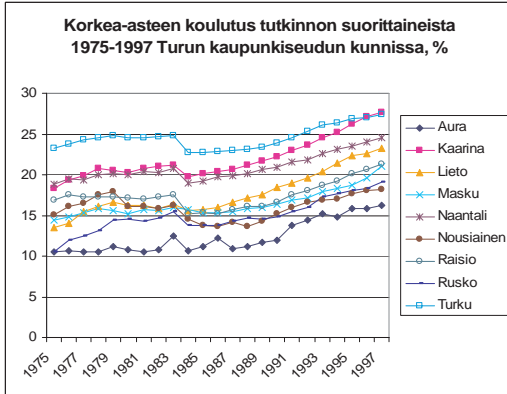
Tässä yhteydessä keskitytään aiemman tutkimustiedon valossa Turun kaupunkiseudun kuntien koulutusrakenteen erojen kehittymiseen korkeakoulutettujen osuuksia analysoimalla²⁰. Toiseksi tarkastellaan yleisen koulutustason eroja Tilastokeskuksen kehittämän koulutustasomittaimen avulla²¹. Koulutus on sikäli ongelmallinen sosiaalisten erojen kuvaaja, että se on hyvin riippuvainen iästä. Nuorempi väestö on koulutetumpaa kuin vanha. Edellisissä analyyseissa ovat tulleet esille Turun kaupunkiseudun kuntien selkeät ikärakenteelliset erot. Tässä yhteydessä väestörakennetta ja koulutusta ei kuitenkaan ole ryhdytty yhdenmukaistamaan esimerkiksi ikävakiointien suhteen, vaan pidättäydytään absoluuttisissa eroissa. Aiemmissa tutkimuksissa on lisäksi havaittu, että ikävakiointi ei tuota sosiaalisten aluerakenteiden kokonaiskuvaan oleellisia eroja (Lankinen 1997).

Esitetyissä jakaumissa korkeakoulutettujen osuutta tarkastellaan kahdella eri ajanjaksolla, vuosina 1975–1997 ja 1998–2007. Koulutusrakennetta koskeva luokitus uudistettiin vuonna 1998, eikä se ole vertailukelpoinen aiemmin käytössä olleen luokituksen kanssa (kuvio 6.1.5.). Myös vuonna 1984 koulutusluokitusta jossain määrin uudistettiin, mikä näkyy esitetyissä jakaumissa tietyinä portaana. Kuntien välisten erojen kehittymisen analyysia muutokset eivät kuitenkaan estä. Kokonaisuudessaan Turun kaupunkiseudun kuntien koulutuserot ovat supistuneet viimeisen reilun 30 vuoden aikana. Suurimpana syynä voidaan pitää kuntien toisistaan poikkeavia ikärakenteita. Väestönkasvultaan voimakkaimmat ja muuttovoittoa saaneet kunnat ovat nuoremman ja aiempaa koulutetumman väestön asuinpaikkoja, kun samalla keskuskaupungin asema on muuttunut väestön ikääntymisen myötä. Korkeasti koulutettujen osuutta tarkasteltaessa ovat erot olleet kaikkein suurimmat tarkastelujakson alussa. Erityisesti kaikkein koulutetuimman, tutkijakoulutuksen omaavan väestön osalta kaupunkiseudun väestö oli 1970-luvun puolivälissä variaatiokertoimella mitattuna hyvin eriytynyttä. Trendi myös tämän koulutusryhmän osalta oli silti tasoittuva 1990-luvun loppua kohti tullessa.

Turku on menettänyt asemansa kaupunkiseudun koulutetuimman väestön kuntana vasta 1990-luvun puolivälin jälkeen. Merkille pantavaa on myös se, että

²⁰ Indikaattori ilmaisee korkea-asteen koulutuksen saaneiden 15 vuotta täyttäneiden osuuden prosentteina 15–64-vuotiaasta väestöstä. Korkea-asteen koulutuksen saaneita ovat ammatillisissa oppilaitoksissa yli 3-vuotisen koulutusammatin tai tutkinnon suorittaneet sekä ammattikorkeakoulu- tai yliopistotutkinnon suorittaneet.

²¹ Koulutustasomittain ilmaisee väestön koulutustason, joka on mitattu laskemalla perusasteen jälkeen suoritettujen korkeimman koulutuksen keskimääräinen pituus henkeä kohti. Väestön koulutustasoa osoittava mittain kuvaa väestöryhmän koulutustasoa koulutuspituuksella. Esimerkiksi koulutustasoluku 246 osoittaa, että teoreettinen koulutusaika henkeä kohti on 2,5 vuotta peruskoulun suorittamisen jälkeen. Tutkinnot on luokiteltu henkilön korkeimman, viimeksi suoritettujen ammatillisten tutkinnon mukaan. Koulutustasomittain on ollut käytössä vasta vuodesta 1998 lähtien, joten tätä aikaisempaa koulutustason kehitystä analysoidaan tarkastelemalla koulutusasteita erikseen.

Kuvio 6.1.5. Turun kaupunkiseudun kuntien koulutuserojn kehittyminen

kuntien erot ovat pysyneet kokonaisuudessaan hyvin vakaina. Sekä korkeakoulutettujen osuus että koulutustasomittain osoittavat kaupunkiseudun koulutetuimman väestön asuvan Kaarinassa. Kaarina on tullut esille koulutetun väestön kaupunkina myös valtakunnallisessa vertailussa, jonka mukaan Kaarina oli Suomen kymmenenneksi koulutetuin kunta vuonna 2007 (SVT, Väestön koulutusraportti 2007). Turun naapurikunnista Liedossa korkeakoulutettujen osuus on nousut suhteellisesti ottaen eniten, ja se on ohittanut Turun viimeisimpinä havaintovuosina. Maaseutumaisimmat kunnat Aura ja Nousiainen erottuvat puolestaan vähiten koulutetuimpien asukkaiden kuntina 1990-luvulta lähtien.

Kokonaisuudessaan kaupunkiseudun kuntien väliset koulutuserot ovat kaventuneet. Viimeaikaisin trendi on ohjannut koulutettua väestöä Turun rajanaapurikuntiin. Korkeasti koulutettujen ikäryhmittäisten erojen perusteella (segregaatioindeksi) voidaan havaita, että kuntien välinen tasoittuva kehitys pitää ikäryhmien osalta sisällään lievän kaksijakoisen trendin. Vanhempien ikäryhmien osalta kehitys on tasoittuvaa, kun taas nuorempien osalta se on johtanut erojen kasvun lisääntymiseen. Etenkin alle 30-vuotiaiden osalta muutoksen suunta on selvä. Viimeisen havaintovuoden osalta voidaan panna merkille, että alle 30-vuotiaiden korkeasti koulutettujen osuus on suurin Turussa. Turun tilanne selittyy eniten korkeakouluopiskelijoiden suurella väestöosuudella. Toinen Turulle ominainen koulutettu ikäryhmä on yli 60-vuotiaat. Sen sijaan 30–49-vuotiaiden korkeasti koulutettujen osuudet ovat selkeästi suurempia kaupunkiseudun muissa kunnissa. Nämä tulokset tukevat aikaisempia havaintoja aktiivisimmassa perheissä olevien korkeasti koulutettujen muuttoliikkeen suuntautumisesta Turun ympäristökuntiin (esim. Aro 2007b).

Tulosten osalta on lisäksi painotettava, että korkeakoulutuksen kokonaiseroja kuntien välillä voidaan pitää edelleen melko pieninä. Turun kaupunkiseudun kokonaiskuvan kannalta on myös huomioitava ilmiön määrällinen puoli. Edelleen viimeisinä havaintovuosina valtaosa kaupunkiseudun korkeasti koulutetusta väestöstä asui Turussa.

6.1.4. Yhteenvetoa Turun kaupunkiseudun kuntien sosiodemografisista muutoksista

Turun kaupunkiseudun väestörakenteen yleiskehitystä kuvastaa edelleen jatkuva esikaupungistumisen ja seutuistumisen vaihe. Koko 1970- ja 1980-lukujen ajan jatkunut seutuistumiskehitys oli hitaiden väestörakenteen muutosten aikaa, mutta 1990-luvun puolivälistä alkaen kaupunkiseudun keskuskaupungin ja muiden kuntien väestörakenne on nopeasti muuttunut eri suuntiin. Vuosituhannen vaihteen ensimmäistä vuosikymmentä voidaan kuitenkin luonnehtia erojen vakiintumisen kaudeksi.

Muuttoliike 1990-luvun puolivälistä eteenpäin on ollut keskeisesti voimistamassa kuntien välisten demografisten erojen suuntaa. Kaupunkiseudun sisäinen

muuttoliike on merkinnyt Turulle jatkuvaa nettomuuttotappiota jo parin vuosikymmenen ajan. Taloudelliset suhdanteet ovat hidastaneet tätä kehityssuuntaa, mutta ne eivät ole kääntäneet sitä. Turun väestönkasvulle on puolestaan ollut ominaista voimakas painottuneisuus maahanmuuttoon perustuvaan muuttovoittoon. Tämä piirre vastaa kehitystä Suomen ja Ruotsin pääkaupunkiseutujen keskuskaupungeissa (Aro 2007a; Andersson 2009). Parissa vuosikymmenessä Turusta on tullut pääkaupunkiseudun jälkeen suurin maahanmuuton keskittymä Suomessa. Suhteellisesti mitattuna Turun kaupunkiseudun maahanmuuttajaväestö on kuitenkin levittäytynyt 1990-lukua tasaisemmin kaupunkiseudulle. Toisin sanoen myös kehyskuntiin on sijoittunut enemmän maahanmuuttajataustaista väestöä. Sen sijaan ilmiön määrällinen puoli on edelleen vahvasti painotunut Turkuun, jossa asuu noin neljä viidestä kaupunkiseudun vieraskielisestä.

Suhteessa pääkaupunkiseudun sosiaalista erilaistumista hahmottaviin analyyseihin voidaan yhteisenä piirteenä pitää kaupunkiseudun kuntien välisen sosiaalisen erilaistumisen voimistumista 1990-luvun lamavuosien jälkeen. Pääkaupunkiseudun osalta on esitetty eriäviä tulkintoja erojen kasvun suunnasta 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä (Lankinen 2007; Kortteinen & Vaattovaara 2007). Toisen tulkinnan mukaan erot ovat kasvaneet, ja tähän liittyvät voimakkaasti pääkaupunkiseudulle työn perässä muuttaneen koulutetun väestön asumisvalinnat. Toisen tulkinnan mukaan kuntien väliset erot eivät ole olennaisesti muuttuneet, ja kehitystä selittää parhaiten kuntien eri tahdissa tapahtunut elpyminen, joka puolestaan riippuu taloudellisista suhdanteista. Turun kaupunkiseudun kehityksen voidaan tulkita pitävän sisällään molempia kehityslinjoja. Turun kaupunkiseudun osalta voidaan siis todeta erojen kasvun pääosin pysähtyneen ja vakiintuneen 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppua kohti tultaessa. Tässä mielessä Turun kaupunkiseudun tilanne muistuttaa yleisempiä havaintoja Suomen kuntien hyvinvointierojen vakiintumisesta kyseisellä ajanjaksolla (Karvonen & Kauppinen 2008).

Sen sijaan korkeakoulutettujen osuus ei näy Turun seudulla yhtä voimakkaasti kuin pääkaupunkiseudun sosiaalisessa aluerakenteessa (Vaattovaara & Kortteinen 2002). Selvemmin erottuu koulutettujen lapsiperheiden hakeutuminen enenevästi Turun naapurikuntiin. Keskeisenä erona suhteessa pääkaupunkiseutuun voidaan pitää pääkaupunkiseudun monipuolisia työmarkkinoita, jotka ovat vetäneet korkeasti koulutettua työvoimaa puoleensa. Tämä on välittynyt myös omana sosiaalisen aluerakenteen ulottuvuutenaan. Turku on puolestaan korostetummin koulutuskaupunki, jonka työmarkkinat pystyvät vetämään vain osan oppilaitoksista valmistuvista koulutetuista (ks. myös Aro 2011). Työvoima on pääkaupunkiseutua vähemmän koulutettua ja keskiluokkaisempaa. Turun kaupunkiseudulla koulutuksen mukainen kehitys on kulkenut kaupunkiseudun tasoittumisen suuntaan. Viimeisenä tutkimusvuotena 2008 korkeasti koulutetut sijoittuivat kaupunkiseudun kuntien välillä tasaisemmin kuin koskaan. Selkein syy Turun kaupunkiseudun kuntien koulutuserojen tasoittumisen suuntaan on ollut Turun aseman muutos, sillä

keskuskunta on menettänyt suhteellisesti koulutetuimman kunnan asemansa 1990-luvun puolenvälin jälkeen. Osaltaan ero on siis voimistuneen muuttoliikkeen seurausta, mutta voimakkaampi trendi on ikärakenteiden mukaisten erojen vaikutuksessa. Kuntien väestörakenteiden erot viittaavat siihen, että tämä kehityssuunta edelleen voimistuu lähivuosisikymmeninä. Turusta on tullut entistä selvemmin nuorten alle 30-vuotiaiden ja koulutettujen yli 60-vuotiaiden kaupunki, kun muuttoliike on puolestaan vetänyt 30–50-vuotiaita korkeasti koulutettuja perheitä kehyskuntiin. Erityisesti kaupunkiseudun suurimman Turun nettomuuttovoittajan Kaarinan asema on korostunut tässä kehityksessä. Toisaalta on huomioitava, että suhteellisten erojen kasvu ei ilmene kovin dramaattisina absoluuttisina eroina.

Mielenkiintoinen kysymys on eläkkeellä olevan tai lähivuosina eläkkeelle siirtyvän koulutetun väestön asumisratkaisut. Hakeutuvatko kaupunkiseudun koulutetun väestön ikääntyvät lähemmäs keskuskaupungin tarjoamia palveluja? Toisaalta, onko lähikuntiin muuttaneiden koulutettujen lapsiperheiden asuminen vain väliaikainen perhe-elämävaiheen ratkaisu, jonka jälkeen palataan keskuskaupunkiin?

Kaikkiaan väestörakenne Turun kaupunkiseudun kuntien välillä on eriytynyt voimakkaimmin elämänvaiheen mukaan. Nuoret lapsiperheet ovat sijoittuneet kasvavassa määrin kehyskuntiin, kun taas yksinasuvat nuoret ja vielä lapsettomat pariskunnat ovat sijoittuneet keskuskaupunkiin. Myös tämä piirre vastaa käsitystä pääkaupunkiseudulla tapahtuvasta seutuistumisesta. Joka tapauksessa lapsiperheiden sijoittumisessa on mitä suurimmassa määrin kysymys asumisen valinnoista, mitä myös Vaattovaara ja Kortteinen (2002; Kortteinen ym. 2005a) ovat teoretisoinnissaan korostaneet. Kuitenkin suomalaisen yhteiskunnan demografiset perustrendit – ikääntyvän väestön lisääntyminen ja pienten asutokuntien kasvu – ovat väestöennusteiden mukaan tasaamassa Turun kaupunkiseudun kuntien väestörakenteen mukaisia eroja lähivuosisikymmeninä. Turun osalta nämä trendit ovat pitempään jatkuneita ja voimakkaampia kuin muissa kaupunkiseudun kunnissa. Jo yli puolet Turun asutokunnista on yhden hengen asutokuntia. Myös taloudellisen huono-osaisuuden riskiryhmään kuuluvat yksinhuoltajaperheet ovat sijoittuneet korostuneessa määrin keskuskaupunkiin. Yksinhuoltajaperheiden absoluuttisesta lisääntymisestä huolimatta eivät suhteelliset erot Turun ja kaupunkiseudun muiden kuntien välillä ole enää kasvaneet.

Pääkaupunkiseudun kehitystä jäsentävät tulkinnat ovat painottuneet paljolti aktiivisimmassa työssä olevan väestön rooliin ja asumisen valintoihin. Pienten ja erityisesti ikääntyvien asutokuntien rooli on jäänyt tässä hyvin vähälle huomiolle. Turun kaupunkiseudun osalta näitä väestöryhmiä ei puolestaan voi olla korostamatta liikaa. Kyse ei ole mistään uudesta nopeasta syklistä, joka olisi äkkinäisesti tullut osaksi kaupunkiseudun sosiaalisia kysymyksiä (vrt. pääkaupunkiseudun analyysit). Pikemminkin kyseessä on pitkään jatkuneen väestökehityksen pohjavire, jonka merkitys tulee korostumaan sosiaalisen erilaistumisen prosessien kannalta.

6.2. Sosiaalinen huono-osaisuus ja psykososiaaliset ongelmat

Suomen aluekehitystä koskevissa tuloksissa on tullut ilmi, että kasvavien kaupunkiseutujen kunnat poikkeavat toisistaan sosiaalisen huono-osaisuuden ja psykososiaalisten ongelmien suhteen. Kasvavien kaupunkiseutujen keskustaungille on ollut ominaista sosiaalisen syrjäytymisen riskien ja eriarvoisuuden korkeampi taso (Karvonen & Kauppinen 2008, 277–278). Kaupunkien läheinen maaseutu on puolestaan välittynyt hyvinvoivimpana aluetyyppinä. Kyseiset maaseutualueet viittaavat kuntiin, joista käydään yleisesti työssä läheisissä keskuskunnissa ja jotka ovat käytännössä kiinteä osa kaupunkiseutua (emt. 287–288).

Käytettävästä aluetyypittelystä riippuen on voitu havaita myös hyvinvoinnin tason olevan parempi keskustaungkien pendelöinti- tai esikaupunkikunnissa, joihin suurin kaupunkiseudun väestönkasvu on suuntautunut 2000-luvulla (esim. Viljanen 2001; Antikainen ym. 2002; Ristimäki ym. 2004). Edellä kuvatun kaltaista kehitystä on pidetty ongelmallisena kaupunkiseutujen sisäisen tasapainon kannalta. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla on yhtenä tutkimuksellisen keskustelun aiheena ollut, onko keskustaunki Helsinki jo sosiaalisesti taantumassa muuhun kaupunkiseutuun nähden (Lankinen 2007; Kortteinen & Vaattovaara 2007). Myös Turun kaupunkiseudusta laadittiin Turun kaupungin aloitteesta vuonna 2009 asiantuntija-arviointi keskustaungin ja kehyskuntien välisistä taloudellisista vuorovaikutussuhteista (Valtionvarainministeriö 2009).

Turun kaupunkiseudun kuntien asukkaiden huono-osaisuudesta ja psykososiaalisista ongelmista ei ole edellä mainituista raporteista huolimatta kuitenkaan tehty kokonaisvaltaisia tutkimuksia tai selvityksiä. Näin ollen tässä luvussa keskitytään kuvaamaan tarkemmin kaupunkiseudun kokonaistilannetta. Mikä on siis sosiaalisen ongelmallisuuden kehitystrendi? Erityisenä kiinnostuksen kohteena on keskustaunki Turun ja kaupunkiseudun muiden kuntien välinen suhde. Huono-osaisuutta ja psykososiaalisia ongelmia indikoivat tässä yhteydessä työttömyys, taloudellinen huono-osaisuus, mielenterveys- ja lastensuojeluongelmat sekä rikollisuus.

Tarkastelussa mukana oleva ajanjakso on tilastojen saatavuuden vuoksi sosiodemografisia muutoksia koskevaa tarkastelua lyhyempi, kattaen vuosimuutokset 1990-luvulta lähtien. Voidaan kuitenkin todeta, että selkeämpi kansalaisten hyvinvointierojen kasvu on Suomessa käynnistynyt juuri 1990-luvulla (esim. Inkeroinen ym. 2008; Moisio ym. 2008).

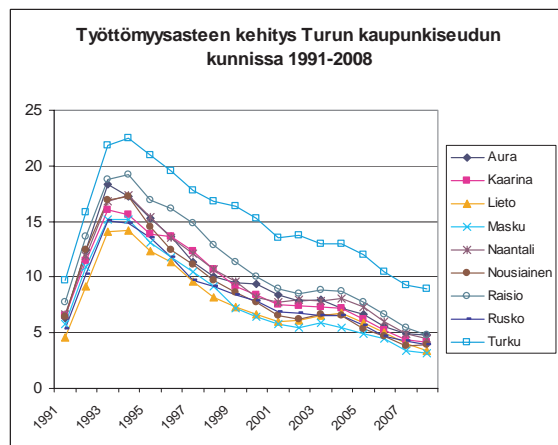
6.2.1. Työttömyys

Työttömyys on yksi keskeisimmistä huono-osaisuuden mittareista. Yksilön kannalta työttömyys on riskinä useille muille hyvinvointivajeille, ja kuntatasolla työttömyyttä voidaan pitää paitsi taloudellisena rasitteena myös elinkeinorakenteeseen liittyvänä ongelmana. Tässä yhteydessä työttömyyden indikaattoreina

käytetään työttömyysasteen lisäksi pitkäaikais- ja nuorisotyöttömyyttä. Pitkäaikaistyöttömyys tuo esille työttömyyden rakenteellisen ulottuvuuden eroja kuntien välillä. Pitkäaikaistyöttömyyttä on pidetty suurimpien kaupunkien vaikeimpana työttömyysongelmana (Vähätalo 2005). Nuorisotyöttömyys viittaa puolestaan työmarkkinoille pääsyn ongelmiin.

Työttömyysasteen nopea nousu 1990-luvun alun laman myötä näkyi kaikissa Turun kaupunkiseudun kunnissa (kuvio 6.2.1.). Laman jälkeinen elpyminen on ollut Turussa muita kuntia hitaampaa. Vaikka Turun ero muihin kuntiin oli edelleen vuoden 2008 lopussa selvä, oli työttömyysaste kaikissa kaupunkiseudun kunnissa matalampi kuin 1990-luvun lamaa edeltävänä ajanjaksona. Vuoden 2009 aikana vallinneen taloudellisen taantuman johdosta työttömyysasteet jälleen kohosivat pitkän laskun jälkeen, ja Turun työttömyysaste oli vuoden 2009 heinäkuussa 13,1 prosenttia ja vuoden 2012 heinäkuussa 14,6 prosenttia (Turun kaupunki 2009b; Turun kaupunki 2012). Osa Turun korkeasta työttömyydestä selittyy vieraskielisen väestön kohonneella osuudella, sillä työttömyysaste on vieraskielisten keskuudessa kantaväestöä korkeampaa (emt, ks. myös Rasinkangas 2012a).

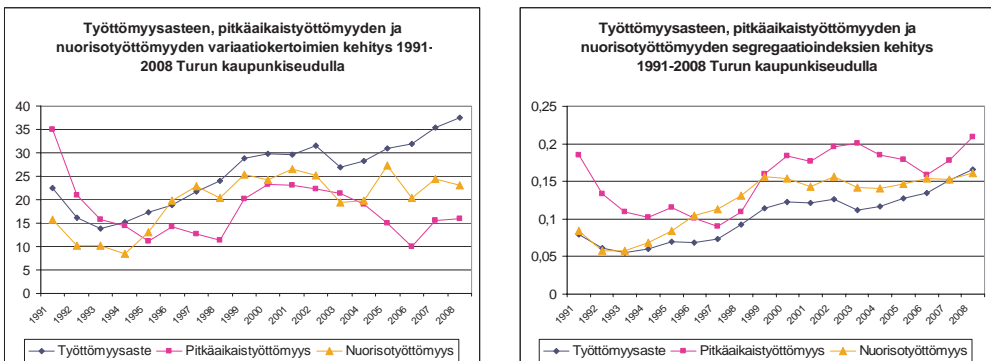
Turun kaupunkiseudun kuntien välisten erojen kasvu on todettavissa myös kokonaisuutena kuvaavien indeksien perusteella (kuvio 6.2.2.). Työttömyyden variaatiokertoimen ja segregaatioindeksin osoittama kasvu johtuu ennen muuta Turun ja kaupunkiseudun muiden kuntien erojen lisääntymisestä. Osa kehityksestä on liitettävissä Turun muuttoliikkeen rakenteeseen, jossa ovat 2000-luvulla korostuneet työttömät ja työttömyysriskissä olevat väestöryhmät (Aro 2007b). Toisaalta kaupunkiseudun kuntien työvoimarakenteessa on eroja, joihin esimerkiksi aiemmin esitetyt koulutus rakenne-erot viittaavat.

Kuvio 6.2.1.

Tulos vahvistaa havaintoja Suomen suurille kaupunkiseuduille ominaisten työttömyserojen kehittymisestä (Suomen kuutoskaupungit 2007). Työttömyys koettelee eniten keskuskuntaa. Kaikkiaan Turun ja Turun seutukunnan työttömyystilanne on ollut kohtuullisen hyvä verrattuna muihin suuriin kaupunkiseutuihin. Ainoastaan pääkaupunkiseudulla (Helsinki, Espoo, Vantaa) ovat työttömyysaste ja nuorisotyöttömyys olleet matalampia 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen jälkipuoliskolla (Suomen kuutoskaupungit 2008; Turun kaupunki 2009). Pitkäaikaistyöttömyys oli Turussa jopa matalammalla tasolla kuin Esossa ja Vantaalla vuosina 2005–2006.

Huomionarvoisia ovat kuitenkin pitkäaikais- ja nuorisotyöttömyyden kehityksen neutraalimmat erot Turun kaupunkiseudun kuntien välillä. Nuorisotyöttömyyden osalta kuntien erot lisääntyivät 2000-luvun alkuun asti, mutta ne ovat olleet sen jälkeen suhteellisen vakiintuneita. Segregaatioindeksin perusteella kuntien erot ovat pitkäaikaistyöttömyyden osalta olleet korkeimmillaan lamaa edeltäneen matalan työttömyyden aikaan ja toisaalta tarkastelujakson lopussa. Turussa pitkäaikaistyöttömyys oli molempina ajankohtina yleisintä. Pelkästään ilmiön suhteellisen muutoksen huomioiva variaatiokerroin antaa pitkäaikaistyöttömyyden erojen kehityksestä neutraalimman kuvan. Ero johtuu siitä, että pitkäaikaistyöttömien absoluuttinen määrä on keskittynyt Turkuun, mikä välittyy puolestaan määrällisen puolen huomioivassa segregaatioindeksissä. Kokonaisuudessaan rakenteellisen työttömyyden vaikutus työmarkkinoilla on selvästi havaittavissa, sillä vuonna 1991 Turussa vajaa viisi prosenttia työttömistä oli pitkäaikaistyttömiä, kun vuonna 2008 heitä oli joka viides. Viimeisimpien tietojen mukaan pitkäaikaistyöttömyys kohosi Turussa vuosien 2009 ja 2010 aikana, ja se on pysytellyt samalla tasolla siitä lähtien. Pitkäaikaistyöttömien määrä on puolet korkeampi vuoteen 2008 nähden (Turun kaupunki 2012).

Kuvio 6.2.2. Työttömyyden kokonaisuutosta Turun kaupunkiseudulla mitattavien eriytymisindeksien kehitys

Kaikkiaan nuoriso- ja pitkäaikaistyöttömyys eivät ole mitenkään selvästi keskunkuntaan keskittyneitä ongelmia. Tulokset viittaavat siihen, että Turun ja kaupunkiseudun muiden kuntien erot rakenteellisen työttömyyden osalta kehittyvät myös tulevaisuudessa paljolti taloudellisten suhdannevaihteluiden mukaisesti.

6.2.2. Taloudellinen huono-osaisuus

Toimeentulotuki on viimesijaisin toimeentuloturvan tukimuoto, ja sen saaminen on merkki yhteiskunnallisesta syrjäytymiskiirteen uhasta (esim. Haapola 2002). Toimeentulokiasiakkuus liittyy myös läheisesti työttömyyteen. Toimeentulotuen osalta tiedetään kuitenkin olevan vajaakäyttöä, sillä kaikki tukeen oikeutetut eivät sitä hae (Kuivalainen 2009). Taloudellisten huono-osaisuusongelmien osalta analysoidaan tässä yhteydessä toimeentulotuen saamista ja suhteellisemman näkökulman toimeentulo-ongelmiin tuovaa pienituloisuusastetta.²² Pienituloisuusasteen tarkastelu tuo esille toimeentulotuen käytöstä riippumattoman tulo- ja osuuden elementin. Tulonjakotilastojen perusteella tuloerojen lisääntyminen on ollut pitkäaikainen trendi yhteiskunnassamme. Tuloerot ovat lisääntyneet vuodesta 1987 lähtien 2000-luvun alun pientä suvantovaihetta lukuun ottamatta (Tilastokeskus 2013). Tulonjaon ääripäät huomioiden on pienituloisimman desiilin tulo-osuus pudonnut 4,8 prosentista (1994) 3,9 prosenttiin (2007), kun samaan aikaan suurituloisimman desiilin tulo-osuus on noussut 17,6 prosentista 23,9 prosenttiin.

Syvä taloudellinen lama 1990-luvulla nosti nopeasti toimeentulokiasiakaiden määrää (kuvio 6.2.3.). Turun kaupunkiseudun kunnissa toimeentulotukea saaneiden henkilöiden määrä oli korkeimmillaan vuosina 1996–1997, jolloin yli 30 000 seudun asukasta oli toimeentulotuen piirissä. Määrä on lähes puolet suurempi kuin vuonna 1990. Viimeisenä tutkimusajankohtana vuonna 2008 toimeentulotukea saavia henkilöitä oli edelleen noin 2 800 enemmän kuin tarkastelujakson alussa. Vaikka toimeentulotukea saaneiden henkilöiden väestöosuus oli useimmissa kaupunkiseudun kunnissa palannut lamaa edeltävälle tasolle, oli toi-

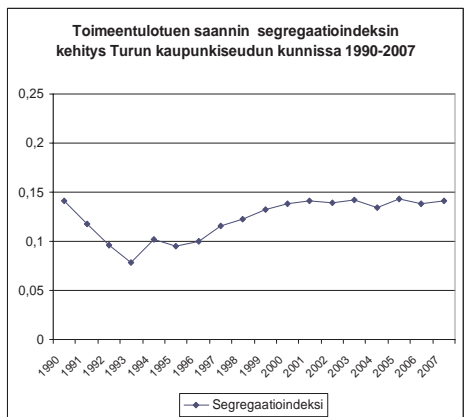
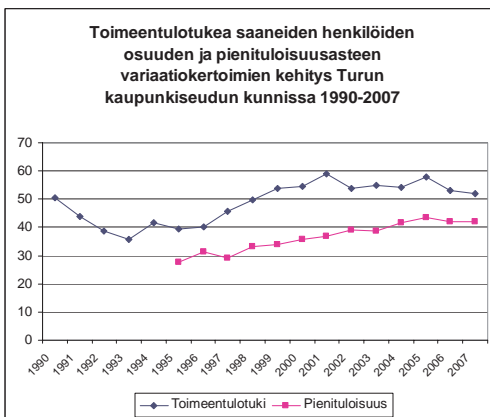
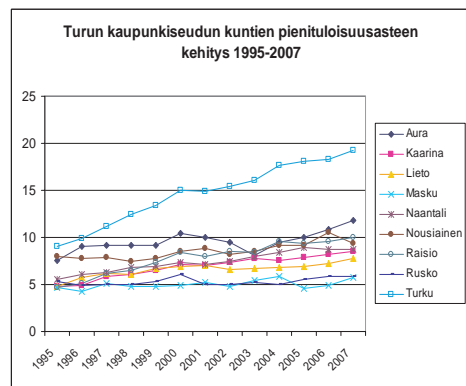
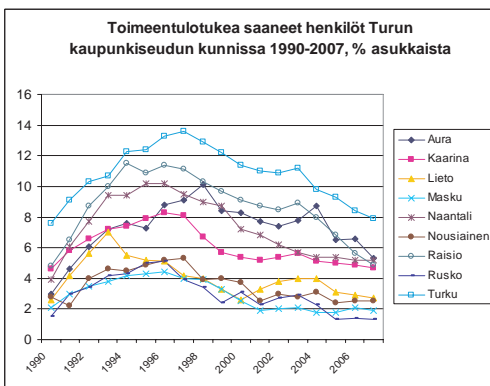
²² Toimeentulotukea saaneiden henkilöiden osuus ilmaisee kalenterivuoden aikana toimeentulotukea saaneiden henkilöiden osuuden prosentteina väestöstä. Kotitalouden kaikki toimeentulotuen saajat on tähän tilastoon laskettu erikseen, eli myös lapset ovat mukana laskennassa. Väestötietona käytetään vuoden viimeisen päivän tietoa.

Kunnan yleinen pienituloisuusaste ilmaisee pienituloisiin kotitalouksiin kuuluvien henkilöiden osuuden prosentteina kaikista kunnassa asuvista henkilöistä. Pienituloisuuden rajana käytetään 60:tä % suomalaisten kotitalouksien käytettävissä olevan ekvivalentin rahatulon mediaanista kunakin tutkimusvuotena. Näin ollen indikaattori kuvaa sitä, kuinka suuri osa kunnan väestöstä on valtakunnallisesti määritellyn rajan suhteen pienituloisia. Käytettävissä olevat rahatulot on laskettu summaamalla palkka-, yrittäjä- ja pääomatulot sekä saadut tulonsiirrot ja vähentämällä summasta maksetut tulonsiirrot. Ekvivalentti tulo on laskettu käyttäen kotitalouden kulutusyksikköasteikkona uudistettua OECD-skaalaa, jossa kotitalouden ensimmäinen aikuinen saa painon 1, muut 14 vuotta täyttäneet kotitalouden jäsenet painon 0,5 ja kotitalouden alle 14-vuotiaat lapset painon 0,3.

meentulotukea saavien määrä silti edelleen suurempi kuin lamaa edeltävänä aikana. Esimerkiksi Turussa heitä oli noin 1700 henkeä. Toimeentulotuen saanti on ollut koko tarkastelujakson aikana korkeammalla tasolla Turussa kuin muissa kaupunkiseudun kunnissa. Kehitys vastaa työttömyyttä koskevia tuloksia, joiden perusteella toimeentulon ja työttömyyden ongelmat keskittyvät kasvavilla kaupunkiseuduilla keskuskuntaan (ks. myös Karvonen & Kauppinen 2008).

Turku poikkesi muista suurista kaupungeista hitaammin laskevien toimeentulotukimäärien osalta 1990-luvun lopulta aina vuoteen 2006 saakka (Suomen kuutoskaupungit 2007; Turun kestävän kehityksen raportti 2008). Turun kehitys on kokonaisuudessaan vastannut valtakunnallista kehitystä, jossa toimeentulotukea saaneiden osuus oli Suomessa samalla tasolla vuosina 1990 ja 2007 (6,5 %) ja korkeimmillaan vuonna 1996 (12 %) (emt.).

Kiinnitettäväksi huomiota pienituloisuuteen Turun kaupunkiseudulla voidaan havaita jossain määrin toimeentulotuen saamisesta poikkeava trendi (kuvio 6.2.3.).

Kuvio 6.2.3. Taloudellisen huono-osaisuuden kehittyminen Turun kaupunkiseudulla

Turun pienituloisuusaste on noussut tasaisesti vuodesta 1995 lähtien, kun muissa kaupunkiseudun kunnissa kehitys on ollut suhteellisen vakaata. Tilastokeskuksen tulonjakotilaston mukaan koko maan pienituloisuusaste nousi vuosina 1993–2006 viidestä prosentista 12,5 prosenttiin (Tilastokeskus 2010). Turussa nousu on ollut huomattavasti voimakkaampaa. Turkuu lukuun ottamatta kaikki kaupunkiseudun kunnat alittivat valtakunnallisen pienituloisuusasteen vuonna 2006. Viimeisenä tutkimusajankohtana lähes joka viides turkulainen (19,3 %) alitti pienituloisuusrajan.

Tulos kertoo tuloerojen huomattavasta kasvusta Turun kaupunkiseudulla. Tulotason yleisesti noustua korostuu mediaanituloista selvemmin jälkeen jäävien väestöryhmien rooli tulonjakotarkasteluissa. Sen lisäksi, että työttömyys ja toimeentulotukiasiakkuus ovat Turussa muita kaupunkiseudun kuntia yleisempiä, on Turun väestörakenteessa paljon työvoiman ulkopuolella olevia pienituloisia väestöryhmiä, kuten opiskelijoita ja eläkeläisiä, mikä kävi ilmi edellisen luvun sosiodemografisista tarkasteluista. Myös muihin Suomen suuriin kaupunkeihin verrattuna Turussa on enemmän pienituloisia ja vähemmän suurituloisia (Suomen kuutoskaupungit 2007). Samoin turkulaisille kohdistetun kyselytutkimuksen perusteella on voitu havaita, että Turussa ylimpään tulodesiiliin ja alimpaan tulodesiiliin kuuluvien tulo-osuus on hieman matalampi kuin Suomessa yleisesti (Inkeroinen ym. 2008, 18–19). Näin ollen Turussa ei ole havaittavissa samankaltaista korkeatuloisten irtiottoa tulojakaumassa kuin pääkaupunkiseudulla; tällaista irtiottoa pidetään yhtenä keskeisenä tekijänä myös alueellisessa eriytymiskehityksessä (esim. Lankinen 2007). Pienituloisuusasteen kasvu Turussa viittaa siten erityisesti tulojakauman alapäässä olevien valtakunnan tasoa heikompaan tulokehitykseen.

Myös kokonaismuutoksen suuntaa kuvaavien eriytymisindeksien perusteella on kaupunkiseudun eriytymiskehitys toimeentulon niukkuuden osalta selkeästi havaittavissa (variaatiokerroin ja segregatioindeksi). 1990-luvun lama lisäsi toimeentulotuen saajien määrää koko kaupunkiseudulla, jolloin kuntien väliset erot tasoittuivat. Toimeentulotuen saajien määrän huippuvuosina erot olivat kuitenkin jo lisääntymässä, ja segregatioindeksin sekä variaatiokertoimen perusteella erojen kasvu jatkui 2000-luvun alkuvuosiin saakka. Tämän jälkeen toimeentulotuen saajien määrän lasku on kuitenkin tapahtunut kaupunkiseudulla suhteellisen tasaisesti, eikä eriytymiskehitys ole lisääntynyt. Lisäksi segregatioindeksin arvo on varsin matala koko tarkastelujakson ajan, mikä merkitsee toimeentulotukea saavien asukkaiden kokonaismäärää koskevien muutosten olevan kokonaisuudessaan maltillisia. Sen sijaan pienituloisuutta koskeva erilaistuminen on jatkunut 1990-luvun puolivälistä lähtien. Tämä johtuu erityisesti Turun suhteellisen aseman heikentymisestä. Vuosina 2004–2007 erot pienituloisuudenkin osalta vaikuttavat kuitenkin vakiintuneen, sillä myös muissa kunnissa on pienituloisten osuudessa tapahtunut hidasta kasvua.

6.2.3. Mielensterveysongelmat

Hyvinvoinnin mittaamisen käsitteistöistä riippumatta on terveys aina yksi keskeisiä hyvinvoinnin elementtejä. Mielensterveys on oleellinen osa terveyttä, ja se voidaan nähdä psyykkisiä toimintoja ylläpitävänä kapasiteettina. Erityisesti masennuksesta on tullut suomalaisten kansallissairaus, ja vakavaan masennukseen sairastuu noin viisi prosenttia yli 30-vuotiaista (Liuha & Partonen 2009). Joka viides suomalainen sairastaa jotakin mielensterveyden häiriötä. Yksilötason mielensterveys heijastuu väestörakenteen kautta myös kuntien välisiin eroihin, millä on vaikutuksensa esimerkiksi mielensterveyspalvelujen järjestämiseen ja kustannuksiin. Seuraavassa tarkastellaan Turun kaupunkiseudun kuntien välisten erojen kehittymistä mielensterveysongelmien osalta, joita mitataan psykiatrian avohoitokäyntien ja osaltaan perusterveydenhuollon mielensterveyskäyntien perusteella.

Psykiatrian avohoitokäyntien osalta ovat asiakaskäynnit Turun kaupunkiseudun kunnissa lisääntyneet huomattavasti tutkimusjakson aikana (kuvio 6.2.4.). Vuonna 1994 kaupunkiseudun kunnissa tehtiin keskimäärin noin 200 käyntiä 1000 asukasta kohden, kun vuonna 2007 määrä oli kohonnut 269 käyntiin. Koroostuneesti käyntimäärien kehitys näkyy Turussa, jossa vuoden 1994 noin 200 käyntiä oli viimeiseen tarkastelussa olevaan ajankohtaan tultaessa lisääntynyt lähes 670 käyntiin.

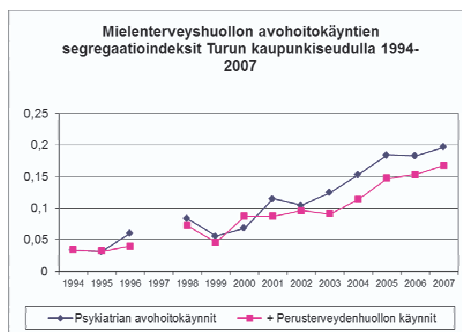
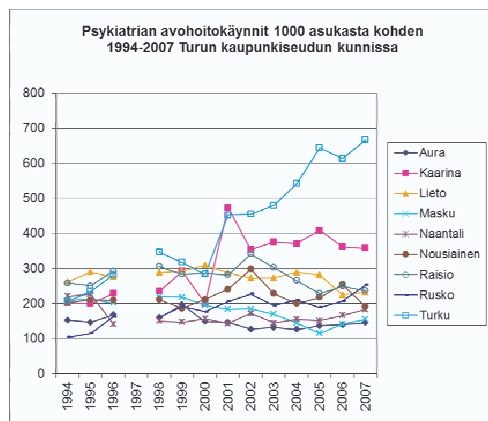
Erilaistumisindeksien tarkastelussa on kuntakohtaisiin tietoihin yhdistetty segregatioindeksin osalta psykiatrian avohoitokäyntien lisäksi myös perusterveydenhuollon mielensterveyskäynnit²³. Tutkimuksessa mukana olevista Turun kaupunkiseudun kunnista ainoastaan Maskussa, Naantalissa, Raisiossa ja Ruskolla on tilastoituja käyntejä perusterveydenhuollon mielensterveyskäynneistä. Näin ollen kuntakohtaista jakaumaa ei ole tältä osin esitetty.

Mielensterveyspalvelukäyntien lisääntyminen ei ole jakautunut kaupunkiseudulla tasaisesti. Sekä segregatioindeksi että variaatiokerroin osoittavat lisääntyntä erojen kasvua kuntien välillä. Näin ollen mielensterveysongelmien sekä absoluuttinen että suhteellinen kehitys viittaavat kaupunkiseudun kuntien välis-

²³ Mielensterveystoimistojen toiminta järjestetään kunnasta riippuen hallinnollisesti joko perusterveydenhuollon tai erikoissairaanhoidon alla. Perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon avohoitokäyntitietojen rinnakkainen tarkastelu kuvaa kattavimmin mielensterveydellisiin syihin liittyvien terveydenhuollon avohoitopalvelujen käyttöä. Molemmista tilastoissa on jätetty vuoden 1997 tiedot pois tilastoissa esiintyvän epäluotettavuuden takia. Lisäksi tiedonkeruu on siirtynyt Kuntaliitolta Stakesiin (THL) alkaen vuodesta 2002, jota koskevat tiedot voivat olla epätäydellisiä.

Psykiatrian avohoitokäynnit tuhatta asukasta kohden sisältävät erikoissairaanhoidon psykiatrian erikoisalaan kuuluvat käynnit kaikissa kunnallisissa sairaaloissa, sisältäen erikoislääkärijohtoiset terveyskeskukset. Erikoissairaanhoidon psykiatrian-/mielensterveyskäynteinä tilastoidaan psykiatrian, lastenpsykiatrian ja nuorisopsykiatrian erikoisalojen käynnit. Väestötietona käytetään vuoden viimeisen päivän tietoa.

Perusterveydenhuollon avohoidon mielensterveyskäyntien osuus tuhatta asukasta kohti sisältää terveyskeskusten mielensterveystoimistossa tehdyt lääkärikäynnit ja käynnit muun ammattihenkilökunnan luo. Käynteinä tilastoidaan asiakkaiden/potilaiden terveyden- ja sairaanhoitokäynnit vastaanotoilla ja lääkärin tai muun henkilökunnan suorittamat käynnit asiakkaan/potilaan luo.

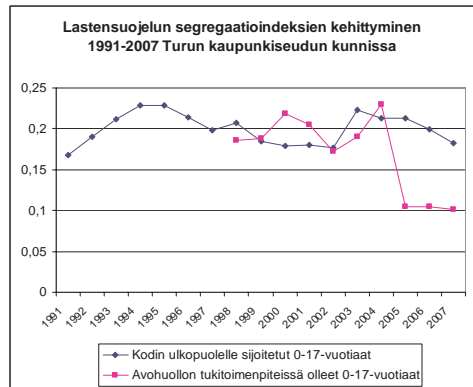
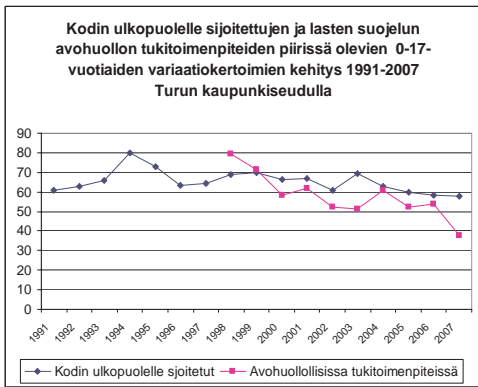
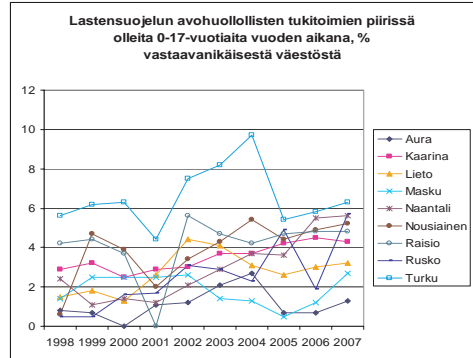
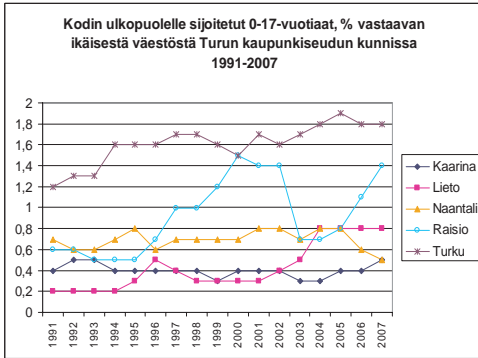
Kuvio 6.2.4. Mielenterveyspalveluiden käytön kehitys Turun kaupunkiseudulla

ten erojen voimistumiseen edelleen 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppua kohti tultaessa. Turun asema on tässä kokonaisuudessa ratkaiseva erojen kehittymisen suhteen, sillä suurimmassa osassa muita kuntia käyntimäärien kehitys on laskeva tai vakiintunut vuoden 2005 jälkeen.

6.2.4. Lastensuojelu

Lastensuojelun toimenpiteisiin turvautuminen kertoo aina pitkälle edenneiden perheongelmien realisoitumisesta. Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle voi olla seurausta niin vanhemmista kuin lapsistakin johtuvista syistä. Usein taustalla on päihteiden käyttö. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla tehdyn selvityksen mukaan vanhempien päihdeongelmat olivat yleisin alle 12-vuotiaiden lasten huostaanoton tarvetta aiheuttava tekijä (Myllärniemi 2005). Sen sijaan 13–17-vuotiailla nuoren oma päihteiden käyttö oli päätekinä yli kolmanneksessa huostaanotoista. Suurista kaupungeista on kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten osuus ollut Helsingin jälkeen suurin Turussa (Turun kaupunki 2008).

Tässä yhteydessä Turun kaupunkiseudun kuntien sosiaalisten erojen kehittymistä perheiden ja lasten huono-osaisuuden näkökulmasta mitataan kodin ulko-

Kuvio 6.2.5. Lastensuojelun tukitoimenpiteiden kehitys Turun kaupunkiseudulla

puolelle sijoitettujen lasten ja lastensuojelun avohuollon tukitoimien piirissä olevien lasten perusteella²⁴. Avohuollon tukitoimien lisääminen voi vähentää sijoitusten määrää, mutta samalla se voi lisätä huostaanottojen määrää, kun lastensuojelullisia toimenpiteitä vaativia tilanteita tulee enemmän esille²⁵.

²⁴ Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä jää pienemmissä tutkimuskunnissa niin vähäiseksi, että määriä ei ole tietosuojasyistä ilmoitettu. Tarkastelussa ovat mukana vain ne Turun kaupunkiseudun kunnat, joissa on ollut kunakin ajankohtana yli viisi kodin ulkopuolelle sijoitettua lasta. Näin ollen indikaattorien yhteinen tarkastelu antaa kattavamman kokonaiskuvan lastensuojelun tilanteesta ja sen kehittymisestä tutkimuskunnissa.

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen 0-17-vuotiaiden lasten ja avohuollon tukitoimenpiteissä olevien lasten indikaattorit ilmaisevat vuoden aikana sijoitettujen osuuden prosentteina vastaavanikäisestä väestöstä. Sijoitettujen toimenpiteet sisältävät avohuollon tukitoimena sijoitetut, kiireellisesti huostaan otetut, huostaan otetut, tahdonvastaisesti huostaan otetut, jälkihuollossa olevat sekä yksityisesti sijoitetut lapset. Avohuollon piirissä olevien tukitoimenpiteet kattavat puolestaan lapsen ja nuoren tukiasumisen, toimeentulon, koulunkäynnin ja harrastamisen turvaamisen sekä muut tarpeen vaativat tukitoimet. Avohuollon tukitoimiin kuuluvat myös perheen tuki ja kuntoutus.

²⁵ Kuntaliitokset ovat myös ensi vaiheessa vaikuttaneet huostaanottojen lisääntymiseen, jolloin suuremmissa kuntakokonaisuuksissa huostaanottoja tapahtuu pieniä kuntia herkemmin. Syynä tälle on pidetty toimintatapojen yhtenäistämistä suurten kuntien käytäntöjen mukaisiksi (TS 25.10.2009).

Kuviossa 6.2.5. esitettyjen jakaumien perusteella lastensuojelun ongelmat ovat lisääntyneet Turun kaupunkiseudulla. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä Turun kaupunkiseudun kunnissa lisääntyi 1990-luvun alun laman jälkeisinä vuosina 1993–1997. Tämän jälkeen sijoitettujen lasten määrä kääntyi muutaman vuoden ajan laskuun. Korkeimmillaan määrä on kuitenkin ollut vuodesta 2005 eteenpäin. Viimeisenä tutkimusvuotena 2007 Turun kaupunkiseudun kunnissa oli 682 kodin ulkopuolelle sijoitettua lasta, mikä on noin 250 lasta enemmän kuin vuonna 1990. Suurin osa sijoitetuista lapsista on turkulaisia. Sijoitettujen lasten määrä ei ole kuitenkaan kasvanut Turussa vuoden 2005 jälkeen.

Avohuollon toimenpiteiden piirissä olevien lasten määrä on niin ikään nousut Turun kaupunkiseudulla. Vuonna 1998 kaikkiaan 2 340 lasta oli tukitoimenpiteiden kohteena, kun vuonna 2007 määrä oli noin 600 enemmän. Huomattavan suuresti tukitoimenpiteiden piirissä olevien lasten määrä lisääntyi 2000-luvun alkuvuosina, etenkin Turussa. Muissa kunnissa ei ole havaittavissa yhtä selvää kasvua. Myös Turun kehitys on tasoittunut, ja viimeisimpinä havaintovuosina Turku on lähentynyt muita kuntia.

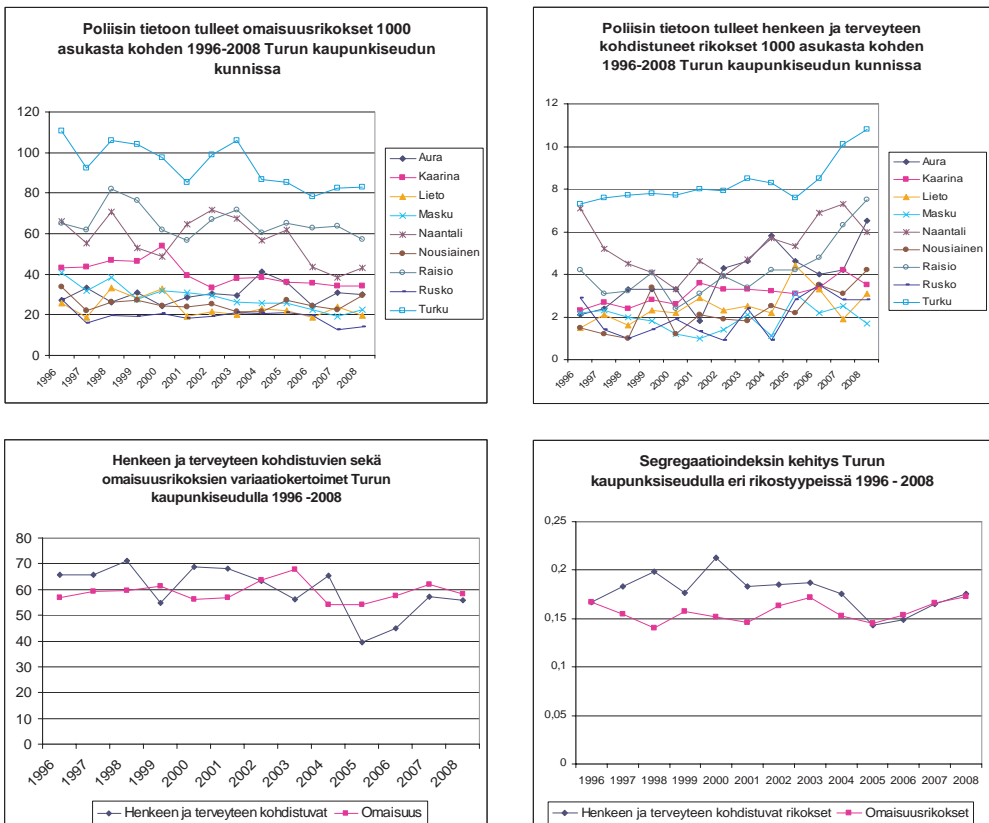
Huolimatta lastensuojelun ongelmien lisääntymisestä, Turun asema ei ole eriytyvässä negatiivisesti muista kaupunkiseudun kunnista, vaikka ongelmien esiintyminen on jatkuvasti ollut selvästi korkeammalla tasolla. Eri-laistumisindeksit osoittavat kuntien välisten erojen tasoittumista, etenkin avohuollon tukitoimenpiteiden osalta. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten osalta tilannetta kuvaa lähinnä erojen vakiintuminen 2000-luvulla.

6.2.5. Rikollisuus

Psykososiaalisten ongelmien viimeisenä osiona tarkastellaan rikosten ilmenemistä. Rikollisuuden on havaittu olevan Suomen suurissa kaupungeissa pieniä kaupunkoja yleisempää (Laakso & Loikkanen 2004, 420–424). Suurten kaupunkien korostuminen on sinällään selvää, koska mahdollisuuksia rikosten toteutumiselle on enemmän, ja rikokset myös kirjataan tekopaikan mukaan. Näin ollen rikosten tekijät voivat olla yhtä hyvin muita kuin rikospaikkakunnan asukkaita. Toisaalta tilanne vaihtelee rikostyypeittäin. Omaisuusrikokset ovat tyypillisempiä harvaan asutuissa kunnissa, kun taas henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset ovat ominaisimpia suurissa kaupungeissa (Karvonen & Kauppinen 2008). Näin ollen näillä rikostyypeillä voi olettaa olevan näkyviä kuntakohtaisia eroja myös Turun kaupunkiseudun sisällä. Väkivaltarikokset liittyvät voimakkaasti päihteiden käyttöön. Henkirikoksista 80 prosenttiin on arvioitu liittyvän päihteiden käyttöä, ja pahoinpitelyrikoksiin syylliseksi epäillyistä lähes 70 prosenttia on ollut päihteiden vaikutuksen alaisena (Sirén 2005). Kaupunkipalvelututkimusten perusteella Turku on poikennut 2000-luvun lopulla negatiiviseen suuntaan muista suurista kaupungeista paitsi haitallisen päihteiden käytön, myös väkivaltarikollisuuden pelon suhteen

(Efeko 2008, 221–233). Turussa on myös tapahtunut henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia sekä omaisuusrikoksia enemmän kuin muissa suurissa kaupungeissa, Helsinkiä lukuun ottamatta (Suomen kuutoskaupungit 2007; Turun kaupunki 2008).

Seuraavassa Turun kaupunkiseudun rikollisuutta koskevaa kehitystä analysoidaan omaisuusrikosten sekä henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten perusteella²⁶. Omaisuusrikosten määrällinen kehitys on ollut laskussa Turun kaupunkiseudulla vuosien 1996–2008 välisen tarkastelujakson aikana (kuvio 6.2.6.). Kyseisenä ajanjaksona rikokset vähenivät noin 4500 tapauksella. Vuonna 2008 Turun kaupunkiseudulla tapahtui 18 646 poliisin tietoon tullutta omaisuusrikos-

Kuvio 6.2.6. Omaisuus- ja väkivaltarikollisuuden kehitys Turun kaupunkiseudun kunnissa

²⁶ Indikaattorit ilmaisevat poliisin tietoon tulleiden rikosten osuuden tuhatta asukasta kohti. Rikoksiin on tilastoitu sellaiset rikokset, joista on tehty rikosilmoitus tai rangaistusvaatimusilmoitus tai annettu rikesakko. Suuri osa rikoksista ei tule poliisin tietoon. Rikokset kirjataan tekopaikan mukaan. Omaisuusrikoksiin luetaan muun muassa varkaudet, ryöstöt, petokset ja maksuvälinepetokset. Väkivaltarikosten osalta kyseessä ovat murhat ja tapot sekä muut henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset.

ta. Turun osuus kaupunkiseudun omaisuusrikoksista on ollut koko tarkastelujakson suhteellisen tasaisesti noin 80 prosenttia. Kokonaisuudessaan omaisuusrikosten perusteella voidaan tehdä havainto, että ne ovat yleisempiä keskuskunnassa ja sitä lähimpänä olevissa kaupunkiseudun suurissa kunnissa. Näin ollen omaisuusrikosten yleisempi esiintyminen harvemmin asutuissa kunnissa ei näy Turun kaupunkiseudulla (vrt. Karvonen & Kauppinen 2008). Toinen yleishavainto koskee suhteellisen tasaista omaisuusrikosten määrän laskua kaikissa kaupunkiseudun kunnissa.

Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset ovat puolestaan lisääntyneet Turun kaupunkiseudulla. Vuonna 1996 kaupunkiseudulla tapahtui yhteensä noin 1 500 rikosta, kun määrä oli vuonna 2008 lähes 1 000 rikosta enemmän. Turun osuus rikoksista on vaihdellut 80 prosentin molemmin puolin. Korkeimmillaan osuus oli 2000-luvun taitteessa, jolloin Turussa tapahtui 84 prosenttia kaupunkiseudun henkeen ja terveyteen kohdistuneista rikoksista. Vuodesta 2005 lähtien ovat tähän rikostyyppiin kuuluvat rikokset olleet selkeässä kasvussa etenkin Turussa ja Raisiossa. Turun kehitys vastaa kokonaisuudessaan pitkälti valtakunnallista väkivaltarikollisuuden trendiä, jonka perusteella jyrkempi nousu on tapahtunut vuoden 2005 jälkeen (Tilastokeskus 2009a). Muiden kaupunkiseudun kuntien osalta kehitys on vaihtelevampaa.

Turun kaupunkiseudun eriytymisen suuntaa mittaavat indeksit viittaavat suhteellisen tasaiseen kehitykseen sekä omaisuusrikosten että henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten suhteen. Omaisuusrikosten osalta kuntien erilaistuminen lisääntyi hieman 2000-luvun alkuvuosina, mikä näkyi yksittäisten kuntien tarkastelussa siten, että kaupunkiseudun suurten kaupunkien rikollisuuden osuus lisääntyi. Tämän jälkeen erot kääntyivät laskuun suurten kuntien rikosten vähenemisen johdosta. Viimeisinä tutkimusvuosina omaisuusrikokset ovat Turussa ja pienemmissä kunnissa hieman lisääntyneet. Henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten osalta vaihtelu on ollut kuntien välillä suurempaa, mutta 2000-luvun alkupuolella erojen kokonaissuunnan osalta kuitenkin pienenevää. Viimeisten vuosien aikana erot ovat jälleen jonkin verran lisääntyneet, joskaan dramaattisista tai selväsuuntaisista muutoksista ei ole kysymys. Esimerkiksi henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten segregaatioindeksin arvo oli tarkastelujakson alussa ja lopussa samalla tasolla. Kokoavasti voidaan sanoa, että Turun kaupunkiseudun kuntien väliset erot ovat selviä, mutta eivät selvemmin muuttuneita noin puolentoista vuosikymmenen tarkastelujakson aikana. Sosiaalinen eriytyminen ei siten ole rikollisuuden osalta voimistunut.

6.2.6. Yhteenvetoa sosiaalisen huono-osaisuuden ja psykososiaalisten ongelmien kehityksestä

Saatujen tulosten perusteella Turun kaupunkiseudulla ei ole havaittavissa selkeää tai yhteneväisesti tulkittavaa kehityskulkua keskuskaupungin ja muun kaupunkiseudun kuntien välillä huono-osaisuuden kehittämisessä. Suurin osa huono-osaisuutta koskevista indikaattoreista osoittaa ongelmien lisääntyneen 1990-luvun alun ja 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopun välillä. Ajanjaksolle sijoittunut taloudellinen lama tasoitti kuntien eroja, minkä jälkeen useimmat tarkastelluista ongelmista lisääntyivät. Kuntien väliset erot olivat yleisesti ottaen suurimmillaan 2000-luvun taitteessa. Taloudellinen nousukausi on ollut Turun kaupunkiseudulla sosiaalisen eriytymisen aikaa. Kehitys on samansuuntainen myös monien kansalaisten eriarvoistumista kyseisellä ajanjaksolla peilanneiden tutkimustulosten kanssa (esim. Inkeroinen ym. 2008; Moisio ym. 2008).

Tilanne on kuitenkin vakiintunut 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana. Osassa huono-osaisuusongelmia eriytyminen on edelleen kasvanut, mutta tässä mitattujen osalta selkeästi lisääntyviä eroja oli ainoastaan työttömyydessä, pienituloisuudessa ja psykiatrian avohoidon käyntimäärissä. Työttömyys ja pienituloisuus liittyvät läheisesti toisiinsa, ja ne ovat hyvin suhdanneherkkiä huono-osaisuusongelmia. Turun tilanteesta välittyy pikemminkin ympäristökuntia hitaampi elpyminen kuin selvempi taantuminen. Tästä on osoituksena myös rakenteellisen työttömyyden osoittimina toimineiden pitkäaikais- ja nuorisotyöttömyyden kehitys, jonka osalta Turun tilanteessa ei ole tapahtunut muutoksia. Työttömyys on kuitenkin viimeisimpien tilastojen perusteella kasvanut Turussa tarkastelujakson jälkeisenä aikana (Turun kaupunki 2012).

Toisaalta on huomioitava, että minkään tarkasteltavan tekijän osalta ei ole myöskään havaittavissa erojen kaventumista tarkastelujakson loppua kohden. Myös koko valtakunnan tasolla kuntien hyvinvointierojen kehittymisestä 2000-luvulla saatu kuva on samanlainen (Karvonen & Kauppinen 2008). Turun kaupunkiseudunkin tilannetta kuvastaa parhaiten erojen vakiintuneisuus. Keskuskaupunki Turku on mitattujen tekijöiden osalta sekä tarkastelujakson alku- että loppupäässä heikoimmassa asemassa. Yksittäisistä indikaattoreista on kuitenkin erityisesti psykososiaalisten ongelmien määrä on yleisesti noussut. Mielenterveyspalvelujen käyttö sekä lastensuojelun toimenpiteet ovat riippuvaisia palvelujen tarjonnasta ja yleisistä tukijärjestelmistä. Voidaankin todeta, että suuri osa tässä yhteydessä tarkastelluista indikaattoreista on luonteeltaan sellaisia, joiden tasoon kuntien palveluiden tarjontaa ohjaavien käytäntöjen voidaan katsoa vaikuttavan. Samoin rikollisuus on kiinni poliisille tehtyjen rikosilmoitusten määrästä, johon voivat osaltaan vaikuttaa poliisin resurssit. Palvelutarjontaa koskevissa käytännöissä tapahtuneet muutokset ovat kuitenkin rajautuneet tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Palvelujärjestelmien eroista huolimatta voidaan Turun kaupunkiseudun kehitys liittää vahvasti väestörakenteellisiin tekijöihin. Edellisissä luvuissa kuvattu väestökehitys Turun kaupunkiseudulla on viitannut kuntien erojen lisääntymiseen väestörakenteen näkökulmasta. Turussa väestörakenteen muutokset viittaavat huono-osaisuusongelmien (työttömyys, taloudelliset ongelmat) riskiryhmien kasvuun. Toisaalta huono-osaisuusongelmilla on pitkittyessään tunnetusti kumuloituvia vaikutuksia, jotka voivat heijastua muun muassa tässä yhteydessä tarkasteltuina psykososiaalisina ongelmina. Kaupunkiseutujen keskuskaupungit kantavat tässä kehityksessä suurimman väestörakenteellisen taakan.

6.3. Asuntokannan kehittyminen

6.3.1. Asuntokantaa koskevat muutokset

Erityyppisten asuntojen sijoittuminen kaupunkiseudulle määrittää paljolti sosiaalisen aluerakenteen muodostumista. Asunnot ovat paikoillaan vuosikymmeniä, jopa satoja, joten ne vaikuttavat varsin pysyvällä tavalla kaupunkitilan sosiaalisiin perusjakoihin. Erityisesti sosiaalisen asuntotuotannon rooli asuntomarkkinoilla ja sijoittuminen kaupunkirakenteessa ovat olennaisesti segregaatioon vaikuttavia tekijöitä.

Valtaosa Suomen asuntokannasta on rakennettu sodan jälkeisenä aikana. Toisen maailmansodan jälkeen Suomen asutuskeskuksissa vallitsi noin 60 000 asunnon pula. Lisäksi vuosittain syntyi noin 7 000–8 000 asunnon lisätarve, kun yhteiskunta kävi samaan aikaan läpi teollistumisen ja kaupungistumisen rakennemuutosta (Aarnio 2005, 8–9). Kaupunkien asuntokannan ikäjakaumaan ovat vaikuttaneet myös laajamittaiset purkutoimet, joissa vanhojen kaupunkien keskustoja ja läheisiä puutaloalueita purettiin uuden rakennuskannan tieltä. Turku on pidetty tässä kehityksessä usein räikeimpänä esimerkkinä (Klami 1982; Lahtinen 2009, 2011).

Etenkin 1960–1970-luvuilla rakennettujen asuntojen peruskorjausrakentamisesta on arvioitu lähivuosikymmeninä tulevan hyvin suuri asuntokantaa muokkaava tekijä (Ympäristöministeriö 2009). Valtaosa näistä asunnoista sijaitsee lähiöissä. Korjausrakentamisen vaikutuksia lähiöiden sosiaaliseen kehitykseen ja asukasrakenteeseen on kuitenkin vaikea arvioida. Joka tapauksessa peruskorjaukset mahdollistavat asuntokannan rakenteelliset muutokset. Lisäksi rakennusten käyttötarkoituksen muutokset, kuten entisten teollisuuskiinteistöjen muuttaminen asuinkäyttöön, ovat osaltaan vaikuttamassa esimerkiksi tiettyjen alueiden sosiaalisen statusten muuntumiseen. Näiden toimenpiteiden seurauksena voi käynnistyä muun muassa gentrifikaatioprosesseja, jolloin alueen alkuperäinen asukaskunta korvautuu koulutetummalla ja parempituloisella väestöllä.

Varsinainen uusi vuosittainen asuntotuotanto vastaa vain paria prosenttiyksikköä Suomen kokonaisrakennuskannasta (Juntto 2004a). Lisäksi asuntotuotanto on hyvin suhdanneherkkä toimiala, jossa vuosittaiset tavoitteet ovat kasvavilla kaupunkiseuduillakin usein jääneet toteutumatta. Suomalaisille kasvaville kaupunkiseuduille on ollut tyypillistä yhdyskuntarakenteen hajautuminen, ja tämä merkittävänä pidetty kehityskulku, johtuu juuri uuden asuntotuotannon sijoittumisesta. Keskuskuntien tonttien kaavoitus on ollut kehyskuntia hitaampaa, eivätkä ne ole toisaalta pystyneet kilpailemaan esimerkiksi tonttien hintatasolla kehyskuntien kanssa.

Tässä luvussa huomio kiinnittyy asuntokannan kehitykseen Turun kaupunkiseudulla. Tarkoituksena on tuoda esille, miten asuntokanta määrittää kuntien erilaisia profiileita asuntotarjonnan näkökulmasta. Tarkasteltavina asuntokannan osatekijöinä ovat asuntojen talotyypit ja hallintasuhteet. Erityistä huomiota kiinnitetään vuokra-asumiseen.

Turun kaupunkiseudulla näkyy hyvin asuntotuotannon painottuminen sotien jälkeiseen aikaan (kuviot 6.3.1.). Painopiste asuntotuotannossa oli aina 1970-luvulle asti kerrostaloasunnoissa, kun samaan aikaan vanhoja puutaloja purettiin kiihtyvällä tahdilla, erityisesti Turun ruutukaava-alueella (Aarnio 2005). Asuntotuotannon huippuvuosikymmenenä 1970-luvulla Turun kaupunkiseudulle valmistui lähes 35 000 uutta asuntoa, joista noin 26 500 kerrostaloihin. Kaikkiaan sodan jälkeisinä kolmena vuosikymmenenä valmistui lähes puolet nykyisestä kaupunkiseudun asuntokannasta, ja kerrostalojen osalta yli puolet. 1960–1970-lukujen kerrostalokannan peruskorjausrakentaminen tulee painottumaan selkeästi Turkuun.

Asuntotuotannon määrä laski yleisesti 1980-luvulta lähtien. Samalla myös asuntotuotannon painopiste muuttui. Kyseisestä vuosikymmenestä lähtien pientaloasuntojen osuus uusista asunnoista on ollut kerrostaloasuntoja suurempi, ja puolet kaikista kaupunkiseudun pientaloista on rakennettu tänä ajanjaksona. Viimeisen parinkymmenen vuoden aikana on havaittavissa asuntotuotannon selkeämpi painottuminen omakotitaloihin, kun väestö on sijoittunut yhä enemmän kaupunkiseudun kehyskuntiin. Kokonaisuudessaan omakotitaloja on valmistunut Turun kaupunkiseudulla melko tasaisesti 4 000–6 000 kappaletta sotien jälkeisinä vuosikymmeninä, mutta 2000-luku on ollut suhteellisesti ottaen voimakas omakotirakentamisen ajanjakso.

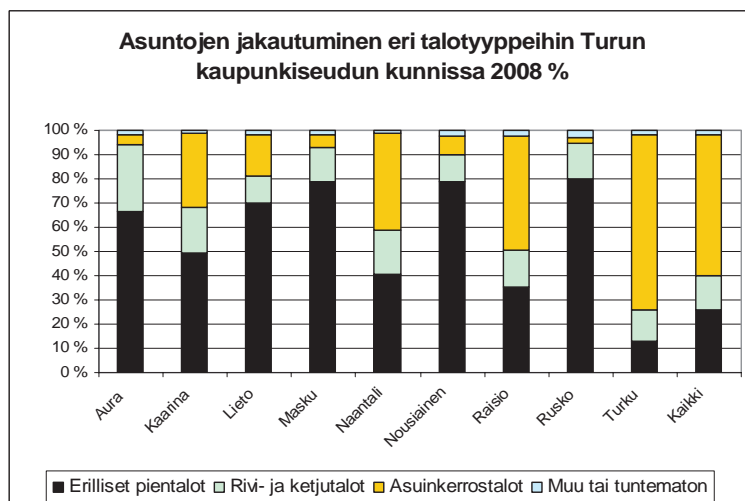
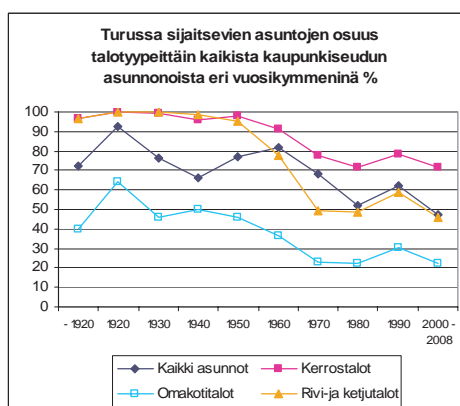
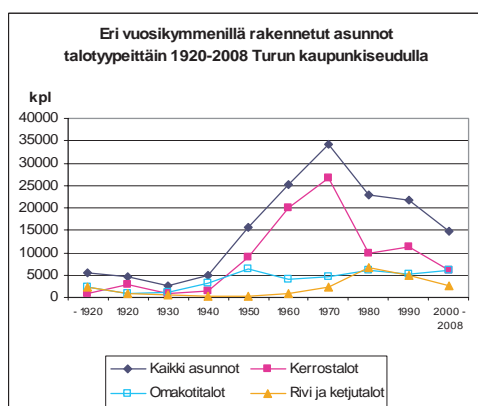
Turun osuus kaupunkiseudun asunnoista on ollut tasaisessa laskussa 1970-luvulta lähtien, jolloin Turussa sijaitsi vielä kolme neljästä kaupunkiseudun noin 100 000 asunnosta²⁷. Asuntotuotanto voimistui 1970-luvulla naapurikunnissa,

²⁷ Turun osalta tuloksissa tulee huomioida 1960–70-luvuilla toteutuneet kuntaliitokset, jotka nostivat samalla jonkin verran asuntojen ja asukkaiden määrää. Maaria liitettiin Turkuun vuonna 1967, Kakskerta vuonna 1968 ja Paattinen 1973 (www.kunnat.net) http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;29;348;4827;4892;4931

1940-luvun notkahdusta kokonaisasuntokannan Turun osuudessa selittää osaltaan asuntojen tuhoutuminen sodan pommituksissa.

mikä näkyy myös siinä, että kerrostalorakentamisen suurimman buumin aikaan Turun osuus rakennetuista kerrostaloasunnoista laski. Talouden suhdannevaihtelut ovat heijastuneet asuntotuotantoon ja Turun asemaan. Taloudellinen lama heijastui 1990-luvulla asuntorakentamiseen ja kuntien väliseen muuttoliikkeeseen. Kyseisellä vuosikymmenellä rakentaminen painottui subventoituun tuotantoon (esim. Juntto 2000), joka sijoittui paljolti Turkuun. Tämä välittyi Turun asunto-osuuden nousuna asuntotyypistä riippumatta.

Turun kaupunkiseudulla oli vuoden 2008 lopussa kaikkiaan 156 596 asuntoa, joista noin kaksi kolmasosaa sijaitsi Turussa. Turun hallitsevasta asemasta johtuen on kaupunkiseudun asuntokanta kerrostalopainotteinen. Kaikista asunnoista

Kuvio 6.3.1. Asuntokannan kehitys ja asuntojen hallintasuhdejakauma Turun kaupunkiseudulla

noin 60 prosenttia sijaitsi kerrostaloissa ja joka neljäs asunto omakotitaloissa. Turussa puolestaan lähes kolme neljästä (72 %) asunnosta sijaitsi kerrostaloissa, ja erityyppisissä pientaloissa sijaitsi noin neljännes (26 %). Turun asuntokannan jakautuminen vastaa pitkälti Helsingin tilannetta, jossa kerrostaloasuntojen osuus oli vuonna 2006 yli 80 prosenttia asuntokannasta.

2000-luvun ensimmäisenä vuosikymmenenä Turun osuus kaupunkiseudulle rakennetuista asunnoista oli ensimmäistä kertaa jäämässä vajaaseen puoleen valmistuneista asunnoista. Eniten asuntojen osuus on lisääntynyt Turun suurimmissa naapurikunnissa sekä lisäksi Ruskon ja Maskun kunnissa. Kehitys on loogisella tavalla samansuuntainen muuttoliikkeen dynamiikkaa koskevien havaintojen kanssa, joita käsiteltiin edellisessä luvussa. Kuitenkin Turun kaupunkiseudun asuntojen painottuminen Turkuun on selkeää, eikä yhdessäkään muussa kaupunkiseudun kunnassa ole sijainnut edes kymmenesosaa kaupunkiseudun asunnoista tarkastelujakson aikana.

Edellisten tulosten perusteella Turun kaupunkiseudun asuntomarkkinat ovat kuntakohtaisesti eriytyneitä. Kuntien erilaiset asuntoprofiilit tulevat selvästi esille talotyyppien kuntakohtaisista jakaumista (kuvio 6.3.1.). Useimmissa kaupunkiseudun kunnissa pientalot ovat hyvin hallitsevassa roolissa, sillä Turun lisäksi ainoastaan Raisiossa kerrostalojen osuus on noin puolet asuntokannasta (47 %). Maskun, Nousiaisten ja Ruskon kunnissa, jotka sijaitsevat etäämmällä kaupunkiseudun tiheimmin asutusta vyöhykkeestä, noin neljä viidestä asunnosta on omakotitaloissa.

Turun ja kaupunkiseudun muiden kuntien asuntorakenteen erojen kehitys on ollut talotyyppien osalta suhteellisen pysyvää 1980-luvun alusta lähtien. Suurin ero koskee omakotitalojen yhä selvempää sijoittumista keskuskaupungin ulkopuolelle. Vuonna 1980 kaupunkiseudun omakotitaloissa olevista asunnoista 40 prosenttia sijaitsi Turussa, kun vuonna 2008 osuus oli laskenut kolmannekseen.

6.3.2. Asunnon hallintasuhteiden kehitys

Seuraavassa luodaan kuva Turun kaupunkiseudun asuntokannan jakaumasta hallintasuhteiden perusteella. Asunnon hallintamuotojen pääjako kulkee omistus- ja vuokra-asumisen välillä. Tästä syystä Suomen asuntomarkkinoita on pidetty asunnon hallintasuhteiden osalta dualistisina. Suomea on usein kutsuttu kodinomistusyhteiskunnaksi (Ruonavaara 1993). Omistusasumisen yleisyyden ja tavoiteltavuuden taustalla on vuosikymmenien kehitys, jonka aikana 1950-luvulta lähtien asuntosäästöjärjestelmät ja asunto-osakeyhtiöt muodostuivat valitsevaksi kaupunkien rakennuttamistavaksi (Juntto 2000, 246–247). Päähallintasuhteet voidaan erottaa vielä hienojakoisemmin kiinteistön tai asunnon osakkeiden omistamiseen sekä vapaarahoitteisiin ja valtion tukemiin vuokra-asuntoihin (arava- ja korkotukilainalla tuetut asunnot). Näiden päähallintamuotojen

välille sijoittuvat vielä asunnon osaomistaminen ja asumisoikeusasunnot. Molemmat edelliset hallintasuhteet edellyttävät alkupääoman sijoittamista asunnon hallintaoikeuden saamiseksi. Keskeisin ero on siinä, että osaomistamissopimuksen puitteissa asukkaalla on mahdollisuus lunastaa asunto omaksi, kun taas asumisoikeusasunnossa tämä ei ole mahdollista. Kattavaa tilastointia kaikista hallintasuhteista ei ole, vaan myös asuntotilastoinnin tasolla hallintasuhteet on niputettu yleisempiin luokkiin. Päähallintamuotojen väliin sijoittuvien asunnon hallintasuhteiden määrä on ollut kaikkiaan vielä varsin marginaalinen.

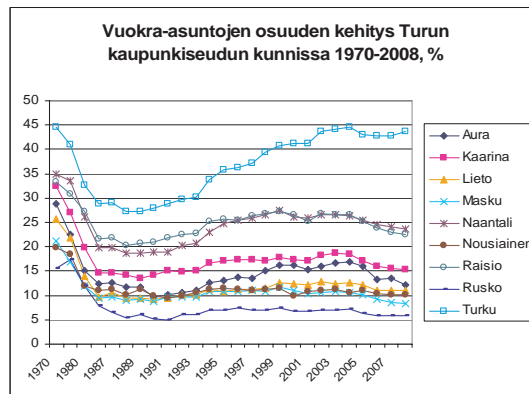
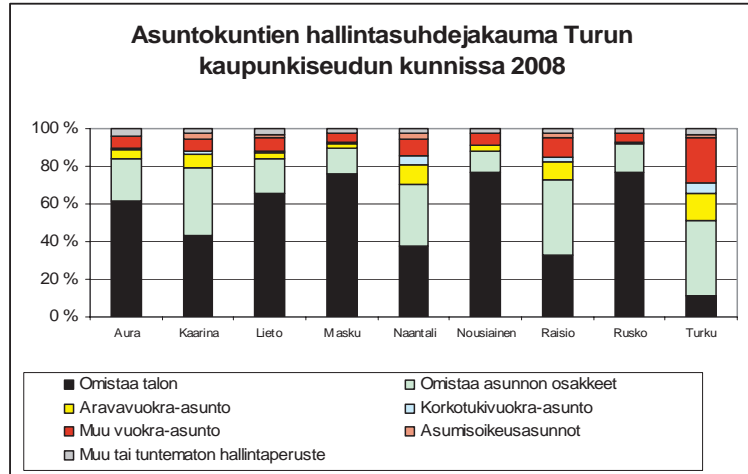
Asuntopoliittisista painotuksista johtuen rakennuskanta määrittää jo hyvin pitkälle asunnon hallintamuotoja. Erityyppiset pientaloasunnot ovat valtaosin omistusasuntoja, kun taas vuokra-asunnot sijoittuvat kerrostaloihin. Kuviossa 6.3.2. on nähtävissä hallintasuhteiden kuntakohtainen jakauma vuonna 2008. Lähes kaikista kaupunkiseudun kunnista löytyy asunnon hallintamuotojen koko kirjo. Asumisoikeusasuntoja on kuitenkin ollut pelkästään suurimmissa kunnissa. Selkeimpiä kuntakohtaiset erot ovat ymmärrettävästi talonomistuksen osalta, joka erottaa pientalovaltaiset kunnat muista. Myös kaupunkimaisissa kunnissa, Turku lukuun ottamatta, asuminen painottuu omistusasumiseen, eikä näiden kuntien välillä ole suuria eroja hallintasuhteiden jakaumissa. Turussa asuntojen hallintasuhteet jakautuvat lähes puoliksi omistusasumisen ja erityyppisten vuokra-asuntohallintasuhteiden kesken.

Kun seurataan Turun kaupunkiseudun kuntien vuokra-asunnoissa asuvien osuuden kehittymistä vuosina 1970–2008, voidaan havaita, että useimmissa tutkimuskunnissa vuokra-asumisen osuus oli korkeimmillaan 1970-luvun alussa. Tämän jälkeen vuokra-asuminen väheni aina 1990-luvun taitteeseen saakka. Vuosina 1993–1995 vuokrasäännöstelyä purettiin, ja laman seurauksena uusien asuntojen tuotanto oli hyvin valtiotavoista. Lamavuosina aravatuotannon osuus oli yli 70 prosenttia uustuotannosta (Juntto 2000, 244). Näin ollen asuntomarkkinoilla lisääntyi sekä yksityisten että julkisten vuokra-asuntojen tarjonta. Turun vuokra-asuntomarkkinoiden erityispiirteitä voidaan pitää yksityisen vuokra-asumisen hallitsevaa roolia. Yli puolet kaikista vuokra-asunnoista on tilastoitavissa yksityisen vuokra-asumisen piiriin.

Vuokra-asumisen osuus lisääntyi lähes kaikissa Turun kaupunkiseudun kunnissa aina 2000-luvulle saakka, jonka ensimmäisen vuosikymmenen loppupuolella vuokra-asuminen kääntyi uudelleen laskuun. Taulukosta 6.3.1. voidaan havaita, että koko kaupunkiseudulla vuokra-asuntojen absoluuttinen määrä yli kaksinkertaistui vuosien 1990 ja 2008 välillä. Suurimmassa osassa kuntia vuokra-asumisen nousu ajoittuu lähinnä 1990-luvun ajanjaksoon. Osassa kaupunkiseudun kuntia vuokra-asukkaiden osuuden laskun lisäksi, on myös vuokra-asuntojen absoluuttinen määrä vähentynyt 2000-luvulla. Ainoastaan Turussa vuokra-asumisessa ei ole tapahtunut vähenemistä 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopussa, ja Turku on ainoa kunta, jossa vuokra-asuminen oli yhtä yleistä

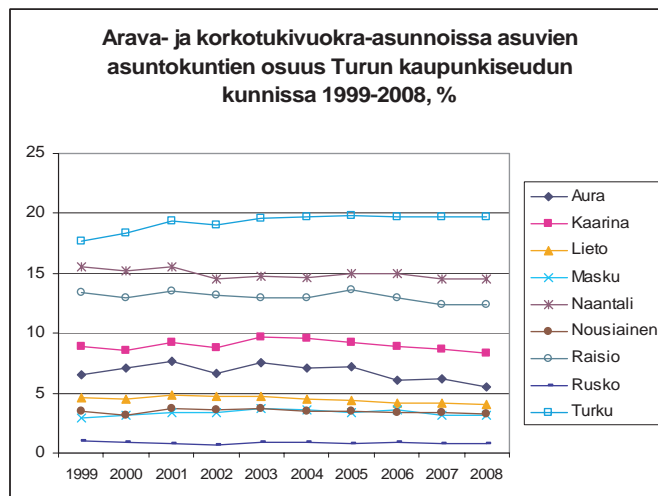
Kuvio 6.3.2.

Asunnon hallintasuhteiden ja vuokra-asumisen kehittyminen Turun kaupunkiseudun kunnissa

Taulukko 6.3.1. Asunnon hallintasuhteena tilastoitujen vuokra-asuntojen määrällinen muutos tutkimuskunnissa vuosina 1990, 1998 ja 2008

Kunta	Kpl	Kpl	Kpl	Muutos kpl	Muutos %
	1990	1998	2008	1990-2008	1990-2008
Aura	90	198	193	103	114,4
Kaarina	1185	1792	1976	791	66,8
Lieto	356	577	682	326	91,6
Masku	186	306	297	111	59,7
Naantali	987	1856	1951	964	97,7
Nousiainen	120	173	191	71	59,2
Raisio	1596	2652	2527	931	58,3
Rusko	65	123	124	59	90,8
Turku	19633	34182	41202	21569	109,9
<i>Yhteensä</i>	24218	41859	49143	24925	102,9

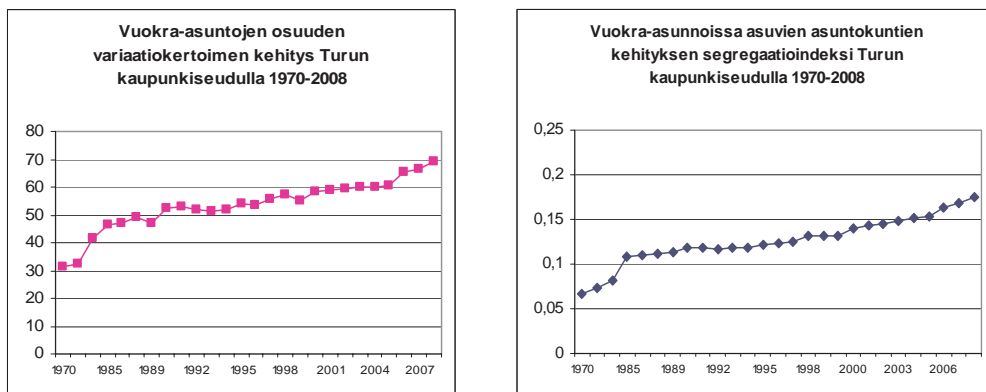

Kuvio 6.3.3. Julkisen vuokra-asumisen kehitys Turun kaupunkiseudun kunnissa

lähes 40 vuoden tarkastelujakson alussa ja lopussa (kuvio 6.3.2.). Vuonna 2008 noin 45 prosenttia turkulaisista asuntokunnista asui vuokralla, ja kaikkiaan keskuskuntaan sijoittui 84 prosenttia kaupunkiseudun vuokra-asuntokunnista. Turun vuokralla asuvien osuus vastaa suunnilleen Helsingin tilannetta, jossa noin puolet kaikista asuntokunnista asui vuokralla vuonna 2006 .

Kun eritellymmän tarkastellaan julkisesti tuetun vuokra-asumisen (aravavuokra- ja korkotukivuokra-asuinkunnat) kehittymistä 2000-luvulla, voidaan havaita tilanteen noudattavan edellä esitettyä vuokra-asumisen yleistä muutosta (kuvio 6.3.3.). Toisin sanoen muissa kunnissa kuin Turussa myös julkinen vuokra-asuminen on vähentynyt, kun taas Turussa se on jonkin verran lisääntynyt 2000-luvun taitteesta. Vuonna 2008 Turussa oli julkisen vuokra-asumisen piirissä joka viides asuntokunta, ja nämä asuntokunnat muodostivat neljä viidesosaa kaikista kaupunkiseudun arava- ja korkotukivuokra-asunnoissa asuvista. Näin ollen kuntien väliset erot ovat myös sosiaalisen vuokra-asumisen näkökulmasta kasvaneet.

Kuntien välisten erojen lisääntyminen vuokra-asumisen osalta tulee esille myös eriytymisindeksien perusteella (kuvio 6.3.4.). Erot ovat kasvaneet lineaarisesti 1970-luvun alusta lähtien muutamista tasaisen kehityksen ajanjaksoista huolimatta. Erojen kasvu johtuu Turun vuokra-asumisen muita kuntia suuremmasta lisääntymisestä ja 2000-luvun poikkeavasta kehityksestä. Toisin sanoen Turun kaupunkiseudun asuntomarkkinat ovat hitaasti, mutta selväpiirteisesti eriytyneet kohti vuokra-asumisen kuntakohtaisia eroja.

Kuvio 6.3.4. Vuokra-asumisen eriytymisindeksien kehitys Turun kaupunkiseudulla

6.3.3. Yhteenvetoa asutokannan kehittämisestä

Turun kaupunkiseudun asutokannassa on tapahtunut selkeitä painopisteen muutoksia vuosikymmenten aikana. Sotien jälkeisinä vuosikymmeninä kaupunkiseudun kasvu tapahtui lähes yksinomaan keskuskunnassa, mutta 1970-luvun lähiörakentamisbuumi levitti myös kerrostaloasumista naapurikuntiin. 1990-luvun syvän laman seurauksena keskuskaupungin asema jälleen korostui uuden asutotuotannon suhteen, kun rakentaminen painottui rakennusteollisuutta elvyttävään arava-tuotantoon. 2000-luvun ensimmäisenä vuosikymmenenä Turun osuus uusista asunnoista oli jäämässä ensimmäistä kertaa vähäisemmäksi kuin kehyskunnissa. Uusien valmistuvien asuntojen painopiste on samalla kallistanut vaakaa omakotitalo-asumisen suuntaan.

Kuntien asutokantojen toisistaan poikkeavat profiilit ovat voimistaneet asukasrakenteeseen liittyviä eroja. Erityisesti tämä tulee näkyviin omakotiasumisen lisäksi vuokra-asuntojen tarjonnassa, joka puolestaan painottuu aiempaa vahvemmin keskuskuntaan. Turku on samalla ainoa kunta, jossa vuokra-asuminen ei ole vähentynyt 2000-luvulla. Kokonaisuudessaan kaupunkiseudun vuokra-asuttomarkkinoilla tehtävät valinnat tapahtuvat siten enemmän määrin keskuskunnan sisällä.

Sosiaalisen erilaistumiskehityksen näkökulmasta olennaisinta on vuokra-asumisen ja erityisesti julkisen vuokra-asumisen kehityksen suunta. Dualistisista asuttomarkkinoista johtuen vuokra-asumista on meillä pidetty yleisesti välivaiheena asumisuralla, ei varsinaisena vaihtoehtona (Ruonavaara 1993). Silti vuokra-asumisen roolin ja kysynnän on arvioitu säilyvän ja jopa korostuvan tulevaisuudessa (Junto 2004a; 2007). Suomessa aravavuokra-asunnot ovat erityyppis-

ten tukiasuntojen ohella ainoa asunnon hallintamuoto, jossa asukasvalintaan voidaan vaikuttaa julkisella sääntelyllä. Kunnat ovat itsenäisiä toimijoita, jotka vaikuttavat kaavoitusmonopolillaan asuntojen sijoittumiseen. Näin ollen sosiaalisen asuntotuotannon tarjonta ja sijoittuminen määrittävät paljolti myös kuntien välisiä eroja, mitä tulee asukkaiden taustoihin ja yhteiskunnan tukijärjestelmiin linkittyviin riippuvuuksiin. Myös valtion taholta on viimeaikaisissa ratkaisuissa kiinnitetty huomiota suurten kaupunkiseutujen vuokra-asuntotarjontaan ja tähän liittyvään kuntien vastuun jakamiseen²⁸. Turku on ollut tähän mennessä ja on yhä enemmän määrin kaupunkiseudun suurin vastuunkantaja vuokra-asumisessa ja sosiaalisessa asuntotuotannossa.

6.4. Sosiaalisen aluerakenteen ulottuvuudet ja tyypit

6.4.1. Turun kaupunkiseudun faktoriekologinen analyysi

Tämän luvun aikaisemmissa osissa on käsitelty Turun kaupunkiseudun sosiaalista eriytymistä kuntatason analyysien perusteella. Kaupunkiseudun kuntien välillä on käynnissä selkeitä eriytymisprosesseja, jotka ovat muuttaneet keskuskuunnan ja muiden kuntien välistä suhdetta. Tässä luvussa edetään yksittäisiä kuntia pienemmälle havaintoyksikkötasolle tarkastelemalla kaupunkiseudun sosiaalista aluerakennetta pienaluetasolla. Pienalueet rinnastetaan tässä yhteydessä asuinalueisiin (ks. luku 5.3.2.). Tarkoituksena on tuoda esille, millaisia sosiaalisen aluerakenteen tyyppejä Turun kaupunkiseudulla on ja miten ne sijoittuvat. Käytettävänä metodeina ovat faktoriekologinen ja ryhmittelyanalyysi. Faktoriansalyysillä määritetään sosiaalisen aluerakenteen perusulottuvuudet. Ryhmittelyanalyysillä puolestaan määritetään Turun kaupunkiseudun asuinalueiden jakautuminen sosiaalisiin aluetyyppeihin, joihin kuuluvat alueet ovat mahdollisimman samankaltaisia, mutta aluetyyppien kesken mahdollisimman erilaisia. Tältä osin tutkimus kiinnittyy suomalaisen sosiaalisen erilaistumisen varsin pitkään kaupunkitutkimuksen faktoriekologiseen perinteeseen (esim. Sweetser 1966; Andersson 1983; Kääriäinen 1987; Maury 1997; Vaattovaara 1998; Kekkonen 2002; Paakko 2003; Nikkanen 2010).

Varsinaiisiin faktoriekologisiin tutkimuksiin verrattuna on tässä yhteydessä käytettävä lähestymistapa suppeampi. Tarkoituksena ei ole purkaa jokaista muodostunutta alueulottuvuutta (faktoria) karttaprojektoiden keinoin, mikä usein

²⁸ Turun kaupunkiseudun kunnat ovat solmineet 20.6.2012 aiesopimuksen, joka perustuu pääministeri Kataisen hallituksen hallitusohjelmaan 2011, jonka mukaisesti maankäytön, asumisen ja liikenteen (MAL) aiesopimusmenettelyä kehitetään sitovammaksi kaupunkiseudun kuntien välillä.

Helsingin seudun kunnat ja valtio ovat 20.6.2012 allekirjoitetussa maankäytön, asumisen ja liikenteen (MAL) aiesopimuksessa sitoutuneet luomaan edellytykset 12 000–13 000 asunnon vuosittaiselle rakentamiselle, josta vähintään viidennes eli noin 2500 on kohtuuhintaista, pieni- ja keskituloisille suunnattua vuokra-asuntotuotantoa.

on keskeinen osa faktoriekologista analyysia. Varsinaiseen sosiaalisen aluerakenteen spatiaalisen tarkastelun kartografiseen analyysiin edetään vasta seuraavassa, sosiaalisia aluetyyppejä koskevassa vaiheessa. Näin ollen faktorianalyysi on tässä tutkimuksessa vain välivaihe sosiaalisten aluetyyppien muodostamisessa, joihin keskeisin mielenkiinto kohdistuu. Toiseksi, tarkoituksena ei ole analysoida sosiaalisten faktoriulottuvuuksien tai aluetyyppien ajallisia muutoksia, joihin faktoriekologiset analyysit usein kiinnittyvät. Turun kaupunkiseudun sosiaalista aluerakennetta kuvaavat analyysit keskittyvät käytettävien aineistojen puolesta yhteen poikkileikkaushetkeen, eli vuoteen 2008. Kyseinen vuosi on edellisissä luvuissa käsitellyn kuntatason erilaistumista kuvaavan aikajänteen viimeinen tarkastelupiste, ja toisaalta se on jäljempänä tutkimuksessa käytettävien kyselyaineistojen viimeinen keruuvuosi. Tässä luvussa tehtävät analyysit palvelevat siten kuntatason muutosprosessien tulkitsemista muodostuneiden sosiaalisten aluetyyppien kautta.

Seuraavassa esitettävän faktorianalyysin muuttujien valinta ja analyysin kriteerit on esitetty luvussa 5.3.3. Faktorinanalyysin keskeisin tarkoitus on tiivistää valitun muuttujajoukon moniulotteinen vaihtelu yleisemmin tulkittaviin faktoriulottuvuuksiin. Analyysin onnistumisessa on tutkijalla keskeinen rooli, sillä faktorianalyysi on tehtävien valintojen kannalta joustava. Apukeinoina valinnoissa toimivat tutkimusmetodiin liittyvät tunnusluvut ja faktorien tulkintaan liittyvä teoreettinen kehystys. Turun kaupunkiseudun sosiaalisen aluerakenteen ulottuvuuksista tulkinnallisesti mielekkäimmän tuloksen antoi viiden faktorin ratkaisu. Taulukossa 6.4.1. esitetään muodostuneet faktorirakenteet tunnuslukuineen. Faktoreilla päälatauksia saaneet arvot on tulkinnan helpottamiseksi lihavoitu. Kaikkiaan kyseiset viisi faktoria selittävät 81,9 prosenttia kokonaisvaihtelusta, mitä voidaan pitää korkeana selitysosuutena. Faktoreiden selitysosuudet vaihtelevat 28,5–8,8 prosentin välillä ja muuttujien kommunaliteetit puolestaan välillä 0,58–0,97. Saadut arvot riittävät erittäin hyvin faktoreiden tulkintaan.

Turun kaupunkiseudun sosiaalista aluerakennetta määrittää kaikkein voimakkaimmin lapsiperheiden elämänvaihe. Kaksi ensimmäistä faktoriulottuvuutta liittyvät selkeästi lapsiperheiden asumiseen. Kyseisille faktoreille voimakkaimpia latauksia saavat lasten ja lapsiperheiden osuus, asuntokuntien suuri keskikoko ja työvoimaan kuuluvien korkea osuus. Voimakkaimmat negatiiviset lataukset ilmentävät puolestaan jo eläkeiässä olevien ja muiden lapsettomien kotitalouksien vähäisiä osuuksia samoilla alueilla. Samantyyppisestä profiilista huolimatta on kahden ensimmäisen faktorin välillä myös selkeitä eroja. Yleisesti ottaen erot liittyvät elämänvaiheeseen ja asumisuraan. Ensimmäiselle faktorille latautuvat toista faktoria voimakkaammin omistusasumisen yleisyys, hieman iäkkäämpi asukasrakenne sekä suurempi perheiden koko. Myös tulotaso on ensimmäisen faktorin lapsiperheillä jonkin verran korkeampi. Sen sijaan toisen faktoriulottuvuuden lapsiperheet ovat yleisesti koulutetumpia, ja työvoimaan kuuluminen on

	1	2	3	4	5	kommunali- teetti
Lapsettomat parit	-,855	-,395	-,094	-,069	,073	,91
5–14-vuotiaat	,853	,325	-,124	,094	-,084	,86
40–49-vuotiaat	,844	,137	-,080	,101	,029	,75
Asuntokuntien keskikoko	,842	,302	-,343	,127	-,048	,94
Lapsiperheet	,834	,382	-,210	,102	-,056	,90
Yhden hengen asuntokunnat	-,786	-,249	,438	-,111	,065	,89
Yksityiset vuokra-asunnot	-,683	-,144	,244	,086	,339	,67
20–29-vuotiaat	-,634	,150	,307	-,107	,628	,92
30–39-vuotiaat	,064	,902	,012	,090	-,070	,83
Yli 15-vuotiaiden miesten työvoimaosuus	,395	,827	-,064	,060	,118	,86
Yli 15-vuotiaiden naisten työvoimaosuus	,498	,741	-,124	,090	,155	,84
Yli 65-vuotiaat	-,557	-,709	-,111	,001	-,378	,97
0–4-vuotiaat	,417	,699	,031	,084	-,246	,73
Arava- ja korkotukiasunnot	-,062	,036	,842	-,139	,081	,74
Yksinhuoltajaperheet	-,082	-,029	,826	-,103	-,035	,70
Omistusasunnot	,467	,084	-,765	-,002	-,231	,86
Vieraskieliset	-,007	-,058	,741	-,093	,121	,58
Työttömät	-,255	,085	,713	-,119	,125	,61
Tulo-osuus 1–16999 €/v	-,447	-,429	,469	-,376	,216	,79
Korkea-asteen koulutus	,097	,295	-,239	,868	,124	,92
Keskiasteen koulutus	-,178	,313	,147	-,743	,445	,90
Tulo-osuus yli 42000 €/v	,380	,238	-,382	,737	,015	,89
Ruotsinkieliset	-,458	,056	,071	,595	,408	,74
Opiskelijat	-,040	-,041	,199	,055	,905	,87
<i>Faktorin ominaisarvo</i>	6,8	4,1	4,1	2,5	2,2	
<i>Faktorin selitysosuus</i>	28,5	17,1	17,1	10,4	8,8	
<i>Kumulatiivinen</i>	28,5	45,6	62,7	73,1	81,9	

Taulukko 6.4.1. Faktorianalyysi Turun kaupunkiseudun sosiaalisesta aluerakenteesta

yleisempää sekä miehillä että naisilla. Mikään asunnon hallintasuhteista ei saa erityisen voimakkaita latauksia toisella faktorilla, mikä kuvastaa tältä osin heterogeenisempää asumismuotojen kirjoa suhteessa edelliseen ryhmään. Tulosta voidaan tulkita asumisuralla etenemisen näkökulmasta, jolloin jälkimmäisen faktoritulottuvuuden lapsiperheet ovat asumisuransa alkupäässä, kun taas ensimmäisessä on siirretty jo laajassa määrin omistusasujiksi. Toisaalta tulosta voidaan tulkita myös asumispreferensseistä johtuvista eroista käsin. Lapsiperheiden keskuudessa on eroja paitsi elämänvaiheen ja resurssien myös asumismieltyksien mukaan (esim. Lilius 2008; ks. myös Vasanen 2010). Näillä eroilla olisi siten myös alueellinen ulottuvuutensa Turun kaupunkiseudulla.

Lapsiperheiden elämänvaihetta koskeva sosiaalisen aluerakenteen ulottuvuus kuuluu kaupunkien sosiaalialueellisen tutkimusperinteen perushavaintoihin (esim. Shevky & Bell 1961), ja se on tullut myös suomalaisissa tutkimuksissa poikkeuksetta esiin (ks. esim. Sweetser 1966; Andersson 1983; Kääriäinen 1987; Maury 1997; Vaattovaara 1998; Kekkonen 2002; Paakko 2003; Nikkanen 2010). Suhteessa aikaisempiin Turun kaupunkia käsitelleisiin faktoriekologisiin tutkimuksiin voidaan tehdä muutamia ajallisiin muutoksiin ja laajempaan aluekokonaisuuteen liittyviä havaintoja. Anderssonin (1983) ja Nikkanen (2010) tutkimuksissa elämänvaihe on tullut voimakkaasti näkyviin alueellisia eroja tuottavana tekijänä Turussa 1970-luvulta lähtien. Turusta voitiin 1970-luvulla erottaa ”nuorten perheiden” faktoriulottuvuus, joka linkittyi kaupungin kasvuun ja niin sanotun lähiökehän muodostaneisiin uusiin rakennettuihin kerrostaloalueisiin (Andersson 1983; Nikkanen 2010). Tälle ulottuvuudelle latautuivat pitkälti samat tekijät kuin tässä yhteydessä muodostuneilla kahdella faktorilla. Nikkasen (2010) tutkimuksessa tulivat esille 2000-luvulla muodostuneet kaksi lapsiperheiden elämänvaihetta kuvaavaa faktoria, joiden keskinäiset erot määrittyivät suhteellisen samalla tavalla kuin tässä yhteydessä. Ajalliset muutokset ovat siten erottaneet lapsiperheitä enemmän määrin erityyppisille alueille. Tämän tutkimuksen laajempi alueellinen kattavuusanalyysi selkeyttää näitä eroja koko kaupunkiseudun tasolla. Turun kaupunkiseudulle vaikuttaakin olevan ominaista lapsiperheiden selkeämpi jakautuminen kahdelle ulottuvuudelle suhteessa pääkaupunkiseudulla saatuihin havaintoihin (esim. Maury 1997; Vaattovaara 1998; Kekkonen 2002; Paakko 2003).

Kolmas faktori edustaa kahteen ensimmäiseen nähden selvästi niukempaa sosioekonomisten resurssien tasoa. Korkeimmat lataukset saavat aravavuokra-asuminen sekä yksinhuoltajaperheiden, vieraskielisten asukkaiden ja työttömien korkeat osuudet. Näin ollen myös pienituloisuuden verrattain voimakas positiivinen latautuminen tällä faktorilla on loogista. Faktorin voidaan katsoa ilmentävän myös sosiaalisen huono-osaisuuden varsin voimakasta liittymistä aravavuokra-asumiseen. Samoin yhden hengen asuntokunnat saavat voimakkaimman latauksen juuri tällä faktoriulottuvuudella. Monelta osin kyseinen ulottuvuus viittaa siten huono-osaisuuden riskeihin, ja kokonaisuudessaan faktori edustaa tutkimusperinteelle tyypillistä havaintoa vähäresurssisimman sekä etnisen väestön erottumisesta spatiaalisessa kontekstissa (Shevky & Bell 1961). Myös näiden taustatekijöiden linkittyminen samalle faktoriulottuvuudelle on suomalaisessa kontekstissa tuttu havainto. Esimerkiksi Vaattovaara on pääkaupunkiseutua koskevassa analyysissään erottanut hyvinkin vastaavan ulkomaalaisuus ja vuokra-asuminen -ulottuvuuden (Vaattovaara 1998, 86–87), samoin kuin Paakko Espoossa (Paakko 2003, 32–36) ja Nikkanen Turussa (2010, 94–133). Andersson (1983, 188–189) erotti 1970-luvun Turusta sosiaalista ja taloudellista deprivatiota koskevan faktoriulottuvuuden, jolle ominaista olivat yksin asuvat, eron-

neet, pienituloiset ja iäkkäämmät asuntokunnat. Nyt yhteiskunnan ja sosiaalisen aluerakenteen muutokset ovat tuoneet deprivaatiolle etnisen sävyn, ja myös ikähaitari on painottunut nuorempaan päähän. On ilmeistä, että juuri pääkaupunkiseudulla ja Turun kaupunkiseudulla etninen ulottuvuus alkaa näkyä myös sosiaalialueellisissa analyyseissa, sillä näillä alueilla sijaitsevat Suomen suurimmat vieraskielisten populaatiot.

Myös neljäs faktori edustaa tutkimusperinteessä vakiintuneeksi havaittua kaupunkien sosiaalista aluerakennetta määrittävää ulottuvuutta eli korkeaa sosioekonomista statusta. Tälle faktorille latautuvat voimakkaimmin korkea-asteen koulutus ja korkea tulotaso. Voimakkain negatiivinen lataus puolestaan liittyy keskiasteen koulutukseen, mikä korostaa asukkaiden sijoittumista koulutusasteikon yläpäähän. Etenkin keskuskaupunki Turulle ominaisena historiallisena piirteenä latautuu edellä mainittujen tekijöiden ohella myös ruotsinkielisten osuus voimakkaasti positiiviseen suuntaan tällä ulottuvuudella (vrt. Andersson 1983, 184–185; ks. myös pääkaupunkiseudulla Maury 1997, 65). Kokonaisuudessaan faktorissa esiin nousevien muuttujien voidaan katsoa sosiaalitatieteissä edustavan hyväosaisuuteen liitettäviä resursseja, ikään kuin vastaparina kolmannelle faktorilulottuvuudelle. Sen sijaan mikään elämänvaiheeseen liittyvä demografinen taustatekijä ei erotu tähän ulottuvuuteen voimakkaasti yhdistyväksi. Tässä mielessä tilanne muistuttaa edelleen 40 vuoden takaista Turkuja, jossa Anderssonin (1983) havaintojen mukaan ainoa demografinen taustatekijä sosioekonomisen statuksen faktorilla oli työssäkäyvien suhteellisen korkea osuus.

Viidennen faktorin päälataukset liittyvät opiskelijoihin ja nuoriin aikuisiin. Lisäksi voimakkaampia positiivisia latauksia saavat edellisen faktorin tapaan ruotsinkielisyys sekä nyt myös keskiasteen koulutus. Kun vielä yksityinen vuokra-asuminen osoittaa varsin voimakasta latautumista tällä faktorilla, voidaan puhua opiskelun ja nuorten aikuisten elämänvaiheeseen liittyvästä alueulottuvuudesta²⁹. Turku on merkittävä opiskelijakaupunki, ja se näkyy myös koko kaupunkiseudun sosiaalisessa aluerakenteessa. Faktori edustaa myös melko pitkälti faktoriekologisissa tutkimuksissa tyypillistä havaintoa perheettömän väestön ulottuvuudesta, jossa kyseiselle faktorille latautuvat suhteellisen vastaavat tekijät, ja ne ilmenevät alueellisesti selvimmän kaupungin urbaaneimmassa osassa eli keskusta-alueella (ks. esim. pääkaupunkiseudulla Kääriäinen 1987; Maury 1997). Nikkasan (2010) Turkuja koskevassa tutkimuksessa voitiin erottaa 2000-luvun aineistoihin (2001 ja 2008) perustuvissa analyyseissa faktoriulottuvuus, joka sisälsi hyvin pitkälti tässä ilmeneviä taustatekijöitä (vuonna 2008 faktori ”opiskelijat”). Vielä Anderssonin 1970-luvun Turkuja koskevassa tutkimuksessa ei tässä yhteydessä esille tullutta ulottuvuutta kuitenkaan ilmennyt. Sen sijaan eräänlaiseksi

²⁹ Kyseinen faktorirakenne muodostui, vaikka analyysiä testattiin jättämällä opiskelijat kokonaan pois muuttujajoukosta. Analyysissa ei ole myöskään mukana esimerkiksi kaikkein selkeintä opiskelija-asumisen keskittymää, eli Turun ylioppilaskylää, vinouttamassa faktorirakenteita. Tämän kaltaiset ns. outlier-alueet ovat yleisesti poikkeuksellisen vinoja väestörakenteeltaan.

sekundaarikseksi faktoriksi muodostui ”työssä käyvät naiset”, jota määritti työssä käyvien naisten korkea osuus (Andersson 1983, 189–191; vrt. myös Sweetserin ”*career women*” 1966, 229). Kyseisen ulottuvuuden voidaan katsoa ilmentäneen 1970-luvun taitteen murrosta, jossa laajeneva julkinen sektori ja savupiipputeollisuus vetivät naisia kiihtyvään tahtiin työmarkkinoille ja kaupunkeihin. Nyt Turussa tilalla on opiskelijoihin painottuva muuttoliike ja nuorten aikuisten pitkittänyt elämänvaihe siihen liittyvine asumisratkaisuineen.

Edellä esitetyn Turun kaupunkiseudun sosiaalisen aluerakenteen faktorianaalyyttisen tarkastelun havainnoista ovat hyvin löydettävissä faktoriekologisessa tutkimusperinteessä klassisiksi määrittäneet sosiaalisen erilaistumisen ulottuvuudet. Niistä keskeisimpiä ovat lapsiperheiden elämänvaihe, urbanisoituneisuus, sosioekonominen status ja sen käänköpuolena deprivatio. Tulosten voidaan siten katsoa tukevan tutkimusperinteen teoreettista mallia kaupunkialueen sosiaalisen aluerakenteen jäsentymisestä. Tulokset tukevat myös 1990- ja 2000-luvuilla Suomessa pääkaupunkiseudulla ja Turussa tehtyjä havaintoja sosiaalisen erilaistumisen ulottuvuuksista (Maury 1997; Vaattovaara 1998; Kekkonen 2002; Paakko 2003; Nikkanen 2010). Tosin Turun kaupunkiseudun osalta on myös huomioitava tiettyjä erityispiirteitä. Näistä selvimpänä voidaan pitää lapsiperheiden selkeää jakautumista kahdelle eri ulottuvuudelle ja toisaalta nuorten aikuisten elämänvaiheessa olevien alueellista ulottuvuutta. Tällaisenaan ei vastaavia havaintoja ole pääkaupunkiseudun analyyseissa tullut esille. Lapsiperhefaktoreiden osalta voidaan kuitenkin todeta, että sille käänköinen faktoriulottuvuus ”perheetön väestö” on tullut esille yhdessä ”nuorten lapsiperheiden” ulottuvuuden kanssa esimerkiksi Espoon kaupunkia koskevassa analyyseissa (Paakko 2003). Tällöin voidaan ajatella kyseessä olevan itse metodiin liittyvä ominaisuus, jolloin pienetkin erot muuttujien keskinäisvaihtelussa voivat määrittää faktorin negatiivisten ja positiivisten latausten suunnan.

Toinen ero pääkaupunkiseudun analyyseihin on se, että korkea koulutustaso ei muodostu Turun kaupunkiseudulla selkeästi omaksi tuloista irralliseksi ulottuvuudekseen. Mari Vaattovaaran väitöskirjan yksi keskeinen löydös pääkaupunkiseudun aikaisempiin analyyseihin nähden oli juuri nuorten koulutettujen, mutta verrattain pienituloisten eriytyminen omaksi alueelliseksi ulottuvuudekseen (ks. Vaattovaara 1998, 76–86). Tätä ulottuvuutta Vaattovaara teoretisoi bourdieulaiseen habitustematiikkaan tukeutuen tiettyä elämäntyyliä edustavien, erityisesti nuorten sinkkujen ja lapsettomien parien asumista kuvaaviksi valinnoiksi. Tulosta saattaa tosin osaltaan selittää tutkimusajankohta, jolloin 1990-luvun puolivälin heikko vastavalmistuneiden työmarkkinatilanne piti tulotason matalana. Toisaalta myös Vaattovaaran tutkimuksessa käytetty alueyksikkö poikkesi tässä yhteydessä käytetystä ja on saattanut tuoda hienojakoisempia eroja esille. Myös suppeampi tutkimusalue voisi tuoda Turun erityispiirteitä paremmin näkyviin, sillä pelkästään Turkuun sijoittuvassa faktoriekologisessa tarkastelussa on viit-

teitä samankaltaisesta koulutettujen nuorten alueulottuvuudesta kuin pääkaupunkiseudulla (Nikkanen 2010, 121–133).

Keskeisimpänä pääkaupunkiseudun ja Turun kaupunkiseudun erojen selityksenä voidaan kuitenkin pitää kaupunkiseutujen aitoja eroja sosiaalisessa aluerakenteessa. Tähän on viitattu tutkimuksen aikaisemmissa luvuissa kaupunkiseutujen sosiaalisen stratifikaation erojen suhteen. Kaupunkiseutujen työmarkkinoiden poikkeavuus toisistaan on ohjannut korkeasti koulutettua väestöä pääkaupunkiseudulle selkeästi suuremmalla volyymillä. Kokonaisuudessaan Turun kaupunkiseudusta välittyy siten keskiluokkaisempi aluerakenne. Lisäksi pääkaupunkiseudulla korostuvat jo mittakaavasta johtuen myös edellä mainitun kaltaiset elämäntyylin erot aina sosiaalista aluerakennetta määrittäviksi ulottuvuuksiksi asti.

Seuraavassa pyritään edelleen selkeyttämään ja tiivistämään Turun kaupunkiseudun sosiaalisesta erilaistumisesta saatavaa kuvaa ryhmittelyanalyysin keinoin. Faktorianalyysin perusteella osaltaan samat taustatekijät saattoivat tulla korostuneesti esiin useammallakin sosiaalista erilaistumista kuvaavalla ulottuvuudella. Ryhmittelyanalyysin myötä alueita jaotellaan keskenään mahdollisimman samanlaisiin ja muihin ryhmiin nähden mahdollisimman erilaisiin aluetyyppeihin. Näin ollen saadaan parempi käsitys sosiaalisen aluerakenteen jäsenytymisestä sekä faktorianalyysissä olevien muuttujien keskinäisistä painotuksista ja dynamiikasta. Samalla tuloksia analysoidaan kartografisella tasolla, mikä on olennainen osa sosiaalisen aluerakenteen tulkintaa. Lähtökohtana ovat faktorianalyysin perusteella saadut faktoripisteet sekä edelleen sama alueyksikkö kuin edellisissä analyyseissa³⁰.

6.4.2. Sosiaalisten aluetyypien muodostus Turun kaupunkiseudulla

Suoritettujen ryhmittelyanalyysien perusteella päädyttiin viiden aluetyypin malliin, joka oli selkeimmin tulkittavissa edellisessä faktorianalyysissä saatujen havaintojen tukemana. Taulukossa 6.4.2. esitetään alueryhmien keskiarvot analyyseissä käytetyillä muuttujilla sekä edellä esitettyjen faktorien faktoripisteiden keskiarvot kullakin aluetyypillä. Tämän myötä saadaan kuva myös siitä, miten faktoreiden kuvaamat sosiaalisen aluerakenteen ulottuvuudet liittyvät tiivistävään aluetyypittelyyn. Kuvissa 6.4.1. ja 6.4.2. esitetään puolestaan karttaprojektiot sosiaalisten aluetyypien sijoittumisesta kaupunkirakenteeseen. Ensimmäinen kartta osoittaa eri sosiaalisiin aluetyyppeihin kuuluvien alueiden sijainnin kaupunkiseudulla pienaluerajojen mukaisesti. Toisessa kartassa esitetään vastaava jakauma kunkin pienalueen asukaslukuun suhteutettuna. Vaikka itse analyyseissä

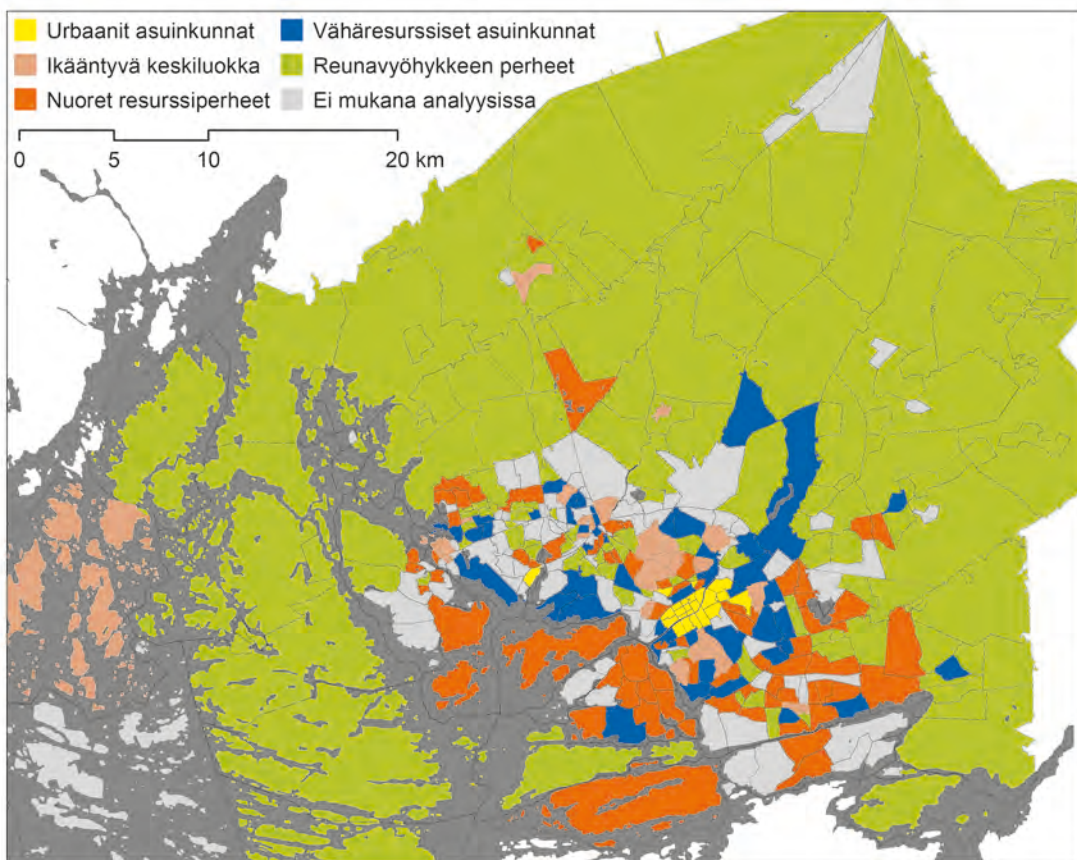
³⁰ Esitetyissä luokituksissa on mukana olevien alueiden lukumäärää voitu hieman nostaa, koska faktorianalyysissä haitallisia outlier-alueita on voitu sijoittaa muodostuneisiin aluetyyppeihin niiden ominaisuuksien perusteella, kuten aiemmin mainittu Ylioppilaskylä sille luontevaan alueitten ryhmään.

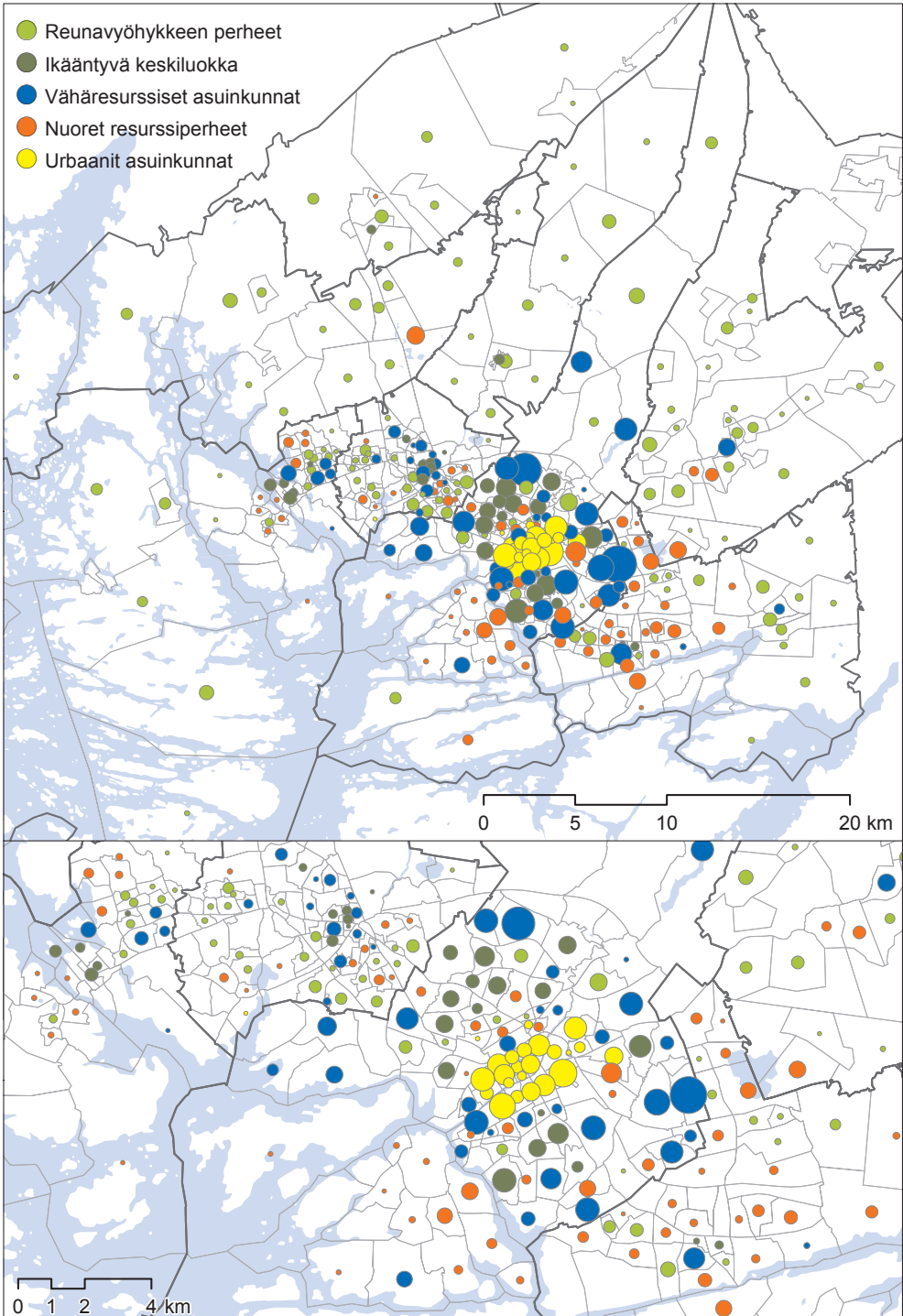
Taulukko 6.4.2. Sosiodemografisten ja asumisen osatekijöiden sekä faktoripisteiden keskiarvot (%) muodostetuilla sosiaalialuetyypeillä

Muuttujat	Aluetyyppiin lukeutuvien asuinalueiden lukumäärä ja osuus kaikista kaupunkiseudun asuinalueista					
	N = 24 7,8 %	N = 33 10,7 %	N = 72 23,4 %	N = 52 16,9 %	N = 127 41,2 %	N = 308 100 %
	Aluetyyppi 1	Aluetyyppi 2	Aluetyyppi 3	Aluetyyppi 4	Aluetyyppi 5	Keski- arvo
Lapsettomat parit	70,0	64,9	41,6	48,2	44,5	48,6
5–14-vuotiaat	4,1	6,8	15,2	10,6	14,6	12,4
40–49-vuotiaat	9,5	10,7	16,9	14,0	16,6	15,1
Asuntokuntien keskikoko	1,5	1,8	2,6	1,9	2,6	2,3
Lapsiperheet	19,8	25,1	49,9	33,7	47,5	41,2
Yhden hengen asuntokunnat	60,4	48,7	20,8	46,6	21,7	31,5
Yksityiset vuokra-asunnot	41,9	18,4	6,3	15,6	4,0	10,9
20–29-vuotiaat	29,0	9,4	7,6	15,2	7,2	10,5
30–39-vuotiaat	13,7	8,9	15,6	13,0	12,7	13,1
Yli 15-vuotiaiden miesten työvoimaosuus	63,0	51,3	70,6	63,9	66,3	65,0
Yli 15-vuotiaiden naisten työvoimaosuus	55,2	43,0	67,5	58,3	62,9	60,5
Yli 65-vuotiaat	25,9	42,9	17,4	21,2	20,6	22,7
0–4-vuotiaat	3,0	3,2	7,4	5,6	5,7	5,6
Arava- ja korkotukiasunnot	5,7	6,2	4,6	32,5	2,3	8,6
Yksinhuoltajaperheet	10,1	10,1	8,5	18,2	7,9	10,2
Omistusasunnot	48,3	69,2	84,4	45,1	90,3	75,8
Vieraskieliset	3,1	2,0	1,8	7,3	1,5	2,7
Työttömät	3,7	2,6	2,3	5,1	2,2	2,9
Tulo-osuus 1–16999 €/v	43,1	41,8	27,7	43,7	33,2	35,4
Korkea-asteen koulutus	34,8	26,8	41,2	22,4	27,2	30,2
Keskiasteen koulutus	42,2	33,1	32,9	41,4	39,1	37,6
Tulo-osuus yli 42000 €/v	11,7	10,6	21,2	7,5	13,6	13,9
Ruotsinkieliset	9,4	2,8	4,7	2,7	1,5	3,2
Opiskelijat	11,2	5,5	7,3	8,1	7,3	7,5
Faktori 1	-2,06	-0,95	0,31	-0,11	0,50	
Faktori 2	0,38	-1,27	0,55	0,07	-0,08	
Faktori 3	-0,15	-0,14	-0,18	1,74	-0,55	
Faktori 4	0,49	0,12	1,11	-0,47	-0,54	
Faktori 5	1,46	-0,93	-0,15	-0,16	0,06	

jokainen pienalue saa saman painoarvon asukasmäärästä riippumatta, on vertailu metodisessa mielessä mielenkiintoinen. Jo pelkästään tässä esitetyt kartat antavat toisistaan poikkeavan kuvan eri sosiaalisten aluetyyppien hallitsevuudesta kaupunkiseudulla. Valtaosa Turun kaupunkiseudun asukkaista asuu itä-länsisuunnassa kulkevan Naantali-Raisio-Turku-Kaarina-keskusakselin varrella. Asukasluvulla painottamaton kartta korostaa puolestaan tämän akselin ulkopuolella olevaa vyöhykettä.

Kuva 6.4.1. Turun kaupunkiseudun sosiaalisten aluetyyppien sijoittuminen kaupunkirakenteeseen. Perusjakauma.

Kuvio 6.4.2. Turun kaupunkiseudun sosiaalisten aluetyyppien sijoittuminen kaupunkirakenteeseen. Väestöosuudella painotettu jakauma.

Aluetyyppi 1: Urbaanit asuinkunnat

(24 kpl, asukkaita 40 856, kaupunkiseudun väestöstä 15 %)

Ensimmäiseen aluetyyppiin lukeutuu vajaa kymmenesosa Turun kaupunkiseudun asuinalueista ja noin 15 prosenttia asukkaista. Aluetyyppi on hyvin keskuskaupunkipainotteinen, sillä ainoastaan yksi alue sijaitsee Turun kaupungin rajojen ulkopuolella, Raisiossa. Sijainnillisen tarkastelun perusteella tämä aluetyyppi on myös kaikista muodostuneista ryhmistä selvärajaisin ja yhtenäisin. Alueet sijaitsevat siten urbaaneimmassa osassa kaupunkiseutua Turun ruutukaava-alueen kivitalokortteleissa sekä osaltaan niiden välittömässä läheisyydessä perinteisillä työläiskaupunginosien puutaloalueilla, kuten Portsassa (Port Arthur) ja Nummenmäellä. Useat alueista sijaitsevat myös lähellä Turun yliopistoa ja korkeakouluja, mikä ymmärrettävästi selittää sen, että opiskelijat ovat tyypillisiä asukkaita näillä alueilla. Edellä muodostetuista faktoreista tämä aluetyyppi linkittyy voimakkaimmin juuri viidenteen, opiskelijoiden ja nuorten aikuisten elämänvaiheeseen liittyvään ulottuvuuteen. Kuitenkin kyseisestä faktorista poiketen tällä aluetyypillä korostuu keskimääräistä enemmän myös yli 65-vuotiaitten asukkaiden osuus. Samoin korkea-asteen koulutus ja ruotsinkielisten suuri osuus näytättyvät tavallisina. Aluetyyppi voidaan nimetä näiden piirteidensä pohjalta *urbaaneiksi asuinkunniksi*.

Saatu tulos kuvastaa hyvin keskusta-asumisen nykyistä sosiodemografista monikerroksisuutta. Voidaankin sanoa, että tämän aluetyypin alueet edustavat sosiaalisesti sekoittuneinta osaa Turun kaupunkiseudusta. Yhteistä asukkaille on asuinympäristö. Anderssonin väitöskirjan keskeinen Turun fyysistä, toiminnallista ja sosiaalista rakennetta koskeva johtopäätös oli historiallisten juonteiden merkitys kaupungin rakentumisessa, mikä näyttää muokkaavan sosiaalista kaupunkikuvaa varsin pysyvästi (Andersson 1983, 206–211). Anderssonin määrittelemät ”ydinkeskustan” (*central core area*) ja ”ruutukaava-alueen” (*grid plan city centre*) aluetyypit ovat pitkälti sama aluekokonaisuus, joka tässä tutkimuksessa määrittyy *-urbaanien asuinkuntien* mukaisesti nimetyn alueryhmän kanssa. Tämä alue on ollut kautta Turun historian merkityksellisin kaupan, hallinnon ja palvelulinkeinojen keskittymä ja porvarillisimman väestönosan asuttama, mutta toisaalta se on myös ollut sosiaalisesti monikerroksinen etenkin alueen reunamien asutusta lähestyttäessä. Vielä 1970-luvulla keskusta-alue muodosti kuitenkin selkeimmän sosioekonomisen hyväosaisuuden keskittymän (Andersson 1983; Nikkanen 2010). Tässä tutkimuksessa saadut tulokset korostavat keskusta-alueen painottumista nuorten aikuisten ja pienten kotitalouksien asuinpaikkana. Myös Nikkasan (2010) tulokset tukevat näkemystä Turun keskustan sosioekonomisen statuksen laskusta viime vuosikymmenien aikana. Kehityksessä voidaan nähdä myös Turun kaupungin tietoisien asunto- ja kaavoituspolitiikan vaikutus sosiodemografisen kirjon lisääntymiseen. Keskusta-aluetta on voimistuvissa määrin

täydennysrakennettu 1990-luvulta lähtien, ja kohderyhmänä ovat olleet pienet asuntokunnat ja vuokralla asuvat (Turun asunto- ja ... 2009).

Muodostunut aluetyyppi muistuttaa pitkälti Vaattovaaran (1998) pääkaupunki-seudulla erottamaa ”urbaanin elämäntyyllittämisen” sosiaalista ja spatiaalista kokonaisuutta. Urbaaneiksi elämäntyyllittäjiksi Vaattovaara nimesi ryhmän alueita, jotka painottuivat niin ikään Helsingin kantakaupungin alueelle (Vaattovaara 1998, 94–95). Tyypillinen urbaani elämäntyyllittäjä oli iältään alle 30-vuotias tai eläkeikäinen, yksinäinen henkilö tai lapseton pariskunta vanhan kerrostalon pienessä vuokra-asunnossa. Tyypillistä oli myös korkeakoulututkinto, mutta ei niinkään korkea tulotaso tai ammatillinen status. Tulokunnan mukaan etenkin nuorilla kyse oli siis oletettavasti omaa elämäntapaa korostavasta valinnasta asua ehkä ahtaasti, mutta halutussa paikassa. Vaattovaaran havainto voidaan siten ainakin osittain liittää myös Turun keskustan sosiaaliseen kuvaan. Tärkeä rakenteellinen tekijä Turussa on pienten yksityisten asuntomarkkinoiden laaja tarjonta juuri keskusta-alueen kerrostalovuokra-asunnoista, joita tässä elämänvaiheessa olevat nuoret suosivat. Tosin voidaan pohtia, onko kyseessä enemmän tiettyyn elämänvaiheeseen kytkeytyminen kuin tietynlaiseen elämäntapaan vihkiytyminen. Toisaalta myös kotimaisissa tutkimuksissa on esitetty tulkintoja muun muassa nuorten lapsiperheiden pysymisestä keskustassa, jolloin motiivina on nimenomaan alueelle juurtuminen ja oman urbaanin elämäntavan jatkaminen perheellistymisestä huolimatta (Lilius 2008; Vasanen 2010). Esimerkiksi Isossa-Britanniassa ja Hollannissa on jo tehty havaintoja tämänkaltaisesta kehityksestä (esim. Heath 2001; Karsten 2007). Nykyisellään *urbaanien asuinkuntien* alueilla lapsiperheitä oli noin viidennes kotitalouksista, mikä oli pienin osuus muodostettujen aluetyyppien keskuudessa.

Aluetyyppi 2: Ikääntyvä keskiluokka

(33 kpl, asukkaita 36 698, kaupunkiseudun väestöstä 13 %)

Toinen aluetyyppi jäsentyy ennen kaikkea vanhenevan väestörakenteen ja pienenevien asuntokuntien kautta. Edelliseen ryhmään nähden myös tällä aluetyyppillä ovat yksinasuvat ja lapsettomat parit tyypillisimpiä asuntokuntia, mutta ikärakenne on selvästi edellisestä poikkeava. Yli 65-vuotiaiden osuus on kaikkein suurin, ja se näkyy myös työvoimaan kuuluvien asukkaiden vähäisimpänä osuutena. Asukkaiden koulutus- ja tulotaso ovat keskimääräistä matalampia, mikä selittyy paljolti ikärakenteella. Asuntojen hallintasuhteiden osalta on vuokra-asuminen jonkin verran keskimääräistä yleisempää, mutta hallintasuhteet ovat kaikkiaan varsin heterogeenisiä. Kokonaisuudessaan aluetyyppiä voidaan kuvata taustaltaan varsin keskiluokkaiseksi, ja ikääntyvän väestörakenteen johdosta se nimetään *ikääntyväksi keskiluokaksi*. Kaikkiaan tähän aluetyyppiin lukeutuu joka kymmenes tarkastelussa olevista kaupunkiseudun alueista ja 13 prosenttia asukkaista.

Kaupunkiseudun aluerakenteessa ikääntyvän keskiluokan alueet sijoittuvat vyöhykkeiksi keskuskaupungin ytimen *urbaanien asuinkuntien* alueitten ympärille ja toisaalta Kaarinan, Raision ja Naantalın keskustojen liepeille. Turussa kyseisellä vyöhykkeellä sijaitsee lähinnä sotien jälkeisen ajan ensimmäisen lähiöpolven alueita (mm. Patterinhaka ja Mäntymäki) sekä pientalovaltaisempia alueita. Toisaalta voidaan nähdä myös myöhemmän 1970-luvun lähiörakentamisen kehän alueita, kuten Suikkila, Hepokulta ja Uittamo. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta tähän ryhmään kuuluvat alueet sijaitsevat kaikkein tiiviimin asutulla kaupunkiseudun keskusvyöhykkeellä.

Suhteessa havaintoihin 1970-luvun Turusta voidaan erottaa, että Anderssonin hahmottama ”suunniteltujen pientaloalueiden alueryhmä” (*established areas of detached houses*) on nykyään alueellisesti selkeimmin yhdistettävissä tässä *ikääntyvän keskiluokan* ryhmäksi nimettyyn sosiaalialuetyyppiin (Andersson 1983, 246–247). Tuolloin Turun asuntorakentaminen suuntautui teollisuustyöväen alueiden vieressä ja takana oleville tyhjille tonttimaille hyvin eri puolille kaupunkia, mikä osaltaan myös hajautti kaupunkirakennetta. Alkuvaiheessaan osaa alueista voitiin pitää sosioekonomiselta statukseltaan suhteellisen matalana, mutta jo 1970-luvulle tultaessa Andersson piti tähän ryhmään kuuluvia alueita selkeimpänä esimerkkinä keskiluokkaisen taustan omaavien asukkaiden eriytymisestä omille alueilleen hitaan gentrifikaatioprosessin seurauksena. Nyt nämä perinteiset keskiluokan alueet määrittävät siis edelleen omaksi ryhmäkseen myös koko kaupunkiseutua koskevassa tarkastelussa, mutta alueellisesti huomattavasti laajempaa ja talotyyppillisesti vaihtelevampaa kokonaisuutena. Siinä missä 1970-luvulla Turussa kyseiseen aluetyyppiin lukeutui vain muutama pieni kerrostalo-alue, kuuluu siihen nykyään myös useita 1960–70-lukujen kerrostalolähiöitä. Kokonaisuudessaan alueet ovat elinkaarensa vaiheessa, jossa alkuperäisten asukkaiden perheiden lapset ovat jo muuttaneet pois, mutta toisaalta uusia lapsiperheitä ei ole muuttanut laajemmasta määrin tilalle. Tämänkaltainen elinkaari on Turussa havaittavissa Nikkasen (2010) tutkimuksen lähes neljä vuosikymmentä kattavan tarkastelujakson perusteella, jossa hän erotti 2000-luvulla ”vanhat sukupolvet” omaksi aluetyypikseen.

Ikääntyvän keskiluokan alueiden sijainti kaupunkiseudun ytimen läheisyydessä houkuttelee oletettavasti tulevaisuudessa nuorempiakin asutokuntia. On todennäköistä, että näillä alueilla tulee tapahtumaan jo vuosikymmenen kuluessa asukkaiden ikärakenteesta johtuvaa gentrifikaatiota. Asukkaat tulevat joka tapauksessa vaihtumaan useimmissa asunnoissa. Sama koskee myös esimerkiksi Turun naapurikuntien keskustojen läheisiä alueita.

Aluetyyppi 3: Nuoret resurssiperheet

(72 kpl, asukkaita 42 963, kaupunkiseudun väestöstä 15 %)

Kolmas aluetyyppi liittyy Turun kaupunkiseudun aluerakennetta voimakkaimmin jäsentäneeseen ulottuvuuteen eli lapsiperheiden elämänvaiheeseen. Molemmat lapsiperhefaktorit saavat tässä aluetyypissä korkean keskiarvon, mutta ominaisinta tämän aluetyypin perheille on korkea koulutus- ja tulotaso. Tältä osin klusterianalyysi erottelee faktorianalyysia tehokkaammin kyseisen aluetyypin lapsiperheet sosiaalisen statuksen perusteella omaksi ryhmäkseen. Aluetyyppi voidaan nimetä *nuoriksi resurssiperheiksi*. Tähän aluetyyppiin lukeutuu lähes neljännes (23,4 %) kaupunkiseudun pienalueista, ja asukasmäärältään se vastaa *urbaanien asuinkuntien* aluetyyppejä.

Nuorten resurssiperheiden sijoittuminen kaupunkirakenteessa on pääosaltaan vyöhykkeistä. On hyvin tunnettua, että vesistöt ovat kautta historian muokanneet kaupunkirakennetta etenkin rannikkokaupungeissa. Kun kaupallisten liikenneyhteyksien ylläpidon merkitys on vähentynyt, ovat tilalle tulleet vesistöjen esteettisten ja virkistystekijöiden korostukset (esim. Vaattovaara 1998, 28–29). Edelliseen liittyen on myös asuinympäristön laatu se keskeinen kilpailuelementti, jolle yksittäiset kunnat rakentavat imagoaan. Oletuksena on resurssija omaavien halu panostaa asumisessaan esteettisempään ja virkistysmahdollisuuksia tarjoavaan asuinympäristöön. Näin ollen on varsin odotettua, että tämän aluetyypin asuinalueet sijoittuvat paljolti meren äärelle: saarille ja osaltaan rannikkovyöhykkeelle. Hyvin selkeää on myös resurssiperheiden alueellinen painottuminen Kaarinaan ja Naantaliin. Tulos on varsin odotettu ajatellen kuntatason tarkastelussa esille tulleita havaintoja, joiden mukaan kaupunkiseudun sosiaalinen stratifikaatio on edennyt myönteisimpään suuntaan juuri näissä kunnissa. Kaarinassa jopa suurin osa asuinalueista sijoittuu tähän aluetyyppiin.

Kuitenkin myös keskuskaupungista löytyy *nuorten resurssiperheiden* alueita, jotka painottuvat Turun saarille, erityisesti voimistuneen pientalorakentamisen kohteena olleeseen Hirvensaloon. Myös tätä kehitystä voidaan pitää tietoisien asunto- ja kaavoituspolitiikan tuloksena (Turun asunto- ja..., 2009). Yksittäisiä alueita esiintyy myös tiiviin kaupunkirakenteen sisällä. Nämä alueet sijaitsevat lähellä Turun keskustaa pääosin vanhoilla pientaloalueilla lähinnä *urbaanien asuinkuntien* alueiden ja *ikäntyvän keskiluokan* vyöhykkeen välissä. Näiden alueiden sosiaalinen kehittyminen on puolestaan mitä ilmeisimmin yhteydessä selkeämpiin gentrifikaatioprosesseihin.

Anderssonin Turkua käsitelleessä tutkimuksessa lapsiperheiden elinvaiheeseen ei liittynyt tässä yhteydessä esille tullutta hyväosaaisuutta, vaan lapsiperheiden aluetyyppi linkittyi hyvin selkeästi keskiluokkaisuuteen ja 1960–1970-lukujen vastavalmistuneisiin kerrostalolähiöihin (Andersson 1983, 187–188). Sen sijaan Nikkasen tutkimuksessa voitiin tutkimusvuoteen 2008 perustuvalla aineistolla

erottaa Turussa "vauraiden lapsiperheiden" aluetyyppi, jonka sijainti ja väestörakenteen piirteet ovat yhdenmukaisia tässä yhteydessä esitettyjen kanssa.

Pääkaupunkiseutua koskevissa tutkimushavainnoissa vaurautta kuvaava aluetyyppi ei ole yleisesti linkittynyt kovin voimakkaasti lapsiperheiden elämänvaiheeseen, vaan pikemminkin pieniin asuntokuntiin ja korkeaan sosioekonomiseen statukseen. Maury (1997) erotti kuitenkin pääkaupunkiseudun hienojakoisessa tyypittelyssä erikseen aluetyypit "esikaupunkien nuoret tulevaisuuden menestyjät" ja "esikaupungin menestyjät huviloissaan ja rivitaloissaan", jotka sisältävät samoja elementtejä tässä esille tulleiden kanssa. Yhteistä on muun muassa vyöhykkeinen sijoittuminen lähinnä meren ääresille alueille.

Aluetyyppi 4: Vähäresurssiset asuinkunnat

(52 kpl, asukkaita 90 334, kaupunkiseudun väestöstä 33 %)

Neljäs aluetyyppi rakentuu kolmannella faktoriulottuvuudella korkeita latauksia saaneiden muuttajien varaan. Näin ollen aluetyyppejä kuvastavat muihin verrattuna toimeentulon, työn ja koulutustason niukkuus ja huono-osaisuuden riskeihin liittyvät tekijät. Aluetyyppi voidaan nimetä *vähäresurssiseksi asuinkunniksi*. Alueet sijoittuvat valtaosin 1970-luvun lähiörakentamisen alueille. Kaikkiaan Turun kaupunkiseudun alueista 17 prosenttia lukeutuu tähän aluetyyppiin, mutta asukkaista jopa kolmannes. Aluetyyppi on noin 90 000 asukkaan myötä väestömäärältään laajin muodostuneista ryhmistä.

Kaupunkiseudulle sijoittumisen osalta kyseisen aluetyypin alueet poikkeavat hyvin selvästi edellisestä ryhmästä. Aluetyyppiin lukeutuvista alueista 60 prosenttia sijoittuu Turkuun ja yli 80 prosenttia Turkuun ja Raisioon. Tämä tulos antaa tukea edellisen luvun kuntakohtaisissa analyysissä saaduille tuloksille, joiden mukaan huono-osaisuuden riskit ovat kasautuneet väestöllisesti kaupunkiseudulla Turkuun. Sama voidaan todeta myös useimpien aluetyyppiin lukeutuvien asuinalueiden näkökulmasta. Analysoitaessa erikseen tähän aluetyyppiin kuuluvia alueita faktorianalyysin "huono-osaisuuden riskejä" kuvaavan kolmannen faktorin pisteiden valossa, voitiin havaita, että kaikki erityisen korkeita pisteitä saaneet alueet sijaitsivat Turussa. Sekä Turussa että Raisiossa kyseiset alueet sijoittuvat pääosaltaan kaupunkirakenteen uloimman kehän lähiöihin, kunnan rajojen tuntumaan. Kontrasti erityisesti Turun ja Kaarinan rajalla on selkeä, sillä Kaarinan puolella sijaitsee lähinnä *nuorten resurssiperheiden* alueita. Osaltaan alueet ovat samoja, jotka korostuivat Turussa 1970-luvulla nuorten lapsiperheiden alueina (Andersson 1983). Selkeämpiä alueellisia painotuksia voidaan havaita Turun itärajalta pohjoiseen ulottuvassa vyöhykkeessä ja toisaalta Turun ja Raision rajalla telakan läheisyydessä Pansio-Pernon ja Kaanaan aluekokonaisuudella. Muutoin alueet sijaitsivat varsin vaihtelevasti kaupunkirakenteen sisällä ja ovat myös rakennusajankohdaltaan monikerroksisia. Sekä Turun että

Raision keskusta-alueen läheisyydessä on tähän aluetyyppiin kuuluvia alueita, ja toisaalta voidaan huomioida, että Turun meren läheisiä rannikkoalueita kuvaa sosioekonomisen vaurauden sijaan pikemminkin niukkuus.

Vielä 1970-luvulla deprivoituneimmat alueet Turun kaupungissa olivat ruutukaava-alueen reunamilla sijainneiden teollisuusalueiden läheisyydessä, lähinnä vanhoilla työläisten asuinalueilla muun muassa Portsassa (Port Arthur), Pohjolassa, Raunistulassa, Kuuvuorella ja Nummenmäellä (Andersson 1983, 187–189). Nyt mikään näistä alueista ei tule enää esiin asukkaiden resurssien niukkuuden osalta, ja osasta alueita on muotoutunut *resurssiperheiden* alueita. Useimmat vanhoista puutaloalueista näyttävät siten käyneen yhden sukupolven aikana läpi selkeän gentrifikaatioprosessin mukaisen sosiaalisen muutoksen. Osalla tähän ryhmään kuuluvista alueista oli tapahtunut jo 1970-luvulle tultaessa jonkinasteista gentrifikaatiota, jonka myötä alueiden arvostus oli hiljalleen jo noussut (Andersson 1983, 245–246). Tässä yhteydessä saatujen tulosten perusteella gentrifikaatioprosessi on siis muuttanut edelleen merkittävästi kyseisten alueiden väestöpohjaa. Turun osalta on havaittu kuitenkin myös selkeämpää deprivaaation alueellista pysyvyyttä. Nikkasen (2010) havaintoihin Turun sosiaalisen aluerakenteen kehityksestä sisältyy ”vähäresurssisten lapsiperheiden” aluetyyppi, jonka sijoittuminen viimeisenä tutkimusvuotena 2008 vastaa tässä saatuja havaintoja. Hänen tulkintansa mukaan osa vastaavaan aluetyyppiin lukeutuvista alueista on ollut jo vuosikymmeniä (1970-luvulta lähtien) samoja. Kokonaisuudessaan alueellista huono-osaisuutta ilmentävät alueet olivat statukseltaan pysyvimpiä, ja viimeisenä ajankohtana myös niiden määrä oli lisääntynyt (Nikkasen 2010, 141–162). Vähäisiä resursseja, niukkuutta tai huono-osaisuutta kuvaava aluetyyppi on tullut poikkeuksetta esille myös pääkaupunkiseutua koskevissa analyyseissä (Maury 1997; Vaattovaara 1998; Paakko 2003). Aluetyypin voimakas linkittyminen 1970-luvun betonilähiöihin on ollut varsin selväpiirteistä.

Aluetyyppi 5: Reunavyöhykkeen perheet

(127 kpl, asukkaita 67 265, kaupunkiseudun väestöstä 24 %)

Ryhmittelyanalyysin perusteella muodostettujen aluetyyppien viimeinen ryhmä on kaikkein yleisin Turun kaupunkiseudulla. Siihen lukeutuu kaikkiaan 41 prosenttia kaupunkiseudun pienalueista. Aluetyyppi kuvastaa lapsiperheiden elinvaihetta hyvin samantyyppisesti kuin *nuorten resurssiperheiden* ryhmä, kuitenkin sillä erotuksella, että näiden alueiden perheet eroavat edellisistä matalamman koulutus- ja tulotasonsa suhteen. Kuitenkaan tämän aluetyypin perheille eivät ole tyypillisiä esimerkiksi työttömyyden kaltaiset ongelmat samassa määrin kuin *vähäresurssisten asuinkuntien* alueiden asukkaille, ja ero kyseisiin alueisiin on selkeä.

Aluetyyppi muodostaa hyvin selkeän vyöhykkeen kaikkien edellisten aluetyyppien ympärille, ja se voidaan nimetä *reunavyöhykkeen perheiksi*. Kaupunki-

seudun väestötiheyden näkökulmasta nämä alueet sijaitsevat lähinnä harvaan asutussa osassa, jonne haja-asutuksen vyöhykkeittäinen leviäminen on parin viime vuosikymmenen aikana kasvavassa määrin Turun kaupunkiseudulla edennyt (ks. Helminen & Ristimäki 2007). Tästä johtuen aluetyyppi ei myöskään ole keskuskaupungille ominainen, joskin joitain alueita esiintyy lähinnä kaupungin pohjoisosassa ohikulkutien pohjoispuolella (Yli-Maaria, Paattinen ja Tortinmäki) ja muutamia yksittäisiä alueita tiiviimmän kaupunkirakenteen sisällä. Kuitenkin yli 90 prosenttia aluetyyppiin lukeutuvista alueista sijoittuu keskuskaupungin ulkopuolelle. Kaupunkiseudun sosiaalisen aluerakenteen osalta on kuvaavaa myös se, että tarkasteltaessa yksittäisiä kuntia havaitaan, että kaikki Auran ja lähes kaikki Liedon ja Nousiaisten pienalueet kuuluvat tähän aluetyyppiin. Sama voidaan todeta vuoden 2008 kuntaliitosta edeltäneiden kaupunkiseudun periferisempien kuntien Piikkiön (nykyinen Kaarinan osa) sekä Askaisten ja Lemun (nykyisiä Maskun osia) osalta. Nämä alueet ovat sosiaaliselta aluerakenteeltaan kaupunkiseudun homogeenisimpia.

Vastaavankaltaista aluetyyppiä määrittävät tekijät ovat tulleet varsin usein esille pääkaupunkiseutua koskevissa analyyseissa. ”Keskituloiset lapsiperheet” (Paakko 2003), ”Keskiluokkaiset omistusasuntojen lapsiperheet” (Vaattovaara 1998) ja ”Esikaupunkien keskiluokka” (Maury 1997) ovat nimettyjä tyyppejä pääkaupunkiseudun sosiaalista rakennetta määritelleistä ryhmistä. Erona pääkaupunkiseutuun voidaan pitää sitä, että kyseiseen aluetyyppiin liittyvät taustatekijät eivät siellä linkity yhtä selvästi periferiseen asumiseen kuin Turun kaupunkiseudulla, vaan osaltaan nämä alueet ovat olleet myös keskuskunnasta etäämmällä sijaitsevia betonilähiöitä. Tosin myös Turun kaupunkiseudun tiiviimmän osan sisältä voidaan löytää muutamia *reunavyöhykkeen perheisiin* lukeutuvia alueita lähinnä Turun ja Raision rajalta Naantaliin suuntautuvalta kaupunkiseudun keskusakselin vyöhykkeeltä. Painotus haja-asutusalueiden suuntaan on kuitenkin voimakkaampi kuin pääkaupunkiseudulla.

6.4.3. Yhteenvedoa Turun kaupunkiseudun sosiaalisesta aluerakenteesta

Turun kaupunkiseudun sosiaalista aluerakennetta koskevissa havainnoissa välittyvät sekä historian pitkät juonteet että viimeaikaisen asutuksen leviämisen vaikutukset. Vertailut neljän vuosikymmenen takaiseen Turkuun kertovat kaupungin jatkuvasta sosiaalisesta muutoksesta (Andersson 1983; Nikkanen 2010). Vaikka sosiaalisen aluerakenteen klassisia teoretisointimalleja ei monelta osin voida pitää relevantteina tämän päivän yhteiskunnissa, on Turun kaupunkiseutua koskevista tuloksista tulkittavissa myös näiden mallien piirteitä. Ernest Burgessin (2000) vyöhyketeoriaan liittyen on sosiaaliselta rakenteeltaan samankaltaisten kehien muotoutuminen kaupungin keskusytimen ympärille suhteellisen selväpiirteistä. Kaupunkiseutua halkovan Aurajoen molemmille puolille muodostuvat lähes identtiset

sosiaalisten aluetyyppien vyöhykkeet. Samoin Robert A. Murdien (1969) malli taloudellisen statuksen sektoreittaisesta jakautumisesta kaupunkiseudun ytimen ympärille sekä perhestatuksen levittäytyminen kehämäisesti ovat tunnistettavissa. Esimerkiksi sosiaalisen statuksen kasvu ulkokehiä kohti mentäessä toteutuu Turun kaupunkiseudulla *nuorten resurssiperheiden* aluetyypissä, josta voidaan erottaa myös suhteellisen selkeä sektoreittaisuus meren läheisillä alueilla. Tätä vyöhykettä ei kuitenkaan voida edes vähäisessä määrin pitää klassisten teorioiden mukaisesti ”luonnollisten prosessien” perusteella syntyneenä, vaan tuloksena tietoisesta kaa-voituspolitiikasta, jossa etenkin Kaarinan kaupunki on ollut menestyksekkäs.

Turun kaupunkiseudulla voidaan havaita edelleen pääpiirteissään samankaltaisia alueellottuvuuksia ja aluetyyppejä kuin 1970-luvulla, mutta niiden sijoittuminen on vaihtunut tai toisaalta niiden sosiaalinen status on muuttunut. Molemmat piirteet liittyvät asukkaiden ja alueiden elinkaareen. Aikaisempien vuosikymmenien lapsiperheiden alueet ovat nykyisellään vanhenevien ja pienentyvien kotitalouksien asuttamia, kuten monet *vähäresurssisten asuinkuntien* ja etenkin *ikääntyvän keskiluokan* alueista. Tässä voidaan tulkita omistusasumisen sitouttavan ihmisiä asuntoihinsa ja alueilleen, jopa vuosikymmeniksi. Elinkaari-asumista koskevien suunnittelutavoitteiden tarkoituksena on mahdollistaa asuminen samalla alueella perherakenteen ja elinkaaren eri vaiheissa (Päivänen, Saarikoski & Virrankoski 2004). Tähän liittyy monipuolisten asumisvaihtoehtojen toteutuminen samalla alueella, ja toisaalta mahdollisuus asunnon muunneltavuuteen. Tässä saatujen tulosten perusteella voidaan tulkita, että käytännössä monilla alueilla eletään ”elinkaariasumista”, mutta asuntoa vaihtamatta tai suuremmin muuntelematta. Suurin osa väestöstä on alueensa elinkaaren mukaisessa elämänvaiheessa etenkin omistusasuntovaltaisilla alueilla.

Varsinaista gentrifikaatiokehitystä, eli alkuperäisen väestörakenteen korvaantumista sosiaaliselta asemaltaan koulutetummalla ja parempituloisella väestöllä, voidaan erottaa lähinnä Turun keskustaa ympäröivillä vanhoilla puutaloalueilla. Turun tiiviimpään ruutukaavakeskustaan rajoittuvien alueiden (Port Arthur, Lonttinen, Verkatehdas) gentrifikaatiosta on havaintoja jo 1980–1990-luvulta (Jauhiainen 1997). Tässä saatujen tulosten perusteella koko keskustan alue, edelliset alueet mukaan lukien, on kuitenkin sosiaaliselta statukseltaan samaan *urbaanien asuinkuntien* aluetyyppiin lukeutuvaa. *Nuoria resurssiperheitä* asuu sen sijaan keskustan läheisistä vanhoista omakotitalovaltaisista alueista Korppolaismäellä, Vähä-Heikkilässä, Itäharjulla, Raunistulassa ja Kähärissä. Tämän perusteella voidaan tulkinta gentrifikaation liittyvän vahvasti sijaintikysymyksiin ja alueen elinkaareen. Toistaiseksi selkeämpiä gentrifikaatioprosesseja voidaan havaita Turun keskustaa ympäröivällä puutalovyöhykkeellä, kun taas näitä seuraavilla lähiörakentamisen sisemmällä ja ulommalla vyöhykkeellä ei vastaavaa ilmiötä ole toistaiseksi todennettavissa. Mielenkiintoinen tulevaisuuden kysymys liittyy näiden alueiden vetovoimaan asuinpaikkoina.

Kaupunkiseudun ytimessä oleva Turun keskusta muodostaa nykyään yhä heterogeenisemmän asukkaiden kirjon. Tulosten perusteella keskustan sosiaalinen status on muuttunut suhteessa sen aiempaan rooliin taloudellisen ja sosiaalisen vaurauden keskittymänä (ks. myös Nikkanen 2010). Nyt nämä sosiaalisen hyväosaisuuden tunnusmerkit ovat levittäytyneet enenevästi kauemmas keskustasta muun muassa Hirvensalon saarelle ja naapurikuntiin. Keskustan täydennysrakentaminen on ollut tärkeässä osassa tässä kehityksessä.

Edellisen luvun kunnittaisen tarkastelun perusteella on valtaosa kaupunkiseudun väestönkasvusta, uudesta rakentamisesta ja reuna-alueita kohti leviämisestä tapahtunut lapsiperheiden sijoittumisen seurauksena. Tämä kaupunkirakenteen tutkijoiden autokaupungiksikin nimittämä vyöhyke on nopeimmin kasvava osa kaupunkiseutua (Liikenne- ja viestintäministeriö 2007). Voidaankin todeta, että myös pienalueittaisen tarkastelun perusteella on elämänvaihe Turun kaupunkiseutua voimakkaimmin eriyttävä tekijä. Keskuskaupunki Turulle ominaisimpia aluetyyppejä ovat *urbaanien asuinkuntien* ohella *ikääntyvän keskiluokan* ja *vähäresurssisten asuinkuntien* alueet. Millään edellisistä eivät korostu lapsiperheet eivätkä sosioekonomiset resurssit. Silti Turussa on kokonaisuudessaan sosiaaliselta rakenteeltaan kaupunkiseudun heterogeenisin väestö. Mitä etäimmälle kaupunkiseudun ytimestä edetään, sitä homogeenisemmäksi sosiaalinen aluerakenne muodostuu. Osa kaupunkialueen reunakunnista muodostuu lähes pelkästään yhdestä sosiaalisesta aluetyypistä.

Kaupunkisuunnittelulla on ollut ilmiselvä vaikutus nykyisen sosiaalisen aluerakenteen syntyyn. Kaikkien sosiaalisten aluetyyppien taustalla voidaan erottaa eri vuosikymmenillä toteutettujen kaavoitusten tulos. Turun keskusta omana historiallisena kokonaisuutenaan ja tämän ytimen ympärille muodostuneet ajallisesti ja rakennustavaltaan kerrostuneet vyöhykkeet ilmentävät sosiaaliselta rakenteeltaan erilaisia aluetyyppejä. Yhteiskunnalliset muutokset 1990-luvun laman, maahanmuuton lisääntymisen sekä tulo- ja hyvinvointierojen kasvun muodossa ovat lisänneet sosiaalisten aluejakojen erottumista.

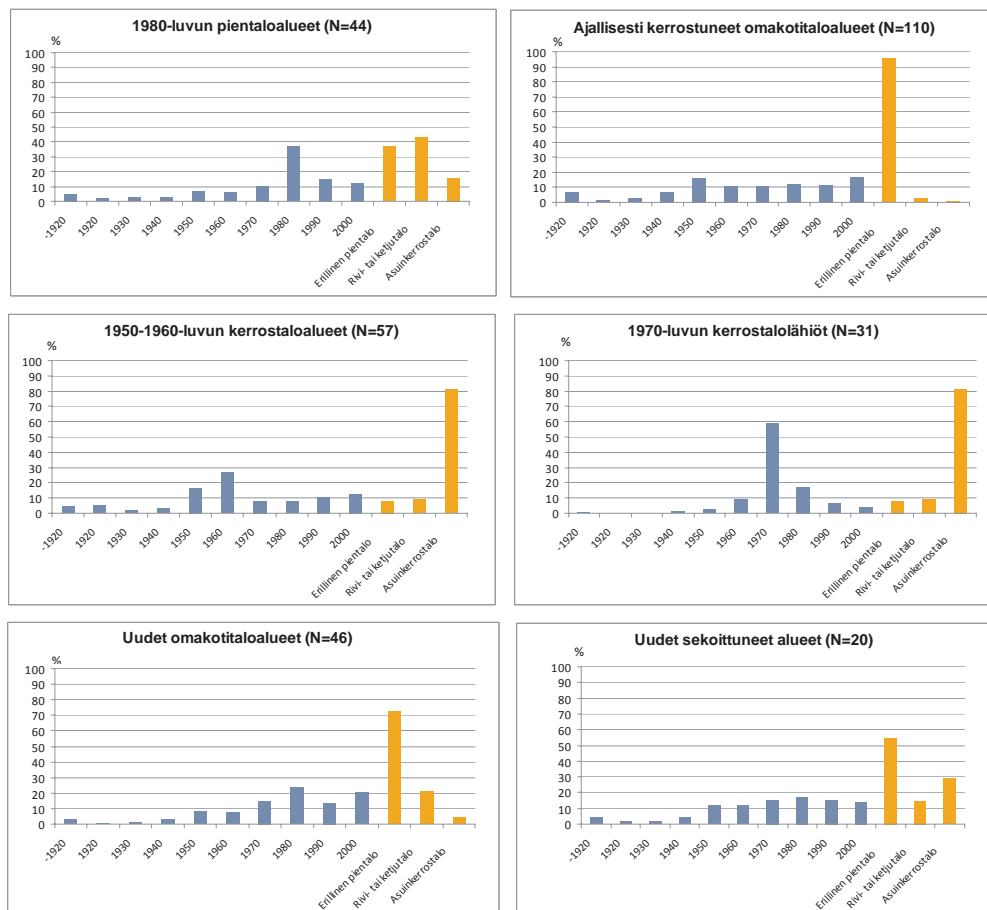
Kunnittaisissa analyyseissa tuli elinvaiheen ohella esille toisena sosiaalista erilaistumista voimakkaasti määrittävänä trendinä se, että huono-osaisuuteen liitettävien piirteiden erot kuntien välillä voimistuvat. Sosiaalisista aluetyypeistä kyseiset piirteet liittyvät voimakkaimmin *vähäresurssisiin asuinkuntiin*. Tämän aluetyypin lähiöt sijoittuvat hyvin painottuneesti Turun ja Raision kaupunkien rajojen sisälle. Heikoimmassa asemassa olevat lähiöt painottuvat puolestaan Turkuun. Ovatko sosiaalisen aluerakenteen halkeamat syvenemässä, ja polarisoivatko ne kaupunkiseudun aluerakennetta? Tähän kysymykseen keskitytään tutkimalla Turun sosiaalisen aluerakenteen kehittymistä nimenomaan huono-osaisuuden näkökulmasta. Sitä ennen kiinnitetään seuraavaksi huomiota fyysisen aluerakenteen ja sosiaalisten aluetyyppien väliseen yhteyteen.

6.5. Fyysisen aluerakenteen yhteys sosiaalisiin aluetyppeihin

Kaupunkialueiden sosiaalisen aluerakenteen faktoriekologisissa tutkimuksissa on usein analysoitu myös fyysisen kaupunkirakenteen tyypittelyitä (esim. Andersson 1983; Mayry 1997; Paakko 2003; Nikkanen 2010). Tutkimusten perusteella suomalaisten kaupunkialueiden fyysisessä rakenteessa on luonteeltaan melko erityyppisiä ja tunnistettavia kokonaisuuksia. Keskeinen erotteleva tekijä liittyy rakentamisen tapaan ja rakennusajankohtaan. Turun kaupunkiseudun asuntokantarakenteen kehitystä koskevien tulosten mukaan (luku 6.3.) Turun kaupunkiseudun kunnat ovat asuntokantansa perusteella varsin eriytyneitä. Etenkin keskuskunnan asuntokanta poikkeaa pienemmistä naapureistaan.

Seuraavassa tutkitaan Turun kaupunkiseudun fyysistä aluerakennetta. Tutkimuksen kannalta oleellisin näkökulma liittyy tältä osin siihen, miten fyysinen aluerakenne kytkeytyy sosiaaliseen aluerakenteeseen. Fyysisen aluerakenteen osalta käytetään menetelmänä vastaavaa ryhmittelyanalyysiä kuin edellä sosiaalisten aluetyyppien muodostamisessa. Myös analyysissä mukana olevat alueyksiköt ovat samoja. Lähtökohtana on ryhmitellä kyseiset alueet asuntokannan talotyyppin ja rakentamisajankohdan perusteella toisistaan poikkeaviin luokkiin. Rajaus paikantuu asuttuun asuntokantaan, koska kiinnostuksen kohteena on nimenomaan yhteys sosiaaliseen aluetypittelyyn. Toinen linjaus voisi koskea Harri Anderssonin (1983) väitöskirjan tapaan maankäyttöä. Tällöin mukana olisivat myös esimerkiksi julkiset ja teollisuusrakennukset sekä rakentamattomat alueet ja niiden analysointi. Tässä tutkimuksessa ei olla kuitenkaan kiinnostuneita kyseisistä maankäyttöön liittyvistä elementeistä, vaan kohteena on nimenomaan asuttu rakennuskanta, mikä vastaa myös sosiaalisen aluetypittelyn kriteereitä.

Kuviossa 6.5.1. esitetään ryhmittelyanalyysin tuottamat kuusi fyysistä aluetyyppiä Turun kaupunkiseudulla. Kyseinen jako tuo optimaalisella tavalla esille kaupunkiseudun fyysisen aluerakenteen päälinjat. Turun kaupunkiseudun asuntokantarakenteen kuntakohtaisissa analyyseissä voitiin tehdä se havainto, että suurin osa kaupunkiseudun asuntokannasta on rakennettu sotien jälkeisinä vuosikymmeninä. Myöskään aluetypittely ei nosta esille ennen sotia rakennettua asuntokantaa omaksi tyypikseen. Tämä ilmentää asuntorakentamisen ajallista kerrostuneisuutta valtaosassa Turun kaupunkiseudun asuinaluetyppejä. Viime vuosisadan loppupuolen suurempi asuntomassa painottaa aluetyyppien kiteytymistä kyseisille vuosikymmenille. Selkeintä poikkeusta ajallisesta kerrostuneisuudesta edustavat muodostetuista aluetypeistä *1970-luvun kerrostalolähiöt*, jotka ovat esimerkki käytännössä yhteen ajanjaksoon keskittyneestä rakentamisesta. Useat kyseisen vuosikymmenen lähiökohteet muodostuivatkin aluerakentamiskäytännön kautta, mikä joudutti alueen rakentamista nopeasti valmiiksi (esim. Seppälä ym. 1990; Hankonen 1994). Muihin aluetyppeihin nähden on täydennysrakentamista tapahtunut 1970-luvun jälkeisillä vuosikymmenillä enää

Kuvio 6.5.1. Turun kaupunkiseudun fyysisen aluetypittelyn ryhmät

varsin vähän. Vastaavankaltainen ”betonilähiöiden” aluetyyppi on ollut tyypillinen havainto esimerkiksi pääkaupunkiseutua koskevissa tutkimuksissa (Maury 1997; Paakko 2003).

Toinen kerrostalopainotteinen aluetyyppi Turun kaupunkiseudulla voidaan nimetä *1950–1960-lukujen kerrostaloalueiksi*. Kyseiset vuosikymmenet edustavat asuntokannan pääasiallisia rakennusvuosikymmeniä, vaikka rakentaminen on hajautunut usealle vuosikymmenelle. Yhteistä eri vuosikymmenille on kuitenkin asuntokannan selkeä painottuminen kerrostaloasuntoihin, joita on noin 80 prosenttia aluetypin asunnoista. Lisäksi voidaan panna merkille myös ennen sotia sekä 1990- ja 2000-luvulla rakennetun asuntokannan jonkinasteinen esiin-

tyminen, mikä viittaa aluetypin korostumiseen Turulle ominaisena aluetyyppinä. Kuntakohtaisten asuntokanta-analyyseiden perusteella kerrostalot ovat tulleet osaksi asuntokantaa Turun ulkopuolella vasta 1960-luvulta lähtien, ja 1990-luvun lamarakentamisen oloissa Turun asema jälleen korostui. Myös tämän aluetypin voidaan katsoa pitkälti vastaavan aiemmissä tutkimuksissa esiintyneitä fyysisen aluerakenteen tyyppisiä, kuten esimerkiksi Espoon ”1960-luvun kerrostalot” (Paakko 2003, 29–30) ja pääkaupunkiseudun ”Vanha Helsinki” ja ”Varhaiset lähiöt” (Maury 1997, 59–63).

Yleisin fyysisen aluerakenteen tyyppi Turun kaupunkiseudulla on *ajallisesti kerrostuneet omakotitaloalueet*. Tähän aluetyyppiin kuuluu noin kolmannes kaikista Turun kaupunkiseudun alueista. Sotien jälkeiset vuosikymmenet ovat tällä aluetypillä suhteellisen tasaisesti edustettuja rakentamisen kausia, mutta myös varhaisemmille vuosikymmenille kohdentuu jonkin verran asuntokannasta. Rakentamistavan suhteen tämä aluetyyppi on kaikkein homogeenisin, sillä 95 prosenttia kaikista asunnoista sijaitsee omakotitaloissa.

Lotut kolme aluetyyppiä ovat asuntokannaltaan edellisiä sekoittuneempia ja painottuvat 1980-luvulle ja sen jälkeisille vuosikymmenille. Asuntokannaltaan kaikkein monipuolisimpana voidaan pitää *1980-luvun pientaloalueiden* ryhmää, jossa minkään rakentamistavan osuus ei ylitä puolta asunnoista. Tämä on myös ainoa aluetyyppi, jossa Turun kaupunkiseudulla 1980-luvulla suosittu rivitalorakentaminen ja -asuminen on kaikkein yleisin asuntomuoto. Kokonaisuudessaan asuntokanta painottuu tässä aluetypissä vahvasti pientaloasumiseen, sillä kerrostalojen osuus on vain 15 prosenttia. *Uudet omakotitaloalueet* -ryhmä muodostuu pitkälti viimeisten vuosikymmenien aikana toteutuneista alueista. Yli kolmannes asunnoista on rakennettu 1990–2000-luvuilla. *Uusien sekoittuneiden alueiden* rakennuskannan ikärakenne on lähes edellistä ryhmää vastaava, mutta aluetyyppinä erottaa selkeimmin toisistaan asuntokannan talotyyppi. *Uusilla omakotitaloalueilla* yli 70 prosenttia asuntokannasta on erillisiä pientaloja, kun jälkimmäisessä aluetypissä niitä on vain noin puolet. Myös kerrostaloasunnot ovat suhteellisen tyyppisiä jälkimmäiselle aluetypille.

Edellä kuvatut kolme asuntokannaltaan nuorempaa ja monipuolisempaa aluetyyppiä voidaan erottaa suhteellisen samankaltaisina fyysisinä aluetyyppinä pääkaupunkiseutua koskeneissa analyyseissa (Maury 1997; Paakko 2003). Turun kaupunkiseudulla näiden aluetyyppien painopiste ei ole yhtä selkeästi tiettyyn rakentamisvuosikymmeneen kytkeytyvä, ja toisaalta rivitaloissa oleva asuntokanta ei ole ollut pääkaupunkiseudulla missään aluetypissä yleisintä. On myös huomioitava, että 2000-luvun rakentaminen ja sen vaikutukset eivät ole olleet vielä kyseisissä pääkaupunkiseudun analyyseissa esillä.

Turun kaupunkiseudulla voidaan siis erottaa varsin selväpiirteisiä aluetyyppisiä sosiaalisen aluerakenteen lisäksi myös fyysisessä aluerakenteessa. Taulukossa 6.5.1. esitetään aluetyyppien keskinäiset yhteydet ristiintaulukoinnin perusteella.

Taulukko 6.5.1. Sosiaalisten ja fyysisten aluetyyppien keskinäinen suhteutuminen

Fyysiset aluetyypit	Sosiaaliset aluetyypit					Yhteensä
	Urbaanit asuin-kunnat	Ikääntynvä keski-luokka	Nuoret resurssi-perheet	Vähä-resurssiset asuin-kunnat	Reunavyöhykkeen perheet	N
1. 1980-luvun pientaloalueet	2	7	18	6	11	44
2. Ajallisesti kerrostuneet omakotitaloalueet	0	3	30	0	77	110
3. 1950–1960-lukujen kerrostaloalueet	21	16	2	16	1	56
4. 1970-luvun kerrostalolähiöt	0	7	1	20	3	31
5. Uudet omakotitaloalueet	0	0	17	1	28	46
6. Uudet sekoittuneet alueet	0	0	4	9	7	20
Yhteensä N	23	33	72	52	127	307

Sosiaalisten ja fyysisten aluetyyppien välillä on erotettavissa hyvinkin selväpiirteistä yhteenkuuluvuutta. Kaikkein puhtaimmillaan tämä on nähtävissä *urbaanien asuinkuntien* sosiaalialuetyypissä, josta kahta aluetta lukuun ottamatta kaikki kohdentuvat 1950–1960-lukujen kerrostaloalueille. Näiden alueiden sijainti Turun keskustan ruutukaavakortteleissa ja niiden välittömässä läheisyydessä täydentää kuvaa keskusta-asumiseen liittyvästä asumistavasta Turun kaupunkiseudulla. Myös *ikäntyvän keskiluokan* sosiaalialueryhmään lukeutuvista alueista hallitseva osuus painottuu samaan fyysisen aluerakenteen ryhmään. Muilta osin *ikäntyvä keskiluokka* sijoittuu 1970-luvun lähiöihin sekä vanhemmille pientalovaltaisille alueille. Niin ikään *vähäresurssisten asuinkuntien* sosiaalialuetyypille ovat 1950–1960-lukujen kerrostaloalueet tavanomaisia, mutta erityinen painopiste on 1970-luvun kerrostalolähiöissä.

Edelliset kolme sosiaalialuetyyppiä erottuvat fyysisiin aluetyyppeihin kohdistumisen osalta selvästi lapsiperhevaltaisimmista aluetyypeistä. *Nuoret resurssi-perheet* ja *reunavyöhykkeen perheet* painottuvat odotetusti pientaloasumista edustaviin aluetyyppeihin. Jälkimmäinen on yleisin sosiaalialuetyyppi Turun kaupunkiseudulla, ja sen yhteys yleisimpään fyysiseen aluetyyppeihin *ajallisesti kerrostuneisiin omakotitaloalueisiin* on selväpiirteinen. Myös *uusilla omakotitalo-alueilla* on verrattain paljon tähän sosiaalialuetyyppeihin lukeutuvia alueita. *Nuorien resurssiperheiden* osalta sijoittuminen fyysisiin aluetyyppeihin on hyvin samansuuntaista. Edellisen luvun kartta-analyysien perusteella kävi kuitenkin ilmi hyvin selvä sijaintiero kyseisten luokkien välillä. *Reunavyöhykkeen perheet* asuvat valtaosin kaupunkiseudun harvemmin asutussa osassa.

Esitetyt tulokset tuovat kokonaisuudessaan mielenkiintoisella tavalla esille fyysisen asuntokannan ja alueen sosiaalisen rakenteen yhteyden. Suomalaisessa

asuntopolitiikassa ja kaupunkisuunnittelussa on korostettu sosiaalisen sekoittamisen periaatetta eräänlaisena normina (esim. Vaattovaara & Lönnqvist 2003). Vaikka näin yksinkertaistetun analyysin perusteella ei voida esittää pitkälle meneviä tulkintoja asuntokannan yhteydestä sosiaaliseen väestörakenteeseen, on nostettava esille muutama keskeinen havainto.

Asuntokannan tyypeillä on selkeä yhteys alueelliseen väestökoostumukseen. Selväpiirteisin jako kulkee kerrostalo- ja omakotiasumisen välillä. Omakotiasuminen on lapsiperhe-elämänvaiheeseen vahvasti kytkeytyvä asumismuoto. Nykyinen omakotitalorakentamisen leviäminen kaupunkiseudun reunamia kohden on siten omiaan vahventamaan elämänvaiheiltaan mutta myös sosiaaliselta koostumukseltaan homogeenisten alueiden muotoutumista. Alueiden sijainti on yhteydessä asukkaiden resurssitasoon muodostettujen sosiaalialuetyyppien mukaisesti. Talotyyppitulkinta koskee kuitenkin vain omakotitaloja, sillä kerrostalot ovat laajemman väestökirjon asuttamia. Turun keskusta on tästä selkein esimerkki, sillä alue lukeutuu lähes yksinomaan *1950–1960-lukujen kerrostalojen* fyysiseen aluetyyppiin, mutta asukkaiden sosiaalinen koostumus on *urbaanien asuinkuntien* alueilla moninaisin. Turun keskusta muodostaakin kaikkiaan hyvin uniikin asuinympäristön kaupunkiseudulla. Muut 1950–1960-luvuille painottuvista kerrostaloalueista jakautuvat useille sosiaalialuetyypeille, mikä korostaa kerrostaloasumisen olevan sosiaalisesti hyvin heterogeenisen väestön asumismuoto Turun kaupunkiseudulla. Tärkeitä eroja tuottavia tekijöitä ovat asumisen hallintasuhteet, jotka erottavat esimerkiksi *vähäresurssisten asuinkuntien* painottumisen *1970-luvun kerrostalolähiöihin*, joissa julkinen vuokra-asuminen on yleisintä.

Huomionarvoista on, että asuntokannaltaan kaikkein monipuolisin fyysinen aluetyyppi *1980-luvun pientaloalueet* edustaa Turun kaupunkiseudulla myös sosiaalisesti monimuotoista kokonaisuutta. Kyseisen pientalovaltaisen aluetyypin alueita löytyy edustettuina kaikilta sosiaalisilla aluetyypeillä. Oletettavasti tässä välittyy myös alueen elinkaaren vaikutus. Toisin sanoen kyseisillä alueilla on hyvin monenlaisissa elämänvaiheissa olevia asukkaita, ei siis voittopuolisesti esimerkiksi nuoria perheitä tai ikääntyviä asukkaita. Tämä välittyy myös sosiaalisen heterogeenisuutena.

Rakennettavat asunnot tulevat olemaan paikallaan vuosikymmeniä. Tulosten pohjalta on todettava, että asuntokannan ajallinen kerrostuneisuus ei tuota sosiaalisesti monimuotoisempaa asukasrakennetta, mikäli asuntotyypit ovat yksipuolisesti pientaloja. Näin ollen mikäli tavoitellaan monimuotoisempaa asukas- ja sosiaalista rakennetta, on syytä huomioda asumisvaihtoehtojen monipuolistaminen etenkin silloin, kun suunnitellaan kaupunkiseudun tiiviimpään osaan kytkeytyviä uusia alueita tai täydennysrakentamista. Tämän suuntainen tavoite on nostettu esille esimerkiksi Turun kaupunkiseudun maankäyttöä ohjaavassa rakennemallityössä (Turun kaupunkiseudun...2012).

6.6. Alueellista eriytymistä koskevat muutokset Turussa

6.6.1. Sosiaalisen eriytymisen osatekijöiden keskinäisten yhteyksien muutokset

Edellisissä luvuissa on käyty läpi Turun kaupunkiseudun sosiaalisen eriytymisen suuntaa kuntatasolla ja määritelty tätä ilmentäviä sosiaalisia aluetyyppejä. Turun kaupunkiseudulla voidaan Turun osalta puhua sosiaalisen aseman heikkeneemisestä, sillä esimerkiksi työttömyys ja toimeentulotukiriippuvuus ovat keskittymässä entistä selvemmin Turun sisälle. Edellä esitetyt kuntakohtaiset tulokset eivät kerro vielä siitä, millä tavoin kyseiset muutokset heijastuvat keskuskaupungin sisällä. Esimerkiksi huono-osaisuuden lisääntyminen voi heijastua Turun sisällä joko alueellisia eroja kasvattavasti tai suhteellisen tasaisesti. Pääkaupunkiseudulla saadut havainnot toivat jo kymmenen vuotta sitten esille alueellisten erojen lisääntymisen asuinalueiden välillä sekä köyhyyden lisääntyneen tiivistymisen ”mustiin pisteisiin” ja viimeisimmät havainnot kertovat tämän kehityksen edelleen jatkuneen (Vaattovaara & Kortteinen 2002; 2012). Eurooppalaisten tutkimushavaintojen perusteella näihin huono-osaisuuden keskittymiin liittyy usein myös maahanmuuttajataustaisen väestön korkea osuus (Atkinsson & Kintrea 2001; Clip 2007; Bolt 2009; Andersson 2009). Samaan viittaavat tämän tutkimuksen aluetyypittelyssä esille tulleet seikat (ks. myös Rasinkangas 2012a). Myös pääkaupunkiseudulla saaduissa tuloksissa voidaan erottaa etnisen eriytymisen ja huono-osaisuuden alueellista päällekkäisyyttä (Vilkama 2011). Huono-osaisuuden alueellisen keskittymisen on katsottu merkitsevän ongelmien kumuloitumisen uhkaa etenkin niin sanottujen naapurustovaikutusten näkökulmasta. Tätä näkökulmaa on tuotu esille kansainvälisessä köyhyystutkimuksessa jo vuosikymmenien ajan (esim. Wilson 1987; Wacquant 2008), ja nyttemmin lisääntyvästi myös suomalaisessa kaupunkitutkimuksessa (Keskinen ym. 2008; Kauppinen ym. 2009; Vaattovaara & Kortteinen 2012).

Tämän luvun tarkoituksena on tuoda esille tarkempia huomioita Turun sosiaalisen aluerakenteen kehittymisestä kaupungin sisäisten erojen näkökulmasta. Eriyisenä huomion kohteena on alueellisen huono-osaisuuden kehityssuunta. Millä tavoin kaupunkiseudun ja kuntatason sosiaalisen eriytymisen tendenssit saavat vastaavuutta Turun sisäisessä aluerakenteessa?

Tarkastelutasona toimii sama pienaluekohtainen jako, jota käytettiin edellä Turun kaupunkiseudun sosiaalisten aluerakenteiden analyyseissa. Tämä aluejako vastaa Turun kaupungin virallista tilastoseurantaa, ja sen voidaan katsoa edustavan ”luonnollisten” asuinalueiden tasolla tapahtuvaa tarkastelua verrattain hyvin. Analyysit paikantuvat kahteen poikkileikkausajankohtaan, vuosiin 1999 ja 2008. Yksittäisen indikaattorin osalta on tästä kuitenkin vuoden tai parin poikkeamia suuntaan tai toiseen tilastojen saatavuudesta riippuen. Tarkasteluajankohtien väli kattaa kuitenkin myös näissä tapauksissa noin kymmenen vuoden

ajanjakson. Näin ollen tarkasteltavat ajankohdat ja aluejako vastaavat seuraavassa luvussa analysoitavien kyselytutkimusten poimintoja. Turun kaupunkiseudun kuntakohtaisten analyysien perusteella kuntien väliset sosiodemografiset ja huono-osaisuuserot lisääntyivät vielä selkeästi 2000-luvun puoliväliin asti. Tämän jälkeistä kehitystä kuvastaa lähinnä tilanteen vakiintuminen, vaikka erot tietyissä huono-osaisuusongelmissa ovatkin edelleen jatkaneet kasvuaan. Voidaan myös mainita, että turkulaisia koskevat kyselytutkimukset ovat tuoneet esille väestöryhmien hyvinvointierojen lisääntymisen vuosien 1999 ja 2008 välisenä aikana (Inkeroinen ym. 2008).

Turun sisäisiä muutoksia koskevassa tarkastelussa keskitytään niihin indikaattoreihin, jotka edellisen luvun tulosten ja aikaisempien tutkimusten perusteella tuottavat alueellisia eroja huono-osaisuuden ja sen riskien näkökulmasta. Näin ollen muutoksen kuvaajiksi valittiin toimeentulotukea saavat asuntokunnat, työttömyysaste, yksinhuoltajaperheet ja vieraskieliset. Näiden indikaattorien rinnalla tarkastellaan keskimääräistä tulotasoa mittaavaa tuloindeksiä, joka tuo syventävää tietoa alueellisen eriytyksen suunnasta. Lisäksi mukana ovat asunnon hallintasuhteita kuvaavat muuttujat, joita analysoidaan aikaisempia lukuja hienojakoisemmin ryhmittelyin. Asunnon hallintasuhteiden ja alueellisten hyvinvointierojen yhteyden tarkastelu on perusteltua etenkin sosiaaliseen sekoittamiseen liittyvän näkökulman kautta. Asunnon hallintasuhteiden sosiaalinen sekoittaminen on ollut keskeisellä sijalla sosiaalisen segregaaation ehkäisykeinoissa. Seuraavassa listataan Turkuja koskevissa analyyseissä mukana olevat muuttujat.

Sosiodemografiset indikaattorit

- Muun kuin suomen- tai ruotsinkielisen väestön osuus
- Yksinhuoltajaperheiden osuus lapsiperheistä
- Työttömien osuus työvoimasta
- Tuloindeksi: asuntokuntien tulot/tulonsaaja, poikkeama kaupungin keskiarvosta
- Toimeentulotukea saaneiden asuntokuntien osuus

Asumista koskevat indikaattorit

- Arava- ja korkotukivuokra-asuntojen osuus vakinaisesti asutuista asunnoista
- Asumisoikeusasuntojen osuus vakinaisesti asutuista asunnoista
- Yksityisten vuokra-asuntojen osuus vakinaisesti asutuista asunnoista
- Omistusasuntojen osuus vakinaisesti asutuista asunnoista

Ensimmäiseksi kiinnitetään huomiota Turun alueellisten erojen kehityssuuntaan valittujen indikaattorien keskinäisen yhteisvaihtelun kautta. Turkuja koskeviin analyyseihin on valittu ne pienalueet, joiden asukasmäärä ylitti 100 henkilöä molempina tutkimusvuosina. Mukana on kaikkiaan 98–101 pienaluetta tarkas-

teltavasta indikaattorista riippuen. Alueet ovat kuitenkin molempina tutkimusvuosina samat.

Taulukossa 6.6.1. esitetään valittujen muuttujien korrelaatiot vuosina 1999 ja 2008. Taulukosta voidaan havaita, että keskinäiset yhteydet ovat säilyneet samansuuntaisina. Voimakkaimmat yhteydet liittyvät vieraskielisyyteen, työttömyyteen ja toimeentulotukea saaviin. Vuonna 2008 yhteydet ovat voimistuneet, ja ne linkittyvät aiempaa voimakkaammin asunnon hallintasuhteista aravavuokra-asumiseen. Vastaavasti voidaan havaita korkean tulotason aiempaa selkeämpi kytkeytyminen omistusasumiseen. Hallintasuhteiden näkökulmasta on mielenkiintoista myös, että yksityisen vuokra-asumisen ja työttömyyden välillä vuonna 1999 vallinnut voimakas korrelaatio oli laskenut vuonna 2008. Tämä viittaa työttömyyden parhaimpaan elpymiseen muilla kuin julkisen vuokra-asumisen alueilla ja tästä johtuvaan alueellisten erojen lisääntymiseen. Esimerkiksi Helsingin (Lankinen 2006b) alueellisten työttömyyserojen kehitystä on selitetty juuri tästä näkökulmasta. Potentiaalisin työvoima työllistyy työmarkkinoiden elpyes-

Taulukko 6.6.1. Sosiaalisen eriytyksen osatekijöiden sekä asumisen hallintasuhteiden keskinäiset korrelaatiot Turun pienalueilla vuosina 1999 ja 2008*

1999	Yksinhuoltajat	Vieras-kieliset	Työttömyys	Tuloindeksi	Toimeentulotuki	Omistus-asuminen	Arava-vuokra	Asumis-oikeus	Yksit.vuokra
Yksinhuolt.	1,00								
Vierask.	0,40	1,00							
Työttömät	0,48	0,59	1,00						
Tuloind.	-0,26	-0,38	-0,47	1,00					
Totu	0,49	0,68	0,76	-0,46	1,00				
Omistus	-0,72	-0,54	-0,52	0,36	-0,66	1,00			
Aravav.	0,38	0,56	0,46	-0,29	0,67	-0,52	1,00		
Asum.oik.	0,35	0,05	-0,01	-0,03	0,20	-0,58	0,06	1,00	
Yksit.vuokra	0,44	0,33	0,44	-0,31	0,27	-0,52	-0,09	-0,14	1,00
2008	Yksinhuoltajat	Vieras-kieliset	Työttömyys	Tuloindeksi	Toimeentulotuki	Omistus-asuminen	Arava-vuokra	Asumis-oikeus	Yksit.vuokra
Yksinhuolt.	1,00								
Vierask.	0,30	1,00							
Työttömät	0,50	0,68	1,00						
Tuloind.	-0,56	-0,42	-0,49	1,00					
Totu	0,37	0,75	0,73	-0,52	1,00				
Omistus	-0,71	-0,45	-0,55	0,54	-0,61	1,00			
Aravav.	0,35	0,69	0,68	-0,49	0,77	-0,61	1,00		
Asum.oik.	0,32	0,13	0,21	-0,18	0,26	-0,55	0,21	1,00	
Yksit.vuokra	0,46	-0,08	0,00	-0,21	-0,04	-0,44	-0,21	-0,20	1,00

* Yli $\pm 0,15$ korrelaatiot ovat tilastollisesti merkitsevällä tasolla, korkeimmat yli $\pm 0,50$ lataukset lihavoitu

sä ensin. On kuitenkin mahdollista, että myös aravavuokra-asunnoissa asuvien taustoissa on tapahtunut muutoksia tutkimusvuosien välillä. Osaltaan tähän kehitykseen liittyy vieraskielisten ja työttömien selkeimpien keskittymien paikan-tuminen samoille julkisen vuokra-asumisen alueille Turussa (Rasinkangas 2012a). Vieraskielisten osuus työttömistä on suuri näillä alueilla.

Aikaisemmista kuntakohtaisista tuloksista kävi ilmi yksinhuoltajaperheiden osuuden selkeä painottuminen Turkuun. Vuonna 2008 jo noin joka kolmas turkulainen lapsiperhe oli yhden huoltajan kotitalous. Turun kaupunkiseudun asun-tokanta ohjaa vuokra-asuntomarkkinoiden kautta yksinhuoltajatalouksia kes-kuskaupunkiin. Alueellisten korrelaatioiden perusteella voidaan havaita yksin-huoltajatalouksien keskittyvän vuokra-asuntosektorin ja matalan tulotason alu-eille. Yksinhuoltajatalouksien määrällisestä lisääntymisestä huolimatta muu-toksia ei ole tältä osin tapahtunut tutkimusvuosien välillä. Useat tutkimusha-vainnot ovat osoittaneet yksinhuoltajien olevan yksi tulokehityksestä selkeim-min jälkeen jääneitä väestöryhmiä (esim. Hakovirta 2006; Inkeroinen ym. 2008; Moisio 2008).

Korrelaatiotarkastelujen myötä voidaan päätellä tarkasteltavien osatekijöiden keskinäisen yhteisvaihtelun voimakkuutta ja siinä tapahtuneita muutoksia. Kui-tenkaan ei ole mahdollista päätellä, millaista aluetason kehitystä on korrelaatioi-den taustalla. Esimerkiksi suhdannetulkinnan mukainen eritahtinen elpyminen ei sulje pois mahdollisuutta, että joillakin alueilla olisi tapahtunut myös abso-luuttista aseman heikkenemistä huono-osaisuuteen kytkeytyvässä kehityksessä. Seuraavassa edetään täsmällisempiin analyyseihin aluekohtaisista muutoksista.

6.6.2. Tulotason alueellinen kehitys

Suomessa pääkaupunkiseudulla tehtyjen tutkimushavaintojen mukaan alueellis-ten erojen kasvun taustalla on jo 1990-luvulla alkanutta irtiottoa, joka on tapah-tunut hyväosaisten asumisvalintojen seurauksena (Vaattovaara & Kortteinen 2002), ja toisaalta myös ”paikallaan rikastumista”, joka on liittynyt tiettyjen alueiden asukaskunnan pääomatulojen kasvuun (Lankinen 2000). Pääkaupunkiseudun ti-lanteeseen ovat kuitenkin muita kaupunkiseutuja enemmän vaikuttaneet korke-aa koulutusta edellyttävien työpaikkojen laajat työmarkkinat ja tähän yhdistyvä voimakas muuttoliike.

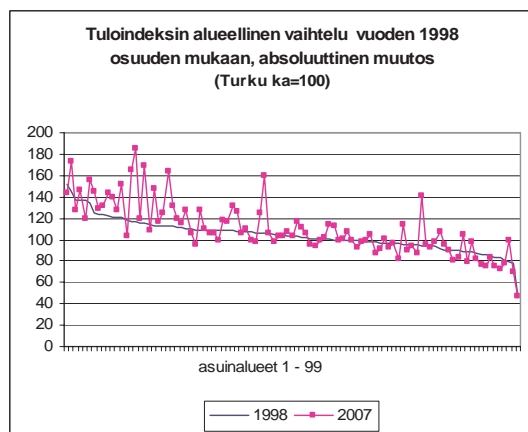
Turun tilanteen analysoimisessa käytetään tässä yhteydessä alueellisten tulo-erojen mittana kaupungin keskimääräistä tulotasoa, joka on indeksoitu arvoksi 100. Keskimääräinen tuloindeksi on laskettu jakamalla kaikkien turkulaisten käytettävissä olevat tulot tulonsaajien lukumäärällä ja indeksoimalla tästä saatu arvo luvulla 100. Kaupungin keskimääräisen tulotason ylittävät arvot viittaavat yksittäisen alueen tulotason kohoamiseen tämän yläpuolelle, ja vastaavasti alit-tavat jäävät alle keskimääräisen tason. Käytettävä indeksointi ja tulokäsite ovat

siten samoja kuin kuntakohtaisissa analyyseissa³¹. Kuvio ja taulukko 6.6.2. havainnollistavat pienalueittaisten tuloindeksien muutoksia Turun pienalueilla vuosina 1998 ja 2007. Analyyseissä mukana olevat 99 aluetta on järjestetty kuviossa vuoden 1998 tulotason mukaisesti, korkeimman tulotason alueesta matalimpaan. Saman alueen vuoden 2007 tuloindeksi on luettavissa poikkeamana vuoden 1998 arvosta. Viereisessä taulukossa on esillä eriytymisen kokonaissuuntaa ilmentävä variaatiokerroin. Toisen eriytymisen suuntaa mittaavan indeksin laskeminen ei ole tässä yhteydessä teknisesti mahdollista, koska käytettävä tuloindikaattori on luonteeltaan jo valmiiksi indeksi-arvo. Segregaatioindeksin laskeminen edellyttäisi absoluuttisia tulotietoja.

Tarkasteltava ajanjakso on ollut suomalaisessa yhteiskunnassa yleisesti kasvavien tuloerojen aikaa (esim. Moisio ym. 2008; Tilastokeskus 2013), mikä on välittynyt myös väestön hyvinvointia mittaavissa kaupunkikohtaisissa tutkimuksissa, kuten esimerkiksi Turussa (Inkeroinen ym. 2008). Tässä saatujen tulosten

Kuvio ja taulukko 6.6.2.

Tuloindeksin alueellinen kehitys pienalueittain vuosina 1998 ja 2007 sekä variaatiokerroin ja keskilukujen kehitys. Alueet järjestetty vuoden 1998 tuloindeksin mukaisesti.

	1998	2007
Keskiarvo	104,13	110,11
Keskiahajonta	15,08	24,91
Minimi	48,54	46,32
Maksimi	151,75	184,90
Mediaani	103,42	105,46
Variaatiokerroin	14,48	22,62

³¹ Kyseisen tulokäsitteen (vuosittaiset veronalaiset tulot tulonsaajaa kohden) heikkouksia voidaan pitää kaupungin sisäisten alueellisten erojen analysoinnin kannalta suurempina kuin kuntakohtaisissa analyyseissä. Kotitalousrakenteet voivat poiketa paljonkin toisistaan Turun asuinalueiden välillä, jolloin tulotasoa olisi mielekkäämpää arvioida ekvivalentin tuloskaalan puitteissa. Kulutusyksikkövakioituja tuloja ei ole kuitenkaan tutkimusaineistojen osalta tällä alueella saatavilla. Toisaalta voidaan nostaa esille tuloindeksiin liittyvä ja kaikille keskiarvoille ominainen ongelma, jossa sama indeksi-arvo voi muodostua hyvinkin toisistaan poikkeavista jakaumista. Laajoissa koko asuinalueen kattavissa aineistoissa tämän kaltaiset erot kuitenkin tasoittuvat, ja yleissuuntaa voidaan pitää luotettavana. Myös kaikkein ilmeisimmät outlier-havainnot on poistettu etukäteen aineistoista, jotta ne eivät vaikuta liikaa tulosten muodostumiseen.

perusteella on tuloerojen voimistuminen varsin selväpiirteistä myös asuinalueta-soa mittaavassa tarkastelussa. Variaatiokerroin sekä muut keski- ja hajontaluvut osoittavat alueellisten erojen kasvua vuosien 1998 ja 2007 välisenä ajanjaksona. Tulotason nousu painottuu jo vuonna 1998 tulojakauman kärkipäässä olleisiin alueisiin. Osalla alueista on tuloindeksin arvo noussut hyvin voimakkaasti³². Toisaalta jakauman toisessa päässä on tapahtunut enimmäkseen lievää tuloindeksin putoamista suhteessa kaupungin yleiseen tasoon. Mitään dramaattista suhteellisen tulotason laskua ei ole kuitenkaan havaittavissa millään alueella. Kokonaisuudessaan kehitys kuvastaa vauraampien alueiden asukkaiden positiivisen tulokehityksen jatkumista, joka on tullut esille myös pääkaupunkiseutua koskevissa analyyseissa (esim. Lankinen 2007; Kortteinen & Vaattovaara 2007). Pienituloisempien alueiden tilannetta taas kuvastaa niiden aseman vakiintuneisuus kaupungin sisäisessä tulohierarkiassa. Kokonaisuudessaan alueiden välinen tuloerojen kehitys on maltillisempaa kuin pääkaupunkiseudulla, mikä viittaa jo aiemmin esille tulleen sosiaalisen stratifikaation eroon näiden kaupunkiseutujen välillä.

6.6.3. Toimeentulotuen ja työttömyyden alueellinen kehitys

Kuntakohtaisten analyysien perusteella toimeentulotuen saaminen ja työttömyys paikantuivat Turun kaupunkiseudun kunnista selkeästi Turkuun. Työttömyysaste on laskenut keskuskaupungissa ympäristökuntia hitaammin, ja toimeentulotuen saajien osuus on jäänyt korkealle tasolle. Myös Turun sisäisessä kehityksessä ovat alueelliset erot jossain määrin kasvaneet. Positiivinen työmarkkinasuhdanteiden kehitys on tuonut helpotusta valtaosalle alueita, ja elpymistä voidaan todeta tapahtuneen myös kaikkein heikoimmassa tilanteessa olleilla alueilla. Silti 1990-luvun laman jättämät pitkät jäljet ovat nähtävissä Turun aluerakenteessa. Tähän viittaavat eriytymisindeksien (variaatiokerroin ja segregatioindeksi) tulokset, jotka osoittavat lievää erojen kasvu (kuvio ja taulukko 6.6.3.). Samalla voidaan todeta toimeentulotuen saamisen ja työttömyyden muodostuneen pysyvältä vaikuttavaksi osaksi muutaman turkulaisen asuinalueen piirteitä (ks. myös Rasinkangas 2012a). Tämä vastaa havaintoja, joiden mukaan huono-osaisuus on vakiintunut Turun sisällä muutamille alueille jo vuosikymmenien ajan (Nikkanen 2010). Huomionarvoista on se, että yleisestä työllisyyden elpymisestä huolimatta oli korkeimman toimeentulotukiasteen alueilla tuen saajien osuus yhtä korkea tarkastelujakson alussa ja lopussa. Yli viidennes kotitalouksista oli ollut toimeentulotuen piirissä.

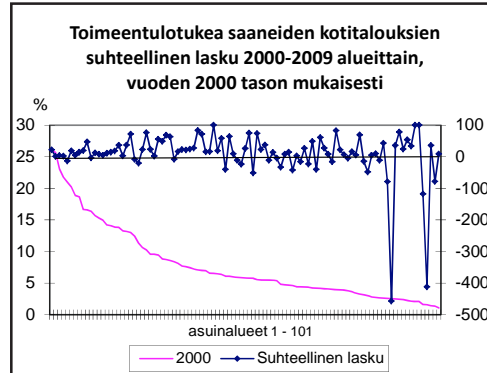
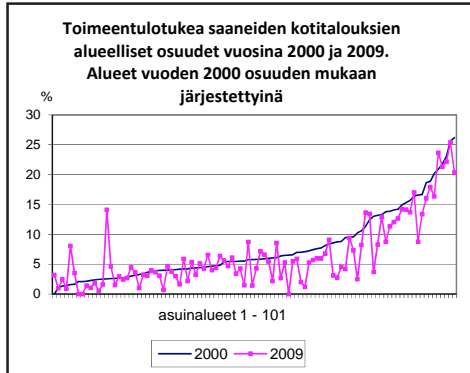
Suhteellisen muutoksen trenditarkastelu (kuvio ”toimeentulotukea saaneiden kotitalouksien suhteellinen lasku...”) tuo tältä osin esille oleellisen suunnan: kun toimeentulotuen saaminen on ollut alueella yleistä, myös tuensaajien osuus on vähentynyt selkeästi hitaammin. Matalimman toimeentulotuentason alueilla

³² Mainittakoon, että vuoden 1999 vähäisen väestömäärän vuoksi analyyseista pois jätetyllä yksittäisellä asuinalueella tuloindeksin arvo ylitti jopa arvon 300.

lasku on ollut lähes 100 prosenttista, kun korkean tukitason alueilla vain joitain prosenttiyksikköjä. Tämä viittaa suhdannevaikutuksiin, joiden perusteella alueiden väliset erot johtuisivat eritahtisesta elpymisestä (esim. Lankinen 2006a; 2007). Toimeentulotuen osalta on tapahtunut silti myös tuen käytön absoluuttista lisääntymistä muutamilla alueilla. Kyseiset alueet ovat olleet kuitenkin hyvin vaihtelevasti niin matalan, keskitasaisen kuin korkeankin toimeentulotuen saamisen alueita vuonna 2000. Selvää syytä kyseisiin muutoksiin ei tutkimusaineistojen perusteella voida antaa. Yhdellä alueista on esimerkiksi eläkkeellä olevien asuntokuntien määrä lisääntynyt huomattavasti, mutta tämänkään yhteyttä toimeentulotuen lisääntymiseen ei voida todentaa. Vastaavasti yksittäisillä alueilla, joissa toimeentulotuen saaminen on ollut yleistä, on tapahtunut myös keskimääräistä positiivisempaa kehitystä. Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että alueiden välisen perustrendin rinnalla tapahtuu jatkuvaa muutosdynamiikkaa alueiden sosiaalisessa positiossa lyhyelläkin aikajänteellä.

Kuvio ja taulukko 6.6.3.

Toimeentulotukea saaneiden kotitalouksien alueellisten osuuksien kehitys ja eriytymisindeksit vuosina 2000 ja 2009 sekä suhteellinen lasku alueittain tutkimusvuosien välillä.

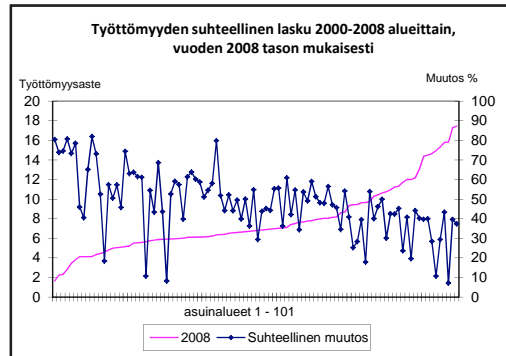
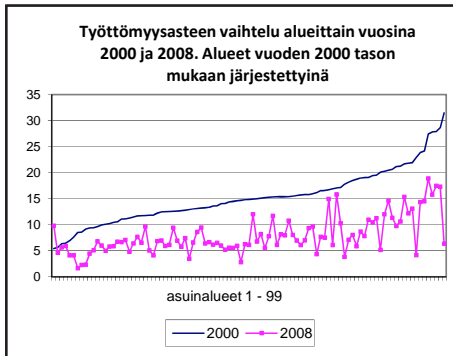
Toimeentulotukea saaneiden kotitalouksien alueelliset eriytymisindeksit sekä keski- ja hajontalukujen kehitys

	2000	2009
Keskiarvo	7,76	6,59
Keskiahajonta	5,86	5,67
Minimi	0,00	0,00
Maksimi	26,18	25,41
Mediaani	5,81	4,63
Variaatiokerroin	75,52	86,04
Segregaatioindeksi	0,291	0,304

Työttömyyden alueelliset erot ovat lisääntyneet Turussa voimakkaammin kuin toimeentulotuen saamisen erot. Kysymys on selvemmin kuin toimeentulotuessa suhdannevaikutusten eriaisteisesta kohdentumisesta, sillä työttömyyden absoluuttinen taso on laskenut kaikilla tutkimusalueilla lukuun ottamatta vuoden 2000 matalimman työttömyyden aluetta (kuvio ja taulukko 6.6.4.). Variaatiokerroimen ja segregaatioindeksin arvot osoittavat myös sen, että alueellisten erojen kasvusta huolimatta ovat kyseisten eriytymisindeksien arvot matalampia kuin vastaavat toimeentulotukea koskevat arvot. Toisin sanoen työttömyyden alueelliset erot ovat lisääntymisestäään huolimatta toimeentulotukea vähäisempiä. Suhteellisen muutoksen trenditarkastelu tuo esille samankaltaisen yleislinjan kuin toimeentulotuen saamisen kohdalla, eli elpyminen on ollut voimakkaampaa jo valmiiksi matalan työttömyystason alueilla. Matalan ja korkean työttömyyden alueet ovat pysyneet pääosin samoina molempina tutkimusvuosina, vaikka vaihtelua on selvimmin havaittavissa korkean työttömyyden alueiden kehityssuunnassa. Käytössä olevien aineistojen perusteella ei pystytä vastaamaan myöskään siihen,

Kuvio ja taulukko 6.6.4.

Työttömyysasteen alueellinen kehitys vuosina 2000 ja 2008.

Työttömyyden alueelliset eriytymisindeksit sekä keski- ja hajontalukujen kehitys

	2000	2008
Keskiarvo	15,51	7,90
Keskihajonta	5,39	3,56
Minimi	5,63	1,67
Maksimi	33,96	18,87
Mediaani	14,93	6,80
Variaatiokerroin	34,75	45,06
Segregaatioindeksi	0,114	0,183

mitkä ovat työttömyyskehityksen taustalla olevat syyt. Työvoiman rakenteellisten erojen vaikutus alueiden välillä on kuitenkin yksi ilmeisimmistä syistä, jonka alueelliset väestönmuutokset voivat vahvistaa. Esimerkiksi korkeimman työttömyyden alueilla Turussa maahanmuuttajien määrä on kasvanut, ja samalla heidän osuutensa alueen työttömistä on suuri (ks. Rasinkangas 2012a). Seuraavassa kiinnitetään huomiota alueellisten väestönmuutosten vaikutuksiin etnisen eriytyminen näkökulmasta.

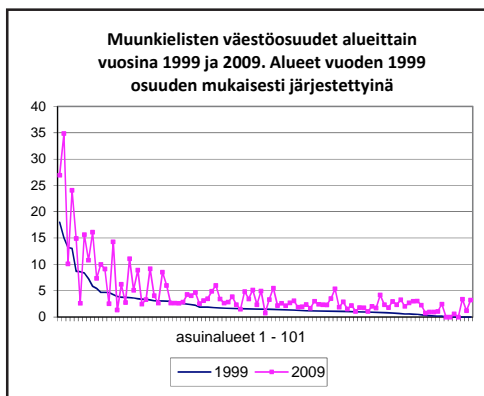
6.6.4. Etninen eriytyminen

Kuntakohtaisissa analyyseissa voitiin todeta Turun kaupunkiseudun vieraskielisen väestön painottuvan selkeästi Turkuun. Suomen suurimpien kaupunkien keskuudessa voidaan Turun vieraskielisen väestön keskittymistä puolestaan pitää poikkeuksellisen voimakkaana (Salminen 2012; Rasinkangas 2013). Kokonaise-riytymistä kuvaavat indikaattorit (variaatiokerroin ja segregaatioindeksi) osoittavat myös suhteellisesti voimakkaampaa eriytymistä suhteessa aikaisemmin tarkasteltuihin osatekijöihin (kuvio ja taulukko 6.6.5.). Segregaatioindeksin 0,4 ylittävää arvoa on eräissä segregaatiotutkimuksissa pidetty rajana jonkin asteisesta etnisestä segregaatiosta, vaikka vasta yli 0,6 ylittäviä arvoja merkinä voimakkaasta eriytymisestä (Simpson 2007). Tässä mitattujen indeksien perusteella ei ole kuitenkaan tapahtunut etnisen eriytyminen voimistumista tutkimusvuosien välillä. Variaatiokerroimen perusteella tilanne on jopa hieman tasoittunut 2000-luvulla. Tämä ilmentää vastaavankaltaista tilannetta kuin kaupunkiseudun kuntakohtaisissa analyyseissa; kun maahanmuuttajataustainen väestö on yleisesti lisääntynyt, se on levittäytynyt aiempaa useammalle asuinalueelle. Kehitys voi selittyä sillä, että uudet kaupunkiin muuttavat ryhmät poikkeavat asumisvalinnoiltaan ja valitsemisen mahdollisuuksiltaan entisistä. Turun viime vuosien nettomaahanmuutossa on tapahtunut esimerkiksi työperäisen maahanmuuton lisääntymistä (Turun kaupunki 2011). Toisaalta myös maahanmuuttajien asumisurien etenemisessä on saattanut tapahtua muutoksia, jotka voivat heijastua vieraskielisen väestön kaupungin sisäisessä muuttoliikkeessä.

Lievän tasoittumisen trendin ohella on samaan aikaan ollut käynnissä suurimpien vieraskielisen väestön keskittymien edelleen jatkuvaa kasvua. Turun Varissuolla vieraskielisten osuus oli alle 20 prosenttia tarkastelujakson alussa vuonna 1999, mutta vuoteen 2011 tultaessa osuus oli noussut jo lähes 40 prosenttiin (Salminen 2012). Turun vieraskielisen väestöosuuden keskiarvon ylittäviä alueita oli kuitenkin aiempaa enemmän, mutta toisaalta kaupungissa oli edelleen useita alueita, joissa ei ollut lainkaan vieraskielistä väestöä. Vastaavankaltaista samanaikaisesti levittäytyvää ja keskittyvää kehitystä on voitu havaita myös pääkaupunkiseudulla (Vilkama 2010; 2011).

Kuvio ja taulukko 6.6.5.

Vieraskielisten alueellinen osuus vuosina 1999 ja 2009 sekä eriytymisindeksin sekä keski- ja hajontalukujen kehitys.

	1999	2009
Keskiarvo	2,55	4,69
Keskihajonta	3,13	5,42
Minimi	0,00	0,00
Maksimi	18,00	34,85
Mediaani	1,51	2,84
Variaatiokerroin	122,75	115,56
Segregaatioindeksi	0,409	0,412

Kaksijakoisen vieraskielisten keskittymiskehityksen myötä on hyvä kiinnittää huomiota suhteellisten muutosten ohella myös määrälliseen kehitykseen. Vuonna 2009 analyyseissa mukana olevista alueista Turussa vain neljällä vieraskielisten määrä ylitti 500 henkeä. Kymmenen vuotta aiemmin vastaavia alueita oli kaksi. Vuonna 1999 kyseisillä kahdella alueella asui joka kolmas (33,2 %) Turun vieraskielisistä ja vuonna 2009 edelleen sama väestöosuus (33,5 %). Suhteellinen osuus on siten säilynyt ennallaan, mutta vieraskielisten absoluuttinen määrä on kasvanut näillä alueilla huomattavasti. Etnisen segregaation tutkimuksissa on todettu tiettyjen asuinalueiden muodostuvan kaupungeissa niin sanotuiksi sisäänmuuttoalueiksi saapuville maahanmuuttajille. Tämän kaltaisesta kehityksestä on havaintoja useissa eurooppalaisissa kaupungeissa (Clip 2007) ja myös Turussa (Rasinkangas 2012b). Toisaalta maahanmuuttajakeskittymien kasvuun liitetään myös kantaväestön asuntomarkkinakäyttäytymisestä johtuvia syitä, jolloin kyseiset alueet saatetaan sivuuttaa asuntoa etsittäessä tai niiltä pyritään muuttamaan pois (Bråmås 2006a; Vilkama 2011). Tutkimuksen seuraavassa osiossa siirrytään tarkastelemaan asuinalueiden välisiä eroja juuri asukkaiden kokemusten näkökulmasta, joihin sisältyy myös muuttoliikettä koskevia tarkasteluja.

6.6.5. Yhteenvetoa Turun sosiaalisen eriytymisen kehityssuunnasta

Turun kaupungin sisäiset alueelliset erot ovat kasvaneet tarkastellulla ajanjaksoilla. Alueelliset tuloerot ovat lisääntyneet, ja 2000-luvun työmarkkinoiden elpyminen välittyy hyvin eritahtisesti kaupungin eri osissa. Työttömyys ja toimeentulotuen saaminen ovat muodostuneet ilmeisen pysyväksi osaksi muutamien alueiden sosiaalisten ongelmien piirteitä. Kehitystä voidaan selittää sekä suhdannetulkinnan että alueellisten erojen pysyvemmän vakiintumisen kautta. Erojen lisääntyminen johtuu ennen kaikkea hitaammasta elpymisestä suhteessa muuhun kaupunkiin, mikä on nähtävissä työttömyyden kehityksessä (vrt. Helsingissä Lankinen 2006b). Positiivisen työllisyyskehityksen jatkuessa työttömyys laskee myös korkean työttömyyden alueilla, joskin hitaasti. Tässä saatujen tulosten perusteella on elpymistä tapahtunut enemmän yksityisen kuin julkisen vuokra-asumisen hallitsemilla alueilla. Asumisen hallintasuhteista tarkastelussa olleet sosiaaliset ongelmat liittyvät aiempaa selkeämmin juuri arava- ja korkotukivuokra-asumiseen. Alueellisten ongelmien pysyvämpää luonnetta ilmentää puolestaan toimeentulotuen saannin vakiintuminen korkealle tasolle ja jopa absoluuttinen kasvu muutamilla alueilla.

Samaan aikaan Turun alueellisten erojen kasvuun on tullut yhä vahvemmin etninen ulottuvuus väestörakenteellisia eroja tuottavana tekijänä. Etninen eriytyminen oli tarkastelluista tekijöistä kaikkein voimakkaimpia alueellisia eroja tuottava tekijä huolimatta siitä, että vieraskielinen väestö on levittäytynyt aiempaa enemmän kaupungin eri osiin. Silti joka kolmas Turun vieraskielisistä asukkaista asui vain kahdella asuinalueella sekä tarkastelujakson alussa että lopussa. Korkeimman työttömyyden alueilla vieraskielisellä väestöllä on osuutensa myös työttömyyden rakenteessa (Rasinkangas 2012a). Työttömyys ja toimeentulotuen saaminen ovat herkästi toisiinsa kytkeytyviä ilmiöitä, joiden keskinäinen yhteys oli tutkimusvuosien välillä voimistunut Turussa myös alueellisen kasautumisen näkökulmasta. Tutkimuksen aineistoilla ei kuitenkaan voida erottaa, liittyykö tähän kehitykseen niin sanottuja naapurustovaikutuksia, jolloin esimerkiksi naapurustossa vallitseva elämäntapa generoituu alueella kumuloituvasti (esim. Waquant 2008). Tämänkaltainen kehitys voi siten jatkua ympärillä olevan yhteiskunnan yleisestä kehityksestä huolimatta (esim. Skifter Anderssen 2002a).

Saadut tulokset tuovat esille myös kaupunkialueen jatkuvan muutosdynamikan. Turun osalta voidaan todeta, että hyvä- ja huono-osaisempien alueiden tilanteet ovat selkeimmin etäänntyneet toisistaan. Niiden väliin jää kuitenkin suurin osa turkulaisista asuinalueista, joiden keskuudessa on huomattavaa vaihtelua muutosten suunnassa. Yksittäisen alueen kehityksen suunta voi näyttäytyä tilastollisissa analyysissä hyvin jyrkkinä muutoksina näinkin lyhyellä aikajänteellä.

7

Asuinalueiden laatutekijöiden kehitys Turussa asukkaiden kokemana

7.1. Asuinympäristön laatutekijöiden alueelliset erot ja kehityssuunnat

Tutkimuksen toinen empiirinen osa käsittelee sosiaalista eriytymistä subjektiivisen näkökulman kautta. Välittyvätkö asuinalueiden väliset sosiaaliset erot, jotka tilastoihin perustuvien havaintojen mukaan ovat lisääntyneet, myös asukkaiden subjektiivisissa kokemuksissa, ja millä tavoin? Asukkaiden arjesta nouseva kokemusmaailma voi poiketa huomattavalla tavalla sosiaalisen segregaatian tilastoihin painottuvan tutkimuksen antamasta kuvasta. Asukkaat eivät esimerkiksi välttämättä allekirjoita asuinympäristöönsä liitettäviä uhkatekijöitä, ja toisaalta he voivat kokea uhkia siellä, mihin tilastot eivät yllä. Useiden kyselytutkimusten mukaan suomalaiset myös ovat olleet kaikkiaan varsin tyytyväisiä asuinalueisiinsa (Silvonen & Hirvonen 2002; Korhonen 2004; Manninen & Hirvonen 2004; Strandel 2005; Juntto 2007).

Erityisenä huomion kohteena tutkimuksen tässä osiossa ovat mahdolliset asuinalueen laatutekijöiden heikkenemisen uhat, jotka voivat olla merkki segregaatiossessien ilmenemisestä tai syvenemisestä (Atkinson & Kintrea 2001; Skifter Andersen 2002a; 2002b). Suomalaiset empiiriset tutkimukset ovat tuoneet esille, että osassa sosiaalisesti heikommassa asemassa olevia asuinalueita asukkaat ovat kokeneet elämänsä aiempaa turvattommaksi. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla pahoinpitelyihin liittyvä rikollisuus sekä erilaiset häiriöt ovat olleet yleisempiä (Kortteinen ym. 2001; 2005a; 2006), ja vastaavasti turvattomuutta kokeneiden

osuus on lisääntynyt (Kääriäinen 2002). Myös Turussa on havaittu selviä ja lisääntyneitä eroja kaupunginosien välisessä pahoinpitelyrikollisuudessa 1990-luvun puolivälin ja 2000-luvun taitteen välillä (Laitinen 2003).

Skifter Andersen (2002a) on laajan tanskalaisiin vuokratiloihin liittyvän analyysinsa perusteella jaotellut asuinalueen alikehitykseen liittyvät syyt alueen sisäisiin ja ulkoisiin tekijöihin. Näiden tekijöiden keskinäinen vuorovaikutus voi johtaa alueen kierremäiseen taantumiseen, joka tietyn pisteen jälkeen nopeutuu ympärillä olevan yhteiskunnan kehityksestä riippumatta. Skifter Andersenin jaottelussa sisäisiin tekijöihin liittyvät fyysisen ympäristön rappeutuminen, asukasrakenteen sosiaalinen vinoutuminen ja sosiaalisten ongelmien kasvu, turvattomuus, julkisten palvelujen heikkeneminen sekä alueen leimautuminen. Näitä tekijöitä voidaan tutkia myös asukkaiden kokemusten kautta. Ulkoiset tekijät liittyvät puolestaan kehitykseltään heikkenevien alueiden ja muiden kaupunkialueiden väliseen kytkökseen. Selkeimmin erityyppisten alueiden vetovoima näkyy sisään- ja ulosmuuton rakenteessa, joka taantuvilla alueilla vinoutuu entisestään sosiaaliturvan varassa elävien asukkaiden suuntaan. Ilmiö on siten verrannollinen kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden muuttoliikettä koskevaan *white-flight*-ilmiöön (esim. Crowder 2000; Bråmås 2006a), johon liittyy olennaisesti kantaväestön pyrkimys muuttaa pois maahanmuuttajien asuttamilta alueilta. Skifter Andersenin mukaan sosiaalisesti taantuvat kaupunkialueet tulisikin nähdä ensisijaisesti syrjäytyneinä tiloina (*excluded places*), eikä vain syrjäytyneiden asukkaiden alueellisina kasautumina. Skifter Andersenin esille nostamat tekijät voidaan rinnastaa asuinympäristön laadullisten ominaisuuksien analyysimalleihin (esim. Nevalainen, Staffans & Vuorela 1990; Närhi 1995; 2004; Elinympäristön seurannan kehittäminen 2002).

Tiivistäen voidaan todeta, että suomalaiset havainnot asuinalueiden välisistä eroista ja niiden kehittymisestä asuinympäristön laatutekijöiden osalta ovat toisistaan painottuneet nimenomaan sosiaaliseen ympäristöön. Fyysinen rappeutuminen tai palvelujen alasajo eivät ole olleet alueiden erojen kasvamisessa yhtä merkityksellisiä. Voidaan katsoa, että tähän ovat myötävaikuttaneet etenkin lähiöalueille suuntautuneet perusrannushankkeet, joihin on osoitettu avustuksia valtion taholta (ARA), sekä jo 1980-luvulta lähtien toteutetut lähiöohjelmat ja 1990-luvulla EU:n myötä tulleet laajemmat lähiöitä kehittäneet hankkeet (Urban I ja II, Tavoite 2-ohjelma) (esim. Bäcklund & Schulman 2003; Laikko & Tossavainen 2007). Lähiökehittämishankkeet ovat usein suuntautuneet sosiaaliselta kehitykseltään heikkotasoisimpiin alueisiin. Lähiökehittämishankkeiden yleisenä tavoitteena on ollut kokonaisvaltaisuus, jolloin kehittämisen kohteena ovat olleet fyysinen ja sosiaalinen ympäristö sekä palvelut samanaikaisesti. Eurooppalaisittain voidaan todeta, että sosiaaliselta kehitykseltään taantuneisiin kaupunkialueisiin keskittyvät tukitoimenpiteet (*Urban Renewal, Neighborhood Initiatives*) ovat muodostuneet varsin vakiintuneeksi instrumentiksi (esim. Holt-Jenssen 2000; Martison ym. 2002; Hynynen 2003; Kleinhans 2004; Priemus 2004; Pierson &

Worley 2005; van Kempen & Murie 2009). Toisin sanoen eurooppalaisen kaupunkikehityksen piirteet ovat olleet yhteneväisiä ja tukitoimet varsin välttämättömiksi katsottuja sekä luonteeltaan ilmeisen pysyviä.

Tässä luvussa tarkastelun kohteena ovat edellä esitettyihin teemoihin liittyvät asuin ympäristön laatutekijät. Painopiste on sosiaalista ympäristöä koskevissa tekijöissä ja niiden muutoksissa. Näin ollen tarkastelun kohteena ovat asuinalueen yleisesti koettu laatu, alueen koettu arvostus, alueelle juurtuminen, sosiaalista epäjärjestyttä koskevat havainnot sekä asuinalueella havaitut muutokset ja tulevaisuuden odotukset. Luvun lopuksi kiinnitetään huomio muuton harkintaan ja sen syihin suhteessa tutkittuihin laatutekijöihin. Kunakin tutkimusvuotena on turkulaisten subjektiivisia näkemyksiä asuin ympäristöstään mitattu paitsi tyytyväisyytenä eri osatekijöihin myös konkreettisempina havaintoja ja aktiivisuutta mittaavina kysymyksinä. Osatekijät kuvaavat monipuolisesti fyysiseen, toiminnalliseen, sosiaaliseen ja palveluympäristöön liittyviä tekijöitä, ja ne kattavat hyvin myös alueen sisäisiä alikehityksen kierteeseen liitettäviä osatekijöitä.

Luvussa käytettävät aineistot perustuvat Turussa vuosina 1999, 2003 ja 2008 kerättyihin asukaskyselyaineistoihin, joista viimeisimpänä ajankohtana kerätty aineisto on tarkasteluissa ensisijaisessa asemassa. Kunakin tutkimusvuotena on aineistojen keruussa käytetty ositettua alueellista otantaa, jolloin on huomioitu ajallisen vertailtavuuden mahdollisuus suhteessa aikaisemmin kerättyihin aineistoihin. Osa tutkimusaineistoihin sisältyneistä kohdealueista on poikennut toisistaan tutkimusvuosien välillä, mutta tässä yhteydessä aineistoista on poimittu vertailuanalyysiin mukaan vain ne alueet, jotka ovat olleet kunakin kyselyajankohtana samoja. Näin ollen tarkastelun kohteena on kymmenen turkulaista asuinaluekokonaisuutta (ks. luku 5.3.4.). Koska tarkastelussa mukana olevat alueet kattavat vain pienen osan kaikista turkulaisista asuinalueista, voidaan tulkintoja alueellisen eriytymiskehityksen suunnasta aiheellisesti problematisoida. Ongelma on kuitenkin tavanomainen kaupunkialueiden sosiaalisten erojen kyselyihin perustuvassa empiirisessä tutkimuksessa, koska usein käytännön realiteetit asettavat puitteet aineistojen keruulle. Näin ollen tutkimuksissa on jouduttu rajautumaan muutamiin kohdealueisiin (esim. Atkinson & Kintrea 2001; Lupi & Musterd 2006) tai puhtaasti case-tyyppisiin asetelmiin, kuten Marjaana Seppäsen (2001) Lahden Liipolaa käsittelevässä väitöskirjassa. Joissain poikkeuksellisen laajoissa kyselytutkimuksissa on ollut puolestaan mahdollista poimia aineistoista tiettyjä alueita kaupunkikohtaisesti ja tulkita alueiden sosiaalista tilannetta tältä pohjalta (esim. Kortteinen ym. 2005a; Kearns & Mason 2007). Tämän tutkimuksen yhteydessä käytettäviä aineistoja voidaan kuitenkin pitää aikasarjamuodossaan ainutlaatuisina suomalaisten kaupunkien sosiaalisen kehityksen mittaamisessa³³.

³³ Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL) on aloittanut vuonna 2009 Alueellisen terveys- ja hyvinvointitutkimuksen (AHT), joka jossain määrin mahdollistaa kaupungin sisäiset tarkastelut tutkimuskuntien osalta. Hankkeen tarkoituksena on kerätä aikasarja-aineistoja tutkimuskunnista.

7.1.1. Kyselyalueiden ominaispiirteet

Jatkoanalyysien pohjaksi kiinnitetään aluksi huomiota kyselyalueiden erityispiirteisiin. Taulukossa 7.1.1. ovat esillä Turun sosiaalista eriytymistä kuvaavien, tilastoihin perustuvien indikaattorien arvot vuosilta 1999 ja 2008; kyseisiä indikaattoreita tarkasteltiin edellisessä luvussa. Tarkoituksena on tuoda esille, millaisia eroja kyselyalueiden asukkaiden taustatekijöissä ja asuntorakenteessa on ja miten ne ovat muuttuneet kyselytutkimusten aikajänteellä. Liitetaulukossa 7.1. on esitetty lisäksi tarkemmin vastaavien alueiden demografisia tekijöitä koskevat muutokset. Taulukossa 7.1.1. on esillä myös kyselyalueiden kuuluminen luvussa 6.4. muodostettuihin sosiaalisiin aluetyyppeihin. Alueet on sijoitettu fyysisen ja sosiaalisen aluetyypittelyn perusteella järjestykseen, jossa kerrostalovaltaiset alueet on esitetty ensin ja pientalovaltaisemmat alueet näiden jälkeen. Sosiaaliset aluetyypit on sijoitettu edellinen kriteeri huomioiden vierekkäin. Näin ollen keskusta on kerrostalovaltaisuutensa ja sosiaalisten erityispiirteidensä perusteella esitetty ensimmäisenä. Samaa järjestystä noudatetaan systemaattisesti myös tutkimuksen myöhemmissä esityksissä, ellei muuta mainita.

Kuten voidaan havaita, painottuvat analyyseissa mukana olevat alueet sosiaaliselta aluetyypiltään *vähäresurssisia asuinkuntia* edustavaan kategoriaan. Tämä on perusteltua myös tutkimusasetelman kannalta, sillä tämän aluetyypin asukkaille on ominaista muiden alueiden asukkaita heikompi asema työllisyyden, taloudellisten tekijöiden, koulutuksen sekä hyvinvointivajeiden riskien suhteen (mm. yksinhuoltajataloudet ja maahanmuuttajat). Kyseiset erityispiirteet myös erottavat hyvin selkeästi valitut alueet muista tutkimusalueista. Esimerkiksi toimeentulotuen saaminen oli kyseisillä alueilla lähes yhtä yleistä 2000-luvun taitteessa kuin noin vuosikymmentä myöhemmin. Silmiinpistävää on myös ero tuloindeksin kehityssuunnassa suhteessa muihin alueisiin, sillä ero on kasvanut huomattavasti erityisesti suhteessa *nuorten resurssiperheiden* aluetyppiä edustavaan Hirvensaloon. Nämä alueet ovat siten jääneet sivuun yleisen tulokehityksen paranisesta, eivätkä myöskään toimeentulo-ongelmat ole vähentyneet. Myös hyvinvointivajeiden riskiryhmien – yksinhuoltajien ja vieraskielisten – osuus on nousut *vähäresurssisten asuinkuntien* alueista erityisesti Varissuolla ja Lausteella.

Asunnon hallintasuhteiden osalta *vähäresurssiset asuinkunnat* erottuvat julkisen vuokra-asumisen (arava- ja korkotukivuokra) alueina. Mielenkiintoisena muutoksena voidaan havaita myös omistusasumisen väheneminen ja vastaavasti yksityisen vuokra-asumisen lisääntyminen, Pansio-Pernoalukuun ottamatta. Tämä viittaa omistusasuntokannan siirtymiseen vuokratyöntekijöihin, mikä saattaa johtua esimerkiksi sijoitusasuntojen lisääntymisestä näissä kohteissa. Tulkinta on loogisessa yhteydessä myös asukasrakenteen muutokseen, jossa korostuvat aiempaa voimakkaammin pääosin vuokra-asuntomarkkinoilla asumisvalintojaan tekevät väestöryhmät. Vielä voimakkaampaa vastaava muutos on ollut Turun keskustan

alueella, jonka erityispiirteenä on ollut jo ennestään suuri yksityisen vuokra-asumisen osuus. Asunnon hallintasuhteiden kannalta sekoittuneimpana asuinalueena voidaan pitää Runosmäen lähiötä, jonka asuntokannasta löytyy kaikkia hallintasuhdemuotoja. Muilla kyselyalueilla on omistusasuminen dominoivaa, eikä hallintasuhteissa ole tapahtunut oleellisia muutoksia tutkimusvuosien välillä.

Kokonaisuudessaan selkeämmät väestörakenteen ja asuntokannan hallintasuhteen muutokset voidaan paikantaa lähiöalueille sekä jossain määrin kaupunkikeskustaan. Pientalovaltaisemmat omistusasumisen alueet välittyvät puolestaan alueina, joiden kehitystä kuvaa yhteiskunnan yleinen talouden ja työllisyyden positiivinen kehitys tutkimusvuosien välillä. Hyvinvoinnin myönteinen kehitys useimmissa väestöryhmissä Turussa on tullut aiemmin esille samoilla aineistoilla yksilötasolla tehdyssä tutkimuksessa (Inkeroinen ym. 2008). Kyselytutkimuksessa mukana olevat alueet kattavat siten edellisessä luvussa esitetyn Turun alueellisten erojen muutosten koko skaalan.

Taulukko 7.1.1. Eriytymistä kuvaavien taustatekijöiden vaihtelu tutkimusalueilla

TAUSTATEKIJÄT	Keskusta	Lauste	Varissuo	Halinen	Runosmäki	Pansio-Perno	Nummenmäki-Kuuvuori	Hirvensalo	Ruohonpää-Suikkila	Pohjois-Turku
Sosiaalinen aluetyyppi	Urbaanit asuin-kunnat	Vähä-resurs-siset asuin-kunnat	Vähä-resurs-siset asuin-kunnat	Vähä-resurs-siset asuin-kunnat	Vähä-resurs-siset asuin-kunnat	Vähä-resurs-siset asuin-kunnat	Urbaanit asuin-kunnat	Nuoret resurs-si perheet	Ikään-tyvä keskiluo kka	Vähärask. / Reuna-vyöhyk-keen perheet
Yksinhuoltajat										
1999	33,5	34,3	34,6	36,0	35,6	30,2	13,1	15,8	22,5	17,2
2008	39,3	41,3	40,6	34,6	44,6	38,1	20,7	21,5	31,0	21,7
Vieraskieliset										
1999	2,2	18,0	15,0	13,1	4,7	13,5	1,9	1,3	1,8	3,7
2008	3,2	26,9	34,8	24,1	10,0	12,1	2,9	3,0	2,8	5,1
Työttömät 2000										
2008	16,9	27,9	27,4	27,8	21,9	23,2	16,9	8,1	11,8	17,3
2008	6,6	17,5	18,9	15,8	13,1	13,7	8,1	5,6	7,6	8,5
Tuloindeksi 1998										
2007	100,4	83,8	83,3	80,6	88,8	91,7	105,3	126,6	128,2	98,6
2007	109,8	75,5	72,2	78,2	79,2	81,4	120,6	147,6	128,4	100,8
Toimeentulotuki										
2000	6,6	21,8	23,1	25,6	14,9	22,1	9,2	6,5	4,0	11,5
2009	4,9	21,3	22,2	25,4	14,2	19,9	6,2	4,5	3,6	8,3
Korkea-aste koulutus 1997										
2007	32,6	14,1	14,1	23,1	13,7	13,9	30,0	38,8	33,4	17,3
2007	34,6	13,8	14,4	26,6	14,2	13,6	37,1	43,9	34,1	21,2
ASUNNOT										
Omistusasunnot										
1999	49,0	50,0	48,9	14,5	54,8	35,1	61,5	61,8	79,2	69,2
2008	40,8	46,7	43,3	8,7	48,3	34,7	57,5	62,7	74,3	70,6
Aravavuokra/korkotuki 1999										
2008	1,48	37,7	38,8	29,2	23,6	36,3	0	4,3	0	15,4
2008	7,5	36,8	39,8	64,1	29,1	51,0	8,5	20,4	0,2	19,4
Yksityinen vuokra 1999										
2008	40,5	12,1	11,6	36,9	18,4	21,3	35,2	5,0	19,0	11,0
2008	46,7	15,0	15,2	3,1	18,1	9,9	30,5	6,5	23,0	2,6
Asumisoikeus										
1999	5,4	0,0	0,3	17,2	2,3	4,0	0,8	26,0	0,2	2,6
2008	0,4	0	0	15,6	2,6	2,2	0	7,3	0	6,3

Yleiskuvan saamiseksi tutkimusalueiden asukkaiden kokemista asuinalueen laatutekijöistä ja niiden mahdollisista eroista tarkastellaan aluksi viihtyisyyden kokemista. Yleisen viihtyisyyden voidaan katsoa kuvaavan tiivistetysti asuin-ympäristön laatua. Taulukossa 7.1.2. esitetään ristiintaulukointina asukkaiden vastausten jakautumat asuinalueittain *asuinympäristön yleistä viihtyisyyttä* koskevaan kysymykseen vuonna 2008.

Kokonaisuudessaan turkulaiset ovat varsin tyytyväisiä asuinalueisiinsa. Kaksi kolmasosaa ilmaisee tyytyväisyyttä viihtyisyyteen, ja vain joka kymmenes on tyytymätön tilanteeseen. Tämä vastaa myös aiempien tutkimusten tuloksia, joiden perusteella suomalaiset ovat tyytyväisiä asuinalueisiinsa (esim. Strandell 2005; Juntto 2007). Alueiden välillä on kuitenkin selkeitä eroja. Kaikkein tyytyväisimmät asukkaat löytyvät sosiaaliselta aluetyypiltään varsin vaihtelevilta alueilta, joita yhdistää kuitenkin pientalovaltaisuus (Hirvensalo, Ruohonpää-Suikkila, Pohjois-Turku, Nummenmäki-Kuuvuori). Ero *vähäresurssisia asuinkuntia* edustavaan aluetyyppiin on hyvin selkeä, joskin näidenkin alueiden asukkaiden näkemykset painottuvat ehdottomasti positiiviseen suuntaan (Lauste, Varissuo, Halinen, Runosmäki, Pansio-Perno). Pansio-Perno on ainoa alue, jonka asukkaista alle puolet on tyytyväisiä asuinalueensa viihtyisyyteen. Varsinaista tyytymättömyyttä ilmaisee joka viides alueen asukas, mikä on yli kaksinkertainen osuus kaupungin keskiarvoon verrattuna. Samaan sosiaaliseen aluetyyppiin lukeutuva Runosmäki erottuu puolestaan myönteiseen suuntaan muista aluetyypin edustajista. Talotyyppijakauma (pientalovaltaisuus) on siten selkeämmin kokemuksia jaotteleva tekijä kuin sosiaalinen aluetyyppi. Sisäisestä variaatiosta huolimatta voidaan myös sosiaalista aluetyyppiä pitää asukkaiden kokemaa yleistä viihtyisyyttä erottelevana tekijänä. Jakolinja kulkee *vähäresurssisten asuinkuntien* ja muiden aluetyyppien välillä.

Taulukko 7.1.2. Tyytyväisyys *asuinympäristön yleiseen viihtyisyyteen* Turun eri asuin-alueilla 2008

Asuinalue	Erittäin tyytyväinen	Melko tyytyväinen	Siltä väliltä	Melko tyytymätön	Erittäin tyytymätön	Yhteensä	N
Keskusta	16.9	48.2	27.7	7.2	0.0	100.0	166
Lauste	9.3	43.0	31.4	14.0	2.3	100.0	172
Varissuo	7.4	46.3	29.3	10.6	6.4	100.0	188
Halinen	16.0	47.2	20.8	11.8	4.2	100.0	144
Runosmäki	13.5	57.1	22.4	5.1	1.9	100.0	156
Pansio-Perno	9.0	39.9	30.3	15.2	5.6	100.0	178
Nummenmäki-Kuuvuori	31.9	51.2	13.3	3.0	0.6	100.0	166
Hirvensalo	42.1	44.4	9.4	3.5	0.6	100.0	171
Ruohonpää-Suikkila	37.4	48.5	11.7	2.5	0.0	100.0	163
Pohjois-Turku	29.2	44.2	21.4	4.5	0.6	100.0	154
TURKU	21.0	46.9	22.0	7.8	2.3	100.0	1658

p= .000 (Chi Sq.)

7.1.2. Asuinympäristön laatutekijöiden muutokset

Seuraavassa siirrytään analysoimaan tarkemmin, millaisiin tekijöihin asuinalueiden väliset erot liittyvät ja miten ne ovat kehittyneet. Vuosien 1999 ja 2008 kyselyissä tiedusteltiin asukkaiden tyytyväisyyttä taulukossa 7.1.3. koostetusti esillä oleviin asuinalueen laatutekijöihin. Kysymyspatteristo oli molempina tutkimusvuosina samansisältöinen, mutta vastausvaihtoehtojen skaalassa sekä tiettyjen kysymysten muotoilussa oli pieniä poikkeamia. Nämä ovat nähtävillä taulukossa olevasta kysymyslistauksesta ³⁴. Laajan kysymyspatterin tuottaman in-

Taulukko 7.1.3. Asuinalueen laatutekijöiden summamuuttujien muodostus vuosina 1999 ja 2008

1999	2008
Fyysinen ja toiminnallinen ympäristö	Fyysinen ja toiminnallinen ympäristö
1. asuinympäristön siisteys	1. asuinympäristön siisteys
2. asuintalon/lähiympäristön turvallisuus	2. asuintalon rauhallisuus
3. asuinalueen meluisuus	3. ympäristön ja liikenteen melutaso
4. puistojen ja viheralueiden kunto	4. puistojen ja viheralueiden kunto
5. kunnossapidon ja korjausten taso	5. kunnossapidon ja korjausten taso
6. naapurisuhteet	6. naapurisuhteet
7. asukkaiden vaikutusmahdollisuudet asuinympäristönsä kehittämiseen	7. asukkaiden vaikutusmahdollisuudet asuinympäristönsä kehittämiseen
8. lasten toimintamahdollisuudet	8. lapsiystävällisyys
9. asuinympäristön yleinen viihtyisyys	9. asuinympäristön yleinen viihtyisyys
<i>Cronbach Alpha .766</i>	<i>Cronbach Alpha .853</i>
Sosiaalinen ympäristö	Sosiaalinen ympäristö
1. puuttuminen häiriöihin alueella	1. puuttuminen häiriöihin alueella
2. koko asuinalueen turvallisuus	2. asuinalueen turvallisuus
3. alueen asukasrakenne	3. alueen asukasrakenne
4. eri kansallisuuksien määrä alueella	4. eri kansallisuuksien määrä alueella
5. alueen asukastoiminta	5. alueen kehittäminen (aluetyö, projektit yms.)
6. alueen yhdistystoiminta	
<i>Cronbach Alpha .761</i>	<i>Cronbach Alpha .884</i>
Palveluympäristö	Palveluympäristö
1. elintarvikeliikepalveluiden läheisyys	1. päivittäistavarakaupan läheisyys
2. julkiset liikenneyhteydet	2. julkiset liikenneyhteydet
3. terveyspalvelujen läheisyys	3. terveysaseman/keskuksen läheisyys
4. päivähoidon palvelujen läheisyys	4. päivähoidon ja koulujen läheisyys
5. koulut ja koulupalvelujen läheisyys	
<i>Cronbach Alpha .624</i>	<i>Cronbach Alpha .712</i>

³⁴ Kysymyssarjan vastausvaihtoehdot saivat vuonna 2008 arvot 1 = erittäin tyytyväinen, 2 = tyytyväinen, 3 = siltä väliltä, 4 = tyytymätön, 5 = erittäin tyytymätön ja 6 = en osaa sanoa. Vuoden 1999 kyselystä puuttui vastausvaihtoehto 3, joten vastausvaihtoehdot saivat arvoja 1–5 väliltä.

formaation tiivistämiseksi muodostettiin kysymyksistä pääkomponenttianalyysin perusteella summamuuttujia molempien tutkimusvuosien osalta.

Pääkomponenttianalyysin perusteella esitetystä kysymyspatteristosta muodostui kolme selkeää ulottuvuutta³⁵. Ensimmäiselle ulottuvuudelle latautui fyysiseen ja toiminnalliseen ympäristöön liittyviä alueen ominaisuuksia, toiselle sosiaaliseen ympäristöön liittyviä kuvaajia ja kolmannelle puolestaan alueen palveluympäristöön liittyviä tekijöitä. Taulukosta 7.1.3. ovat nähtävissä muodostettuihin summamuuttujiin sisältyvät kysymykset. Osa kysymyksistä on sellaisia, joiden voidaan katsoa liittyvän loogisesti myös johonkin toiseen ulottuvuuteen. Tällaisia kysymyksiä ovat esimerkiksi naapurisuhteet ja asukkaiden vaikutusmahdollisuudet. Nämä kysymykset ovat miellellävissä osaksi sosiaalista ympäristöä, mutta ne latautuivat voimakkaammin fyysisen ja toiminnallisen ympäristön faktoriulottuvuudelle. Reliabiliteettianalyysien perusteella esitettyihin ryhmiin jaottelu tuotti kuitenkin summamuuttujien kannalta luotettavamman ja vertailukelpoisimman tarkastelukeyhksen tutkimusvuosien välille. Näin ollen summamuuttujien muodostaminen tehtiin aineistolähtöisesti, luotettavuutta painottaen.

Taulukoissa 7.1.4–7.1.6 on esitetty summamuuttujien asuinalueittaiset keskiarvot tutkimusvuosittain. Mitä pienempi arvo summamuuttujalla on, sitä heikompi on alueen asukkaiden tyytyväisyys kysymysten kohteena oleviin seikkoihin. Tulokinnassa on aiheellista kiinnittää enemmän huomiota alueiden erojen yleisuuntaan ja voimakkuuteen, ei niinkään yksittäisen alueen keskiarvon eksaktiin muutokseen. Tämä johtuu vastausskaalan, kysymysmuotojen ja summamuuttujiin sisällettyjen kysymysten määrien osittaisesta poikkeavuudesta tutkimusvuosien välillä. Taulukoihin on merkitty harmaalla korostuksella tilastollisesti merkitsevällä tasolla toisistaan poikkeavat alueet kunkin analyysin osalta (Scheffe a,b Sig. < .05). Alueet on järjestetty kumpanakin tutkimusvuotena summamuuttujalla saadun keskiarvon mukaisesti siten, että heikoimman arvon saaneet alueet ovat ensimmäisenä.

Yleishavaintona voidaan pitää varsin vakiintunutta tilannetta Turun asuinalueiden välisissä eroissa. Vuosikymmenen kattavalla ajanjaksolla ei ole tapah-

³⁵ Summamuuttujien muodostamiseksi aineistoa koodattiin uudestaan. Kysymyspatteristo koodattiin uudestaan siten, että tyytyväisyyttä kuvaavat arvot 1 (erittäin tyytyväinen) ja 2 (tyytyväinen) saivat arvot järjestyksessä 2 ja 1. Vastaavasti tyytymättömyyttä kuvaavat arvot saivat koodauksessa arvot - 1 ja - 2. Näin ollen vastausten kokonaispainottuminen tulee selkeämmin esille alueiden välillä. Vastausvaihtoehdon ”siltä väliltä” (arvo 3) valinneiden vastaukset koodattiin arvolla 0, mikä vastaa neutraalia suhtautumista kysytyyn asiaan (vuoden 1999 aineistossa ei ollut tätä kategoriaa). Kyseiseen luokkaan koodattiin myös ne vastaajat, jotka olivat valinneet vaihtoehdon ”en osaa sanoa”, koska myös heidän vastauksensa kuvastavat lähinnä neutraalia suhtautumista. Tämän vaihtoehdon valinneet osoittautuivat pääsääntöisesti sellaisiksi vastaajiksi, joiden elämäntilanteeseen kyseinen kysymys ei käytännössä liittynyt. Esimerkiksi nuorille lapsettomille kotitalouksille tai vastaavasti eläkeläistalouksille asuinalueen ”lapsiystävällisyys” tai ”päivähoidon ja koulujen läheisyys” olivat omaan elämäntilanteeseen liittymättömiä asuinalueen ominaisuuksia, joihin ei välttämättä osattu ottaa kantaa. Summamuuttujaa muodostettaessa on aineistokadon välttämiseksi perusteltua huomioida myös nämä vastaukset osaksi aineistoa.

Taulukko 7.1.4. Fyysistä ja toiminnallista ympäristöä koskevan tyytyväisyyden summamuuttujan keskiarvot vuosina 1999 ja 2008 (ANOVA)

1999	N	Ka.	2008	N	Ka.
1. Lauste	95	2,3053	1. Pansio-Perno	174	3,6552
2. Keskusta	103	3,3204	2. Varissuo	185	4,7622
3. Halinen	100	3,43	3. Lauste	163	4,8466
4. Varissuo	95	3,5474	4. Keskusta	160	4,9125
5. Runosmäki	111	4,5405	5. Halinen	134	5,4627
6. Pansio-Perno	121	4,7769	6. Runosmäki	149	6,3423
7. Pohjois-Turku	238	4,9916	7. Pohjois-Turku	146	7,3699
8. Ruohonpää-Suikkila	123	6,9919	8. Nummenmäki-Kuuvuori	159	7,7925
9. Nummenmäki	125	7,64	9. Hirvensalo	165	8,8606
10. Hirvensalo	132	8,7197	10. Ruohonpää-Suikkila	161	9,205
(arvot välillä 18 – -17)			(arvot välillä 18 – -17)		

Taulukko 7.1.5. Sosiaalista ympäristöä koskevan tyytyväisyyden summamuuttujan keskiarvot vuosina 1999 ja 2008 (ANOVA)

1999	N	Ka.	2008	N	Ka.
1. Varissuo	100	-0,59	1. Varissuo	179	0,6425
2. Lauste	98	0,0408	2. Pansio-Perno	163	0,3497
3. Halinen	100	0,69	3. Lauste	148	0,4595
4. Pansio-Perno	123	1,0163	4. Halinen	126	0,9286
5. Runosmäki	111	1,5135	5. Runosmäki	124	2,0968
6. Keskusta	106	2,1038	6. Keskusta	101	3,6832
7. Pohjois-Turku	241	2,9253	7. Pohjois-Turku	121	4,2149
8. Nummenmäki	126	4,4921	8. Nummenmäki-Kuuvuori	115	5,1565
9. Ruohonpää-Suikkila	124	4,7581	9. Hirvensalo	142	5,2113
10. Hirvensalo	132	5,6591	10. Ruohonpää-Suikkila	131	5,5038
(arvot välillä 12 – -12)			(arvot välillä 10 – -10)		

tunut oleellista erojen kasvua tai kaventumista, vaan pääsääntöisesti samat alueet löytyvät tarkastelussa olevien laatu-ulottuvuuksien molemmista päistä kumpainakin tutkimusvuotena. Tämä kertoo turkulaisilla asuinalueilla olevan selkeitä asukkaiden kokemuksiin liittyviä laatueroja, joiden yhteys objektiivisesti mitattavaan alueen sosiaalisten ongelmien tasoon on ilmeinen. Samat alueet, jotka sijoittuvat esimerkiksi työttömyyden ja toimeentulo-ongelmien suhteen kärkipäähän, erottuvat myös asukkaiden kokemusten perusteella. Tämä koskee eten-

Taulukko 7.1.6. Palveluympäristöä koskevan tyytyväisyyden summamuuttujan keskiarvot vuosina 1999 ja 2008 (ANOVA)

1999		N	Ka.	2008		N	Ka.
1.	Pohjois-Turku	241	1,5145	1.	Pohjois-Turku	153	2,5163
2.	Ruohonpää-Suikkila	120	2,7917	2.	Hirvensalo	165	3,097
3.	Lauste	89	2,9438	3.	Lauste	161	3,3789
4.	Halinen	101	3,5347	4.	Halinen	138	3,6667
5.	Nummenmäki	122	3,7131	5.	Keskusta	156	4,5897
6.	Hirvensalo	132	4,1742	6.	Pansio-Perno	175	4,64
7.	Keskusta	97	4,5567	7.	Nummenmäki-Kuuvuori	161	5,0435
8.	Pansio-Perno	123	4,9919	8.	Ruohonpää-Suikkila	162	5,2654
9.	Runosmäki	110	5,1182	9.	Runosmäki	149	5,7517
10.	Varissuo	101	6,3762	10.	Varissuo	185	5,7838
(arvot välillä 10 – -9)				(arvot välillä 8 – -8)			

kin sosiaalista ympäristöä. Toisaalta asukkaiden kokemuksissa ei ole tapahtunut mitään suurta halkeamaa, joka jakaisi alueita aiempaa jyrkemmin. Ainoa tämän-suuntainen liikahtus voidaan paikantaa tämän tutkimuksen kannalta keskiössä olevaan sosiaaliseen ympäristöön liitettäviin tekijöihin, joskin on huomioitava aineistojen lievän poikkeaman mahdollinen vaikutus. Tulokset ovat kuitenkin samansuuntaisia pääkaupunkiseudulla saatujen, lähinnä sosiaalista epäjärjestyttä mitanneiden tulosten kanssa (Kääriäinen 2002; Kortteinen ym. 2005a; 2006). Tämä johdattaa tulkitsemaan vastaavaa kehitystä tapahtuneen myös Turun sisällä.

Sosiaaliselta aluetyypiltään *vähäresurssisiin asuinkuntiin* lukeutuvat alueet erottuvat myös fyysisen ja toiminnallisen ympäristön osalta pientalovaltaisemmista alueista. Yksittäisistä alueista on Pansio-Pernon suhteellinen asema heikentynyt selkeimmin, mikä tulee ilmi kaikilla tarkastelluilla kokonaisuuksilla. Tulos on johdonmukainen edellä tarkastellun asukkaiden ilmaisevan yleisen viihtyisyyden kokemisen kanssa. Kyseinen sosiaalialuetyyppi pitää kuitenkin sisällään myös päinvastaisia kehityskulkuja, sillä esimerkiksi Runosmäen asema on parantunut tutkimusvuosien välillä. Sosiaalialuetyyppien perusteella se suhteutuu pikemminkin lähemmäs muita kuin *vähäresurssisten asuinkuntien* alueita. Myös edellä mainitut pääkaupunkiseutua koskevat tulokset osoittavat, että sosiaalinen epäjärjestys paikantuu vain osaan sosiaaliselta koostumukseltaan samantyyppisistä alueista.

Yksinkertaistavaa tulkintaa sosiaaliselta kehitykseltään heikoimpien alueiden asuinympäristön laadusta on syytä välttää myös palveluympäristöä koskevan kehityksen kohdalla. *Vähäresurssisten asuinkuntien* alueet eivät ole heikoimassa asemassa asukkaiden palvelutyytyväisyydessä. Varissuolla on jopa tässä

suhteessa kaupungin tyytyväisimmät asukkaat molempina tutkimusvuosina. Varissuon poikkeuksellisen hyvä palvelutarjonta ja asukkaiden tyytyväisyys ovat tulleet esille aikaisemmissakin tutkimuksissa (Rasinkangas 2005; Rasinkangas & Laitinen 2006). Turun lähiöiden palvelukehityksessä ei voida tämän perusteella tulkita olevan suuria taantumiskiarteeseen viittaavia ongelmia ainakaan tutkimusalueilla. Palveluympäristöä koskeva tyytymättömyys keskittyykin tutkimusalueista kauimmas kaupunkirakenteessa sijaitseville Pohjois-Turun alueille. Vuonna 2008 korostuu myös hirvensalolaisten tyytymättömyys, johon osaselityksenä on jälkimmäisenä tutkimusvuotena laajempi kyselyaluekokonaisuus. Pohjois-Turku ja Hirvensalo ovat aluekokonaisuuksia, jolle on suuntautunut eniten Turun rajojen sisäpuolista pientalorakentamista 1990-luvulta lähtien. Alueiden palvelut eivät ole kehittyneet asukasmäärän kasvun mukaisesti.

Sosiaalista ympäristöä koskevat tulokset toivat esille toisistaan poikkeavia kehityskulkuja Turun asuinalueiden keskuudessa. Se, että sosiaalinen ympäristö on muodostunut olennaisesti alueiden välisiä eroja rakentavaksi tekijäksi, korostaa alueen sisäisten prosessien merkitystä. Seuraavien lukujen tarkoituksena on selventää kehityskulkuihin vaikuttaneita tekijöitä. Seuraavassa kiinnitetään tarkemmin huomiota alueen sosiaaliseen epäjärjestykseen liittyviin teemoihin.

7.2. Sosiaalinen epäjärjestys asuinalueilla

Kansallisessa Kunta- ja kaupunkipalvelut -tutkimuksessa (Efeko 2008) tiedusteltiin kuntalaisten kokemuksia 23:ssa Suomen kaupungissa ja kunnassa. Tulosten perusteella Turku määrittyi turvallisuudeltaan heikoimmaksi kaupungiksi yhdessä Helsingin kanssa. Osaltaan turvallisuutta koskevat huolet myös olivat lisääntyneet vuosien 2005 ja 2008 välillä. Turun ja Helsingin asukkaiden kokemat turvallisuusprofiilit muistuttavat siten toisiaan. On kuitenkin syytä korostaa, että molemmissa kaupungeissa varsinaisen turvattomuuden kokeminen oli melko vähäistä. Esimerkiksi turkulaisista 15 prosenttia ja helsinkiläisistä 10 prosenttia oli erittäin huolestuneita väkivallan kohteeksi joutumisesta. Myös eurooppalaisessa perspektiivissä Helsinki on määrittynyt melko turvalliseksi kaupungiksi (ks. Kortteinen ym. 2005a).

Edellä mainitussa raportissa ei kuitenkaan käsitelty kaupungin sisäisiä eroja, jotka ovat oleellisia turvallisuutta koskevissa kysymyksissä. Empiiriset tutkimukset ovat paikantaneet pääkaupunkiseudun pahoimpitelyrikollisuuden ja turvattomuuden ilmenevän yliedustettuna tietyillä sosiaalisesti heikommassa asemassa olevilla, kuten korkean työttömyyden alueilla (Kortteinen ym. 2001; 2005a; 2006; Kääriäinen 2002). Turkuä koskevat rikostilastolliset tarkastelut ovat tuoneet niin ikään esille eroja kaupunginosien välillä. Henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten osalta kaupunginosien erot kasvoivat 1990-luvulla kohti 2000-luvun taitetta ja painoutuivat Itä-Turun kaupunginosaan. Tämän tutkimuksen kysely-

alueista etenkin uusintarikollisuus oli selvästi tavanomaista yleisempää Varisuolla, Lausteella ja Halisissa (Laitinen 2003). Muutoin kyseisten alueiden rikosprofiilit poikkesivat jossain määrin toisistaan.

Tässä yhteydessä asuinalueiden turvallisuuteen liittyviä kysymyksiä mitataan kahden osa-alueen kautta. Vuosien 1999 ja 2008 kyselyissä esitettiin seuraava kysymys: *Kuinka usein asuinalueellanne on mielestänne esiintynyt seuraavia häiriöitä?*

- ilkivaltaa ja sotkemista
- Päihtyneiden aiheuttamia häiriöitä
- Naapureiden aiheuttamia häiriöitä
- Automurtoja, autovarkauksia

Vastausvaihtoehtoja oli viisi: päivittäin, viikoittain, kuukausittain, harvemmin ja ei koskaan. Lisäksi tiedusteltiin samalla vastausskaalalla, miten usein vastaaja pelkäsi liikkumista omalla asuinalueellaan kysymyksellä: *Erilaiset asuinrympäristössä esiintyvät häiriöt saattavat aiheuttaa turvattomuuden tunnetta. Oletteko viimeisen vuoden aikana pelännyt...*

- Väkivallan kohteeksi joutumista asuinalueellanne
- Kävelemistä asuinalueellanne pimeällä arkisin

Edellisistä kysymyksistä muodostettiin summamuuttuja mittaamaan sosiaalisen epäjärjestyksen yleisyyttä³⁶. Summamuuttujan minimiarvo vastaa tilannetta, jossa kaikkia tilanteita esiintyy päivittäin, ja maksimiarvo tilannetta, jossa mitään kyseisistä tilanteista ei esiinny. Summamuuttujaa analysoitiin varianssianalyysin MCA-optiolla, joka mahdollistaa mukaan valittavien muuttujien keskinäisten vaikutusten kontrolloinnin ja muuttujien selitysvoiman arvioinnin. Summamuuttujaa tulkitaan siis siten, että mitä matalampi arvo muuttujalla on, sitä useammin vastaajat ovat kohdanneet tiedusteltuja asioita.

Aikaisempien tutkimusten perusteella selittäviksi muuttujiksi valittiin sukupuoli, kotitalouden rakenne, talotyyppi ja ikä. Ikä on mallissa jatkuvana muuttujana (kovariaattina). Talotyypin osalta kerrostalot on jaoteltu jälkimmäisenä tutkimusvuotena mataliin ja korkeisiin taloihin. Vuonna 1999 tarkentavaa kysymystä ei tältä osin esitetty. Pääkaupunkiseudulla saatujen havaintojen mukaan ovat korkeiden kerrostalojen (yli neljä kerrosta) asukkaat havainneet jonkin verran enemmän häiriöitä kuin matalammissa kerrostaloissa asuvat (Kääriäinen 2002; Kortteinen ym. 2005a). Ero ei ole kuitenkaan suuri, ja varsinainen ero talotyyppien osalta kulkee kerrostalojen ja pientalojen välissä. Samoin lapsiperheiden osalta on todettu, että häiriöitä havaitaan enemmän korkean työttömyyden alueilla.

³⁶ Vastausskaalaa on hieman muutettu vuosien varrella, mutta ne on yhteismitallistettu standardointimuutoksen avulla. Osatekijöiden reliabiliteettia mittaava Cronbachin alpha-arvo oli .839 vuoden 1999 aineistossa ja .806 vuoden 2008 aineistossa. Summamuuttujat kuvaavat arvojen perusteella luotettavasti sosiaalisen epäjärjestyksen kokonaistilannetta.

Edellisten muuttujien lisäksi mukana on sosiaalialuetyyppi. Monimuuttuja-analyysin toteuttamiseksi on jouduttu yhdistämään alueita. Aineiston koko ei riitä jokaisen tutkimusalueen erilliseen tarkasteluun taustatekijöiden vakiointi huomioiden. Muodostettuja alueluokkia on kolme, ja niiden laatimisen taustalla on käytetty edellistä sosiaaliseen ympäristöön liittyvän summamuuttujan jakaumaa (taulukko 7.1.5.). Aluetyypit on tältä pohjalta luokiteltu vähiten tyytyväisiin (aluetyyppi 1), neutraaleihin (aluetyyppi 2) ja tyytyväisimpiin (aluetyyppi 3) alueisiin. Ensimmäiseen aluetyyppiin kuuluu neljä aluetta: Varissuo, Lauste, Halinen ja Pansio-Perno. Näin ollen ne edustavat selkeimmin sosiaaliselta aluetyypiltään *vähäresurssisten asuinkuntien* alueita. Toiseen luokkaan kuuluu kaksi aluetta, Turun keskusta ja Runosmäki. Ne ovat toisistaan hyvin poikkeavia asuinalueita, mutta asukkaiden tyytyväisyys sosiaaliseen ympäristöönsä vastaa toisiaan. Kolmanteen ryhmään kuuluvat tutkimuksen pientalovaltaisemmat alueet Nummenmäki-Kuuvuori, Ruohonpää-Suikkila, Hirvensalo ja Pohjois-Turku.

Kaikkiaan analyysin tarkoituksena ei ole etsiä parhaimpia selittäjiä, vaan testata aluetyyppien välisten erojen suuntaa vakioimalla väestörakenteellisia taustatekijöitä. Myös muita taustatekijöitä kokeiltiin selittävinä tekijöinä, joiden osalta voidaan mainita, että esimerkiksi koulutuksen vaikutus poistui mukaan valitut tekijät vakioimalla. Asunnon hallintasuhteella puolestaan on itsenäistä selitysvoimaa, mutta se on jätetty pois liian korkeaksi nousevien tyhjien luokkien vuoksi.

Tulosten perusteella alue- ja talotyyppi ovat merkityksellisimmät tekijät, jotka selittävät häiriöiden havaitsemisen esiintymistä (taulukko 7.2.1.). Aluetyypin vaikutus on lisääntynyt tutkimusvuosien välillä. Vuonna 1999 talotyyppi oli aluetta voimakkaampi selittäjä. Tätä kehitystä voidaan tulkita siten, että aikaisemmin häiriöt olivat painottuneet enemmän kerrostaloympäristöihin, mutta jälkimmäisenä tutkimusvuotena tilanne oli tasoittunut asuinalueiden sisällä. Tasoittuminen taas voi johtua ongelmien aluekohtaisesta vähenemisestä tai lisääntymisestä. Aluekohtaista jakaumaa tarkastellaan väkivallan kohteeksi joutumisen pelon osalta jäljempänä.

Muina huomioina voidaan todeta, että kotitalouden rakenne ei erottele häiriöiden kokemista. Toisin sanoen esimerkiksi lapsiperheet eivät tässä poikkea muista asuntokunnista. Tästä näkökulmasta häiriöiden havaitseminen on siten varsin yleisesti jaettu kokemus tietyissä asuinympäristöissä. Sen sijaan naiset ovat molempina tutkimusvuosina havainneet miehiä enemmän turvattomuuteen liitettäviä ongelmia asuinalueellaan. Tulos ei ole yllättävä, sillä useissa tutkimuksissa on havaittu naisten kokevan enemmän turvattomuuden tunnetta (esim. Kääriäinen 2002). Iän yhteys häiriöiden kokemiseen tulee ilmi siten, että nuorin ikäryhmä kokee häiriöitä useimmin, ja iän myötä havainnot häiriöstä vähenevät. Erot painottuvat ikähaarukan molempiin päihin. Nuoret saattavat esimerkiksi liikkua alueella vanhimpia ikäryhmiä enemmän ja tästä syystä myös havainnot ja kokemukset sosiaalisesta epäjärjestyksestä ovat yleisempiä.

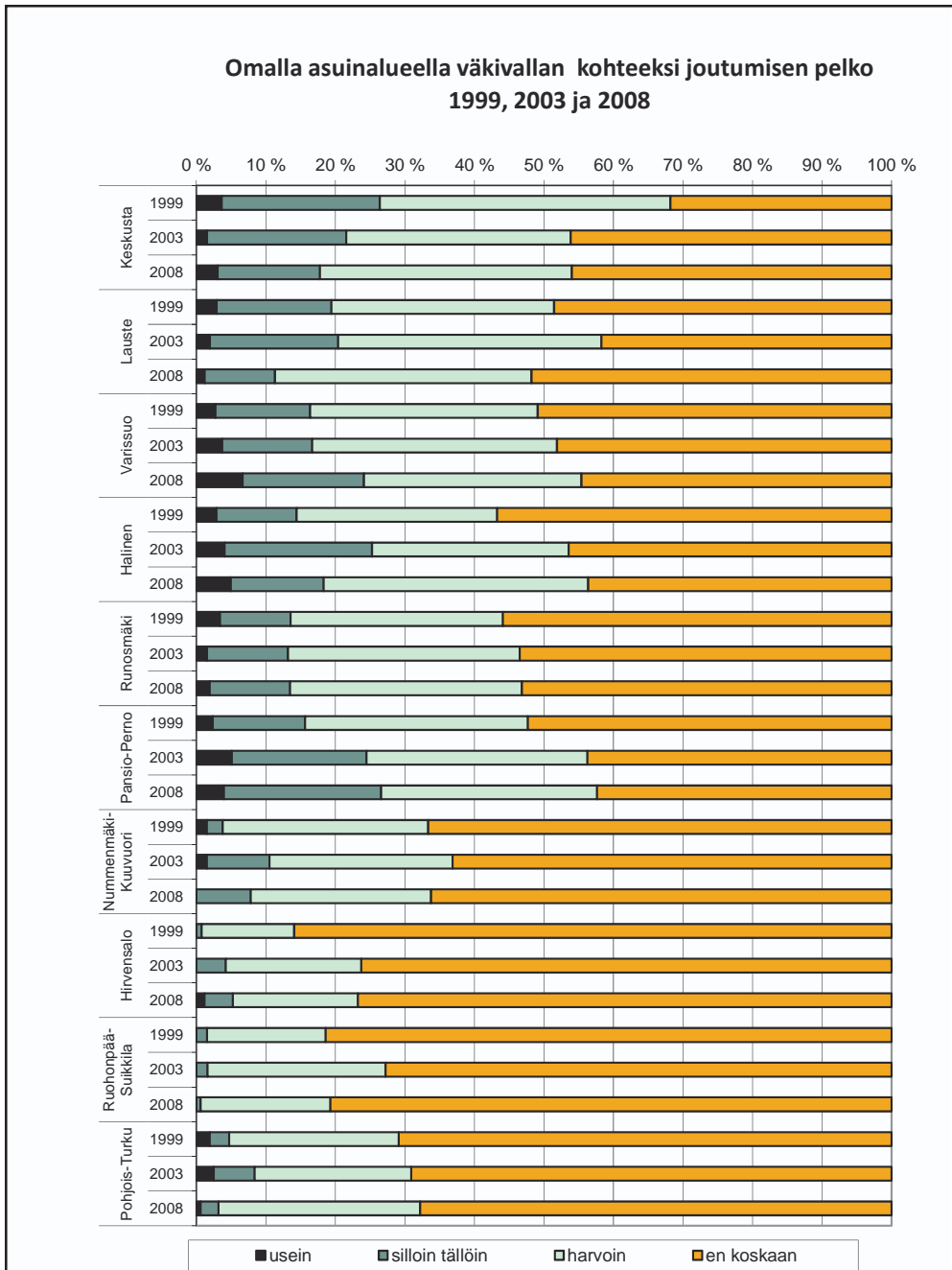
Taulukko 7.2.1. Asuinalueen sosiaalisen epäjärjestyksen summamuuttujan keskiarvot 1999 ja 2008 tutkimusalueilla.

		1999				2008	
Muuttujat (kokonais- selitysaste suluissa, Beta)	N	Korjattu poikkeama, kovariaatti mukana (Beta)	Poik- keama ka.		N	Korjattu poikkeama, kovariaatti mukana (Beta)	Poik- keama ka.
Sukupuoli*** (9,7 %)				Sukupuoli** (6,0 %)			
Mies	531	,504	,482	Mies	682	,289	,290
Nainen	668	-,362	-,384	Nainen	889	-,223	-,223
Kotitaloustyyppi (3,7 %)				Kotitaloustyyppi (2,5 %)			
Yksin	258	-,272	-,293	Yksin	452	-,167	-,166
Lapseton pari	307	,197	,176	Lapseton pari	517	,077	,078
Lapsiperhe	634	,055	,034	Lapsiperhe	602	,057	,058
Talotyyppi*** (34,5 %)				Talotyyppi*** (16,3 %)			
				Kerrostalo > 4 krs	568	-,735	-,735
Kerrostalo	613	-1,481	-1,502	Kerrostalo 1-4 krs	359	-,291	-,290
Pientalo	586	1,593	1,571	Pientalo	644	,808	,809
Alueyyppi*** (26,8 %)				Alueyyppi*** (40,3 %)			
Alueyyppi 1	403	-1,326	-1,348	Alueyyppi 1	574	-2,018	-2,017
Alueyyppi 2	196	-,827	-,849	Alueyyppi 2	281	-,411	-,410
Alueyyppi 3	600	1,204	1,182	Alueyyppi 3	716	1,777	1,778
Ikä*** (kovariaatti)				Ikä*** (kovariaatti)			
Kokonais ka.			-0,216				0,009
Yhteensä N	1199			Yhteensä N	1571		
R ²		34,2 %		R ²		25,7 %	

Tilastolliset merkitsevyydet: * p < .05, **p < .01, ***p < .001

Väkivallan kohteeksi joutumista voidaan pitää hyvin voimakkaasti hyvinvointia kapeuttavana tekijänä. Omassa tutussa asuin ympäristössä väkivallan uhan tunne voi perustua paikallistuntemukseen ja omakohtaisiin kokemuksiin. Toisaalta väkivallan kohteeksi joutumisen pelko lisääntyi myös riippumatta varsinaisesta tilastoidun väkivallan lisääntymisestä esimerkiksi 2000-luvun taitteen Helsingissä (Kortteinen ym. 2001). Turvallisuuteen liittyvät pelot voivat siten olla seurausta myös esimerkiksi julkisessa keskustelussa ja mediassa esitetyistä uutisoinneista ja olettamuksista (Kääriäinen 2002; Koskela 2009).

Kuviossa 7.2.1. esitetään vuosina 1999, 2003 ja 2008 kyselyiden yhteydessä esitetyn kysymyksen *väkivallan kohteeksi joutumisen pelko* jakaumat tutkimusalueilla. Tulosten perusteella selkeimmin havaittava jako kulkee pientalovaltaisempien alueiden sekä kerrostalolähiöiden ja keskustan välillä. Pientalovaltaisil-

(Chi Sq.) 1999 p= .000; 2003 p=.000; 2008 p=.000

Kuvio 7.2.1.

la alueilla väkivallan konkreettinen pelko on ollut vähäistä, ja keskimäärin 70 prosenttia asukkaista ei koe lainkaan väkivallan pelkoa näillä alueilla. Kerrostalolähiöt hahmottuvat sitä vastoin ongelmallisemmiksi asuinympäristöiksi väkivallan pelon näkökulmasta. Turvattomuuden paikantuminen juuri kerrostaloympäristöihin on ollut tuttu havainto edellä mainituissa pääkaupunkiseutua koskevissa tutkimuksissa, ja turvattomuus on paikantunut etenkin korkeisiin kerrostaloihin (esim. Kortteinen ym. 2001; 2005a; Kääriäinen 2002).

Merkillepantavia ovat suhteellisen vähäiset muutokset tutkimusvuosien välillä sekä vakiintunut tilanne alueiden välillä. Sen sijaan alueiden sisäisessä dynamiikassa voidaan nähdä vaihtelua. Kaupunkien keskustat ovat rikostilastojen perusteella yleisesti kaupungin väkivaltaisimpia alueita. Myös Turun keskusta näyttäytyy alueena, jonka asukkailla on suhteellisen paljon väkivallan kohteeksi joutumisen pelkoa. Kehitys on ollut kuitenkin tutkimusvuosien välillä myönteistä, sillä vuonna 1999 keskusta oli kyselyalueista heikoimmassa asemassa, mutta ei enää viimeisenä tutkimusajankohtana. Sen sijaan Varissuolla ja Pansio-Pernossa kehitys on kulkenut toiseen suuntaan. Väkivallan pelkoa kokee yhä useampi asukas. Viimeisenä tutkimusajankohtana noin joka neljäs kyseisten alueiden asukkaista ilmoitti kokevansa väkivallan pelkoa usein tai silloin tällöin. Muilla *vähäresurssisten asuinkuntien* aluetyyppiin lukeutuvilla alueilla (Lauste, Halinen ja Runosmäki) kehitys on puolestaan myönteisempää tai neutraalia. Näin ollen edellisen, sosiaalista epäjärjestyttä mitanneen summamuuttujan aluetyyppien sisäiset erot painottuvat eri tavoin kyseisellä aluetyypillä.

Asukkaiden hyvinvointiin keskeisellä tavalla vaikuttavan turvallisuuden osalta ovat kaupungin sisäiset erot kokonaisuudessaan kasvaneet. Havainnot turvattomuuden vahvemmassa polarisoitumisesta saavat siten tukea (esim. Kortteinen ym. 2005a; 2006). Turun osalta voidaan puhua nimenomaan alueellisten kokemusten vahvemmassa jakautumisesta, joka koskee yleisesti alueen asukkaita, ei niinkään tiettyjä väestöryhmiä.

7.3. Asuinalueen arvostus

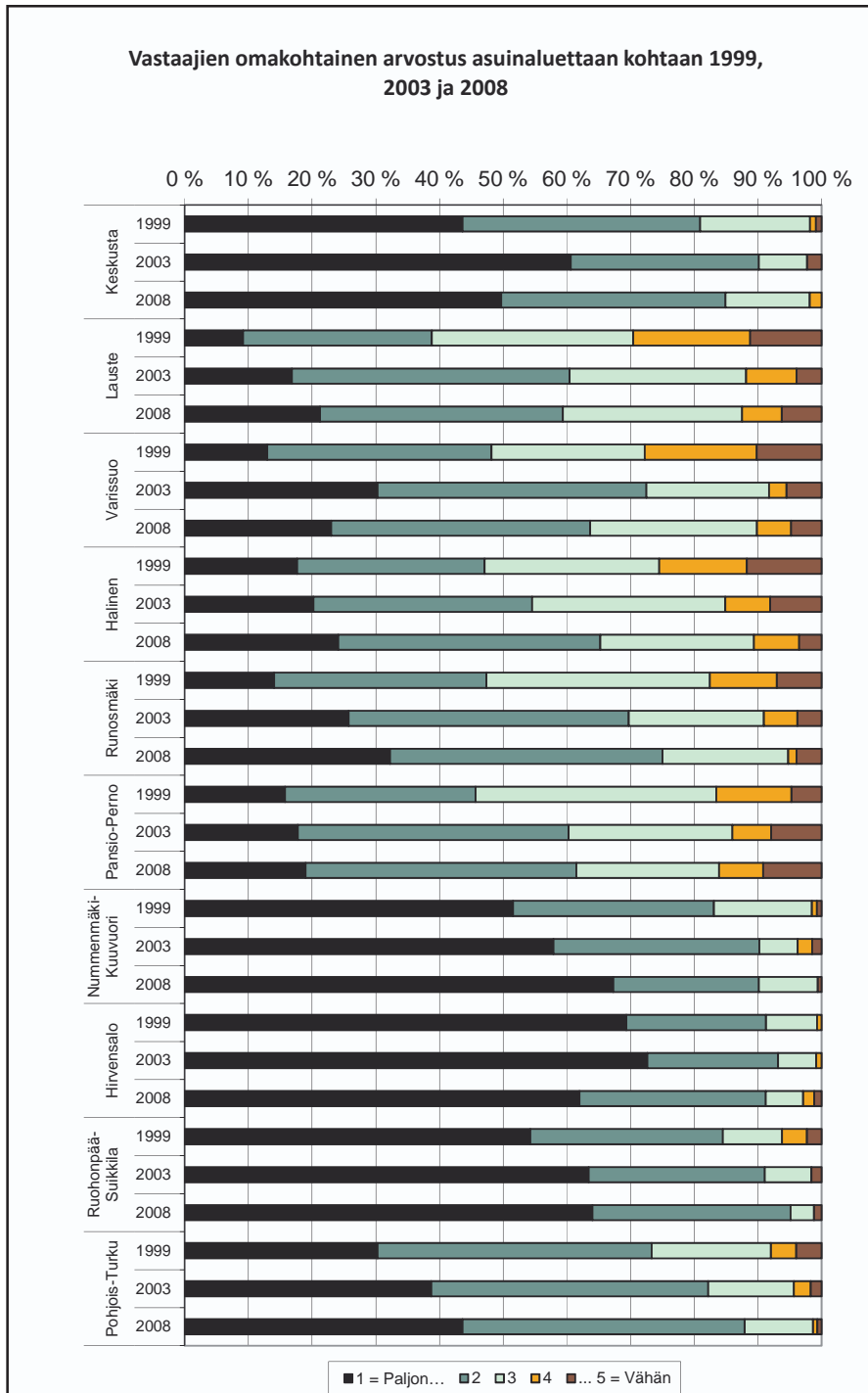
Asuinalueen arvostus liittyy läheisesti alueen maineeseen tai imagoon sekä ongelmallisia eroja tuottavaan leimautumiseen. Asuntomarkkinoilla määräytyvä alueen hintataso on selkeimmin kaupunkilaisille välittyvä arvostuksen mittari. Kuitenkin myös kaupunkilaisten keskuudessa sosiaalisesti tuotetut symboliseen kategorisointiin perustuvat mielikuvat ovat merkityksellisiä. Tätä näkökulmaa korostavat segregaaation konstruktionistiset lähestymistavat (ks. Ilmonen 1997, 20–21; ks. myös Uuskallio 2001). Asuinalueen arvostuksen lasku on yksi osatekijä myös esimerkiksi Skifter Andersenin (2002a) havaitsemissa alikehitystä ilmentävissä alueen sisäisissä prosesseissa. Toisaalta arvostus voidaan liittää veto-

voimaisuuden ja hintatason muutosten kautta myös alikehityksen ulkoisiin prosesseihin, sillä alueen asema voi muuttua kaupungin alueellisessa hierarkiassa.

Kyselyiden yhteydessä tiedusteltiin asukkaiden käsitystä oman asuinalueensa arvostamisesta. Tutkimuksessa on kysytty sekä vastaajien omakohtaista arviota että arviota ulkopuolisten osoittamasta arvostuksesta. Suomalaisissa asukaskyselyissä on tullut esille verrattain korkea tyytyväisyys omaan asuinalueeseen (esim. Juntto 2007). Kuitenkin alueen maineen kokemista voidaan pitää tärkeänä indikaattorina alueiden yleisistä statuseroista. Näkemys muiden osoittamasta arvostuksesta kertoo siitä, millaiseksi asukas mieltää alueensa yleisen maineen ja miten hän näkee alueen linkittyvän kaupunkiympäristön arvohierarkiaan. Se myös auttaa kohdentamaan huomiota heikkomaineiseksi koettujen alueiden olosuhteisiin. Sosiaaliselta statukseltaan heikkotasoisemmilla alueilla on havaittu, että asukkailla on myönteisempi näkemys asuinalueestaan ja sen maineesta, kuin on arveltu alueen yleisen maineen olevan (Permentier, Bolt & van Ham 2011). Ulkopuolisen maineen on nähty kytkeytyvän etenkin alueen objektiivisiin olosuhteisiin.

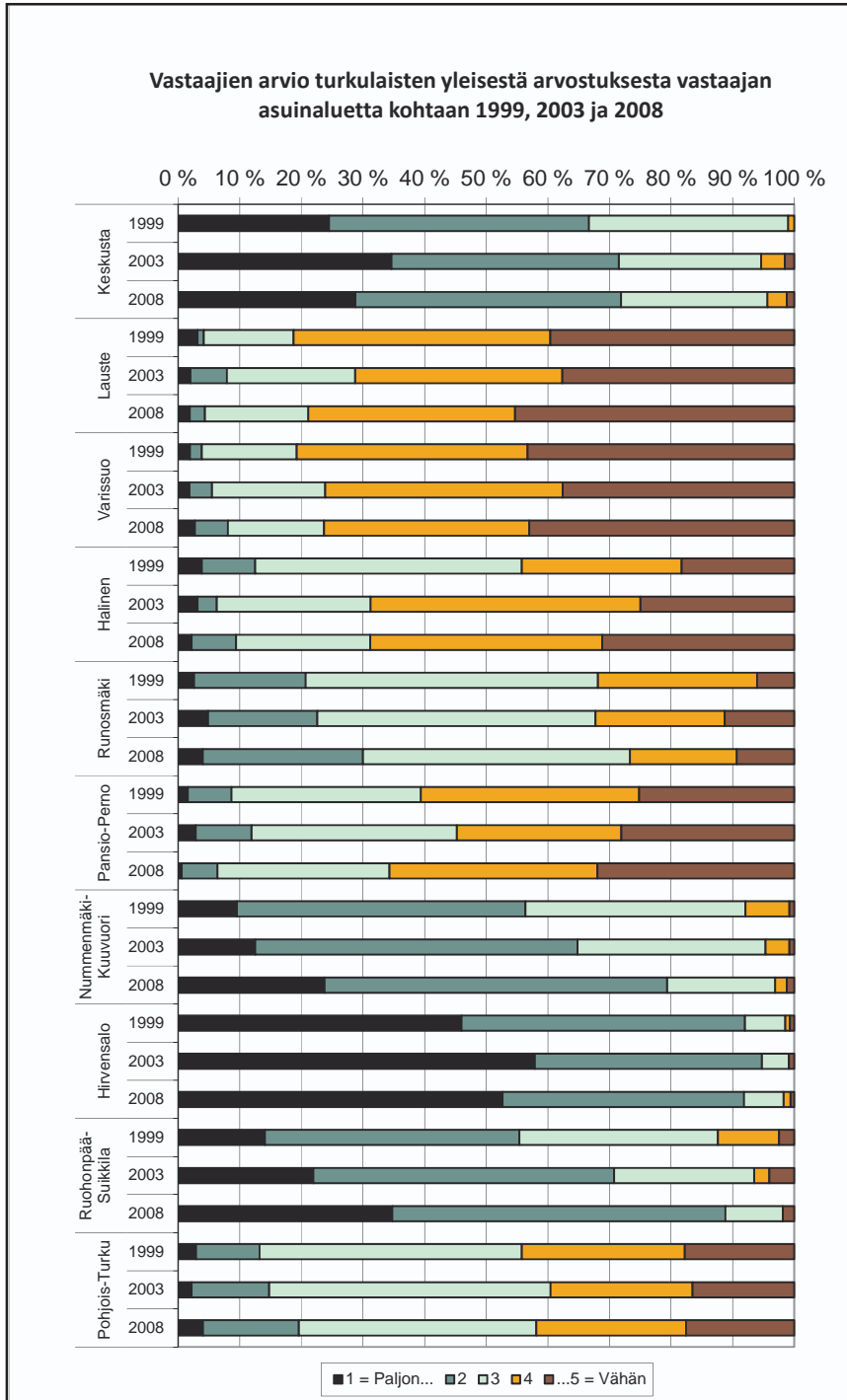
Tulosten perusteella voidaan todeta turkulaisten omakohtaisen arvostuksen asuinaluettaan kohtaan lisääntyneen tutkimusvuosien 1999 ja 2003 välillä ja toisaalta vakiintuneen 2000-luvun aikana (kuvio 7.3.1.). Neljä viidestä turkulaisesta arvostaa omaa asuinaluettaan varsin paljon, mitä voidaan pitää korkeana osuutena. Vain noin viisi prosenttia arvostaa asuinaluettaan vähän. Edellä kuvattujen yleisen tason muutokset voidaan havaita myös aluekohtaisen tarkastelun perusteella. Viimeiseen tutkimusajankohtaan tultaessa ei selvempiä muutoksia ole enää tapahtunut. Näin ollen myös vertailussa mukana olevien alueiden suhteelliset erot ovat pysyneet samalla tasolla. Ero pientalovaltaisempien ja kerrostalolähiöiden välillä on myös arvostuksen osalta selkeä. Pientalovaltaisilla alueilla noin 90 prosenttia asukkaista arvostaa aluettaan paljon, kun kerrostalolähiöissä luku on noin 60 prosenttia. *Vähäresurssisten asuinkuntien* alueista Runosmäen asukkaat kuitenkin arvostavat omaa aluettaan (75 %) muiden alueiden asukkaita enemmän, mikä on linjassa edellä saatujen havaintojen kanssa. Turun keskustan asukkaiden osoittama arvostus asuinympäristöään kohtaan on lähellä pientalovaltaisia alueita.

Käsitykset muiden turkulaisten osoittamasta arvostuksesta tuovat esille selvempiä symbolisen ympäristön arvohierarkioita (kuvio 7.3.2.). Enää alle puolet turkulaisista kokee aluettaan arvostettavan suhteellisen paljon, ja vähänlaisesti arvostusta kokevien osuus nousee viimeisenä tutkimusajankohtana lähes kolmannekseen. Mielenpiteet ovat liikkuneet tutkimusvuosien välillä neutraalimmista arvioista kohti ääripäiden erojen kasvamista. Aluekohtaisen jakauman perusteella voidaan ensinnäkin havaita, että alueiden väliset erot ovat huomattavasti suuremmat kuin erot asukkaiden omaa arvostusta mittaavassa tarkastelussa. Hirvensalo on ainoa aluekokonaisuus, jossa asukkaiden arvio muiden osoittamasta arvostuksesta ei juuri poikkea asukkaiden omasta käsityksestä minään tutki-

(Chi Sq.)1999 p= .000; 2003 p=.000; 2008 p=.000

Kuvio 7.3.1.

(Chi Sq.)1999 p= .000; 2003 p=.000; 2008 p=.000

Kuvio 7.3.2.

musvuotena. Myös Ruohonpää-Suikkilan asukkaiden näkemykset ovat suhteellisen samansuuntaisia. Molemmilla edellä mainituilla alueilla noin 90 prosenttia asukkaista kokee aluettaan arvostettavan paljon. Myös keskustan asukkaiden käsitys alueensa arvostuksesta on yleistä. Keskusta-asumiseen voidaankin Turussa liittää korkea status jo kulttuurihistoriallisista syistä (esim. Andersson 1983; Nikkanen 2010). Esimerkiksi Pohjois-Amerikan sosiaalisesti taantuvat alueet ovat sijainneet usein kaupunkien keskusta-alueella ja sen välittömässä läheisyydessä, kun taas Euroopassa keskustat ovat historiallisista syistä arvostettuja asuinalueita (esim. Musterd & Ostendorf 1998).

Vähäresurssiin asuinkuntiin kuuluvan aluetyypin alueista puolestaan alle 10 prosenttia asukkaista kokee aluettaan arvostettavan paljon. Runosmäki edustaa tässäkin arvostetumpaan suuntaan erottuvaa poikkeusta. Ääripäätä edustavat Varissuon ja Lausteen lähiöt, joiden asukkaista noin 75 prosenttia uskoo muiden turkulaisten arvostavan lähiötään vähänlaisesti. Kyseiset alueet ovat olleet Turussa pisimpään erityyppisten lähiöuudistustoimenpiteiden kohteina, jolloin tavoitteena on ollut samalla parantaa alueiden vetovoimaisuutta kaupungin sisällä (esim. Laikko & Tossavainen 2007). Tämä ei kuitenkaan välity asukkaiden näkemyksistä alueiden arvostuksen nousuna.

Onkin ilmeistä, että alueiden suhteellisessa arvostuksessa tapahtuvat muutokset tulevat näkyviin hyvin pitkien ajanjaksojen kuluessa. Tällöin on oleellista myös koko kaupunkirakennetta koskeva kehitys, kuten uusien asuinalueiden rakentaminen ja yleiset asumisen arvostuksia koskevat muutokset.

7.4. Olosuhteiden muutosten syyt ja odotukset tulevaisuuden kehityssuunnasta

Edellä on kuvattu turkulaisten asuinalueiden laatutekijöiden kehitystä. Muutokset sosiaalisessa ympäristössä ovat määrittäneet merkityksellisimmiksi. Asukkailla voi kuitenkin olla edellisiä tuloksia täsmentäviä tai niistä poikkeavia käsityksiä asuinalueensa kehityksestä. Vuoden 2008 kyselyn yhteydessä tiedusteltiin erikseen syitä havaituille muutoksille. Lisäksi kysyttiin asukkaiden arvioita asuinalueensa tulevaisuuden kehityssuunnasta. Oliko asuinalueella odotettavissa olosuhteiden paranemista vai heikkenemistä, ja mihin ilmiöihin nämä voidaan liittää? Edellisten kysymysten kautta voidaan saada esille sellaisia ”heikkoja signaaleja”, jotka voivat ohjata yksittäisten alueiden kehityssuuntaa odottamattomallakin tavalla.

Olosuhteiden muutosta koskeva kysymysosio mittasi yhteensä kymmentä asuin-ympäristöön liittyvää tekijää, joiden suhteen vastaajat ilmoittivat oman arvionsa muutoksista. Esitetyistä kysymyksistä muodostettiin korrelaatio- ja reliabiliteettianalyysien perusteella kolme summamuuttujaa, jotka kaikki muodostuivat kahdesta osakysymyksestä.

1. Rauhattomuus ja häiriköinti alueella	}	= Turvallisuus (Cronbach alpha .887)
2. Yleisesti koettu turvallisuus		
1. Rakennetun ympäristön kunto	}	= Fyysinen ympäristö (Cronbach alpha .767)
2. Puistojen, pihojen ja istutusten kunto		
1. Alueen kehittämistoiminta	}	= Kehittämistoiminta (Cronbach alpha .842)
2. Asukkaiden vaikutusmahdollisuudet osallistua alueen kehittämiseen		

Edellisten lisäksi kysymykset *palveluiden saatavuudesta sekä asukasrakenteesta* määrittyivät muihin muuttujiin liittyvän yhteisvaihtelun perusteella itsenäisiksi osa-alueiksi. Kaksi muuta osa-aluetta jätettiin pois analyyseista niiden vähäisen lisäinformaation vuoksi. Kuviossa 7.4.1. esitetään kolmen summamuuttujan ja kahden muun osakysymyksen asuinalueittaiset jakaumat. Esillä ovat viisiportaisesta asteikosta vain muutoksia kuvaavat arvot, joiden informaatio on muodostettu seuraavasti: huonontunut = arvot ”erittäin paljon” ja ”jonkin verran” yhdistettyinä, parantunut = arvot ”erittäin paljon” ja ”jonkin verran” yhdistettyinä. Neutraali arvo ”siltä väliltä” on jätetty esityksestä pois. Summamuuttujien arvot on jaettu edellisen luokittelun mukaisesti.

Asukkaiden havaitsemat positiivisimmat muutokset liittyvät fyysisen ympäristön ja palveluiden paranemiseen, kun taas negatiiviset tekijät liittyvät sosiaalisen ympäristön tekijöihin, eli turvallisuuteen ja asukasrakenteeseen. Nämä ovat yhdenmukaisia tuloksia tutkimuksessa aiemmin saatujen kanssa. Fyysisen ympäristön paraneminen näyttäytyy tulosten perusteella erityisen tärkeänä osa-alueena, sillä suurin osa havaituista positiivisiksi koetuista muutoksista liittyy juuri fyysiseen ympäristöön. Turkulaisista lähes puolet kokee rakennetun ympäristön ja viheralueiden parantuneen. Fyysisestä ympäristöstä huolehtiminen on myös kaikille asukkaille ja ulkopuolisille ensimmäiseksi näkyvä alueen ominaisuus. Kansainvälisessä segregaatiokeskustelussa fyysisen ympäristön rappeutumista ja huolenpidon laiminlyöntiä on pidetty usein tietyn kaupunginosan taantumiskierteen alkusysäyksenä (Skifter Andersen 2002b). Tässä saatu tulos vahvistaa, että Pohjoismaissa tilanne on ollut kuitenkin poikkeava, eikä fyysinen rappeutuminen ole ollut sosiaaliselta statukseltaan heikompienkaan alueiden ongelma (ks. esim. Korhonen 2003; 2004; Viirkorpi 2005; Andersson 2009; ym. 2010a).

Asuinalueiden palveluverkkoon on kiinnitetty erityistä huomiota mm. lähiöiden kehittämistä koskevissa suunnitelmissa jo vuosikymmeniä (Halme, Koski, Niskanen & Kurki 2001; Asuinalueiden kehittämissuunnitelma 2013–2015). Palveluiden osalta yli kolmannes turkulaisista kokee tilanteen parantuneen asuinalueellaan. Tulos on jossain määrin yllättävä, sillä lähipalveluiden tarjonnan kehitystä pidetään yleisesti heikentyneenä, niin kaupallisten kuin julkistenkin palvelujen osalta. Useat kaupalliset palvelut ovat supistaneet verkostoaan parin viime vuosikymmenen aikana (mm. pankit, posti, päivittäistavarakaupat), ja toisaalta julkisia palveluja on Turussa pikemminkin keskitetty kuin alueellistettu (terveysasemat, kouluverkko). Turkulaisten näkemys palvelujen kehityksen suunnasta antaa tilanteesta kuitenkin positiivisemmän kuvan. Tulosta on vaikea tulkita yksiselitteisesti. On mahdollista, että koko palvelurakennetta koskeva muutos (nettikauppa, kauppakeskukset, Turun uusi pääkirjasto) on muuttanut suhtautumista siihen, millaisia palveluita asuinalueelta edellytetään. On kuitenkin samalla huomioitava, että suurin osa turkulaisista suhtautui palveluita koskevaan muutokseen neutraalisti. Kokonaisuudessaan myöskään alueellisen taantumiskiirteen ominaisuuksiin liitettävä palveluiden alasajo ei näin ollen vaikuta olevan ongelmallinen kehityssuunta turkulaisilla tutkimusalueilla.

Turvallisuuteen liittyvien tekijöiden osalta kehitys on ollut sen sijaan kaksijaakoista, sillä noin viidennes asukkaista kokee turvallisuuden heikentyneen ja vastaava osuus parantuneen. Asukasrakenne on puolestaan ainoa osa-alue, jossa turkulaiset ovat kokeneet enemmän negatiivista kuin positiivista kehitystä. Asukasrakennetta koskeva kriittisyys tulee ilmi lähes kaikilla tutkimusalueilla. Toisaalta asukasrakennetta koskeviin muutoksiin suhtaudutaan muutamaa aluetta lukuun ottamatta kaikkein neutraaleimmin tarkastelun kohteena olevista kysymyksistä.

Aluekohtaiset erot paljastavat kaikkiaan suurimman osan tarkastelluista muutoksista painottuvan sosiaaliselta aluetyypiltään *vähäresurssisten asuinkuntien* alueille. Tämä tukee tutkimuksessa edellä esitettyjä havaintoja. Etenkin fyysisen ympäristön ja palveluiden positiivinen muutos painottuu useimmille kyseisen aluetyypin alueista. Myös turvallisuuden kehityksen osalta korostuvat tämän aluetyypin asukkaiden kokemukset positiivisimpina, lukuun ottamatta Pansio-Perno, jossa turvallisuuden huononemista koki noin 40 prosenttia asukkaista. Toisaalta lähes vastaavaan havaintoon voidaan päätyä myös vilkkaan rakentamisen ja nopean väestönkasvun kohteena olleessa *nuorten resurssiperheiden* Hirvensalossa. Muilla alueilla turvallisuuden kehityksessä ei koeta tapahtuneen suuria muutoksia.

Tuloksia voidaan tulkita myös aluekehitysohjelmien näkökulmasta. Tutkimuksessa mukana olevista asuinalueista Varissuo ja Lauste ovat olleet 1990-luvun puolivälistä lähtien Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA, entinen-Valtion asuntorahasto) lähiökehittämishankkeiden kohdealueita Turussa. 2000-

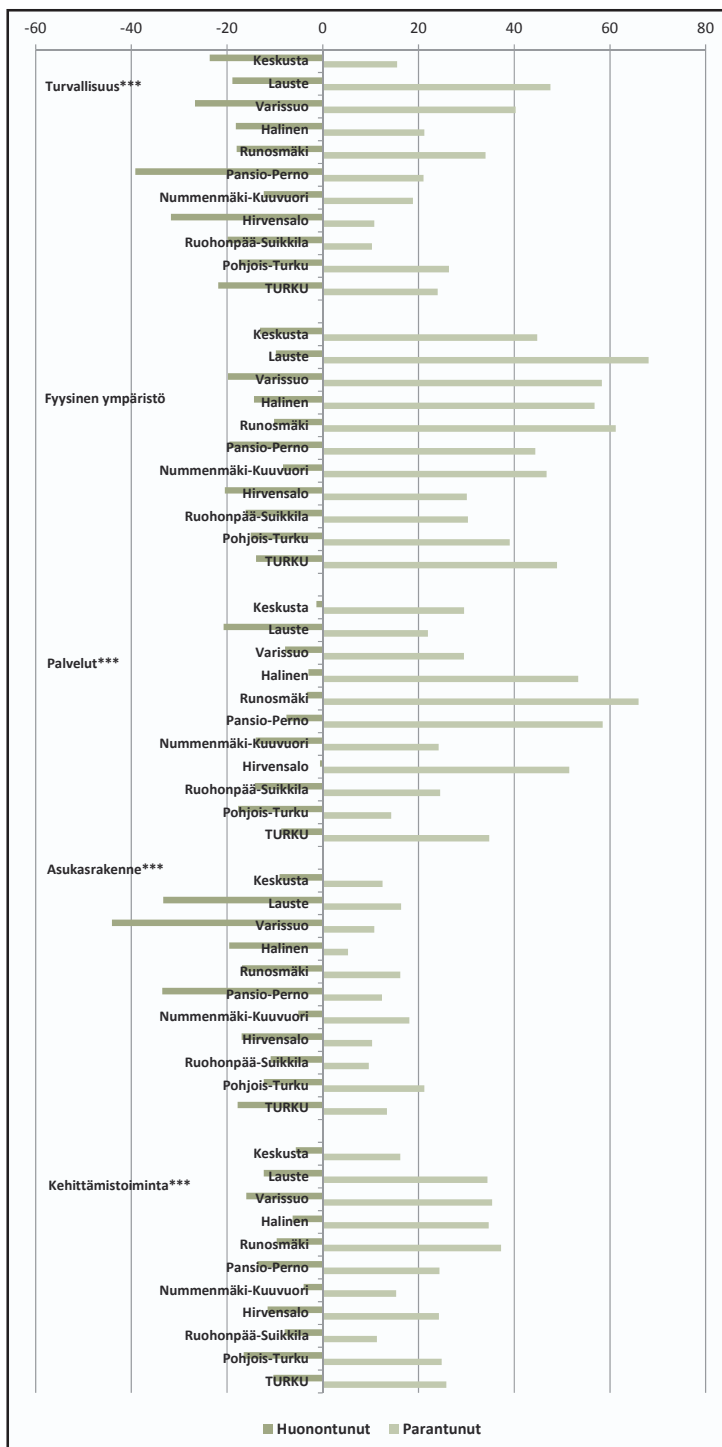
luvun alkupuolella myös Halinen oli osana laajempaa Itä-Turkuun keskittynyttä EU:n rakennerahasto-ohjelmaa (Laikko & Tossavainen 2007). Juuri nämä alueet, Runosmäki mukaan lukien, tulevat esille kehittämistoiminnan suhteen parantuneina alueina. Kehittämishankkeiden tavoitteena on ollut lisätä alueiden viihtyisyyttä ja vetovoimaisuutta panostamalla fyysisen ympäristön kohentamiseen sekä alueen toiminnalliseen ja sosiaaliseen kehittämiseen. Tulosten perusteella etenkin ensin mainittu kokonaisuus välittyy asukkaiden kokemuksissa positiivisena muutoksena. Sosiaalista ympäristöä koskeva kehitys tulee puolestaan vähemmän esille. Sosiaalisen ympäristön parantaminen on osoittautunut lähiöparannushankkeissa haasteelliseksi (esim. Bäcklund & Schulmann 2003; Kuoppala ym. 2004).

Varissuon vahvuutena on jo aikaisemmissa tutkimuksissa tullut ilmi alueen asukkaiden korkea tyytyväisyys alueen palveluihin (Rasinkangas & Laitinen 2006). Huomionarvoista on myös toisen Turun suurlähiön eli Runosmäen asukkaiden korostetun myönteinen näkemys lähipalveluiden kehittymisestä (ks. myös Halme ym. 2001). Toteutetuilla kehittämishankkeilla on varsin rajallinen mahdollisuus vaikuttaa palveluympäristön osatekijöihin. Kahden suurlähiön etuina voidaankin pitää palvelurakenteeseen panostamista jo suunnitteluvaiheessa. Kyse on siis pikemminkin kauaskantoisemman kaupunkisuunnittelun vaikutuksista, kuin tilannetta korjaavista kehittämishankkeista.

Tuloksista on tulkittavissa myös laajamittaisempien lähiöhankkeiden päättyminen Turussa 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen puolivälissä. Esimerkiksi Varissuon ja Lausteen myönteinen kehitystrendi on kääntynyt selvään laskuun vuoteen 2003 verrattuna (Rasinkangas 2005). Varissuon osalta oleellista on havaita myös negatiivisten muutosten selvä lisääntyminen vuonna 2008. Kehittämishankkeiden osalta on myös aina vaikea tulkita toimenpiteiden itsenäisiä, yleisestä kehityksestä riippumattomia vaikutuksia. Esimerkiksi Runosmäen asukkaiden näkemys alueensa kehittämistä vastaa lähiökehittämisen pääkohdealueiden asukkaiden näkemystä, vaikkei alue ole ollut laajempien kehittämistoimenpiteiden kohteena. Toisaalta toinen kehittämistoimien ulkopuolella ollut alue Pansio-Perno erottuu asukkaiden vastauksissa melko poikkeavasti edellisistä. Tulokset korostavat alueiden sisäisten prosessien tuntemista.

Tuloksia voidaan tulkita myös alueen arvostusta koskevien käsitysten antamaa taustaa vasten. Tämän perusteella näkemys alueen yleisestä arvostuksesta on suhteellisen vähäisesti yhteydessä tapahtuneisiin muutoksiin. Suurimmat positiiviset muutokset olivat tapahtuneet alueilla, joiden asukkaat kokivat asuinympäristönsä arvostuksen vähäisimmäksi. Asukkaat eivät näe havaitsemiensa muutosten vaikuttaneen yleisen arvostuksen nousuun. Symboliset tulkinnat alueen statuksesta ovat näin ollen hallitsevia.

Yksi symbolisiin tulkintoihin liittyvä statustekijä liittyy asukasrakenteeseen. Matti Kortteinen ja Mari Vaattovaara (1999a; 1999b; 2000) erottivat pääkaupunkiseudulla jo 2000-luvun taitteessa eräiden alueiden ”kulttuurista leimautumis-

Tilastolliset merkitsevyydet (Chi Sq.) = * p < .05, **p < .01, ***p < .001

Kuvio 7.4.1. Asuinalueen olosuhteiden muutosten syyt vuonna 2008 (%)

ta”, viitaten maahanmuuttajataustaisten asukkaiden lisääntymiseen ja tästä joh-
tuvaan mielikuvaan kyseisistä alueista. Turkulaisten asuinalueiden keskuudessa
asukasrakenne koetaan negatiivisimmin kolmessa *vähäresurssisten asuinkuntien*
aluetyyppiin lukeutuvassa lähiössä, joissa kaikissa noin kolmannes asukkaista
kokee asukasrakenteen kehittyneen huonompaan suuntaan. Kantaväestöön kuu-
luvien asukkaiden kritiikki on näissä lähiöissä aikaisempien tutkimushavainto-
jen perusteella liitettävissä selkeimmin alueiden monikulttuurisen väestöpohjan
lisääntymiseen (Rasinkangas 2005; 2012a). Tässä mielessä havainnot muistutta-
vat pääkaupunkiseudulla saatuja.

Havaittujen muutosten lisäksi turkulaisilta tiedusteltiin, miten he kokivat asuin-
alueensa lähitulevaisuuden kehityksen. Jo tapahtuneiden muutosten lisäksi asuk-
kailla on sellaista arkielämän kokemusten kautta nousevaa tietoa, joka voi olla
ratkaisevaa tulevaisuuden odotusten suhteen. Nämä voivat liittyä edellä mitattu-
jen osa-alueiden lisäksi esimerkiksi kaavoitukseen ja täydennysrakentamiseen.
Odotukset asuinalueen tulevaisuudesta voivat vaikuttaa vetovoimaisina tai pois-
sulkevinä tekijöinä esimerkiksi muuttopäätöksiä tehtäessä. Sitä kautta odotuksil-
la on yhteys myös alueen statukseen ja segregaatiokehityksen sisäisiin prosessei-
hin. Tulevaisuuden odotuksilla on kysymyslomakkeen kontekstissa viitattu vas-
taajan näkemyksiin asuinalueensa todennäköisestä kehityssuunnasta. Näin ollen
odotukset eivät ole esimerkiksi synonyymi toiveille siitä, mihin suuntaan vastaa-
ja toivoisi asuinalueensa kehittyvän. Lähitulevaisuus määriteltiin kysymyksessä
noin viiden seuraavan vuoden ajanjaksoksi.

Mielenkiinto liittyy siihen, mitkä tekijät selittävät käsityksiä positiivisista ja
negatiivisista tulevaisuuden odotuksista. Minkä kaltaisiin tekijöihin segregaatio-
on lisääntymisen uhka ja toisaalta alueen sisäiset vahvuudet siis liittyvät? Kysy-
myskokonaisuutta tutkitaan aluetyypeittäin eri painopistealueiden esille saami-
seksi. On oletettavaa, että erilaiset olosuhdetekijät vaikuttavat myös erityyppis-
ten alueiden asukkaiden tulevaisuuden odotuksiin. Isomman otoskoon saavutta-
miseksi alueet on jaettu kolmeen luokkaan vastaavaan tapaan kuin edellä suori-
tetussa sosiaalisen epäjärjestyksen tarkastelussa (ks. kuvio 7.2.1.).

Tulevaisuuden odotuksia selittävinä tekijöinä käytetään edellä kuvattuja muu-
toksille annettuja syitä. Lisäksi mukaan otettiin naapurustoaktiivisuuden astetta
kuvaava kysymysosio³⁷. Paikallisyhteisöllisyys on korostuneesti esille nostettu
asuinalueen sisäinen voimavara, joka on liitetty alueen sosiaaliseen pääomaan
(lähde esim. Bäcklund & Schulmann 2003). Naapuruston merkityksen sosiaalisen
kontaktien ja tuen antajana on kuitenkin arveltu myös vähentyneen (esim.

³⁷ Kyselyssä tiedusteltiin ”Kuinka usein...” 1. Juttelette naapurienne kanssa 2. Kylälette asuin-
alueella 3. Olette saaneet tai antaneet naapuriapua 4. Olette osallistuneet asuinalueenne huol-
toon/kehittämiseen (talkoot, asukasyhdistys tms.). Vastausvaihtoehtoja oli viisi (päivittäin,
viikoittain, kuukausittain, harvemmin, en koskaan). Kysymysosiosta muodostettiin summa-
muuttuja (Cronbach alpha .730). Summamuuttuja on mallissa jatkuvana muuttujana. Mitä
pienempi arvo summamuuttujalla on, sitä aktiivisempia ovat naapurikontaktit.

Vaattovaara & Lönnqvist 2003). Toisaalta esimerkiksi Englannissa on naapurien välisten kontaktien todettu olevan sosiaaliselta kehitykseltään heikommilla alueilla aktiivisimpia (Atkinsson & Kintrea 2001).

Odotusten suunnan tutkiminen toteutetaan logistisella regressioanalyysillä, joka mahdollistaa eri tekijöiden keskinäisen yhteisvaihtelun kontrolloinnin. Analyysjä varten tulevaisuuden odotuksia kuvaava viisiluokkainen muuttuja dikotomisoitiin olosuhteiden paranemista ja heikkenemistä kuvaaviin analyysihin. Arvot 1 ja 2 koodattiin paranemista edustavaan luokkaan (1=paranee 0=muut arvot) ja arvot 4 ja 5 heikkenemistä edustavaan kategoriaan (1=heikkenee, 0=muut arvot). Alkuvaiheessa logistinen regressioanalyysi suoritettiin ns. askeltavalla menettelyllä (optiona eteenpäin askeltava ehdollinen likehood ratio), jolla haettiin parhaita selittäviä tekijöitä tarkasteltavana olevasta muuttujajoukosta. Esitetty analyysi perustuu kuitenkin ns. pakotettuun malliin (optiona enter), koska mukana olevat tekijät painottivat odotuksia eri tavoin eri aluetyypeillä. Teorian kannalta myös selitysvoimaa vaille jäävillä tekijöillä on merkitystä. Analyysin tulos on esitetty taulukossa 7.4.1. Koska tavoitteena on tutkia pelkästään mukana olevien tekijöiden selitysvoimaa, analyysissä ei ole asetettu kontrastiluokkia osatekijöillä.

Analyysissä mukana olevien muuttujien muodostamien mallien selitysasteista voidaan havaita, että olosuhteiden muutoksia koskevat kokemukset pystyvät selit-

Taulukko 7.4.1. Asuinalueen olosuhteiden paranemista ja heikkenemistä koskevien odotusten yhteys havaittuihin muutoksiin ja naapurustoaktiivisuuteen eri sosiaalialuetyypeillä vuonna 2008 (Logistinen regressioanalyysi).

Havaitut muutokset:	Odottaa olosuhteiden paranevan			Odottaa olosuhteiden heikkenevän		
	Aluetyyppi			Aluetyyppi		
	I	II	III	I	II	III
Asuinalueen kehittämisessä (1-5)	,613**	,662	,458***	1,401	2,634*	2,373***
Rauhattomuudessa ja turvattomuudessa (1-5)	,669**	,570*	,674*	1,980***	4,121***	4,425***
Fyysisessä ympäristössä (1-5)	,551***	1,332	,585***	2,333***	,871	2,223***
Palveluiden saatavuudessa (1-5)	1,019	,479***	1,012	1,097	1,389	,848
Asukasrakenteessa (1-5)	,661**	,683	,605**	2,050***	1,718	1,796*
Naapurustoaktiivisuuden aste (4-20)	,988	,911*	,941*	,965	,950	1,062
Mallin selitysaste (Nagelkerke R2)	23,8 %	18,6 %	16,9 %	36,2 %	28,5 %	27,0 %
N	597	274	730	597	274	730

tämään enemmän olosuhteiden heikkenemisen kuin paranemisen odotuksia. Kaikkein merkityksellisimmäksi tekijäksi määrittyy sosiaaliseen ympäristöön liittyvä kokemus rauhattomuuden ja turvattomuuden kehityssuunnasta. Tämä osatekijä omaa tilastollisesti merkitsevää selitysvoimaa sekä positiivisten että negatiivisten odotusten suhteen kaikilla aluetyypeillä. Erityisen voimakkaasti kyseiset sosiaalisen ympäristön häiriöt ovat yhteydessä negatiivisiin tulevaisuuden odotuksiin. Vastaavasti olosuhteiden koettu paraneminen vaikuttaa positiivisiin odotuksiin.

Aluetyypeistä voidaan olosuhteiden muutoksia koskevia odotuksia selittää parhaiten aluetyypin I eli sosiaaliseen ympäristöön vähiten tyytyväisten asukkaiden alueilla. Merkityksellisiksi selittäjiksi näillä alueilla nousevat positiivisten odotusten osalta asuinalueen kehittämisen, rauhattomuuden ja turvattomuuden, fyysisen ympäristön sekä asukasrakenteen koettu paraneminen. Mielenkiintoista on voimakas yhteys asuinalueen kehittämiseen, koska juuri nämä alueet (Pansio-Perno lukuun ottamatta) ovat olleet laajimpien kehittämishankkeiden kohteena tutkimuksessa mukana olevista alueista. Sen sijaan negatiivisiin odotuksiin lähiökehittämisen koettu suunta ei ole yhteydessä samalla aluekokonaisuudella. Tältä osin korostuu sosiaaliseen ympäristöön liittyvien tekijöiden (rauhattomuus ja asukasrakente) heikentyneeksi koettu kehitys, mutta voimakkain yksittäinen selittäjä on fyysisen ympäristön kehityssuunta.

Myös pientalovaltaisilla alueilla (aluetyyppi III) tulevaisuuden odotuksia ennustavat lähes kaikki analyysissä mukana olleet tekijät. Kokemukset eri osa-alueiden viime vuosien kehityssuunnasta ovat yhteydessä myös samansuuntaisiin odotuksiin. Voimakkaimmin tämä ilmenee negatiivisten odotusten suhteen. Aluetyypillä II (Keskusta ja Runosmäki) ovat tulevaisuuden odotukset huomattavasti muita aluetyyppejä neutraalimmin yhteydessä tarkasteltuihin tekijöihin.

Palveluissa koetuilla muutoksilla ja naapurustoaktiivisuudella on edellisiä tekijöitä vähemmän selitysvoimaa tulevaisuuden odotusten kannalta. Ainoastaan aluetyypillä II kokemus palveluiden paranemisesta vaikuttaa myös positiivisiin odotuksiin, samoin naapurustoaktiivisuus. Naapurustoaktiivisuus on yhteydessä positiivisiin tulevaisuuden odotuksiin jossain määrin myös pientalovaltaisilla alueilla (aluetyyppi III), mutta ei aluetyypin I lähiöissä. Paikallisyhteisyyden parantamisen tavoitteet ovat olleet tavallisia juuri lähiökehittämishankkeille. Tässä saatujen tulosten perusteella naapurustoaktiivisuus ei kuitenkaan näyttäytyä tekijänä, joka olisi yhteydessä alueen kehityssuuntaa koskeviin odotuksiin. Muut sosiaalisen ympäristön osatekijät ovat oleellisempia. Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että tulokset puhuvat laaja-alaisen asuinalueiden kehittämisen puolesta. Häiriöihin puuttumista voidaan pitää avaintekijänä, mutta myös huolehtiminen fyysisestä ympäristöstä ja asukasrakenteen koostumuksesta osoittautuvat tärkeiksi tekijöiksi. Alueellisten kehittämishankkeiden laaja-alainen lähestymistapa on näiden tulosten myötä hyvin perusteltu.

7.5. Asuinalueen sosiaalinen ympäristö muuttosynä

Asuinalueiden laatutekijöiden muutoksia käsittelevä kokonaisuus päätetään muuttoliikettä koskevaan tarkasteluun. Tutkimuksen näkökulmana ovat alueen sosiaalisen ympäristön ja sisäisten prosessien välittyminen asukkaiden muuton harkinnan taustalla. Erityistä huomiota kiinnitetään alueisiin, joiden asukkaat osoittivat aikaisempien tarkastelujen perusteella vähäisintä tyytyväisyyttä sosiaaliseen ympäristöönsä.

Muuttoliikkeellä voi olla asukasrakenteen vinoutumista ja segregatioprosessin syvenemistä voimistava vaikutus. Asuinalueiden muutoksilla on tunnettuja yhteyksiä muuttoliikkeeseen sosiaaliselta kehitykseltään heikoimmilla alueilla. Peteke Feijten ja Maarten van Ham (2009) ovat erotelleet keskeisimmät syyt sosioekonomisten, etnisten ja suuren asukasvaihtuvuuden seurauksista johtuviin muuttoihin. Ihmisillä on pyrkimys asua omaa sosiaaliluokkaa edustavilla alueilla. Mikäli alueen sosioekonominen status laskee, ollaan halukkaita muuttamaan. Erityisesti tämä koskee lapsiperheitä, joiden huoli koskee sosiaalisten ongelmien ja turvattomuuden lisääntymistä. Myös fyysisen ympäristön rapistuminen on tältä osin tärkeä ja näkyvä merkki alueen sosiaalisen statuksen laskusta. Suuri asukasvaihtuvuus on toinen signaali alueen vähäisestä vetovoimasta. Etenkin väkivalan ja rikollisuuden kasvu on yhteydessä asukasvaihtuvuuden lisääntymiseen. Alueen ongelmiin puuttuvilla aluekehittämistoimilla voidaan kuitenkin vaikuttaa asukasvaihtuvuutta hillitsevästi.

Asuinalueen etnisen muutoksen yhteyttä muuttoliikkeeseen on tutkittu paljon. Varsin tunnetun *white flight*-hypoteesin mukaan valtaväestön edustajat ovat taipuvaisia muuttamaan asuinalueilta, joilla etnisten vähemmistöjen asukkaiden määrä kasvaa (esim. Galster 1990; Crowder 2000). Muuttohalukkuuden lisääntymiseen liittyy pelkoa asuinalueen statuksen ja sitä myötä asunnon arvon laskusta, mutta myös rasismia ja syrjintää. Ilmiön havaitseminen on koskenut aluksi ”mustien” (afroamerikkalaisten) ja ”valkoisten” välistä suhdetta yhdysvaltalaisen kaupunkien asuinalueilla, mutta sen on havaittu koskevan myös monietnisiä asuinalueilta (Crowder 2000). Toisaalta Ruotsissa saadut tutkimushavainnot tähdentävät valikoitunutta ulosmuuttoa olennaisempana sitä, että kantaväestö alkaa välttää näille alueille muuttamista (Bråmås 2006a). Eri väestöryhmien liikkumavara asuntomarkkinoilla on olennainen etnisten keskittymien muodostumisen kannalta esimerkiksi Englannissa ja Hollannissa tehtyjen tutkimusten mukaan (Bolt & van Kempen 2003; van Ham & Manley 2009). Etnisiin vähemmistöihin kuuluvat ovat todennäköisimmin päätyneet asumaan etnisiin keskittymiin.

Suomessa kantaväestön ja maahanmuuttajien muuttovirtoja pääkaupunkiseudulla tutkinut Katja Vilkkamaa (2011) on päättänyt toteamaan valikoivan muuttoliikkeen voimistaneen asuinalueiden. Kantaväestön nopeasti lisääntyneestä paosta (*white flight*) ei hänen tulkintansa mukaan ole kysymys, vaan muuttoliikkeen

pitempiaikaisten virtojen hiljalleen kumuloituvista vaikutuksista. Kantaväestön muuttoliike on painottunut alueille, joilla vieraskielisten osuus on seudun keskitasoa matalampi, ja vieraskielisten muuttoliike on suuntautunut päinvastoin. Tulkinnat kantaväestön etnisiä keskittyviä kiertävästä muuttoliikkeestä saavat siten myös pääkaupunkiseudun osalta tukea.

Sosiaalinen ja etninen eriytyminen ovat usein toisiinsa kytkeytyviä ilmiöitä (van Kempen & Özüekren 1998; Vilkkama 2011). *Racial proxy* -hypoteesin mukaan sosiaalisesti heikossa asemassa olevien alueiden kantaväestön ulosmuutto heijasteleekin enemmän alueen sosiaalisia ongelmia kuin etnistä kirjavoitumista (Harris 1999). Kantaväestön sosiaaliset ongelmat ja etnisten ryhmien alueellinen kasautuminen voivat päällekkäisytydessään johtaa käsitykseen muuttohalukkuuden etnistä perustasta, vaikka ensisijaiset syyt olisivatkin sosiaalisissa ongelmissa. Lisäksi etnisten ryhmien riskit joutua sosiaalisiin ongelmiin, kuten jäädä työttömäksi, ovat kantaväestöä suurempia ja voivat lisätä alueellisten ongelmien tasoa.

Asukasrakenteeseen liittyvien tekijöiden ohella myös subjektiivisten tekijöiden merkitys on todettu tärkeäksi sosiaalisesti heikommassa asemassa olevien alueiden ulosmuutossa. Käsitykset alueen negatiivisista muutoksista ja asukasvaihtuvuuden voimistumisesta voivat olla jopa tärkeimpiä syitä muuttohalukkuudelle (Feijten & van Ham 2009). Samoin odotukset asuinalueen tulevaisuuden kehityssuunnasta ovat merkityksellisiä (Gould Ellen 2000).

Tämän tutkimuksen aineistoista aiemmin julkaistuissa turkulaisten hyvinvoinnin muutoksia kartoittaneissa raporteissa on tarkasteltu turkulaisten muuttoaikeita ja niiden syitä (Rasinkangas 2004b; Inkeroinen ym. 2008). Viimeisimmässä raportissa todettiin muuton harkinnan selkeä lisääntyminen aikaisempiin vuosiin verrattuna turkulaisten keskuudessa (Inkeroinen ym. 2008). Jopa 38 prosenttia turkulaisista kertoi harkitsevansa muuttoa lähitulevaisuudessa. Kansallisen tutkimusaineiston perusteella suomalaisista harkitsi muuttoa vuonna 2005 noin neljännes (Junnto 2007, 72). Turkulaisten muuttoa harkitsevien osuudet ovat olleet varsin korkeita jokaisena tutkimusvuotena, ja ne ovat yleisesti olleet kansallisen tason yläpuolella. Tähän vaikuttavat osaltaan kaupungin laajat vuokra-asuntomarkkinat sekä aktiivisessa muuttoikässä olevien nuorten aikuisten ja opiskelijoiden suuri osuus. Kyselyissä tiedusteltu muuton harkitseminen on eri asia kuin todellisuudessa realisoituvat muutot. Muuton harkintaa pitää tulkita enemmänkin signaalina, eräänlaisena lähtökuopissa olemisena. Viimeisimmän kyselyn keruujankohtana keväällä 2008 elettiin myös suhteellisen pitkään jatkuneen taloudellisen nousukauden viimeisiä vaiheita. Myös tämä on saattanut heijastua muuton harkintaa koskevassa kysymyksessä, jolloin asumistason nostamista koskeva muuton harkinta on voinut lisääntyä.

Seuraavassa tarkastellaan muuton harkinnan yleisyyttä ja sen syitä erityyppisillä asuinaluekokonaisuuksilla. Koska muuttoa harkitsevia on useimmilla alueilla liian suppea määrä tarkempiin syitä ja taustekijöitä koskeviin analyysiin, on

alueita yhdistetty pienempiin luokkiin. Luokittelukriteerinä käytetään samaa sosiaalista ympäristöä koskevaa jaottelua, joiden perusteella kyselyalueet on ryhmitelty kolmeen luokkaan kuten luvuissa 7.2. ja 7.4. Taulukossa 7.5.1. esitetään kyseisellä aluejaotuksella muuttoa harkitsevien osuudet ja pääasiallisiksi mainitut muuttosyyt tutkimusvuosina 1999, 2003 ja 2008. Vuoden 2008 kyselyn yhteydessä turkulaisilta tiedusteltiin seuraavaa: *oletteko harkitsemassa muuttamista lähitulevaisuudessa?* Vastausvaihtoehdot olivat kyllä ja ei. Lähitulevaisuutta kehystettiin noin viiden vuoden ajanjaksoksi. Viimeisimmän tutkimusajankohdan osalta ovat esillä kaikki kyselyssä olleet muuttosyiden vaihtoehdot, joista vastaajia pyydettiin valitsemaan korkeintaan kolme tärkeintä muuttoharkinnan taustalla ollutta syytä. Muina tutkimusvuosina on esitetty muuton harkinnan osalta vain ne vaihtoehdot, joiden suhteen aluetyyppien välillä oli tilastollisesti merkitseviä eroja.

Tulosten tulkinnassa on huomioitava, että muuton harkintaa koskevat kysymysmuotoilut poikkesivat jossain määrin tutkimusvuoden 2003 osalta. Dikotomisen kyllä tai ei -vaihtoehdon lisäksi oli valittavana myös kolmas vaihtoehto *haluaisi muuttaa, mutta mahdollisuudet ovat huonot*. Tällä haluttiin täsmentää muuttoaikeissa olevien asukkaiden osuutta ja muuton mahdollisuuksia sekä samalla hakea vertailumahdollisuutta pääkaupunkiseudulla toteutettuun kyselyyn (Kortteinen ym. 2005a). Saman vuoden kyselyn yhteydessä oli esillä myös muita tutkimusvuosia useampia muuttosyitä valittavina vaihtoehtoina, eikä muuttosyiden määrän valintaa rajoitettu kysymyksessä. Nämä tekijät voivat vaikuttaa tutkimusvuosien välisten erojen suuntautumiseen, mutta aluetyyppien välisiin vertailuihin saman tutkimusvuoden osalta kysymysmuotoilulla ei ole merkitystä.

Vuoden 2008 kyselyn vastausten perusteella voidaan todeta, että turkulaisten yleisimmät muuttosyyt ovat liittyneet asuntoon liittyviin tarpeisiin (asunnon koon vuoksi, halu vaihtaa toiseen talotyyppiin, tarpeita paremmin vastaavaan asuntoon) ja elämäntilanteen muutoksiin (perhetilanteen muutos, työ- tai opiskelupaikkaan liittyvät syyt). Muuttosyyt ovat siten hyvin perinteisiä tutkimuksissa esille tulleita yleisimpiä muuttosyitä (esim. Juntto 2007, 75–77).

Asuinalueen ongelmat ja häiriöt ovat olleet suhteellisen vähäisesti muuton harkinnan taustalla mainittuja tekijöitä. Vuoden 2008 kyselyssä kokonaisuudessaan 12,8 prosenttia muuttoa harkinneista ilmoitti asuinalueen ongelmat yhdeksi muuttosyyksi. Sen sijaan aluetyypeittäisessä tarkastelussa asuinalueen ongelmat ovat voimakkaasti eroja tuottava muuttosyy. Vuonna 2008 asuinalueen ongelmat ja häiriöt olivat kolmanneksi yleisimmin mainittu muuttosyy sosiaaliseen ympäristöön vähiten tyytyväisten asukkaiden alueilla (aluetyyppi I). Noin joka neljäs muuttoa harkitseva ilmoitti tämän yhtenä muuttosyynä. Muilla aluetyypeillä vastaava osuus jää selvästi alle kymmenen prosentin. Vastaava alueprofiili on nähtävissä myös muiden tutkimusvuosien kohdalla. Vuoden 1999 kyselyssä asuinalueen ongelmat ja häiriöt olivat ainoa esitetyistä muuttosyiden vaihtoehtoista, joiden osalta asukkaiden vastaukset erosivat aluetyyppien välillä. Vuo-

Taulukko 7.5.1. Muuttoa harkitsevien osuudet ja pääasialliset muuttosyyt eri aluetyypeillä vuosina 1999, 2003 ja 2008.

Alueryhmä 1 2008 Harkitsi muuttoa 42,9 % N= 278/648 (muuttajat/kaikki)	Alueryhmä 2 2008 Harkitsi muuttoa 36,8 % N=112/304(muuttajat/kaikki)	Alueryhmä 3 2008 Harkitsi muuttoa 35,6 % N=287/806(muuttajat/kaikki)
<ul style="list-style-type: none"> • Asunnon koko 55,3 % • Halu toiseen talotyyppiin 27,1 % • Asuinalueen ongelmat ja häiriöt*** 23,1 % • Perhetilanteen muuttumisen vuoksi 22,1 % • Tarpeita paremmin vastaava asunto 20,6 % • Taloudellisen tilanteen muutos* 15,6 % • Asumiskustannusten nousu** 14,9 % • Työ- ja opiskelupaikkaan liittyvät syyt 13,2 % • Lasten tarpeisiin liittyvät syyt 7,8 % • Hallintasuhteen muutos 7,5 % • Lähemmäs palveluja 7,4 % 	<ul style="list-style-type: none"> • Asunnon koko 47,9 % • Tarpeita paremmin vastaava asunto 26,1 % • Perhetilanteen muutos 21,8 % • Halu toiseen talotyyppiin 20,2 % • Työ- ja opiskelupaikkaan liittyvät syyt 18,5 % • Taloudellisen tilanteen muutos* 16,8 % • Hallintasuhteen muutos 9,2 % • Asumiskustannusten nousu** 8,4 % • Asuinalueen ongelmat ja häiriöt *** 7,6 % • Lähemmäs palveluja 4,2 % • Lasten tarpeisiin liittyvät syyt 1,7 % 	<ul style="list-style-type: none"> • Asunnon koko 52,6 % • Halu toiseen talotyyppiin 28,6 % • Tarpeita paremmin vastaava asunto 24,2 % • Perhetilanteen muutos 23,8 % • Työ- ja opiskelupaikkaan liittyvät syyt 16,9 % • Hallintasuhteen muutos 10,4 % • Taloudellisen tilanteen muutos* 7,4 % • Lähemmäs palveluja 9,5 % • Asumiskustannusten nousu ** 6,5 % • Lasten tarpeisiin liittyvät syyt 6,1 % • Asuinalueen ongelmat ja häiriöt*** 3,9 %
Alueryhmä 1 2003 Harkitsi muuttoa 24,3 %, Haluaisi, mutta mahdollisuudet ovat huonot 15,7 % N= 184/530 (muuttajat/kaikki)	Alueryhmä 2 2003 Harkitsi muuttoa 24,8 %, Haluaisi, mutta mahdollisuudet ovat huonot 9,5 % N=86/ 262 (muuttajat/kaikki)	Alueryhmä 3 2003 Harkitsi muuttoa 21,5 %, Haluaisi, mutta mahdollisuudet ovat huonot 8,9 % N= 175/618 (muuttajat/kaikki)
<ul style="list-style-type: none"> • Asuinalueen ongelmat ja häiriöt *** 26,6 % • Asuinalueen huonon maineen ja arvostuksen vuoksi *** 21,7 % • Asuinalueen asukasrakenteen vuoksi *** 18,5 % • Omistusasunnon hankkimisen vuoksi * 17,4 % • Asuinalueen kasvuympäristö on lasten kannalta huono*** 14,1 % • Nykyinen asuinalue ei ole hyvä sijoitus tulevaisuuden kannalta ** 13,0 % • Asuinalueen puutteelliset tai kaukana sijaitsevat palvelut** 7,6 % • Haluamme kerrostaloon** 4,3 % 	<ul style="list-style-type: none"> • Omistusasunnon hankkimisen vuoksi * 24,4 % • Asuinalueen kasvuympäristö on lasten kannalta huono*** 10,5 % • Asuinalueen ongelmat ja häiriöt *** 9,3 % • Nykyinen asuinalue ei ole hyvä sijoitus tulevaisuuden kannalta ** 4,7 % • Asuinalueen huonon maineen ja arvostuksen vuoksi *** 3,5 % • Asuinalueen asukasrakenteen vuoksi*** 1,2 % • Haluamme kerrostaloon ** 1,2 % • Asuinalueen puutteelliset tai kaukana sijaitsevat palvelut ** 0,0 % 	<ul style="list-style-type: none"> • Omistusasunnon hankkimisen vuoksi * 10,9 % • Asuinalueen puutteelliset tai kaukana sijaitsevat palvelut ** 10,9 % • Haluamme kerrostaloon ** 10,3 % • Asuinalueen ongelmat ja häiriöt *** 8,3 % • Asuinalueen huonon maineen ja arvostuksen vuoksi *** 5,1 % • Nykyinen asuinalue ei ole hyvä sijoitus tulevaisuuden kannalta ** 4,0 % • Asuinalueen asukasrakenteen vuoksi*** 4,0 % • Asuinalueen kasvuympäristö on lasten kannalta huono *** 2,3 %
Alueryhmä 1 1999 Harkitsi muuttoa 41,2 % N= 187/454 (muuttajat/kaikki)	Alueryhmä 2 1999 harkitsi muuttoa 33,2 % N=77/232 (muuttajat/kaikki)	Alueryhmä 3 1999 Harkitsi muuttoa 25,9 % N= 170/657 (muuttajat/kaikki)
<ul style="list-style-type: none"> • Asuinalueen ongelmat ja häiriöt *** 29,4 % 	<ul style="list-style-type: none"> • Asuinalueen ongelmat ja häiriöt *** 18,2 % 	<ul style="list-style-type: none"> • Asuinalueen ongelmat ja häiriöt*** 11,8 %

Tilastolliset merkitsevyydet (Chi Sq.) = * p < .05, **p < .01, ***p < .001

den 2003 kyselyn yhteydessä oli esillä useampia sosiaaliseen ympäristöön liittyviä muuttosyitä. Nämä syyt täydentävät käsitystä sosiaaliseen ympäristöön liittyvien syiden merkityksestä asukkaiden muuttoaikeiden taustalla. Ensimmäisen aluetyypin asukkaat liittivät muita useammin muuton harkintansa myös alueen maineeseen, asukasrakenteeseen ja lasten kasvuympäristöön.

Se, että alueelliset ongelmat heijastuvat muuttoharkintaan sosiaaliselta ympäristöltään ongelmallisemmilla alueilla, on tulosten perusteella kiistatonta. Kysymysmuotoilun erojen takia ei voida kuitenkaan tulkita, että asuinalueen häiriöihin kiinnittyvä muuton harkinta olisi lisääntynyt. Pikemminkin häiriöiden ilmenemisestä on tullut vakiintunut osa kyseisten alueiden profiilia, ja tämä näkyy kunakin tutkimusvuotena myös muuton harkinnassa. Tilanne on saattanut kaupungin asukkaat varsin eriarvoiseen asemaan asuinpaikkansa perusteella. Yleis-tään voidaan todeta, että noin neljännes muuttoaikeissa olevista asukkaista on 1990-luvun lopulta lähtien nimennyt alueen häiriöiden olevan muuton harkin-tansa taustalla. Alueelliset kehittämistoimenpiteet (aluetyyyppi I) eivät ole olleet tehokkaita kääntämään suuntaa tutkimusvuosien välillä. Tulos on johdonmukai-nen luvun aikaisempien aluevertailujen kanssa.

Seuraavassa syvennetään muuttosyiden perusteella sosiaaliselta ympäristöl-tään poikkeavimman aluetyypin (aluetyyyppi I) kehityskuvaa kytkemällä muuton harkinta selittäviin taustatekijöihin. Aineiston rajallisuus ei mahdollista pelkäs-tään asuinalueen ongelmat ja häiriöt maininneiden asukkaiden taustatekijöiden tarkastelua, vaan muuton harkintaa on tarkasteltava kokonaisuutena. Taulukos-sa 7.5.2. esitetään logistinen regressioanalyysi, johon on valittu pelkästään alue-tyypin I vastaajat. Analyysillä selitetään muuton harkinnan riskisuhteita (1 = harkitsi muuttoa, 0 = ei harkinnut) eri taustatekijöillä ja näiden keskinäisvaiku-tuksilla. Muutosten analysoimiseksi on analyysi tehty vuosilta 1999 ja 2008. Eri tekijöiden itsenäisen selitysvoinman ja muiden tekijöiden vakioinnin huomioimi-seksi on taulukossa esitetty mallin (II) ohella yksittäistarkastelujen tulokset (I).

Selittäviksi taustatekijöiksi valittiin teorian ja tutkimuskirjallisuuden perus-teella mielekkäimmät muuttajat, jotka oli mahdollista tutkimusaineistosta erot-taa. Kotitaloustyypin perusteella haluttiin tutkia erityisesti lapsiperheiden mah-dollisesti poikkeavaa muuton harkintaa. Koulutusmuuttuja edustaa analyysissa sosioekonomista mittaria. Ovatko koulutetut jättämässä lapsiperheiden ohella ensimmäisinä asuinalueet, joille voidaan paikantaa keskimääräistä enemmän häiriöitä? Koulutuksen mukaan ottamista puolsivat myös havainnot koulutetum-man väestön asumisvalintojen erottumisesta pääkaupunkiseudun alueellisia ero-ja tuottavana tekijänä (esim. Vaattovaara 1998). Mielenkiintoa asunnon hallin-tasuhteeseen selittävänä tekijänä voidaan perustella useasta näkökulmasta. Omis-tusasukkaiden on voitu havaita haluavan herkemmin pois sosiaalisesti ongel-maisilta alueilta esimerkiksi asunnon arvon laskun pelossa (Feijten & van Ham 2009). Toisaalta omistusasuminen sitoo ihmisiä asuntoihinsa vuokra-asukkaita

enemmän. Muuttoaktiivisuus on ollut Suomessa yleisempää vuokra-asukkaiden keskuudessa (Junnto 2007, 73). Koska subjektiiviset kokemukset osoittautuivat muuttoa ennustaviksi tekijöiksi, on analyysiin valittu selittäjiksi kokemus asuinalueen kehittymisen suunnasta ja alueen häiriöiden esiintymisestä. Jälkimmäinen on mukana analyysissä aiemmin laadittuna summamuuttujana, jolloin se luonteeltaan jatkuvaa muuttuja (kovariaatti). Myös ikä, joka on tunnetusti yhteydessä muuttoaktiivisuuteen, on vastaavankaltaisena muuttujana analyysissä. Analyseissa testattiin myös muita subjektiivisiin kokemuksiin liittyviä muuttujia (asukasrakennetyytyväisyys, rauhattomuuden muutos, rakennetun ympäristön muutos), mutta ne eivät tuottaneet tässä esitetystä poikkeavaa tulosta eri tekijöiden yhteyksistä ja selitysvoimasta.

Taulukko 7.5.2. Selittävien muuttujien yhteydet muuton harkintaan sosiaaliselta ympäristöltään erottuvimmilla alueilla (aluetyyppi I). Logistinen regressioanalyysi, vetosuhteet (odds ratio) ja tilastolliset merkitsevyydet.

	2008		1999	
	I (N=593)	II	I (N=441)	II
Kotitaloustyyppi				
Yksin asuva (ref.)	1,000	1,000	1,000	1,000
Lapseton pari	,824	,722	1,061	1,008
Lapsiperhe	1,743**	1,274	1,526	1,156
Koulutus	(N=609)		(N=431)	
Perusaste (ref.)	1,000	1,000	1,000	1,000
Keskiaste	,629*	,861	1,088	1,087
Korkea	1,115	1,435	1,365	1,128
Asunnon hallintasuhte	(N=640)		(N=448)	
Omistus (ref.)	1,000	1,000	1,000	1,000
Yksit.vuokra	2,808***	2,144*	4,499***	2,574*
Julk. vuokra	2,131***	1,614	3,665***	2,513**
Subjektiivinen kokemus alueen muutoksesta 5 vuoden aikana	(N=616)		(N=432)	
Parantunut (ref.)	1,000	1,000	1,000	1,000
Ennallaan	1,051	1,117	2,279***	2,418**
Heikentynyt	2,709***	3,022**	3,333***	3,079**
Ikä (kovariaatti)	,949***	,956***	,953***	,963***
Häiriöiden esiintyminen summamuuttuja (kovariaatti)	,941**	,992	,882***	,919*
Vakiotermin selitysaste		4,536		2,717
Mallin selitysaste (Nagelkerke R ²)		24,2 %		26,6 %
N		480		360

I = Yksittäistarkastelut II = Malli Tilastolliset merkitsevyydet= *p < .05, **p < .01, ***p < .001

Analyysin tulos paljastaa, että ainoastaan ikä, asunnon hallintasuhde ja subjektiivinen kokemus alueen kehityksestä säilyvät tilastollisesti merkitsevinä eron tuottajina muuton harkitsemisessa muut tekijät vakioituna (II = malli). Tämä tulos on säilynyt hyvin muuttumattomana tutkimusvuosien välillä. Yksittäisten muuttajien tasolla tapahtuvan tarkastelun perusteella esimerkiksi lapsiperheiden muuttohalukkuus on jälkimmäisenä tutkimusajankohtana 1,7 kertaa (vetosuhde) muita kotitaloustyyppisiä yleisempää (I = yksittäistarkastelut). Keskinäisten vaikutusten huomioiminen kuitenkin poistaa eron kotitaloustyyppien välillä. Saadut tulokset eivät siten tue käsitystä, että lapsiperheet olisivat muita aktiivisemmin muuttamassa pois sosiaalisia häiriöitä omaavilta alueilta. Lapsiperheiden muuttoaktiivisuus on yhteydessä myös nuoreen ikärakenteeseen. Ikä on molempina tutkimusvuosina voimakkaasti muuttoaktiivisuuteen liittyvä tekijä, jonka perusteella muuttoaktiivisuus vähenee iän myötä.

Ikä liittyy myös asunnon hallintasuhteisiin. Vanhemmat ikäryhmät asuvat nuoria useammin omistusasunnoissa. Vuokra-asukkaiden muuton harkinta on molempina tutkimusvuosina huomattavasti omistusasujia yleisempää. Jälkimmäisenä tutkimusajankohtana tämä koskee kuitenkin vain yksityisissä vuokra-asunnoissa asuvia, kun muiden taustatekijöiden vaikutus on kontrolloitu. Muuton harkinta on yli kaksinkertaista (vetosuhde 2,144) vertailuryhmänä toimiviin omistusasujiin nähden. Tämä voi olla merkki julkisissa vuokra-asunnoissa asuvien entistä pysyvämmästä asumisesta kyseisillä alueilla tai toisaalta muusta syystä johtuvasta muuton harkinnan lähentymisestä omistusasujien ja julkisissa vuokra-asunnoissa asuvien välillä. Omistusasujien pyrkimys muuttaa pois sosiaaliselta kehitykseltään heikomilta alueilta ei kuitenkaan saa tukea tämän analyysin perusteella. Omistusasuminen sitoo asukkaita ilmeisen pysyvästi paikoilleen.

Myöskään sosioekonomisiin taustatekijöihin lukeutuvan koulutuksen perusteella ei voida havaita eroja asukkaiden muuton harkinnassa. Muuton harkinta kytkeytyy kokonaisuudessaan voimakkaimmin subjektiivisiin kokemuksiin. Kokemus alueen heikentyneestä kehittämisestä nostaa muuttoaktiivisuuden todennäköisyyden yli kolminkertaiseksi molempina tutkimusvuosina. Sen sijaan havainnot häiriöiden esiintymisestä eivät vaikuta muuttoriskeihin jälkimmäisenä tutkimusvuotena. Vuonna 1999 voitiin vielä tämänkaltaisen yhteys todentaa. Näin on tapahtunut siitä huolimatta, että aiemmin esitetystä muuttosyytä koskevassa analyysissä häiriöt olivat suhteellisen yleisesti mainittu muuttosyy. Logistinen regressioanalyysi paljastaa kuitenkin selkeämmin myös muita kuin häiriöihin liittyviä tekijöitä muuton harkinnan taustalla.

Koska subjektiiviset kokemukset olivat osoittautuneet tärkeiksi muuton harkintaan vaikuttaviksi syiksi sosiaaliselta ympäristöltään poikkeavimmilla alueilla, tarkasteltiin vielä erikseen asuinalueen muutosten ja asukasrakennetta koskevien mielipiteiden yhteyttä muuton harkintaan. Tarkoituksena oli tuoda esille täsmentäviä havaintoja siitä, mihin erityisiin syihin muuton harkinta perustuu ja

miten ne ovat yhteydessä asukkaiden näkemykseen alueen kehityksen viime vuosien kokonaissuunnasta. Tämän myötä on mahdollista kiinnittää huomiota alueen sisäisiin prosesseihin, jotka toisaalta lisäävät ja toisaalta ehkäisevät muuton harkitsemista kyseisillä alueilla. Tarkastelun perusteella muutokset alueen rauhattomuudessa ja fyysisessä ympäristössä ovat tulevaisuuden odotusten ohella olennaisimpia tekijöitä (liitetaulukko 7.5.). Alueen asukasrakennetta koskevat kysymykset ovat myös selkeässä yhteydessä muuton harkintaan. Asukasrakenteeseen tyytymättömistä noin 40 prosenttia harkitsi muuttoa, alueen monikulttuurisuuteen tyytymättömistä jopa puolet. Vastaavasti muuttoa harkitsi asukasrakenteeseen tyytyväisistä 30 prosenttia ja monikulttuurisuuteen 25 prosenttia.

7.6. Yhteenvetoa asuinalueiden laatutekijöiden kehityksestä

Tässä tutkimuksen osassa on tarkasteltu turkulaisten subjektiivisia kokemuksia oman asuinalueensa laatutekijöistä ja niiden muutoksista. Tulosten perusteella jo suhteellisen lyhyen tarkastelujakson aikana, vuosien 1999 ja 2008 välillä, on tapahtunut selkeitä muutoksia turkulaisilla asuinalueilla. Muutokset painottuivat sosiaaliselta aluetyypiltään *vähäresurssisten asuinkuntien* kerrostalolähiöihin, kun taas pientalovaltaisempien alueiden asukkaat toivat esille vähemmän muutoksia asuinympäristössään.

Asukkaiden havaitsemat muutokset paikantuvat useimmin sosiaaliseen ympäristöön. Erityisesti alueella esiintyvät häiriöt, turvattomuus ja asukasrakenteen muuttuminen nousevat tietyillä alueilla esille olennaisimpina syinä. Aluetyypistä oli tältä osin tullut entistä voimakkaampi kokemusten eroja selittävä tekijä tutkimusvuosien 1999 ja 2008 välillä. Huolestuttavimpana piirteenä voidaan pitää väkivallan pelon lisääntymistä parilla tutkimusalueella. Saadut havainnot tukevat samalla aikaisempia tutkimustuloksia turvattomuuden tunteen vahvemmasta polarisoitumisesta suomalaisten kaupunkialueiden välillä. Kuitenkin osaltaan samoilla alueilla on tapahtunut useimmin myös positiivista kehitystä. Asukkaiden havaitsemat muutokset liittyvät tältä osin erityisesti fyysisen ympäristön paranemiseen sekä osittain myös palveluihin ja alueen yleisempään kehittämiseen.

Saadut tulokset tähdentävät yksittäisten asuinalueiden kehityksen monipuolisuutta ja sisäisten prosessien tuntemista. Esimerkiksi sosiaalisen ympäristön häiriöiden lisääntyminen ei ole tarkoittanut sitä, että muut asuinympäristön laatutekijät olisivat heikentyneet. Tämä on merkityksellinen havainto segregaatian uhkaan kuuluvan taantumiskiirteen näkökulmasta. Tulokset vahvistavat samalla käsitystä esimerkiksi siitä, että pohjoismaissa rakennuksiin ja fyysiseen ympäristöön liittyvä rappeutuminen eivät ole varsinaisia ongelmia. Tulosten myötä kävi ilmi myös varsin selkeä yhteys alueellisten kehittämistoimien ja asuinympä-

päristön positiivisten muutosten välillä. Tutkimuksen edellisessä osassa tilastollisten mallien avulla muodostettujen sosiaalisten aluetyyppien näkökulmasta voidaan todeta, että juuri *vähäresurssisten asuinkuntien* alueiden asukkaiden kokemuksissa oli selkeimpiä eroja. Tosin sanoen yksinkertaistettuja tulkintoja kyseiseen aluetyyppiin lukeutuvien asuinalueiden ominaisuuksista on syytä välttää.

Tutkimuksessa mukana olevien alueiden välisten erojen voidaan myös katsoa säilyneen pääosin ennallaan. Tätä ilmentää myös asukkaiden subjektiivinen näkemys oman asuinalueensa arvostuksesta. Selkein jakolinja arvostuksessa kulkee tutkimuksessa mukana olleiden kerrostalolähiöiden ja pientalovaltaisempien alueiden välillä. Turkulaisten vastausten perusteella on tulkittavissa asuinalueiden symbolista kategorisointia sosiaalisen konstruktionismin teorian mukaisesti. Edes kehittämistoimenpiteet eivät vaikuta asukkaiden omiin näkemyksiin alueen yleisestä arvostuksesta. Samalla on todettava lisääntynyt polarisaatio yksittäisten asuinalueiden asukkaiden näkemyksissä alueensa kehittymisestä. Tämä tulos viittaa asuinalueiden sisäisten erojen lisääntymiseen ja asukkaiden poikkeaviin kokemuksiin samassa asuinympäristössä. Olennaisena havaintona voidaan pitää sitä, että kokemus alueen kehityssuunnasta määritteli hyvin johdonmukaisesti myös arvioita alueen tulevaisuuden kehityssuunnasta. Etenkin negatiiviset kokemukset ennustivat myös alueen olosuhteiden heikkenemistä myös tulevaisuudessa.

Luvussa tutkittiin myös sosiaalisen ympäristönsä osalta heikoimmiksi osoitettujen asuinalueiden asukkaiden muuttoaikeita, jotka johtuivat sosiaalisesta ympäristöstä. Asuinalueen ongelmiin ja häiriöihin liittyvä muutonharkinta erottaa tiettyjä turkulaisia asuinalueita hyvin selvästi muista ja tilanne on ollut vastaavankaltainen 1990-luvun lopulta lähtien. Vastoin ennako-odotuksia eivät kyseiset analyysit tuoneet kuitenkaan esille yksittäisiä väestöryhmiä, kuten lapsiperheitä tai omistusasukkaita, jotka olisivat muita todennäköisemmin muuttamassa pois alueilta, joissa häiriöt ovat yleisempiä. Muuttohalukkuus on voimakkaimmin yhteydessä asukkaan negatiivisiin subjektiivisiin kokemuksiin, elämänvaiheesta tai kotitalouden rakenteesta riippumatta. Kokemus alueen muutoksesta negatiiviseen suuntaan nostaa muuton harkintaa kolminkertaiseksi suhteessa positiivista kehitystä kokeneisiin asukkaisiin. Osa muuttoa harkitsevista liittyy negatiiviset kokemuksensa alueen asukasrakenteen muutoksiin, osa häiriöiden lisääntymiseen, mutta vastaavasti osa myös muihin kuin sosiaaliseen ympäristöön liittyviin tekijöihin. Näin ollen ei voida muodostaa selkeäksi tulkinaksi jäsentyvää kuvaa esimerkiksi *racial proxy*-hypoteesin mukaisesta alueen sosiaaliin ongelmiin kytkeytyvästä muuttohalukkuudesta tai asukasrakenteen etniseen kehitykseen liittyvästä *white flight* -hypoteesin mukaisesta kantaväestön paosta. Suurin osa muuttosyistä perustuu tyypillisiin asumistason parantamiseen ja elämäntilanteiden muutoksiin liittyviin tekijöihin myös näillä alueilla.

8

Turkulaisten asumispreferenssit

Asumispreferenssien erilaistumista on pidetty ajankohtaisena kaupunkien sosiaalista erilaistumista tuottavana ilmiönä Suomessa. Asumispreferenssien muutos on liitetty ennen kaikkea yksilöllisyyden, elämäntapojen ja elämäntyylien korostumisen nousuun asumisessa (esim. Juntto 2007). Samalla asuinympäristön rooli on korostunut. Alueen oman perinteen ja kulttuuriympäristön arvostus on myös Suomessa lisääntynyt, ja tämä yhdistetään nimenomaan paikan symbolisiin ja historiallisiin merkityksiin (Teräväinen 2006).

Suomalaisten asumistoiveita on tutkittu lähinnä eri talotyyppeihin haluamisen näkökulmasta. Näissä tutkimuksissa on tullut poikkeuksetta esille pientaloasumisen suosio (esim. Tuominen ym. 2005; Juntto 2007; Strandell 2010). Eryityisesti omakotitalo täyttää useimpien suomalaisten asumistoiveen. Omakotiasumista koskevat preferenssit painottuvat etenkin lapsiperheisiin ja alle 50-vuotiaaseen väestöön. Omakotitaloasumisen kannatus on kuitenkin vaihdellut tutkimuksesta toiseen. Mitä kaupunkimaisemmasta ympäristöstä on kysymys, sitä vähäisemmäksi käy omakotiasumisen suosiminen. Esimerkiksi Junton (2010) tutkimuksen mukaan 56 prosenttia suomalaisista piti vuonna 2005 toiveasuntonaan omakotitaloa. Yliopistokaupungeissa vastaava osuus oli 41 prosenttia ja Helsingissä 29 prosenttia. Pääkaupunkiseudulla pientalotoiveet painottuvat yleisesti kantakaupungin ulkopuolella asuviin, ja esimerkiksi Helsingin kantakaupungissa yksin ja kaksin asuvista puolet piti kerrostaloasumista itselleen sopivimpana asumismuotona (Tuominen ym. 2005).

Rivitaloasumista koskevissa tutkimuksissa on huomioitu enemmän myös asuin-ympäristöä. Esimerkiksi espoolaisten asumistoiveita kartoittaneen tutkimustuloksen mukaan rivi- ja paritaloasuminen tuli esille asuinalueeseensa kaikkein tyytyväisimpien asukkaiden asumismuotona (Hasu 2009). Rivitaloasumiseen liitetään mahdollisuus omatoimisen asumisen ohella myös vastuun jakamiseen eri tavoin kuin omakotitaloasumisessa. Samoin mahdollisuus omaan pihaan toteutuu suhteellisen huokealla tavalla. Mannisen ja Hirvosen (2004) mukaan rivitalo-alueet ovat kaupungeissa sosiaalisesti virikkeellisimpiä, ja niiden hyvinä puolina ovat yhteispihat ja turvallisuus.

Tässä luvussa tarkastellaan turkulaisten asumispreferenssejä ja niiden toteut-tamismahdollisuuksia. Preferenssejä voidaan tutkia joko toteutuneiden tai esitettyjen preferenssien kautta (Coolen & Hoekstra 2001). Tässä yhteydessä tarkastellaan nimenomaan esitettyjä preferenssejä, jolloin vastaajaa on pyydetty arvioimaan asumisen eri puolien arvostuksiin liittyviä mielipiteitään ja toisaalta konkreettisiä asumisen valintojaan mahdollisessa asumisen valintatilanteessa. Tämä on ollut tyypillinen tapa aiemmissa suomalaisissa kyselyihin perustuvissa tutkimuksissa (esim. Hirvonen ym. 2005; Juntto 2007; Strandell 2010). Tässä tutkimuksessa asumispreferensseillä tarkoitetaan asumisen arvostusten, yksilöllisyyden korostamiseen liittyvän elämäntyylin sekä asumisen valintamahdollisuuksien kokemisen ilmaisua. Tarkastelussa rajaudutaan tarkoituksellisesti lähinnä asuin-alueeseen, ei niinkään asuntoon, liittyviin asumispreferensseihin.

Luvun aluksi asumispreferenssejä tutkitaan asumisen arvostusten kautta. Eri-tyisesti ollaan kiinnostuneita siitä, missä määrin asuinalueen sosiaaliseen statukseen liittyvät tekijät näkyvät asumisen arvostuksissa. Sosiaalista statusta mitataan asuinalueen arvostuksen ja asukasrakenteen välityksellä. Tämän jälkeen kiinnitetään huomiota asuntotyyppiin, asunnon hallintasuhteisiin ja asumisen sijainnin tavoitteisiin. Miten ja missä turkulaiset haluaisivat asua? Sosiaalisen eriytymisen kannalta on tärkeää tuntea eri väestöryhmien asumistavoitteet (esim. Andersson 2009), ei pelkästään huono-osaisten, joihin segregaatiotutkimuksissa usein keskitytään.

Lapintie (2010) on nostanut esille asukkaiden ”intohimon hämärän kohteen”, jolloin hän problematisoi asumistoiveiden ideaali- ja reaali-maailmaa. Nämä kulkevat asukkaiden mielissä rinta rinnan, ja siksi olisi puhuttava avoimemmin asu-misen reaali-isten vaihtoehtojen ja varsinaisten unelmien ristiriitaisuudesta. Ide-aali-maailma saattaa olla kokonaan muuta kuin todellinen asuminen. Kyseinen näkökulma huomioidaan siten, että luvun lopuksi tutkitaan vielä erikseen asu-misen valintamahdollisuuksien toteutumista. Miten asumistavoitteiden realisti-set toteuttamismahdollisuudet koetaan Turun kaupunkiseudulla? Miten nämä näyt-täytyvät eri väestöryhmien näkökulmasta? Mitä lisätietoa asumispreferenssit näin ollen tuovat Turun kaupunkiseudun sosiaalisen eriytymisen kannalta?

8.1. Asumisen arvostukset

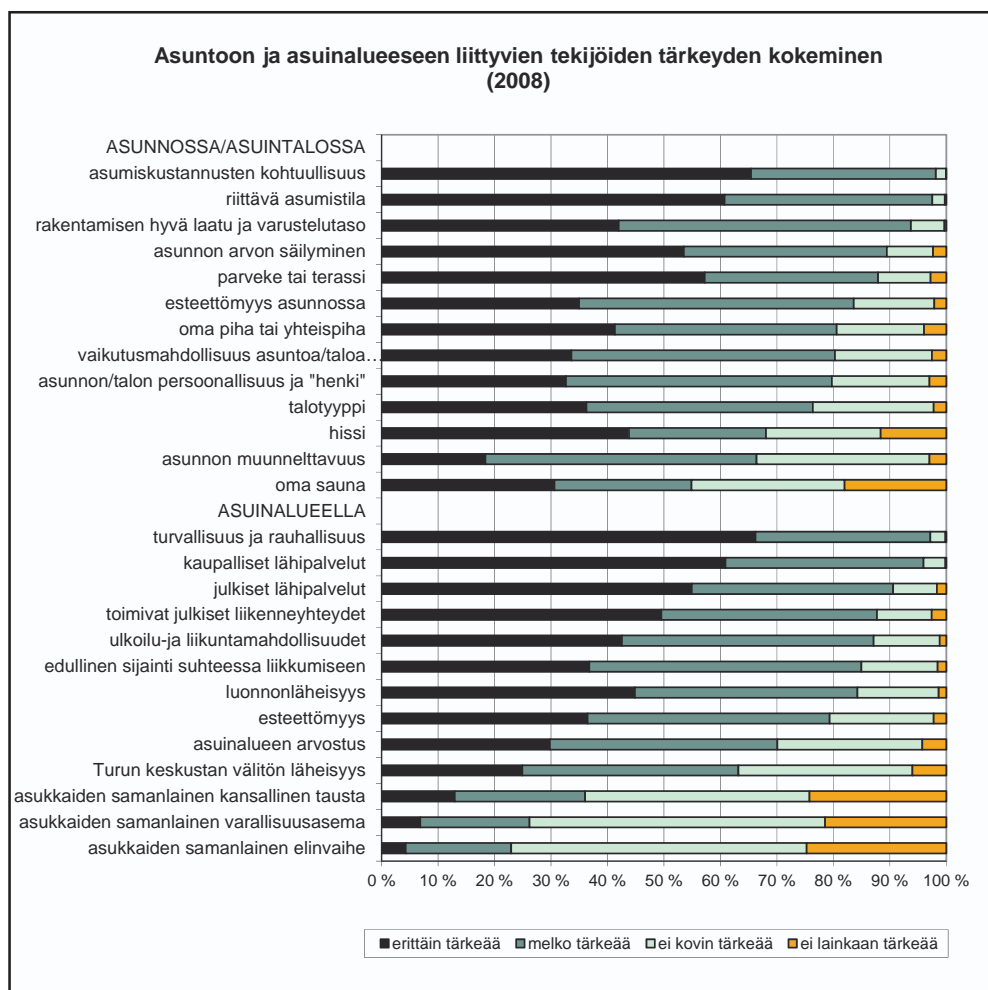
Aineistona toimii edellisen luvun tapaan turkulaisia edustava kyselyaineisto. Analyseissa käytetään viimeisintä, vuonna 2008 kerättyä aineistoa. Aluksi kiinnitetään huomiota asumisessa tärkeiksi koettuihin tekijöihin asunnon ja asuinalueen osalta. Tarkoituksena on tavoittaa mahdollisia asumispreferenssien toisistaan poikkeavia ulottuvuuksia. Näin ollen voidaan arvioida erityyppisten preferenssien t merkitystä väestöryhmien asumisen eriytymisen näkökulmasta, etenkin sosiaaliseen taustaan liittyvien tekijöiden osalta.

Vuoden 2008 kyselyssä tiedusteltiin asumisen arvostukseen liittyen: *miten tärkeänä pidätte seuraavia tekijöitä asumisenne kannalta?* Vastaajia pyydettiin vastaamaan omien arvostustensa mukaisesti, nykyisestä asumistilanteesta riippumatta. Tiedustellut tekijät liittyivät asuntoon, asuintaloon ja asuinalueeseen. Kysymyskokonaisuutta voidaan pitää asumispreferenssien ilmaisuna yleisellä tasolla. Tiedusteltujen tekijöiden jakaumat esitetään kuviossa 8.1.1.

Suomalaisten tärkein asuntoon liittyvä toive on ollut riittävä tila. Tämä on tullut poikkeuksetta esille eri asumistoiveita käsittelevissä tutkimuksissa (esim. Strandell 2005; Juntto 2007). Esimerkiksi vuoden 2004 asukasbarometrin mukaan 60 prosenttia (Strandell 2005) lapsiperheistä toivoi enemmän asumisväljyyttä. Suomalaista asumista on erottanut eurooppalaisissa vertailuissa juuri vähäinen asumistila (Juntto 2010). Myös turkulaisia koskevissa tuloksissa asumistila nousee asuntoon liittyvien arvostusominaisuuksien kärkipäähän. Asumiskustannusten erottuminen tärkeimpänä asuntoon liitettävänä ominaisuutena on ymmärrettävää, sillä asuminen on Suomessa tunnetusti kallista ja omistusasuminen hallitsevaa (emt., ks. myös Juntto 2002). Samoin asunnon arvon säilymisen ja rakentamisen laadun pitäminen tärkeinä ovat edellisiin nähden samansuuntaisia piirteitä.

Asunnon persoonallisuus ja ”henki” sekä vaikutusmahdollisuus asuntoa ja asuintaloa koskeviin päätöksiin edustavat kysymyksistä lähimmin elämäntyyliin liitettäviä mahdollisuuksia. Edellisiin kysymyksiin nähden nämä ominaisuudet eivät kuitenkaan korostu, mutta toisaalta neljä viidestä turkulaisesta pitää kyseisiä tekijöitä silti tärkeinä asumisessaan. Myös asunnon muunneltavuus mahdollistaa sen, että se on paremmin muokattavissa omia mieltymyksiä vastaavaksi vaihtuvien elämäntilanteiden ja tarpeiden mukaisesti. Tämä ominaisuus ei silti ole asumisessa tärkeimmiksi koettujen joukossa. Asunnon muunneltavuuteen liittyen on kuitenkin huomionarvoista, että asunnon esteettömyys koetaan verrattain tärkeäksi. Turun ikääntyvässä asukasrakenteessa kyseinen asumisen laatutekijä tulee korostumaan tulevaisuudessa.

Kokonaisuudessaan turkulaisten asuntoon liittämät ominaisuudet kertovat varsin rationaalisista arvostuksista. Suurempaa hajontaa ilmenee ainoastaan hissien ja saunan tärkeäksi kokemisessa, mikä on odotettua. Nämä tekijät sulkeutuvat kategorisesti pois useista kaupunkiasunnoista, ja tämä näkyy myös arvostuksissa.

N = 1635 – 1828 (asunto ja talo), N= 1768 – 1839 (alue)

Kuvio 8.1.1.

Kyttä ja Kahila (2006) ovat aiemmin tuoneet esille sen, että arjen realiteetit edelleen selittävät asumisen valintoja enemmän kuin esimerkiksi identiteetin ilmentämiseen liittyvät syyt. Myös Vaattovaara (2009) on tuonut esiin elämäntyylin toistaiseksi vähäisen korostumisen suomalaisessa asumisessa. Turkulaisten tulokset ovat siten samansuuntaisia. Esitetyt kysymykset eivät myöskään parhaalla tavalla mittaa yksilöllisyyteen ja identiteettiin liittyviä asumisen ominaisuuksia.

Turkulaisten asuinalueita koskevat arvostukset näyttävät niin ikään yhdenmukaisina aiempien kotimaisten tulosten kanssa. Suomalaisten asumispreferensseissä ovat tärkeimpinä asuin ympäristön ominaisuuksina korostuneet tur-

vallisuus, luonnonläheisyys, palvelut ja liikenneyhteydet (esim. Kortteinen ym. 2005a; Tyrväinen ym. 2007; Sipilä ym. 2009). Myös esteettömyys välittyy verrattain tärkeänä asuinalueen ominaisuutena turkulaisten keskuudessa, mikä on johdonmukaista asunnon esteettömyyttä koskevien arvostusten kanssa.

Varsinainen mielenkiinnon kohde eli asuinalueen sosiaaliseen statukseen liittyvät tekijät tulevat tuloksissa esille suhteellisen kaksijakoisesti. Asuinalueen arvostusta pitää tärkeänä noin 70 prosenttia turkulaisista. Asuinalueen statuksella on siis useimmille kaupunkilaisille merkitystä. Sen sijaan asukasrakenteeseen liitettävät tekijät saavat hyvin vähäisen painoarvon. Sosiaalista asemaa ja elinvaihetta tärkeämmäksi asukasrakenteen piirteeksi osoittautuu etninen ulottuvuus (asukkaiden samankaltainen kansallinen tausta), jota pitää tärkeänä noin 35 prosenttia turkulaisista. Tulos tähdentää asuinalueiden etnisen eriytymisen merkitystä myös symbolisesti tuotettujen aluejakojen näkökulmasta (Ilmonen 1997, 20–21). Kokonaisuudessaan sosiaalisen statuksen tekijät eivät siten saa kovin merkittävää sijaa turkulaisten ilmaisemissa asumisen arvostuksissa, sillä alueen yleinen arvostuskin lukeutuu arvotuspreferenssin loppupäähän.

Asuinalueen asukasrakenteen merkitystä koskevat tulokset painottavat erottautumisen tarpeen sijaan pikemmin neutraalia suhtautumista. Samankaltainen tulos on saatu pääkaupunkiseutua koskevassa kyselyssä, jossa asukasrakenteen merkitystä ei kuitenkaan tiedusteltu näin tarkalla jaottelulla (Kortteinen ym. 2005a). Riippumatta vastaajan tulotasosta asukasrakenne ei saanut kovin suurta painoarvoa toivealueen ominaisuutena. Tulokset voivat peilata tasapäistä (Juntto 2007) ja keski-luokkaista (Kortteinen ym. 2005a) asumiskulttuuriamme ja asukkaiden kokemuksia asuinalueiden sosiaalisten erojen vähäisyydestä. Tällöin asukasrakenne ei myöskään ole huomion kohteena. Toisaalta asukasrakenne on useimpiin muihin asuin-ympäristön ominaisuuksiin verrattuna vaikeasti ennakoitavissa ja määriteltävissä oleva tekijä. Sosiaaliseen ympäristöön liittyvät tekijät paljastuvat usein vasta asumisen kautta. Tuloksia voidaan tulkita myös sosiaalista sekoittamista suosivan asuntopolitiikan näkökulmasta myönteisesti. Ainakin lähtökohtaisesti useimmat kaupunkilaiset ovat valmiita asumaan väestörakenteeltaan monipuolisella alueella.

Täsmällisempien asumispreferenssiprofiilien ja väestöryhmien välisten erojen esille saamiseksi muodostettiin edellisestä kysymyskokonaisuudesta pääkomponenttianalyysin keinoin asumisen arvotuseroja osoittavat ulottuvuudet³⁸. Analyysistä jätettiin pois edellisten analyysien ja aikaisempien tutkimusten perusteella ilmeisimmät kaikille väestöryhmille yhteiset asumisen arvostuksen perustekijät (asumiskustannukset, tila, rauhallisuus, luonnonläheisyys jne.). Mukaan otettiin tilastollisten testien perusteella vain ne osatekijät, joiden suhteen varsinaisia eroja väestöryhmien välillä muodostui. Olennaisin mielenkiinto tutkimuksen näkökulmasta on asuinalueen sosiaaliseen statukseen liitettävissä tekijöissä.

³⁸ Faktorianalyysin kannalta selkeämpiin tulkintoihin pääsemiseksi mukaan valittujen muuttujien arvot luokiteltiin uudelleen (arvot 1, 2, 3 ja 4 uudelleen arvoilla 2,1, -1 ja -2).

Valitut muuttajat muodostivat neljä selkeää asumisen arvostusulottuvuutta (taulukko 8.1.1.). Voidaan havaita, että asuntoon ja asuinalueeseen liittyvät tekijät latautuvat pääsääntöisesti omille arvostusulottuvuuksilleen. Ensimmäisen ulottuvuuden päälataukset edustavat asuinalueen sosiaaliseen statukseen liittyviä kysymyksiä (asuinalueen arvostus ja asukkaiden samankaltaiseen taustaan liittyvät kysymykset), kun taas toisen ulottuvuuden päälataukset edustavat asumisen esteettömyyteen liittyviä tekijöitä (asunnon ja alueen esteettömyys ja hissi). Kolmannen ulottuvuuden voidaan katsoa puolestaan edustavan asumisen autonomiaan liittyvää arvostusulottuvuutta. Esimerkiksi David Claphamin (2002; 2005) asumispolun käsitteessä asumista koskevan itsenäisen päätösvallan merki-

Taulukko 8.1.1. Faktorianalyysi asuntoon ja asuinympäristöön liittyvistä arvostuksista

	Faktorit				kommuna- liteetti
	1	2	3	4	
parveke tai terassi	.162	.443	.363	-.328	.462
esteettömyys asunnossa	.086	.703	.334	.094	.623
vaikutusmahdollisuus asuntoa/ taloa koskeviin päätöksiin	.079	.212	.580	.125	.403
persoonallisuus ja "henki"	.058	.060	.589	.337	.467
asunnon muunneltavuus	.055	.078	.622	.033	.397
hissi	.101	.806	-.094	.032	.670
oma sauna	.199	-.167	.589	-.384	.562
ulkouilu- ja liikuntamahdollisuudet	.022	.230	.518	.102	.332
edullinen sijainti suhteessa liikkumiseen	.028	.054	.246	.682	.529
esteettömyys asuinalueella	.010	.788	.230	.158	.698
asuinalueen arvostus	.473	.315	.325	.227	.480
asukkaiden samanlainen varallisuusasema	.857	.040	.114	.106	.761
asukkaiden samanlainen elinvaihe	.834	-.013	.105	.115	.721
asukkaiden samanlainen kansallinen tausta	.774	.131	-.012	-.085	.623
Turun keskustan välitön läheisyys	.188	.097	.041	.759	.622
Selitysosuus %	15,9	14,8	14,6	10,4	
Ominaisarvo	3,78	1,85	1,39	1,33	
Faktoreiden kokonaisselitysosuus 55,7 %					
Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.					

tys on tärkeä. Tässä yhteydessä tämänkaltaisia tekijöitä edustavat selkeimmin vaikutusmahdollisuudet asumisen päätöksiin ja asunnon muunneltavuus. Viimeinen muodostuneista ulottuvuuksista edustaa puolestaan selkeästi keskustasumisen merkitystä asumisen arvostuksessa.

Väestöryhmien välisten erojen tutkimiseksi muodostuneista arvostusulottuvuuksista muodostettiin summamuuttujia. Näiden perusteella arvostusulottuvuuksia voidaan tulkita kokonaisuuksina ja yksittäisiä kysymyksiä luotettavammin. Reliabiliteettitestausten perusteella muodostuneesta neljästä faktorista vain kaksi ensimmäistä mahdollistavat summamuuttujien rakentamisen. Näin ollen asumisen autonomiaan ja keskustasijainnin preferoimiseen liittyvien ulottuvuuksien osatekijät määrittyvät samansuuntaisista latauksista huolimatta suhteellisen erilaisiksi osatekijöiksi. Näihin osa-alueisiin palataan kuitenkin vielä seuraavassa luvussa. Reliabiliteettitestiä perusteella ensimmäinen summamuuttuja muodostettiin asukkaiden samankaltaiseen taustaan liittyvistä kolmesta osakysymyksestä (Cronbach alpha .781). Asuinalueen arvostusta koskeva kysymys jäi siten pois. Summamuuttuja voidaan nimetä *asukasrakenteeksi*. Toiseen *asumisen esteettömyyden* summamuuttujaan lukeutuu myös kolme osatekijää: asunnon ja asuinalueen esteettömyys sekä hissi (Cronbach alpha .711). Osatekijät viittaavat siis hyvin vahvasti liikuntarajoitteisille, etenkin vanhemmille ikäryhmille, tärkeisiin asumisen ominaisuuksiin.

Taulukossa 8.1.2. esitetään summamuuttujia koskevat jakaumat varianssianalyysin (MCA-optiolla) perusteella. Valittu menetelmä mahdollistaa muuttujien keskinäisten vaikutusten vakioinnin lisäksi niiden selitysvoiman vertailun. Taustatekijöiksi on valittu keskeisimmin elämävaihetta ja sosioekonomista asemaa mittaavat osatekijät: ikä, kotitaloustyyppi, koulutustaso sekä tulotaso. Elämänvaiheeseen liittyvät tekijät ovat tämän ja aikaisempien tutkimusten tulosten perusteella määrittämässä voimakkaasti kaupunkiseutujen väestörakenteellista erilaistumista. Sosioekonomisten tekijöiden merkitys on tärkeä sosiaaliryhmien välisten erojen näkökulmasta. Analyysin tarkoituksena ei ole etsiä parhaita selittäviä tekijöitä esitettyjen arvostuskokonaisuuksien tulkitsemiseksi, vaan tuoda esille asumistarpeisiin keskeisimmin vaikuttavien väestötekijöiden rooli erojen selittäjinä. Taulukkoon sisältyvä kokonaiskeskiarvo ilmaisee summamuuttujan keskiarvon tarkastelun kohteena olevalla ulottuvuudella. Korjattu poikkeama ilmaisee poikkeaman suuntaa ja voimakkuutta kyseisestä keskiarvosta kunkin ryhmän osalta. Yksittäisen muuttujan kokonais selitysosuus yhteisvaihtelusta on merkittynä kunkin muuttujan perään (esim. ikäluokitus 12,2 %).

Valitut muuttujat pystyvät tulosten perusteella selittämään asukasrakenteen tärkeäksi kokemista hyvin vähän ($R^2 =$ selitysosuus 3,2 %). Tulos on mielenkiintoinen nimenomaan vähäisen selitysvoiman takia. Toisin sanoen keskeisimpien väestörakennetekijöiden pohjalta ei voida juurikaan selittää asukasrakenteen tärkeäksi kokemista. Esimerkiksi tulotaso ei erottele vastaajia lainkaan. Tulos on

kuitenkin yhdenmukainen pääkaupunkiseudulla saadun kanssa (Kortteinen ym. 2005a). Suuntaa antavasti voidaan todeta, että vanhimmalle ikäryhmälle (yli 60-vuotiaat), lapsiperheille ja vähiten koulutetuille on asukkaiden samankaltaiseen taustaan liittyvillä tekijöillä jonkin verran enemmän merkitystä. Lapsiperheiden samansuuntaiset asumispreferenssit on tuotu esille usein, mikä viittaa samankaltaiseen elämänvaiheeseen. Toisaalta on mahdollista tehdä tulkinta, että asukasrakenteeseen liittyvien kysymysten korostuminen on enemmänkin yhteydessä vastaajia yhdistäviin subjektiivisiin kokemuksiin, kuten havaintoihin asukasrakenteeseen liittyvistä ongelmista. Tätä tulkintaa tukee vastaavien taustatekijöiden korostuminen edellisen luvun analyyseissa, joissa tarkasteltiin nykyisen asuinalueen asukasrakenteessa eniten ongelmia havainneita asukkaita.

Taulukko 8.1.2. Asukasrakenteen ja esteettömyyden arvostuksiin liittyvien taustatekijöiden analyysi 2008, varianssianalyysi (MCA), raportoituna vakioitu selitysosuus (Beta) ja korjatut poikkeamat kokonaiskeskiarvosta

Asukasrakenne				Esteettömyys			
Muuttajat (kokonais-selitysaste suluissa, Beta)	N	Korjattu poikkeama (Beta)	Poikkeama ka.	Muuttajat (kokonais-selitysaste suluissa, Beta)	N	Korjattu poikkeama (Beta)	Poikkeama ka.
Ikäluokitus*** (12,2 %)				Ikäluokitus*** (35,6 %)			
18-30	294	,366	,275	18-30	283	1,023	,929
31-44	509	,033	-,058	31-44	454	,610	,517
45-59	451	,267	,176	45-59	424	-,332	-,426
60-75	187	-,608	-,699	60-75	184	-1,629	-1,723
Kotitaloustyyppi** (9,0 %)				Kotitaloustyyppi (1,4 %)			
Yksin	408	,232	,141	Yksin	412	,138	,045
Lapseton pari	467	,299	,208	Lapseton pari	437	,091	-,003
Lapsiperhe	566	-,183	-,274	Lapsiperhe	496	,059	-,035
Koulutus** (9,3 %)				Koulutus*** (14,2 %)			
Perusaste	215	-,049	-,140	Perusaste	199	-,100	-,193
Ammatillinen	486	-,181	-,272	Ammatillinen	484	-,295	-,389
Korkea	740	,311	,220	Korkea	662	,436	,342
Tulokvintili (8,0 %)				Tulokvintili*** (18,3 %)			
I (alin)	255	,147	,056	I (alin)	250	-,337	-,431
II	257	,176	,085	II	256	-,178	-,271
III	307	,307	,216	III	291	,100	,007
IV	315	,113	,022	IV	274	-,092	-,185
V (ylin)	307	-,265	-,356	V (ylin)	274	,918	,824
Kokonais ka.			,091				,093
Yhteensä N	1441			Yhteensä N	1345		
R ²		3,2 %		R ²		20,8 %	

Tilastolliset merkitsevyydet: * p < .05, ** p < .01, *** p < .001. Asukasrakenne interaktio tulot-ikä, esteettömyys: ikä-koulutus

Valittujen taustatekijöiden vähäinen selitysarvo asukasrakennetta koskevalla ulottuvuudella korostuu suhteessa esteettömyyden arvostuseroihin. Esteettömyyden osalta sama muuttujajoukko pystyy selittämään jo viidenneksen kokonaisvaihtelusta (20,8 %). Odotetusti ikä on voimakkaimmin yhteydessä esteettömyyteen, ja sen tärkeäksi kokeminen kasvaa lineaarisesti iän myötä. Sosioekonomisten tekijöiden osalta esteettömyyden tärkeäksi kokeminen liittyy matalaa sosioekonomista asemaa ilmentäviin taustatekijöihin, eli perus- ja ammattikoulutuksen saaneisiin ja kahteen alimpaan tulokvintiiliin. Saatu tulos osoittaa esteettömyyden tärkeyden painottuvan niihin ikääntyviin asukasryhmiin, joilla on resursseiltaan rajallisemmat mahdollisuudet tehdä asumisvalintoja.

Kaikkiaan turkulaisten asumisen arvostuksia koskevien tulosten samansuuntaisuus aikaisempien kotimaisten tutkimushavaintojen kanssa johdattaa tulkitsemaan tuloksia osoituksena varsin yhtenäisistä asumisen arvostuksista, jotka on toisinaan tulkittu myös osoitukseksi yhtenäisestä asumiskulttuurista (esim. Kortteinen ym. 2005a). Seuraavassa luvussa asiaa tulkitaan konkreettisempien asumistavoitteiden kautta.

8.2. Asumismuotoa ja sijaintia koskevat asumispreferenssit

Tässä luvussa tarkastellaan asumisen arvostuksia konkreettisempien asumisen valintatilannetta koskevien kysymysten kautta. Tarkastelun kohteena ovat turkulaisten asumismuotoa ja asumisen sijaintia koskevat preferenssit. Näiden kysymysten kautta peilataan Turun kaupunkiseudulle suuntautuvia asumisen tavoitteita ja niiden mahdollisia vaikutuksia sosiaalisen eriytymisen kannalta.

Vuoden 2008 kyselyn yhteydessä turkulaisille esitettiin muuton harkinnan lisäksi seuraava kysymys: *asutteko tällä hetkellä lähitulevaisuuden (n. 5 vuotta) tavoitteidenne mukaisessa asunnossa?* Kysymyksen vastausvaihtoehdot olivat kyllä ja ei. Kaikkiaan 37 prosenttia turkulaisista ilmoitti, etteivät asuneet vastausajan kohtana tavoitteidensa mukaisessa asunnossa. Luku on vastaava kuin muuttoa harkinneiden osuus (38 %), mutta huolimatta esitettyjen kysymysten sisällön samankaltaisuudesta, eivät vastauskategoriat olleet täysin yhteneviä. Näin ollen noin neljännes (26 %) niistä, jotka eivät asuneet lähitulevaisuuden asumistavoitteidensa kannalta sopivassa asunnossa, ei harkinnut kuitenkaan muuttoa. Vastaavasti muuttoa harkitsevien joukossa oli yhteneväinen osuus (27 %) sellaisia, jotka kuitenkin ilmoittivat asuvansa tavoitteidensa mukaisessa asunnossa. Vastaajaryhmien osittainen erilaisuus jää epävarmojen tulkintojen varaan. Mahdollisesti osa muuttoa harkitsevista koki nykyisen asuntonsa kuitenkin ominaisuuksiltaan sopivaksi, ja osa vastaajista ehkä oli tilanteessa, jossa ei ollut mahdollisuutta muuton harkintaan.

Asumisen tavoitteita koskevat kysymykset suunnattiin kyselyssä molemmille edellä mainituille vastaajaryhmille (harkitsi muuttoa tai ei asunut tavoitetta vas-

taavassa asunnossa). Näin ollen seuraavien analyysien kohteeksi on rajattu kyseisten ryhmien edustajat. Tällä rajauksella haluttiin osaltaan sulkea pois vastaajien joukosta sellaiset, joilla elämäntilanteessa asumisen valintoja koskevat kysymykset eivät olleet ajankohtaisia. Jäljelle jääneiden vastaajien voi puolestaan odottaa suhtautuvan kysymyksiin motivoituneesti. Jatkossa näitä kahta vastaajaryhmää kutsutaan yhdessä *asuntoa etsiviksi*.

Asumistavoitteisiin kohdistuvat kysymykset koskivat asunnon talotyyppiä, asuinhuoneiden määrää, asuinpinta-alaa, asumisen hallintasuhdetta sekä asuinalueen osalta asuinalueen tyyppiä sekä sijaintia Turun kaupunkiseudulla. Omakotitaloa tavoittelevilta tiedusteltiin lisäksi omakotitalon tontin toivottua suuruutta. Taulukossa 8.2.1. esitetään turkulaisten vastaajien yleisjakaumat talo-

Taulukko 8.2.1. Turkulaisten asumista koskevat tavoitteet talotyyppin, hallintasuhteen ja sijainnin mukaan sekä asunnon asuinpinta-alaa koskevien toiveiden keskiarvo- ja hajontaluvut (muuttoa harkitsevat ja ei-tavoiteasunnossa asuvat)

Talotyyppi	%	N	m ²				
			Ka.	Med.	K-haj.	Min	Max
pienkerrostalossa (2-3 kerrosta)	7,4	63	65,5	60,0	20,3	30	120
kerrostalossa (4- kerrosta)	31,3	268	67,2	65,0	23,5	20	200
rivi- tai paritalossa	26,7	229	85,1	80,0	25,8	20	200
omakotitalossa	34,7	297	135,6	120,0	46,6	40	300
Yhteensä	100,0	857	95,9	84,0	45,2	20	300
Hallintasuhte							
omistusasunto	76,8	720	105,6	100,0	44,9	30	300
vuokra- tai työsuhdeasunto	19,1	179	60,3	60,0	22,6	20	150
asumisoikeus- tai osaomistusasunto	2,6	24	77,5	75,0	25,3	25	150
jokin muu	1,6	15					
Yhteensä	100,0	938	96,1	85,0	44,9	20	300
Aluetyyppi							
Turun keskusta tai sen välitön läheisyys	34,0	290	84,1	75,0	42,1	20	250
jonkin Turun naapurikaupungin tai kunnan keskusta tai sen välitön läheisyys	7,7	66	88,2	80,0	37,9	40	200
tiivisti ja matalasti rakennettu pientalo/kerrostaloalue palveluiden lähellä	13,9	119	95,1	80,0	47,0	25	270
väljästi rakennettu pientaloalue kauempana palveluista	12,6	108	119,3	115,0	47,6	40	260
kerrostalolähiö Turun kaupunkiseudulla	13,1	112	71,5	70,0	31,9	30	300
maaseutumainen miljö/haja-asutusalue	18,6	159	110,2	100,0	40,4	25	300
Yhteensä	100,0	854	94,2	80,0	44,5	20	300

tyyppiä, hallintasuhdetta ja asumisen sijaintia koskien. Asumispinta-alaa koskevat tavoitteet ovat nähtävissä kunkin vastaajaryhmän osalta keskiarvojen ja hajontalukujen muodossa.

Turkulaisten asumispreferenssien perusteella voidaan havaita suomalaisissa tutkimuksissa tyypillisesti esille tullut pientaloasumista koskevien toiveiden suosituimmuus. Rivi-, pari- tai omakotitaloa suosivien osuus on yli 60 prosenttia asuntoa etsivistä. Omakotitaloa tavoittelee noin joka kolmas ja rivitaloa noin joka neljäs. Kuitenkaan kerrostaloasumista suosivien turkulaisten noin 40 prosentin osuutta ei voida pitää vähäisenä. Esimerkiksi kansallisen asukasbarometrin mukaan kerrostaloa suosi 25 prosenttia suomalaisista, mutta kerrostalossa asuvista vastaava osuus oli 45 prosenttia (Strandell 2010, 16–17). Helsingin kantakaupungissa asuvista jopa yli puolet valitsisi kerrostalon ja lähiöissä asuvistakin huomattava osa (Tuominen ym. 2005, 37). Kerrostaloasumisen hyvinä puolina pidetään vapautta, huolettomuutta ja helppoutta (Silvennoinen & Hirvonen 2002). Myös anonyymius on monelle kerrostaloasujalle positiiviseksi mielletävää asiaa. Ikärakenteen muutoksen voidaan olettaa lisäävän kerrostaloasumisen suosiota, sillä se lisääntyy ikääntyneemmällä asukkailla juuri asumismuotoon liitetävän helppouden vuoksi.

Kerrostalomaiselle asumiselle on siis kaupunkiympäristössä aina vankka kysyntä. Kysymysmuotoilussa eroteltiin kerrostalot kahteen tyyppiin, jotka olivat pienkerrostalot (alle 4 kerrosta) ja kerrostalot (vähintään 4 kerrosta). Pienkerrostalot voidaan liittää niin sanottuun ”tiiviseen ja matalaan” yhdyskuntasuunnittelukonseptiin (Manninen & Puustinen 2002), ja ne ovat tyypillisiä muun muassa englantilaisessa ja hollantilaisessa kaupunkikuvassa. Vastausten perusteella pienkerrostalot eivät kuitenkaan saa kovin suurta kannatusta turkulaisten keskuudessa. Jakaamaa ei silti pidä tulkita niin, että kerrostaloasumista preferoivat haluaisivat asua nimenomaan suurissa kerrostaloissa. Pikemminkin voidaan tulkita, että tämän talotyyppin etusijalle asettaville ei ole suurempaa merkitystä, minä kokoisesta kerrostalosta on kysymys. Toisaalta talotyyppien erojen mieltäminen on konkreettisten esimerkkien puuttuessa kyselytutkimuksessa vaikeaa.

Asunnon asuinpinta-alan osalta turkulaisten toiveita voidaan pitää varsin kohtuullisina ja realistisina. Kerrostaloasuntojen noin 65–67 neliön keskiarvot vastaavat ison kaksion tai pienen kolmion pinta-alaa. Vastaavasti rivi- ja paritaloasuntojen 85 neliön keskiarvo on lähellä Suomessa vuonna 2010 valmistuneiden rivitaloasuntojen keskikokoa, joka oli 81 neliötä (Tilastokeskus 2011). Myös omakotitaloon haluavien asunnon kokoa koskevia toiveita voidaan pitää maltillisina. Uusien omakotitalojen keskipinta-ala oli vuonna 2010 144 neliötä (emt.), kun turkulaisten toiveiden keskiarvo on 135 neliötä. Asumispreferenssien tutkimusta on toisinaan kritisoitu vastaajien kohtuuttomista ja epärealistisista vastauksista suhteessa mahdolliseen todellisuuteen (Lapintie 2010). Turkulaisten asumisen tavoitteet eivät ainakaan tältä osin vaikuta kohtuuttomilta.

Hallintasuhteita koskevien asumistavoitteiden osalta omistusasumisen domi-
nointi on odotetusti suurta. Useampi kuin kolme neljästä asuntoa etsivästä tähtää
ensisijaisesti omistusasuntoon. Vuokra-asuntoa etsivien osuus jää viidennekseen.
Usein esille tuotu pienten vuokra-asuntojen tarve kaupungeissa (esim. Juntto 2003,
2004a) saa asuinpinta-alaa koskevien toiveiden osalta tukea, sillä 60 neliön keski-
pinta-ala on selkeästi pienin. Tulokset vankistavat myös käsitystä suomalaisten
asuntomarkkinoiden dualistisuudesta omistus- ja vuokra-asumisen välillä. Vuokra-
asunnot ovat selkeästi pienempiin asuntokuntiin ja asuntoihin yhdistyvä asu-
mismuoto. Uudemmat asunnon hallintasuhtemallit – kuten asumisoikeus ja osa-
omistus-asunto – ovat jääneet varsin marginaaliseen asemaan Suomessa. Myös
tässä yhteydessä nämä hallintasuhtevaihtoehdot saavat hyvin vähän kannatusta.
Asumisoikeusasuntoihin haluavien osuus on lähellä Turun nykytilannetta.

Asumisen sijaintitoiveita tiedusteltaessa haluttiin vastauksia yhdyskuntarake-
nteeltaan ja rakentamistavaltaan toisistaan poikkeavien aluetyyppien suosimi-
sestä. On syytä huomioida, että vastausvaihtoehdoissa esitetyt aluetyypit edusta-
vat toisistaan poikkeavia vaihtoehtoja suhteellisen karkealla tasolla. Saattaa olla
vaikeaa mieltää esimerkiksi tiiviisti rakennetun ja väljästi rakennetun alueen
käsitteellistä eroa, koska kyselyssä ei ollut mahdollisuutta antaa konkreettisia
kuvausesimerkkejä aluetyypeistä. Tätä puutetta pyrittiin kompensoimaan liittämällä
kysymykseen palveluiden saatavuutta koskeva ulottuvuus. Tiiviin ja asun-
totyypeiltään monipuolisen alueen voidaan katsoa mahdollistavan riittävän asu-
kaspohjan lähialueiden syntymiselle, kun taas väljästi rakennettu pientaloa-
alue mahdollistaa tämän huomattavasti heikommin. Jälkimmäisellä aluetyypillä
on kyselyssä haluttu viitata kasvavilla kaupunkiseuduilla kehyskuntiin levittä-
ytyneisiin ”pientaloaluemattoihin”.

Aluetyypin tulkintakehys aukeaa vastaajan näkökulmasta helpommin tiedus-
teltaessa toivealueen sijaintia kaupunkiseudulla. Kaupungin keskusta ja sen lä-
heisyys sekä maaseutumainen miljöö ovat selkeämmin hahmottuvia asuinympä-
ristöjä suhteessa muihin aluetyyppeihin. Myös kerrostalolähiötä voidaan pitää
suhteellisen helposti mielletäväksi asuinalueeksi ja keskusta-asumisesta sekä
maaseutumaisesta miljööstä poikkeavaksi. Valtakunnallisella tasolla tehdyssä
asukasbarometriseurannassa on keskusta-asumisen ja kerrostalovaltaisilla asuin-
alueilla asumisen suosio noussut toivealuekseen vuosien 1998 ja 2010 välillä
(Strandell 2010, 78). Yhteensä nämä kattoivat noin 30 prosenttia asumistoiveista.
Yli puolet (54 %) suomalaisista halusi kuitenkin asua pientalovaltaisella alueella.

Turkulaisten keskuudessa on Turun keskustan vetovoima selkeästi suurinta.
Noin kolmannes asuntoa etsivistä asuisi mieluiten keskustassa tai sen välittö-
mässä läheisyydessä. Kaupunkiseudun urbaaneimpaan osaan haluavien vasta-
painona noin viidennes preferoi maaseutumaisessa miljöössä asumista. Muiden
aluetyyppien kannatus on suhteellisen tasaista. Noin 13 prosenttia vastaajista
valitsisi asuntonsa mieluiten tiiviisti rakennetulta palveluiden läheisyydessä ole-

valta alueelta. Vastaavan suuruinen osuus preferoi palveluista etäämmällä olevaa väljemmin rakennettua aluetta tai toisaalta kerrostalolähiötä. Jonkin Turun naapurikunnan keskustassa asuminen houkuttelee asuntoa etsiviä vähiten.

Asuntojen pinta-alatoiveita tulkitsemalla voidaan havaita kerrostalolähiöstä asuntoa etsivien hakevan keskimäärin pienempiä asuntoja. Noin 70 neliön keskiarvo vastaa kerrostalokolmion pinta-alaa, joita lähiöissä on paljon tarjolla. Mielienkiintoista on, että esimerkiksi kaupungin keskustaahan haluavat toivovat keskimäärin yhtä huonetta suurempia asuntoja kuin lähiöihin haluavat. Turun keskustan vanhojen kerrostalojen asunnot ovat kuitenkin enimmäkseen kyseisiä toiveita pienempiä.

Muiden aluetyyppien osalta tulevat esille pientaloasumisen preferoimisesta johtuvat korkeammat asuinpinta-alatoiveet. Kaikkein suurimpia asuntoja halutaan väljästi rakennetuilta pientaloalueilta, keskimäärin 119 neliötä. Kyselyssä tiedusteltiin myös tonttiin liittyviä pinta-alatoiveita (ks. liitetäulu 9.2.2.). Näiden osalta voidaan todeta, että toiveet sopivan kokoisesta tontista erosivat hyvin vähän aluetyyppien välillä. Kaikilla aluetyypeillä sopivana tontin kokona pidettiin keskimäärin 1000–1400 neliötä. Ainoastaan maaseutumaisen miljööön kannattajat halusivat selkeästi suurempia tontteja, keskiarvon ollessa n. 2700 neliötä. Kokonaisuudessaan ehdoton enemmistö omakotitaloon haluavista kaipaa siis suhteellisen runsaasti neliöitä tontilleen. Tämä ei ole kovin kannustava tulos esimerkiksi kaupunkimaisia pientaloja sekä pieniä tontteja suosivan tiivis ja matala -asumiskonseptin kanssa (Manninen & Puustinen 2002).

Kokonaisuudessaan aluetyyppejä koskevat preferenssit ovat hyvin vaihtelevia. Kaikki tiedustellut aluetyypit ovat joidenkin asukasryhmien suosiossa, vaikka keskusta-asuminen onkin selkeästi vetovoimaisinta. Huomionarvoista on esimerkiksi pientalovaltaisten aluetyyppien suhteellisen vähäinen suosio tavoitealueena. Tämänkaltaisen aluerakenne on kuitenkin ollut myös Turun kaupunkiseudulla voimakkaimmin leviävää. Toisaalta kerrostalolähiöiden vähäistä vetovoimaa on pidetty lähiöiden tulevaisuuden kohtalonkysymyksenä, mutta turkulaisten keskuudessa myös lähiöasumiselle löytyy yhtä suuri kannattajakunta kuin muillekin selkeämmiksi asuinaluekeskittymiksi kuvatuille aluetyypeille.

Saatujen tulosten perusteella sekä asunto- että aluetyyppejä koskevat preferenssit ovat varsin heterogeenisiä. Tulosten pohjalta voidaan ymmärtää kaupunkilaisten asumispreferenssien olevan kaikkea muuta kuin yhdenmukaisia. Pikeminkin edellä esitettyjen asumistoiveiden kokonaisuudesta muodostuu hyvin moniulotteinen preferenssikehikko. Huolimatta edellisessä luvussa tarkastelluista asumisen arvostusten yhdenmukaisuuksista ja varsin pienistä eroista ei sama tulos välity konkreettisempien asumistavoitteiden osalta. Arvostukset ilmaisevat siis yleisemmällä tasolla jaettua ”arvomailmaa”, jonka voitiin katsoa tukevan käsitystä suomalaisten yhdenmukaisesta asumiskulttuurista. Tämä ei kuitenkaan tarkoita yhdenmukaisia asumisvalintoja, asuinalueita tai edes asuntoja koskevia tavoitteita.

Taulukkoon 8.2.3. on ristiintaulukoitu edellisessä analyysissä mukana olleet asumistavoitteet siten, että talotyyppejä ja hallintasuhteita koskevista preferensseistä on muodostettu luokitus, jonka yhteyttä tarkastellaan suhteessa sijaintia koskeviin toiveisiin. Näin voidaan esittää, millaisia asuntoja erityyppisiltä asuin-ympäristöiltä haetaan. Tuloksella on merkitystä niin kaupunkirakenteessa olemassa olevan asuntokannan, täydennysrakentamisen kuin kokonaan uusille alueille suuntautuvan uudistuotannonkin kannalta. Tutkimusaineisto ei salli kovin pitkälle menevää asumispreferenssien kategorisointia tapausmäärien pudotessa. Luokituksen muodostamiseksi on analyyseista jouduttu jättämään pois kategoriat, joiden tapausmäärät jäivät liian pieniksi itsenäiseen tarkasteluun; tällainen on esimerkiksi asumisoikeusasuminen. Vuokra-pientaloasuminen-luokkaan on puolestaan yhdistetty molemmat pientaloasumista kuvaavat talotyypit, eli omakotitaloa ja rivi- tai paritaloa koskevat luokat.

Saatujen tulosten perusteella kerrostaloasumisen osalta sijaintitoiveet painottuvat Turun kaupungin keskustaan sekä kerrostalolähiöihin. Noin puolet kaikista asuntoaan etsivistä hakee asuntoa ensisijaisesti Turun keskustasta tai sen välittömästä läheisyydestä. Selkeästi kauemmaksi palveluista sijaitseville alueille eivät kerrostaloasumista preferoivat juurikaan halua, mikä on odotettua. Kerrostaloasumista suosivien toiveissa näkyy näin ollen pyrkimys liittää lähipalvelut olennaiseksi osaksi asumista. Omistus- ja vuokra-asuntoa etsivien kesken ei ole oleellisia eroja edellä mainituissa preferensseissä.

Keskusta-asumisen suosiminen painottuu myös rivi- tai paritaloa etsivien asumistoiveissa. Noin kolmannes sijoittuisi mieluiten Turun keskustaan ja noin viidenes puolestaan palveluiden läheisyydessä oleville tiiviisti rakennetuille alueille. Jälkimmäinen aluetyyppi on helppo mieltää suomalaisten kaupunkirivitaloalueiden tyyppiesimerkiksi. Kokonaisuudessaan rivitaloasumiselle on kysyntää suhteellisen tasaisesti myös muilla aluetyypeillä, maaseutumainen miljöö mukaan lukien. Hyvin samankaltaiseen tulkintaan voidaan päätyä myös vuokratientaloasumista preferoivien osalta.

Omakotiasumisen etusijalle asettavat poikkeavat eniten muista asukasryhmistä. ”Omakotitalo keskustassa” on Turussa realistinen asumismahdollisuus keskustaa ympäröivän laajan puutaloaluevyöhykkeen takia. Turun keskustan läheisyyteen hakeutuisi kuitenkin vain vajaa neljännes omakotitaloa etsivistä, mikäli huomioidaan Turun lisäksi myös naapurikuntien keskustat. Sen sijaan omakotiasujien toiveet painottuvat selkeimmin maaseudulle (42 %) tai muille väljemmille ja palveluista etäällä sijaitseville alueille (24 %).

Omakotiasumista tavoittelevien asumispreferenssit painottuvat siten tavalla, joka on yhdistettävissä tutkimuksessa aiemmin esille tuotuun kaupunkirakenteen hajautumiskehitykseen. Toisena yleispiirteenä voidaan erottaa Turun keskustan ja sen läheisyyden vetovoima. Tälle vyöhykkeelle riittää monipuolista asumiskysyntää. Esimerkiksi uusien rakennuskohteiden kannalta vaikuttaisi ole-

Taulukko 8.2.3. Asumistavoitteita koskeva tyypittely Turun kaupunkiseudulla

Mieluisin asuinpaikka Turun kaupunkiseudulla	Talotyyppi/hallintasuhdeluokitus					
	Kerrostalo omistus	Rivi/paritalo omistus	Omakotitalo omistus	Kerrostalo vuokra	Pientalo vuokra	Yht.
Turun keskusta tai sen välitön läheisyys	52,5	31,1	15,8	45,9	24,4	33,0
jonkin Turun naapurikaupungin tai kunnan keskusta tai sen välitön läheisyys	7,2	11,6	7,3	8,1	11,1	8,6
tiivisti ja matalasti rakennettu pientalo/kerrostaloalue palveluiden lähellä	11,6	21,3	11,3	9,0	22,2	13,9
väljästi rakennettu pientaloalue kauempana palveluista	2,8	15,9	23,9	2,7	15,6	13,4
kerrostalolähiö Turun kaupunkiseudulla	22,1	7,3	0,0	30,6	6,7	11,9
maaseutumainen miljöö/haja-asutusalue	3,9	12,8	41,7	3,6	20,0	19,3
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N	181	164	247	111	45	748

van tarvetta etenkin rivitalotyyppiselle asumiselle kerrostaloasumisen ohella, jossain määrin myös vuokra-asumisen näkökulmasta. Tällä hetkellä vuokra-asuntosektori on painottunut voimakkaasti kerrostaloasuntoihin.

Seuraavassa analysoidaan, miten edellä käsitellyt asumispreferenssit liittyvät eri asukasryhmiin. Asumistavoitekattegoriat on muodostettu edellisten analyysien pohjalta kuvaamaan erityyppisiä asumismuodon ja asumisen sijainnin mukaisia preferenssiryhmiä. Olennaisin tulkintakehys on sosioekonomisten taustatekijöiden merkityksessä. Minkälaisia eroja on siis havaittavissa sosiaaliselta taustaltaan erilaisten asukkaiden asumistavoitteissa? Sosiaalista taustaa mittaavina indikaattoreina käytetään koulutusta ja tulotasoa. Sosioekonomisten tekijöiden itsenäisen vaikutuksen arvioimiseksi otetaan analyysiin mukaan myös ikää ja perherakennetta määrittävät muuttujat. Tutkimuksen aiempien tulosten perusteella ovat nimenomaan elämänvaihetta kuvaavat osatekijät määrittämässä keskeisesti Turun kaupunkiseudun alueellista eriytymistä. Analyysin tarkoituksena ei kuitenkaan ole hakea parhaiten asumistavoitteita selittäviä taustatekijöitä, vaan tarkastella lähinnä sosioekonomisten tekijöiden roolia asumistavoitteissa. Analyysimenetelmänä käytetään logistista regressioanalyysia, joka huomioi mallissa mukana olevien muuttujien keskinäiset vaikutukset. Analyysi on suoritettu pakottavalla mallinnuksella (enter), jolloin kaikki mukana olevat osatekijät on liitetty malliin samanaikaisesti. Taulukossa 8.2.4. esitetään analyysin tulokset.

Taulukko 8.2.4. Asumisen talotyyppi-, hallintasuhte- ja sijaintivaroiteiden yhteys demografisiin ja sosioekonomisiin taustamuuttujiin. Logistinen regressio-analyysi riskisuhteet (odds ratio), tilastolliset merkitsevyydet ja selityssasteet raportoituina

	Kerrostalo omistus	Kerrostalo vuokra	Rivi/paritalo omistus	Omakotitalo omistus	Turun keskusta	Pientaloalue ei palveluja	Kerrostalo- lähiö	Maaseutu
Kotitaloustyyppi								
Yksin asuva (ref.)	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
Lapseton pari	1,005	,453*	1,286	1,334	,624*	2,213*	1,424	1,003
Lapsiperhe 1 lapsi	,556*	,358**	1,634	1,714*	,722	1,996	,549	1,144
Lapsiperhe 2 tai useampi lapsi	,745	,288*	,803	2,644***	,521*	2,094*	,420	,882
Ikä								
18-30 (ref.)	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
31-45	,900	,464	,963	,996	,498**	1,381	2,145*	1,446
46-60	1,687*	1,530	1,020	451**	,978	,778	3,184**	,806
61-78	4,284***	,562	,645	235***	1,626	,343*	3,423**	,354*
Koulutus								
Perusaste (ref.)	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
Ammattikoulu	1,363	,480*	1,756	1,076	,721	1,142	,715	1,691
Ammattikorkea	1,801	,373**	1,707	,920	1,474	1,439	2,73**	1,040
Akateeminen	1,208	,359*	2,020*	1,297	2,344**	,885	2,62**	1,192
Tuloluokka								
I (alain) (ref.)	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
II	,917	,472*	1,775	1,253	,700	1,626	1,087	,457*
III	1,248	,325**	1,259	2,068**	1,240	,969	,556	,863
IV	1,314	,172**	2,178*	1,574	,518*	1,128	,855	1,209
V (ylin)	1,144	,103***	1,293	2,773***	1,336	1,919	,486	,495*
Vakiotermi	,314***	,067***	,257***	,467***	,460***	,110***	,098***	,158***
Mallin selityssaste (Nagelkerke R ²)	11,0 %	23,9 %	5,4 %	15,0 %	13,4 %	7,7 %	15,3 %	7,6 %
N	712	712	712	712	763	763	763	763

Tilastolliset merkitsevyydet= * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että mallissa mukana olevat taustatekijät selittävät varsin heikosti väestöryhmien asumistavoitteiden eroja. Kaikkein heikoimmat selitysasteet saaneet sijaintitavoite luokat *Turun naapurikunnan keskusta tai sen välitön läheisyys ja tiiviisti ja matalasti rakennettu alue palveluiden lähellä* on jätetty esityksestä kokonaan pois, koska mukana olevien tekijöiden selitysvoima on näiden osalta lähes olematon. Pientalovuokra-asumista koskeva luokka on puolestaan jätetty pois tapausten pienen määrän vuoksi. Yleinen tulokinta osoittaa näin ollen varsin heterogeenisiä asumistavoitteita kaikissa väestöryhmissä. Toisin sanoen elämänvaiheeltaan ja sosiaaliselta taustaltaan samanlaisissa väestöryhmissä on hyvin monenlaisia asumistavoitteita. Myös sosioekonomisiin taustatekijöihin voidaan todeta edellisen yleistulokinnan pätevän. Sosiaalisista taustatekijöistä voidaan havaita, että tulot ovat kokonaisuudessaan koulutusta selitysvoimaisempia asumistavoitteiden selittäjiä. Taloudelliset resurssit määrittävät keskeisesti asunnon valintaa koskevia realistisia tavoitteita.

Erojakin asumistavoitteissa kuitenkin on. Parhaiten taustatekijöillä pystytään selittämään kerrostalovuokra-asumista. Kyseisen asumismuodon suosio vähenee kaikissa ikäryhmissä kotitalouden koon ja toisaalta koulutus- ja tulotason kasvaessa. Kerrostalovuokra-asuminen näyttäytyy siten vähemmän koulutettujen pientuloisten ja pienten asuntokuntien asumismuotona, joka se on hallitsevasti tälläkin hetkellä. Tämä ero liittyy nimenomaan hallintasuhteeseen, sillä omistus-asumista kerrostaloissa tavoittelevien profiili on hyvin poikkeava. Sosioekonomiset taustatekijät eivät tuota eroja omistusasuntoa tavoittelevien osalta, vaan elämänvaihe muodostuu tärkeäksi selittäväksi tekijäksi. Vanhimpaan ikäryhmään kuuluvat (yli 61-vuotiaat) tavoittelevat yli neljä kertaa (riskisuhde 4,284) referenssiryhmänä olevaa nuorinta ikäryhmää useammin asumista kerrostalo-osakkeissa. Kotitaloustyyppin osalta voidaan panna merkille vähäiset erot. Esimerkiksi monilapsisten perheiden osalta eroja referenssiryhmään ei ole, mikä viittaa osan lapsiperheistä tavoittelevan kerrostaloasumista. Yhden lapsen perheiden osalta on tämä asumismuoto kuitenkin vähemmän tavoiteltu. Heterogeenisuutta on siten paljon lapsiperheidenkin keskuudessa.

Selkeämmin lapsiperheiden ero lapsettomiin talouksiin tulee kuitenkin odotetusti esille omakotiasumistavoitteiden suhteen. Perhekoon kasvaessa omakotiasumisen suosio lisääntyy muutkin mukana olevat taustatekijät huomioiden. Omakotiasuminen vaatii keskimäärin enemmän taloudellisia resursseja kuin omistusasunnot muissa talotyypeissä. Voidaankin havaita, että tulotason kasvaessa omakotiasumisen tavoitteet lisääntyvät, joskaan eivät lineaarisesti. Neljänteen tulokvintiiliin kuuluvat tavoittelevat muita tuloryhmiä useammin rivitaloasumista. Kokonaisuudessaan rivitaloasuminen näyttäytyy hyvin heterogeenisiä keskituloisia asukasryhmiä houkuttelevana asumisvaihtoehtona, sillä muita taustatekijöihin liittyviä eroja ei ole. Samaan rivitaloyhtiöön voi siis hakeutua hyvin vaihteleva asukaskunta.

Omakotiasuminen välittyy tuloksista hyvin selkeästi nuorten keskituloisten ja suurituloisten perheiden asumistavoitteena. Omakotiasumisessa ei vaikuta kuitenkaan olevan kyse suomalaisen asumisuran lakipisteen saavuttamisesta (vrt. Juntto 2004b), johon liittyyisi sosiaalista statuksellisuutta. Pikemminkin voidaan todeta kyseisen asumistavoitteen voimakas elämänvaihesidonaisuus, joka on turkulaisten asumispreferenssien perusteella tulkittuna vieläpä suhteellisen lyhytaikainen. Esimerkiksi kerrostaloasumisen suosiminen näkyy käänteisesti omakotiasumisen vähäisempänä tavoittelemisena jo yli 45-vuotiaissa ikäryhmissä Turussa. Tulosta voidaan tulkita myös Turun kaupunkiseudun sosiaalista erilaisuudesta kuvaavia sosiaalisia aluetyyppejä vasten. *Nuorten resurssiperheiden ja reunavyöhykkeen perheiden* alueprofiilit kuvaavat samankaltaisten elämänvaiheiden ja asumismuotojen ulottuvuuksia, joita erottaa toisistaan asukkaiden resurssitaso. Tässä analysoidujen asumistavoitteiden voidaan katsoa erottuvan hyvin samansuuntaisesti edellisiin ryhmiin nähden. Lapsiperheiden asumispreferenssien suuntautuminen kaupunkialueen reuna-alueiden luonnonläheisyyteen on tuttu havainto aiemmista yhteyksistä (esim. Kim ym. 2005).

Asumisen sijaintia koskevien tavoitteiden osalta valitut muuttujat pystyvät kuitenkin parhaiten selittämään kerrostalolähiöön kohdistuvia valintoja. Selkeimmin lähiöasuminen houkuttelee matalasti koulutettuja vanhempia ikäryhmiä. Yli 45-vuotiaissa ikäryhmissä lähiöasumisen suosiminen on kotitalouden rakenteesta riippumatta yli kolminkertaista nuorimpaan ikäryhmään verrattuna. Aikaisemmin esitetyn tuloksen perusteella lähiöasuminen oli vain noin joka kymmenennen asuntoa etsivän tavoitteena. Lähiötä suosivat siis kuitenkin hyvin momenttyyppisissä elämäntilanteissa olevat asukkaat. Selkeimpänä yhteisenä taustana on matala koulutustaso. Tämä vastaa *vähäresurssisten asuinkuntien* aluetyypin nykyistä asukasprofiilia. Useimmat tämän aluetyypin alueet sijaitsivat Turussa, ja tässä saadut tulokset ennakoivat samankaltaisten asukasryhmien haakeutuvan Turun lähiöihin myös jatkossa.

Korkeakoulutettujen asumisen sijaintia koskevat preferenssit painottuvat puolestaan selkeimmin Turun keskustaan. Akateemisen tutkinnon suorittaneilla keskustasijaintia koskevat asumistavoitteet ovat yli kaksi kertaa yleisempiä kuin vähiten koulutetuilla. Keskusta on etenkin yksinasuvien preferenssi. Tuloksia voidaan pitää samansuuntaisina pääkaupunkiseudulla saatujen tulosten kanssa, joiden perusteella on voitu erottaa edellisiin taustatekijöihin liittyviä koulutettujen ”urbaanien elämäntyyliä” (Vaattovaara 1998) ja ”keskustaurbaanien” (Ilmonen 2005) asukastyyppejä. Tässä saatujen tulosten perusteella kuitenkin osa lapsiperheistäkin valitsisi asuntonsa mieluiten keskustasta. Tämä koskee etenkin yhden lapsen perheitä. Tulos yhdistyy havaintoihin, joiden mukaan osa nuorista perheistä preferoi keskusta-asumista myös lasten syntymisen jälkeen (Lilius 2008). Perheeseen kasvaessa näyttävät sen sijaan asumisen sijaintipreferenssit painottuvan omakotitaloasumisen tarjonnan mukaisesti kauempana palveluista sijaitse-

ville pientaloaluille. Toisaalta kerrostaloasuminen ei ollut yhden lapsenkaan perheiden suosima asumismuoto, vaan pientalo, mikä tuli edellä esille. Pois keskustasta-asumisesta ajaa siten myös pientaloasumisen tarjonnan rajallisuus.

Perherakenne on ainoa taustatekijä, joka selittää palveluista etäällä oleviin pientaloalueisiin kohdentuvia preferenssejä. Sen sijaan toisen omakotiasumiseen läheisesti liittyvän aluetyypin eli ”maaseudun” osalta ei ole vastaavia eroja. Ainoastaan ikä ja jossain määrin tulotaso selittävät maaseudulle vähäisesti suuntautuvia asumistavoitteita. Maaseudulle suuntautuvat asumispreferenssit selittyvät näin ollen muilla kuin analyysissa mukana olevilla tekijöillä, jolloin voi mieltää tietynlaisen elämäntavan ja asumismiljöön arvostuksen olevan tärkein yhdistävä tekijä. Myös keskituloisuutta voidaan pitää yhtenä yhdistävänä tekijänä, sillä sekä matalatuloiset että toisaalta korkeimman tulotason kotitaloudet eivät tavoittele samassa määrin maaseutuasumista. Myöskään vanhimpaan ikäryhmään kuuluvat osoittavat muita ikäryhmiä vähemmän halukkuutta muuttaa maaseudulle. Tämän perusteella Turussa asuvien niin sanottua kolmatta ikää elävien asumispreferensseissä ei voida osoittaa suuntautumista ”takaisin maaseudulle”, vaan pikemminkin takaisin lähiöön tai keskustaan. Tämä vastaa *ikääntyvän keskiluokan* asuinalueiden aluetyypin nykyistä asukasprofiilia ja paljolti myös sijaintia.

8.3. Asumisen valintamahdollisuuksien kokeminen

Turkulaisten asumispreferenssejä koskeva osuus päätetään valintamahdollisuuksien kokemista esittelevään lukuun. Edellisten lukujen perusteella voitiin todeta asumista koskevissa arvostuksissa suhteellisen vähäisiä eroja väestöryhmien välillä. Sen sijaan konkreettisemmat asumistavoitteet ovat Turun kaupunkiseudulla moninaisemmat. Tässä luvussa kiinnostuksen kohteena on, millaisiksi asumisuransa eri vaiheissa olevat turkulaiset kokevat asumisen valintamahdollisuutensa kaupunkiseudun asuntomarkkinoilla. Miltä näyttävät preferenssien toteutumismahdollisuudet? Onko Turun kaupunkiseudulla selkeitä puutteita tiettyjen asumissegmenttien osalta, ja mitä tämä kaikki merkitsee sosiaalisen eriytymisen kannalta?

Tarkastelu aloitetaan turkulaisten asumisuria koskevasta näkökulmasta. Asumistason parantamista ja siirtymistä omistusasuntoon on asumisuramalleissa pidetty normaaliin elämänkulkuun kuuluvana prosessina. Asumisuramallin yleiset arvostukset ovat olleet Suomessa, kuten monissa muissakin maissa, yleisesti jaettuina ja hyväksytyinä (Juntto 2004b). Velaton, hyvätasoinen omakotitalo on ollut suomalaisen asumisuran huippu, kun taas uran pohjalta löytyvät alivuokra-asunnoissa asuvat ja asunnottomat kansalaiset. Tässä yhteydessä ei mennä turkulaisten asumisurien perusteellisempaan analyysiin kyseisessä tulkintakehyksessä. Asumisuraa käytetään sen sijaan asukkaita ryhmittävänä näkökulmana suhteessa asumisen valintamahdollisuuksiin.

Taulukossa 8.3.1. esitetään turkulaisten sijoittuminen Junton (2004b, 102–103) esittelemää suomalaisten asumisuramallia pelkistetyksi soveltaen. Taulukossa mukana olevien luokkien järjestys suhteutuu Junton asumisurapisteytyksiin siten, että ylimmäisenä oleva velaton omakotitalo edustaa asumisuran huippua, ja alimmaisena oleva vuokrakerrostaloasunto edustaa asumisuran alimmaista porrasta. Turkulaisia koskevassa kyselyssä tiedusteltiin asunnon hallintasuhdetta yksityiskohtaisesti, mutta osassa hallintasuhderyhmistä vastaajien osuus jäi niin pieneksi, että ryhmiä on jouduttu yhdistelemään. Esimerkiksi alivuokralais- ja työsuhdeasunnoissa asuvat on yhdistetty yksityisissä vuokra-asunnoissa asuviin. Voidaan myös panna merkille suhteellisen pienet vastaajien määrät asumisoikeusasuntojen ja julkisen pientalovuokra-asumisen luokissa. Asunnottomat puolestaan rajautuvat automaattisesti käytettävän kyselyaineiston ulkopuolelle. Analyysin tulokset on esitetty kahden ryhmän osalta: niiden, jotka asuivat kyselyaineiston keruuhetkellä tavoiteasunnossaan, ja niiden, jotka eivät asuneet. Käytettyä dikotomia vastaa siten edellisen luvun analyysija.

Yleishavaintona voidaan todeta, että omistusasuminen erottelee odotetulla tavalla tavoiteasunnossa asumisen toteutumista. Talotyyppistä riippumatta ovat omistusasunnoissa asuvat todennäköisemmin tavoiteasunnossaan. Korkein tämä osuus on omakotitaloasujilla, joista noin neljä viidestä asui tavoiteasunnossaan.

Taulukko 8.3.1. Tavoiteasunnossa asuvien osuus asumisuran mukaisissa ryhmissä 2008, %

		Tavoiteasunnossa		%	N
		Kyllä	Ei		
Omistus omakotitalo	velaton	79,5	20,5	100,0	117
	velkaa	83,3	16,7	100,0	126
Omistus rivitalo	velaton	74,0	26,0	100,0	100
	velkaa	63,3	36,7	100,0	166
Omistus kerrostalo	velaton	69,5	30,5	100,0	295
	velkaa	57,1	42,9	100,0	266
Asumisoikeus		41,9	58,1	100,0	62
Yksityinen vuokra		26,1	73,9	100,0	249
Julkinen vuokra pientalo		28,3	71,7	100,0	53
Julkinen vuokra kerrostalo		36,4	63,6	100,0	228
Yhteensä		%	55,5	44,5	100,0
		N	923	739	1662

Asuntovelkaisilla tai velattomilla omakotiasujilla ei ole tältä osin oleellista eroa. Asumisuramalli saa tuloksesta tukea ainakin siten, että asumisuran ”huipulla” olevat ovat kiinnittyneet pysyvämmiin asuntoihinsa. Omistuserrostalo- ja rivitai paritaloasukkailla on selkeämpiä eroja asuntovelkaisten ja velattomien ryhmässä. Kerrostalo-osakkeiden asuntovelkaisista asukkaista yli 40 prosenttia ilmoitti, ettei asu tavoitteidensa mukaisessa asunnossa. Tämä voidaan tulkita asumisuramallin kannalta tilanteeksi, jossa monet ovat vielä etenemässä asumisurallaan kohti seuraavaa tavoiteasuntoaan. Suomalaisessa asumisessa vallitsi pitkään tilanne, jossa tavoiteasunto ostettiin huone kerrallaan (Juntto 1990), mutta nyt hypätään välivaiheiden yli suoraan pitempiaikaiseen tavoiteasuntoon (Juntto 2007).

Omistusasumisen ero muihin asumisen hallintasuhteisiin on turkulaisia koskevien tulosten mukaan hyvin selvä. Kaikissa vuokra-asumista koskevissa luokissa kaksi kolmasosaa tai useampi asui muussa kuin tavoitteidensa mukaisessa asunnossa. Asumisoikeusasukkaat sijoittuvat tässä tarkastelussa omistusasumisen ja vuokralla asumisen väliin, mikä ilmentää hyvin kyseisen asunnon hallintasuhteen profiilia verrattuna edellisiin. Kaikkiaan yli puolet asumisoikeusasujista ei kuitenkaan asunut tavoitteidensa mukaisessa asunnossa.

Tulokset kuvaavat hyvin suomalaisten asuntomarkkinoiden dualismia omistusasumisen ja vuokralla asumisen välillä. Vuokralla asuminen on useimmille välivaihe asumisuralla, mihin jo edellisen luvun tulokset viittasivat. Myös asumisoikeusasumisen voi tulkita olevan useille välivaihe kohti omistusasuntoa. Kaavamaisista asumisura-käsitettä on kuitenkin usein kritisoitu normatiiviseksi ja asumisen valintoja liikaa yksinkertaistavaksi lähestymistavaksi. Se ei esimerkiksi tuo esille erilaisia asumispreferenssejä ja valintoja tai poikkeamia kaavamaiselta asumisuramallilta (Clapham 2002; 2005).

Edellinen näkemys voidaan allekirjoittaa myös turkulaisia koskevan aineiston perusteella. Etenkin talotyyppiä koskevat asumispreferenssit poikkeavat turkulaisten keskuudessa huomattavasti kaavamaisesta asumisurasta (ks. liitetaulukko 8.3.1.). Omakotitalotavoitteet ovat yleisimpiä vain pientaloissa asuvilla omistusasukkailla. Esimerkiksi omakotitaloissa ja rivitaloissa asuvista noin neljännes tavoitteli ensisijaisesti kerrostaloasuntoa, mikä viittaa edellisessä luvussa esille tulleisiin vanhempien ikäluokkien asumispreferensseihin. Kerrostaloasukkaista noin puolet tavoitteli puolestaan kerrostaloasuntoa ja puolet asuntoa pientalosta. Tulokset ovat samansuuntaisia aikaisempien havaintojen kanssa, joissa on todettu nykyisen asumismuodon olevan vahvassa yhteydessä asumistoiveisiin esimerkiksi kerrostaloasukkailla (esim. Strandell 2005; Tuominen ym. 2005). Sen sijaan hallintasuhteita koskevien tavoitteiden osalta asumisuramalli toimii selkeälinjaisemmin. Omistusasunnoista siirrytään harvoin vuokra-asukkaiksi. Vuokra-asunnoissa asuvista puolestaan huomattavan suuri osa tavoitteli edelleen vuokra-asuntoa. Esimerkiksi julkisissa vuokrakerrostaloissa asuvista noin puolet haki asuntoa saman hallintasuhteen piiristä. Tämä korostaa asuntomarkkinoiden seg-

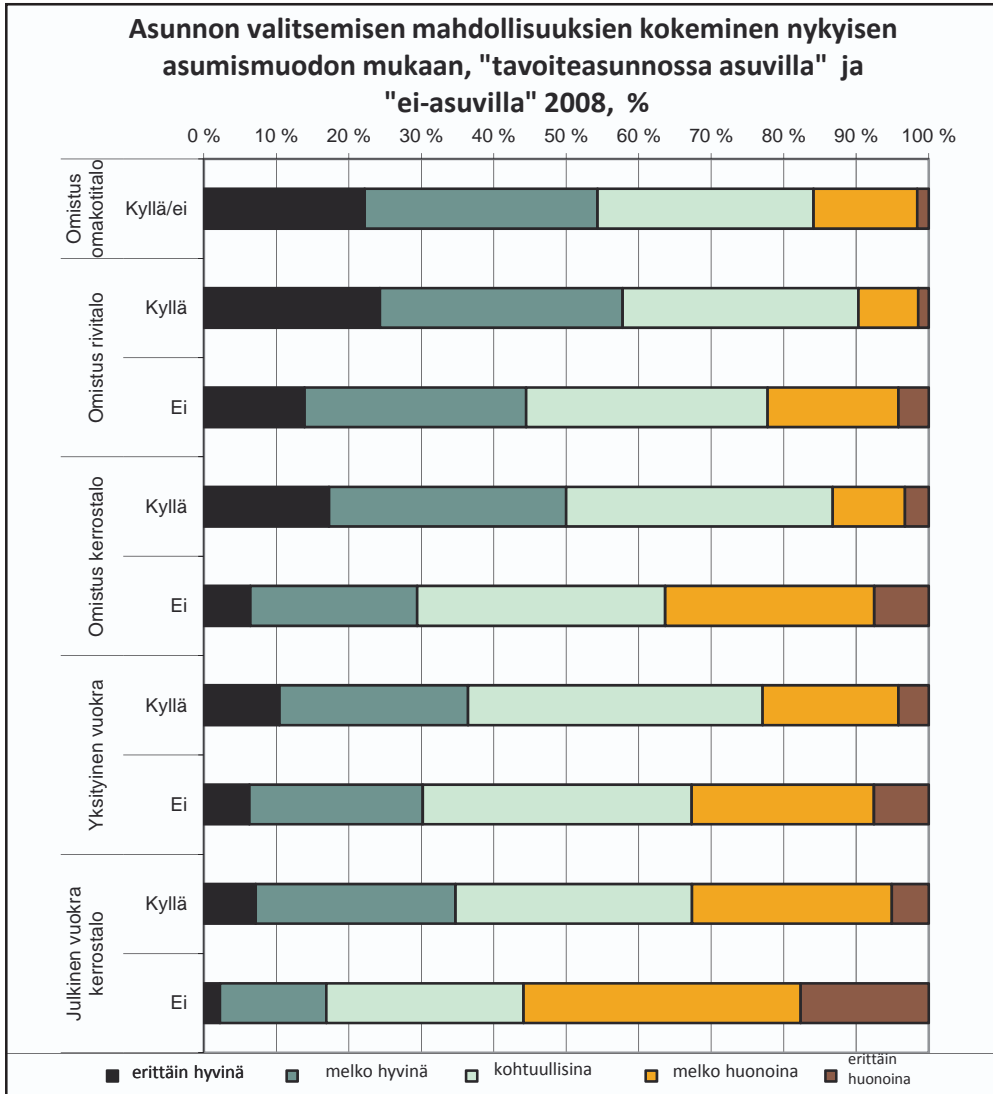
mentoitunutta luonnetta, jossa valintoja tehdään taloudellisten resurssien mukaisesti järjestyvillä osamarkkinoilla.

Mielenkiintoinen kysymys on kaikkiaan se, miten eri vaiheissa asumisuraansa olevat turkulaiset kokevat asumisen valintamahdollisuutensa. Vuoden 2008 kyselyn yhteydessä esitettiin kysymys *millaisena pidätte tällä hetkellä mahdollisuuksianne valita tarpeitanne ja mieltymyksiänne vastaava asunto Turun kaupunkiseudulta?* Kysymyksellä haluttiin mitata yleisesti Turun kaupunkiseudun asuntomarkkinoiden tarjontaa asukkaiden kokemuksellisesta näkökulmasta ja toisaalta erottaa tarjonnassa ilmeneviä puutteita eri asukasryhmien kannalta. Vastauksen yleisjakauma esitetään taulukossa 8.3.2.

Turkulaisten vastaukset jakautuvat käytännössä kolmeen ryhmään. Noin joka neljäs pitää mahdollisuuksiaan huonoina, noin kolmannes kohtuullisina ja noin 40 prosenttia hyvinä. Varsinaisesti erittäin huonoina mahdollisuuksiaan pitävien osuus on kuitenkin kohtuullisen pieni (5,7 %), joten kaikkiaan voidaan valinnan vaihtoehtoja Turun kaupunkiseudun asuntomarkkinoilla pitää varsin hyvinä. Kuvioon 8.3.1. on koottu saman kysymyksen ristiintaulukkoanalyysin jakaumat edellä esitetyn asumisraluokituksen mukaisissa luokissa. Lukuun ottamatta omakotitaloasukkaita on kustakin luokasta esitetty erikseen jakaumat sen mukaan, asuiko tavoiteasunnossa vai ei. Omakotitaloasukkaiden vastausluokat on yhdistetty vähäisten tapausmäärien vuoksi, koska suhteellisen harva heistä ei asunut tavoiteasunnossaan. Julkisissa vuokrapientaloissa asuvia ja asumisoikeusasunnossa asuvia ei otettu mukaan analyysiin pienten tapausmäärien vuoksi.

Taulukko 8.3.2. Asumisen valintamahdollisuuksien kokeminen turkulaisten keskuudessa 2008, %

	%	N
erittäin hyvät	13,4	243
melko hyvät	27,8	504
kohtuulliset	34,2	621
melko huonot	19,0	345
erittäin huonot	5,7	103
Yhteensä	100,0	1816

Kyllä = asuu tavoitteiden mukaisessa asunnossa, Ei = ei asu tavoitteiden mukaisessa asunnossa
Tilastolliset merkitsevyydet: Kyllä (Chi Sq.) $p = .000$, Ei (Chi Sq.) $p = .000$

Kuvio 8.3.1.

Asumisen valintamahdollisuuksiaan heikoimpina pitävät julkisissa vuokra-kerrostaloasunnoissa asuvat. Niistä, jotka kyselyajankohtana eivät asuneet tavoitteidensa mukaisessa asunnossa, yli puolet piti asumisen valintamahdollisuuksiaan huonoina. Tämä erottaa kyseisen asukasryhmän selvästi muista. Samassa tilanteessa olevista omistuskerrostaloissa asuvistakin yli kolmannes pitää valintamahdollisuuksiaan heikkoina. Kokonaisuudessaan valintamahdollisuuksien

kokeminen jakaa pientaloissa asuvat ja kerrostaloissa asuvat melko selkeästi kahteen erilliseen ryhmään. Kerrostalojen asukkaat pitävät yleisemmin valintamahdollisuuksiaan heikompina, etenkin vuokra-asukkaat. Saadut tulokset ovat loogisesti hyvin ymmärrettäviä. Asumisurahirarkia vastaa tulosten perusteella melko hyvin koettuja valinnan mahdollisuuksia Turun kaupunkiseudulla. Mitä matalammalla hierarkiassa ollaan, sitä kapeammaksi valinnan mahdollisuudet koetaan . .

On kuitenkin toinen kysymys, miten asumistavoitteet kohdentuvat ja miten ne liittyvät valintamahdollisuuksiin. Vuoden 2008 kyselyssä tiedusteltiin valintamahdollisuuksia koskevan yleisen kysymyksen lisäksi myös tarkentavaa kysymystä muuttoa harkitsevilta vastaajilta. Kysymyksen tarkoituksena oli tuoda ilmi sellaisia Turun kaupunkiseudun asuntomarkkinoihin liittyviä erityispiirteitä, joita muuttoa harkitsevat kaupunkilaiset olivat kohdanneet. Taulukossa 8.3.3. esitetään asumisen valintamahdollisuuksiin liittyvät tarkentavat kysymykset. Vastaajilla oli mahdollisuus valita esitetyistä vaihtoehdoista kaikki ne, joiden katsoi sopivan omaan tilanteeseensa. Kysymysten jakaumien tarkastelu tapahtuu asumistavoitteita, asuntoa ja aluetta kuvaavissa luokissa, joiden luokittelu vastaa edellisessä luvussa käytettyä (taulukko 8.2.4.).

Taloudelliset kysymykset ovat asunnon etsijöille ensisijaisia ongelmia. Hintatasoltaan sopivan vuokra-asunnon löytämisessä on kokenut vaikeuksia useampi kuin neljä viidestä vuokra-asuntoa hakevasta. Myös omistusasuntoa hakevista kahdella kolmasosalla kerrostaloasuntoa ja puolella pientaloa hakevista on ollut ongelmia löytää maksukykyä vastaavaa asuntoa. Asunnon hintataso on ymmärrettävästi kaiken muun tässä yhteydessä tiedustellun kattava indikaattori, jonka suhteen asukas joutuu puntaroimaan omia asumispreferenssejään maksukykyään vasten. Tutkimusaiheen kannalta on mielenkiintoista, että toiseksi eniten, jopa 43 prosenttia vastaajista, ei ollut löytänyt asuntoa mieleiseltä alueelta. Eniten on ollut vaikeuksia Turun keskustaan haluavilla asukkailla, joista puolet ilmoitti, ettei ollut löytänyt asuntoa haluamaltaan alueelta. Osuudet ovat huomattavan korkeita myös muille aluetyypeille haluavilla. Asumismuodoista ovat vuokrakerrostaloasuntoa hakevat kohdanneet eniten hankaluuksia asunnon löytämisessä sopivalta asuinalueelta. Kaikkiaan yli puolet ilmoitti tältä osin vaikeuksia. Tulosta voidaan tulkita keskustan vetovoimaisuuden ja vuokra-asumisen välisenä yhtälönä, jossa moni asuntoa etsivä kokee ongelmia. Kaupunkiseudun suurimmat ja halutuimmat yksityiset vuokra-asuntomarkkinat Turun keskustan kortteleissa pitävät hintatason korkealla ja rajoittavat monen valintamahdollisuuksia.

Asunnon etsijät kohtaavat suhteellisen usein myös asunnon laatutasoon – sopivaan kokoon ja varustelutasoon – liittyviä haasteita. Asumistila tulee varustelutasoa voimakkaammin esille. Sopivan kokoista asuntoa ei ole löytänyt 30 prosenttia muuttoa harkitsevista. Kokonaisuudessaan taloudellisista resursseista johtuvien vaikeuksien lisäksi on myös useita muita mielekkään asunnon löytä-

Taulukko 8.3.3. Muuttoa harkitsevien vastaukset kysymykseen ”Onko teillä ollut vaikeuksia löytää...”

Taulukossa on esitetty vaikeuksia kokeneiden osuudet tavoiteasumisluokkien mukaisesti (kysymysmuoto dikotominen: kyllä tai ei). Luokat, jotka eivät sovi vastaajan tilanteeseen, on merkitty symbolilla X

Tavoiteasumis- muoto ja -alue	Vuokraltaan sopiva asunto	Omistus- asunto, johon rahat riittävät	Sopivan kokoinen asunto	Varustelu- tasoltaan vaatimus- tenne mukainen asunto	Asunto- toivotulta alueelta	Pien- talo- asunto	Sopiva tontti	Kpl
Asumismuoto								
Kerrostalo omistus	X	67,0	36,2	26,9	36,2	X	X	95
Kerrostalo vuokra	83,3	X	39,4	16,7	52,2	X	X	66
Rivi/paritalo omistus	X	49,1	26,9	17,6	38,9	3,7	0,9	108
Omakotitalo omistus	X	50,0	23,3	20,5	43,2	12,6	25,3	190
Aluetyyppi								
Turun keskusta	37,9	37,8	37,2	21,5	50,7	6,3	5,6	145
Pientaloalue, ei palveluja	22,7	50,0	25,8	27,3	37,9	9,1	18,2	66
Kerrostalolähiö	58,3	32,7	45,8	22,9	35,4	4,2	4,2	48
Maaseutu	21,4	54,1	23,5	11,2	43,9	9,2	18,4	98
Mainintoja yhteensä %	31,9	46,1	30,3	20,9	42,9	7,4	11,0	
Kpl	529	527	528	527	529	526	526	816

mistä rajoittavia syitä. Ilmeisin näistä on sopiva asuinalue. Saadut tulokset tähdentävät asuinympäristön tärkeyttä asumisen osatekijänä. Sopiva asunto voi löytyä helpommin muualta kuin halutulta alueelta.

Luvun lopuksi tuodaan esille, mitkä väestöryhmät kokevat erityisiä vaikeuksia asumisen valintamahdollisuuksissaan. Asumisen valintamahdollisuuksia mitaavasta kysymyksestä muodostettiin logistista regressioanalyysia varten dikotominen muuttuja kuvaamaan heikkoja asumisen valintamahdollisuuksia. Heikoiksi ryhmiteltiin valintamahdollisuutensa ”huonoiksi” tai ”erittäin huonoiksi” kokevat (taulukko 8.3.2.). Muut vastaajat lukeutuivat toiseen luokkaan (kohtuulliset, hyvät, erittäin hyvät). Taustamuuttujien valikoinnissa testattiin useita eri taustatekijöitä, mutta suurimmalla osalla niistä oli hyvin vähän selitysvaimaa. Esimerkiksi koulutuksella ei ollut yhteyttä asumisen valintamahdollisuuksien kokeamiseen, kun mukaan valittujen muuttujien vaikutus huomioitiin. Analyysiin valittiin lopulta selittäviksi tekijöiksi kotitaloustyyppi, mikä ilmentää erilaisia asumistarpeita sekä kotitalouden käytettävissä olevat tulot keskeisenä resurssi-

indikaattorina (mallissa jatkuvana muuttujana). Edellisten lisäksi käytetään selettävää tekijänä aikaisemmissa luvuissa sovellettua kolmiluokkaista sosiaalisen ympäristön aluetyypittelyä. Kyseinen tyypittely muodostettiin sosiaalista ympäristöä koskevan asukastyytyväisyyden näkökulmasta jakamalla tutkimusalueet vastausten yleisyyden perusteella kolmeen ryhmään: tyytyväisimpiin, neutraaleihin ja tyytymättömiin. Valintamahdollisuuksien heikoksi kokemista analysoidaan erikseen tavoiteasunnon ja tavoitealueen mukaisissa luokissa. Toisessa esitetyistä malleista on mukana tavoiteasunnon tyyppi ja toisessa tavoitealue.

Taulukko 8.3.4. Asumisen valintamahdollisuuksien heikoksi kokeminen. Logistinen regressioanalyysi, riskisuhteet (Exp (B)) ja selitysasteet. Mallissa I on mukana tavoiteasumismuoto ja mallissa II tavoitealuetyyppi

Malli I	N	Exp(B)	Malli II	N	Exp(B)
Kotitaloustyyppi			Kotitaloustyyppi		
Yksin asuva (ref.)	214	1,000	Yksin asuva (ref.)	239	1,000
Lapseton pari	208	,765	Lapseton pari	224	,717
Lapsiperhe 1 lapsi	144	1,099	Lapsiperhe 1 lapsi	152	1,168
Lapsiperhe 2 tai useampi lapsi	111	,801	Lapsiperhe 2 tai useampi lapsi	117	,730
Tavoiteasumismuoto			Tavoitealuetyyppi		
Kerrostalo omistus	175	1,000	Turun keskusta	244	1,000
Rivi/paritalo omistus	164	1,319	Tiivis ja matala palveluiden lähellä	162	1,370
Omakotitalo omistus	255	1,698*	Väljä pientaloalue kauempana palveluista	97	1,851*
Kerrostalo vuokra	83	1,413	Kerrostalolähiö	90	,974
			Maaseutu	139	2,194***
Asuinalueluokitus (sosiaalinen ympäristö)			Asuinalueluokitus (sosiaalinen ympäristö)		
Aluetyyppi 1	269	1,000	Aluetyyppi 1	285	1,000
Aluetyyppi 2	116	,933	Aluetyyppi 2	133	,862
Aluetyyppi 3	292	,354***	Aluetyyppi 3	314	,355***
Tulot (kovariaatti)		,999***	Tulot (kovariaatti)		,999***
Vakiotermi		1,099	Vakiotermi		1,358
Mallin selitysaste (Nagelkerke R2)	14,1 %		Mallin selitysaste (Nagelkerke R2)	16,5 %	
N	677		N	732	

Logistisen regressioanalyysin olennaisin tulos paljastaa hyvin vähän uutta asumisen valintamahdollisuuksien kokemisesta (taulukko 8.3.4.). Valintamahdollisuuksien kokeminen heikoiksi kiinnitty selkeästi resurssikysymyksiin niin tavoiteasunnon kuin tavoitealueenkin osalta. Tulotason noustessa valintamahdollisuuksien heikoiksi kokeminen vähenee. Esimerkiksi kotitalouden rakenteessa ei ole tilastollisesti merkitsevälle tasolle kohoavia eroja eri ryhmien välillä. Tämä kertoo siitä, ettei valinnan mahdollisuuksien niukkuus painotu niinkään kotitalouden kokoon – esimerkiksi yksin asuviin ja lapsiperheisiin – vaan käytettävissä oleviin resursseihin. Resursseihin liittyvät myös sosiaalisen aluetyypittelyn mukaiset erot, sillä aluetyypillä 3, joka koostui tutkimuksen pientalovaltaisista alueista, koettiin muita tyypejä vähemmän asumisen valinnan mahdollisuuksien vaikeuksia. Kyseisen aluetyypin asukkailla oli käytössään taloudellisia resursseja muiden tutkimuksessa mukana olevien aluetyyppien asukkaita enemmän. Selkeämmät vaikeudet asumisen valintamahdollisuuksissa painottuvat omakotitalo-asumiseen etäällä Turusta. Väljälle pientaloualueelle haluavilla valintamahdollisuuksien heikoiksi kokemisen riski on lähes kaksinkertainen, ja maaseutu ympäristöön haluavilla yli kaksinkertainen Turun keskusta haluaviin verrattuna. Tulos antaa siten edelliseen tarkasteluun nähden hieman poikkeavan, mutta täydentävän kuvan siitä, miten turkulaiset kokevat asumisen valintamahdollisuutensa. Kyseisen analyysin perusteella nimenomaan Turun keskusta haluavat kokivat yleisimmin, etteivät olleet löytäneet asuntoa haluamaltaan alueelta. Kokonaisuudessaan tulokset tuovat ilmeisimmin esille ”omakotitalouelmaa” tavoittelevien kaupunkilaisten rajallisiin resursseihin liittyvän kokemuksen, johon voidaan edellisen analyysin perusteella liittää myös sopivan asuinympäristön löytämisen vaikeus.

8.4. Yhteenvetoa turkulaisten asumispreferensseistä

Tässä luvussa on käyty läpi turkulaisten asumispreferenssejä asumisen arvostusten, valintojen ja valintamahdollisuuksien kokemisen näkökulmasta. Päähuomio kiinnitettiin asuinympäristöön liittyviin tekijöihin. Yleistuloksena voidaan mainita, että turkulaisten asumisen arvostukset vastasivat hyvin aikaisempia kotimaisia havaintoja suomalaisille tärkeistä asumiseen liittyvistä tekijöistä. Asuinympäristön osalta tällaisia olivat muun muassa asuinympäristön rauhallisuus, luonnonläheisyys ja palvelutarjonta. Nämä tekijät eivät kovin suuresti erottele kaupunkilaisten yleisempiä arvostuksia. Erityisen kiinnostuksen kohteena olleet sosiaaliseen statukseen liitettävät ominaisuudet, asumisen arvostus ja asukasrakenteeseen liittyvät tekijät, saivat verrattain vähäisen painoarvon asumisessa tärkeiksi koettuina osatekijöinä. Asuinalueen arvostusta piti kuitenkin tärkeänä noin 70 prosenttia turkulaisista. Tärkeimmäksi asukasrakenteen tekijäksi osoit-

tautui puolestaan etnisyys. Noin kolmannes turkulaisista piti tärkeänä, että asuinalueen asukkailla on samankaltainen kansallinen tausta. Sosiaalisen statuksen tärkeänä pitäminen ei kuitenkaan painottunut erityisesti mihinkään tutkituista taustatekijöistä. Ainoa selvempi arvostusolottuvuus, jolla väestöryhmien välisiä eroja voitiin todeta, kytkeytyi sen sijaan esteettömään asumiseen. Esteettömyydellä oli eniten merkitystä vanhempien ikäryhmien pienituloisimmille asukkailla.

Asumisen arvostusten perusteella voidaan puhua asumisen yhtenäiskulttuurin olemassaolosta, joka on tuotu aikaisemmissa tutkimuksissa esille suomalaiseseen asumiseen liittyvänä piirteenä (esim. Kortteinen ym. 2005a). Kun tarkastellaan konkreettisemmin asumisen valintatilanteisiin liittyviä asumispreferenssejä, ei tulos ole kuitenkaan kovin yhdenmukainen. Vaikka turkulaisten asumistoiveissa olivat aikaisempien kotimaisten tutkimushavaintojen tapaan yleisimpiä pientaloasumista koskevat toiveet (60 %), kääntyivät toiveet yleisesti jo yli 45-vuotiaissa kerrostaloasumisen suuntaan. Tulosten mukaan kerrostaloasumiselle on vankka kysyntä turkulaisten keskuudessa. Kerrostaloasumisen osalta sijaintitoiveet painottuvat Turun keskusta ja toisaalta kerrostalolähiöihin. Pientaloasumista tavoittelevat, etenkin omakotitaloon haluavat, valitsisivat sen sijaan useimmin etäämmällä kaupungista olevan väljemmin rakennetun asuinalueen. Toisaalta noin neljännes omakotitaloon haluavista asuisi mielellään Turun keskustan läheisyydessä. Rivitalon ensisijaisesti valitsevien toiveet alueen sijainnista ja aluetyypistä olivat sen sijaan heterogeenisempiä. Rivitalotyyppiselle asumiselle olisi siten tilausta hyvin monenlaisissa asuinympäristöissä kaupunkiseudulla. Kokonaisuudessaan vetovoimaisin asuinalue on Turun keskusta ja sen välitön läheisyys, jota suosivat erityisesti pienet kotitaloudet, mutta myös osa lapsiperheitä.

Asumisuraa painottava näkökulma korostaa vaiheittaista etenemistä vuokra-asukkaasta omistusasujaksi ja velatonta pientaloasumista eräänlaisena suomalaisen asumisuran huipentumana (Junto 2004b). Tämän tutkimuksen tulosten perusteella kyseisessä tilanteessa olevat turkulaiset ovat kaikkein sitoutuneimpia ja nykyiseen asumiseensa vähiten muutosta haluavia asukkaita, mikä puoltaa asumisuranäkökulman paikkansapitävyyttä. Erityisen selvästi turkulaisia koskevista tuloksista tulee esille omistusasumisen suosiminen, sillä noin neljä viidestä turkulaisesta tavoitteli omistusasunnon hankintaa. Omistusasunnosta muutettaisiin ani harvoin vuokralle, mutta sen sijaan vuokra-asunnoissa asuvien asumisura jatkuu asumispreferenssien perusteella usein vuokra-asunnossa. Kohtuuhintaisiin pieniin vuokra-asuntoihin kohdentuu siten jatkuvaa kysyntää, mikä on tuotu esille kaupunkiasumiseen liittyvänä kasvavana tarpeena (esim. Junto 2003; 2004a). Tässä yhteydessä saatujen tulosten perusteella osa tästä asumistarpeesta tyydyttyy nykyisten lähiökerrostaloasuntojen kautta, sillä lähiöasuntoja preferoivat tavoittelivat pääsääntöisesti pienempiä asuntoja kuin keskustaan haluavat.

Asunnon löytäminen sopivalta asuinalueelta vaikuttaa olevan suhteellisen yleinen ongelma Turun kaupunkiseudun asuntomarkkinoilla. Turkulaisista asuntoa

etsivistä noin 30 prosenttia ilmoitti kohdanneensa vaikeuksia asunnon löytämisessä juuri sopivan alueen puuttumisen vuoksi. Tämä ei kuitenkaan liittynyt yleisimmin keskusta-asumista preferoivien, vaan omakotitaloa kauempaa Turusta hakevien kokemuksiin. Omakotitaloa etsivien asumistoiveet painottuivat selkeästi maaseutumaisiin tai muihin väljemmin rakennettuihin ympäristöihin. Toisin sanoen toiveet ovat hyvin samansuuntaisia kaupunkiseutujen nykyisen asutuskannan hajautumiskehityksen kanssa.

Tutkituilla sosiaalisilla taustatekijöillä oli hyvin vähän merkitystä asumispreferenssien suuntutumisen kannalta. Eri asumismuotojen ja aluetyyppien kannalta tätä voidaan tulkita sosiaalisen monimuotoisuuden mahdollistamisen näkökulmasta. Useimmille talo- ja aluetyyppikombinaatiosta muodostuville preferenssiulottuvuuksille on siis kannattajansa varsin laaja-alaisesti sosiaaliset taustatekijät huomioiden. Ainoastaan lähiökerrostaloasumista voidaan pitää tulosten perusteella selkeämmin matalan koulutus- ja tulotason omaavien asukkaiden preferensseihin painottuvana. Voimakkaimpia eroja tuottavat taustatekijät asumispreferensseissä liittyivät kuitenkin perherakenteeseen ja tulotasoon.

Taloudelliset resurssit määrittivät voimakkaimmaksi selittäjäksi ennen kaikkea asumisen valintamahdollisuuksien kokemisessa. Turun kaupunkiseudun asuntomarkkinoiden tarjonta vaikuttaa maksukykyisten asuinkuntien kannalta vähintäänkin kohtuulliselta perherakenteesta ja asumispreferensseistä riippumatta. Sen sijaan valintamahdollisuuksien kokeminen heikommiksi yleistyy varsin suoraan käytössä olevien taloudellisten resurssien vähenemisen myötä.

9

Yhteenveto ja johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tehtävänä on ollut tarkastella Turun kaupunkiseudun sosiaalista eriytymistä. Lähestymistapa aiheeseen on ollut laaja, ja tutkimuskysymyksiin on sisällynyt sosiaalisen eriytymisen analysoimista niin kaupunkiseudun kuntien välillä kuin keskuskaupungin sisälläkin. Tutkimustehtävään on vastattu laajojen tilasto- ja kyselyaineistojen avulla, mikä on välittynyt myös käytettyjen tutkimusmetodien moniulotteisuutena sekä subjektiivisen ja objektiivisen tutkimusotteen välisenä vuoropuheluna. Erityistä huomiota on kiinnitetty sosiaalisen eriytymisen mahdollisiin negatiivisiin seurauksiin, niin sanottuun segregaatioon, jolloin tiettyjen alueiden sosiaalisessa kehityksessä voidaan havaita taantumiseen viittaavia prosesseja. Lisäksi mielenkiintoa on suunnattu turkulaisten asumispreferensseihin ja niiden oletettuihin vaikutuksiin sosiaalisen eriytymisen kannalta. Sosiaalipoliittisten järjestelmien yleisenä tarkoituksena on vähentää eriarvoisuutta ja hyvinvointiriskejä. Tutkimuksen aihepiirin kannalta näkökulmana on ollut siten ennen kaikkea mahdollisten eriarvoisuuden ja hyvinvointiriskeihin liittyvien ilmiöiden paikantaminen sosiaalisen eriytymisen kontekstissa. Toisaalta tutkimuksella on ollut myös yleisempiä tiedonsisällöllisiä tavoitteita, jotka voidaan liittää sosiaalisen eriytymisen kokonaiskuvan muodostamiseen Turun kaupunkiseudun osalta. Tämänkaltaista tutkimustietoa on tois-
taiseksi hyvin vähän suomalaisista kaupunkiseuduista.

Kansainvälisessä aihepiiriä koskevassa keskustelussa on korostettu paikallisten analyysien tarvetta. Tietyistä sosiaalisen eriytymisen säännönmukaisuuksista huolimatta on havaittu, että hyvinvointivaltiotyyppillä, historiallisella rakentu-

misella, paikallisella suunnittelutraditiolla ja asumista koskevalla sääntelyllä on tärkeä osa siinä, miten kaupunkien sosiaalinen eriytyminen ilmenee (Musterd & Ostendorf 1998; van Kempen & Murie 2009). Näin voidaan todeta myös tämän tutkimuksen tulosten perusteella, vaikka saadut tulokset kokonaisuudessaan tukevat aikaisempia aihepiirin tutkimushavaintoja.

Aikaisempia kotimaisia tutkimuksia on tehty lähinnä pääkaupunkiseudulla. Tämän tutkimuksen tulokset tukevat aikaisempia tutkimushavaintoja ensinnäkin siinä, sosiaalisen eriytymisen voimistuminen ajoittui 1990-luvun lamaan ja sen jälkeiseen kehitykseen (Vaattovaara & Kortteinen 2002). Toiseksi, kaupunkiseudun kuntien eriytymisen voimakkuuteen liittyy osaltaan taloudellisten suhdanteiden mukaista eritahtista elpymistä, mitä tulee sosiaalisen huono-osaisuuden ongelmiin (Lankinen 2006a, 2007; Vaattovaara & Kortteinen 2012). Kolmantena tekijänä voidaan havaita, että korkeasti koulutettujen asukkaiden asumisvalinnat korostuvat yhtenä sosiaalista eriytymistä nopeuttaneena tekijänä (Vaattovaara & Kortteinen 2002; 2012; Kortteinen ym. 2005a; 2005b). Neljänneksi, tämän kehityksen seurauksena Turun kaupunkiseudulle on muodostunut suhteellisen samankaltaisia sosiaalisen aluerakenteen mukaisia jakoja kuin pääkaupunkiseudulla, jolloin keskustaajungissa on erotettavissa kaksijakoista kehitystä (Vaattovaara & Kortteinen 2007). Tämän kaksijakoisuuden näkyvimpänä muotona on tiettyjen lähiöalueiden jääminen sivuun yleisestä kehityksestä ja juuttuminen sosiaalisesti heikkoon asemaan (Seppänen 2001; Seppänen ym. 2012; Vaattovaara & Kortteinen 2012). Viidenneksi, kyseisiä lähiöalueita erottaa selvimmin muista alueista sosiaalisen ympäristön kehitys (Kortteinen ym. 2001; 2005a; 2006; Kääriäinen 2002; Laitinen 2003; Seppänen ym. 2012). Etusijalle nousevat tällöin alueella ilmeneviin häiriöihin ja turvattomuuteen liittyvät tekijät. Kuudenneksi, edellisestä ei ole silti seurannut kokonaisten alueiden taantumiskierteitä, vaan voidaan edelleen puhua pikemminkin alueellisista köyhyystaskuista (Kääriäinen 1987; Piirainen 2003; Seppänen ym. 2012; Vaattovaara & Kortteinen 2012). Seitsemäntenä tekijänä voidaan mainita samojen lähiöalueiden muodostuminen myös etnisen eriytymisen keskittymiksi (Vilkama 2011).

Tärkeänä tutkimuslöydöksenä voidaankin pitää sitä, että Turun kaupunkiseudulla esiintyy samankaltainen sosiaalisen eriytymisen kehityssuunta kuin pääkaupunkiseudulla siitä huolimatta, että väestörakenteen sosiaalinen stratifikaatio poikkeaa monelta osin pääkaupunkiseudusta ja että näiden kaupunkiseutujen välinen kokoero on noin miljoona asukasta. Suomalaisen yhteiskunnan yleisellä sosiaalisella kehityksellä ja alueiden välisellä eriytymisellä on siten selkeää alueellista vastaavuutta. Tutkimuksen rajallisesta alueellisesta edustavuudesta huolimatta voidaan todeta, että varsinaisia negatiivisia seurausvaikutuksia tällä kehityksellä voi tulkita olleen kuitenkin vain muutamien yksittäisten asuinalueiden osalta. Toisaalta on myös selvää, että Turun kaupunki kantaa suurimman hyvinvointipalveluja koskevan taakan eriytymisen myötä tapahtuneesta kehi-

tyksestä. Koko kaupunkiseudun näkökulmasta voidaan yhtyä Vaattovaaran ja Kortteisen (2002; 2012) esittämään tulkintaan siitä, että yksittäisten kuntien on hyvin vaikeaa hallita sosiaalisen eriytymiskehityksen seurausvaikutuksia omien toimenpiteidensä avulla.

Pääkaupunkiseudun kanssa yhtenevistä havainnoista huolimatta on Turun kaupunkiseudulla myös erityispiirteensä. Tällaisena voidaan pitää pienten asuin-kuntien – etenkin ikääntyvän väestön ja nuorten aikuisten – osuuden korostu-mista sosiaalisen eriytymisen kokonaisuudessa, mihin ei ole toistaiseksi kiinni-tetty juuri huomiota aihepiirin tutkimuksissa. Seuraavassa käydään tarkemmin läpi tutkimuksen keskeisiä löydöksiä suhteessa aikaisempaan tutkimukseen ja teoreettisiin mallinnuksiin. Pääpaino tulosten tulkinnassa on kotimaisessa viite-kehityksessä, sillä suomalaisten kaupunkien sosiaalista eriytymistä on tutkittu toistaiseksi verrattain vähän.

9.1. Turun kaupunkiseudun hidas ja nopea eriytyminen koulutuksen ja asuntokannan näkökulmasta

Globalisaatioteorioissa (Sassen 1991; Mollencopf & Castless 1991) painottuu ta-loudellisten restrukturaatioprosessien aikaansaama työvoiman rakenteellinen muutos kohti kahtiajakautuneempaa sosioekonomista rakennetta. Tämänkaltaisen kehitys ei kuitenkaan saa Turun kaupunkiseudun sosiaalisessa eriytymisessä näkyvää ilmenemismuotoa. Havaitussa kehityksessä painottuu pikemminkin Tu-run kaupunkiseudun sosioekonomisen rakenteen säilyminen suhteellisen ennallaan 1990-luvun lamasta ja toimialarakenteen muutoksista huolimatta. Tutki-musasetelmaluvun yhteydessä tuotiin esille Turun kaupunkiseudun tietynlainen ”keskiluokkaisuus” Suomen kasvukeskusten joukossa ja erityisesti suhteessa pää-kaupunkiseutuun (esim. Suomen kuutoskaupungit 2007). Tämä keskiluokkaisuus on näin ollen edelleen jatkunut.

Turun kaupunkiseudun kehityspiirteistä johtuen myöskään korkeasti koulute-tun työvoiman merkitys uusia sosiaalisia aluejakoja tuottavana tekijänä ei tule kovin merkittävänä tekijänä esille (vrt. Vaattovaara & Kortteinen 2002; 2012). Siinä missä pääkaupunkiseudun muuttoliikkeen ja väestönkasvun osalta on ha-vaintoja korkeasti koulutettujen osaajien alueellisesta keskittymisestä, kuvastaa Turun kaupunkiseudun tilannetta pikemminkin se, etteivät paikalliset työmark-kinat pysty työllistämään korkeakoulutettuja samassa suhteessa kuin heitä val-mistuu alueen oppilaitoksista. Turulle on ollut ominaista korkeasti koulutetun väestön vastaanottamisen sijaan ”aivovuoto”, joka vie koulutuksensa päättänei-tä pois kaupunkiseudun työmarkkinoilta. Tämä on näkynyt jo pitkään muutto-liikkeen rakenteessa (Aro 2011). Sen sijaan Turun tärkeä rooli koulutuskaupunki-na tulee näkyviin tutkimuksessa muodostettujen sosiaalisten aluetyyppien tasol-

la, nimenomaan nuorten aikuisten ja opiskeluun liittyvän elämänvaiheen osalta. Nämä *urbaanien asuinkuntien* sosiaalialuetyypille tyypilliset asukkaat painottuvat kaupunkiseudun urbaaneimpaan osaan eli Turun keskustaan ja sen läheisille alueille.

Koulutuksen näkökulmasta Turun kaupunkiseudun kehitys on kulkenut kokonaisuudessaan sosiaalisen tasoittumisen suuntaan. Tämän tutkimuksen viimeisenä havaintoajankohtana vuonna 2008 korkeakoulutettujen asukkaiden osuus oli tasaisempi kuin koskaan tarkastellulla ajanjaksolla kaupunkiseudun kuntien välillä. Selkein syy Turun kaupunkiseudun kuntien koulutuserojen tasoittumiseen on ollut Turun suhteellisen aseman muutos. Tämä kehitys on tapahtunut kahden samanaikaisen prosessin myötä. Turun ikärakenne, joka vanhenee nopeammin kuin ympäristökunnissa, on tasannut koulutuksen mukaisia eroja, koska nuoremilla ikäryhmillä on korkeampi koulutustaso. Tämä on ollut pitkäaikaisen kehityksen tulos, joka liittyy Turun kaupunkiseudun jo 1970-luvulta jatkuneeseen seutuistumiskehitykseen. Tämän hitaasti edenneen muutoksen seurauksena Turku on menettänyt koulutetuimman väestön kunnan aseman 1990-luvun loppulla, ja kuntien väestörakenteiden erot viittaavat tämän kehityssuunnan edelleen voimistuvan.

Toisena Turun kaupunkiseudun koulutusrakenteen tasoittumista vauhdittavana muutostekijänä on korkeasti koulutetun väestön muuttoliike keskuskunnasta ympäristökuntiin. Tämä on puolestaan nopeuttanut tasoittumisen prosessia. Taloudelliset suhdanteet ovat heijastelleet varsin selväpiirteisesti Turun ja naapurikuntien väestökehityksen ja niiden välisen nettomuuton voimakkuutta (Aro 2007b). Suunta on ollut kuitenkin sama. Tässä tutkimuksessa saatujen tulosten mukaan Turusta on tullut entistä selvemmin nuorten alle 30-vuotiaiden ja koulutettujen yli 60-vuotiaiden kaupunki, kun muuttoliike on vetänyt 30–50-vuotiaita korkeasti koulutettuja perheitä kehyskuntiin. Kehityksellä on melko johdonmukainen yhteys asumispreferenssejä koskeviin tuloksiin. Monet nuorista koulutetuista perheistä tavoittelevat pientaloasumista Turun läheisyydessä, kun taas vanhemmissa ikäryhmissä korkeakoulutettujen asumispreferenssit kohdentuvat Turun keskustassa asumiseen.

Mikäli huomio kiinnitetään varsinaisiin absoluuttisiin muutoksiin, saadaan Turun kaupunkiseudun muutoksesta korkeakoulutettujen osalta huomattavasti neutraalimpi kuva. Suurin osa kaupunkiseudun korkeasti koulutetuista asuu edelleen Turussa. Sosiaalisen aluerakenteen muutoksissa on korostettu määrällisen puolen huomioimista (Lankinen 2006a, 2007). Kun kaikki mitattavat alueyksiköt (pientalueet) saavat saman painoarvon asukasluvusta riippumatta, ovat kehitystä koskevat ylitulkinnot mahdollisia. Tämä ei kuitenkaan poista edellä mainittua Turun kaupunkiseudun perustrendiä korkeakoulutettujen osalta.

Turun kaupunkiseudun asuntokannan rakenteellinen muutos ilmentää samaa kaksivaiheista kehitystä toisesta näkökulmasta. Turun ja kaupunkiseudun mui-

den kuntien asuntokantarakenne on muuttunut jo vuosikymmeniä hitaasti ja 1990-luvun lopulta lähtien nopeutuvasti eriytyvään suuntaan. Turun osuus uusista asunnoista oli 2000-luvun ensimmäisenä vuosikymmenenä ensimmäistä kertaa jäämässä vähäisemmäksi kuin kehyskunnissa. Samalla Turusta on tullut yhä selkeämpi vuokra-asumisen keskittymä kaupunkiseudulla ja ainoa kunta Turun kaupunkiseudulla, jossa vuokra-asumisen tarjonta ei ole vähentynyt 2000-luvulla. Vuokra-asuntomarkkinoilla tehtävät valinnat tapahtuvat siten pääosin keskuskaupungin sisällä. Tämä rakenteellinen tekijä on ohjannut pienituloisempaa väestöä Turkuun. Samaan aikaan uusien valmistuneiden asuntojen painopiste on kallistanut vaakaa omakotitaloasumisen suuntaan, joka painottuu naapurikuntiin. Tällä kehityksellä on selväpiirteinen yhteys sosiaaliseen eriytymiseen, sillä fyysisen asuntokannan perusteella muodostettu aluetyypittely linkittyy sosiaaliseen aluetyypittelyyn edellisiä eroja ilmentävästi. Jatkotutkimuksen aiheena voidaan nostaa esille Turun kaupunkiseudun kuntien asuntopoliittisten strategioiden analysoiminen ja niiden suhde maakunnallisiin alueen käyttösuunnitelmiin (esim. Turun kaupunkiseudun rakennemalli 2035) sosiaalisen eriytymisen näkökulmasta.

9.2. Korkeakoulutuksen ja elämänvaiheen mukaisen eriytymisen yhteys

Turun kaupunkiseudun sosiaalisessa aluerakenteessa koulutus ja lapsiperheen elämänvaihe liittyvät voimakkaasti yhteen. Tämä ilmenee kaupunkiseudulla erilaisina sosiaalisina aluetyypeinä ja suhteellisen selkeänä vyöhykkeisyytenä, jossa koulutetut ja hyvätuloiset lapsiperheet erottuvat vähemmän koulutetuista. *Nuoret resurssiperheet* asuvat lähempänä kaupunkiseudun ydintä ja *reunavyöhykkeen perheet* puolestaan kaupunkiseudun uloimmalla vyöhykkeellä. Molemmat sosiaaliset aluetyypit sijaitsevat pääosin keskuskaupunki Turun ulkopuolella. Ensin mainitut korostuvat Kaarinan kaupungin alueella ja jälkimmäiset sijaitsevat hyvin tasaisena vyöhykkeenä ympäri kaupunkiseudun harvemmin asuttua osaa. Tällä vyöhykkeellä sijaitsevat alueet ovat väestörakenteen kannalta sosiaalisesti hyvin homogeenisia.

Suomalaisissa kaupunkiseutujen sosiaalista eriytymistä käsitelleissä tutkimuksissa on voitu erottaa vastaavankaltaista elämänvaiheeseen ja resursseihin liittyvää vyöhykkeisyyttä pääkaupunkiseudulla (esim. Maury 1997; Vaattovaara 1998), ja sama on havaittu myös yksittäisiä kaupunkeja käsitelleissä tutkimuksissa, kuten esimerkiksi Vantaalla (Kekkonen 2002), Espoossa (Paakko 2003) ja Turussa (Andersson 1997; Nikkanen 2010). Sosiaalisen aluerakenteen elinvaiheen mukainen vyöhykkeisyys ilmentää samalla Turun kaupunkiseudun väestönkasvun kehitystä, jossa on samaan aikaan tapahtunut väestön tiivistymistä keskustaaja-

man alueelle ja toisaalta asutuksen hajautumista ja leviämistä reuna-alueille (Helminen & Ristimäki 2005; Vasanen 2013). Kaupunkiseudun yhdyskuntarakennetta koskevien analyysien mukaan juuri reuna-alueet ovat olleet nopeimmin kasvavia osia kaupunkiseudusta. Tämänkaltainen kehitys on ollut kaikkiaan tyypillistä Suomen kasvaville kaupunkiseuduille (Schulman & Jaakola 2009; ks. myös Varsinais-Suomen liitto 2010). Turun kaupunkiseudulla hajautuminen on välitynyt kuitenkin myös selkeämpänä klusteroitumisena kaupunkiseudun ytimen ulkopuoleisiin keskuksiin (Vasanen 2013).

Turun kaupunkiseudun vyöhykkeisyydessä on kokonaisuudessaan tulkittavissa piirteitä, jotka ovat yhteneviä kaupunkiekologisen koulukunnan sosiaalisen kaupunkirakenteen säännönmukaisuutta ilmentävien klassisten mallien piirteiden kanssa (Hoyt 1939; Murdie 1969; Burgess 2000). Faktoriekologinen analyysi ja siitä johdettu sosiaalialuetyypittely tuovat tässä mielessä teorian mukaisen ja odotetunlaisen tuloksen sosiaalisesta aluerakenteesta. Klassisten mallien mukaan keskuksen ympärille aikaisemmin rakentuneita vyöhykkeitä seuraavat uudemman asutuksen vyöhykkeet ovat olleet hallitsevasti nuorten perheiden alueita. Turussa ja Turun kaupunkiseudulla tämä välittyy aikaisempien vyöhykkeiden edelleen selkeänä olemassaolona, mutta kyseisten vyöhykkeiden sosioekonomisen status ja demografinen rakenne ovat muuttuneet. Hyvänä esimerkkinä tästä käy Anderssonin (1983) Turusta 1970-luvulla erottama nuorten perheiden vyöhyke, joka käsitti uusia vastarakennettuja lähiöalueita. Tässä tutkimuksessa kyseinen vyöhyke näyttäytyy *ikääntyvän keskiluokan* ja osaltaan *vähäresurssisten asuinkuntien* sosiaalialuetyypeinä. Molemmista aluetyypeistä välittyy alueiden vanheneva elinkaari, jossa niin asuntokanta kuin asukkaatkin ikääntyvät. Sosioekonomisen statuksen muutos on kuitenkin huomattavasti vaihtelevampaa jälkimmäiseen aluetyyppiin kuuluvilla alueilla. Tämä voidaan liittää asumisen hallintasuhteisiin. Jälkimmäisellä aluetyypillä vuokra-asuminen ja sitä myötä asukasvaihtuvuus on suurempaa. Omistusasuminen puolestaan sitoo pitkäksi aikaa asuntoihin ja asuinalueille, mikä on nähtävissä juuri *ikääntyvän keskiluokan* aluetyypillä.

Muuttoliikkeen merkityksen osalta Turun kaupunkiseutua ja Turkuja koskevat tulokset ovat samansuuntaisia kuin mihin Vaattovaara ja Kortteinen (2002; 2005a; 2007; 2012) ovat pääkaupunkiseutua koskevilla analyyseissään päätyneet. Tärkeässä roolissa heidän havainnoissaan on lapsiperheiden asumispreferenssejä ja valintoja koskeva kehitys, jossa lapsiperheiden asuminen painottuu Helsingin ympäristökuntiin. Myös tämän tutkimuksen yhteydessä saatujen tulosten perusteella ovat turkulaisten lapsiperheiden asumispreferenssit hallitsevasti omakotitalopainotteisia. Kun omakotiasumista preferoivien asuinalueita koskevat sijaintitavoitteet vielä painottuivat etäämmällä palveluista oleville alueille, voidaan saman kehityssuunnan olettaa jatkuvan. Myös yhteiskunnallisten tukien voidaan katsoa edesauttaneen lapsiperheiden hakeutumista kaupunkiseutua levittävälle

vyöhykkeelle huokeampien tonttihintojen perässä. Esimerkiksi lapsiperheen kannalta on edullisempaa asua joko kävelyetäisyydellä koulusta tai selkeästi kauempana, koska yhteiskunta kustantaa ilmaiset koulukyydit yli viiden kilometrin koulumatkoille. Hajanaisemman yhdyskuntarakenteen alueella asuville lapsiperheille tämä ei ole välttämättä kovin painava syy, mutta ainakin yksi arjen järjestämistä helpottava tekijä.

Segregaatiotutkimuksissa on keskusteltu keskiluokan roolista segregaatioprosesseissa (*middle class leakage*) (esim. Friedrich 1991), jota on pidetty yhtenä esikaupungistumisilmiöön olennaisesti liittyvänä tekijänä. Kyse on asumisvalintojen mukaisesta eriytymisestä, jolloin asumismieltyyksiltään samankaltaiset hakeutuvat samoille alueille. Turun kaupunkiseudulla tämä on selkeimmin havaittavissa juuri lapsiperheiden elämänvaiheen osalta. Edellä kuvattujen lapsiperheiden preferenssien ja asumisen valitsemisen yhteys voidaan kuitenkin myös kyseenalaistaa. Etenkään kysymys ei ole johdettavissa vain tiettyyn elämäntapaa tai -tyyliä korostavaan valintaan, vaan myös valitsemisen pakkoon. Tätä tulkintaa puoltavat havainnot turkulaisten lapsiperheiden edellisestä poikkeavista asumismieltyyksistä, joissa korostuvat etenkin Turun keskustan tuntumassa ja kerrostaloissa asumisen tavoitteet. Tämänkaltaiset asumispreferenssit ovat tyypillisimpiä nuorille yksilapsisille perheille. Näin ollen se, että perhekoon kasvaessa hakeudutaan omakotitaloihin ja etäämmällä sijaitseville asuinalueille, vaikuttaa ainakin osittain olevan seurausta asumisen vaihtoehdottomuudesta, koska lähempää ei löydy kohtuuhintaisia perheasuntoja. Olennaista joka tapauksessa on, että myös lapsiperheiden keskuudessa on huomattavasti toisistaan poikkeavia asumispreferenssejä.

Mielenkiintoinen kysymys sosiaalisen eriytyminen viitekehysessä on, miten lapsiperheiden asumispreferenssit kehittyvät. Erityisesti tämä koskee kaupunkiseudun harvemmin asuttujen osien perheitä. Tässä tutkimuksessa saatujen tulosten perusteella yleisesti jo yli 45-vuotiaiden turkulaisten ikäryhmissä asumispreferenssit kääntyvät pientaloasumisen sijaan kerrostaloihin ja lähemmäs kaupunkiseudun tiiviimmin asuttuja alueita. On toki huomioitava, että vastaajina olivat Turussa asuvat, eivätkä kaupunkiseudun harvemmin asutun osan asukkaat. Jatkotutkimuksen aiheena voidaankin nostaa esille tarve jälkimmäisen asukasryhmän asumispreferenssien tutkimiseen. Turun kaupunkiseudun muuttoliikkeen dynamiikassa voi tapahtua selkeämpiä painotuseroja, mikäli kaupunkiseudun reunavyöhykkeen omakotitaloissa asuvien asuntokuntien asumisvalinnat suuntautuvat myöhemmässä vaiheessa asumisuraa lisääntyvästi esimerkiksi keskuskaupungin palveluiden läheisyyteen. Tämänkaltaista kehitystä on kutsuttu uudelleenkaupungistumiseksi. Kun vielä kaupunkiseudun kuntien ikärakenne tulee väestöennusteiden mukaan tasaamaan Turun ja kaupunkiseudun muiden kuntien välistä ikäjakaumaa, on myös lapsiperheiden vyöhyke ikääntymässä 20 vuoden perspektiivillä. Ikääntyminen on jo tällä hetkellä vahvin väestönmuutostrendi myös näillä lapsiperheiden asuttamilla muuttoalueilla (Varsinais-

Suomen liitto 2010). Suomen kasvavilla kaupunkiseuduilla ei ole toistaiseksi kuitenkaan havaintoja uudelleenkaupungistumisesta, vaan seutuistumisen edelleen jatkumisesta.

Edelliset tulokset on aiheellista huomioida kaupunkiseudun kaavoitusta koskevissa suunnitelmissa. Vaikuttaa perustellulta, että lapsiperheiden asumismahdollisuuksia pyrittäisiin lisäämään lähempänä kaupunkiseudun ydintä. Turun keskustan tuntumaan on esimerkiksi lähivuosisikymmenien aikana tulossa suuria muilta toiminnoilta vapautuneita asuntorakentamisen kohteita, kuten Kakola ja Linna-kaupunki. Eurooppalaisten hyvinvointivaltioiden muutosta käsittelevien analyysien yleistuloksena on tuotu esille se, että ihmiset panostavat aiempaa enemmän omistusasumiseen turvallisuushakuisena ja omaisuuden sijoittamista koskevana ratkaisuna (Van Kempen & Murie 2009, 383). Tässä tutkimuksessa saaduista Turun kaupungin alueellista kehitystä koskevista tuloksista on tulkittavissa omistusasumisen ilmeisen vahva taipumus sitoa ihmisiä paikoilleen. Mikäli kaupunkiseudun asuntomarkkinoiden hintakehitys kasvattaa keskusvyöhykkeellä ja harvaan asutulla vyöhykkeellä olevien asuntojen hintaeroja, voi esimerkiksi velaton omakotiasuminen toimia myös asumisvalintoja jarruttavana tekijänä myöhemmässä vaiheessa asumisuraa, mikäli asumispreferenssien kannalta potentiaalisia vaihtoehtoja ei ole tarjolla omaan maksukykyyn nähden.

9.3. Ikääntyminen ja pienten kotitalouksien kasvu

Lapsiperheiden asumisen valinnat ja sijoittuminen ovat vain yksi elämänvaiheen mukainen asumisen eriytymiseen liittyvä tekijä Turun kaupunkiseudulla. Kasvavien kaupunkiseutujen sosiaalisen eriytymisen tulkintojen painottumista lapsiperheiden asumiseen ja maahanmuuttoon voidaan pitää kokonaisuuden kannalta turhankin hallitsevina näkökulmina niin julkisuudessa kuin aihepiirin tieteilisessä keskustelussa. Esimerkiksi pääkaupunkiseutua koskevat tulkinnat ovat painottuneet paljolti aktiivisessa työiässä olevan väestön rooliin (esim. Ilmonen ym. 2000; Lankinen 2007; Kortteinen & Vaattovaara 2007; Vilkama 2011; Vaattovaara & Kortteinen 2012), jolloin edellä mainitut väestöryhmät ovat tärkeässä asemassa. Tämä on sikäli ymmärrettävää, että muutoksia on pyritty selittämään paljolti muuttoliikkeen kautta, jonka merkitys on korostunut pääkaupunkiseudun kasvussa. Nuoret työkäiset ovat aktiivisimpia muuttajia, ja toisaalta myös työperäinen maahanmuutto korostuu. Myös globalisaatio- ja professionalisaatioteorioiden tähdentävät työmarkkinoiden kautta jäsenyviä sosiaalisia muutoksia ja niiden spatiaalisia vaikutuksia (Sassen 1991; Hamnett 1996). Samoin eurooppalaisten kaupunkien sosiaalisten jakojen ja niiden spatiaalisen ilmenemisen analyyseissa ovat ikääntyvät ja pienet asutokunnat jääneet toistaiseksi vähäiselle huomiolle (esim. Van Kempen & Murie 2009). Kuitenkin selkeimmät väes-

törakenteen muutostrendit Turun kaupunkiseudulla koskevat ikääntyvän väestön ja pienten asutokuntien osuuden kasvua.

Ikääntyvien ja pienten asutokuntien määrän kasvua voidaan pitää koko suomalaisen yhteiskunnan demografisina perustrendeinä. Turun osalta nämä trendit ovat jatkuneet pitempään ja ne ovat voimakkaampia kuin muissa kaupunkiseudun kunnissa. Jo yli puolet Turun asutokunnista on yhden hengen muodostamia. Väestöennusteiden mukaan Turun kaupunkiseudun kuntien demografiset erot ovat tältä osin tasoittumassa lähivuosikymmenten aikana. Kyse ei ole uudesta tai nopeasta syklistä, joka olisi äkkinäisesti tullut osaksi kaupunkiseudun sosiaalisia jakoja. Pikemminkin kyseessä on pitkään jatkuneen väestökehityksen keskeisin pohjavire.

Myös tässä tutkimuksessa tehtyjä sosiaalisten aluetyyppien määrittämiä ja tulkintoja voidaan kritisoida painottumisesta lapsiperheiden elämänvaiheeseen. Esimerkiksi yleisimpään sosiaalialuetyyppiin *reunavyöhykkeiden perheisiin* luokitui 41 prosenttia kaupunkiseudun asuinalueista, ja kaupunkiseudun väestöstä nämä alueet kattoivat neljänneksen. Aluetyyppien muodostuminen johtuu käytettyihin tutkimusmenetelmiin (faktori- ja klusterianalyysi) liittyvistä metodologisista ominaisuuksista, joissa ei huomioida väestömäärällisiä eroja tutkimusalueiden välillä. Silti ainoastaan neljässä kaupunkiseudun kunnassa ovat lapsiperhe- tai kahden hengen asutokunnat yksinasuvien asutokuntia yleisempiä. Lapsiperheille ominaisimpien aluetyyppien asutokanta painottuu pientaloasumiseen, jota pidetään lähtökohtaisesti lapsiperheiden asumismuotona. Kuitenkin Turun työssäkäyntialueella yli puolet pientalojen asutokunnista on yhden tai kahden hengen asutokuntia (Varsinais-Suomen liitto 2010).

Yksi oleellinen Turun kaupunkiseudun sosiaalista erilaistumista koskeva kysymys liittyy näin ollen pienten kotitalouksien, etenkin vanhenevien asutokuntien asumispreferensseihin. Vanhemmat ikäryhmät ja pienet kotitaloudet painoutuivat selkeämmin kahteen Turun kaupunkiseudun sosiaalista aluerakennetta jäsentävään aluetyyppiin, joita olivat *urbaanit asutokunnat* ja *ikääntyvä keskiluokka*. Molemmat aluetyypit ovat ominaisimpia keskuskaupunki Turulle. Ensiksi mainittu on kaikista aluetyypeistä selvärajaisin, ja se sijoittuu kaupunkiseudun vanhimpaan osaan Turun keskustaan ja sen läheisille alueille. Tämän aluekokonaisuuden asutokunnassa korostuvat ikääntyvien talouksien lisäksi nuorten sinkkujen ja parisutokuntien muodostamat kotitaloudet, joissa on paljon opiskelijoita.

Turun keskusta-alueen asutokanta painottuu pieniin kerrostaloasuntoihin, ja samoissa kortteleissa on myös huomattava osa kaupunkiseudun vapaarahoitteisista vuokra-asunnoista. Aluetyyppejä voidaan pitää nuorten osalta melko puhdaspiirteisesti asunnonhallintasuhteen, elämänvaiheen ja asumismielitysten ilmentymänä, mikä on tullut esille myös pääkaupunkiseutua koskevissa analyyseissä (esim. Vaattovaara 1998). Myös asumistukijärjestelmä edesauttaa opiskelijoiden (opiskelijoiden asumistuki) asumista tällä kaupunkiseudun laajimman vuok-

ra-asuntotarjonnan alueella ja lähellä opiskelupaikkojaan. Toisaalta ikääntyvien asumista perusnormeja suuremmissa asunnoissa mahdollistetaan omilla tukimuodoillaan (eläkkeen saajien asumistuki, kotiapu), mikä saattaa heijastua myös eläketalouksien pysyvyytenä aikoinaan hankituissa omissa asunnoissa.

Huomionarvoista on esteettömyyden nouseminen asumisen arvostuskysymysten osalta yhdeksi asukkaita erottelevaksi tekijäksi. Esteettömyyden tärkeäksi kokeminen on ymmärrettävästi yhteydessä ikään, ja iän myötä esteettömyyteen liittyvät asumiskysymykset tulevat tärkeämmiksi. Ikärakenteen kehityksen huomioiden tämä kysymys kasvattaa painoarvoaan tulevaisuudessa. Vanhemmista ikäryhmistä esteettömyyden tärkeimmäksi kokivat pienituloiset asukasryhmät, eli ne, joilla on lähtökohtaisesti heikommat mahdollisuudet tehdä valintoja asuntomarkkinoilla. Esteetön asuminen on huomioitu nykyisessä maankäyttö- ja rakennuslaissa, mutta sen voi katsoa vaikuttavan lähinnä uudisrakentamiseen. Suuri osa edellä mainituista asukkaista asuu kuitenkin vanhassa asuntokannassa. Asunto-osakeyhtiöille suunnattujen esteettömyysavustusten tarpeen voi näin ollen ennustaa kasvavan tulevaisuudessa, etenkin mikäli sosiaalipalveluiden painopiste pidetään kotona asumisen tukemisessa. Jatkotutkimusta tulisikin kohdentaa vanhempien ikäryhmien asumista koskeviin tavoitteisiin sekä asumistukien ja sosiaalipalvelujen rooliin asumistavoitteiden toteutumisen tukemisessa.

9.4. Turun keskustaa ympäröivän vyöhykkeen gentrifikaatio

Edellä mainituista asukasrakenteen piirteistä huolimatta on Turun keskusta kaupunkiseudun sosiaalisesti sekoittunein osa. Tämä ilmentää samalla Turun keskustan pitkää historiaa asuinpaikkana. Kautta historiansa keskusta on ollut porvariston ja hallinnon edustajien asuinympäristöä (Andersson 1983). Edelleen nämä piirteet ovat osa keskustan asukasrakennetta. Toisaalta Turun keskustan sosiaalisen statuksen on katsottu vähentyneen, ja vaurautta sekä korkeaa sosiaalista statusta (koulutus ja tulot) ilmentävien piirteiden on nähty etäänntyneen kauemmas keskustasta, lähinnä etelän saarille (Nikkanen 2010). Tämän tutkimuksen tulokset täydentävät aikaisempia, pelkästään Turun kaupunkiin rajoittuneita havaintoja siten, että taloudellista ja koulutuksellista pääomaa ilmentäviä resursseja omaavien asukkaiden eli *nuorten resurssiperheiden* asuinalueet näyttävät sijoittuvan pääosin Turun ulkopuolelle.

Turun keskustaa on viimeisen parin vuosikymmenen aikana täydennysrakennettu huomattavan paljon, ja esimerkiksi vanhoja teollisuuskiinteistöjä sekä -alueita on muutettu asuinkäyttöön. Tämä on vaikuttanut edellä kuvatun asukasrakenteen muodostumiseen. Jauhiainen (1997) erotti 1980–1990-luvulla tietyissä keskustan kortteleissa gentrifikaatiota, eli alkuperäisen väestörakenteen korvaantumista sosiaaliselta asemaltaan koulutetummalla ja parempituloisella väes-

töllä. Tässä saatujen tulosten perusteella gentrifikaatiota voidaan sen sijaan havaita Turun keskustaa ympäröivällä pientalovyöhykkeellä suhteessa aikaisempina vuosikymmeninä saatuihin havaintoihin (Andersson 1983; Nikkanen 2010). *Nuoria resurssiperheitä* asuu keskustan läheisistä vanhoista omakoti- ja puutalovaltaisista alueista Korppolaismäellä, Vähä-Heikkilässä, Itäharjulla, Raunistulassa ja Kähärissä. Alueiden rakennuskanta on pääosin viime vuosisadan alkupuolella rakennettua. Tämän tuloksen perusteella voidaan tulkita gentrifikaation liittyvän vahvasti sijaintikysymyksiin ja alueen elinkaareen. Alueen sijainti Turun keskustan tuntumassa ja pientaloasumisen mahdollistava asuntokanta ovat houkutteleet kyseisiä ominaisuuksia arvostavia maksukykyisiä perheitä. Kyseistä pientalovyöhykettä seuraavilla lähiörakentamisen sisemmällä ja ulommalla vyöhykkeellä ei vastaavaa ilmiötä ole toistaiseksi todennettavissa. Mielenkiintoinen kysymys liittyykin näiden alueiden vetovoimaan tulevaisuudessa.

Useat *ikääntyvän keskiluokan* ja *vähäresurssisten asuinkuntien* sosiaalialue-tyyppien asuinalueista sijaitsevat edellä mainituilla lähiövyöhykkeillä. Asumispreferenssejä koskevien tulosten perusteella ovat näille asuinalueille tyypillisten asukkaiden asumispreferenssit sen suuntaisia, että voidaan olettaa ainakin osan muuttoaikeissa olevista valitsevan asuntonsa nykyiseltä tai samankaltaiselta alueelta. Esimerkiksi kerrostalolähiössä asuminen oli useimmin vähemmän koulutettujen ja pienituloisempien asukkaiden tavoitteena. Tämän perusteella voi olettaa kyseisten alueiden sosiodemografisten piirteiden säilyvän suhteellisen ennallaan myös tulevaisuudessa.

9.5. Sosiaalisen huono-osaisuuden keskittyminen Turkuun

Edellä kuvattujen Turun kaupunkiseudun sosiaalisen eriytymisen perustrendien lisäksi voidaan tutkimuksen tulosten perusteella erottaa sosiaalisen huono-osaisuuden ja etnisen eriytymisen mukaisia prosesseja. Turun kaupunkiseudun kuntia erottavat toisistaan voimistuvassa määrin huono-osaisuuteen liittyvät riskitekijät. Hyvinvoinnin alueellisia eroja Suomessa tarkastelleiden tutkimusten perusteella tiedetään kasvavien kaupunkiseutujen kuntien väestön poikkeavan toisistaan hyvä- ja huono-osaisuuden suhteen. Keskuskaupungeille on ominaista sosiaalisen syrjäytymisen riskien ja eriarvoisuuden korkeampi taso (Karvonen & Kauppinen 2008, 277–278). Aluetyypittelyistä riippuen on kaupunkien läheinen maaseutu välittynyt hyvinvoivimpana (emt. 287–288), ja toisaalta on viitattu keskuskaupunkien pendelointi- tai esikaupunkikuntiin samankaltaisin havainnoin (esim. Viljanen 2001; Antikainen ym. 2006). Näille hyväosaisille alueille on suuntautunut suuri osa Suomen kaupunkiseutujen väestönkasvusta 2000-luvulla.

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella Turun kaupunkiseudulla ei ole havaittavissa selkeää tai yhteneväisesti tulkittavaa kehityskulkua keskuskaupungin

ja kaupunkiseudun muiden kuntien välillä huono-osaisuuden suhteen. Suurin osa huono-osaisuutta koskevista indikaattoreista osoittaa ongelmien lisääntyneen 1990-luvun alun ja 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopun välillä kaikissa kunnissa. Taloudellinen nousukausi on ollut selkeää eriarvoistumisen lisääntymisen aikaa, mistä ovat kertoneet monet suomalaista yhteiskuntaa koskevat tutkimustulokset (esim. Moisio ym. 2008) ja myös turkulaisia koskevat paikalliset analyysit (Inkeroinen ym. 2008).

Viime vuosikymmenen lama tasoitti kuntien välisiä eroja Turun kaupunkiseudulla, mutta laman jälkeen useimmat huono-osaisuusongelmista lisääntyivät. Turun kaupunkiseudun kuntien väliset erot olivat yleisesti ottaen suurimmillaan 2000-luvun taitteessa, ja seuraava vuosikymmen on merkinnyt tilanteen säilymistä pääosin ennallaan. Osa tutkimuksessa käytetyistä huono-osaisuuden indikaattoreista osoitti eriytymisen jatkumista, mutta selkeästi lisääntyviä eroja Turun ja kaupunkiseudun muiden kuntien välillä oli ainoastaan työttömyydessä, pienituloisuudessa ja mielenterveysongelmia kuvaavissa indikaattoreissa. Kuitenkaan minkään tässä tutkimuksessa tarkastellun huono-osaisuuden osatekijän suhteen eivät erot ole myöskään kaventuneet tarkastelujakson loppua kohti tullessa. Samankaltaisia havaintoja tilanteen vakiintumisesta kuntien välisissä hyvinvointieroissa 2000-luvulla on saatu myös kansallisen tason tarkasteluissa (Karvonen & Kauppinen 2008; ks. myös Karvonen ym. 2010).

Saadut tulokset eivät kuitenkaan anna aihetta tulkita kehitystä esimerkiksi keskuskaupungin yleisempänä taantumisena. Pikemminkin kehitystä voidaan lähestyä suhdannetulkinnan näkökulmasta (vrt. Lankinen 2007). Esimerkiksi työttömyyden osalta myös keskuskaupungin asema on parantunut, joskin hitaammin kuin kaupunkiseudun yleinen kehitys on edennyt. Varsinaisen rakenteellisen työttömyyden osalta – pitkäaikaistyöttömyydellä ja nuorisotyöttömyydellä mitaten – eivät kuntien väliset erot Turun kaupunkiseudulla ole juurikaan kasvaneet. Myös pienituloisuuden voimakas lisääntyminen Turussa voidaan osaltaan liittää suhdannenäkökulmaan, sillä mediaanituloista laskettava pienituloisuusaste on yleisen tulokehityksen myötä noussut. Näin ollen esimerkiksi pienituloiset opiskelija- ja eläkeläistaloudet, joita Turussa on runsaasti, jäävät herkemmin pienituloisuusrajan alle. Pääsy on siten tuloerojen yleisessä kehityksessä. Myös tutkimuksessa käytetyt mielenterveysongelmia kuvaavat indikaattorit ovat sensitiivisiä palvelutarjontaa koskeville muutoksille, eivätkä ne näin ollen kerro suoraan itse ongelmien lisääntymisestä, vaan palvelujen käytöstä. Tällöin esimerkiksi palvelutarjonnan lisääminen tai uudelleen organisointi sekä palveluun oikeutettujen kriteerien muutokset voivat heijastua käyttöön.

Edellisestä huolimatta on Turun kaupunkiseudulle syntynyt aluerakenne, jossa on havaittavissa aiempaa selvempiä sosiaalisia aluejakoja. On hyvin selvää, että yhteiskunnan eriarvoisuuden myötä huono-osaisuuden riskiryhmiin kuuluvien keskittyminen keskuskaupunkiin on ilmeisen vakiintunutta. Tämän lisäksi

riskit ovat keskuskaupungin sisällä alueellisesti painottuneita, mikä lisää mahdollisuutta yksittäisten alueiden heikkenevän kehityksen kierteelle ja mahdollisille huono-osaisuuden ”tarttumavaikutuksille” asukkaiden keskuudessa (Waquant 1998; Skifter Anderssen 2002a). Toisaalta sen ei tarvitse tarkoittaa mitään näistä. Seuraavassa kiinnitetään tarkemmin huomiota eriytymiskehityksestä saatuihin tuloksiin etnisen ja sosiaalisen huono-osaisuuden osalta.

9.6. Etnisen eriytymisen kaksijakoisuus

Maahanmuutto on yksi Turun kaupunkiseudun kuntia voimistuvasti erottava muuttoliikkeen perustrendi. Turun väestönkasvulle on ollut ominaista voimakas painottuneisuus maahanmuuttoon perustuvaan muuttovoittoon (Aro 2007b). Tämä piirre vastaa kehitystä Suomen ja Ruotsin pääkaupunkiseutujen keskuskaupungeissa (emt.; Andersson 2009). Parissa vuosikymmenessä Turusta on tullut pääkaupunkiseudun jälkeen suurin maahanmuuttajien keskittymä Suomessa. Maahanmuuttoon perustuvan muuttoliikkeen oleellinen ero edellä kuvattuun kaupunkiseudun sisäiseen muuttoliikkeeseen nähden on, ettei se ole ollut selkeästi sidonnaista talouden suhdannevaihteluihin. Vuosittaisesta nettomaahanmuuton vaihtelusta huolimatta on Turun kaupunkiseudulle sijoittunut viime vuosina noin 500–600 uutta maahanmuuttajaa vuosittain (Varsinais-Suomen liitto 2010).

Väestönkasvua ja asumisen suunnittelua koskevissa tilastomalleissa on esitetty arvioita, että maahanmuuttajataustaisten asukkaiden määrä Turun työssäkäyntialueella olisi vuoteen 2030 mennessä noin 70 000 (emt). Tämä merkitsisi maahanmuuttajataustaisen väestön kasvun olevan selkeästi kantaväestön kasvua suurempaa. On varsin selvää, että tämänkaltainen kasvu ei voisi kohdentua pelkästään Turkuun. Tässä tutkimuksessa saatujen tulosten perusteella maahanmuuttajataustainen väestö on levittäytynyt 1990-lukua tasaisemmin kaupunkiseudulle. Tutkimuksen aineistoilla ei pystytä kuitenkaan vastaamaan kehityksen syihin. Maahanmuuttajien asumiseen vaikuttavat politiikkamuutokset tai Turun kaupunkiseudun kuntien välillä tapahtuneet maahanmuuttajien asuttamiseen liittyvien vastuukysymysten muutokset eivät ainakaan tarjoa uskottavaa selitystä lievästi tasoittuvalle kehitykselle. Pikemminkin selvityksissä ovat Turun kaupunkiseudulla korostuneet vastuukysymysten yksipuolisuus ja puutteet (Valtionvarainministeriö 2009). Osaltaan kyse voi olla maahanmuuttajien parantuneesta asemasta työ- ja asuntomarkkinoilla, ja sitä myötä asumisuralla etenemisestä. Toisaalta uudet saapujat voivat poiketa aikaisemmista maahanmuuttajaryhmistä resurssien ja asumisen valintojensa suhteen.

Vaikka maahanmuuttajaväestön alueellista tasoittumista on jossain määrin tapahtunut myös Turun sisällä, on samanaikaisesti maahanmuuttajien keskittyminen muutamalle Turun lähiöalueelle jatkunut. Etnisen eriytymisen näkökul-

masta Turun kehitys noudattaa yleisesti eurooppalaisissa kaupungeissa havaittua trendiä, jonka mukaan maahanmuuttajien suuremmat keskittymät ovat varsin pysyviä ja maahanmuuttajien osuus kääntyy niillä harvoin laskuun (esim. Musterd & Ostendorf 1998; Clip 2007; Bolt 2009; Vilka 2011). Kolmannes Turun vieraskielisestä väestöstä asui vain kahdessa Turun lähiössä vuonna 2008. Tilanne oli vastaava myös 1990-luvun lopussa, mutta vieraskielisen väestön absoluuttinen määrä on noussut näillä alueilla huomattavasti maahanmuuton jatkuttua vilkkaana. Etninen eriytyminen (vieraskielisyydellä mitaten) oli tutkimuksessa käytettyjen kokonaiserytymistä mittaavien indeksien perusteella kaikkein voimakkaimmin alueellisia eroja tuottava tekijä Turussa. Esimerkiksi segregaatioindeksin 0,4 ylittänyt arvo pidetään myös kansainvälisissä etnisen segregaatian tutkimuksissa osoituksena jonkinasteisesta segregaatiossa (Simpson 2007). Myös valtakunnallisesti voidaan Turun tilannetta pitää poikkeuksellisenä (Vilka 2011; Salminen 2012; Rasinkangas 2013)

On huomattava, että tässä tutkimuksessa etnistä eriytymistä on käsitelty ilmiön moniulotteisuuden kannalta huomattavan yksinkertaistavasti, vain vieraskielisyydellä mitaten. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla tiedetään olleen jo 1990-luvun lopulla eroja eri maahanmuuttajaryhmien alueellisessa sijoittumisessa ja asumismuodoissa (Kauppinen 2000). Lisäksi viimeaikaiset tutkimukset kertovat vastaavankaltaisen kehityksen jatkumisesta pääkaupunkiseudulla (Dhalmann 2011; Vilka 2011). Myös Turun osalta on eri kieliryhmien alueellisesta sijoittumisesta saatu esille selviä painotuseroja (Ruoppila 2011; ks. myös Salminen 2012; Rasinkangas 2012b). Maahanmuuttosyy on edellisten tutkimusten mukaan selkeässä yhteydessä asumista koskeviin kysymyksiin. Jos maahanmuutto painottuu aiempaa enemmän työperäiseen ja monikulttuuristen avioliittojen kautta tapahtuvaan maahanmuuttoon, on tällä ilmeinen vaikutus myös etniseen eriytymiseen, todennäköisimmin nykyistä tilannetta kirjavoittaen. Myös niin sanotun toisen sukupolven maahanmuuttajia siirtyä enenevässä määrin asuntomarkkinoille aikuisikäen tulon myötä. Maahanmuuttajaryhmien asumiseen olisikin hyvä kohdentaa tutkimusta jatkossa eritellymmiin. Asumispreferensseissä ja asumisurien käyntiin lähemisessä saattaa olla huomattavia eroja eri maahanmuuttajaryhmissä.

9.7. Sosioekonomisen ja etnisen eriytymisen päällekkäisyys

Useat sosiaalista eriytymistä koskevat eurooppalaiset tutkimukset ovat nostaneet esille sosioekonomisen huono-osaisuuden ja etnisen eriytymisen alueellisen päällekkäisyyden (esim. Musterd & Ostendorf 1998; Clip 2007; Bolt 2009). Myös Turun kaupunkiseudulla voidaan erottaa vastaavaa alueellista dynamiikkaa. Segregaatioprosessien kannalta on oleellista, että Turun kaupungin sisäisessä aluerakenteessa ei ole sosioekonomisen huono-osaisuuden osalta työttömyyskehityk-

seltään absoluuttisesti pysähtyneitä tai heikentyneitä alueita. Toimeentulotuen suhteen on puolestaan havaittavissa myös aluekohtaista absoluuttista tuen saamisen lisääntymistä, joka ei kuitenkaan paikannu korkeimman toimeentulotukitason alueille. Työttömyys ja toimeentulotuen saanti kohdentuvat kuitenkin selkeästi muutamaaan *vähäresurssisten asuinkuntien* sosiaaliseen aluetyyppiin lukeutuvaan lähiöön, ja tilanne on ollut samankaltainen 1990-luvun lopulta lähtien. Samat lähiöalueet tulevat esille myös monikulttuurisuuden keskittymänä, joissa huomattava osa työttömyysongelmista painottuu maahanmuuttajaväestöön (Rasinkangas 2012a).

Työttömyys, pienituloisuus ja maahanmuuttajien alueellinen keskittyminen ovat moniulotteisen dynamiikan tulos. Etnisessä segregaatiossa voidaan erottaa perustaltaan neljä erityyppistä eriytymistä tuottavaa prosessia. Ensimmäinen perustuu muuttoliikkeen kautta tapahtuvaan hitaaseen väestörakenteen muutokseen, joka voi kestää vuosikymmeniä. Toisen prosessin osalta lähtökohtana on, että segregatio itsessään synnyttää muuttoliikettä. Usein tähän kehitykseen liittyy niin sanotun kynnyksarvon ylittyminen (*tipping-point*) (Hynynen 2005), jonka jälkeen kantaväestön ulosmuutto keskittymästä kiihtyy. Toisaalta esimerkiksi ruotsalaisten maahanmuuttajakeskittymien kasvussa oleellisempina tekijänä on pidetty kyseisten alueiden ”poissulkemista” (*white avoidance*) kantaväestön asumisvalinnoissa (Bråmås 2006a). Myös Vilkaman (2011) tulokset pääkaupunkiseudulta viittaavat enemmän kantaväestön tietty alueet kiertävään muuttoliikkeeneseen. Kolmas eriytymisen dynamiikka on instituutioiden voimistamaa segregatiota, jolloin tiettyjen maahanmuuttajaryhmien asumisvalintoja ohjataan asuntomarkkinoiden ”portinvartijoiden” ja asuntokannan alueellisen allokoinnin perusteella (Pahl 1975). Neljäs kehityskulku liittyy sosiaalisten verkostojen voimistamiseen segregatioon, jossa maahanmuuttajat hakeutuvat toistensa läheisyyteen. Yleensä jokin edellisistä prosesseista on ajassa hallitseva maahanmuuttajien etnisen segregaatiossa tulkitsemisen syynä (Bråmås 2006a). Suomessa on julkisessa keskustelussa ja osittain myös viranomaisten tulkinnoissa painottunut maahanmuuttajien halu asua toistensa läheisyydessä (Dhalmann & Vilkama 2009). Toisaalta tutkijat ovat painottaneet instituutioiden roolia asumisvalintoihin vaikuttamisessa (Beqiri 2008; Vilkama 2011).

Turun suurimpien maahanmuuttajakeskittymien osalta ovat kaikki edellä kuvatut prosessit jossain määrin vaikuttaneet keskittymien muodostumiseen (Rasinkangas 2012b). Vahvana rakenteellisena ja historiallisena piirteenä on maahanmuuton 1990-luvun alkuvaiheen vilkastumisen myötä muodostuneiden maahanmuuttajakeskittymien pysyvyys. Kyse on niiden kohdalla pitkäaikaisen muuttoliikkeen dynamiikan mukaisesta sekä instituutioiden ja sosiaalisten verkostojen roolin vahvistamasta eriytymisestä. Tutkimustulokset vastaavat tältä osin eurooppalaisessa kontekstissa tavanomaisia havaintoja maahanmuuttajien asumisen, kantaväestön huono-osaisuuden ja asuntomarkkinoiden välisestä kytkök-

sistä (esim. Bråmås 2006a; Clip 2007). Tulkinta tukee siten osaltaan myös institutionaalisten toimijoiden roolia painottavia selitysmalleja sosiaalisen eriytymisen syynä, vaikka kyseiset toimijat eivät olleetkaan tämän tutkimuksen kohteena. Yhtenä tutkimustarpeena voidaankin tuoda esille asunnonjakoa kontrolloivien viranomaisten ja muiden asuntomarkkinoilla aktiivisesti vaikuttavien avaintoimijoiden vaikutus sosioekonomisen huono-osaisuuden ja maahanmuuttajien keskittymien muodostumisessa.

Tämän tutkimuksen yhteydessä saatujen tulosten perusteella on vaikeampi tulkita, missä määrin on kyse kantaväestön valikoivasta muuttoliikkeestä pois maahanmuuttajien keskittymistä. *Racial proxy* -hypoteesilla on viitattu kehitykseen, jossa etnisten keskittymien alueilta suuntautuneen kantaväestön muuttoliikkeen taustalla ovat ensisijaisesti alueen sosiaaliset ongelmat (Harris 1999). Myös tässä tutkimuksessa alueen häiriöistä johtuvaa muuton harkintaa voitiin todeta kiistattomasti eniten Turun maahanmuuttajien keskittymissä. Kunakin tutkimusvuotena (1999, 2003 ja 2008) noin neljännes asukkaista harkitsi muuttoa alueen ongelmiin liittyvien syiden vuoksi. Tulos on samansuuntainen pääkaupunkiseudulla saatujen kanssa, joiden mukaan huono-osaisuuden kasautuminen heikentää hyväosaisten asukkaiden hyvinvointia sosiaalisten häiriöiden vuoksi, ja tällä on yhteys muuttohalukkuuteen (Kortteinen ym. 2005a). Tässä yhteydessä saadut turkulaisia koskevat tulokset eivät kuitenkaan tuo esille erityisiä asukasryhmiä, joiden tilanne poikkeaisi toisista. Ilmeisiä negatiivisia hyvinvointivaikutuksia sosiaalisen ympäristön häiriöillä kuitenkin on useimpien asukasryhmien kannalta.

On syytä korostaa, että sosiaaliset ongelmat ja häiriöt eivät olleet pääasiallisia muuttosyytä myöskään edellä mainituilla alueilla. Lisäksi häiriöt liitettiin alueen sosiaaliseen ympäristöön, ei etniseen asukasrakenteeseen. Toisaalta kantaväestön tyytymättömyys asukasrakenteeseen on näillä alueilla yleistä ja painottuu juuri maahanmuuttajataustaisen väestön osuuden kasvuun (vrt. Seppänen ym. 2012). *Racial proxy* -hypoteesin tulkinta kääntyy siten hieman kumpaankin suuntaan, sillä subjektiiviset kokemukset olivat voimakkaasti yhteydessä muuttohalukkuuteen. Muuttoa harkittiin erityisesti, mikäli asukas koki alueen kokonaiskehityksen heikentyneen tai mikäli hän odotti sen heikkenemistä. Toisilla asukkaila kokemus kokonaiskehityksen heikkenemisestä liittyi alueen häiriöihin ja toisilla taas asukasrakenteeseen. Kyseisistä keskittymistä ei voitu kuitenkaan erottaa yksittäistä väestöryhmää, kuten lapsiperheitä tai omistusasunnossa asuvia, jotka olisivat olleet muita halukkaampia muuttamaan pois. Tässä mielessä tulokset eivät anna tukea esimerkiksi hyväosaisten tai lapsiperheiden suurempaa muuttohalukkuutta koskeville havainnoille (esim. Kortteinen ym. 2005a).

Pääkaupunkiseudun tutkijat ovat puhuneet tiettyjen lähiöalueiden ”kulttuuri-sesta leimautumisesta”, jolla viitataan etnisen asukasrakenteen muutoksen luomaan vetovoimaisuuden laskuun (Vaattovaara & Kortteinen 2012). Myös tässä

tutkimuksessa mukana olleet työttömyyden ja etnisen keskittymisen alueiden asukkaat kokevat alueensa arvostuksen muihin alueisiin nähden huomattavan heikoksi. Arvostuksen kokemisessa ei ole kuitenkaan tapahtunut oleellisia muutoksia 1990-luvun lopun jälkeen, vaikka samaan aikaan asukasrakenne on muuttanut huomattavasti etnisen eriytymisen näkökulmasta. Siten on oletettavaa, että asukkaiden käsitys asuinalueensa sosiaalisesta statuksesta kiinnittyy pääsääntöisesti muihin tekijöihin. Alueen sosiaalisen ympäristön häiriöt ovat näistä ilmeisimpiä, sillä parilla alueella asukkaiden kokemukset viittaavat esimerkiksi yleisen turvallisuuden heikentymiseen. Saadut tulokset kertovat samalla sosiaalisen konstruktionismin selitysmallin mukaisten aluehierarkioiden olemassa olosta sekä niiden sisäistämisestä ja pysyvyydestä eriytymisen taustalla. Käsitykset alueiden ominaisuuksista sisältävät paljon symbolisia ”ritualisoituneita” merkityksiä, jotka ovat hyvin vakiintuneita, vaikka olosuhteissa tapahtuisikin muutosta (Ilmonen 1997, 20–21).

Kokonaisuudessaan etnisen ja sosioekonomisen eriytymisen kehitystä koskeva olennaisin havainto on se, että yhteiskunnan sosiaalisen eriarvoisuuden ja negatiivisesti sävyttyneen alueellisen eriytymisen välillä on selvää vastaavuutta. Tämä yhteys ei ole kuitenkaan suoraviivasta. Turkuä koskevat tulokset vahvistavat tämänkaltaisen kehityksen olevan ominaisinta 1990-luvun lamatyöttömyyden selkeimmille kohdealueille, joihin työttömyydestä ja taloudellisista vaikeuksista on muodostunut ilmeisen pysyvä ilmiö. Yleinen yhteiskunnallinen kehitys ei ole parantanut näiden alueiden asemaa, mutta toisaalta ei olennaisesti huonontanutkaan. Alueiden kehitystä kuvaa niiden tietynlainen ”juuttuminen” sosiaaliseen tilanteeseensa. Vastaavankaltaista kehitystä on voitu havaita esimerkiksi lahtelaisessa Liipolan lähiössä (Seppänen 2001; Seppänen ym. 2012). Sosiaalisen ympäristön muutokset määrittävät olennaisimmiksi tekijöiksi, jotka erottelevat edellä mainittuja lamatyöttömyyden alueita muista turkulaisista tutkimusalueista. Tutkimuksessa muodostettujen Turun kaupunkiseudun sosiaalisten alue-tyyppien näkökulmasta on tähdennettävä sitä, että kyseiset *vähäresurssiin asuin-kuntiin* kuuluvat alueet poikkeavat kehitykseltään myös muista samaan aluetyyppiin kuuluvista alueista. Näin ollen tilastoihin perustuva sosiaalinen aluetypittely tiettyjen asuinalueiden samankaltaisuudesta voi olla vahvasti yksinkertaistava, ainakin jos tulkitaan muuta kuin asukkaiden tai asuntokannan koostumusta. Olosuhteiden muutosten painottuessa sosiaaliseen ympäristöön ovat juuri asukkaiden subjektiiviset kokemukset avainasemassa eri alueiden sisäisten prosessien tulkinnoissa. Tämä on tärkeä metodologinen havainto.

Voidaan pohtia, paljastavatko edellä kuvatut havainnot uudenlaista dynamiikkaa sosiaalisen huono-osaisuuden alueellisesta ilmenemisestä. Tietyissä sosiaalisen vuokra-asumisen lähiöissä on havaittu edellä kuvattuja sosiaalisten ongelmien ja alueellisen eriytymisen välisiä kytköksiä, köyhyystaskuja, jo vuosikymmenten ajan (Kääriäinen 1987; Piirainen 1993). Viimeaikaisissa pääkaupun-

kiseutua koskevissa havainnoissa on tullut silti esille köyhyystaskujen syvenemistä ja leviämistä samankaltaisilla alueilla (Kauppinen ym. 2009; Vaattovaara & Kortteinen 2012). Osaltaan uuteen kehitykseen on liitetty myös muista taustatekijöistä riippumattomia aluevaikutuksia, joiden takia huono-osaisuus on kumuloinut kyseisissä asuinympäristöissä. On mahdollista, että tämän tutkimuksen yhteydessä käytetty alueyksikkö antaa Turun tilanteesta positiivisemmän kokonaiskuvan. Turkua koskevat aineistot eivät mahdollistaneet asuinaluetasoa pienempien alueyksiköiden, kuten korttelien, tasolla tapahtuvaa analysointia köyhyystaskujen mahdollisesta leviämisestä, eivätkä ne mahdollistaneet myöskään suoranaista aluevaikutusten tutkimista. Etnisten keskittymien osalta on Turussa saatu toisentyypisillä aineistoilla havaintoja korttelitasolla tapahtuneesta keskittymisen voimistumisesta (Rasinkangas 2012b). Myös voimistunut polarisaatio asukkaiden havaitsemisessa häiriöissä tietyillä tutkimusalueilla voi olla merkki sosiaalisen ympäristön ongelmien uudeltaisesta keskittymisestä tai leviämisestä. Tulevana tutkimustarpeena voidaan nostaa esille sosiaalisen eriytymisen tutkiminen pienempiä alueyksiköitä käyttäen, jolloin mahdollinen alueellisen kumuloidumisen dynamiikka saataisiin paremmin esille.

Tutkimusten aluevalintojen suhdetta saatuihin tuloksiin ja niistä johdettaviin tulkintoihin eriytymisestä voidaan aiheesta problematisoida. Kyselytutkimuksessa on ollut mukana vain pieni osa Turun kaupunkiseudun alueista. Eri otosalueet saattaisivat tuoda poikkeavan kuvan sosiaalisen eriytymisen suunnasta ja voimakkuudesta. Toisaalta alueellisten prosessien tunnistaminen edellyttää samojen kohdealueiden säilymistä tutkimuskohteena, kuten tässä tutkimuksessa on tehty. Tehdyt valinnat rajoittavat tutkimuksen alueellisia valintoja pitkän aikaa. Jatkossa olisi kuitenkin hyvä suunnata sosiaaliseen eriytymiseen kohdentuvaa tutkimusta myös muille Turun alueille sekä myös Turun ulkopuolelle. Esimerkiksi kaupunkiseudun reuna-alueita ei ole kuulunut otos-alueiden joukkoon (vrt. Vaattovaara ym. 2009). Näin ollen näkemys Turun kaupunkiseudun sosiaalisesta eriytymisestä täydentyisi.

9.8. Pohdintaa sosiaalisen eriytymisen hallintakeinoista

On syytä palata tutkimuksen alussa esitettyyn Allardtin (1992, 58) sosiaalisesti tasapainoisen kaupunkirakenteen määritelmään ja sen ehtoon, jonka mukaan mikään kaupunginosa ei saisi pudota kohtuullisen korkealle asetetun minimitason alle palveluiden ja elinympäristön suhteen. Toisaalta tämän raja-arvon yläpuolella voisi sallia erilaisuutta ja eriarvoisuutta. Edellä esitettyjen tilastoihin ja kyselyihin perustuvien analyysien perusteella on Turun kaupunkiseudun sosiaalisella eriytyemisellä ollut selkeämpiä negatiivisia vaikutuksia muutaman yksittäisen alueen kehityksen kannalta. Näille alueille kohdentuu huono-osaisuuden

riskissä olevien asukkaiden selkeämmän keskittymisen lisäksi myös tiettyjä asuin-ympäristöön liittyvien hyvinvointiriskien kohtaamista, kuten turvattomuutta. Olennainen havainto on se, että myös kyseiset alueet olivat muiden asuin-ympäristön laatutekijöiden osalta verrattain hyvässä tilanteessa. Osittain ne olivat jopa korostuneen asukastyytyväisyyden alueita. Esimerkiksi Turun ainoiden suurlähiöiden, Varissuon ja Runosmäen, asukkaat olivat hyvin tyytyväisiä alueensa palveluihin. Alueille jo suunnitteluvaiheessa riittävän suuriksi mitoitettut palvelut ovat toimineet näiden lähiöiden selkärankana jo vuosikymmeniä (Halme 1999; Kauppi 2006). Segregaatioprosessien kannalta olennainen tutkimushavainto on siten se, että mikään tässä tutkimuksessa mukana ollut alue ei ollut syvenevässä taantumiskiarteessä (esim. Skifter Andersen 2003), kun näkökulmana ovat asukkaiden subjektiiviset kokemukset ja asukasrakenteen kehittyminen.

Verrattain positiivista tilannetta ei voida kuitenkaan tulkita tulokseksi johdonmukaisesta segregaatiota ehkäisevästä toimintapolitiikasta, koska sellaista ei ole Turun kaupunkiseudulla harjoitettu. Alueelliset erot ovat saaneet kasvaa, eikä raja-arvoja ole esitetty (vrt. Allardt). Kyselyjen kattamalla ajanjaksolla on sosiaalisesta eriytymisestä seurannut valtaosalla kaupunkilaisista lähinnä positiivisia muutoksia asumiseen ja asuin-ympäristöön kohdentuvissa hyvinvointiteki-jöissä. Tämä vastaa yksilötason hyvinvointierojen kehitystä turkulaisten ja yleisemminkin suomalaisten keskuudessa (Inkeroinen ym. 2008). Ylipäätään muut kuin sosiaaliseen ympäristöön liitettävät tekijät eivät tuottaneet ongelmallisia eroja tutkimusalueiden välillä. Sosiaalisen eriarvoisuuden näkökulmasta nämä ovat kuitenkin oleellisia. Pohdittaessa alueellisten erojen sallimista tai rajoittamista asuin-ympäristön ominaisuuksiin liittyen, olisikin kiinnitettävä erityistä huomiota juuri sosiaalisen ympäristön tekijöihin ja niitä koskeviin prosesseihin.

Jos puolestaan mietitään alueellisten erojen kontrolloimista asukkaiden ominaisuuksien perusteella, on oletuksena huono-osaisuusongelmien alueperusteinen kumuloituminen. Tämä on vaikeasti todennettava kysymys, jota ei myöskään tämän tutkimuksen aineistoilla tai kysymyksenasettelulla ole pystytty analysoimaan. Aluevaikutuksia korostava ajattelumalli on esimerkiksi erityyppisiin kiintiöihin perustuvien säännösten (EU:n ulkopuolinen kansalainen, sosiaalisten tukien varassa elävä) taustalla, jolloin niiden avulla pyritään ongelmien ennalta-ehkäisyyn (esim. Clip 2007). Sosiaalisen sekoittamisen perusteena pidetään myös oletusta sosiaalisesta eheydestä, jota eri sosioekonomisten ryhmien toistensa läheisyyteen sijoittumisesta seuraa (Vaattovaara & Lönnqvist 2003). Mikäli sosiaalisen sekoittamisen hyödyt tulisi nähdä erityisesti sosiaaliseen ympäristöön liittyviksi, kuten oletettavaa on, vahvistavat tutkimuksen tulokset tulkintaa ainakin huono-osaisuuden alueellisen kasautumisen välttämisestä. Sen sijaan sosioekonomisen hyväosaisuuden keskittymien tai sosiaalisesti enemmän sekoittuneiden alueiden osalta on vaikeampi tulkita, minkälainen asukasrakenteen sosiaalinen koostumus on yhteydessä esimerkiksi korkeampaan asukastyytyväisyy-

teen. Selkeämpi jako kulkee pientalovaltaisten ja kerrostalovaltaisten alueiden välillä, sosiaalisesta koostumuksesta riippumatta.

Segregaation ehkäisyn keinovalikoimiin voidaan liittää myös alueellisesti kohdentuneet kehittämishankkeet. Suomalaiset lähiöohjelmat ovat olleet korostuneesti kaikkia asukkaita koskevia ja alueen yleistä ilmettä kohentavia projekteja, kun rakennuskannan perusparannusten tukemisella on samaan aikaan huolehdittu asuntovarallisuuden ylläpidosta. Segregaation ehkäisyn kannalta nämä ovat olleet tärkeitä toimenpiteitä, koska niiden avulla on voitu pitää yllä kyseisten lähiöiden vetovoimaa myös keskiluokan kannalta. Osassa tämän tutkimuksen alueita, kuten Varissuolla ja Lausteella, oli toteutettu suomalaisittain suhteellisen mittavia aluekehittämishankkeita jo parilla eri vuosikymmenellä. Asukkaiden kokemusten perusteella näillä hankkeilla on ollut ilmeinen yhteys etenkin fyysisen ympäristön paranemiseen, ja niillä on yhteys myös myönteiseen näkemykseen alueen yleisestä kehityksestä. Esimerkiksi Pansio-Pernon aluekokonaisuus, jolla kehittämistoimenpiteitä ei ole samassa määrin toteutettu, oli heikommassa asemassa suhteessa edellisiin.

Yleisellä tasolla voidaan siten todeta aluepohjaisten tukitoimenpiteiden myönteinen vaikutus. Sen sijaan lähiökehittämishankkeiden yleisesti kaukana oleviin maaleihin ei ole päästy: maine, sosiaalinen ympäristö ja alueiden suhteellinen asema eivät ole parantuneet. Myös sen kaltaiset hankkeet, joilla varsinaisesti puututaan huono-osaisten riskiryhmien elämäntilanteeseen, ovat olleet selkeästi pienemmässä roolissa lähiöprojekteissa (esim. Bäcklund & Schulman 2003; Kuoppala ym. 2004). Näin ollen aluekehityshankkeilla on ollut varsin rajallinen vaikutus riskiryhmien hyvinvoinnin kannalta. Voidaankin kyseenalaistaa lähiöohjelmien liian ylevien tavoitteiden tarkoituksenmukaisuus, mikäli niihin ei suunnata riittäviä resursseja ja toimintapolitiikkoja. Kun vielä samaan aikaan sosiaaliryhmien valtavirta on suuntautunut kohti toimistokeskeistä byrokratiatyötä, yhdyskuntatyön muotojen samalla hiipuessa marginaaliin, ei aluepohjaista ongelmiin reagoimista ja herkkyyttä ole päässyt syntymään (Roivainen 2008). Kuitenkin asuin ympäristön suhdeverkostojen tuntemisesta ja alueellisten voimavarojen tunnistamisesta nousevan kaupunkisosaaliryhmien kehittämistä on peräänkuulutettu jo 1990-luvulta lähtien (Kopomaa & Meltti 7–10). Tässä tutkimuksessa saadut tulokset ovat tuoneet esille sosiaaliryhmien kohderyhmiä, joilla on ilmeisen pysyvää alueellista päällekkäisyyttä. Tämä perustelee kaupunkisosaaliryhmien mahdollisuuksien pohtimista. Lisähaasteena on se, että matalan sosioekonomisen statuksen alueille on ollut vaikeaa saada pätevää ja pysyvää sosiaali- ja terveystyön henkilöstöä työn vähäisen houkuttelevuuden vuoksi (Ala-Outinen 2010; Rasinkangas 2012b).

Sosiaalipolitiikan universaalit toimintamallit eivät liioin tunnista asuin ympäristöä erillisiä jakoperusteita tuottavaksi tekijäksi. Toisin sanoen uusiin yhteiskunnallisen eriarvoisuuden alueellisiin ilmenemismuotoihin puuttuminen on jäänyt

yksittäisten lähiöprojektien varaan, jotka eivät ole juurikaan pystyneet vaikuttamaan asukkaiden tai alueiden aseman paranemiseen. Alueellisten tukitoimenpiteiden tarkoituksenmukaisuuden kyseenalaistavat näkökulmat ovat painottaneet alueellisten toimenpiteiden tehottomuutta nimenomaan köyhyyteen ja työllistymiseen vaikuttamisessa (Cheshire ym. 2008). On helppo yhtyä näkemykseen yleisten sosiaali- ja työllisyyspoliittisten toimenpiteiden ensisijaisuudesta edellisissä kysymyksissä. Tulonjakoa ja toimeentuloturvan tasoa koskevat ratkaisut ovat avainasemassa helpoiten mitattavissa olevassa osassa eriarvoisuutta. Toisaalta mikäli sosiaalipoliittisten etuuskien tiukentaminen, sosiaalisen eriarvoisuuden kasvu ja huono-osaisuuden periytyminen jatkuvat, on vaikea odottaa muuta kuin sosiaalisen segregaaation syvenemistä suomalaisessa yhteiskunnassa ja sen kaupungeissa.

Suomalaisen hyvinvointivaltion toimintaympäristön muutos on merkinnyt tarvetta siirtyä yhä vahvemmin paikallisesti määräytyvään palvelujen suunnitteluun ja sosiaalipolitiikkaan (Kananoja ym. 2008). Valtion ja kuntien erilainen sosiaalipoliittinen rooli tuottaa jännitteitä myös segregaaation hallinnan näkökulmasta. Ruotsissa, jossa on jo pitkään toteutettu erityyppisiä segregaaation vastaisia politiikkatoimenpiteitä, on havaittu, että niin valtakunnallisten kuin paikallistenkin eri hallintotasojen toimenpiteet sekä niiden samansuuntaisuus ovat tärkeitä, jopa välttämättömiä, segregaaation ehkäisyssä ja hallinnassa (Andersson ym. 2010b).

Kuntien kiristynyt taloustilanne sekä sosiaalipoliittisten etujen niukentuminen ja tarveharkintaisuuden lisääntyminen korostavat taloudellisesti tehokkaita toimenpiteitä. Sosiaalisen eriytymisen näkökulmasta tutkimuksen tulokset tähdentävät paikallisten sosiaalipoliittisten ratkaisujen linkittymistä laaja-alaisesti muiden hyvinvointipalvelusektoreiden sekä asuntopolitiikasta ja aluesuunnittelusta vastaavan teknisen sektorin toimintaan. Tätä puoltavat havainnot siitä, että asuinympäristöllä on selviä hyvinvointiin liittyviä kytkentöjä. Sosiaalisen ympäristön merkityksen tältä osin korostuttua ovat luontevia yhteistyösuuntia myös järjestöt ja erilaiset paikallisyhteisöt. Useissa lähiöprojekteissa on pyritty asukkaiden mobilisointiin asuinympäristönsä hyvinvointikysymyksissä, mutta tämä tavoite on kuitenkin ollut vaikea saavuttaa (esim. Bäcklund & Schulman 2003; Kuoppala ym. 2004). Yksittäisten tapaustutkimusten perusteella asukkaiden keskinäinen vuorovaikutus ja sitä kautta syntyvä luottamus ja vastuunotto vaikuttavat sosiaalisen kehityksen osalta olevan avainasemassa alueilla, jotka ovat muilta ominaisuuksiltaan samankaltaisia (Vaattovaara ym. 2009; Kortteinen 2011). Asukkaiden aktiivisuudella on ollut vaikutuksia huomattaviin muutoksiin esimerkiksi turvallisuuden ja viihtyisyyden parantumisessa tietyillä depriroituneilla alueilla (Holt-Jenssen 2000).

9.9. Asumispreferensseistä ja kaupunkiseudun sosiaalisesta eheydestä

Monet tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että Turun kaupunkiseudun asuntomarkkinoista on tullut entistä eriytyneempiä asunosegmenttien näkökulmasta. Merkittävin ero on Turun ja kaupunkiseudun muiden kuntien välillä. Erityisesti tämä tulee näkyviin omistusasumiseen perustuvan omakotiasumisen ja pääosin kerrostaloihin sijoittuvien vuokra-asuntojen tarjonnassa. Pienten asuinkuntien vuokra-asuminen keskittyy yhä selvemmin Turkuun, kun taas lapsiperheiden omakotitaloasuminen keskittyy sen naapurikuntiin. Turkulaisten asumispreferenssejä koskevat tulokset osoittavat samankaltaisen kehityssuunnan oletettavasti jatkuvan.

Tutkimuksessa määriteltyjen sosiaalisten ja fyysisten aluetyyppien perusteella voitiin erottaa varsin selkeää alueellista jakautumista. Tietty asuntokanta yhdistettynä sijaintiin määrittelee pitkälti asuinalueen sosiodemografisia piirteitä. Asumispreferenssien näkökulmasta ei sen sijaan voitu erottaa selkeitä sosiaaliseen taustaan kytkeytyviä talotyyppi- tai sijaintipreferenssejä. Yleistuloksena voidaan todeta, että eri puolille kaupunkiseutua haluaisi muuttaa taustoiltaan hyvin heterogeenista väestöä. Myös asuinalueen asukasrakenteella oli lähtökohdaisesti hyvin vähäinen merkitys turkulaisille asumisen arvostuksiin liittyvissä kysymyksissä. Toisin sanoen useimmilla kaupunkilaisilla on suvaitsevaisuutta jakaa asuinalueensa sosiaaliselta asemaltaan, elämänvaiheeltaan tai kansallisuudeltaan toisistaan poikkeavien asuinkuntien kanssa.

Edellisiä tuloksia voidaan tulkita sosiaalisen sekoittamisen näkökulmasta siten, että sosiaalisesti homogeeniset asuinalueet eivät ole enemmistön asumispreferenssien mukaisesti muodostuneita, vaan harjoitetun asuntopolitiikan ja kaupunkisuunnittelun seurausta. Asuntomarkkinasegmenttien eriytymisessä ei siten vaikuta olevan kysymys esimerkiksi luokkaperusteisesta asumisen valinnasta, jota niin sanotussa asumisluokkien näkökulmassa korostetaan (esim. Rex & Moore 1967; ks. myös Kemeny 2005). Tiettyyn sosiaaliluokkaan kuuluvilla olisi tämän mukaan samankaltaiset asumispreferenssit, ja asuntomarkkinoiden instituutiot ja mekanismit ohjaavat heitä samoille alueille. Turkulaisia koskevien tulosten perusteella voimakkaimmat asumispreferenssejä eriyttävät tekijät liittyvät sen sijaan elämänvaiheeseen, kotitalouden kokoon ja käytössä oleviin taloudellisiin resursseihin. Viimeksi mainittu tekijä oli voimakkaimmin yhteydessä asumista-voitteiden toteutumismahdollisuuksien kokemiseen. Pääsääntöisesti omistusasuntomarkkinoilla valintojaan tekeville maksukykyisille riittää vaihtoehtoja Turun kaupunkiseudulla, kun taas sosiaalisen asumisen piirissä oleville pienituloisille niitä ei ole.

Asumispreferenssejä koskevat tulokset kannustavat mahdollisimman monipuolisen asuntokannan tarjontaan kaupunkiseudun tiiveimmässä osassa, jolloin

huomioitaisiin eri elämänvaiheissa olevat ja maksukyvyltään erilaiset asukasryhmät. Erityisen suosittua olisi asuminen Turun keskustan läheisyydessä. Tämä johtaisi varsin suoraan myös eri väestöryhmien sosiaaliseen sekoittumiseen, mikäli tätä halutaan pitää asuntopoliittisena tavoitteena (vrt. pääkaupunkiseutu). Tulokset ovat varsin samassa linjassa Turun kaupunkiseudun maankäytön suunnittelua ja kaavoitusta ohjaavan rakennemallin kanssa (Turun kaupunkiseudun... 2012). Sen perusteella suurin väestönkasvu tullaan ohjaamaan tiiveimpään osaan kaupunkiseutua ja sosiaalinen eheys huomioidaan seuraavasti: *rakennemalli luo edellytykset monipuoliselle asuntotarjonnalle niin asuntotyypin, asuntojen koon kuin hallintamuodon osalta. Nykyistä rohkeampi eri talotyyppien ja hallintamuotojen sekoittaminen luo kotitalouksille edellytyksiä pysyä tutulla alueella elämäntilanteiden ja perhekokojen muuttuessa, ja monipuolistaa alueiden asujaimistoa* (emt., 67). Mikäli kyseiset tavoitteet toteutuvat, tulisi keskusvyöhykkeestä sosiaalisesti nykyistä sekoittuneempi. Tällä hetkellä kuntarajat piirtävät sosiaalisten aluetyyppien sijoittumisen varsin selkeästi.

Sen sijaan se, kannattaisiko julkista vuokra-asuntotuotantoa suunnata tasaisesti ympäri kaupunkiseutua sosiaalisen sekoittamisen ja vastuukysymysten tasapainottamisen hengessä, herättää epäilyjä. Ensinnäkin Turun keskusta ja sen läheiset alueet muodostavat edelleen selkeästi suurimman työpaikkakeskittymän Turun kaupunkiseudulla. Esimerkiksi monet palvelualan työpaikat sijaitsevat tällä alueella, ja rakennemallin tavoitteiden perusteella tulevaisuudessa yhä voimistuvammin (Turun kaupunkiseudun... 2012). Vuokra-asuntotarjonnan keskittymisen tämän alueen läheisyyteen on siten luontevaa. Vuokratalojen rakentaminen 20–30 kilometrin päähän Turusta tuskin houkuttelisi monia asukasryhmiä tämän tutkimuksen yhteydessä saatujen asumispreferenssejä koskevien tulosten valossa. Ainakin suurempia yksiköjä rakennettaessa tällä olisi todennäköisesti myös korostuneemmin vuokrataloaluetta stigmatisoiva vaikutus. Samoin se voisi johtaa julkisen vuokra-asuntokannan sisällä entistä selkeämpiin aluejakoihin haluttujen kohteiden ja vähemmän vetovoimaisten alueiden välillä (vrt. Piirainen 1993, 219–221; ks. myös Vaattovaara ym. 2009). Kokonaan toinen kysymys olisi sosiaalisen vuokra-asuntotuotannon tarjonnan huomattava lisääminen, mikä ei kuitenkaan nykytiedon valossa ole todennäköistä. Kohtuuhintaiselle vuokra-asumiselle on kuitenkin jatkuva tarve myös tässä tutkimuksessa saatujen tulosten perusteella. Vuokra-asumista preferoivien sijaintitavoitteet painottuivat Turun keskustaan ja kerrostalolähiöihin. Tämä korostaa jo olemassa olevien lähiöiden rakennuskannasta huolehtimista myös sosiaalisesti eheyttävän kaavoituksen näkökulmasta.

Asuntorakentaminen on kuitenkin hidas keino, mikäli pyritään sosiaalisten vastuukysymysten tasaisempaan jakamiseen kaupunkiseudun sisällä. Uusi asuntokanta muodostaa pitkälläkin aikajänteellä vain pienen osan koko kaupunkiseudun asunnoista. Itse asiassa keskittymällä uuden asuntokannan tarjontaa ja

sijaintia koskeviin kysymyksiin voidaan jopa kiinnittää huomio pois akuuteimmista resurssikysymyksistä. Turun kaupunkiseudun kunnat ovat kohtaamassa varsin erityyppisiä sosiaalisia haasteita. Sosiaalisen eriytymisen näkökulmasta on korostettava Turun asemaa. Keskuskaupunki kantaa suurimman taakan väestörakenteen sosiaalisen eriytymisen muutoksista, ja tämä kehityssuunta tulee jatkumaan vielä pitkään, ehkä vuosikymmeniä.

Kuntataloudellisen osaoptimoinnin taloudellinen kestävämyys kaupunkiseudun kokonaiskuvassa on tullut esille esimerkiksi kaupunkiseudun kuntien taloudellisia vuorovaikutussuhteita kuvaavassa raportissa (Valtionvarainministeriö 2009). Huolimatta siitä, että jo 1950-luvulla laadittu Olavi Laisaaren (1952) Turun yleiskaava sisälsi koko kaupunkiseutua koskevan tarkastelun, on Turun kaupunkiseudun kuntien asuntopoliittista yhteistyötä pidetty selvitysraporteissa heikkona, ja kehyskuntien yhteistyösuunnat ovat olleet pääasiassa keskuskunnasta poispäin katsovia (Valtionvarainministeriö 2009). Uusi rakennemalliraportti pitää sisällään ainakin paperilla jaettuina yhteisiä käsityksiä kaupunkiseudun kehittymisen suunnasta, joskin sosiaalisen kehityksen näkökulmasta hyvin väljästi kirjoitettuna (Turun kaupunkiseudun... 2012). Mikäli siis kuitenkin halutaan taasoittaa väestörakenteista johtuvia eroja Turun kaupunkiseudulla, tulisi ensisijaiset keinot tasata kuntataloudellisia ja julkisiin palveluihin kohdistuvia rasisuksia, joita kaupunkiseudun sisällä tapahtuva eriytymiskehitys aiheuttaa, löytää muiden toimenpiteiden kautta.

Lopuksi

Tässä tutkimuksessa saatuja tuloksia on läpi työn peilattu erityisesti pääkaupunkiseudulla saatuihin tuloksiin, minne aihepiirin kotimainen tutkimus on toistaiseksi painottunut. Samalla on pyritty hahmottamaan sosiaalisen eriytymisen suomalaista mallia. Huolimatta elinkeino- ja väestörakenteen mukaisista eroista sekä huomattavan suuresta kokoerosta, on tuloksissa tullut esille enemmän yhdistäviä kuin erottavia tekijöitä näiden kaupunkiseutujen välillä. Sosiaalisten aluejakojen syvenemisen näkökulmasta voidaan todeta, että siinä missä pääkaupunkiseudun kehitys on alkanut muistuttaa muiden eurooppalaisten metropolien kehitystä, muistuttaa Turun kaupunkiseudun kehitys monelta osin pääkaupunkiseudun tilannetta. Suomalaisen yhteiskunnan sosiaaliset muutokset ovat heijastuneet nopeasti myös alueelliseen kehitykseen. Toivottavasti nämä havainnot motivoivat aihepiirin tutkijoita muiden kaupunkiseutujen tutkimiseen suomalaisen mallin edelleen jäsentämiseksi.

Lähteet

- Aarnio, Tuija (2005): Aravarakentamista Turussa vuosina 1949–53. *Yhdyskuntasuunnittelu* 43:4, 8–22.
- Airio, Ilpo (2013): Toimeentuloturva osana sosiaaliturvaa. Teoksessa: Airio, Ilpo (toim.): Toimeentuloturvan verkkoa kokemassa – kansalaisten käsitykset ja odotukset. Kelan tutkimusosasto. Helsinki, 8–23.
- Airio, Ilpo & Niemelä, Mikko (2009): Perhetaustan yhteys aikuisiän köyhyyteen Suomessa 1995–2005. *Sosiologia* 46:1, 3–19.
- Ala-Outinen, Annina (2010): Hyvinvoinnin tukiverkko koetuksella. Helsingin palveluviraston toiminta kaupunginosien eriytymisen ehkäisemiseksi. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 3, Helsinki.
- Alasuutari, Pertti, Kortteinen, Matti & Vaattovaara, Mari (2006): Vastine Lankisen kirjoitukseen. *Yhteiskuntapolitiikka* 71:5, 551–552.
- Aldenderfer, Mark S. & Blashfield, Roger K. (1984): *Cluster analysis*. Sage, Beverly Hills.
- Alkula, Tapani, Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka (1994): Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. WSOY, Helsinki
- Allardt, Erik (1976): Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. WSOY, Helsinki.
- Allardt, Erik (1992): Helsinki sosiaalisena yhteisönä. Teoksessa: Karisto, Antti & Holstila, Eero (toim.): Helsinki avoin kaupunki. Helsingin kaupungin tietokeskus, 43–58.
- Andersen, Hans Thor (2005): *Storbyens ændrede socialgeografi : storkøbenhavn i et nordvesteuropæisk perspektiv*. Reitzel, København.
- Andersson, Harri (1983): Urban structural dynamics in the city of Turku, Finland. *Fennia* 161:2, 145–262.
- Andersson, Roger (2009): City divided: dynamics of segregation, potential and limitations of urban renewal programs. Esitelmä Helsingin yliopiston City Divided -seminaarissa 4.6.2009.
- Andersson, Roger, Dhalmann, Hanna, Holmqvist, Emma, Kauppinen, Timo M., Magnusson Turner, Lena, Skifter Andersen, Hans, Söholt, Susanne, Vaattovaara, Mari, Vilka, Katja, Wessel, Terje, Yousfi, Saara (2010a): Immigration, housing and segregation in the Nordic welfare states. University of Helsinki, Department of Geosciences and Geography. Helsinki. PDF: <http://hdl.handle.net/10138/25849>
- Andersson, Roger, Bråmås, Åsa & Holmqvist, Emma (2010b): Counteracting segregation: Swedish policies and experiences. *Housing Studies* 25:2, 237–256.
- Antikainen, Janne & Vartiainen, Perttu (2002): Finnish districts and regional differentiation. *Fennia* 180, 1–2, 183–190.

- Antikainen, Janne, Luukkonen, Janne & Pyöriä, Tarja (2006): Kaupunkiverkko ja kaupunkiseudut 2006. Sisäasiainministeriön julkaisu 10. Helsinki.
- Aro, Timo (2006): Maassamuutto valikoituu kaupunkiseutujen sisällä. *Kuntalehti* 17, 35–36.
- Aro, Timo (2007a): Valikoiva muuttoliike osana pitkän aikavälin maassamuuttokehitystä. *Yhteiskuntapolitiikka* 72:4, 371–379.
- Aro, Timo (2007b): Itä-Turun ja Turun toimintaympäristön muutos väestönkehityksen näkökulmasta vuosina 2000–2006. Esitelmä tavoite 2-ohjelman päätösseminaarissa 30.5.2007.
- Aro, Timo (2011): Aivovuoto on Turun seudun haaste. Turun kaupunki, kaupunkitutkimus- ja tietoyksikkö, tutkimuskatsauksia 3. Turku.
- Aronen, Kauko & Siirilä, Seppo (1981): Hyvinvointierot ja alueellinen erilaistuneisuus. Tampereen yliopisto, aluetiede, tutkimuksia sarja B 27. Tampere.
- Asuinalueiden kehittämishjelma 2013–2015 (2012): Ympäristöministeriö. Helsinki. Verkossa: <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=139294&tlan=fi>
- Atkinson, Rowland & Kintrea, Keith (2001): Disentangling area effects: evidence from deprived and non-deprived neighbourhoods. *Urban Studies* 38:12, 2277–2298.
- Barr, Nicholas (1998): *The economics of the welfare state*. 3rd edition. University Press, Oxford.
- Beck, Ulrich, Giddens, Anthony & Lash, Scott (1995): *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Vastapaino, Tampere.
- Blakely, Edward J. & Snyder, Mary Gail (1999): *Fortress America: gated communities in the United States*. Brooking Institution Press, Washington D.C.
- Blomgren, Jenni (2005): *Huono-osaisuus Suomen kaupunkiseutukunnissa: alueerot ja sosiaalisen ympäristön vaikutukset 1990-luvulla*. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia nro 246. Helsinki.
- Bolt, Gideon (2009): Combating residential segregation of ethnic minorities in European cities. *Journal of Housing and Built Environment* 24:4, 397–405.
- Bolt, Gideon, Burgers, Jack & van Kempen, Ronald (1998): On the social significance of spatial location; spatial segregation and social inclusion. *Netherlands Journal of Housing and the Built Environment* 13:1, 83–95.
- Bolt, Gideon & van Kempen, Ronald (2003): Escaping poverty neighbourhoods in the Netherlands. *Housing, Theory and Society* 20:4, 209–222.
- Borgegård, Lars-Erik, Andersson, Eva & Hjort, Susanne (1998): *The divided city? Socioeconomic changes in Stockholm Metropolitan Area, 1970–94*. Teoksessa: Musterd, Sako & Ostendorf, Wim (toim.): *Urban segregation and the welfare state: inequality and exclusion in western cities*. Routledge, London, 206–222.

- Bourdieu, Pierre (1984): *Distinction. A social critique of the judgement of taste*. Routledge & Kegan Paul, London.
- Bourdieu, Pierre (1999): *Weight of the world: social suffering in contemporary society*. Polity Press, Cambridge.
- Bradshaw, Jonathan, Stimson, Carol, Skinner, Christine & Williams, Julie (1999): *Absent fathers?* Routledge, London.
- Brewer, Julia & Hunter, Albert (1989): *Multimethod research. A synthesis of styles*. Sage Library of Social Research 175. London.
- Brown, Tim & Bhatti, Mark (2003): Whatever happened to 'housing and the environment'? *Housing Studies* 18:4, 505–515.
- Bruegel, Irene (1996): Gendering the polarisation debate: a comment on Hamnett's 'Social polarisation, economic restructuring and welfare state regimes'. *Urban Studies* 33:8, 1431–1440.
- Bråmås, Åsa (2006a): "White flight"? The production and reproduction of immigrant concentration areas in Swedish cities, 1990–2000. *Urban studies* 43:7, 1127–1143.
- Bråmås, Åsa (2006b): *Studies in the dynamics of residential segregation*. Uppsala: Uppsala Universitet, Geografiska regionstudier.
- Buck, Nick (2001): Identifying neighbourhood effects on social exclusion. *Urban Studies* 38:12, 2251–2275.
- Bulmer, Martin (1984): *The Chicago School of sociology. Institutionalization, diversity, and the rise of sociological research*. The University of Chicago Press, Chicago & London.
- Burgess, Ernest W. (2000): *The growth of the city: an introduction to a research project*. Teoksessa: LeGates, Richard T. & Stout, Frederic (toim.): *The city reader*. Routledge, London & New York, 153–161. (Ilmestynyt alun perin 1925)
- Butler, Tim & Robson, Garry (2001): Social capital, gentrification and neighbourhood change in London: a comparison of three south London neighbourhoods. *Urban Studies*, 38:12, 2145–2162.
- Bäcklund, Pia & Schulman, Harry (toim.) (2003): *Lähiöprojekti lähikuvassa. Lähiöprojektikauden 2000–2003 arviointi*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 4. Helsinki.
- Böckerman, Petri (2001): *Työpaikkojen syntyminen ja häviäminen maakunnissa. Kunnallisan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut Nro 27*. Vammala.
- Cheshire, Paul, Gibbons, Steve & Gordon, Ian (2008): *Policies for "mixed communities": a critical evaluation*. SERC Policy paper 2. London.
- Clapham, David F. (2002): *Housing pathways - a post modern analytical framework*. *Housing Theory and Society* 19:2, 57–68.

- Clapham, David F. (2005): *The meaning of housing*. The Policy Press, Bristol.
- CLIP (Cities for Local Integration Policy -network) (2007): *Housing and integration of migrants in Europe*. Council of Europe: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
- Coelli, Tim, Lefebvre, Mathieu, Perelman, Sergio & Pestieau, Pierre (2010): *On the welfare state performance in the European Union*. C.E.P.R. Discussion Papers 8096.
- Colantonio, Andrea (2007): *Social sustainability: an exploratory analysis of its definition, assessment, methods, metrics and tools*. EIBURS Working Paper Series 01. Oxford Brookes University. Oxford.
- Comrey, Andrew L. & Lee, Howard B. (1992): *A first course in factor analyses*. 2nd edition. NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale.
- Coolen, Henny & Hoekstra, Joris (2001): Values as determinants of preferences for housing attributes. *Journal of Housing and the Built Environment* 16:3–4, 285–306.
- Creswell, John (2003): *Research design. qualitative, quantitative and mixed methods approaches*. Sage, London.
- Crowder, Kyle (2000): The racial context of white mobility: an individual-level assessment of the white flight hypothesis. *Social Science Research* 29:2, 223–257.
- Dhalmann, Hanna (2011): *Yhden uhka, toisen toive? Somalien ja venäläisten asumistoiveet etnisen segregaatiokehityksen valossa*. Helsinki: Helsingin yliopisto, Geotieteiden ja maantieteen laitos A 10. Helsinki.
- Dhalmann, Hanna & Vilkama, Katja (2009): Housing policy and the ethnic mix in Helsinki, Finland: perceptions of city officials and Somali immigrants. *Journal of Housing and Built Environment* 24:4, 423–439.
- Doyal, Len & Gough, Ian (1991): *A theory of human need*. MacMillan Education Ltd, Hong Kong.
- Duncan, Otis D. (1955): Social area analysis, review. *American Journal of Sociology* 61:1, 84–85.
- Efeko (FCG) Oy (2008): *Kaupunki- ja kuntapalvelut 2008. Kyselytutkimuksen tulokset*. Finnish Consulting Group, koulutus ja konsultointi. Helsinki.
- Elinympäristön seurannan kehittäminen (2002): *Työryhmän raportti*. Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö 545. Helsinki.
- Erikson, Robert & Uusitalo, Hannu (1987): *The Scandinavian approach to welfare research*. Teoksessa: Erikson, Robert, Hansen, Erik Jörgen, Ringen, Stein & Uusitalo, Hannu (eds.): *The Scandinavian model. Welfare states and welfare research*. M E Sharpe, Inc. Armonk. New York, London, 177–193.
- Erola, Jani (toim.) (2010): *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki.

- Eronen, Anne, Londén, Pia, Perälähti, Anne, Siltaniemi, Aki & Särkelä, Riitta (2010): *Sosiaalibarometri 2010 – ajankohtainen arvio palveluista, palvelujärjestelmän muutoksesta ja kansalaisten hyvinvoinnista*. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki.
- Esping-Andersen, Gøsta (1990): *The three worlds of welfare capitalism*. Polity Press, Cambridge.
- Eurostat (2010): *Statistics in focus, 9/2010. Population and social conditions*, Eurostat. Luxembourg.
- Fainstein, Susan S., Gordon, Ian & Harloe, Michael (1992): *Divided cities: New York & London in the contemporary world*. Blackwell, Oxford.
- Feijten, Peteke & van Ham, Maarten (2009): *Neighbourhood change...reason to leave?* *Urban Studies* 46:10, 2103–2122.
- Forssén, Katja, Roivainen, Irene, Ylinen, Satu & Heinonen, Jari (toim.) (2012): *Kohtaako sosiaalityö köyhyyden? Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja*. UNIPress, Kuopio.
- Friedrichs, Jürgen (1991): *Middle-class leakage in large new housing estates: empirical findings and policy implications*. *Journal of Architectural and Planning Research* 8:4, 287–295.
- Friedrichs, Jürgen (1998): *Do poor neighborhoods make their residents poorer? Context effects of poverty neighborhoods on their residents*. Teoksessa: Andress, Hans-Jürgen (toim.): *Empirical Poverty Research in a Comparative Perspective*. Aldershot, Ashgate, 77–99.
- Fritzell, Johan, Bäckman, Olof & Ritakallio, Veli-Matti (2012): *Income inequality and poverty: do the Nordic countries still constitute a family of their own?* Teoksessa: Kvist, Jon, Fritzell, Johan, Hvinden, Bjørn & Kangas, Olli (toim.): *Changing Social Equality – The Nordic welfare model in the 21st century*. The Polity Press, Bristol, 165–185.
- Galster, George C. (1990): *White flight from racially integrated neighborhoods in the 1970s: The Cleveland Experience*. *Urban Studies* 27:3, 385–99.
- Galster, George C., Andersson, Roger & Musterd, Sako (2010): *Who is affected by neighbourhood income mix? Gender, age, family, employment and income differences*. *Urban Studies* 47:14, 2915–2944.
- Gettys, Warner E. (1961): *Human ecology and social theory*. Teoksessa: Theodorson, George A. (toim.): *Studies in human ecology*. The Pennsylvania State University. Row, Petterson and Company, Evanston, 98–103. (Ilmestynyt alun perin 1940).
- Goodin, Robert E., Headley, Bruce, Muffels, Ruud & Dirven, Henk-Jan (2000): *The real worlds of welfare capitalism*. University Press, Cambridge.
- Gould Ellen, Ingrid (2000): *Race-based neighbourhood projection: a proposed framework for understanding new data on racial integration*. *Urban Studies*, 37: 9, 1513–1533.

- Haapola, Ilkka (2001): Onko kotikunnalla väliä?: toimeentulotuen saajien asiakas- ja elämänurat 1990-luvulla kymmenessä kaupungissa. Helsingin yliopiston koulutus- ja tutkimuskeskus Palmenia, raportteja ja selvityksiä. Palmenia-kustannus, Helsinki.
- Haapola, Ilkka (2004): Köyhyyden kynnyksellä – toimeentulotuen dynamiikka 1990-luvun Suomessa. Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 79. Helsinki.
- Haapola, Ilkka, Karisto, Antti & Seppänen, Marjaana (2012): Ikääntyvien köyhyys ja sen heijastumat hyvinvointiin. Teoksessa: Forssén, Katja, Roivainen, Irene, Ylinen, Satu & Heinonen, Jari (toim.): Kohtaako sosiaalityö köyhyyden? Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja. UNIPress, Kuopio, 275–300.
- Hakanen, Mari (2007): Missä mennään kuntien kestävässä kehityksessä? Kuntalehti Nro 14. Helsinki, 71–73.
- Hakovirta, Mia (2006): Yksinhuoltajaäitien työllisyys, toimeentulo ja työmarkkina- valinnat. Väestöliitto, Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 45. Helsinki.
- Halme, Timo (1999): Muuttuva alue- ja yhdyskuntarakenne – paikkatietoon perustuva tulkinta. Nordia Geographical Publications 28:1. Oulu.
- Halme, Timo, Koski, Kimmo, Niskanen, Saija & Kurki, Hannu (2001): Lähiöiden palvelut – kysyntä, tarjonta ja kehittämiskeinot. Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö 475. Helsinki.
- Hamnett, Chris (1994): Social polarisation in global cities: theory and evidence. *Urban Studies* 31:3, 401–424.
- Hamnett, Chris (1996): Social polarisation, economic restructuring and welfare state regimes. *Urban Studies* 33:8, 1407–1430.
- Hamnett, Chris (1998): Social polarisation and inequality in London: the earnings evidence, 1979–95, *Environment and Planning C* 16, 659–680.
- Hankonen, Johanna (1994): Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta. Gaudeamus. Tampere.
- Harris, Chauncy & Ullman, Edward (1945): The nature of cities. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Volume 242, November, 7–17.
- Harris, David R. (1999): “Property values drop when blacks move in because. . .”: racial and socioeconomic determinants of neighborhood desirability”. *American Sociological Review* 64:3, 461–479.
- Hasu, Eija (2010): Asumisen päätöksiä – järjellä vai tunteella? Teoksessa: Juntto, Anneli (toim.): Asumisen unelmat ja arki. Gaudeamus, Helsinki, 59–90.
- Heath, Tim (2001): Revitalizing cities: attitudes toward city-center living in the United Kingdom. *Journal of Plannig Education and Research* 20:4, 464–475.

- Heikkilä, Matti (1990): Köyhyys ja huono-osaisuus hyvinvointivaltiossa. Tutkimus köyhyydestä ja hyvinvoinnin puutteiden kasautumisesta Suomessa. Sosiaalihuollituksen julkaisuja 8. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Heikkilä, Matti, Rintala, Taina, Airio, Ilpo & Kainulainen, Sakari (2002): Hyvinvointi ja tulevaisuus maalla ja kaupungissa. Stakes, tutkimuksia 126. Gummerus, Helsinki.
- Heiskala, Risto (1994): Sosiaalinen konstruktionismi. Teoksessa: Heiskala, Risto (toim.): Sosiologisen teorian nykysuuntauksia. Gaudeamus, Helsinki, 146–172.
- Helminen, Ville & Ristimäki, Mika (2007): Kaupunkiseutujen haja-asutusalueen väestömuutokset Suomessa 1980–2005. Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö 9. Helsinki.
- Helne, Tuula, Hirvilampi, Tuula & Laatu, Markku (2012): Sosiaalipolitiikka rajallisella maapallolla. Kela. Helsinki.
- Helne, Tuula & Silvasti, Tiina (toim.) (2012): Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla. Kela. Helsinki.
- Hietaniemi, Tapani (1998): Max Weber ja Euroopan erityistie. Vertailevia siviisaatiohistoriallisia tutkimuksia. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Hirvonen, Jukka (2010): Tulorajat poistuivat – muuttuiko mikään? Tilastaselvitys ARA-vuokra-asuntojen hakijoista ja asukasvalinnoista. Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö 13. Helsinki.
- Hirvonen, Jukka, Manninen, Rikhard & Hakaste, Harri (2005): Asuntosuunnittelun ja rakentamisen tila asukas- ja ammattilaiskyselyn valossa. Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö 791, Helsinki.
- Holt-Jensen, Arild (2000): Evaluating housing and neighbourhood initiatives to improve the quality of life in deprived urban areas. *GeoJournal* 51, 281–291.
- Hoyt, Homer (1939) *The structure and growth of residential neighborhoods in American cities*. Washington, U.S. Government print. off. Washington.
- Hynynen, Pertti (2003): Kantäväestö vähemmistöksi. Näkymiä ranskalaisiin, saksalaisiin ja italialaisiin lähiökortteleihin. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuskatsauksia 4. Helsinki.
- Hynynen, Pertti (2005): Kun kortteli kippautuu – etnisten hierarkioiden käänteistyminen. *Yhteiskuntapolitiikka* 70:5, 521–528.
- Hyvä asuminen 2010 (2007): Askelmerkkejä asumisen mallimaahan. Kehitysohjelman loppuraportti. Suomen asuntotietokeskus. Helsinki.
- Ilmonen, Mervi (1994): Puutarhakaupungista ongelmalähiöön. Teoksessa: Haarni, Tuukka (toim.): Ihmisten kaupunki? urbaani muutos ja suunnittelun haasteet. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus & Sosiaalija terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Stakes, raportteja 152. Jyväskylä.

- Ilmonen, Mervi (1997): Viisi näkökulmaa alueiden erilaistumiseen. Teoksessa: Ilmonen, Mervi (toim.): Mitä osoite osoittaa? Asuinalueiden erilaistuminen Helsingin seudulla. Pääkaupunkiseudun julkaisusarja B, 2, Helsinki, 13–27.
- Ilmonen, Mervi (2005): Urbaani ihanne ja asumisurat. Teoksessa: Knuuti, Liisa (toim.): Asumisen monet kasvot. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja C 60, Espoo, 49–56.
- Ilmonen, Mervi, Hirvonen, Jukka, Knuuti, Liisa, Korhonen, Heli & Lankinen, Markku (toim.) (2000): Rauhaa ja karnevaaleja. Tieto- ja taitoammattilaisten asumistavoitteet Helsingin seudulla. Teknillinen korkeakoulu, yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 78. Espoo.
- Ilmonen, Mervi, Hirvonen, Jukka & Manninen, Rikhard (2005): Nuorten asuminen 2005. Ympäristöministeriön julkaisuja, Suomen ympäristö 812. Helsinki.
- Inkeroinen, Hanna, Rasinkangas, Jarkko & Kyheröinen, Hanna (2008): Miten hyvin Turku voi? Turkulaisten hyvinvoinnin muutossuuntia 1995 – 2008. Turun kaupungin sosiaalikeskuksen julkaisuja 2A. Turku.
- Jalkanen Riitta, Kajaste, Tapani, Kauppinen, Timo & Pekkala, Pekka (1997): Asuin- aluesuunnittelu. Rakennustieto, Helsinki.
- Jauhiainen, Jussi S. (1997): Urban development and gentrification in Finland: the case of Turku. *Scandinavian Housing & Planning Research* 14:2, 71–81.
- Jencks, Christopher & Peterson, Paul E. (toim.) (1991): *The Urban Underclass*. Brookings Institution, Washington, D.C.
- Julkunen, Raija (2001): Suunnanmuutos – 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Vastapaino, Tampere.
- Julkunen, Raija, Nätti, Jouko & Anttila, Timo (2004): Aikanyrjähdys. Keskiluokka työn puristuksessa. Vastapaino, Tampere.
- Juntto, Anneli (1990): Asuntokysymys Suomessa – Topeliuksesta tulopolitiikkaan. Asuntohallitus. Helsinki.
- Juntto, Anneli (2000): Alueelliset asuntomarkkinaerot – autoiko asuntopolitiikka? Teoksessa: Loikkanen, Heikki A. & Saari, Juho (toim.): Suomalaisen sosiaalipoliittikan alueellinen rakenne. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. Helsinki, 240–268.
- Juntto, Anneli (2003): Kenelle kaupunki kuuluu. *Yhdyskuntasuunnittelu* 41:1, 59–63.
- Juntto, Anneli (2004a): Asumisen kulutus tulevaisuudessa. *Futura* 23:1, 9–18.
- Juntto, Anneli (2004b): Erotteleeko asumisura suomalaisia – asumiskulutuksen menestyjät ja syrjäytyvät. Teoksessa: Ahlqvist, Kirsti & Rajas, Anu (toim.): Erilaisia kulutusuria Suomessa. Tilastokeskus. Helsinki, 91–112.
- Juntto, Anneli (2007): Suomalaisten asumistavoitteet ja mahdollisuudet. Tilastokeskus, tulot ja kulutus. Helsinki.

- Juntto, Anneli (toim.) (2010): Asumisen unelmat ja arki. Gaudeamus, Helsinki.
- Juntto, Anneli & Vilkkö, Anni (2005): Monta kotia – suurten ikäluokkien asumishistoriat. Teoksessa: Karisto, Antti (toim.): Suuret ikäluokat. Vastapaino, Tampere, 115–144.
- Juntto, Anneli & Hynynen, Raija (2006): Asumisen hyvinvointia kaikille. Teoksessa: Niemelä, Pauli & Pursiainen, Terho (toim.): Hyvinvointi yhteiskuntapoliittisena tavoitteena. Kuopion yliopisto, Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia nro 62. Kuopio.
- Kananoja, Aulikki, Niiranen, Vuokko & Jokiranta, Harri (2008): Kunnallinen sosiaalipolitiikka. Osallisuutta ja yhteistä vastuuta. PS-kustannus, Jyväskylä.
- Kangas, Olli (1995): Rationaalisen valinnan teoriat. Teoksessa: Heiskala, Risto (toim.): Sosiologisen teorian nykysuuntauksia. Gaudeamus, Helsinki, 63–87.
- Kangas, Olli (2009): Onko Suomi enää pohjoismainen hyvinvointivaltio? Teoksessa: Taimio, Heikki (toim.) (2009): Kurssin muutos: Kestävään kasvuun ja hyvinvointiin. Työväen Sivistysliitto.
- Kangas, Olli & Ritakallio, Veli-Matti (2003): Moniulotteisen köyhyyden trendit 1990-luvulla. Teoksessa: Kangas, Olli (toim.): Laman varjo ja nousun huuma. Kansaneläkelaitoksen sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 72. Helsinki, 49–91.
- Karsten, Lia (2007): Housing as a way of life: towards an understanding of middle-class families' preference for an urban residential location. *Housing Studies* 22:1, 83–98.
- Karvinen, Marko (1998): Huono-osaisuus ja disorganisaatio kaupungeissa. Suomen kuntaliitto, Acta Nro 63. Helsinki.
- Karvonen, Sakari & Kauppinen, Timo M. (2008): Hyvinvoinnin vajeet maalla, kaupungeissa ja kaupunkikeskuksissa. Teoksessa: Moisio, Pasi, Karvonen, Sakari, Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (toim.): Suomalaisten hyvinvointi 2008. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimus- ja kehittämiskeskus (THL), Helsinki, 276–292.
- Karvonen, Sakari, Kauppinen, Timo M. & Ilmarinen, Katja (2010): Koetun hyvinvoinnin erot ja kehitys asuinpaikan mukaan. Teoksessa: Vaarama, Marja, Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (toim.): Suomalaisten hyvinvointi 2010. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimus- ja kehittämiskeskus (THL), Helsinki, 216–233.
- Kaskinoro, Helena (2009): Turku ja Tampere kilpasilla – Väestönmuutokset, muutot, työpaikat. Siirtolaisuusinstituutti. Turku.
- Kauppinen, Timo (2000): Julkisen asuntosektorin rooli etnisten vähemmistöjen sijoittumisessa. *Yhteiskuntasuunnittelu* 38:4, 8–22.
- Kauppinen, Timo (2003): Kommenttipuheenvuoro Vaattovaaran ja Lönnqvistin keskustelunaloitteeseen. *Yhdyskuntasuunnittelu* 41:1, 64–65.

- Kauppinen, Timo (2004): Asuinalueen ja perhetaustan vaikutukset helsinkiläisnuorten keskiasteen tutkintojen suorittamiseen. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 6. Helsinki.
- Kauppinen, Timo M., Kortteinen, Matti & Vaattovaara, Mari (2009): Pääkaupunkiseudun lamatyöttömien myöhemmät ansiotulot : iskikö lama kovemmin korkean työttömyyden alueilla? *Yhteiskuntapolitiikka* 74:4, 358–374.
- Kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmä (1999): Kaupunkipolitiikan asiakirja 9.4.1999. Helsinki.
- Kaupunkiseutusuunnitelmien asiantuntija-arvioinnin loppuraportti (2008): Helsinki. Verkossa: http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/03_muut_asiakirjat/20080130Kaupun/kaupunkiseutusuunn_verkkoon2.pdf
- Kearns, Ade & Mason, Phil (2007): Mixed tenure communities and neighbourhood quality. *Housing Studies* 22:5, 661–691.
- Kekkonen, Mikael (2002): Segregaatio Vantaalla: katsaus Vantaan alueellisen eriytyksen ulottuvuuksiin vuonna 2000. Vantaan kaupunki, tilasto ja tutkimus C 17: 2002. Vantaa.
- Kemeny, Jim (2005): “The Really Big Trade-Off” between home ownership and welfare: Castles’ evaluation of the 1980 thesis, and a reformulation 25 years on. *Housing, Theory & Society* 22:2, 59–75.
- Keskinen, Vesa, Laine, Markus, Tuominen, Martti & Hakkarainen, Tyyne (toim.) (2009): Kaupunkiköyhyyden monet kasvot – näkökulmia helsinkiläiseen huono-osaisuuteen. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki.
- Kim, Tae-Kyung, Horner, Mark W. & Marans, Robert W. (2005): Life cycle and environmental factors in selecting residential and job locations. *Housing Studies* 20:3, 457–473.
- Klami, Hannu Tapani (1982): Turun tauti. Kansanvallan kriisi suomalaisessa ympäristöpolitiikassa. WSOY, Helsinki.,
- Kleinhans, Reinout (2004): Social implications of housing diversification in urban renewal: a review of recent literature. *Journal of Housing and the Built Environment*, 19:4, 367–390.
- Knuuti, Liisa (toim.) (2005): Asumisen monet kasvot. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja C 60, Espoo.
- Kopomaa, Timo & Meltti, Tero (toim.) (2005): Kaupunkisosaalityötä paikantamassa. *Yliopistopaino, Palmenia-sarja* Nro 3, Helsinki.
- Korhonen, Erkki (1999): Kenelle jää Musta Pekka asumisessa. Helsingin asuntopolitiikan ja -markkinoiden tarkastelua. Helsingin kaupungin tietokeskus, keskustelualoitteita 1. Helsinki.
- Korhonen, Erkki (2003): Aukkaiden mielipiteitä lähiöprojektista. Teoksessa: Bäcklund, Pia & Schulman, Harry (toim.): Lähiöprojekti lähikuvassa – lähiöprojektikauden 2000–2003 arviointi. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 4, Helsinki, 55–73.

- Korhonen, Erkki (2004): Asumisviihtyvyyys Helsingin kaupungin vuokrataloissa. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1. Helsinki.
- Korkiasaari, Jouni & Söderling, Ismo (2007): Muuttoliike. Teoksessa: Koskinen, Seppo, Martelin, Tuija, Notkola, Irma-Leena, Notkola, Veijo, Pitkänen, Kari, Jalovaara, Marika, Mäenpää, Elina, Ruokolainen, Anne, Ryynänen, Markku & Söderling, Ismo (toim.): Suomen väestö. 2. uudistettu laitos. Gaudeamus, Helsinki, 239–270.
- Kortteinen, Matti (1982): Lähiö – tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Otava, Helsinki.
- Kortteinen, Matti (2011): Uusi kaupunkiköyhyys ja lähiöiden peruskorjaus: esimerkitapauksia ja tutkimushanke. Esitelmä 2011.
- Kortteinen, Matti & Vaattovaara, Mari (1999a): Pääkaupunkiseudun kehityssuunta on kääntynyt. Yhteiskuntapolitiikka 64:4, 342–351.
- Kortteinen, Matti, Lankinen, Markku & Vaattovaara, Mari (1999b): Pääkaupunkiseudun kehitys 1990-luvulla: kohti uudenlaista eriytymistä. Yhteiskuntapolitiikka 64:5–6, 411–421.
- Kortteinen, Matti & Vaattovaara, Mari (2000): Onko osa Helsingistä alikehityksen kierteessä? Yhteiskuntapolitiikka 65:2, 115–124.
- Kortteinen, Matti, Tuominen, Martti & Vaattovaara, Mari (2001): Helsingin sosiaalimaantieteellinen rakenne ja pahoinpitelyrikollisuus. Yhteiskuntapolitiikka 66:4, 318–328.
- Kortteinen, Matti, Tuominen, Martti & Vaattovaara, Mari (2005a): Asumistoiveet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla. Yhteiskuntapolitiikka 70:2, 121–131.
- Kortteinen, Matti, Vaattovaara, Mari & Alasuutari, Pertti (2005b): Eliitin eriytymisestä pääkaupunkiseudulla. Yhteiskuntapolitiikka 70:5, 475–487.
- Kortteinen, Matti, Elovainio, Marko & Vaattovaara, Mari (2006): Asuinolot ja niiden kehitys Helsingin kunnallisissa vuokrataloissa. Yhteiskuntapolitiikka 71:1, 3–13.
- Kortteinen, Matti & Vaattovaara, Mari (2007): Miten Helsingin käykään? Yhteiskuntapolitiikka 72:2, 137–145.
- Koskela, Hille (2002): Lola Odusoga-sukupolvi ja värisokeat lapset – Helsingin ”monikulttuurisuustaskut” metropolin rakennuspaikkoina. Teoksessa: Koskinen, Vesa, Tuominen, Martti & Vaattovaara, Mari (toim.): Helsinki – pohjoinen metropoli. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki, 207–224.
- Koskela, Hille (2009): Pelkokierre – pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta. Gaudeamus, Helsinki.
- Koskiahho, Briitta (1995): Ekopolis. Teoksessa: Lapintie, Kimmo, Koskiahho, Briitta & Ikonen, Tuula (toim.): (1995): Ekopolis – ekologisen kaupungin juuria etsimässä. Gaudeamus, Tampere, 74–86.

- Koskiaho, Kristiina (1997): Eheyttävän suunnittelun haasteet. Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö 147. Helsinki.
- Koskinen, Seppo, Jalovaara, Marika & Martelin, Tuija (2007): Demografiset mittaluvut. Teoksessa: Koskinen, Seppo, Martelin, Tuija, Notkola, Irma-Lee, Notkola, Veijo, Pitkänen Kari, Jalovaara, Marika, Mäenpää, Elina, Ruokolainen, Anne, Ryyänen, Markku & Söderling, Ismo (toim.): Suomen väestö. 2. uudistettu laitos. Gaudeamus, Helsinki, 23–40.
- Kuivalainen, Susan (2010): Kestääkö suomalainen vähimmäisturva pohjoismaisen vertailun? Vertaileva analyysi vähimmäisturvan tasosta ja sen köyhyyttä ehkäisevästä vaikutuksesta neljässä Pohjoismaassa 1990–2005. *Yhteiskuntapolitiikka* 75:4, 377–388.
- Kuivalainen, Susan & Nelson, Kenneth (2012): Eroding minimum income protection in the Nordic countries? Reassessing the Nordic model of social assistance. Teoksessa: Kvist, Jon, Fritzell, Johan, Hvinden, Bjørn & Kangas, Olli (toim.): *Changing Social Equality – The Nordic welfare model in the 21st century*. The Polity Press, Bristol, 69–87.
- Kuoppala, Mikko, Laine, Päivi, Uusihakala, Juho, Anttiroiko, Ari-Veikko & Rasin kangas, Jarkko (2004): Suomen vuosien 2001–2006 Urban II - yhteisöaloiteohjelman väliarviointi. Arvioinnin loppuraportti. Helsingin tietokeskuksen tutkimuksia 2. Helsinki.
- Kurenniemi, Marja & Törmänen, Elisa (2003): Ympäristö menee ihon alle? Kaupunkirakenteen ja asuinalueiden laadun yhteys alueelliseen kuolleisuuteen Helsingissä. *Stakes, Aiheita* 26. Helsinki.
- Kvist, Jon, Fritzell, Johan, Hvinden, Bjørn & Kangas, Olli (2012): Changing social inequality and the Nordic welfare model. Teoksessa: Kvist, Jon, Fritzell, Johan, Hvinden, Bjørn & Kangas, Olli (toim.): *Changing Social Equality – The Nordic welfare model in the 21st century*. The Polity Press, Bristol, 1–22.
- Kyttä, Marketta (2003): Children in outdoor contexts: affordances and independent mobility in the assessment of environmental child friendliness. *Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja*. A 28. Espoo.
- Kyttä, Marketta & Kahila, Maarit (2006): PehmoGIS elinympäristön koetun laadun kartoittajana. *Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja* B 90. Espoo.
- Kyttä, Marketta, Pakkasalo, Katariina & Vaattovaara, Mari (2010a): Asuminen – eletty unelma. Teoksessa: Juntto, Anneli (toim.): *Asumisen unelmat ja arki*, 91–120.
- Kyttä, Marketta, Pakkasalo, Katariina & Vaattovaara, Mari (2010b): Asumisunelmat tosielämässä. Teoksessa: Juntto, Anneli (toim.): *Asumisen unelmat ja arki*, 121–148.

- Kytö, Hannu, Tuorila, Helena & Leskinen, Johanna (2006): Maaseudun vetovoimaisuus ja kuluttajien yksilölliset elämäntavat – tutkimuskokonaisuuden loppuraportti. Kuluttajatutkimuskeskus 5. Helsinki.
- Kääriäinen, Juha (1987): Sosiaaliset ongelmat, asuinalueiden segregoituneisuus ja paikallisyhteisöllisyys: Helsingin sosiaalisten ongelmien asuinalueittaisen vaihtelun tarkastelua. Sosiaaliviraston julkaisusarja A 3. Helsinki.
- Kääriäinen, Juha (2002): Rikollisuuden pelko kasvaa Itä-Helsingissä – asuinalueiden erilaistuminen ja turvattomuuden kokeminen Helsingissä ja Espoossa vuosina 1997 ja 2001. Yhteiskuntapolitiikka 67:3, 214–222.
- Laakso, Seppo (1997): Urban housing prices and demand for housing characteristics: a study on housing prices and the willingness to pay for housing characteristics and local public goods in the Helsinki metropolitan area. ETLA, Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen julkaisuja A27, Helsinki.
- Lahti, Pekka, Heinonen, Sirkka, Halonen, Minna & Sinivuori, Paula (toim.) (2007): Monimuotoistuva asuminen, asiantuntijanäkemyksiä ja arviointeja. VTT, Tutkimusraportteja. Espoo.
- Lahtinen, Rauno (2009): Turun puretut talot I. K & H kustannus, Turku.
- Lahtinen, Rauno (2011): Turun puretut talot II. K & H kustannus, Turku.
- Laikko, Outi & Tossavainen, Sari (2007): EU:n tavoite 2 -ohjelma Itä-Turussa 2000–2006 – loppuraportti. Turun kaupunki, kaupunginkanslia. Turku.
- Laisaari, Olavi (1952): Turun yleiskaava ja kaupungin kehittämissuunnitelma. Turku.
- Laitinen, Ahti (toim.) (2003): Rikollisuus ja kaupunkiturvallisuus. Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta, rikos- ja prosessioikeuden sarja A N:o 30. Turku.
- Lankinen, Markku (1994): Taantuvatko lähiöt? Pääkaupunkiseudun kerrostalolähiöt sosiaalisen segregaaation valossa. Ympäristöministeriö, yhdyskuntasuunnittelu- ja rakennustutkimuksen neuvottelukunta, julkaisu 3. Helsinki.
- Lankinen, Markku (2000): Avainryhmien asumisvalinnat, muuttourien näkökulma. Teoksessa: Ilmonen, Mervi, Hirvonen, Jukka, Knuuti, Liisa, Korhonen, Heli & Lankinen, Markku (toim.): Rauhaa ja karnevaaleja. Tieto- ja taitoammattilaisten asumistavoitteet Helsingin seudulla. Teknillinen korkeakoulu, yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisu- ja B 78, Espoo, 65–118.
- Lankinen, Markku (2001): Alueellisen eriytymisen suunta Helsingissä ja pääkaupunkiseudulla 1990-luvulla. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 6. Helsinki.
- Lankinen, Markku (2006a): Eliitin eriytymisestä pääkaupunkiseudulla – tilastonäkökulma. Yhteiskuntapolitiikka 71:4, 387–401.
- Lankinen, Markku (2006b): Sosiaalisen vuokra-asumisen asema kaupunkikentässä. Helsinki, Helsingin kaupungin tietokeskus.

- Lankinen, Markku (2007): Helsingin kehitys seudullisessa kontekstissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 72:1, 3–21.
- Lapintie, Kimmo (2008): Ilmastonmuutos ja elämän virta. *Yhdyskuntasuunnittelu* 46:1, 24–39.
- Lapintie, Kimmo (2010): Lapintie Intohimon hämärä kohde – mitä asukas haluaa? *Yhdyskuntasuunnittelu* 48:2, 41–57.
- Latomaa, Sirkku (2012): Kielitilasto maahanmuuttajien väestöosuuden mittarina. *Yhteiskuntapolitiikka* 77:5, 525–534.
- Lee, Kai N. (2007): Kaupungistuva maailma. Teoksessa: *Maailman tila 2007: kaupungistuva tulevaisuutemme*. Worldwatch Institute. Gaudeamus, Helsinki, 31–54.
- Lehtonen, Risto & Pahkinen, Erkki (1996): *Practical methods for design and analysis of complex surveys*. John Wiley & Sons, Somerset. New Jersey.
- Lehtonen Hilikka (2004): Uusurbanismi - uudistuva suomalainen urbaani ja kaupunkisuunnittelu. *Yhdyskuntasuunnittelu* 42:3–4, 95–102.
- Lehtonen, Elina (2006): Fortuna- ja Tempo-projektien asiakkaiden muuttoliike. Turun kaupunki, kaupunginkanslia. Turku.
- Lehtovuori, Panu & Neuvonen, Aleks (2011): Tulevaisuuden asumisen tilat ja muodot. Teoksessa: Andersson, Leif C., Hetemäki, Ilari, Mustonen, Riitta & Sihvola, Ari (toim.): *Kaikki irti arjesta*. Gaudeamus, Helsinki, 166–187.
- Liikenne- ja viestintäministeriö (2007): Liikujaryhmät Turun seudun aluerakenteessa. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 42. Helsinki.
- Lilius, Johanna (2008): *Koti keskellä kaupunkia*. Keskusta lapsiperheen asuinalueena, esimerkkinä Tukholma ja Helsinki. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, maantieteen laitos. Helsinki. Verkossa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/29011/kotikesk.pdf?sequence=2>
- Littig, Beate & Grießler, Erich (2005): Social sustainability: a catchword between political pragmatism and social theory. *International Journal of Sustainable Development* 8: 1–2, 65–79.
- Liuha, Tarja & Partonen, Timo (2009): *Terve Suomi*. Verkossa: <http://www.tervesuomi.fi/fi/julkaisu/11665>
- Lodenius, Staffan (1995): Avoin lähiö – terve lähiö. Teoksessa: Lapintie, Kimmo, Koskiahho, Briitta & Ikonen, Tuula (toim.): *Ekopolis – Ekologisen kaupungin juuria etsimässä*. Gaudeamus, Tampere, 130–166.
- Lupi, Tineke & Musterd, Sako (2006): The suburban 'community question'. *Urban Studies*, 43:4, 801–817.
- Manninen, Mariikka (2000): Sosiaalinen ulottuvuus kaavoituksessa. *Stakes, Aiheita* 32. Helsinki.

- Manninen, Rikhard & Hirvonen, Jukka (2004): Rivitalo asumismuotona – toiveiden täyttymys vai mahdollisuuksien kompromissi? Ympäristöministeriön julkaisuja, Suomen ympäristö 694. Helsinki.
- Massa, Ilmo (2009): Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen paradigmat ja keskeisimmät suuntauksset. Teoksessa: Massa, Ilmo (toim.): Vihreä teoria – ympäristö yhteiskuntateorioissa. Gaudeamus, Helsinki, 9–44.
- Massey, Douglas S. & Denton, Nancy A (1988): The dimensions of residential segregation. *Social Forces* 67:2, 281–315.
- Massey, Douglas & Denton, Nancy (1993): *American apartheid: segregation and the making of the underclass*. Harvard University Press, Cambridge.
- Maury, Jon (1997): Ilmakuva pääkaupunkiseudun asuinalueiden sosiaalisista eroista 1990-luvun alussa. Teoksessa: Ilmonen, Mervi (toim.): Mitä osoite osoittaa? Asuinalueiden erilaistuminen Helsingin seudulla. Pääkaupunkiseudun julkaisusarja B 1997:2, 28–51.
- Metsämuuronen, Jari (2001): Monimuuttujamenetelmien perusteet SPSS-ympäristössä. Metodologia-sarja 7. International Methelp Ky, Helsinki.
- Miettinen, Heikki (2006): Aukastyytyväisyys Turussa. Efektia Oy, tutkimuksia 216. Helsinki.
- Mitrunen, Matti (2013): Työmarkkinoiden polarisaatio Suomessa. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, VATT muistiot 33. Helsinki.
- Moisio, Pasi (2008): Köyhyyden ja toimeentulo-ongelmien kehitys. Teoksessa: Moisio, Pasi, Karvonen, Sakari, Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (toim.): Suomalaisen hyvinvointi 2008. Stakes, Helsinki, 256–275.
- Moisio, Pasi, Karvonen, Sakari, Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (toim.) (2008): Suomalaisen hyvinvointi 2008. Stakes, Helsinki.
- Mollenkopf, John. H. & Castells, Manuel (1991): *Dual city: restructuring New York*. Russel Sage Foundation, New York.
- Monta kaupunkia – yhteinen tulevaisuus (1998): Syrjäytymisen ja sosiaalisen segregaaation lieventäminen ja ehkäiseminen Helsingin seudulla. Esitys kaupunkiohjelmaksi 30.4. Helsinki.
- Murdie, Robert A. (1969): *Factorial ecology of metropolitan Toronto, 1951-1961: An essay on the social geography of the city*. University of Chicago, Department of Geography, Research paper no. 116. Chicago.
- Musterd, Sako & Ostendorf, Wim (toim.) (1998): *Urban segregation and the welfare state. Inequality and exclusion in western cities*. Routledge, London–New York.
- Musterd, Sako, Andersson, Roger, Galster, George & Kauppinen, Timo M. (2008): Are immigrants' earnings influenced by the characteristics of their neighbours? *Environment and Planning* 40:4, 785–805

- Myllärniemi, Annina (2005): Huostaanottojen kriteerit pääkaupunkiseudulla. SOCCA:n ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja, Helsinki.
- Myrdal, Gunnar (1963): *Challenge to affluence*. Random House, New York.
- Mäenpää, Pasi, Aniluoto, Arto, Manninen, Richard & Villanen, Sampo (2000): Sanat kivettyvät kaupungiksi: Tutkimus Helsingin kaupunkisuunnittelun prosesseista ja ihanteista. Teknillinen korkeakoulu, Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 83. Espoo.
- Naumanen, Päivi, Ruonavaara, Hannu, Jakku, Jenni & Lockmer, Carita (2007): Housing, risk and security. A qualitative interview study on a Finnish neighbourhood. *Sociological Research Reports A 29*. Turku.
- Nevalainen, Risto, Staffans, Aija & Vuorela, Pertti (1990): Asumisen laadun arviointi ja tutkiminen. Kokoava tutkimus asumisen laatuun vaikuttavista tekijöistä. Teknillinen korkeakoulu, Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja B 60, Espoo.
- New Bridges (2012): Verkossa: <http://www.turku.fi/newbridges>
- Niedomysl, Thomas (2008): Residential preferences for interregional migration in Sweden: demographic, socio-economic and geographical determinants. *Environment and Planning A 40*:5, 1109–1131.
- Nikkanen, Mikko (2010): Turun alueellinen erilaistuminen vuosina 1970–2008. Turun yliopisto, maantieteen laitos, pro gradu -tutkielma. Lokakuu 2010.
- Nordic Major City Statistics (2005): Data on 16 major cities and their regions: from the NORDSTAT database. Verkossa: <http://www.statistikomstockholm.se/attachments/article/42/nordstat%20publikation%20200520web.pdf>
- Nummenmaa, Tapio, Konttinen, Raimo, Kuusinen, Jorma & Leskinen, Esko (1996): Tutkimusaineiston analyysi. WSOY, Helsinki.
- Närhi, Kati (1995): Ekososiaalinen lähestymistapa sosiaalityössä-projekti. Jyväskylän yliopiston julkaisuja. Jyväskylä.
- Närhi, Kati (2004): SVA asuin ympäristöjen kehittäjänä. Teoksessa: Sairinen, Raimo & Kohl, Johanna (toim.): Ihminen ja ympäristön muutos. Sosiaalisten vaikutusten arvioinnin teoriaa ja käytäntöjä. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja, B 87. Espoo, 119–140.
- OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development)(2008): *Growing unequal? Income distribution and poverty in OECD countries*. OECD. Paris.
- OECD (2011): *Divided we stand*. Verkossa: <http://www.oecd.org/dataoecd/40/12/49170449.pdf>
- Olafsson, Stefan (2010): International well-being index (WBI). Data Bank for Comparing 29 nations.
- Paakko, Santeri (2003): Espoon alueellinen erilaistuminen vuosina 1980-2000. Espoon kaupunki, raportteja Espoosta, 4. Espoo.

- Paaso, Jukka (1994): Teoksessa: Laitinen, Ahti, Nyqvist, Leo & Paaso, Jukka: Elinympäristö, elämäntapa ja rikollisuus. Sisäasiainministeriön poliisiosasto, Poliisin oppikirjasarja 4. Helsinki, 45–51, 96–97.
- Pahl, Raymond, E. (1975): *Whose City?* 2nd edition, Penguin.
- Pareja, Montserrat Eastaway & Støa, Eli (2004): Dimensions of housing and urban sustainability. *Journal of Housing and the Built Environment* 19:1, 1–5.
- Pekonen, Kyösti (1998): Poliitiikkaa urbaanissa betonilähiössä. SoPhi, Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja, 20.
- Permentier, Matthieu, van Ham, Maarten & Bolt, Gideon (2008): Same neighbourhood ... different views? A confrontation of internal and external neighbourhood reputations. *Housing Studies* 23.6 (2008): 833–855.
- Permentier, Matthieu, Bolt, Gideon & van Ham, Maarten (2011): Determinants of neighbourhood satisfaction and perception of neighbourhood reputation. *Urban Studies*: 48:5, 977–996.
- Perusturvan riittävyden arviointiraportti (2011). Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL), avauksia, 4. Helsinki.
- Pierson, John & Worley, Claire (2005): Housing and urban regeneration policy. Teoksessa: Somerville, Peter & Sprigings, Nigel (toim.): Housing and social policy: contemporary themes and critical perspectives. Routledge, London & New York, 217–241.
- Piirainen, Timo (1993): Vuokra-asuminen ja sosiaaliset ongelmat. *Stakes, tutkimuksia* 24. Helsinki.
- Pitkänen, Kari & Jalovaara, Marika (2007): Perheet ja perheenmuodostus. Teoksessa: Koskinen, Seppo, Martelin, Tuija, Notkola, Irma-Leena, Notkola, Veijo, Pitkänen, Kari, Jalovaara, Marika, Mäenpää, Elina, Ruokolainen, Anne, Ryyänänen, Markku & Söderling, Ismo (toim.): Suomen väestö. 2. uudistettu laitos. Gaudeamus, Helsinki, 115–165.
- Polese, Mario & Stren, Richard (toim.) (2000): The social sustainability of cities: diversity and the management of change. University of Toronto Press. Toronto.
- Priemus, Hugo (2004): The path to successful urban renewal: current policy debates in the Netherlands. *Journal of Housing and the Built Environment* 19:2, 199–209.
- Päivänen, Jani (2000): Kaupungin tiiviys ja täydennysrakentaminen: sosiologisia kysymyksiä. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 81. Espoo.
- Päivänen, Jani, Saarikoski, Petri & Virrankoski, Lauri (2004): Elämänkaarikortteli - kohti sosiaalisesti kestävästä asumista ja kaupunkielämästä. Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö 716. Helsinki.
- Rahkonen, Keijo (toim.) (1995): Sosiologisen teorian uusimmat virtaukset 2. Gaudeamus, Tampere.

- Rasinkangas, Jarkko (1998): Yksi lähiö - monta puolta. Nousukierre-projektin raportti Varissuon lähiöstä. Turun kaupungin sosiaalikeskuksen julkaisu- ja 8, Turku.
- Rasinkangas, Jarkko (2000a): Lama ja hyvinvoinnin muutokset. Tutkimus turkulaisten hyvinvoinnin muutoksista 1995 ja 1999. Turun kaupungin sosiaalikeskuksen julkaisu 2000:1A. Turku.
- Rasinkangas, Jarkko (2000b): Asuin ympäristön kokemiseen liittyvä hyvinvointi - 17 turkulaisen asuinalueen välinen vertailu. Turun kaupungin sosiaalikeskus (painamaton julkaisu).
- Rasinkangas, Jarkko (2003): Hyvinvointti vai pahovointti, ja mil pual jokke? Sosioekonomiset ja asuin ympäristön laadun alueelliset erot Turussa 1990-luvun loppupuolella. Teoksessa: Kangas, Olli (toim.): Laman varjo ja nousun huuma. Kansaneläkelaitoksen sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 72, Helsinki, 245-286.
- Rasinkangas, Jarkko (2004a): Hyvinvointi Turussa. Turkulaisten hyvinvoinnin muutosten seuranta vuosina 1995, 1999 ja 2003. Turun kaupungin sosiaalikeskuksen julkaisu 1A. Turku.
- Rasinkangas, Jarkko (2004b): Asuin ympäristön viihtyisyys ja sen muutokset Turussa. Asukkaiden kokemusten kartoitusta Turun eri asuinalueilla vuosina 1999 ja 2003. Turun kaupunki, sosiaalikeskus (painamaton julkaisu), Turku.
- Rasinkangas, Jarkko (2005): Itä-Turku asukkaiden silmin. Tavoite 2-ohjelman asukaskyselyseuranta. Itä-Turku julkaisut nro 9, Turku.
- Rasinkangas, Jarkko & Laitinen, Marjukka (toim.) (2006): Varissuon lähiön 30 vuotta - tavoitteista todeksi. Kirja-Aurora, Turku.
- Rasinkangas, Jarkko (2010). Turkulaisten maahanmuuttajien asuminen - näkökulmia etniseen segregatioon. Teoksessa: Ervasti, Heikki, Kuivalainen, Susan & Nyqvist, Leo (toim.): Köyhyys, tulonjako ja eriarvoisuus. TCWR, Turku, 105-135.
- Rasinkangas, Jarkko (2012a): Maahanmuuttajakeskittymien sosiaalinen ympäristö kaupunkiköyhyyden ilmentäjänä - turkulaisten maahanmuuttajien ja kantaväestön kokemuksia. Teoksessa: Forssén, Katja, Roivainen, Irene, Ylinen, Satu & Heinonen, Jari (toim.): Kohtaako sosiaalityö köyhyyden? Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja. UNIPress, Tampere, 55-82.
- Rasinkangas, Jarkko (2012b): Maahanmuuttajien asumiskeskittymät Varissuolla - tutkimushankkeen loppuraportti. Silta-lähiöohjelma 29.6.2012.
- Rasinkangas, Jarkko (2013): Maahanmuuttajien asuminen ja alueellinen sijoittuminen. Teoksessa: Martikainen, Tuomas, Saukkonen, Pasi & Säävälä, Minna (toim.): Muuttajat - kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Gaudemus, Helsinki, 123-140.
- Rasmussen, Tove (2011): Symbolic creation of an "underclass" in a Nordic City. Paper for CRESC - conference in Manchester, the 6th to 9th September, 2011.

- Reijo, Marie & Juntto, Anneli (2002): Kansallinen omaleimaisuus säilyy asumisessa. Teoksessa: Pyy-Martikainen, Marjo (toim.): Arki EU-maissa. Tilastokeskus, elinolot 1, Helsinki.
- Rex, John & Moore, Robert (1967): *Race, community and conflict: a study of Sparkbrook*. Oxford University Press, London.
- Riihelä, Marja, Sullström, Risto & Tuomala, Matti (2010): Trends in top income shares in Finland 1966-2007. Government Institute for Economic Research, Research Reports 157, Helsinki.
- Ristimäki, Mika, Oinonen, Kari, Pitkäranta, Harri & Harju, Kaisu (2004): Kaupunkiseutujen väestömuutos ja alueellinen kasvu. Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö 657, Helsinki.
- Ritakallio, Veli-Matti (2013): Tulonsiirrot ja köyhyys. Esitelmä tieteen päivillä. Helsinki 13.1.2013.
- Roivainen, Irene (1999): Sokeripala metsän keskellä. Lähiö sanomalehden konstruktiona. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2. Helsinki.
- Roivainen, Irene (2008): Onko yhdyskuntatyö katoamassa suomalaisesta sosiaalityöstä? Teoksessa: Roivainen, Irene, Nylund, Marianne, Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.): Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? Ps-kustannus. Jyväskylä, 25-42.
- Ruonavaara, Hannu (1993): Omat kodit ja vuokrahuoneet. Sosiologinen tutkimus asunnonhallinnan muodoista Suomen asutuskeskuksissa 1920-1950. Turun yliopiston julkaisuja C 97. Turku.
- Ruoppila, Sampo & Villanen, Sampo (2003): Kriittisiä kommentteja keskustelunaloitteeseen Helsingin asuntopolitiikasta. Yhdyskuntasuunnittelu 41:1, 74-83.
- Ruoppila, Sampo (2006): Residential differentiation, housing policy and urban planning in the transformation from state socialism to a market economy: the case of Tallinn. Centre for Urban and Regional Studies Publications A:33, Espoo.
- Ruoppila, Sampo (2011): Esitelmä "Multidimensional residential segregation and policy choices"-seminaarissa. Turun yliopisto 5.5.2011.
- Rusanen, Jarmo, Colpaert, Albert, Muilu, Toivo & Naukkarinen, Arvo (1999): Tuloerot kasvavat kaupungeissa. Tilastokeskus, Tietoaika 11.
- Rusanen, Jarmo, Colpaert, Albert, Muilu, Toivo & Naukkarinen, Arvo (2000): Orastavaa kaupunkiköyhyyttä. Pysyviä ja kasvavia tuloeroja. Tilastokeskus, Tietoaika 2.
- Ryynänen, Markku & Notkola, Irma-Leena (2007): Väestönkehitys ja sen ennustaminen. Teoksessa: Koskinen, Seppo, Martelin, Tuija, Notkola, Irma-Leena, Notkola, Veijo, Pitkänen, Kari, Jalovaara Marika, Mäenpää, Elina, Ruokolainen, Anne, Ryynänen, Markku & Söderling, Ismo (toim.): Suomen väestö. 2. uudistettu laitos. Gaudeamus, Helsinki, 271-298.

- Rönkä, Anna (1999): The accumulation of problems of social functioning. Outer, inner and behavioral strands. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 148. Jyväskylä.
- Saari, Juho (2005): Hyvinvointivaltio ja sosiaalipolitiikka. Teoksessa: Saari, Juho (toim.): Hyvinvointivaltio – Suomen mallia analysoimassa. Yliopistopaino, Helsinki.
- Saari, Juho (2012): Tarvitaanko onnellisuuspolitiikkaa? Hyvinvointikatsaus 4. Tilastokeskus. Helsinki, 2–8.
- Sairinen, Rauno & Kohl, Johanna (2004): Ihminen ja ympäristö: sosiaalisten vaikutusten arvioinnin teoriaa ja käytäntöjä. Teknillinen korkeakoulu, Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 87. Espoo.
- Salminen, Kimmo (2012): Turun maahanmuuton kuva. Turun kaupunki, Kaupunkitutkimus- ja tietoyksikkö, tutkimuskatsauksia 5. Turku.
- Sarre, Philip, Phillips, Deborah & Skellington, Richard (1989): Ethnic minority housing: explanations and policies. Aldershot. Avebury.
- Sassen, Saskia (1991): The global city: New York, London, Tokyo. The Princeton University Press, New Jersey.
- Saunders, Peter (1986): Social theory and urban question. 2nd edition. Hutchinson University Library. London.
- Schulman, Micaela & Troedson, Ulf (2004): Sustainable development of cities and housing areas. Teoksessa: Lujanen, Martti (toim.): Housing and housing policy in the Nordic countries. Norden, Nordic Council of Ministers Nro 7. Copenhagen.
- Schulman, Harry & Jaakola, Ari (2009): KARA – kaupunkirakenteen kehityspiirteet: esitutkimus Helsingin ja Turun työssäkäyntialueella. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 6. Helsinki.
- Seppälä, Maija-Liisa, Lehtonen, Hilikka & Tihlman, Tiina (1990): Suomen lähiöt. Kyselytutkimus 1950–1980-luvuilla rakennetuista lähiöistä. Ympäristöministeriö, kaavoitus ja rakennusosasto, tutkimusraportteja 2. Helsinki.
- Seppänen, Marjaana (2001): Liipolan onni – asuinalueen sosiaalinen erilaistuminen ja merkitys asukkaille. Palmenia-kustannus.
- Seppänen, Marjaana, Haapola, Ilkka, Puolakka, Kalle & Tiilikainen, Elisa (2012): Takaisin Liipolaan – lähiö fyysisenä ja sosiaalisena asuinympäristönä. Ympäristöministeriön raportteja 14. Helsinki.
- Shevky, Eshref & Bell, Wendel (1961): Social area analysis. Teoksessa: Theodorson, George A. (toim.): Studies in human ecology. The Pennsylvania State University. Row, Peterson and Company. Evanston, 226–235. (Ilmestynyt alun perin 1955)

- Siiki, Anna-Mari (2009): Leipäjono auttaa köyhyydessä. Teoksessa: Keskinen, Vesa, Laine, Markus, Tuominen, Martti & Hakkarainen, Tyyne (toim.): Kaupunkiköyhyyden monet kasvot – näkökulmia helsinkiläiseen huonoon osaisuuteen. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki, 109–117.
- Siirilä, Seppo, Hautamäki, Lauri, Kuitunen, Jorma & Keski-Petäjä, Timo (toim.) (1988): Hyvinvoinnin alueelliset erot Suomessa. Tampereen yliopisto, aluetiede, Tutkimuksia B 47. Tampere.
- Siirilä, Seppo, Viljanen, Ville & Jousmäki, Jussi (1999): Elinolojen alueellinen erilaistuminen. Tampereen yliopisto, alue- ja ympäristöpolitiikan laitoksen tutkimuksia, sarja B 71. Tampere.
- Silfverberg, Kari (1989): Yhdyskunnat ja ilmastonmuutos – suunnittelun lähtökohdat muuttuvat rajusti. Yhteiskuntasuunnittelu 28:3, 26–32.
- Silvennoinen, Heli & Hirvonen, Jukka (2002): Koti kerrostalossa. Asukkaiden arjen kokemuksia asumisestaan. Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö 575. Helsinki.
- Simpson, Ludi (2007): Ghettos of the mind: the empirical behaviour of indices of segregation and diversity. *Journal of Royal Statistical Society, A* 170:2, 405–424.
- Sipilä, Maija, Bäcklund, Pia & Tyrväinen, Liisa (2009): Vaikuttamisen rajoilla. Onko koetulla luonnolla sijaa kaupungin suunnittelussa ja päätöksenteossa? *Alue ja Ympäristö* 38:1, 39–50.
- Sirén, Reino (2005): Alkoholi väkivaltatilanteissa. Teoksessa: Sirén, Reino & Honkatukia, Päivi (toim.): Suomalaiset väkivallan uhreina: tuloksia 1980–2003 kansallisista uhrihaastattelututkimuksista. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 216. Helsinki.
- Skifter Andersen, Hans (1995): Explanations of urban decay and renewal on the housing market – what can Europe learn from American research. *Netherlands Journal of Housing and Built Environment* 10, 65–85.
- Skifter Andersen, Hans (2002a): Can deprived housing areas be revitalised? Efforts against segregation and neighbourhood decay in Denmark and Europe. *Urban Studies*, 39:4, 767–790.
- Skifter Andersen, Hans (2002b): Excluded places: the interaction between segregation, urban decay and deprived neighbourhoods. *Housing, Theory and Society* 19:3–4, 153–169.
- Smith Susan J. (1989): *The politics of race and residence: citizenship, segregation and white supremacy in Britain*. Polity Press, Cambridge.
- Smets, Peer & Salman, Ton (2008): Countering urban segregation: theoretical and policy innovations from around the globe. *Urban Studies* 45:7, 1307–1332.
- Socialministeriet (2010): Liste over ghettoområder pr. 1. januar 2011. http://www.sm.dk/data/Dokumentertilnyheder/2011/ghettoomr%C3%A5der_pr_1_januar.pdf

- Spangerberg, Joachim (2004): Sustainability beyond environmentalism: the missing dimensions. GoSD Working Paper No. 2.
- Strandell, Anna (1999): Asukasbarometri 1998. Asukaskysely suomalaisista asuin-ympäristöistä. Ympäristöministeriön julkaisuja, Suomen ympäristö 343. Helsinki.
- Strandell, Anna (2005): Asukasbarometri 2004. Ympäristöministeriön julkaisuja, Suomen ympäristö 746. Helsinki.
- Strandell, Anna (2011): Asukasbarometri 2010 Asukaskysely suomalaisista asuin-ympäristöistä. Ympäristöministeriön julkaisuja, Suomen ympäristö 31. Helsinki.
- Støa, Eli (2005): Housing in the sustainable city. ENHR conference, Keynote speech, Reykjavik 30.6.2005.
- Suomalaista kaupunkipolitiikkaa etsimässä (1997): Helsingin kaupungin tietokeskuksen muistioita 3. Helsinki.
- Suomen kuutoskaupungit (2007): Tilastollisia erityispiirteitä. Helsinki.
- Suomen Kuvalehti (2003): Koti omilla mausteilla. Numero 35, 18–25.
- Sweetser, Frank, L. (1966): Helsingin ekologinen erilaistuminen vuonna 1960. Publication 42, Institute of Sociology, University of Helsinki, 205–256.
- Taylor, Chris, Gorard, Stephen & Fitz, John (2000): A re-examination of segregation indices in terms of compositional invariance. Department of Sociology, University of Surrey. Social research update, issue 30. Guildford.
- Tilastokeskus (2007): Suomen virallinen tilasto (SVT) (2007), Väestön koulutus-rakenne 2007.
- Tilastokeskus (2009a): Findikaattori-tietokanta (SVT): <http://www.findikaattori.fi/fi/11>
- Tilastokeskus (2009b): Suomen virallinen tilasto (SVT), Asunnot ja asuinolot, yleiskatsaus 2009.
- Tilastokeskus (2010): Tulonjakotilasto 2008, pienituloisuus (ennakko). SVT, Tulot ja kulutus 2010. Helsinki.
- Tilastokeskus (2011): Asumisväljyys lisääntyy hitaasti. Verkkojulkaisu 18.10.2011: http://www.stat.fi/tup/vl2010/art_2011-10-18_001.html
- Tilastokeskus (2013): Tulonjakotilasto 2011. Suomen virallinen tilasto (SVT), Tulot ja kulutus 2013.
- Teräväinen, Helena (2006): Lapuan Vanha Paukku – uudeksi rakennettu ja puhuttu. Kulttuuriympäristön diskkursiivinen muodostuminen tapaustutkimuksessa. Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston tutkimuksia 24. Espoo.
- Toivanen, Sonja (2010): Asuminen ja elämäntapa uudella pientaloalueella. Teoksessa: Juntto, Anneli (toim.): Asumisen unelmat ja arki. Gaudeamus, Helsinki, 177–204.

- Toivonen, Timo (1999): *Empiirinen sosiaalitutkimus – filosofia ja metodologia*. WSOY, Porvoo, Helsinki.
- Tolkki, Helena, Airaksinen, Jenni & Haveri, Arto (2010): *Metropolihallinta - neljä mallia maailmalta ja niiden sovellettavuus Suomessa*. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Tosics, Iván (2004): European urban development: sustainability and the role of housing. *Journal of Housing and the Built Environment* 19:1, 67–90.
- Tuominen, Martti, Vaattovaara, Mari & Kortteinen, Matti (2005): Kaikki eivät halua asua pientaloissa. *Helsingin kaupungin tietokeskus, Kvartti 2*, 33–41.
- Turun kaupunki (1999): *Itä-Turku 2000+, tavoite 2 kaupunkiosio*. Viestintäkeskus/Tav. 2. 4.6.1999. Turku.
- Turun kaupunki (2008): *Kestävän kehityksen raportti 2008*. Turun kaupungin painatuspalvelukeskus, Turku.
- Turun kaupunki (2009a): *Turun asunto- ja maankäyttöohjelma vuosille 2009–2013*. Kaupunginvaltuusto 5.10.2009. Turku.
- Turun kaupunki (2009b). *Muutoksen suunnat, ajankohtaiskatsaus Turusta*. Turun kaupungin keskushallinto, strategia ja viestintä. Turku.
- Turun kaupunki (2011). *Muutoksen suunnat, ajankohtaiskatsaus Turusta*. Turun kaupungin keskushallinto, strategia ja viestintä. Turku.
- Turun kaupunki (2012). *Muutoksen suunnat, ajankohtaiskatsaus Turusta*. Turun kaupungin keskushallinto, strategia ja viestintä. Turku.
- Turun kaupunkiseudun rakennemalli 2035 (2012): *Loppuraportti 2.4.2012*. Turku.
- Turun Sanomat (2009): *Kuntaliitosten myötä lasten huostaanotot ovat lisääntyneet*. 25.10.2009.
- Tyrväinen, Liisa (1999): *Monetary valuation of urban forest amenities in Finland*. Finnish Forest Research Institutes. Research papers 739. Helsinki.
- Tyrväinen, Liisa, Silvennoinen, Harri, Kopola, Kalevi & Ylen, Matti (2007). *Luonnon merkitys kaupunkilaisille ja vaikutus psyykkiseen hyvinvointiin*. Teoksessa: Tyrväinen, Liisa & Tuulentie, Seija (toim.): *Luontomatkailu, metsät ja hyvinvointi*. Metlan työraportteja 52. Helsinki, 57–77.
- Uudenmaan liitto (2010): *Uudenmaan ja Itä-Uudenmaan rakennemallit 2035*. Uudenmaan liiton julkaisuja E, 104. Helsinki.
- Uuskallio, Irma (2001): *Arvostetut asuinsijat. Asuinalueiden arvostuksen sosio-kulttuurinen analyysi 1900-luvun Helsingissä ja Tehtaankadulta etelään*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 8. Helsinki.
- Vaattovaara, Mari (1998): *Pääkaupunkiseudun sosiaalinen erilaistuminen*. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 7. Helsinki.

- Vaattovaara, Mari (2005): Onko asuminen muutoksessa? Teoksessa: Knuuti, Liisa (toim.): Asumisen monet kasvot. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja C 60, Espoo, 13–23.
- Vaattovaara, Mari (2009): Tulevaisuuden suomalainen kaupunkiasuminen. Teoksessa: Kaupungit kurkottavat 2010-luvulle. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, alueiden kehittäminen Nro 12. Helsinki, 42–47.
- Vaattovaara, Mari & Kortteinen, Matti (2002): Polarisoituuko pääkaupunkiseutu? Teoksessa: Heikkilä, Matti & Kautto, Mikko (toim.). Suomalaisten hyvinvointi 2002. Sosiaalialan tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes), Helsinki.
- Vaattovaara, Mari & Lönnqvist, Henrik (2003): Helsingin asuntopoliittikka seudullisessa viitekehyksessä. Helsingin kaupungin tietokeskuksen keskustelunaloitteita 1. Helsinki.
- Vaattovaara, Mari, Kortteinen, Matti & Ratvio, Rami (toim.) (2009): Miten kehittää lähiötä? – tapaustutkimus Riihimäen Peltosaaresta, metropolin laidalta. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus, Suomen ympäristö 46. Lahti.
- Vaattovaara, Mari, Vilkama, Katja, Yousfi, Saara, Dhalmann, Hanna & Kauppinen, Timo M. (toim.) (2010): Contextualising ethnic residential segregation in Finland: migration flows, policies and settlement patterns. Helsinki: University of Helsinki, Department of Geosciences and Geography.
- Vaattovaara, Mari & Kortteinen, Matti (2012): Segregaatiosta ja sen inhimillisestä ja yhteiskunnallisesta merkityksestä. *Talous & yhteiskunta* 40:3, 60–66.
- Vaattovaara, Mari, Kortteinen, Matti & Schulman, Harry (2012): A nordic welfare model at a turning point? Social housing and segregation in Finland. Teoksessa: *Social Housing in Europe*. Routledge, London.
- Wacquant, Loïc (1999): Urban marginality in the coming millennium. *Urban Studies* 36:10, 1639–1648.
- Wacquant, Loïc (2008): *Urban outcasts – comparative sociology of advanced marginality*. Polity Press, Cambridge.
- Valtionvarainministeriö (2009): *Toimiva kaupunkiseutu - kuntalaisten, kuntien ja seudun etu*. Valtiovarainministeriön julkaisuja 22. Helsinki.
- Van Ham, Maarten & Manley, David (2009): Social housing allocation, choice and neighbourhood ethnic mix in England. *Journal of Housing and Built Environment* 24:4, 407–422.
- Van Kempen, Ronald & Murie, Alan (2009): The new divided city: changing patterns in European cities. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 100:4, 377–398.
- Van Kempen Ronald & Özüekren, Sule (1998). Ethnic Segregation in Cities: New Forms and Explanations in a Dynamic World. *Urban Studies* 35:10, 1631–1656.

- Van Kempen, Eva (1994): The dual city and the poor: social polarisation, social segregation and life chances, *Urban Studies* 31:3, 995-1015.
- Waris, Heikki (1973): Työläisyhteiskunnan syntyminen Helsingin Pitkänsillan pohjoispuolelle. 2., tarkistettu painos. Weilin & Göös, Helsinki.
- Varsinais-Suomen liitto (2010): Väestön ja asumisen kehitystrendit sekä asumiseen vaikuttavat tukimekanismit Turun kaupunkiseudulla. Varsinais-Suomen liiton julkaisuja. Turku.
- Vartiainen, Perttu (1989): The end of drastic depopulation in rural Finland: evidence of counterurbanisation. *Journal of Rural Studies* 5:2, 123-136.
- Vartiainen, Perttu (1991): Seutuistuminen yhdyskuntasuunnittelun haasteena. *Terra* 103:2, 75-86.
- Vasanen, Antti (2006): Loimaan, Paraisten ja Uudenkaupungin asema Varsinais-Suomen aluerakenteessa. Varsinais-Suomen liitto. Turku.
- Vasanen, Antti (2007): Kuntarakenteen kehittämisen edellytykset Varsinais-Suomessa. Varsinais-Suomen liitto. Turku.
- Vasanen, Antti (2009): Deconcentration versus spatial clustering: changing population distribution in the Turku urban region, 1980-2005. *Fennia* 187:2, 115-127.
- Vasanen, Antti (2010a): Asuinpaikkana kaupungin keskusta: asumispreferenssit ja asumisviihtyvyys Turun keskustassa. *Yhdyskuntasuunnittelu* 48:1, 6-23.
- Vasanen, Antti (2010b): Valonpilkahduksia asumispreferenssien hämäryyteen. *Yhdyskuntasuunnittelu* 48:3, 26-34.
- Vasanen, Antti (2013): Evolving polycentricities. The development of urban structure in Finnish urban regions. *Annales universitatis turkuensis, A II*, osa 280. Turku.
- Wessel, Terje (2000): Social polarisation and socioeconomic segregation in a welfare state: the case of Oslo. *Urban Studies* 37:11, 1947-1968.
- Viirkorpi, Paavo (2005): Asuntopolitiikan sosiaaliset ulottuvuudet. Ympäristöministeriön moniste 158. Helsinki.
- Viljanen, Ville (2001): Huono-osaisuuden alueellinen kehitys 1990-luvulla. Laman ja sen jälkeisen talouskasvun vaikutukset. Suomen kuntaliitto, Acta nro 139. Helsinki.
- Vilkama, Katja (2010): Kaupungin laidalla. Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten alueellinen eriytyminen Helsingissä. *Terra* 122:4, 183-200.
- Vilkama, Katja (2011): Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2. Helsinki.

- Wilson, William Julius (1987): *The truly disadvantaged. The inner city, the underclass, and public policy.* The University of Chicago Press, Chicago.
- Virtanen, Pekka V. (1996): *Omassa porukassa vai toisten seassa.* Teoksessa Knuuti, Liisa (toim.): *Elävä kaupunki.* Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus. Espoo.
- Vähätalo, Kari (2001): *Lama ja kaupunkien pitkäaikaistyöttömät - seurantatutkimus.* Työministeriön työpoliittisia tutkimuksia 230. Helsinki.
- Vähätalo, Kari (2005): *Maahanmuuttajat ja kantaväestö pitkäaikaistyöttöminä pääkaupunkiseudulla.* Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2. Helsinki.
- Ylikännö, Minna (2013): *Työmarkkinatuki riittää, riittää, riittää – ei riittänytkään.* Teoksessa: Airio, Ilpo (toim.): *Toimeentuloturvan verkkoa kokemassa – kansalaisten käsitykset ja odotukset.* Kelan tutkimusosasto. Helsinki, 50–74.
- Ympäristöministeriö (2006): *Kilpailukykyä, hyvinvointia ja ekotehokkuutta.* Suomen aluerakenteen ja alueiden käytön kehityskuva. Suomen ympäristö, 31. Helsinki.
- Ympäristöministeriö (2009): *Korjausrakentamisen strategian toimeenpanosuunnitelma 2009–2017.* Suomi satavuotisjuhlakuntoon. Ympäristöministeriön raportteja nro 7. Helsinki.

Kuvioluettelo

Kuvio 1.1. Suomessa asuvan ulkomaalaistaustaisen väestön määrällinen kehitys vuosien 1990–2011 välillä	18
Kuvio 1.2. Tulorojen, tuloköyhyiden, bruttokansantuotteen ja työttömyysasteen kehitys Suomessa 1990–2010.	19
Kuvio 4.2.1. Asukkaiden ja asuinalueen sosiaalisen statuksen välinen yhteys	67
Kartta 5.1.1. Tutkimukseen valitut Turun kaupunkiseudun kunnat ja väestötiheys	75
Kuvio.5.1.1. Väkiluvun muutokset ja ennusteet Turussa ja kaupunkiseudun muissa kunnissa 1975–2040	77
Kuvio 6.1.1. Eriytymisindeksin kehitys eri ikäryhmissä Turun kaupunkiseudulla 1975–2008	104
Kuvio 6.1.2. Asuntokuntien koon ja yksinhuoltajaperheiden osuuden mukainen kehitys Turun kaupunkiseudun kunnissa	106
Kuvio 6.1.3. Turun kaupunkiseudun muuttoliikkeen kuvaajat	109
Kuvio 6.1.4. Vieraskielisen väestön osuuden kehittyminen Turun kaupunkiseudulla	113
Kuvio 6.1.5. Turun kaupunkiseudun kuntien koulutuserojen kehittyminen	115
Kuvio 6.2.1. Työttömyysasteen kehitys Turun kaupunkiseudun kunnissa 1991–2008	120
Kuvio 6.2.2. Työttömyyden kokonaismuutosta Turun kaupunkiseudulla mittaavien eriytymisindeksien kehitys	121
Kuvio 6.2.3. Taloudellisen huono-osaisuuden kehittyminen Turun kaupunkiseudulla	123
Kuvio 6.2.4. Mielenterveyspalveluiden käytön kehitys Turun kaupunkiseudulla	126
Kuvio 6.2.5. Lastensuojelun tukitoimenpiteiden kehitys Turun kaupunkiseudulla	127
Kuvio 6.2.6. Omaisuus- ja väkivaltarikollisuuden kehitys Turun kaupunkiseudun kunnissa ...	129
Kuvio 6.3.1. Asuntokannan kehitys ja asuntojen hallintasuhdejakauma Turun kaupunkiseudulla	134
Kuvio 6.3.2. Asunnon hallintasuhdejakaumat ja vuokra-asumisen kehittyminen Turun kaupunkiseudun kunnissa	137
Kuvio 6.3.3. Julkisen vuokra-asumisen kehitys Turun kaupunkiseudun kunnissa	138
Kuvio 6.3.4. Vuokra-asumisen eriytymisindeksien kehitys Turun kaupunkiseudulla	139
Kuva 6.4.1. Turun kaupunkiseudun sosiaalisten aluetyyppien sijoittuminen kaupunkirakenteeseen.	148
Kuvio 6.4.2. Turun kaupunkiseudun sosiaalisten aluetyyppien sijoittuminen kaupunkirakenteeseen.	149
Kuvio 6.5.1. Turun kaupunkiseudun fyysisen aluetyypittelyn ryhmät	160
Kuvio 6.6.2. Tuloindeksin alueellinen kehitys pienalueittain vuosina 1998 ja 2007 sekä variaatiokertoimen ja keskilukujen kehitys.	168
Kuvio 6.6.3. Toimeentulotukea saaneiden kotitalouksien alueellisten osuuksien kehitys ja eriytymisindeksit vuosina 2000 ja 2009 sekä suhteellinen lasku alueittain tutkimusvuosien välillä.	170
Kuvio 6.6.4. Työttömyysasteen alueellinen kehitys vuosina 2000 ja 2008.	171
Kuvio 6.6.5. Vieraskielisten alueellinen osuus vuosina 1999 ja 2009 sekä eriytymisindeksin sekä keski- ja hajontalukujen kehitys.	173
Kuvio 7.2.1. Omalla asuinalueella väkivallan kohteeksi joutumisen pelko 1999, 2003 ja 2008	189
Kuvio 7.3.1. Vastaajien omakohtainen arvostus asuinalueitaan kohtaan vuosina 1999, 2003 ja 2008	192
Kuvio 7.3.2. Vastaajien arvio turkulaisten yleisestä arvostuksesta vastaajan asuinalueita kohtaan 1999, 2003 ja 2008	193

Kuvio 7.4.1. Asuinalueen olosuhteiden muutosten syyt vuonna 2008	198
Kuvio 8.1.1. Asuntoon ja asuinalueeseen liittyvien tekijöiden tärkeyden kokeminen 2008	214
Kuvio 8.3.1. Asunnon valitsemisen mahdollisuuksien kokeminen nykyisen asumismuodon mukaan, "tavoiteasunnossa" asuvilla ja "ei-asuvilla" 2008	233

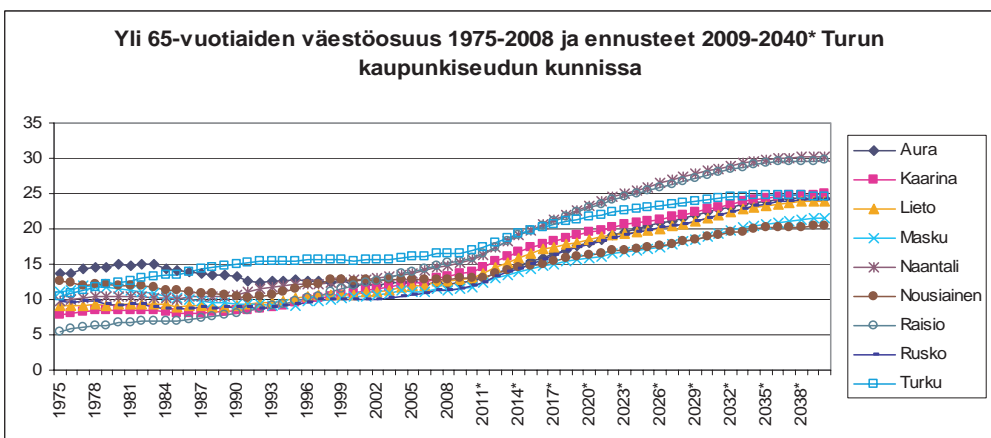
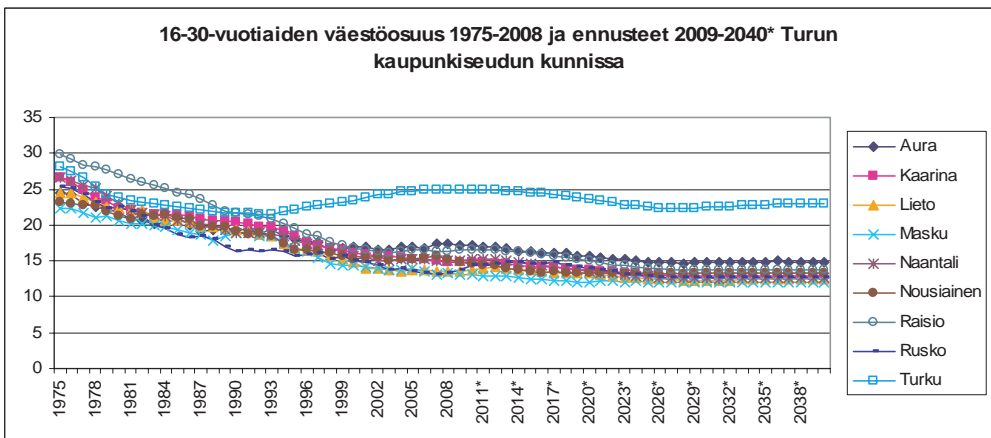
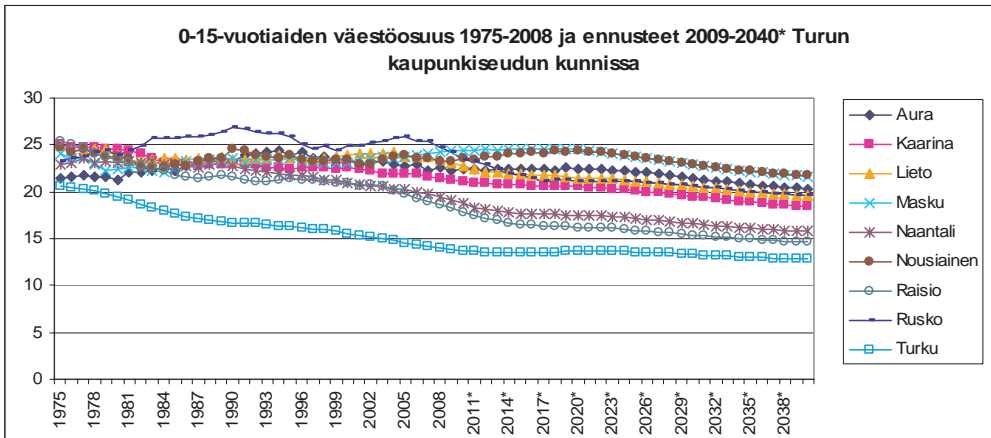
Taulukkoluetelo

Taulukko 5.1.1. Väkiluvun muutokset ja ennusteet Turun kaupunkiseudun tutkimuskunnissa.	77
Taulukko 5.3.1. Vuoden 2008 tutkimusaineiston perustiedot	99
Taulukko 6.3.1. Asunnon hallintasuhteena tilastoitujen vuokra-asuntojen määrällinen muutos tutkimuskunnissa vuosina 1990, 1998 ja 2008	137
Taulukko 6.4.1. Faktorianalyysi Turun kaupunkiseudun sosiaalisesta aluerakenteesta	142
Taulukko 6.4.2. Sosiodemografisten ja asumisen osatekijöiden sekä faktoripisteiden keskiarvot muodostetuilla sosiaalialuetyypeillä	147
Taulukko 6.5.1. Sosiaalisten ja fyysisten aluetyyppien keskinäinen suhteutuminen	162
Taulukko 6.6.1. Sosiaalisen eriytymisen osatekijöiden sekä asumisen hallintasuhteiden keskinäiset korrelaatiot Turun pienalueilla vuosina 1999 ja 2008	166
Taulukko 6.6.2. Tuloindeksin alueellinen kehitys pienalueittain vuosina 1998 ja 2007 sekä variaatiokertoimen ja keskilukujen kehitys.	168
Taulukko 6.6.3. Toimeentulotukea saaneiden kotitalouksien alueelliset eriytymisindeksit sekä keski- ja hajontalukujen kehitys	170
Taulukko 6.6.4. Työttömyyden alueelliset eriytymisindeksit sekä keski- ja hajontalukujen kehitys	171
Taulukko 6.6.5. Vieraskielisten alueellinen osuus vuosina 1999 ja 2009 sekä eriytymisindeksin sekä keski- ja hajontalukujen kehitys.	173
Taulukko 7.1.1. Eriytymistä kuvaavien taustatekijöiden vaihtelu tutkimusalueilla	179
Taulukko 7.1.2. Tyytyväisyys asuin ympäristön yleiseen viihtyisyyteen Turun eri asuinalueilla 2008	180
Taulukko 7.1.3. Asuinalueen laatutekijöiden summamuuttujien muodostus vuosina 1999 ja 2008	181
Taulukko 7.1.4. Fyysistä ja toiminnallista ympäristöä koskevan tyytyväisyyden summamuuttujan keskiarvot vuosina 1999 ja 2008	183
Taulukko 7.1.5. Sosiaalista ympäristöä koskevan tyytyväisyyden summamuuttujan keskiarvot vuosina 1999 ja 2008	183
Taulukko 7.1.6. Palveluympäristöä koskevan tyytyväisyyden summamuuttujan keskiarvot vuosina 1999 ja 2008	184
Taulukko 7.2.1. Asuinalueen sosiaalisen epäjärjestyksen summamuuttujan keskiarvot 1999 ja 2008 tutkimusalueilla.	188
Taulukko 7.4.1. Asuinalueen olosuhteiden paranemista ja heikkenemistä koskevien odotusten yhteys havaittuihin muutoksiin ja naapurustoaktiivisuuteen eri sosiaalialuetyypeillä vuonna 2008.	200
Taulukko 7.5.1. Muuttoa harkitsevien osuudet ja pääasialliset muuttosyyt eri aluetyypeillä vuosina 1999, 2003 ja 2008.	205
Taulukko 7.5.2. Selittävien muuttujien yhteydet muuton harkintaan sosiaaliselta ympäristöltään erottuvimmilla alueilla.	207

Taulukko 8.1.1. Faktorianalyysi asuntoon ja asuinympäristöön liittyvistä arvostuksista	216
Taulukko 8.1.2. Asukasrakenteen ja esteettömyyden arvostuksiin liittyvien taustatekijöiden analyysi 2008.	218
Taulukko 8.2.1. Turkulaisten asumista koskevat tavoitteet talotyyppin, hallintasuhteen ja sijainnin mukaan sekä asunnon asuinpinta-alaa koskevien toiveiden keskiarvo- ja hajontaluvut.....	220
Taulukko 8.2.3. Asumistavoitteita koskeva tyypittely Turun kaupunkiseudulla	225
Taulukko 8.2.4. Asumisen talotyyppi-, hallintasuhte- ja sijaintitavoitteiden yhteys demografisiin ja sosioekonomisiin taustamuuttujiin.	226
Taulukko 8.3.1. Tavoiteasunnossa asuvien osuus asumisuran mukaisissa ryhmissä 2008. ...	230
Taulukko 8.3.2. Asumisen valintamahdollisuuksien kokeminen turkulaisten keskuudessa 2008.	232
Taulukko 8.3.3. Muuttoa harkitsevien vastaukset kysymykseen ”Onko teillä ollut vaikeuksia löytää...”	235
Taulukko 8.3.4. Asumisen valintamahdollisuuksien heikoksi kokeminen.	236

Liitekuvio 6.1.

Ikäryhmittäisten väestöosuksien kehitys ja ennusteet Turun kaupunkiseudun kunnissa

Liitetaulukko 7.1.

Demografisten taustatekijöiden vaihtelututkimusalueilla 1999 ja 2008

TAUSTATEKIJÄT	Keskusta	Lauste	Varissuo	Halinen	Runosmäki	Pansio-Perno	Nummenmäki-Kuuvuori	Hirvenvalo	Ruohonpää-Suikkila	Pohjois-Turku
Sosiaalinen aluetyyppi	Uraanit asuin-kunnat	Vähä-resurs-siset asuin-kunnat	Vähä-resurs-siset asuin-kunnat	Vähä-resurs-siset asuin-kunnat	Vähä-resurs-siset asuin-kunnat	Vähä-resurs-siset asuin-kunnat	Uraanit asuin-kunnat	Nuoret resurssi perheet	Ikään-tyvä keskilo-ukka	Vähär. ask. / Reuna-vyöhyk-keen perheet
0 – 14-vuotiaat 1999	8,6	18,8	18,1	26,7	14,1	20,9	16,3	23,1	14,7	23,1
2008	5,1	15,3	16,2	21,4	10,8	17,4	13,8	26,5	10,7	22,2
20 – 29-vuotiaat 1999	25,1	13,6	12,8	23,3	15,1	14,1	16,6	9,0	10,2	10,1
2008	30,63	14,27	14,49	20,94	15,00	13,32	21,09	8,08	10,96	11,17
Hlö/asunto 1999	1,58	1,99	2,03	2,34	1,83	2,16	2,00	2,90	1,93	2,56
2008	1,47	1,81	1,91	2,15	1,68	1,92	1,97	2,74	1,77	2,45
Yksin asuvat 1999	62,9	44,2	44,1	31,5	48,2	39,4	46,3	16,3	43,7	25,5
2008	63,9	53,1	49,5	39,8	57,7	46,8	45,1	19,1	49,6	28,0
Eläkeläiset 1999	30,6	16,4	16,1	4,7	21,0	14,3	19,9	6,5	28,0	11,6
2008	27,3	22,9	22,2	9,0	30,4	18,7	15,3	9,0	33,6	12,7
Väestön muutos 1999 - 2008	+ 1078	- 408	- 518	- 47	- 330	- 703	+ 40	+ 1247	- 377	+ 639
Väestö 2008	15330	3197	8681	3449	6996	5045	2877	5857	4149	6627

Liitetaulukko 7.5.

Ristiintaulukko asuinalueen koettujen muutosten ja asukasrakennetta koskevan tyytyväisyyden yhteydestä muuton harkintaan vuonna 2008. Alueen kokonaisuutosta koskevan suunnan mukaisesti eriteltyinä. Mukana analyysissa sosiaalisen tyytyväisyyden aluetyypin 1. %.*

Kokemus muutoksen suunnasta asuinalueella	Muutos parempaan		Tilanne ennallaan		Muutos huonompaan		Yhteensä %	
	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä
Rauhattomuus ja häiriköinti alueella*	33,3	27,4	46,2	43,6	20,4	28,9	100,0	100,0
Yleinen turvallisuus	28,9	27,8	52,0	48,5	19,1	23,7	100,0	100,0
Rakennetun ympäristön kunto**	50,1	38,1	37,3	41,9	12,5	20,0	100,0	100,0
Pihojen, istutusten ja viheralueiden kunto	55,5	45,9	34,7	40,6	9,8	13,5	100,0	100,0
Palveluiden saatavuus	40,2	41,1	50,6	49,1	9,3	9,8	100,0	100,0
Julkiset liikenneyhteydet	23,2	19,2	73,4	78,6	3,4	2,3	100,0	100,0
Sosiaalinen vuorovaikutus asukkaiden välillä*	19,3	16,3	73,7	70,1	7,1	13,6	100,0	100,0
Asukasrakenne	12,0	10,3	58,2	52,5	29,8	37,2	100,0	100,0
Alueen kehittämistoiminta	29,0	22,6	62,8	67,0	8,2	10,3	100,0	100,0
Asukkaiden vaikutusmahdollisuudet alueen kehittämiseen	25,8	22,5	64,6	64,9	9,6	12,6	100,0	100,0
Alueen olosuhteiden suunta tulevaisuudessa (heikkenee)***	58,4	48,2	24,3	19,4	17,3	32,4	100,0	100,0
Tyytyväisyys asuinalueen...	Tyytyväinen		Neutraali		Tyytämätön		Yhteensä %	
	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä
Alueen asukasrakenteeseen***	39,1	30,4	36,0	30,1	24,9	39,5	100,0	100,0
Eri kansallisuuksien määrään alueella**	25,3	25,4	37,5	25,4	37,2	49,3	100,0	100,0

*Kysymystä varten ovat viisiportaiset vastausvaihtoehdot koodattu kolmeen luokkaan 1=muutos parempaan/tyytyväinen, 2= Tilanne ennallaan/neutraali, 3=Muutos huonompaan/tyytymätön

Tilastolliset merkitsevyydet= * p < .05, **p < .01, ***p < .001

Liitetaulukko 8.2.2.

Pientaloasumista tavoittelevien tontin pinta-alaa koskevat toiveet vuonna 2008 asuinpaikkatoiveiden mukaisesti, keskiarvo ja hajonta-luvut*.

	Tontin pinta-ala m ²					
	Ka.	Med	K-haj.	Min	Max	N
mieluisin asuinpaikka Turun kaupunkiseudulla						
Turun keskusta tai sen välitön läheisyys	1288	1000	1239	100	5000	42
Tiivisti ja matalasti rakennettu alue palveluiden lähellä	1174	1150	598	40	2500	40
Väljästi rakennettu pientaloalue kauempana palveluista	1374	1200	866	30	5000	60
Maaseutumainen miljöö/haja-asutusalue	2691	2000	2651	40	10000	95
Yhteensä	1853	1200	1946	30	10000	237

*Pientaloasuminen edustaa tässä yhteydessä käytännössä omakotitalo-asumista, sillä vastausten joukossa on vain muutama, joiden talotyyppitoiveena oli rivi- tai paritalo.

Liitetaulukko 8.3.1.

Turkulaisten talotyypitoiveet asumisuran mukaisissa luokissa 2008, %

Asema asumisuralla	Talotyypitoive					Yhteensä	N
	Kerrostalo omistus	Rivi/paritalo omistus	Omakotitalo omistus	Kerrostalo vuokra	Pientalo vuokra		
Omistus omakotitalo velaton	24,2	18,2	51,5	6,1	0,0	100,0	33
Omistus omakotitalo velkaa	18,9	13,5	64,9	2,7	0,0	100,0	37
Omistus rivitalo velaton	29,0	32,3	38,7	0,0	0,0	100,0	31
Omistus rivitalo velkaa	8,7	37,7	50,7	2,9	0,0	100,0	69
Omistus kerrostalo velaton	53,4	26,2	14,6	4,9	1,0	100,0	103
Omistus kerrostalo velkaa	37,2	21,7	38,8	2,3	0,0	100,0	129
Yksityinen vuokra	20,7	18,5	31,0	21,7	8,2	100,0	184
Julkinen vuokra pientalo	5,3	13,2	39,5	5,3	36,8	100,0	38
Julkinen vuokra kerrostalo	10,9	15,0	23,1	38,1	12,9	100,0	147
Asumisoikeus	7,7	41,0	43,6	5,1	2,6	100,0	39
Yhteensä	23,7	22,1	34,1	14,0	6,2	100,0	810
N	192	179	276	113	50	810	

Jarkko Rasinkangas

Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla

Tutkimus asumisen alueellisista muutoksista ja asumispreferensseistä

Viimeiset pari vuosikymmentä ovat olleet suomalaisessa yhteiskunnassa kasvavien sosiaalisten erojen aikaa. Tällä kehityksellä on ollut vaikutuksensa myös kaupunkialueiden välisiin eroihin. Kasvaville kaupunkiseuduille kohdistuva muuttoliike ja lisääntynyt maahanmuutto ovat olleet osaltaan vaikuttamassa erojen lisääntymiseen.

Jarkko Rasinkankaan tutkimus on ensimmäinen laaja sosiaalisen eriytymisen analyysi Turun kaupunkiseudusta. Tutkimuksen näkökulma aiheeseen on ollut laaja, käsitellen sosiaalista eriytymistä niin kaupunkiseudun kuntien välillä kuin keskustaajaman sisälläkin. Tulokset kertovat syvenevistä alueellisista eroista, joiden perusteella tietyt lähiöalueet ovat jääneet jälkeen yleisestä kehityksestä. Samalla sosiaalinen hyväosaisuus paikantuu aiempaa selvemmin keskustaajaman ulkopuolelle. Väestörakenteita ja asumispreferenssejä koskevat tulokset ennakoivat saman kehityssuunnan myös jatkuvan. Sosiaalinen eriytyminen on kuitenkin moniulotteinen kokonaisuus, johon ei voida liittää vain yhtä tulkintaa sen suunnasta ja voimakkuudesta.

Siirtolaisuusinstituutti
Migrationsinstitutet
Institute of Migration
www.siirtolaisuusinstituutti.fi

ISBN 978-952-5889-50-5 (painettu)
ISBN 978-952-5889-51-2 (PDF)
ISSN 0356-9659